ŠEPER

GRAĐA ZA ŽIVOTOPIS

Knjiga donosi govore blagopokojnog Kardinala na II. Vatikanskom saboru. Iz tih je govora vidljivo njegovo zanimanje za potrebne reforme u Crkvi. Uz mnoge prijedloge tolikih koncilskih otaca zagrebački nadbiskup Franjo Šeper daje svoje priloge kao plod vlastitih razmišljanja. Bio je uživljen u probleme kojima treba tražiti rješenja, ali ostaje slobodan u traženju; ne podliježe pritiscima koje su često umjetno stvarala sredstva javnog priopćavanja. On za svoje prijedloge ima čvrsto uporište: vjeru Crkve. Vjera Crkve za njega je sigurno polazište u susret novim pitanjima. Istina ima neiscrpivu plodnost; u Istini treba tražiti prave odgovore. Kardinal Šeper stajao je čvrsto u logici Tradicije Crkve, a ta je Tradicija siguran putokaz kroz promjene vremena i i prilika. Sigurno položen u dubine nepromjenljive Božje Riječi crpio je razloge za konkretne odgovore na pitanja koja su posebno privlačila njegovo zanimanje.

ŠEPER

1
2
4

ŠEPER

GRAĐA ZA ŽIVOTOPIS

Izdaje
NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL
Zagreb, Kaptol 31

Odgovara
Mons. ĐURO PUKEC
Zagreb, Kaptol 23

Za tisak priredili
Mons. ĐURO PUKEC I Mons. VLADIMIR STANKOVIĆ

Korektura
VOJMIL ŽIC

Tisak
RO »INFORMATOR«, OOUR TISKARA »ZAGREB«
Zagreb, Preradovićeva 21—23

ŠEPER

GRAĐA ZA ŽIVOTOPIS

2

Interventi na
II. vatikanskom koncilu

Sermones in
Concilio Vaticano Secundo

Dokumenti Sv. kongregacije
za nauk vjere 1968—1981

Documenta Sacrae Congregationis
pro Doctrina Fidei 1968—1981

ZAGREB 1983.

Predajemo javnosti drugu knjigu građe za životopis blagopokojnog kardinala Franje Šepera. Izdavač je Nadbiskupski duhovni stol. Ovime zahvaljujem svima onima koji su knjigu pripremili za tisak.

Knjiga donosi govore blagopokojnog Kardinala na II. Vatikanskom saboru. Iz tih je govora vidljivo njegovo zanimanje za potrebne reforme u Crkvi. Uz mnoge prijedloge tolikih koncilskih otaca zagrebački nadbiskup Franjo Šeper daje svoje priloge kao plod vlastitih razmišljanja. Bio je uživljen u probleme kojima treba tražiti rješenja, ali ostaje slobodan u traženju; ne podliježe pritiscima koje su često umjetno stvarala sredstva javnog priopćavanja. On za svoje prijedloge ima čvrsto uporište: vjeru Crkve. Vjera Crkve za njega je sigurno polazište u susret novim pitanjima. Istina ima neiscrpivu plodnost; u Istini treba tražiti prave odgovore. Kardinal Šeper stajao je čvrsto u logici Tradicije Crkve, a ta je Tradicija siguran putokaz kroz promjene vremena i prilika.

Kardinalovi su interventi bili slušani s pažnjom. Pogledi su mu bili bistri; ocjene razborite; stavovi sigurni; obrazloženja uvjerljiva.

Međutim, sudjelovanje zagrebačkog nadbiskupa Šepera nije izrečeno samo nastupima u saborskoj Auli nego je bilo još obilnije u radu Komisija koje su pripremale i pratile Sabor. Ta je suradnja postala tako uočljiva i korisna da je Sv. Otac Pavao VI. pozvao našeg nadbiskupa Šepera u kardinalski zbor i napokon mu povjerio vodstvo najvažnije Kongregacije, Svetog zbora za nauk vjere. Papa je dobro procijenio da mu na tom položaju treba suradnik jakih vjerničkih uvjerenja; siguran tumač vjere Crkve; duboko teološki obrazovan da može prosuditi što je pravo a što krivo.

Na žalost, pod okrilje saborske reforme nastojale su se uvući sasvim krive nauke koje nisu štedjele gotovo nijedne istine Vjerovanja; još više se počelo stavljati u pitanje neke sigurne moralne principe. Sve to strujanje oživljenog modernizma prouzročilo je velike štete u životu Crkve, tako da je Papa Pavao VI., premda tako strpljiv i obazriv, morao s velikom tugom progovoriti i o »đavolskom dimu« u Crkvi. Sam mi je Kardinal znao govoriti kakve se sve krive tvrdnje slijevaju na njegov stol i kakvi sve zahtjevi. Nije onda čudno da su se i na drugoj ekstremnoj poziciji našli ljudi koji su za sve optužili sam Sabor.

U Takvoj pomutnji trebalo je reći jasnu riječ. Trebalo je razlučiti što vjerujemo i što ne možemo vjerovati; trebalo je jasno osvijetliti načela katoličkog morala koji ne može biti podvrgnut zahtjevima grešne prakse svijeta.

Stoga, osim saborskih govora, u ovoj su knjizi sabrani svi dokumenti koje je kao pročelnik Svete kongregacije za nauk vjere pripremao i u ime Pape potpisivao kardinal Franjo Šeper. To daje, također, posebnu vrijednost i korisnost ovoj knjizi.

Na jednom mjestu sabrani i javnosti predani ti dokumenti osobite važnosti trajno zaslužuju posebnu pažnju, studij i pristanak. Crkva ne smije šutjeti pred zabludama; ne smije dopustiti da sumnje izgrizaju pamet i savjest vjernika; mora pokazati pravi put. Zato ju je Isus Krist ustanovio i u svijet poslao, u povijesti uprisutnio da u njegovo Ime, »bilo to zgodno ili nezgodno« (II. Tim 4, 2), objavljuje ljudima što im je vjerovati i činiti.

Dokumenti Svete kongregacije za nauk vjere, priopćeni u ovoj knjizi, pokazuju da crkveno učiteljstvo nije šutjelo. To je važno i za naše dane. Drago nam je da je sin hrvatskg naroda i naše Crkve tako vjerno i plodno služio općoj Crkvi.

Ova je knjiga izraz i naše zahvalnosti za to služenje. Bilo s Božjim blagoslovom za dobro Crkve u Hrvata i ljudi dobre volje.

U Zagrebu, na blagdan sv. Ivana Apastola, 27. proisnca 1983.

† Franjo Kard. Kuharić

nadbiskup zagrebački

Uvodna riječ

Uloga kardinala Franje Šepera — predstojnika Svete kongregacije za nauk vjere, koji je na tu službu došao s nadbiskupske stolice u Zagrebu — od izuzetne je važnosti u životu naše domaće i sveopće Katoličke Crkve. Vrijeme koje nadolazi zacijelo će sve objektivnije procjenjivati što je on značio u vremenu koje je bilo i važno i burno s mnogo nepredvidivih izazova katoličanstvu u svijetu i na našem tlu.

Već u prvim danima pripremanja Drugog vatikanskog koncila javnost je zamijetila njegove doprinose. Zatim su ga nastupi na samom Koncilu uvrstili među najviđenije koncilske oce. Razborit, miran i trijezan nastup prožet izgrađenom duhovnošću uz solidnu teološku spremu koja je izvirala i uvirala u neopozivu vjernost Crkve na čelu s Papom — to je ono po čemu je zapažen. Stoga su ga birali u razne pripremne koncilske komisije kao i komisije za vrijeme zasjedanja Koncila. Pravovjernošću, otvorenošću i bistrim pogledom unaprijed pridonosio je izgrađivanju koncilskog nauka i smjernica.

Zacijelo je zbog toga i postao kardinalom a zatim i predstojnikom Svete kongregacije za nauk vjere. Službu predstojnika vršio je od g. 1968. do svoje smrti 1981.

Ako je vrijeme pripremanja Koncila bilo izazovno i bremenito problemima, vrijeme održavanja Koncila nije bilo ništa lakše, a posaborske godine obilježene su kulminacijom napetosti u traženju praktične provedbe zacrtanih putova. Hrvatski kardinal pokazao se dorastao svim tim prilikama, ne zaostajući za koncilskim ocima i djelatnicima u uredima Svete Stolice koji dođoše iz zemalja s mnogo sretnijim pogodnostima za teološki i općecrkveni rast.

Kad je došao na čelo najvažnije rimske kongregacije morao se trajno sučeljavati s pitanjima koja su se rađala u provođenju koncilskih odluka i koncilskoga duha. Među teološkim stručnjacima kao i među širokim slojevima vjernika te su promjene pobuđivale različita mišljenja i izazivale razna nastojanja. Sve je to moralo dolaziti pred vrhovnog čuvara vjere i morala, pravovjerja i pravodjelja, pred čovjeka što ga je Petrov nasljednik postavio na čelo Kongregacije koja mu pomaže nositi odgovornost Petrove učiteljske službe. Kardinal Franjo

Šeper nije se dao zbuniti niti je upadao u malodušnost. Svaki je slučaj ispitivao, proučavao u vezi s bogatim iskustvom Crkve, te je bez zalijetanja donosio rješenja, usmjerenja i sudove. Brižno je nastojao nikoga ne povrijediti, ne nametati osobne stavove, ne ugroziti dostojanstvo čovjeka ni ikoje zajednice, a ipak jasno i razgovijetno izložiti stav Crkve.

Kad je Šeperov prethodnik u službi predstojnika te Kongregacije, glasoviti kardinal Ottaviani, napuštao to mjesto da službu preda našemu kardinalu, rekao je: »Divio sam se njegovim intervencijama na Koncila a nadasve na Sinodi... Na Sinodi njegov lik se izrazito izdignuo među ostalim sudionicima. Članovi Sinode su mu jedinstvenom većinom povjerili vodstvo doktrinalne komisije. Svojom učenošću i iskustvom sasvim je naravno svratio na sebe pozornost.« U vrijeme kad je kardinal Franjo Šeper bio imenovan predstojnikom Svete kongregacije za nauk vjere, njegov teološki stručnjak, suradnik i savjetnik kroz sve te koncilske godine, prof. dr. Tomislav Šagi-Bunić napisao je ove riječi: »Uloga kardinala Šepera na Koncilu nipošto nije bila samo svrstavanje uz mišljenje koncilske većine, već zaista pozitivno obogaćenje koncilske problematike i inicijativno pokretanje važnih pitanja suvremene Crkve.« Brojni stručnjaci što su pratili koncilska i pokoncilska zbivanja ostavili su u raznim časopisima i studijama značajna svjedočanstva o ulozi kardinala Franje Šepera u tim presudnim godinama crkvenoga života.

Sam je Sveti Otac Ivan Pavao II. prigodom zadušnice za kardinala Šepera u bazilici sv. Petra u Rimu 2. veljače g. 1982. među ostalim rekao: »Njegova predanost Kristu Gospodinu i njegovoj istini koju je ljubio iznad svakog modnog hira razrasla se i u punoći iskazala u njegovu ispunjavanju teškog i osjetljivog zadatka predstojnika Svete kongregacije za nauk vjere. Taj mu je zadatak povjerio moj prethodnik Pavao VI. te je bio u tome dva puta iznova potvrđen — od Ivana Pavla I. i od mene. U izvanredno zamršenom razdoblju on je bio mudri i prosvjetljeni vođa toga Ureda koji je morao intervenirati u kriznim pitanjima vjere i morala.«

Naša zagrebačka katedrala bila je svjedokom govora kardinala Paola Bertolija koji je kao osobni izaslanik Svetoga Oca predvodio koncelebraciju za pokoj duše svog preminulog prijatelja. Rekao je:

»Franjo Šeper bio je za života vazda čovjek dužnosti, čovjek molitve i čovjek Crkve.

Čovjek dužnosti u svim prilikama u domovini i u središtu kršćanstva.

Čovjek molitve u svim trenucima života, u tišini doma i sabranosti Crkve; u poslu i u vršenju vlasti, među vjernicima i u gradskoj vrevi.«

Nasljednik kardinala Šepera na katedri zagrebačkih nadbiskupa, sadašnji nadbiskup kardinal Franjo Kuharić u istom je bogoslužju rekao:

»Kao predstojnik Svetog zbora za nauk vjere on potpisuje nekoliko ključnih dokumenata da obrani temeljne istine vjere. Tako potpisuje Deklaraciju o Otajstvu Sina Božjega i o Otajstvu Utjelovljenja i Presvetoga Trojstva da zaštiti vjeru od nekih zabluda. Prevažan je njegov dokumenat koji on potpisuje u ime Pape: Deklaracija o Katoličkoj nauci o Crkvi. I opet protiv nekih suvremenih zabluda. Jedan od posljednjih dokumenata koji je on potpisao je Izjava Kongregacije o tajni čovjeka, o besmrtnosti duše, o posljednjim stvarima, o konačnim istinama u kojima se zauvijek ostvaruje ili upropašćuje ljudska egzistencija i ljudsko biće. Potpisao je dokumenat o dostojanstvu ljudske osobe, da bi se spasilo i dostojanstvo ljudske seksualnosti kako bi čovjek sačuvao svoje puno ljudsko dostojanstvo i na tom području.«

Tako su najbliži suradnici i poznavaoci životnog puta našeg Kardinala označili izuzetno mjesto što ga je on zauzeo u suvremenoj crkvenosti.

Ovim sveskom ispunjujemo obećanje dano prigodom izlaska iz tiska 1. sveska pod naslovom »Šeper — građa za životopis«. U tom prvom svesku sabrani su dokumenti iz vremena njegova upravljanja zagrebačkom nadbiskupijom, njegovi govori na velikim slavljima u Zagrebu, Mariji Bistrici, Solinu, Ninu i Herceg-Novom, gdje je nastupao kao osobni izaslanik Svetog Oca. U tom je svesku i kratka biografija i niz dragocjenih fotografija iz svih razdoblja Šeperova života. U ovom pak svesku donosimo najvažnije dokumente njegova djelovanja kao oca II. vatikanskog koncila i kao predstojnika Svete kongregacije za nauk vjere. Ovdje otisnuti pismeni interventi koje je podnio na Koncilu, zabilježeni su u službenim koncilskim spisima. Dokumenti koje je potpisao kao predstojnik Kongregacije, također se nalaze u odgovarajućim službenim zbirkama. Da bi se tom građom mogli okoristiti i mnogi zainteresirani čitatelji i stručnjaci, sa studijskim namjerama, donosimo sve dokumente na njihovm izvornim jezicima i u hrvatskom prijevodu. Pozivanje na izvorni tekst bit će za studijski pristup to potrebniji što prijevodi nisu imali pretenzije stvarati odgovarajuću terminologiju ondje gdje ona na određenim teološkim i crkvenopravnim područjima na našem jeziku još nije strogo defini-

rana. Što se tiče bilješki ispod teksta, smatrali smo da je najuputnije redovito ostavljati ih na izvornim jezicima. Gdje su te bilješke kratki navodi raznih dokumenata ili biblijskih tekstova, tim će se naznakama lako poslužiti i hrvatski čitatelj. Gdje se pak u bilješkama nađoše veći citati koji su potrebni za razumijevanje dotičnog dokumenta, donosimo ih u prijevodu. (Originalne tekstove Svete kongregacije za nauk vjere prenosimo doslovno kako su bili objavljeni u Enchiridion Vaticanum br. 3—7).

Ovo izdanje drugog dijela građe o životopisu Franje kard. Šepera izlazi iz tiska upravo povodom 30-godišnjice njegovog imenovanja (1954. godine) za službu zagrebačkog nadbiskupa koja je trajala do njeogvog imenovanja (1969. godine) za Prefekta svete Kongregacije za nauk vjere a prigodom druge obljetnice njegove blažene smrti.

Ističem dužnu zahvalnost prof. dogmatike na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu dru Aldi Stariću za prijevod Kardinalovih intervenata na Koncilu te za uvodne riječi kojima je popratio te tekstove. Zahvaljujemo i uredniku Glasa Koncila Živku Kustiću koji je zajedno sa s. Nives Kuhar preveo većinu dokumenata Svete kongregacije za nauk vjere koje je potpisao kardinal Šeper, odnosno koji su izdani za vrijeme njegova upravljanja tom Kongregacijom, te također svojim uvodnim tekstom istaknuo premalo poznata bogatstva što se kriju u tim dokumentima. Sestra Edith Budin Fahader je vrijedna posebne zahvalnosti za strpljiv i stručan rad na indexu imena i pojmova. Srdačnu zahvalnost izričem i svim drugim suradnicima na prikupljanju građe, prepisivanju, lekturi, korekturi, opremi i tiskanju ove knjige.

Nadbiskupski duhovni stol zagrebački kao izdavač i ovog sveska ponovno je izrazio svoje poštivanje prema svom prijašnjem velikom Ordinariju te zahvaljujem svim odgovornim članovima te Ustanove za razumijevanje i pomoć.

Napokon, bez poticaja, suradnje, pomoći i savjeta koje mi je pružio mons. Vladimir Stanković, bilo bi skoro nemoguće izvesti ovaj pothvat. Stoga mu srdačno zahvaljujem također u ime sviju koji se već služe prvim sveskom i koji će se služiti ovim.

Dao Bog da ovo djelo bude poticaj drugima da stručnijim radom i boljom erudicijom pridonesu otkrivanju, poticanju i rastu naše kršćanske i narodne svijesti u vrijednostima koje nam kroz stoljeća izviru iz vjernosti Evanđelju, Crkvi i Papi.

U Zagrebu, 8. prosinca 1983.

Đuro PUKEC

Uvodne napomene

Slijedeće stranice »građe za životopis« kard. F. Šepera donose njegove govore i pismene intervente na Drugom vatikanskom saboru (1962—1965), no tim govorima i pismenim interventima pridodani su i njegovi napisani »Prijedlozi i želje« (god. 1959) uoči sazivanja samoga Sabora, jer sve to zajedno ipak tvori jednu cjelinu. U sklopu toga treba imati na umu da je rad kard. Šepera u vezi Sabora bio mnogo širi i mnogovrsniji. Naime, on je bio član dviju pripravnih saborskih komisija — one za sakramente i centralne komisije (u vezi svega toga usp. osobito članke Šeperova osobnog teologa na Saboru, prof. dr Tomislava ŠAGI-BUNIĆ-a: »Idejni profil novog pročelnika starog sv. Oficija kroz njegove nastupe na Koncilu« u Glasu koncila *7 (1968), br. 2 str. 4—6; »Kardinal Šeper kao koncilski Otac« u Vjesni*ku Zagrebačke nadbiskupije *— 1965, br. 5, str. 75—77). Na početku prvog zasjedanja Sabora (1962) Šeper je izabran u najvažniju saborsku komisiju »De doctrina fidei et morum« (O nauku vjere i ćudoređa), tj. u tzv. Teološku komisiju; činjenica da je, prema saborskom Postupniku, od sabranih Otaca izabran među 16 članova te komisije, sigurno je znakovita i rječita i s obzirom na Šeperov rad u pripravnim komisijama.*

Prema njegovim vlastitim riječima (usp. Glas Koncila *6 (1967), br. 25—26, str. 5) Šeper je idući na Sabor imao pet glavnih ideja za koje »se je želio boriti: živi jezik u liturgiji, koncelebracija, pričest pod obje prilike, izjava o Židovima i đakonat«. Očito, njegova je orijentacija bila pastoralna, u čemu sasvim osobito mjesto zauzima liturgija. Međutim, njegov interes, koji je bio u okvirima čvrstog stajanja »na pozicijama Božje objave, evanđelja i crkvene predaje« ali i razumijevanja »znakova vremena« (usp. Okružnica »Pred odlazak na Koncil« u:* Šeper *1 (Zagreb 1982), str. 147), još se je više proširio samim sudjelovanjem na Saboru kao i tematikom koja se je nametala*

tijekom samog odvijanja Sabora. O tome svjedoče i njegovi saborski interventi:

1. Za vrijeme prvog zasjedanja *Sabora (1962) Šeper je* govorio na generalnim zborovanjima (*lat.: »congregationes generales«) saborskih Otaca* dva *puta: u svom* prvom *govoru (24. X 1962) zalaže se za (šire) uvođenje narodnog jezika u liturgiju, a u svom* drugom *govoru (21. XI 1962) vrlo se kritički osvrće na mišljenje koje Predaju svodi samo na propovijedanje živom riječi a ne uzima u obzir i pisane oblike i načine prenošenja božanske Objave. Osim toga, na tom prvom zasjedanju Šeper je* dva *puta dao i svoje* pismene primjedbe *(lat.: »animadversiones scripto exhibitae«): u prvim primjedbama zalaže se za Pričest pod obje prilike u nekim slučajevima i za koncelebraciju, a u* drugima *zalaže se za takvo poimanje Crkve koje će uključiti sve krštene vjernike i u njihovoj aktivnoj (otkupiteljskoj) funkciji pa se u cilju toga zalaže za širi izbor »slika« Crkve, biblijskih i otačkih, osobito za sliku majke da bi se izbjegao klerikalizam i da dođe do izražaja »majčinska« uloga svih članova Crkve. Na ovom prvom zasjedanju Šeper je jednim kratkim govorom (4. XII 1962) poželio da predsjedništvo Sabora u ime svih Otaca izrazi svoje poštovanje i suosjećanje tadašnjem papi Ivanu XXIII, čije je zdravlje već bilo narušeno.*

2. U toku drugog zasjedanja *Sabora (1963) Šeper je u saborskoj auli održao četiri govora: najprije se (3. X 1963) u vezi Sheme o Crkvi zalaže za cjelovitije poimanje Crkve osobito za »sliku« hrama, u kojem se prinosi euharistijska žrtva, a primjećuje da bi Sabor trebao više reći o odnosu Crkve i izraelskog naroda; u* drugom *govoru (9. X 1963) zdušno predlaže (ponovno) uvođenje đakonata kao trajne službe i u latinskoj Crkvi; u njegovu trećem govoru (22. X 1963) je riječ o krsnom jedinstvu laika i klerika, iz čega izlazi da su i laici subjekt spasenjskog djela Crkve a nije ni dogmatski točno ni pastoralno uputno previše dijeliti područja djelovanja na »laička« i »klerička«; u svom četvrtom govoru u vezi ekumenizma (28. X 1963) Šeper spominje mnoge povijesne razloge odjeljivanja kršćana a inzistira da Sabor donese konkretne »preduvjete« odnosno da stvarno iznese što je bitno a što sporedno u traženju jedinstva među kršćanima (pitanje struktura uprave pojedinih kršćanskih zajednica, brak pravoslavnih i protestantskih službenika, latinizacija . . .). Za vrijeme tog drugog zasjedanja Šeper je* dva *puta podnio i svoje* pismene primjedbe*: u prvim pismenim primjedbama naglašava ontološko, psihološko i etičko materinstvo Blažene Djevice Marije kao prototipa i uzora maj-*

činskog odnošenja Crkve kao cjeline prema zaista svim ljudima; u svojim drugim *primjedbama traži da u govoru o svetosti Crkve posebno mjesto zauzme govor o mučeništu kao osobitom i trajnom obliku svetosti kao i govor o djevičanstvu kao stalnoj karizmi koja ne mora biti u sklopu tzv. redovničkih zavjeta.*

3. *Na* trećem zasjedanju *(1964), još nadbiskup, Šeper je* tri *puta* govorio *na generalnim zborovanjima saborskih Otaca: u* prvom *govoru (29. IX 1964) zalaže se za izričitu saborsku izjavu o Židovima odnosno židovskom narodu, i to onom današnjem, da bi se konačno stalo na kraj antisemitizmu koji tobože ima svoje temelje u nekim kršćanskim vjerskim zasadama; u svom* drugom *govoru (9. X 1964) predlaže da Sabor sankcionira konkretna sredstva trajnog izgrađivanja svih kršćanskih laika za apostolat čemu je temelj krštenje a ne tek pripadnost nekim laičkim apostolskim udruženjima pa u tom vidu ističe rad s odraslima u svakoj župi;* trećim *svojim govorom (9. XI 1964) Šeper zahvaća u tzv. iseljeničko pitanje obraćajući pažnju osobito na iseljavanje i useljavanje zbog ekonomskih razloga u čemu naglašava pravo ljudske osobe na to i neopravdanost zatvaranja i tobožnje zaštite država i nacija pred pridošlicama. Ovaj posljednji govor bio je u vezi sheme o Crkvi u suvremenom svijetu a na kraju ovog trećeg zasjedanja Šeper je izabran za člana posebne središnje potkomisije koja je dobila zadatak da temeljito preuredi baš tu spomenutu shemu. Osim ta tri usmena nastupa Šeper je u toku tog trećeg zasjedanja u* dva *navrata podnio i svoje pismene primjedbe:* prve *njegove primjedbe odnose se na poglavlje sheme o Crkvi u kojem se govori o dovršenju svetosti u slavi a sa svojim* drugim *primjedbama opet se vraća na onda još uvijek spornu Konstituciju o Božanskoj Objavi i ističe vjeru kao prihvaćanje i prianjanje uz objavljene stvarnosti a ne samo kao pristanak uz istinu i vjeru, kao ulaženje u zajedništvo vjere da bi tek tako bilo moguće prenošenje Objave pri čemu, još jednom, naglašava osobito mjesto koje pripada sv. Pismu.*

4. *Na* četvrtom zasjedanju *Sabora (1965) nadbiskup F. Šeper, u međuvremenu imenovan kardinalom, nije imao pismenih intervenata a* govorio je dva puta: *njegov* prvi *govor (17. IX 1965) bio je u sklopu saborskih rasprava o slobodi u vjerskim stvarima (religiozna sloboda) a zalagao se da se jasno postavi načelo da sloboda u vjerskim stvarima pripada ljudskoj osobi kao takvoj i nije dobro da se neke instance odnosno civilna vlast poima kao nešto što religioznim građanima dozvoljava i udjeljuje dotičnu slobodu nego je ta vlast obvezna rečenu*

slobodu štititi i poštivati; drugi *govor (24. IX 1965) odnosio se je na rasprave o Crkvi u suvremenom svijetu a Šeper je otvoreno ukazao na krivnju za ateizam i onih kršćana koji svojim konzervatizmom i imobilizmom pridonose da se ateizam češće shvaća kao neka naravna posljedica napretka u znanju i tehnici pa čak kao posljedica sve većeg humanizma, a to zapravo nameće pitanje o tome u kakvog Boga vjeruju takvi kršćani jer Bog koga je objavio Isus Krist je sigurno zainteresiran za pravdu i djelotvornu ljubav na ovoj zemlji.*

Nije ovdje mjesto za iscrpnu analizu o odjeku i doprinosu Šeperovih zalaganja u odvijanju i rezultatima Drugog Vatikanskog Sabora (o tome se nešto kaže u gore navedenim člancima T. ŠAGI-BUNIĆ-a). Sada kada su izdana »Acta« posljednjeg Sabora bit će svakako još očitije da je saborska djelatnost kard. F. Šepera vrlo važna i nezaobilazna građa za njegov životopis.

Dr Aldo STARIĆ

U ovom dijelu knjige, zbog važnosti varijanata i nijansi, bilješke ispod teksta u cjelini donosimo na izvornom jeziku i u hrvatskom prijevodu.

INTERVENTI NA
II. VATIKANSKOM KONCILU

SERMONES IN
CONCILIO VATICANO SECUNDO

DOKUMENTI SV. KONGREGACIJE
ZA NAUK VJERE 1968-1981

DOCUMENTA SACRAE CONGREGATIONIS
PRO DOCTRINA FIDEI 1968-1981

Suggestiones circa argumenta in futuro Concilio oecumenico tractanda

Zagabriae, die 23 octobris 1959

Obtemperando quaesitis in aestimatissimis litteris huius Pont. Commissionis die 18 iun a. c. sub N. I C/59-2573 datis (quae die 6 augusti huc pervenerunt), reverenter exhibeo quasdam suggestiones circa argumenta in futuro Concilio oecumenico tractanda.

Primo quidem: sicuti in Conciliis oecumenicis hucusque habitis errores verae fidei adversantes tunc temporis grassantes damnati sunt, ita et futurum Concilium damnare deberet errorem perniciosissimum praesentis temporis qui utilmum fundamentum fidei evertere intendit, materialismum nempe atheum. Eminentissimus Cardinalis noster, qui suam mentem scripto patefacere non valet, mihi imposuit ut hoc suo quoque nomine propenerem.

In re morali et sociali:

1) materialismus practicus qui, bonis spiritualibus posthabitis, tantum de prosperitate materiali et technica, sive individuali sive collectiva, sollicitus est, quique ex adverso doctrinis evangelicis opponitur;

2) clara principia theoretica et normae practicae quoad onanismum coniugalem cuius praxis per totum mundum late diffunditur, imo ab aliis confessionibus christianis nedum licita, sed et principiis evangelicis minime opposita declaratur;

3) de bello, praesertim modernis armis technics ducendo, uti medio illicito et inepto ad quaestiones inter nationes solvendas;

4) de iustitia sociali, ut magis magisque clarescat Ecclesiam catholicam de classibus »inferioribus« sollicitam esse.

Quoad disciplinam et ius canonicum:

1) capitula canonicorum praesentis temporis condicionibus — cum beneficia sensu antiquo in pluribus nationibus desint — accommodanda sunt et simili modo ac plura capitula recens in regionibus Americae constituta ordinanda;

Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper s članovima Pripravne koncilske komisije za sakramente u studenom 1960.

Šeper je bio članom i Centralne komisije za pripravu Koncila: papa Ivan XXIII. predsjeda toj komisiji dne 20. lipnja 1962.

NC VNA FIDES
MVNDO

Javna sjednica Koncila 21. studenoga 1964. kad je proglašen dokument o Crkvi »Lumen gentium«

Nadbiskup Šeper na trećem zasjedanju Koncila pred koncilskim ocima nosi Evanđelje na svečano izlaganje

Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper u koncilskoj auli

Četvrto zasjedanje Koncila: koncilski oci kardinali Wyszynski, Slipyj, Šeper i drugi

Četvrto zasjedanje Koncila 1965. godine: kardinal Šeper s prijateljem firentinskim kardinalom Floritom

Svečani završetak Drugog vatikanskog koncila na Trgu sv. Petra 8. prosinca 1965.

Treće zasjedanje Koncila 1964. godine: uz nadbiskupa Šepera pomoćni biskup iz New Yorka Fulton Sheen, nadbiskup Gabrijel Bukatko, Aleksandar Tokić i biskup Alfred Pichler

Četvrto zasjedanje Koncila u listopadu 1965. godine: kardinal Šeper s nadbiskupom Franom Franićem i redovnicima iz Taizée (lijevo)

Zagrebački nadbiskup i kardinal Franjo Šeper s budućim zagrebačkim nadbiskupom i kardinalom Franjom Kuharićem na Trgu sv. Petra 23. rujna 1967. (lijevo)

Za vrijeme drugog zasjedanja Koncila 27. studenoga 1963. papa Pavao VI. primio je u posebnu audijenciju sve biskupe iz Jugoslavije (lijevo)

Kardinal Šeper je kao zagrebački nadbiskup u Rimu uvijek odsjedao u Papinskom hrvatskom zavodu sv. Jeronima: s rektorom Kokšom, duhovnikom Merćepom i studentima zavoda u svibnju 1966.

Hrvatsko narodno hodočašće u Rim u »Godini vjere« u rujnu 1967. godine: kardinal Šeper je uz papu Pavla VI. koji govori brojnim hrvatskim hodočasnicima u dvorištu sv. Damaza u Vatikanu

Kardinal Šeper predsjeda koncelebraciji hrvatskih biskupa u bazilici sv. Petra za vrijeme hodočašća u »Godini vjere« 23. rujna 1967.

Zagrebački nadbiskup Franjo Šeper predstavlja papi Pavlu VI. svog pomoćnog biskupa Franju Kuharića u rujnu 1967. godine

Prijedlozi i želje za budući II vatikanski Sabor

Zagreb, 23. listopada 1959.

Pokoravajući se željama iz cijenjenog pisma ove Papinske Komisije od 18. lipnja o. g. pod br. IC/59-2573 (koje je amo stiglo 6. kolovoza) smjerno iznosim neke sugestije o sadržajima o kojima treba raspravljati na budućem Ekumenskom Saboru.

Prvo: kao što su na do sada održanim ekumenskim Saborima bile osuđene zablude protiv prave vjere koje su u to vrijeme bjesnile, tako bi i budući Sabor trebao osuditi najpogubniju zabludu sadašnjeg vremena, koja hoće izvrnuti posljednji temelj vjere, a ta je ateistički materijalizam. Naš uzoriti Kardinal, koji pismeno ne može izreći svoje mišljenje, naredio mi je da ovo predložim i u njegovo ime.

U stvarima morala i društvenih odnosa:

1) praktični materijalizam koji se, zapostavljajući duhovna dobra, brine samo za materijalni i tehnički napredak, individualni i kolektivni, i koji se, s druge strane, suprostavlja evanđeoskom naučavanju;

2) jasna teoretska načela i praktične norme s obzirom na bračni onanizam, čije se prakticiranje nadaleko širi po čitavom svijetu, a druge ga kršćanske konfesije čak proglašavaju ne samo dozvoljenim nego i nipošto protivnim evanđeoskim načelima;

3) o ratu, osobito o onome koji bi se vodio modernim oružjem, kao o nedozvoljenom i neprikladnom sredstvu za rješavanje pitanja među nacijama;

4) socijalnoj pravdi, da sve više i više postane jasno da se Katolička Crkva brine o »nižim« klasama.

S obzirom na disciplinu i kanonsko pravo:

1) kanonički kaptoli u uvjetima sadašnjeg vremena — kada u mnogim nacijama više nema nadarbina u starom smislu — trebaju se prilagoditi i urediti slično onome kako je to nedavno učinjeno s više kaptola u Americi;

2) lex abstinentiae et ieiunii minime abolenda, sed simplificanda, eo fere modo quo ex decretis S. Sedis post ultimum bellum datis dispensari permittitur. Notandum apud magnam partem fidelium verum conceptum ieiunii desiderari vel cum abstinentia confundi, ita ut in multis regionibus ieiunium proprie dictum intra saepta domorum religiosarum relegatum sit;

3) exemptio et privilegia religiosorum nostris temporibus restringi deberent. Auctoritas Episcoporum, qui sunt successores Apostolorum quosque Spiritus Sanctus posuit ad regendam Ecclesiam Dei, quoad religiosos in praxi fere ad nihilum reducitur. Quot sunt Episcopi qui sacerdotibus dioecesanis carent et a religiosis multas vocationes habentibus difficile aliquod adiutorium in ordinaria cura pastorali obtinent. Dum Codex de potestate Episcoporum dispensandi sacerdotes saeculares a Breviario recitando (vel commutandi in alias preces) omnino silet, guardianus v. g. franciscanus bene novit se habere potestatem dispensandi fratres sibi subditos vel commutandi obligationem Breviarii in recitationem paucissimarum precum. Cur soli religiosi, qui quoad orationem plus praestare deberent ac sacerdotes saeculares, privilegium habere debeant recitandi Breviarium «mentaliter», ut quidam affirmant? Cur iuvenis sacerdos regularis, eo praecise quod sit regularis, maiorem deberet habere potestatem absolvendi et dispensandi, quam sacerdos dioecesanus provectae aetatis et in cura animarum magis expertus? Plures similes casus enumerari possent;

4) praescripta iuris de censuris et de absolutione a censuris nimis complicata sunt ideoque simplificanda. Pauci confessarii haec praescripta memoria tenere capaces sunt;

5) officium divinum a clericis in maioribus ordinibus constitutis ad normam can. 135 iuxta *proprios* libros liturgicos recitandum est. Praesenti tempore saepius accidit ut sacerdotes, sive dum exercitiis spiritualibus vacant sive ob spiritum liturgicum fovendum, cum religosis vel monachis aliis libris liturgicis utentibus divinis officiis in choro assistunt. Nonne et hic deberet valere principium: officium pro officio? Cur deberet sacerdos qui cum monachis per longas horas officium divinum iuxta Breviarium monasticum decantabat, easdem horas iuxta Breviarium Romanum iterare?

Dum supra allatas suggestiones reverenter praesento, ea qua par est observantia me profiteor

† FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus tit. Philippopolitanus, Coadiutor Zagrabiensis

Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparandio, Series I (antepraeparatoria) (Vatikan 1969), str. 555—556

2) nipošto ne dokinuti zakon nemrsa i posta nego pojednostaviti gotovo na onaj način kako je dozvoljeno dispenzirati prema dekretima koje je dala sv. Stolica nakon posljednjeg rata. Treba napomenuti da kod velikog broja vjernika nedostaje pravi pojam posta ili se brka s nemrsom tako da se u mnogim krajevima post u pravom smislu obdržava tek unutar zidova redovničkih kuća;

3) u naše bi se vrijeme trebale suziti egzempcija i povlastice redovnika. Autoritet biskupa, koji su nasljednici apostola i koje je Duh Sveti postavio da upravljaju Crkvom Božjom, u praksi se s obzirom na redovnike svodi gotovo ni na što. Koliko ima biskupa kojima nedostaje biskupijskih svećenika a u redovitom pastoralu teško dobivaju neku pomoć od redovnika koji imaju mnogo zvanja. Dok kodeks posve šuti o biskupovoj vlasti dispenziranja svjetovnih svećenika od recitiranja časoslova (ili mijenjanja u druge molitve), dotle dobro zna, npr., franjevački gvardijan da on ima vlast dispenziranja njemu podložne braće ili mijenjanja časoslova u recitiranje vrlo malo molitava. Zašto samo redovnici, koji bi s obzirom na molitvu trebali pružiti više nego li svjetovni svećenici, trebaju imati povlasticu »mentalnog«, kako neki tvrde, recitiranja časoslova? Zašto bi mladi redovnički svećenik, baš zato što je redovnički, trebao imati veću vlast odrješivanja i dispenziranja nego li biskupijski svećenik odmakle dobi i iskusniji u dušobrižništvu? Mogli bi se nabrojiti mnogi slični slučajevi;

4) previše su komplicirani propisi zakona o cenzurama i o odrješivanju od cenzura pa se trebaju pojednostaviti. Malo je ispovjednika koji su sposobni te propise držati na pameti;

5) prema normi kanona 135 viši klerici trebaju recitirati božanski oficij sukladno *vlastitim* liturgijskim knjigama. U današnje se vrijeme češće događa da svećenici, ili dok obavljaju duhovne vježbe ili zbog gajenja liturgijskog duha, u koru pribivaju božanskom oficiju s redovnicima ili monasima koji se služe drugim liturgijskim knjigama. Zar i ovdje ne bi trebalo važiti načelo: oficij za oficij? Zašto bi svećenik, koji je s monasima duge sate pjevao božanski oficij prema monaškom časoslovu, iste časove trebao ponavljati prema Rimskom časoslovu?

Dok smjerno iznosim gore navedene sugestije, izražavam dužno poštovanje.

† FRANJO ŠEPER
tit. nadbiskup Filipopolitanski, zagrebački koadjutor

De ampliore usu linguae popularis in Liturgia

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Em.mi, exc.mi et rev.mi Patres,

Schema propositum praestare videtur eo quod praebeat solidum fundamentum theologicum quo sacra Liturgia innititur. Nec minus momentum pastorale Liturgae in clara luce positum est.

Sublineare vellem momentum primarium Liturgiae pro actione pastorali maxime elucere in experientia earum nationum, in quibus libertas Ecclesiae plus minusve coarctatur, et sunt multae (*ni fallor, sumus saltem quinquaginta quinque milia milium).*[1] Ubi nec scholae catholicae adsunt, nec Actio catholica, nec prelum religiosum, nec instituta caritatis, solum adhuc altare remanet. Ideo omnes thesauri Ecclesiae in sacra Liturgia absconditi aperiri debent ut late pateant fidelibus eorumque vitam spiritualem alant.

In hoc contextu mihi magni momenti videntur ea quae dicta sunt *de ampliore usu linguae popularis in Liturgia* (nn. 24 et 41). Principium quidem de lingua liturgica, quae fere in tota Ecclesia occidentali — *fere in tota*[2] — est latina, retinendum est, *principium.*[3] Est etenim aliquod, quamvis non unicum nec absolute necessarium, signum unitatis in fide. *Praeterea*[4] usus exclusivus linguarum popularium in sacris ritibus viam aperitet individualismo sacerdotum, qui sine multis scrupulis saepe proprio marte textus mutarent.

Attamen, hoc principio uti norma generali retento, omnino necessarium est hodiernis temporibus, ut amplior locus concedatur usui vulgati sermonis in Liturgia. Hodie etenim activa et communitaria participatio fidelium in Missa aliisque sacris urgetur; haec autem minime obtinetur, si fideles solummodo uti muti spectatores, versiones sacrorum textuum prae manibus habentes, sacras actiones «sequuntur». Praeterea conscientia laicorum catholicorum quod iura e sacramento Baptismi emanantia semper magis evolvitur.

O narodnom jeziku u liturgiji

GOVOR NA 6. GENERALNOM ZBOROVANJU NA UVOD I PRVO POGLAVLJE SHEME O SV. LITURGIJI (24. X 1962)

Uzoriti, preuzvišeni i velečasni Oci,

Izgleda da se predložena shema odlikuje time što pruža pouzdan teološki temelj na koji se oslanja sveta liturgija. A isto je tako jasno istaknuto pastoralno značenje liturgije.

Želio bih podcrtati da se prvenstvena važnost liturgije za pastoralnu djelatnost najviše pokazuje u iskustvu onih naroda, gdje se više-manje suzuje sloboda Crkve, a takvih ima mnogo *(ako se ne varam, ima nas bar 55 milijuna)*[1]. Gdje ne postoje ni katoličke škole ni Katolička Akcija ni vjerski tisak ni karitativne ustanove, preostaje samo još oltar. Stoga se trebaju otvoriti sva bogatstva Crkve skrivena u svetoj liturgiji da vjernicima budu dostupna i da hrane njihov duhovni život.

U svezi s time izgleda mi od velike važnosti ono što je rečeno *o širој upotrebi narodnog jezika u liturgiji* (br. 24 i 41). Načelo o liturgijskom jeziku, koji je gotovo u čitavoj zapadnoj Crkvi — *gotovo u čitavoj*[2] — latinski, treba svakako zadržati — *načelo*[3].On je, naime, neki, iako ne jedini i bezuvjetno nužan, znak jedinstva u vjeri. *Osim toga*[4] isključiva upotreba narodnih jezika u svetim obredima otvorila bi put individualizmu svećenikâ, koji bi bez mnogo skrupula često na svoju ruku mijenjali tekstove.

No ipak, zadržavajući to načelo kao općenitu normu, svakako je nužno da se u sadašnjim vremenima dade šire mjesto upotrebi narodnog jezika u liturgiji. Naime, danas se podstiče aktivno i zajedničarsko sudjelovanje vjernika u Misi i u ostalim obredima; to se pak nikako ne može postići, ako vjernici samo »prate« svete čine kao nijemi gledatelji, imajući pri ruci prijevode svetih tekstova. Osim toga sve se više razvija svijest katoličkih laika o pravima koja proističu iz sakramenta krsta.

Ideo haec mihi, uti mininum quid, quoad usum vulgati sermonis in Liturgia necessaria videntur:

1. Quotiescumque sacerdos pro populo celebrat (ergo non consideratur casus quo sacerdos privatim cum solo ministro celebrat), *quotiescumque pro populo celebrat,*[5] lectiones omnes — nam sunt verbum Dei ad fideles — dicendae sunt lingua vernacula, iuxta versionem a competenti auctoritate ecclesiastica approbatam. Hoc in casu, omittenda est lectio pericoparum in lingua latina, nam lectio bilinguis est onerosa, nec ullum sensum habet — nisi velimus aliquo formalismo indulgere — ut sacerdos, postquam verbum Dei populo proclamaverat, celeriter et mechanice pro se latine recitet.

Idem dicendum est de prima oratione, de «oratione fidelium» et de postcommunione. Omnia alia a sacerdote latine dici possunt *et debent.*[6]

2. Ubi impossibile vel valde difficile sit ut populus, in Missis in cantu, latine Ordinarium et Proprium cantet, permitti deberet usus linguae vernaculae, *uti iam pluries a Sancta Sede concessum est.*[7] Nonne plus valet ad pietatem populi fovendam ut totus populus sua lingua cantando actionem sacram comitetur, quam ut duo vel tres cantores, plus minusve correcte, latinum textum decantent?

3. Amplior locus linguae populari tribui deberet in ritibus Tridui sacri.

4. Item in administratione sacramentorum et sacramentalium, uti iam Sancta Sedes pro pluribus nationibus concessit.

Alia habeo dicenda de rebus quae pertinent ad caput de sacrosancto Missae sacrificio.[8] Dixi.

Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II — Vol. I; Pars 1 (Vatikan 1970), str. 435—436

In textu scripto tradito: [1]deest. [2]deest. [3]deest. [4]deest. [5]deest. [6]deest. [7]deest. [8]deest.

Zato mi se, s obzirom na upotrebu narodnog jezika u liturgiji, kao minimum čini ovo:

1. Kadgod svećenik misi za narod (dakle, ne uzima se u obzir slučaj kada svećenik misi privatno samo s ministrantom), *kadgod misi za narod*[5], sva čitanja — tà ona su Božja riječ vjernicima — trebaju se čitati na narodnom jeziku prema prijevodu odobrenom od nadležnog crkvenog autoriteta. U tom slučaju treba izostaviti čitanje perikopa na latinskom jeziku, jer je dvojezično čitanje dosadno i nema ni kakvog smisla — ako ne želimo podlijegati nekom formalizmu — da svećenik, pošto je proglasio Božju riječ narodu, čita latinski užurbano i mehanički za sebe.

Isto treba reći o prvoj molitvi, o »vjerničkoj molitvi« i o molitvi nakon pričesti. Sve ostalo svećenik može izgovarati latinski *i mora*[6].

2. Gdje je nemoguće ili vrlo teško da narod u pjevanim misama pjeva latinski Ordinarij i Proprij, trebalo bi dozvoliti upotrebu narodnog jezika, *kako je to sv. Stolica dozvolila već više puta*[7]. Zar nije bolje za gajenje pobožnosti naroda da sav narod na svom jeziku pjevanjem prati sveti čin nego da dva ili tri pjevača, više-manje točno, pjevaju latinski tekst?

3. Trebalo bi dati više mjesta narodnom jeziku u obredima sv. Trodnevlja.

4. Isto i u podjeljivanju sakramenata i sakramentala, kako je to sv. Stolica već dopustila mnogim narodima.

Imam reći nešto o onome što se odnosi na odlomak o svetoj misnoj žrtvi[8]. Rekoh.

U predanom pisanom tekstu: [1]toga nema. [2]toga nema. [3]toga nema. [4]toga nema. [5]toga nema. [6]toga nema. [7]toga nema. [8]toga nema.

I - Communio sub ultraque specie - II -Concelebratio in Ecclesia latina

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Pauca verba dicere vellem de duobus punctis in cap. II schematis *de sacra Liturgia* contentis. Cum res sint in Liturgia latina aliquomodo exorbitantes et a praxi plurisaeculari discrepantes, necesse videtur ut ipsum Concilium Oecumenicum de iis sese pronuntiet, serio et tranquillo modo perpensis argumentis quare pro illis militare videntur.

I — **Communio sub utraque specie** (n. 42).

Uti patet, quaestio non est nec esse potest de quotidiana vel crebra distributione s. Communionis sub utraque specie. Praecise ob praxin crebrae et quotidianae Communionis praeferenda est omnino Communio sub specie panis tantum.

Id quod proponitur est de Communione sub utraque in *aliquibus specialibus occasionibus* vel, uti in schemate dicitur «pro certis casibus a S. Sede bene determinatis». In schemate unus casus adducitur, i. e. in ordinatione sacerdotali,sed alii casus non excluduntur, cum dicatur talem Communionem concedi posse «tum clericis et religiosis, tum laicis». Id fieri posset v. g. in Missa pro sponsis, in solemni professione religiosorum, in prima Communione adulti neobaptizati, in concelebratione sacramentali (si introducatur). Rationes sunt hae:

1) ita melius videtur adimpleri praeceptum Domini: «*Bibite* ex hoc *omnes*» (*Mt.* 26, 27). De facto nunc solus sacerdos participat de calice, quamvis etiam omnes fideles Sanguinem quoque Christi sub specie panis accipiant;

2) magis appropinquamus non solum catholicis orientalibus, sed etiam christianis acatholicis; unum ex obstaculis vel differentiis pro unione e medio tollitur. Nec hodie iam timenda sunt mala ob quae, suo tempore, Ecclesia sese «utraquistis» opposuit;

Pričest pod obje prilike - Koncelebracija

PISANE PRIMJEDBE NA 2. POGLAVLJE SHEME
O SV. LITURGIJI

Želio bih nešto malo reći o dvije točke iz 2. poglavlja sheme *o sv. liturgiji*. Budući da su stvari u latinskoj liturgiji na neki način pošle svojim putem te se razlikuju od višestoljetne prakse, izgleda potrebnim da se o njima izjasni sam Ekumenski Sabor odvagujući ozbiljno i smireno argumente koji, čini se, za njih vojuju.

I — **Pričest pod obje prilike** (br. 42)

Jasno je da nije i ne može biti pitanje o svakodnevnom ili čestom dijeljenju sv. pričesti pod obje prilike. Baš zbog prakse česte i svakodnevne pričesti posve ima prednost pričest samo pod prilikom kruha.

Ono što se predlaže je pričest pod obje prilike u *nekim osobitim slučajevima* ili, kako se kaže u shemi, »u nekim slučajevima koje sv. Stolica pomno odredi«. U shemi se navodi jedan slučaj, tj. svećeničko ređenje, ali se ne isključuju drugi slučajevi, jer se kaže da se takva pričest može dozvoliti »kako klericima i redovnicima tako i laicima«. To bi moglo biti, npr., u misama za zaručnike, prigodom svečanih zavjetovanja redovnika, prigodom prve pričesti odraslog novokrštenika, u slučaju sakramentalne koncelebracije (ako se uvede). Razlozi su ovi:

1) čini se da se tako bolje ispunjuje Gospodinova zapovijed: »*Pijte* iz nje *svi*« (*Mt* 26, 27). Sada stvarno samo svećenik ima udjela od čaše, iako i svi vjernici primaju također Kristovu Krv pod prilikama kruha;

2) više se približavamo ne samo istočnim katolicima nego i kršćanima nekatolicima; odstranjuje se jedna od zapreka ili razlika za sjedinjenje. A danas se više ne treba bojati zala zbog kojih se je Crkva svojevremeno protivila »utrakvistima«;

3) talis Communio in occasionibus solemnibus, in specie determinandis, multum conferet ad augendam devotionem fidelium erga Pretiosissimum Sanguinem Christi, quam devotionem Summus Pontifex Ioannes XXIII valde urget.

II — **Concelebratio in Ecclesia latina** (nn. 44—46).

In Ecclesia orientali concelebratio sacramentalis iugiter viget. Adsunt seriae rationes ut concelebratio etiam in Ecclesia latina introducatur, vel denuo introducatur.

Usus quotidianus celebrationis Missae, qui pro vita spirituali sacerdotis magna emolumenta praebet, saepe, ubi multi sacerdotes simul adsunt, varias difficultates creat, ita ut sacerdotes hoc «mysterium tremendum» et angelicam potestatem superans, celeriter, diffuso, spiritu, aliquando sine ministro, «mechanice» peragere debeant. Hoc fit v. g. occasione conventuum eucharisticorum, exercitiorum spiritualium, peregrinationum atque in conventibus et collegiis ubi multi (aliquando usque centum) sacerdotes adsunt. Ut omnibus occasio detur celebrandi, aliquando collocari debet fere infinitus numerus altarium (e. g. in «Mondo migliore» in Rocca di Papa, et in cryptis monasteriorum vel collegiorum), ubi eodem tempore 20—30 sacerdotes, unus iuxta alium, unus celerius, alter lentius celebrant. Vel plures sacerdotes a celebrando abstinere coacti sunt.

Nonne decentius atque devotius esset, si v. g. 5—10 sacerdotes, unum altare circumstantes, simul celebrare possent?

Praeter casus n. 44 adductos addendum propono: *c)* occasione synodi dioecesanae (ut manifestetur coniunctio inter episcopum eiusque sacerdotes); *d)* in domibus religiosis et collegiis, ubi maior numerus sacerdotum adest, si ad decentem celebrationem singulorum aliter provideri non potest, iudicio Ordinarii vel Superioris.

Acta Synodalia ..., I/2 (Vatikan 1970), str. 435—436

3) takva pričest u svečanim prigodama, koje se trebaju detaljno odrediti, mnogo pridonosi povećanju pobožnosti vjernika prema Presvetoj Kristovoj Krvi, koju pobožnost jako potiče Vrhovni Svećenik Ivan XXIII.

II — **Koncelebracija u latinskoj Crkvi** (br. 44—46)

U istočnoj Crkvi trajno živi sakramentalna koncelebracija. Postoje ozbiljni razlozi da se uvede ili ponovno uvede koncelebracija i u latinskoj Crkvi.

Običaj svakidašnjeg slavljenja mise, koje je od velike koristi za duhovni život svećenika, tamo gdje zajedno žive mnogi svećenici često stvara različite poteškoće tako da svećenici to »strašno otajstvo«, koje nadilazi anđeosku vlast, moraju obaviti rastreseno, ponekad bez ministranata, »mehanički«. To se događa, npr., prigodom euharistijskih kongresa, duhovnih vježbi, hodočašća te u samostanima i zavodima gdje stanuju mnogi (ponekad do stotinu) svećenici. Da bi se svakome dala prilika da misi, ponekad je potrebno postaviti gotovo bezbroj oltara (npr. u »Mondo migliore« u Rocca di Papa, i u kriptama samostana ili zavoda), gdje u isto vrijeme misi 20—30 svećenika jedan pored drugoga, jedan brže drugi polaganije. U protivnom mnogi su svećenici prisiljeni odreći se mise.

Zar ne bi bilo doličnije i pobožnije kad bi, npr., 5—10 svećenika mogli zajedno misiti za jednim oltarom?

Osim slučajeva navedenih u br. 44 predlažem da se doda: *c)* prigodom biskupijskih sinoda (da se pokaže povezanost između biskupa i njegovih svećenika); *d)* u redovničkim kućama i zavodima gdje postoji veći broj svećenika, ako se po sudu ordinarija ili poglavara drukčije ne može providjeti da pojedinci dolično mise.

Descriptio Traditionis

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres Conciliares,

Quamquam laborem peritorum schema praesens componentium revereor, nihilominus propter Oecumenicae huius Synodi auctoritatem proferre debeo: Cap. I uti iacet *non placet* atque ex integro rescribendum est.

Praecipua ratio in eo est quod descriptio Traditionis hic proposita nimis angusto conceptu praedicationis innititur: sumitur nempe in sensu praedicationis mere et exclusive oralis . . .[1] Schema procedit adeo ut quis concludere possit potestatem docendi a Christo apostolis eorumque successoribus traditam, . . .[2] restrictam esse ad solos actus

---

In textu scripto tradito: [1]Sufficit etiam superficialis lectio nn. 2—4, ut experiatur, quam intime in schemate coniuncti sunt conceptus traditionis cum conceptu praedicationis vivae vocis. Notio traditionis ibi excrescit ex praedicatione et praedicatione complectitur. Nn. 2—4 sciunt duos solos modos annuntiationis verbi Dei in Novo Foedere: 1. *Praedicationem* vivae vocis et 2. *Scripta* aliquorum e apostolis et apostolicis viris, divino tamen afflante Spiritu conscripta, i. e. speciali modo a Deo causata. *Praedicatio* est modus *potissimus,* manifeste relate ad Scripturam N. T. (n. 2). Ut pateat agi de praedicatione vivae vocis, adiungitur receptam esse *auditu* (ibi). Christus in vita sua (adiungendum: terrestri) *viva voce* arcana regni caelorum manifestabat, et idem praecepit apostolis. Hi *praedicabant,* solummodo nonnulli scripserunt, at hoc erat afflante Spiritu Sancto, et praeconium vivum inde non est imminutum (n. 3). Haec praedicatio vocatur *ministerium verbi,* quod incipitur a Christo et apostolis et servatur in Ecclesia. Episcopi doctrinam apostolorum *semper praedicatione* tradiderunt (n. 3). Unde concluditur traditionem vere *divinam* esse illam, quae ab apostolis Ecclesiae quasi per manus tradita est, *ut per praedicationem ecclesiasticam* transmitteretur (ac si praesupponatur apostolos ita Ecclesiae mandavisse, ut certae veritates non scriberentur?). Unde genuina traditio hauriri potest ex solo *vivo praeconio, non ex libris.* Facile perspicitur, qua ratione in talem conceptum traditionis intrat fides fidelium (quae correspondet praedicationi vivae vocis). Non ita patet, quomodo in systema sic clausum intrat praxis Ecclesiae, quae tamen omnino in ambitum traditionis pertinet, quoniam secundum sensum Tridentini inter traditiones non numerantur solummodo veritates sed etiam facta et instituta. Secundum nostrum schema manifeste a Christo originem ducit sola praedicatio vivae vocis reduplicative sumpta. Nulla scriptio agnoscitur ut possibilis, praeter Scripturas N. T.

O Predaji

GOVOR NA 24. GENERALNOM ZBOROVANJU NA PRVO POGLAVLJE SHEME O IZVORIMA OBJAVE (21. X 1962)

Časni saborski Oci,

Iako poštujem rad stručnjaka koji su sastavili ovu shemu, ipak zbog autoriteta ovog Ekumenskog Sabora moram reći: s 1. poglavljem, kakvo je sada, *ne slažem se* i ono treba biti potpuno nanovo napisano.

Glavni razlog za to je u tome što ovdje predloženi opis Predaje počiva na previše uskom shvaćanju propovijedanja: naime, propovijedanje se uzima samo i isključivo u smislu usmenog propovijedanja . . .[1] Shema postupa tako da bi netko mogao zaključiti da je vlast naučavanja, od Krista predana apostolima i njihovim nasljednici-

---

U predanom pisanom tekstu: [1]Dosta je i površno pročitati br. 2—4 pa da se vidi kako je u shemi poimanje predaje usko povezano s pojmom propovijedanja živom riječi. Tu shvaćanje predaje izrasta iz propovijedanja i obuhvaćena je propovijedanjem. Br. 2—4 znaju samo za dva načina navještanja Božje riječi u Novom Savezu: 1. *propovijedanje* živom riječi i 2. *zapisi* nekih od apostola i apostolskih muževa, koji zapisi su ipak napisani božanskim nadahnućem Duha, tj. na osobiti su način prouzročeni od Boga. *Propovijedanje* je *najglavniji* način, očito s obzirom na Pismo NZ-a (br. 2). Jasno je da se radi o propovijedanju živom riječi, jer se dodaje da je prihvaćeno *slušanjem* (ondje!). U svom životu (treba dodati: zemaljskom) Krist je *živom riječi* objavljivao otajstva Kraljevstva nebeskog a isto je naredio apostolima. Oni su *propovijedali* a samo su poneki pisali, ali to je bilo nadahnućem Duha Svetoga i time nije umanjeno živo propovijedanje (br. 3). To se propovijedanje naziva *posluživanje riječi,* koje počinje od Krista i apostola i nastavlja se u Crkvi. Biskupi su *uvijek propovijedanjem* predavali apostolski nauk (br. 3). Otuda se zaključuje da je zaista *božanska* predaja ona koja je kao po rukama od apostola predana Crkvi, *da* bi se prenosila *po crkvenom propovijedanju* (kao da se pretpostavlja da su na taj način apostoli naredili Crkvi da se neke istine ne zapisuju?). Zbog toga se nepatvorena predaja može crpsti samo iz *živog propovijedanja, a ne iz knjiga.* Lako je uočljivo zbog čega u takav pojam predaje ulazi vjera vjernika (ona je odgovor na propovijedanje živom riječi). Ali nije tako jasno kako u tako zatvoreni sustav ulazi praksa Crkve, koja ipak svakako spada u područje predaje, budući da po sudu Tridenta među predaje se ne ubrajaju samo istine nego i činjenice i ustanove. Prema našoj shemi od Krista bjelodano vuče podrijetlo samo propovijedanje živom riječi uzeto u naglašenom smislu te riječi. Ne priznaje se kao moguće ni jedno pisanje osim

docendi viva voce, alios vero modos et media, quibus verbum Dei annuntiari etiam potest, praerogativa auctoritatis a Christo provenientе carere . . .[3] Quapropter haec a nobis nude approbanda non sunt, ne incaute confusionibus disputationibusque superfluis, aut etiam erroribus, viam aperiamus . . .[4]

Fundamento hoc nimis arcto fretum, schema pervenit ad assertionem: «. . . quae divina Traditio ratione sui continet, non ex libris, sed ex vivo in Ecclesia praeconio, fide fidelium et Ecclesiae praxi hauriuntur» . . .[5]

Praetereamus nunc conceptum «Ecclesiae praxis», ceteroquin ambiguum et aequivocum, praecisiore determinatione indigentem. Consideremus, quaeso, illud: «non ex libris, sed ex vivo in Ecclesia praeconio».

Dicamus imprimis, nullam existere rationem veram, quae probaret mandatum mundi evangelizandi restrictum esse a Christo ad solam praedicationem vivae vocis . . .[6] Apostoli revera viva voce verbum Dei praedicabant, sed quo iure inde concludamus, aeque essentiale esse illud «viva voce» ac illud «verbum Dei»? Cur limitati essent ad medium vivae vocis, aliis mediis veritatis communicandae exclusis? . . .[7]

Praeterea apostoli inde ab initio in annuntiatione Evangelii adiumento habebant librum scriptum, nempe Scripturas Veteris Testamenti, quibus venerationem ut verbo Dei exhibere debebant, dicente

---

inspiratas, quae proinde speciali modo et ratione, praeter ordinarium rerum cursum, a Deo ipso exoriuntur. [2](*Matth.* 28, 18—20). [3]Conclusio ista facile imponitur, cum schema tam nervose insistat in praedicatione vivae vocis, quae sola fundamentum praebet, ut doctrina, ea mediante tradita, characterem traditionis *divinae* habere possit (n. 4). Si schema docet Christum explicite voluisse et praecepisse praedicationem vivae vocis qua talem, et solam illam doctrinam quae tali modo ad nos pervenit habere characterem doctrinae a Christo provenientis, exceptis utique scriptis a Deo prorsus specialiter causatis quorum Deus ipse auctor est, quid mirum si concludamus alias omnes scriptiones praeter Scripturas canonicas currere extra viam a Christo explicite volitam et designatam? [4]Non est parvipendenda ista conclusio, quamvis a redactoribus schematis non advertatur. Non intendimus eos inculpare: dicimus solummodo in schemate praemissas positas esse, quae facile ad conclusionem funestam ducerent. Redactores nimis systema creare cupiebant! [5](n. 4). [6]Verbum *kêryssô,* quod apud *Marc.* 16, 15 legitur, primarie quidem exprimit praeconium sollemne orale. Verumtamen ne plus iusto serviamus litterae; praesertim cum locus parallelus apud s. Matthaeum afferat verba sub isto respectu magis generica: *matheteusate* et *didaskontes: discipulos facite, docentes; Mt.* 28, 18—20. [7]Schema utique non dicit alia media esse exclusa aut prohibita, at ex schemate sequi videtur mandatum Christi referri ad solam praedicationem vivae vocis, quod vero practice dicit, alia media, excepta Scriptura a Deo ipso inspirata, ut vehiculum verbi Dei inservire non posse.

[8]*Mat.* 5, 17—18; «Nolite putare quoniam veni solvere legem aut prophetas; non veni solvere sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat

ma...[2] sužena samo na čine učenja živom riječi a da drugi načini i sredstva, kojima se također može navijestiti Boja riječ, nemaju odliku autoriteta koji dolazi od Krista...[3] Zato to ne smijemo jednostavno odobriti da ne bismo neoprezno otvorili put suvišnim zbrkama i raspravama ili čak zabludama...[4]

Upirući se na tu previše usku osnovu shema dolazi do tvrdnje: »... što božanska Predaja po sebi sadrži, crpi se ne iz knjiga nego iz živog propovijedanja u Crkvi, iz vjere vjernika i iz prakse Crkve«...[5]

Prijeđimo za sada preko pojma »praksa Crkve« koji je, uostalom, nejasan i dvoznačan i koji se treba točnije odrediti. Promotrimo, molim, ono: »ne iz knjiga nego iz živog propovijedanja u Crkvi«.

Recimo ponajprije da ne postoji ni jedan pravi razlog koji bi dokazao da je zadaća evangeliziranja svijeta od Krista svedena samo na propovijedanje živom riječi...[6] Apostoli su doista živom riječi navještali Božju riječ, ali kojim pravom otuda zaključujemo da je jednako bitno ono »živom riječi« i ono »Božju riječ«? Zašto bi bili ograničeni na sredstvo žive riječi isključujući druga sredstva priopćavanja istine?...[7]

Osim toga apostoli su već od početka u navještanju Evanđelja imali kao pomoć pisanu knjigu, naime knjige Starog Zavjeta, kojima su morali odavati poštovanje kao Božjoj riječi, jer Gospodin kaže: »Nisam došao dokinuti nego ispuniti«...[8] Zato ne uči ispravno onaj

nadahnutih knjiga NZ-a koje zbog toga posebnim načinom i postupkom potječu od samoga Boga, mimo redovitog tijeka stvari. [2](*Mt* 28, 18—20).
[3]Takav se zaključak nameće, budući da shema tako nervozno inzistira na propovijedanju živom riječi, koje jedino pruža temelj da nauk po njemu predan može imati obilježje *božanske predaje* (br. 4). Ako shema uči da je Krist izričito htio i naredio propovijedanje živom riječi kao takvo, i da samo onaj nauk koji je na taj način do nas dospio ima obilježje nauka koji potječe od Krista, izuzevši dakako spise od Boga sasvim osobito prouzrokovane čiji je autor sam Bog, koje čudo ako zaključimo da sva ostala zapisivanja, osim kanonskih knjiga, idu izvan puta koji je Krist izričito htio i zacrtao? [4]Ne treba omalovažavati ovo zaključivanje, iako ga redaktori sheme ne uočavaju. Nemamo namjere njih okrivljavati; samo kažemo da su u shemi postavljene pretpostavke koje bi lako dovele do pogubnog zaključka. Redaktori su previše težili da stvore sustav! [5](br. 4) [6]Glagol *kerýssô* koji se nalazi kod *Mk* 16, 15 izražava, doduše, ponajprije svečano usmeno propovijedanje. No ipak nemojmo služiti slovu više nego li je potrebno; osobito jer paralelno mjesto kod sv. Mateja donosi glagol pod tim vidom općenitiji: *matheteúsate i didáscontes — učinite učenicima, učeći; Mt* 28, 18—20. [7]Shema, doista, ne kaže da su ostala sredstva isključena ili zabranjena, ali čini se da iz sheme slijedi da se Kristova zapovijed odnosi samo na propovijedanje živom riječi, što praktički znači da ostala sredstva, isključivši Pismo nadahnuto od samoga Boga, ne mogu poslužiti kao prenosnici Božje riječi. [8]*Mt* 5, 17—18: »Nemojte misliti da sam došao dokinuti zakon ili proroke; nisam došao dokinuti nego ispuniti. Zai-

Domino: «Non veni solvere sed adimplere»...[8] Ergo non recte docet, qui documenta scripta ex praedicatione primitiva apostolica amovere vult...[9]

Praetergrediamur nunc libros inspiratos Novi Testamenti.

Tempore apostolico nondum plene absoluto, S. Clemens Papa scribit epistulam ad Corinthios, in schemate alioquin citatam...[10] Quis negabit eam fuisse et adhuc esse instrumentum insigne verbi Dei annuntiandi: unum igitur ex locis praecipuis unde divina Traditio haurienda sit? Et tamen non agitur de praeconio vivo, sed de scriptione, i. e. de libro...[11] Qua ergo ratione, quaeso, schema vult ut credamus et definiamus ea, quae Traditio ratione sui contineat, non ex libris haurienda esse?

Numerosissima sunt exempla decursu saeculorum, ubi Pontifices Romani aut episcopi doctrinam Christi annuntiabant non per locutionem proprie dictam sed ope scriptionis...[12] Etiam hodie, et quidem merito, maiorem auctoritatem doctrinalem tribuimus Litteris Ency-

---

caelum et terra, iota unum aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant». Ipse Dominus aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas. *Lc.* 24, 45. Ita apostoli, evangelica luce illustrati. Scripturam Veteris Testamenti authentice interpretari potuerunt et re vera interpretati sunt: possidentes clavem Scripturarum a Christo traditam, aliis etiam aditum ad thesauros revelationis divinae in Lege et Prophetis reconditos aperiebant. Non semel annuntiatio apostolica incipiebat a lectione Scripturarum (cf. collocutionem Philippi diaconi cum Eunucho, *Act.* 8, 35), et semper apostoli Scripturis usi sunt tamquam medio potenti et valido ad Evangelium Iesu Christi hominibus tradendum. Immo aliis lectionem Scripturarum in luce fidei Iesu Christi commendabant (Paulus laudat Timotheum «quia ab infantia sacras litteras nosti», 2 *Tim.* 3, 15 sq.). Relationem Novi Foederis ad Vetus sic describit s. Leo Magnus Papa: «Dispensationes misericordiae Dei, quas Salvator noster pro humani generis reparatione suscepit, ita sunt, dilectissimi, divinitus ordinatae, ut Evangelium gratiae velamen legis tolleret, non instituta destrueret. Unde *custodienda nobis est* Dominica illa sententia, qua dixit se non venire legem solvere, sed implere, ut nos quoque *huic regulae,* quantum donante Deo possumus, *serviamus,* scientes nihil esse de Veteris Testamenti constitutionibus negligendum, si vigilanter studeamus agnoscere quid ibi *transitura obumbratione velatum,* quid *permansura actione* sit conditum. Nam discretio ciborum et hostiarum, circumcisio carnis, differentia baptismatum, et observatio baptismorum, non adhuc sub figuratis significationibus sunt agenda, quae *etiam sunt rebus ipsis quae significabantur impleta;* mandata vero et praecepta *moralia* sicut sunt edita *perseverant,* quia *non aliud insinuant quam loquuntur* et apud christianam devotionem augmento crescunt, non cessatione deficiunt. Diligere itaque Deum et proximum, honorare patrem et matrem, non adorare deos alienos, et cetera, quae aut terribiliter sunt prohibita, aut salubriter imperata, *non aliter ex legalibus institutis quam ex evangelicis veneramus* edictis, ut quamvis multa *accesserint ex novitate gratiae, nihil tamen imminutum sit de antiquitate iustitiae»* (Sermo XX, 1; PL 54, 188—189). [9]et mandatum Christi ad praedicationem vivae vocis exclusive restringit. [10](n. 2). [11]Papa non praedicabat viva voce Corinthiis, sed documentum scriptum confecit misitque Corinthum! [12]Unum notemus: [13]Ecclesiis. [14]deest. [15]vero.

koji hoće pisane dokumente odstraniti iz ranog apostolskog propovijedanja...[9]

Mimoiđimo za sada nadahnute knjige Novog Zavjeta.

Još dok nije sasvim bilo prošlo apostolsko vrijeme, sv. Klement papa piše pismo Korinćanima, koje je u shemi inače citirano...[10] Tko će nijekati da ono nije bilo i da još uvijek nije izvrsno sredstvo za navještanje Božje riječi: dakle, da je jedno od poglavitih mjesta odakle treba crpiti božansku Predaju? A ipak se ne radi o živom propovijedanju nego o pisanju, tj. o knjizi...[11] Dakle, s kojim pravom, molim, hoće shema da vjerujemo i definiramo da ono što Predaja po sebi sadrži ne treba crpsti iz knjiga?

Premnogi su primjeri tijekom stoljeća kada su rimski Vrhovni svećenici ili biskupi navještali Kristov nauk ne govorom u pravom smislu riječi nego pomoću pisanja...[12] I danas, i to s pravom, veći doktrinalni autoritet pridajemo encikličkim papinskim pismima nego li

---

sta, kažem vam, dok ne prođe nebo i zemlja, ni jedno slovce ni jedan potezić iz zakona neće proći, dok se sve ne zbude«. Sam im je Gospodin otvorio pamet da razumiju Pisma — *Lk* 24, 45. Tako su apostoli, obasjani evanđeoskim svjetlom, mogli autentično tumačiti sv. Pismo SZ-a i stvarno su ga tumačili: posjedujući ključ Pisama koji im je predao Krist i drugima su otvarali pristup bogatstvima božanske objave pohranjenim u Zakonu i Prorocima. Nije samo jedno apostolsko navještanje započelo čitanjem Pisama (usp. razgovor Filipa đakona s Eunuhom — *Dj 8*, 35) i uvijek su se apostoli služili Pismima kao moćnim i valjanim sredstvom za predavanje Evanđelja Isusa Krista ljudima. Dapače, i drugima su preporučivali čitanje Pisama u svjetlu vjere u Isusa Krista (Pavao hvali Timoteja »što si od djetinjstva upoznao sveta Pisma« — 2 *Tim* 3, 15s). Odnos Novog i Starog Saveza sv. Leon Veliki opisuje na slijedeći način: »Rasporedbe Božjeg milosrđa koje je naš Spasitelj prihvatio za obnovu ljudskog roda, tako su, predragi, božanski uređene da Evanđelje milosti skine veo zakona a ne da uništi ustanove. Stoga *nam je čuvati* onu Gospodnju riječ kojom reče da nije došao dokinuti zakon nego ispuniti, da i mi *služimo tom pravilu* koliko po Božjem daru možemo, znajući da se ne smije zanemarivati ništa od uredaba Starog Zavjeta ako budno nastojimo spoznati što je tamo *prolaznim osjenjenjem sakrito* a što sazdano *činom na trajanje*. Naime, razlikovanje jelâ i prinosa, obrezanje tijela, razlika krštenjâ i obdržavanje krsta ne smije se sve to i sada činiti pod figuralnim značenjima, budući da je to ispunjeno *samim stvarima koje su označavane; moralne* pak zapovijedi i naredbe *neka ostanu* kako su izdane jer *ne znače drugo nego što kazuju* i u kršćanskoj pobožnosti rastu povećavanje a ne nestaju prestajanjem. Ljubiti, dakle, Boga i bližnjega, častiti oca i majku, ne klanjati se tuđim bogovima, i ostalo što je ili strahovito zabranjeno ili korisno naređeno *ne poštujemo iz zakonskih uredaba drukčije nego iz evanđeoskih propisa* tako da, iako je *mnogo toga nadošlo iz novosti milosti ipak ništa od starine pravednosti ne bude umanjeno* (Sermo XX, 1; PL 54, 188—189). [9]i svodi Kristovu zapovijed isključivo na propovijedanje živom riječi. [10](br. 2). [11]Papa nije Korinćanima propovijedao živom riječi nego je načinio pisani dokument i poslao ga u Korint! [12]Jedan ćemo zabilježiti: [13]crkvama [14]toga nema. [15]pak. [16]crkvena. [17](izgovorenog živom riječi?). [18]toga nema. [19]Dapače, čini se da se u

clicis Papae quam simplicibus homiliis et allocutionibus. Patet igitur media potentiora quibus Traditio divina et apostolica ad nos usque pervenit esse proprie libros; eapropter, hoc cap. I fundamentaliter emendandum est.

Siquidem quaeri potest: quinam in schemate intelliguntur tamquam haurientes ea quae Traditio ratione sui contineat? Utrum fideles, qui quaerunt quae sint amplectenda et observanda, an theologi, qui scientificae elaborationi doctrinae christianae student? Sed quis nostrum affirmaret, utrosque veram doctrinam Christi haurire posse exclusive ex praedicatione vivae vocis in nostris ecclesiis, ex fide propria atque aliorum fidelium, ex praxi hic et nunc in *Ecclesia*[13] vigente, *uti dicitur in schemate,*[14] et nulla ratione: illos ex. gr. etiam ex quodam libro precum aut alio ab Ecclesia approbato, hos (*i. e. theologos*[15]) etiam ex variis documentis decursu saeculorum in Ecclesia conscriptis?

Vel denique schema in mente habet potius ipsum Magisterium Ecclesiae, ut sensus sit, Pontificem Romanum et episcopos, ecce, hoc Sanctum Concilium, non posse ea quae Traditio ratione sui contineat, haurire ex libris sed ex sola praedicatione vivae vocis sua propria aut aliorum Pontificum, ex fide sua propria aliorumque fidelium, ex actuali praxi *Ecclesiae*[16]?

---

[16]ecclesiastica. [17](viva voce prolato?). [18]deest. [19]Immo, in schemate supponi videtur omnes veritates a Christo revelatas, obiective seu materialiter sumptas, numquam conscriptas esse posse. Huic enim Synodo *ad definiendum* proponitur: ea quae traditio ratione sui contineat ex libris hauriri omnino non posse. Definitio autem conciliaris non profertur ad tempus, sed pro semper. Iamvero, ex dictis apparet, ipsum conceptum revelationis divinae hic in causa esse, quem vero conceptum commissio praeparatoria ad aliud schema remisit! [20]affirmanda sunt. [21]Patet utique, ultimum iudicium de contentu et vero sensu traditionis pertinere ad magisterium, quae quidem valent etiam pro Sacra Scriptura. Tamen magisterium potest istud iudicium exprimere *etiam scripto,* nonnecessario et exclusive per praedicationem vivae vocis. De cetero, etiam redactores schematis, modo inconscio saltem, de hac secunda constatatione convinctos fuisse apparet ex capitis huius n. 6, ubi loquuntur de «documentis et monumentis quibus temporis decursu Traditio consignata est et manifestata», quod contradicit n. 2: «non ex libris». Dicet forsan aliquis, illud «non ex libris» in nostro schemate idem esse ac «sine scripto traditionibus» Concilii Tridentini (sess. IV Denz. 783). Sed in Tridentino, uti ex contextu patet, «libri scripti» a quibusdam distinguuntur «sine scripto traditiones», manifeste intelliguntur libri Sacrae Scripturae. Econtra in nostro schemate, illud «non ex libris» manifeste designat libros quoscumque et opponitur «vivo in Ecclesia praeconio, fidelium fidei et Ecclesiae praxi». Merito igitur dicimus, caput hoc fundamentali quadam incohaerentia laborare et obscuritate: unde omnino rescribendum et retractandum esse iudicamus. Sed nunc quaestio dirimenda advenit, ex quibus libris sive documentis traditio obiective sumpta haurienda sit et quo modo? Ut quam praecisius haec in constitutione determinetur, enixe cupio. [22](Denz. 786). [23](Denz. 1788), et qui exinde tenendus est manifeste pro regula verae traditionis. Sanctae Synodo insuper proponere velim,

jednostavnim homilijama i nagovorima. Jasno je, stoga, da su baš knjige moćnija sredstva kojima je sve do nas došla božanska i apostolska Predaja; zbog toga se treba ovo 1. poglavlje temeljito popraviti.

Također se može pitati: koje shema podrazumijeva kao one koji crpe ono što po sebi sadrži Predaja? Da li su to vjernici, koji traže što treba prihvatiti i obdržavati, ili teolozi koji se bave znanstvenom obradom kršćanskog nauka? Ali tko bi od nas ustvrdio da i jedni i drugi mogu crpiti pravi Kristov nauk isključivo iz propovijedanja živom riječi u našim crkvama, iz vlastite vjere i iz vjere drugih vjernika, iz sada i ovdje važeće prakse u *Crkvi*[13], *kako se kaže u shemi*[14], a nikako ne — oni prvi, npr., također iz kojeg molitvenika ili koje druge knjige od Crkve odobrene, a oni drugi *(tj. teolozi*[15]) također iz raznih dokumenata napisanih u Crkvi tijekom stoljeća?

Ili napokon shema pače misli da samo crkveno učiteljstvo, poimence, rimski Prvosvećenik i biskupi, evo i ovaj sveti Sabor, ne može ono što Predaja po sebi sadrži crpsti iz knjiga nego samo iz svog vlastitog propovijedanja živom riječi ili iz propovijedanja ostalih Prvosvećenika, iz svoje vlastite vjere i vjere ostalih vjernika, iz sadašnje prakse *Crkve*[16]?

---

shemi pretpostavlja da se sve istine od Krista objavljene, uzete objektivno ili materijalno, ne mogu nikada zapisati. Naime, ovom je Saboru predloženo *da definira:* ono što predaja po sebi sadrži ne može ni kako crpsti iz knjiga. A saborska se definicija ne izriče za neko vrijeme nego za vijeke. No, iz rečenog se pokazuje da je tu u pitanju sam pojam objave a taj je pak pojam pripravna komisija ostavila za neku drugu shemu! [20]treba ustvrditi. [21]Jasno je, dakako, da konačni sud o sadržaju predaje pripada učiteljstvu, što također vrijedi i za sv. Pismo. Ipak učiteljstvo može taj sud izreći *i pismeno* a ne nužno i isključivo propovijedanjem živom riječi. Uostalom, da su i redaktori sheme, bar nesvijesno, bili uvjereni u ovu drugu tvrdnju vidi se iz dijelova ovog br. 6, gdje govore o »dokumentima i spomenicima kojima je tijekom vremena zapisivana i očitovana predaja«, a što se protivi br. 2: »ne iz knjiga«. Možda će netko reći da je ono »ne iz knjiga« u našoj shemi isto što i »nepisanim predajama« Tridentinskog sabora (zasjedanje IV, Denz. 783). Ali kako proizlazi iz konteksta na Tridentinskom saboru se pod »pisanim knjigama«, od kojih se razlikuju »nepisane predaje«, očito podrazumijevaju knjige sv. Pisama. Naprotiv, u našoj shemi ono »ne iz knjiga« očito se odnosi na bilo koje knjige i suprostavlja se »živom propovijedanju u Crkvi, vjeri vjernika i praksi Crkve«. Stoga s pravom kažemo da ovo poglavlje pati od neke temeljne nedosljednosti i nejasnoće; zato sudimo da se svakako mora nanovo napisati i premisliti. No, sada nadolazi pitanje koje treba rješiti: iz kojih knjiga ili dokumenata i kako treba crpsti predaju — objektivno uzetu? Žarko želim da se to u konstituciji odredi što preciznije. [22](Denz. 786). [23](Denz. 1788), a koje očito treba držati za pravilo istinske predaje. Osim toga želim predložiti svetom Saboru da se pojam »suglasje Otaca« proširi tako da zvuči: »suglasje Otaca i teologa u Crkvi« ili »opće i trajno suglasje katolika« (usp. Denz. 1683 i 1684) ili tomu slično. Naime, Oci se pred ostalim katoličkim teolozima odlikuju starinom i du-

Sed in hoc casu duae solae possibilitates dari videntur:

Aut 1: ea quae Traditio ratione sui continet hauriri possunt ex solo ultimo iudicio Magisterii de vero sensu Scripturae...[17] Sed hac via prorsus perit thesis de Traditione ut altero fonte, a Scriptura independente, quae in schemate fortiter sustinetur. Supposita enim veritate, in Ecclesia agnita, revelationem publicam completam esse cum morte ultimi apostoli, nulla nova veritas obiective sumpta in isto iudicio concreto inveniri potest, *obiective sumpta. Et nunc*[18] et semper sententia haec mira videtur, cum manifeste supponat inspirationem divinam concretam in unoquoque casu, si Traditio ita intellecta qualicumque ratione «divina» vocari velit.

Aut 2: forsan schema supponit adhuc hodie exstare quasdam revelatas veritates quae nondum ullo modo conscriptae sint, sed inde a tempore apostolico usque ad nos nonnisi viva voce pervenerint. Sed haec suppositio parum mihi credibilis videtur. Et quis ex nobis hic praesentibus affirmare possit, se in sua mente reconditam habere aliquam veritatem a Deo revelatam quae in nullo libro christiano ullo modo scripta iaceret, sed ex sola praedicatione in Ecclesia accepta sit?...[19]

---

ut conceptus «consensus Patrum» amplificetur eo ut sonet: «consensus Patrum et theologorum in Ecclesia» vel «universalis et constans consensus catholicorum» (cf. Denz. 1683 et 1684), aut similiter. Patres quidem prae aliis theologis catholicis eminent antiquitate et diuturna in Ecclesia receptione, differentia tamen non videtur essentialis, dummodo auctoritas in omni casu recte et debitis cum respectibus aestimetur. Si methodus scientifica ad hunc consensum semper facile et clare stabiliendum nondum elaborata est, ipse conceptus et formula, in Ecclesia iam per saecula in venerabili usu et a Conciliis confirmata, nullo modo respuenda est. Tandem necessarium iudico, ut haec S. Synodus aperte et sincere proferat, Magisterium ecclesiasticum non esse tantum proximam et universalem normam credendi (n. 6), sed etiam ipsum Magisterium regulari verbo Dei scripto et tradito, cui humilem oboedientiam moralem et religiosam praestare debet. Dico: oboedientiam moralem et religiosam, ut distinguatur ab oboedientia in sensu stricte iuridico, quae quidem etiam adest si agitur de organis magisterii inferioribus, non vero si agitur de Magisterio Supremo, scil. de Summo Pontifice, quia Prima Sedes a nemine iudicatur nisi a solo Deo! Declarationem istam necessariam teneo eo fine ut tollatur et evitetur scandalum non paucorum in fide pusillorum, et praecipue illorum ab Ecclesia separatorum, qui confunduntur — non bene iudicantes — quasi magisterium ecclesiasticum potestate quadam omnino absoluta et puro arbitrio humano vim in conscientias fidelium exerceret. Quoniam haec oboedientia Verbo Dei scripto et tradito a magisterio revera debetur, omnibus nobis consentientibus, nescio quae prohibeant, quominus haec in constitutione explicite scribantur, dicente apostolo: «Itaque quae pacis sunt sectemur: et quae aedificationis sunt, in invicem custodiamus» (*Rom.* 14, 19). Et iterum: «Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere» (*Rom.* 15, 1). S. Leo Magnus: «Apostolicae traditionis... instituta servantes,... ostendentes apud nos auctoritatem Patrum vivere, eorumque *doctrinam in nostra obedientia* permanere»

Ali u tom slučaju čini se da postoje samo dvije mogućnosti: Ili 1.: ono što Predaja po sebi sadrži može se crpsti jedino iz konačnog suda učiteljstva o pravom smislu Pisma...[17] Ali tada potpuno pada teza o Predaji kao o drugom, od Pisma neovisnom, izvoru, a shema tu tezu jako podržava. Naime, ako se pretpostavi istina, u Crkvi priznata, da je javna objava završena smrću posljednjeg apostola, onda se u tom konkretnom sudu ne može naći ni kakva nova istina, objektivno uzeta, *objektivno uzeta. A sada*[18] i uvijek to mišljenje izgleda čudno, jer očito pretpostavlja božansko nadahnuće u oba slučaja, ako se želi Predaja tako shvaćena bilo s kojeg razloga zvati »božanskom«.

Ili 2.: možda shema pretpostavlja da i danas postoje neke istine koje još ni na koji način nisu zapisane nego da su tamo od apostolskog vremena do nas stigle samo živom riječi. No, meni se ta pretpostavka čini malo vjerojatnom. I tko bi od nas ovdje prisutnih mogao ustvrditi da on u svojoj pameti ima pohranjenu neku istinu od Boga objavljenu koja ne bi bila zapisana ni u jednoj kršćanskoj knjizi ni na koji način nego bi je bio primio samo iz propovijedanja u Crkvi?...[19]

---

gotrajnim prihvatom u Crkvi, ali se razlika ne čini bitnom, dokgod se u svakom slučaju autoritet uvažava ispravno i s dužnim obzirima. Ako još uvijek nije razrađena znanstvena metoda za lako i jasno utvrđivanje tog suglasja, ipak se nikako ne smije odbaciti sam pojam i izraz koji je već vjekovima u Crkvi potvrđen časnom uporabom i od saborâ. Konačno, smatram nužnim da ovaj sv. Sabor otvoreno i iskreno kaže da crkveno učiteljstvo nije samo konačna i opća norma vjerovanja (br. 6) nego također da se i samo učiteljstvo ravna pisanom i predanom riječi Božjom, kojoj mora odavati poniznu moralnu i religioznu poslušnost. Kažem »moralnu i religioznu poslušnost« da bi se to razlikovalo od poslušnosti u čisto juridičkom smislu koja, jasno, postoji ako se radi o nižim organima učiteljstva ali ne ako se radi o Vrhovnom Učiteljstvu, tj. o Vrhovnom Svećeniku, jer Prvu Stolicu ne sudi nitko osim Boga samoga! Ovu izjavu smatram nužnom zato da se odstrani i izbjegne sablazan ne malog broja slabih u vjeri a pogotovo onih od Crkve odijeljenih koji se zbunjuju — ne sudeći dobro — kao da crkveno učiteljstvo vrši pritisak na savjesti vjernika nekom potpuno apsolutnom vlašću i čisto ljudskom samovoljom. Budući da učiteljstvo tu poslušnost zaista duguje Božjoj pisanoj i predanoj riječi, a u čemu se svi mi slažemo, ne znam što priječi da se to u konstituciji i izričito napiše prema apostolovoj riječi: »Nastojmo, stoga, promicati mir i uzajamno izgrađivanje« (*Rim* 14, 19); i opet: »Mi jaki treba da nosimo slabosti slabih« (*Rim* 15, 1). Sv. Leon Veliki kaže: »Obdržavajući uredbe apostolske predaje... pokazujući da u nas živi autoritet Otaca i da njihov *nauk* traje *u našoj poslušnosti*« (Sermo X, 1; PL 54, 164); »U vjernom izvršavanju toga s Kristovom pomoći *nužno je* da ja iskazujem ustrajno *služenje*, budući da mi je povjerena rasporedba, pa *će biti moja krivnja* ako se *pravila* otačkog porijekla, koja su *po poučavanju Božjeg Duha* donijeta na Nicejskom saboru za ponašanje čitave Crkve, povrijede uz moj, ne daj Bože, pristanak te mi bude više značila volja jednog brata nego zajednička korist sveukupne Gospodnje kuće« (Epist. 104

Denique, quidquid sit de ista quaestione difficili, utrum et quonam sensu existant aut existere possint, hodie et usque ad finem mundi, quaedam veritates revelatae — obiective sumptae — in praedicatione Ecclesiae ordinaria viva, et quae nondum conscriptae sint nec conscribi posint, duo tandem hic et nunc *affirmamus in fine:*[20]

1. Obscuram hanc ultimam questionem a nostro Concilio modo peremptorio et definitivo resolvendam non esse.

2. Traditionem obiective sumptam etiam ex libris hauriri posse . . .[21]

(Sermo X, 1; PL 54, 164). «In quo opere auxiliante Christo fideliter exequendo *necesse* est me perseverantem exhibere *famulatum*, quoniam dispensatio mihi credita est et *ad meum tendit reatum*, si paternarum *regulae* sanctionum quae in synodo Nicaenà ad totius Ecclesiae regimen *Spiritu Dei instruente* sunt conditae, me quod absit connivente violentur, et maior sit apud me unius fratris voluntas, quam universae domus Domini communis utilitas». Epist. 104 (ed. Ballerini); Silva—Tarouca, Epistulae II, 95, linn. 64—70. Perperam citaret quis verba S. Augustini ex libro Contra epistulam Manichaei quam vocant Fundamenti, c. 4, 6: «Ego Evangelio non crederem nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas» (PL 42, 176), si inde vellet demonstrare magisterium Ecclesiae non debere oboediens esse Evangelio. Nullatenus enim probari potest Augustinum hic sub nomine Ecclesiae intelligere solum magisterium. In textu enim verba citata praecedenti (c. 4, 5 PL 42, 175) Augustinus describit Ecclesiam, ex qua descriptione clare perspicitur sub nomine Ecclesiae ab eo non intelligi solum magisterium, sed universam Ecclesiam et quidem ita descriptam ut appareat Augustinum hic prae oculis habuisse illud quod nos nunc vocamus *traditionem*. Ita sensus verborum suprememoratorum esset: Ego Evangelio non crederem nisi ex traditione ecclesiastica saperem agi de verbo Dei. De cetero videas quomodo haec verba Augustini explicaverat Driedo, theologus concilii Tridentini: «Et consideratione huius, inquit Augustinus, ego evangelio non crederem, nisi me ecclesiae commoneret authoritas: ecclesiam intelligens, non particularem hanc vel illam, sed universalem et catholicam, quae una et eadem est secundum membrorum suorum incrementa, de qua in libro contra Faustum manichaeum: Palam est, inquit, quantum in re dubia ad fidem et certitudinem valeat catholicae Ecclesiae authoritas, quae ab ipsis fundatissimis sedibus apostolorum usque in hodiernum diem, succedentibus sibimet episcopis secundum seriem successionis, et tot populorum consensione firmatur». Hoc sensu nedum infirmatur sed confirmatur magisterium ecclesiasticum oboedire debere verbo Dei scripto et tradito. Etenim si nos Scripturam ut verbum Dei accipimus ideo quod ex manibus magisterii eam recipimus, hoc fit ideo quod magisterium Scripturam nobis porrigit ut verbum Dei cui ipsum magisterium credit et oboeditur, non quod nos ad credendum et oboediendum obligaret, ipsum vero magisterium non crederet! Praeterea, quando dicimus magisterium Scripturae oboedientem esse debere, eo ipso non dicimus magisterium non posse proferre et proponere veritatem quae modo manifesto ex Scriptura deduci non possit. Haec oboedientia (est conceptus oboedientiae!) significat solummodo magisterium non posse contradicere veritati quae manifeste et aperte in Scriptura docetur simul ac magisterium obligatum esse ut Scripturam diligenter scrutaret priusquam aliquam veritatem proponeret. Et quis est qui hoc negare possit? De cetero manifesta est fides Ecclesiae magisterium non posse annullare definitiones conciliorum et Pontificum anteriorum nec non manifesta testimonia Scripturae, et quid est hoc nisi oboedientiam exhibere verbo Dei scripto et tradito? Cum ergo pateat talem obligationem re vera existere, non est cur non scriberetur aperte in hac constitutione!

Napokon, štogod rekli o ovom teškom pitanju, da li i u kojem smislu postoje ili mogu postojati, danas i do svršetka svijeta, neke objavljene istine — objektivno uzete — u redovitom živom propovijedanju Crkve, a koje još nisu niti se mogu zapisati, ipak dvoje ovdje i sada *na kraju tvrdimo:*[20]

1. Ovo nejasno posljednje pitanje naš Sabor ne smije riješiti neopozivo i definitivno.

2. Predaja, objektivno uzeta, može se crpsti i iz knjiga. . .[21]

/izd. Ballerini/; Silva-Tarouca, Epistulae II, 95, redak 64—70). Pogrešno će netko navoditi riječi sv. Augustina iz knjige *Contra epistulam Manichaei* koju zovu *Fundamenti,* gl. 4, 6: »Ne bih vjerovao Evanđelju da me na to ne pokreće autoritet katoličke Crkve« (PL 42, 176), ako time hoće dokazati da učiteljstvo Crkve ne treba biti poslušno Evanđelju. Nikako se, naime, ne može dokazati da Augustin ovdje pod imenom Crkve podrazumijeva samo učiteljstvo. Naime, u tekstu koji prethodi ovim riječima (gl. 4, 5; PL 42, 175) Augustin opisuje Crkvu, iz čega se jasno uočava da on pod imenom Crkve ne podrazumijeva samo učiteljstvo nego čitavu Crkvu i to tako opisanu da se pokazuje da je Augustin ovdje pred očima imao ono što mi sada zovemo *predaja.* Tako bi smisao gore spomenutih riječi bio: »Ne bih vjerovao Evanđelju kad ne bih iz crkvene predaje znao da se radi o riječi Božjoj«. Uostalom, evo kako je ove Augustinove riječi protumačio Driedo, teolog na Tridentinskom saboru: »I promatranjem toga, veli Augustin, ja ne bih vjerovao evanđelju ako me ne bi pokretao autoritet Crkve: podrazumijevajući Crkvu ne ovu ili onu nego univerzalnu i katoličku, koja je jedna te ista po rastu svojih članova, o kojoj u knjizi protiv manihejca Fausta: očito je, veli, koliko u sumnji znači za vjeru i sigurnost autoritet katoličke Crkve, koji se utvrđuje samim dobro utemeljenim apostolskim sjedištima sve do današnjeg dana time što su ih naslijedili biskupi po nizu nasljedstva i suglasjem tolikih naroda«. Time ne da se oslabljuje nego se potvrđuje da se crkveno učiteljstvo treba pokoravati pisanoj i predanoj Božjoj riječi. Naime, ako Pismo prihvaćamo kao riječ Božju zato što smo ga primili iz ruku učiteljstva, to se događa zbog toga što nam učiteljstvo pruža Pismo kao riječ Božju kojoj ono samo vjeruje i pokorava se, a ne zbog toga što bi nas obvezivalo na vjerovanje i poslušnost a samo ne bi vjerovalo! Osim toga, kada kažemo da učiteljstvo treba biti poslušno Pismu, tim samim ne kažemo da ono ne može izreći i predložiti istinu koja se ne može na očit način izvesti iz Pisma. Ta poslušnost (radi se o pojmu poslušnosti!) samo znači da učiteljstvo ne može protusloviti istini koja se očito i otvoreno u Pismu naučava i ujedno da je učiteljstvo obvezno pomno ispitati Pismo prije nego li predloži neku istinu. I tko bi ovo mogao nijekati? Uostalom, bjelodana je vjera Crkve da učiteljstvo ne može poništiti definicije prijašnjih sabora i Prvosvećenikâ niti jasna svjedočanstva Pisma, a što je to ako ne odavanje poslušnosti pisanoj i predanoj Božjoj riječi? Dakle, budući da je jasno da takva obveza zaista postoji, nema razloga da se to otvoreno ne napiše u ovoj konstituciji!

Nescio cur in schemate, tum in hoc cap. I, tum in aliis, praetermittatur «unanimis consensus Patrum», qui ut regula in interpretatione Sacrae Scripturae necessario observanda declaratur a Tridentino . . .[22] et repetitur a Vaticano I . . .[23] Satis.

Acta Synodalia..., I/3 (Vatikan 1971), str. 279—285

Ne znam zašto se u shemi, kako u ovom 1. poglavlju tako i u ostalima, izostavlja »jednodušno suglasje Otaca«, za koje Trident izjavljuje da se treba nužno poštivati kao pravilo u tumačenju svetog Pisma . . .[22] a to ponavlja i I Vatikanski Sabor . . .[23] Dosta.

Significationes obsequi Patrum erga Summum Pontificem

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres Conciliares,

Meus, brevissimus quidem, interventus nullam directam relationem habet cum schemate de quo nunc discussio est in cursu, sed ex amore procedit quem omnes nos erga Caput Supremum Ecclesiae fovemus. Est potius quaedam practica applicatio eorum, quae heri ab ultimo oratore exc.mo Kozlowiecki audivimus, scilicet de caritate, quae omnia in Ecclesia pervadere ac permeare debet.

Nos, Patres conciliares, bene perspectum habemus quantam consolationem attulerint et Beatissimo Patri et Patribus conciliaribus illa intima et familiaria colloquia, quae Summus Pontifex ultimis hebdomadis cum cardinalibus et episcopis ex omnibus mundi plagis habere dignatus est. Scimus quoque Beatissimum Patrem, cui figura Boni Pastoris continuo ante oculos versatur, etiam adversa valetudine paratum esse excipere conservos et confratres suos in episcopatu, uti heri vespere etiam in transmissione televisiva audivimus.

Puto tamen me loqui ex corde omnium Patrum hic praesentium, si dicam nos non tantum preces fundere, sed et animo volenti offerre sacrificum nostrae consolationis ea quidem intentione ut valetudo amantissimi Patris quantocius et integre restituatur.

Rogo itaque em.mum praesidium ut Beatissimo Patri significationem nostri affectus, nostri amoris, nostri spiritus sacrificii nostrarumque precum deferre velit.

[*Plausus Patrum*].

Acta Synodalia..., I/4 (Vatikan 1971), str. 218

Izraz poštovanja Otaca prema Vrhovnom Svećeniku

GOVOR NA 38. GENERALNOM ZBOROVANJU (4. XII 1962)

Časni saborski Oci,

Moj, i to kratak, intervent nema ni kakve veze sa shemom o kojoj je sada u toku diskusija nego potječe iz ljubavi koju svi mi gajimo prema Vrhovnoj Glavi Crkve. To je zapravo neka praktična primjena onoga o čemu smo juče slušali od posljednjeg govornika preuzvišenog Kozlowiecki-ja, tj. o ljubavi koja treba sve u Crkvi obuzeti i prožeti.

Mi, saborski Oci, dobro uviđamo koliku su utjehu donijeli i Preblaženom Ocu i saborskim Ocima oni prisni i srdačni razgovori koje se je Vrhovni Svećenik udostojao imati posljednjih tjedana s kardinalima i biskupima iz svih krajeva svijeta. Znamo također da je Preblaženi Otac, komu je stalno pred očima lik Dobrog Pastira, spreman i usprkos narušenom zdravlju primati susluge i subraću svoju u biskupstvu, kako smo juče naveče čuli i na televiziji.

Ipak mislim da govorim iz srca svih Otaca ovdje prisutnih, ako kažem da mi svi ne samo molimo nego da i dobrovoljno prinosimo žrtvu naše utjehe i to u namjeri da se što prije i potpuno popravi zdravlje preljubljenoga Oca.

Stoga molim uzorito predsjedništvo da Preblaženom Ocu izvoli prenijeti izraze naših osjećaja, naše ljubavi, našeg duha žrtve i naših molitava.

(Pljesak Otaca).

Conceptus Ecclesiae

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Laude certo digna sunt haec duo prima capita eo, quod conceptus Ecclesiae praesentatur ita, ut appareant profundiores dimensiones eius supernaturales, et non manemus in descriptione — ut ita dicam — phaenomenali, modo apologetico. Quae procul dubio influxum salutarem habebunt in vitam *ecclesialem* fidelium alacrius excitandam, simul ac novos impulsos praedicationi et theologicae reflexioni procurabunt.

Placet praesertim in prologo positum esse incisum: «*sed in opere salutifero Christi perpetuando redemptores*» (c. I, 1), quo profitetur *functio et destinatio redemptiva* omnium omnino membrorum Ecclesiae, in intima unione vitali cum Christo et per Christum inter se. Nostro enim humili iudicio, haec fundamentalis destinatio et vitalis functio supernaturalis redemptiva universae multitudinis fidelium in vinculo ecclesiasticae communionis, essentialiter pertinet ad *ipsam naturam* Ecclesiae qua organismi divino-humani et et humano-divini. Ecclesia itaque complete concipi nequit, si iste aspectus non sufficienter respicitur.

Et schema nostrum proprie ex hac parte deficiens apparet. Non obstante ista mentione functionis redemptivae *omnium* in prologo («omnes . . . redempti . . . redemptores»), in ulteriori expositione functio ista redemptiva restringitur quasi exclusive *ad solam hierarchiam* ita, ut nesciam si alicubi quovis modo insinuetur, quid ad opus redemptionis Christi contribuant singuli fideles et universa Ecclesia qua talis, i. e. universitas personarum humanarum Christo ordinate associata, si praescindatur ab administratione instrumentorum gratiae, quae Christi sunt et effectum producunt ex opere operato vel quasi ex opere operato.

Hoc modo in schemate habemus notionem Ecclesiae veram utique, sed partialem, nimis — ut ita dicam — passivam, aspectu activo non quidem negato, at quasi nullatenus enucleato. Contributum activum

Shema o Crkvi

PISANE PRIMJEDBE

Bez sumnje zaslužuju pohvalu ova dva prva poglavlja zato što pojam Crkve tako predstavljaju da budu vidljive njezine dublje nadnaravne dimenzije i ne ostanemo na opisivanju — da tako kažem — fenomenološkom, na apologetski način. To će svakako imati spasonosni utjecaj na življe pobuđivanje *crkvenog* života vjernika i ujedno dati nove poticaje navještanju i teološkoj refleksiji.

Pogotovo je dobro što je u proslovu stavljen umetak: *»nego otkupitelji u nastavljanju Kristovog djela spasenja«* (gl. I, 1), čime se ispovijeda *otkupiteljska funkcija i određenje* zaista svih članova Crkve u uskom životnom jedinstvu s Kristom i po Kristu međusobnom. Naime, po našem skromnom sudu to temeljno određenje i životna nadnaravna otkupiteljska funkcija čitavog mnoštva vjernika u svezi crkvenog zajedništva bitno spada na *samu narav* Crkve kao božansko-ljudskog i ljudsko-božanskog organizma. Stoga se Crkva ne može potpuno shvatiti ako se taj aspekt ne uzima dovoljno u obzir.

A naša shema izgleda nedostatnom baš pod tim vidom. Iako se u proslovu spominje otkupiteljska funkcija *sviju* (»svi . . . otkupljeni . . . otkupitelji«), ta se otkupiteljska funkcija u daljnjem razlaganju sužava gotovo isključivo *samo na hijerarhiju* tako da ne znam da li se igdje na bilo koji način natuknjuje ono što Kristovom otkupiteljskom djelu pridonose pojedini vjernici i čitava Crkva kao takva, tj. sveukupnost ljudskih osoba Kristu uređeno pridružena, ako prijeđemo preko sredstava milosti koja su Kristova i proizvode učinak »ex opere operato« ili gotovo »ex opere operato«.

Na taj način imamo u shemi pojam Crkve, svakako, istinit ali djelomičan, previše — da tako kažem — pasivan, iako se aktivni aspekt, doduše, ne niječe ali se gotovo nikako ne razrađuje. Aktivni doprinos

ad redemptionem — ut dicunt — subiectivam consideratur unice in repraesentantibus hierarchiae, at modo non satis distincto, cum non discernatur aspectus quatenus et ipsi sunt homines et fideles, ab aspectu quatenus sunt vicarii Christi.

Conceptio haec partialis ex eo provenire videtur, quod schema nimis unilateraliter innititur figurae *corporis*, aliis figuris biblicis aut tempore patristico ex biblicis deductis vix mentionatis, iis videlicet quae huic problematicae lucem necessariam conferre possunt. In mente habemus praesertim figuram *templi* et figuram *sponsae* (cum sibi subsequente figura *matris*).

Schema e. gr. ordinationem Ecclesiae in subditos et praepositos repraesentatam videt in figura corporis (c. I, n. 5: «cum alia (sc. membra) aliis subdantur», pag. 11, lin. 1). Verumtamen haec melius, ne dicam unice pleno sensu, illustrantur figura sponsae, quae in omnibus subiecta debet esse et oboediens suo viro (cf. *Eph.* 5, 22—24, et allusiones in aliis locis Scripturae). Oboedientia enim Ecclesiae (et ecclesiastica) debet ex amore procedere et amore nutriri, est igitur oboedientia sponsae, et non ita perfecte illustratur interdependentia membrorum in corpore, quae potius est necessitas quam oboedientia laeta, et quemdam utilitarismum sapit: debeo cooperare, alioquin omnes perimus.

Etiam omissio sermonis respectivi de Ecclesiae *fine* causa esse videtur, cur aspectus, quem appellavimus *activum*, intimae naturae Ecclesiae non sufficienter enucleatus sit. Sub hoc respectu finis Ecclesiae, non solum figura sponsae, secundum quam Ecclesia qua nova Eva novo Adamo adiutorium simile sibi esse debet in unico opere propter quod factus est homo, scilicet redemptione generis humani, et qua vera mater viventium, in ordine supernaturali, filios Deo incessanter generare, nutrire et fovere habet, sed praecipue figura templi quam maxime illustrativa videtur. Ecclesia est, enim, templum Dei vivum, unice Deo dignum, i. e. locus visibilis in quo Deus in mundo semper praesens manet modo se digno et suae excellentiae respondenti, et in quo Deo — et hic aspectus est omnium aspectuum principalior — summa gloria externa in mundo et a mundo, quem creavit et beneficiis cumulavit, exhibetur et redditur. Cum idea templi necessario includit ipsum Christum in caelo cum Beata Virgine omnibusque sanctis, qui pervasi sunt Dei praesentia et effusi in gloria quam incessanter dant et incessanter abundantius accipiunt et unumquemque — uti dici solet — «ultimum» fidelem baptizatum et communione visibili ecclesiastica (templum debet esse visibilis locus!) cum

— kako se kaže — subjektivnom otkupljenju promatra se jedino u predstavnicima hijerarhije i to bez dovoljnog razlikovanja, jer se ne razlučuje aspekt ukoliko su i oni ljudi i vjernici od aspekta ukoliko su Kristovi namjesnici.

Taj nepotpuni pojam izgleda da potječe otuda što se shema previše jednostrano oslanja na sliku *tijela* a da se jedva spominju druge biblijske slike ili one iz otačkog doba izvedene iz biblijskih, tj. one koje ovoj problematici mogu donijeti potrebno svjetlo. Na umu imamo osobito sliku *hrama* i sliku *zaručnice* (sa susljednom slikom *majke*).

Npr., shema podjelu Crkve na podložnike i pretpostavljene vidi predočenu u slici tijela (gl. I, br. 5.: »budući da su jedni (tj. udovi) podložni drugima«, str. 11, redak 1). Međutim, to se bolje, da ne kažem jedino u punom smislu, osvjetljava slikom zaručnice, koja u svemu treba biti podložna i poslušna mužu (usp. *Ef* 5, 22—24 i aluzije na drugim mjestima Pisma). Naime, poslušnost Crkve (i crkvena poslušnost) treba izlaziti iz ljubavi i hraniti se ljubavlju pa je stoga to poslušnost zaručnice i ne osvjetljava se tako savršeno međuovisnošću udova tijela, koja je radije nužnost nego li radosna poslušnost i miriše na nekakav utilitarizam: moram surađivati jer ćemo inače svi propasti.

I izostavljanje odnosnog govora o *svrsi* Crkve čini se da je uzrok zašto onaj aspekt intimne naravi Crkve, koji smo nazvali *aktivni*, nije dovoljno razrađen. Pod vidom svrhe Crkve čini se da je ilustrativna ne samo slika zaručnice, prema kojoj Crkva kao nova Eva treba biti novom Adamu pomoć slična njemu u jedinstvenom djelu zbog kojega je On postao čovjek, tj. zbog otkupljenja ljudskog roda, te kao prava majka živih treba, u nadnaravnom redu, neprestano rađati, hraniti i odgajati djecu Božju, nego je osobito ilustrativna slika hrama. Crkva je, naime, hram Boga, jedini Boga dostojan, tj. vidljivo mjesto u kojem Bog u svijetu uvijek ostaje prisutan na način Njega dostojan i primjeren njegovoj izvrsnosti, i u kojem se Bogu — a to je najglavniji od svih aspekata — odaje i daje najveća vanjska slava u svijetu i od svijeta, koji je On stvorio i ispunio dobročinstvima. Budući da ideja hrama nužno uključuje samoga Krista u nebu zajedno s Blaženom Djevicom i svim svetima, koji su prožeti Božjom nazočnošću i »izliveni« u slavi koju neprekidno daju i neprekidno obilnije primaju, i budući da ta ideja obuhvaća — kako se kaže — i svakog »posljednjeg« krštenog vjernika vidljivim crkvenim zajedništvom (hram treba biti vidljivo mjesto!) povezanog s Kristom,

Christo coniunctum, cuius corpus est templum Dei vivi (2 *Cor.* 6, 16; 1 *Cor.* 3, 16, 17) et lapis vivus in structura templi, manifestum fit omnibus momentum huius figurae ad valorem redemptivum totius Ecclesiae et uniuscuiusque eius membri capiendum. Si addimus, summum actum gloriae Dei externae in hoc ordine salutis esse sacrificium eucharisticum, quod unice in hoc vivo et visibili Dei templo, i. e. in visibili Ecclesiae communione, offerri liceat, et in quo Ecclesia maxime fit Corpus Christi, nemo est qui non videat essentialem valorem istius figurae, ut determinaretur theologice verus finis Ecclesiae.

Figura Corporis imprimis vitalem coniunctionem omnium cum Christo Capite praedicat, est igitur potius characteris passivi seu melius receptivi, at etiam haec figura non videtur vacua aspectus activi, qui de cetero non raro praetergreditur. Si enim singula membra ut totidem organa concipio, quae mandata et fines a Capite praefinitos exsequuntur, certe functionem eorum activam et ad fines communes contributivam non obliviscar. Membra a membris proprie distinguuntur per functiones ad quas exsequendas nata sunt, et non ita per influxum vitalem quem a Capite recipiunt. Non possunt sane functionem propriam exercere si a corpore praecisa sunt et influxum illum vitalem non recipiunt, at specificatio membrorum fit praecipue ex functionibus, non ex maiore aut minore influxu. At finis primarius Ecclesiae qua talis, qui est gloria Dei externa modo sociali exhibenda, in vinculo pacis, i. e. communione caritatis et veritatis, et hac via salus animarum et ratio existentiae huius mundi incessanter procuranda, non videtur necessaria claritate deduci posse ex sola figura corporis.

Si in hac luce partes Ecclesiae peregrinantis qua talis, et partes singulorum Ecclesiae visibilis membrorum praecisius determinentur, hoc non parum proficeret ad melius intelligendum problema agitatum de *membris* Ecclesiae, de salute illius qui *bona fide* non pertinet ad membra Ecclesiae visibilis nisi voto, de statu *peccatoris* in Ecclesia et de relatione inter peccata singulorum fidelium et Ecclesiam qua talem (quaestio de macula et ruga).

Sed cum tempus meum iam evanuerit, ne molestus fiam huic Sanctae Synodo, reliquas expositiones et animadversiones, scripto tradam, unum tantum rogans: ut haec duo capita hic illic apte emendentur aut alia ratione stylizentur ita, ut locus apertus ideis expositis, in ulteriore theologica reflexione inserendis, maneat, aut etiam ut insi-

čije je tijelo hram Boga živoga (2 *Kor* 6, 16; 1 *Kor* 3, 16. 17) i živi kamen u zdanju hrama, svakome postaje očita važnost ove slike za shvaćanje otkupiteljske vrijednosti čitave Crkve i svakog njezinog člana. Ako još dodamo da je najveći čin vanjske Božje slave u ovom redu spasenja euharistijska žrtva, koja se može prinositi jedino u ovom živom i vidljivom Božjem hramu, tj. u vidljivom zajedništvu Crkve, i u kojoj Crkva najviše postaje Tijelo Kristovo, onda će svaki uvidjeti bitnu vrijednost te slike da bi se teološki odredila prava svrha Crkve.

Slika tijela ponajprije naznačuje životnu povezanost sviju s Kristom-Glavom; zato je ta slika radije pasivnog ili, bolje reći, receptivnog značaja, ali se čini da ni ta slika nije bez aktivnog aspekta, koji se, međutim, često zaobilazi. Naime, ako pojedine udove shvaćam kao isto toliko organa koji izvršuju zapovijedi i ciljeve unaprijed određene od Glave, onda sigurno neću zaboraviti njihovu aktivnu i zajedničkim ciljevima doprinoseću funkciju. Udovi se od udova razlikuju baš po funkcijama za čije su izvršenje rođeni, a ne toliko po životnom poticaju koji primaju od Glave. Naravno, ne mogu vršiti svoju vlastitu funkciju ako su odsječeni od tijela i ne primaju onaj životni poticaj, ali posebnost udova nastaje ponajviše od funkcija a ne od većeg ili manjeg poticaja. No, izgleda da se potrebnom jasnoćom ne može iz same slike tijela izvesti prvotna svrha Crkve kao takve a to je vanjska Božja slava odavana na društveni način u svezi mira, tj. u zajedništvu ljubavi i istine, i tim putem neprestano nastojanje oko spasa duša i razloga opstojanja ovoga svijeta.

Ako se u ovom svjetlu pobliže odredi uloga Crkve-na-putu kao takve i uloga pojedinih udova vidljive Crkve, onda to neće biti od male koristi za bolje razumijevanje burnog problema o *udovima* Crkve, o spasenju onoga koji u *dobroj vjeri* pripada udovima Crkve samo željom, o stanju *grešnika* u Crkvi i o odnosu između grijeha pojedinih vjernika i Crkve kao takve (pitanje o ljagi i borama).

No, jer je moje vrijeme već na izmaku, da ne bih bio dosadan ovom svetom Saboru, ostala razlaganja i primjedbe predat ću pismeno moleći samo jedno: neka se ova dva poglavlja ovdje-ondje zgodno poprave ili drukčije stiliziraju tako da ostane otvoreno mjesto za iznesene ideje koje se trebaju uvrstiti u daljnje teološko razmišljanje

nuentur, si S. Synodo non placet ut schema nostrum his ideis amplificetur.

Mentem igitur meam breviter exponam.

Homo est natura sua ens sociale, igitur qua ens sociale homo a Deo creatus est. Exinde concluditur τὸ esse sociale (socialitas inquantum est quaedam realitas) esse a Deo. Unde manifesto sequitur etiam sociali, non tantum individuali modo gloriam Deo ab homine exhibendam esse. Immo summe conveniebat, ut Verbum Dei sanctificans incarnatione naturam humanam individualem etiam τὸ esse sociale sanctificaret, modo maxime possibili cum Deo associaret. Alioquin, de cetero, gloria Deo in mundo exhiberi non posset modo humano summo possibili, nec mundus ope summae manifestationis vitae suae firmiter et indefectibiliter cum Deo coniunctus esset Deoque debitum obsequium exhiberet. Ut his exigentiis, ex ipsa natura huius mundi qua totalitatis profluentibus, satisfaceret et ita humanitati qua totalitati salutem et redemptionem procuraret, univit Christus sibi specialem societatem humanam visibilem, veram ergo et perfectam societatem humanam, quam tamen invisibiliter sustinet ipse et vivificat ita ut nequeat interne dissolvi sicut ceterae societates humanae, et sic usque ad finem mundi continuare possit missionem illam, quam ipse Christus in terra exercebat, videlicet: glorificare Patrem (*Io.* 14, 12—13; 1 *Cor.* 6, 20; 2 *Cor.* 9, 13; 1 *Petr.* 4, 16), testimonium perhibere veritati (*Io.* 18, 37; 3 *Io.* 3; exercere caritatem inter se (*Io.* 13, 34), et portare salutem usque ad extremum terrae (*Act.* 13, 47). Et sic clare patet quis est finis Ecclesiae in terra peregrinantis qua talis: gloriam Deo coram universo mundo, modo humano summo, incessanter exhibere, ita rationem existentiae huius mundi implere et salutem universo generi humano mediare. Visibilis igitur incorporatio in Ecclesiam qua societatem visibilem pertinet ergo ad ipsam essentiam Ecclesiae, inquantum est prolongatio vitae et missionis Christi in hoc mundo. Unde Ecclesia qua Christus in terra prolongatus in munere suo redemptionis perpetuando manifeste componitur ex solis iis qui visibiliter ad Ecclesiam pertinent.

Gloria et testimonium Deo ab hominibus, minimo saltem modo, exhibetur iam eo quod ad visibilem Dei societatem pertinent.

Sed Ecclesia est Dei vivi *templum,* ideoque populus sacerdotalis, qui — ad cultum Dei deputatus speciali modo — hostias spirituales Deo offert. Hostiae singulorum utique Deo placere non possent nisi unitae essent cum unica Hostia, cum unico Sacrificio ipsius Filii sui, quod in medio huius Templi continuo per manus ministrorum Christi

ili pak da se natuknu ako se sv. Sabor ne slaže da se naša shema proširi ovim idejama.

Svoju ću misao kratko izložiti.

Čovjek je po svojoj naravi društveno biće; dakle, Bog je čovjeka stvorio kao društveno biće. Otuda slijedi zaključak da je »biti društven« (društvenost ukoliko je neki realitet) od Boga. Iz toga očito slijedi da čovjek treba Bogu odavati slavu i na društveni a ne samo na individualni način. Dapače, vrlo je dolikovalo da Riječ Božja, posvećujući utjelovljenjem ljudsku individualnu narav, posveti i ono »biti društven«, da ga na najveći mogući način združi s Bogom. Uostalom, da nije tako, ne bi se mogla odati slava Bogu u svijetu na najveći mogući ljudski način niti bi svijet pomoću najvišeg izražaja svoga života bio trajno i neraskidivo povezan s Bogom te ne bi mogao Bogu odati dužno poštovanje. Da bi Krist udovoljio tim zahtjevima, koji proističu iz same naravi ovoga svijeta kao totaliteta, i da bi tako stekao spasenje i otkupljenje čovječanstvu kao takvom, pridružio si je osobito ljudsko vidljivo društvo, pravo i savršeno ljudsko društvo, koje ipak On sam nevidljivo podržava i oživljuje tako da se ono ne može iznutra raspasti poput ostalih ljudskih društava, pa tako može sve do svršetka svijeta nastaviti ono poslanje koje je sam Krist vršio na zemlji, naime: proslavljati Oca (*Iv* 14, 12—13; 1 *Kor* 6, 20; 2 *Kor* 9, 13; 1 *Pt* 4, 16), svjedočiti za istinu (*Iv* 18, 37; 3 *Iv* 3); ljubiti jedni druge (*Iv* 13, 34) i ponijeti spasenje do na kraj zemlje (*Dj* 13, 47). Na taj je način jasna svrha putujuće Crkve kao takve na zemlji: neprekidno odavati Bogu slavu pred čitavim svijetom na najviši ljudski način te tako ispuniti razlog postojanja ovoga svijeta i posredovati spasenje čitavom ljudskom rodu. Zato uključenje u Crkvu kao vidljivo društvo spada na samu bit Crkve ukoliko je ona produljenje Kristova života i poslanja na ovom svijetu. Stoga Crkva kao na zemlji produljeni Krist kada je riječ o ovjekovječenju njegova otkupiteljskog zadatka očito se sastoji samo od onih koji joj vidljivo pripadaju.

Slavu i svjedočanstvo Bogu ljudi daju, bar na najmanji način, već time što pripadaju vidljivom Božjem društvu.

Ali Crkva je *hram* živoga Boga i stoga svećenički narod, koji — određen na osobit način za kult Bogu — prinosi Bogu duhovne prinose. Dakako, žrtve pojedinaca ne mogu se Bogu svidjeti ako nisu ujedinjene s jedinom Žrtvom, s jedinstvenim Prinosom samoga njegova Sina, koji se usred tog Hrama neprestano prinosi po rukama

offertur, undeque provenit omnis virtus gratiae, sine qua nihil supernaturaliter boni a singulis membris Ecclesiae effici posset. Per hoc sacrificium, ab Ecclesia cum Christo unita Deo Patri offerendum, sub omni respectu summa Deo gloria in mundo exhibetur.

Nota est inter catholicos doctrina secundum quam nihil boni, nihil recti a quocumque Ecclesiae membro perfici potest quod non omnibus prodesset. Ita Ecclesia — uti pulchre quidam ex antiquis Patribus dixerat — unum salvat per plures, scilicet unumquemque hominem singularem pet Ecclesiae universitatem cum Christo unitam. Haec est illa mediatio Ecclesiae, qua ipsa saluti omnium cooperatur, ut nulla gratia in redemptione subiectiva detur nisi propter Ecclesiam et ita nemo salvetur nisi per Ecclesiam. Ecclesia nimirum iam minimali modulo suae vitae et existentiae gloriam quam mundus Deo debet permanenti modo Deo offert, et ita custodit mundum ab interitu Deumque movet ad gratiam hominibus largiendam. Tali modo unisquisque qui in Ecclesiae visibilis membra numeratur, eo ipso quod in communione ecclesiastica vivit, per Ecclesiam cum Christo Capite unitam contributum quoddam vel minimum ad salutem omnium affert. Patet certe, maius contributum meriti ad salutem omnium provenire ab eo qui maiore sanctitate eminet, Ecclesiamque efficaciorem mediatricem esse quo magis in eius gremio vita sanctitatis supernaturalis fulgeat. Sic apparet qua ratione in membris Ecclesiae visibilis verificatur illa nota specifica sacerdotii ut sit mediator inter Deum et homines.

Manifestum est hanc mediationem Ecclesiae universalis et singulorum membrorum in communione ecclesiastica unitorum esse in linea meriti *de congruo* (uti dicunt in schola), et non de condigno. Solus Dominus, unicus Mediator, potuit aliis procurare salutem per meritum de *condigno*. Ecclesia nequit quidquam promereri nisi inquantum est cum Christo intime unita, et hoc solum de congruo. Attamen ita, uti ex dictis patet, ut hoc meritum Ecclesiae de congruo necessarium esse videatur ad gratias hominibus ex thesauro Christi applicandas.

Inquantum in hac et omnibus aliis actionibus redemptivis Ecclesia in omnibus et singulis membris vario modo Christo cooperatur, adiutorium praestat, in subiectione et oboedientia plena amore, Ecclesia intelligitur praecipue et cognoscitur in figura *sponsae*.

Quatenus longe intimus et spiritualius coniuncta est cum Christo, immo ad ipsius imaginem formata, quam quaecumque alia sponsa,

Kristovih službenika, iz čega dolazi svaka milost bez koje pojedini udovi Crkve ne mogu učiniti ništa nadnaravno dobroga. Po toj žrtvi, koju Crkva ujedinjena s Kristom treba prinositi Bogu Ocu, daje se u svijetu u svakom pogledu najveća slava Bogu.

Među katolicima je poznato naučavanje da ni jedan član Crkve ne može učiniti ništa dobra, ništa valjana a da to ne bi koristilo svima. Tako Crkva spasava — kako je lijepo rekao jedan od drevnih Otaca — jednoga po mnogima, tj. svakog pojedinog čovjeka po sveukupnosti Crkve ujedinjene s Kristom. To je ono posredništvo Crkve po kojem ona sudjeluje u spasenju svih tako da u subjektivnom otkupljenju ne postoji milost osim zbog Crkve i nitko se ne spasava osim po Crkvi. Naime, Crkva već i najmanjom mjerom svoga života i postojanja pruža trajno Bogu slavu koju mu svijet duguje te tako čuva svijet od propasti i Boga pokreće da ljudima obilno dijeli milost. Na taj način svaki koji se ubraja u članove vidljive Crkve samim time što živi u crkvenom zajedništvu daje bar neki mali doprinos spasenju sviju po Crkvi ujedinjenoj s Kristom-Glavom. Jasno je, dakako, da veći doprinos zasluga za spasenje sviju dolazi od onoga koji se ističe većom svetošću i da je Crkva to djelotvornija posrednica što više u njezinom krilu blista život nadnaravne svetosti. Na taj način postaje jasno kako se u članovima vidljive Crkve ostvaruje ona osobita oznaka svećeništva po kojoj ona postaje posrednik između Boga i ljudi.

Očito, to posredništvo univerzalne Crkve i pojedinih članova ujedinjenih u crkvenom zajedništvu je na liniji zasluga *de congruo* (kako kaže skolastika) a ne *de condigno.* Samo Gospodin, jedini Posrednik, mogao je svima steći spasenje *de condigno.* Crkva može nešto zaslužiti samo ukoliko je s Kristom intimno sjedinjena i to samo »de congruo«. Ali ipak tako, kako proizlazi iz rečenog, da se čini da je ta zasluga Crkve »de congruo« nužna za primjenjivanje milosti ljudima iz Kristova bogatstva.

Ukoliko u ovom i u svim ostalim otkupiteljskim činima Crkva na razne način po svima i pojedinim svojim članovima surađuje s Kristom, pruža pomoć u podložnosti i poslušnosti ispunjenoj ljubavlju, takva Crkva se osobito podrazumijeva i prepoznaje u slici *zaručnice.*

Ukoliko je daleko intimnije i duhovnije povezana s Kristom, čak oblikovana na njegovu sliku, nego li bilo koja druga zaručnica tako

ita ut existat quaedam quasi identificatio mystica, Ecclesia intelligitur sub figura *corporis*.

Quatenus tali ratione Ecclesia cooperatur et aliquid contribuit, ut novi filii et filiae Dei nascantur, Ecclesia inteligitur sub figura *matris*. Scribit S. Augustinus: Mater quomodo, nisi quia ipse Christus est in christianis, quos christianos per baptismum quotidie parit Ecclesia? Ergo in quibus intelligis coniugem, in illis matrem, in illis filios (*Enarr. in Ps.* CXXVII, 12). Agitur de variis respectibus eiusdem realitatis supernaturalis et ineffabilis, qui tamen varias consequentias morales insinuant.

In schemate nostro passim de Matre loquitur tali modo ac si sub hac figura intelligeretur sola hierarchia. Quae minus recta esse videntur. Nam Mater immediate sequitur Sponsam: quae Sponsa, illa Mater. Et Sponsa adaequate a Christo distinguitur (inde proprie haec figura admodum apta est ut e doctrina de Mystico Corpore quicumque pantheismus arceatur). Hierarchia vero, inquantum sacramenta administrat aut sacrificium conficit aliosque actus in hac linea agit, *Christi vices agit* et non Ecclesiae in quantum a Christo distinguitur. Unde non recte Mater appellatur si intelligitur praecise sub aspectu quatenus a fidelibus distinguatur. Mater sunt omnes fideles inquantum sua cooperatione (actione aut passione) aliquid contribuunt ad vitam supernaturalem aliorum. Manifestum est utique etiam Papam, episcopos, sacerdotes esse Matrem, at non quatenus sacramenta conferunt ex opere operato, sed secundum id quod vocamus opus operantis. Cum hierarchia relative plus occupatur salute aliorum quam alii fideles, facile intelligitur cur partes Matris in ea melius manifestantur, cum ordinarie supponatur etiam maius opus operantis.

Ii qui non in visibilia Ecclesiae membra numerantur (schismatici, haeretici, non christiani), si bona fide sunt et voto baptismi saltem implicito seu inconscio ad Ecclesium quodammodo tendunt, accedente caritate et contritione perfecta, iustificati quidem sunt per et propter Ecclesiam ac pro seipsis mereri possunt. Sed nihil contribuere possunt pro salute aliorum, cum non sint in visibilitate Ecclesiae et sic non implent finem primarium Ecclesiae. Quo maior est sanctitas in visibili et vera et unica Ecclesia, eo maior est gratia quam etiam talibus Eccleasiae filiis a Deo propter Ecclesiam datur, quos Ecclesia nunc non cognoscit nec cognoscere potest, quos vero in fine mundi cum ineffabili gaudio et admiratione cognoscet, sibi ipsi loquens: Unde hi venerunt? Quando hos generavi?

S. Augustinus proposuit sibi quaestionem: »Utrum catholicum

da postoji neko gotovo mističko poistovjećenje, takva se Crkva podrazumijeva pod slikom *tijela.*

Ukoliko Crkva surađuje i nešto pridonosi tako da se rađaju novi Božji sinovi i kćeri, takva se Crkva podrazumijeva pod slikom *majke.* Piše sv. Augustin: »Kako majka ako ne zato što je sam Krist u kršćanima, koje kršćane krštenjem danomice rađa Crkva? Dakle, u onima u kojima vidiš suprugu, u njima i majku, u njima i djecu« (*Enarr. in Ps.* CXXVII, 12). Radi se o raznim vidovima iste nadnaravne i neizrecive stvarnosti, koji ipak upućuju na razne moralne posljedice.

U našoj se shemi tu i tamo govori o majci na način kao da bi se pod tom slikom poimala samo hijerarhija. A to ne izgleda ni najmanje točno. Naime, majka dolazi neposredno nakon zaručnice: tko je zaručnica, ona je i majka. A Zaručnica se na odgovarajući način razlikuje od Krista (stoga je baš ova slika veoma pogodna da se iz naučavanja o Mističnom Tijelu udalji svaki panteizam). Hijerarhija pak time što podjeljuje sakramente ili tvori žrtvu i čini ostale čine na toj liniji, *zastupa Krista* a ne Crkvu ukoliko se ona od Krista razlikuje. Stoga se ne naziva ispravno majka ako se gleda baš pod vidom pod kojim se razlikuje od vjernika. Majka su svi vjernici ukoliko svojom suradnjom (djelom i trpljenjem) nešto pridonose nadnaravnom životu drugih. Jasno je, dakako, da su majka i papa, biskupi i svećenici ali ne ukoliko podjeljuju sakramente »ex opere operato« nego po onome što zovemo »opus operantis«. Budući da se hijerarhija relativno više brine o spasu drugih nego li ostali vjernici, razumljivo je da se u njoj bolje očituje uloga majke, jer se redovito pretpostavlja i veći »opus operantis«.

Oni koji se ne ubrajaju u vidljive članove Crkve (shizmatici, heretici, nekršćani), ako su u dobroj vjeri i krstom želje bar uključno i nesvjesno na neki način teže Crkvi, opravdani su, doduše, ako pridođe ljubav i savršeno kajanje, po Crkvi i zbog Crkve te mogu za sebe zasluživati, ali ne mogu ništa doprinijeti spasenju drugih, budući da nisu u vidljivosti Crkve pa tako ne ispunjuju prvotnu svrhu Crkve. Što je veća svetost u vidljivoj i pravoj i jedinoj Crkvi, to veća je milost koju Bog zbog Crkve daje i takvoj njenoj djeci, koju ona sada ne poznaje i ne može poznavati ali koju će na koncu svijeta s neizrecivom radošću i divljenjem upoznati govoreći sama sebi: Odakle su ovi došli? Kada sam ove rodila?

pessimis moribus alicui haeretico, in cuius vita praeter id quod haereticus est non inveniunt homines quod reprehendant, praeponere debeamus, non audeo praecipitare sententiam« (*De baptismo c. don.*, IV, 20, 27). Respondendum videtur cum distinctione: In sensu ecclesiali, i. e. mediativo, plus valet catholicus. Etiamsi in gravi pecato versatur, tamen vinculum Ecclesiae non disrupit. Inquantum est pars Ecclesiae visibilis, aliis prodest, sibi non prodest. Caritatem non habet, ergo est — iuxta apostolum — sicut aes sonans et cymbalum tinniens (1 *Cor.* 13, 1). Est sicut campana in turri ecclesiae: sonat et alios ad divinam liturgiam vocat, sed sibi nihil prodest. Alii salvabuntur excitati sono campanae, campana autem remanebit campana, mortua et sine spe. Similiter et peccator in Ecclesia. Ipsa sua praesentia in Ecclesiae unitate minimali saltem ratione adiuvat testimonium Ecclesiae, confert ad finem Ecclesiae qua talem et in aliis personis adimplendum. Ipse vero, si in peccatis remanserit, sensim sine sensu in dies magis discedit ex Ecclesia et in momento mortis separabitur definitive. Ille vero extra visibilem Ecclesiam, voto suo inconscie et influente gratia in dies magis appropinquatur Ecclesiae, ut in momento mortis uniatur et intret in Ecclesiam definitive; non quidem hanc peregrinantem, at in illam ad quam etiam haec peregrinans Ecclesia terrena tendere et festinare non cessat.

In hac Ecclesia, quae Christo unita est et mediante Christo unit omnia membra sua inter se in ineffabili communione, cuius haec externa et visibilis sub uno et cum uno Pontifice communio et conditio et signum et fructus est, existunt quidem, uti vidimus, etiam peccatores, sed peccata eorum Ecclesiam qua talem non maculant. Est enim Ecclesia communio in bonis, non in malis. Perpulchre enim scribit S. Augustinus:.. »nec quisquam *sine consensione sui cordis* ex ore vulneratur alieno« (*Contra epist. Parmeniani,* lib. II, 12, 26). Bona opera in Ecclesia a quocumque membro patrata omnibus prosunt qui in communione sunt, etiam iuxta imperscrutabiles divinae Providentiae vias multis qui in communione ecclesiastica visibli non sunt si voto saltem inconsio in hanc communionem et consensionem voluntatum in Christo tendunt. Consensio necessaria voluntatis tam ad sua bona communicanda cum aliis quam ad aliena recipienda in Christo includitur iam in voluntate qua unumquodque membrum in unione Ecclesiae visibili manere vult et omnia implere quae ad hanc unionem retinendam necessaria sunt. Qui Christo per Ecclasiam unitur, quomodo posset non velle essentialem legem unionis cum Christo redemptivae sequi: ut omnibus suis bonis operibus inserviat operi Re-

Sv. Augustin si je postavio pitanje: »Da li katolika lošeg ponašanja trebamo pretpostaviti nekom heretiku, u čijem životu osim što je heretik ljudi ne nalaze što bi mu spočitavali, o tome se ne usuđujem na brzinu izreći mišljenje« *(De baptismo c. don.* IV, 20, 27). Čini se da treba odgovoriti razlikujući: u eklezijalnom smislu, tj. posredničkom, više vrijedi katolik. Iako je u teškom grijehu, ipak nije raskinuo vezu s Crkvom. Ukoliko je dio vidljive Crkve, koristi drugima, a sebi ne koristi. Nema ljubavi pa je — prema apostolu — kao mjed što ječi i cimbal što zveči (1 *Kor* 13, 1). Takav je kao zvono na zvoniku crkve: zvoni i druge poziva na božansku liturgiju, ali njemu ništa ne koristi. Drugi će se spasiti potaknuti zvukom zvona a zvono će ostati zvono, mrtvo i bez nade. Slično je i s grešnikom u Crkvi. Sama njegova prisutnost u jedinstvu Crkve bar minimalno pomaže svjedočenju Crkve, pridonosi svrsi Crkve kao takve koja će se u drugima ispuniti. On sam pak, ako bude ostao u grijesima, neopazice svakodnevno sve više odlazi iz Crkve te će se u času smrti definitivno odijeliti. A onaj izvan vidljive Crkve svojom željom nesvjesno i pod utjecajem milosti danomice se sve više približava Crkvi da bi se u času smrti njoj pridružio i definitivno u nju ušao — ne, doduše, u ovu putujuću nego u onu kojoj i ova zemaljska putujuća Crkva ne prestaje težiti i hititi.

U toj Crkvi, koja je s Kristom sjedinjena i po Kristu ujedinjuje sve svoje članove međusobno u neiskazivom zajedništvu, čega je ovo vanjsko i vidljivo zajedništvo pod jednim i s jednim Prvosvećenikom i uvjet i znak i plod, u toj Crkvi postoje, doduše, kako smo vidjeli, i grešnici ali njihovi grijesi ne kaljaju Crkvu kao takvu. Naime, Crkva je zajedništvo u dobrome a ne u zlu. Prekrasno piše sv. Augustin: »... nitko bez suglasnosti svoga srca ne biva ranjen iz tuđih usta« *(Contra epist. Parmeniani,* lib. II, 12, 26). Dobra djela učinjena u Crkvi od bilo kojeg člana koriste svima koji su u zajedništvu pa i po neistraživim putevima božanske Providnosti mnogima koji nisu u vidljivom crkvenom zajedništvu ako, bar nesvjesnom željom, teže k tom zajedništvu i slozi volja u Kristu. Nužna suglasnost volje kako za priopćavanje svojih dobara drugima tako i za primanje tuđih u Kristu uključena je već u volji kojom svaki član hoće ostati u vidljivom jedinstvu Crkve i ispunjati sve što je nužno za održavanje tog jedinstva. Tko je po Crkvi sjedinjen s Kristom, kako bi mogao ne htjeti slijediti bitan zakon otkupiteljskog jedinstva s Kristom, tj. da svim svojim dobrim djelima posluži djelu Otkupljenja? Ali s obzi-

demptionis? Sed quoad peccata non existit in Ecclesia talis consensio voluntatum. Exinde peccata singulorum membrorum nullo modo aliis imputantur nisi accedit propria consensio in illa peccata. Ita universitas Ecclesiae qua talis non maculatur peccatis singulorum, utique in ordine supernaturali. In ordine vero naturali patet peccata unius catholici aliis obesse posse in sensu scandali . . . Et potest dici peccata singulorum nocere Ecclesiae sensu negativo, videlicet quod non accipiat a Domino illas gratias, quas reciperet si hi, nunc peccatores, sancti fuissent.

Qua de causa illud quod *cap. 1, n.* 5 dicitur: »Horum tamen peccata Ecclesiam quidem offendunt« *non placet,* quoniam ambiguum videtur. Potius scribendum esse velim: »Horum tamen peccata Ecclesiam *dolore afficiunt (aut: contristant«).* Ecclesia quidem *peregrinans* sive *terena,* quatenus adhuc peregrinatur, non est sane sine macula et ruga, quia nemo sine peccato in hoc mundo, et ideo Ecclesia quatenus *peregrinans* semper sincere orat et orare debet: »dimitte nobis debita nostra« (cf. S. Augustinus, *Contra epist. Parmeniani,* lib II, 10, 20). Verumtamen haec non sunt intelligenda proinde ac si existeret quaedam *communio in peccatis* et peccata unius imputarentur alteri aut universitati omnium fidelium in terra peregrinantium et consequenter eos offenderent aut macula afficerent in oculis Domini sine eorum consensione. *Peccatorum communio* non existit, peccatores omnes sunt singulares, ontologice inter se separati et disiuncti (diaballo), sed cum omnes simus peccatores et misericordia Dei egeamus, recte Ecclesia peregrinans, qua multitudo peccatorum qui ex mundo peccatis obnoxio exire cupiunt, et qua mediatrix, personam omnium peccatorum assumens pro omnibus misericordiam implorat, pro omnibus, et ut ductrix omnium, actum contritionis pro peccatis commissis et bonis operibus omissis alta voce clamat: Parce Domine, parce populo tuo! Verumtamen, cum Ecclesia non sit tantum multitudo peccatorum qui in novum mundum divinum, ubi perfecta caritas et communio in Christo viget, penetrare cupiunt, sed iam revera in hanc realitatem caelestem communitariam ontologice per sacramenta inserta sit, iam in ea et ex ea vivat, iam hanc realitatem perfectae unionis in Christo praegustare incipiat, etsi natura humana adhuc reluctante, non videtur licitum esse, ut simpliciter dicatur Ecclesiam maculatam esse. Ecclesia quantenus communio in Christo, quae etiam in terra vere existit et ex qua Ecclesia vere vivit, nequit peccatis singolorum offendi aut deminui, et haec est Ecclesia, quam praedicamus, ad quam tendimus, quam vivere desiderio desideramus.

rom na grijehe ne postoji u Crkvi takva suglasnost volja. Stoga se grijesi pojedinih članova nikako ne ubrajaju drugima ako ne pridođe vlastita suglasnost s tim grijesima. Tako se sveukupnost Crkve kao takva ne kalja grijesima pojedinaca, dakako u nadnaravnom redu. U naravnom pak redu jasno da grijesi jednog katolika mogu smetati u smislu sablazni... A može se reći da grijesi pojedinaca škode Crkvi u negativnom smislu, tj. zato što ona ne prima od Gospodina one milosti koje bi primala kad bi ovi, sada grešnici, bili sveti.

Zbog toga se ne slažem s onim što je rečeno u *1. pogl., br. 5:* »Njihovi grijesi ipak ranjavaju Crkvu«, jer izgleda da je to dvoznačno. Želio bih da radije piše: »Njihovi grijesi ipak ožalošćuju (ili: rastužuju) Crkvu«. Dakako, *putujuća* ili *zemaljska* Crkva, ukoliko još putuje, nije, jamačno, bez ljage i nabora, jer nitko na ovome svijetu nije bez grijeha, pa zato Crkva kao *putujuća* iskreno moli i mora moliti: »Oprosti nam duge naše« (usp. sv. Augustin, *Contra epist. Parmeniani,* knjiga II, 10, 20). Ipak se ovo ne smije shvatiti kao da bi postojalo neko *zajedništvo u grijesima* i kao da bi se grijesi jednoga ubrajali drugome ili sveukupnosti svih vjernika na zemlji putujućih pa da bi prema tome njih ranili ili pak okaljali ih u Gospodnjim očima bez njihove suglasnosti. Ne postoji *općinstvo grešnika,* svi su grešnici pojedinačni, ontološki međusobno odijeljeni i razdvojeni (đavlom), ali budući da smo svi grešnici i potrebni Božjeg milosrđa, putujuća Crkva kao mnoštvo grešnika koje želi izaći iz svijeta podložnoga grijesima i kao posrednica u ime svih grešnika s pravom zazivlje za sve milosrđe, za sve i kao vođa sviju glasno izriče kajanje za počinjene grijehe i za propuštena dobra djela: Prosti, Gospodine, prosti puku svome! Ipak budući da Crkva nije samo mnoštvo grešnika koje žudi prodrijeti u novi božanski svijet gdje vlada savršena ljubav i zajedništvo u Kristu nego je već zbiljski ucijepljena ontološki po sakramentima u tu zajedničarsku nebesku stvarnost, već živi u njoj i iz nje, već počinje predokušavati tu stvarnost savršenog jedinstva u Kristu, mada se ljudska narav još otimlje, zato se ne čini da je dopušteno jednostavno reći da je Crkva okaljana. Crkva kao zajedništvo u Kristu, koje i na zemlji zaista postoji i iz kojeg Crkva zaista živi, ne može biti ozlijeđeno ili umanjeno grijesima pojedinaca, i to je Crkva koju naviještamo, kojoj težimo i koju žarko želimo živjeti.

Animadversiones quaedam.

1. Titulus cap. I melius sonaret: De Ecclesiae *peregrinantis* natura (est verbum a Summo Pontifice Ioanne XXIII libenter usitatum), aut terrenae, aut in via . . . Vox »militantis« est quiedem traditione longa consecrata, at forsan hodie nimis polemice sonat et persaepe sinistre interpretatur tamquam Ecclesia debellare vellet omnes qui nondum in Ecclesia sunt. Agitur sane de calumniis hominum malae voluntatis, et etiam scandalum pharisaicum evitandum est si evitari potest.

Si tamen verbum »militantis« conservare placet S. Synodo, tunc omnino in aliquo opportuno loco in constitutione explicanda est eo sensu quod Ecclesia primarie militat non contra homines, sed *contra diabolum* et peccatum, et quod haec lucta agitur etiam in corde uniuscuiusque filii Ecclesiae, et quod Ecclesia non intendit luctam gerere contra quoscumque homines qua tales, sed solummodo et exclusive contra mendacium et peccatum, ubicumque inveniatur, in suis membris an in aliis humanae familiae sodalibus. Bonum esset etiam notare luctam hanc esse prorsus spiritualem, non in cribus et equis sed in nomine Domini, et in ea gerenda Ecclesia non spiritu et desiderio dominationis ducitur, sed unice et exclusive gloriam Dei et salutem animarum quaerit et suspirat. Sunt quidem res omnibus notae, sed numquam fastidium gignit repetitio verborum in quibus bonus odor Spiritus Christi sentitur et gustatur et quibus parvulis huius mundi lac porrigitur loco cibi fortis quem capere non possunt.

2. Cap. I, n. 2 » . . . praepositos . . .«, velim potius ut scribatur »ministros« aut »suos vicarios« (utique contextus bene ordinetur oportet). Verbum *praeponere* non debet omnino eliminari, melius tamen videtur ut non fiat in forma substantivi. Igitur e. gr. »praeposuit ministros«. Vox »minister« custodit enim semper praesentem habitudinem ad Christum, Deum, Evangelium, cuius omnes nos ministri facti sumus *(Eph.* 3, 7; Rom. 15, 16), proinde servanda semper videtur in documentis maioris momenti, dicente apostolo: »Sic nos existimet homo, ut ministros Christi« (1 *Cor.* 4, 1). Vox »praepositus« nullam relationem in seipsa qua tali includit ad Christum, sed tantum ad subiectos quibus aliqus est praepositus. Nonnulli ecclesiastici viri hodie potius devitant verbum »minister«, utpote spiritum moderni democratismi redolentem et methodis demagogicis hodiernis convenientem: sacerdotes sunt *ministri populi* (preti popolari, narodni svećenici). Sed hae sunt deviationes a vero sensu traditionali in Ecclesia: Sacerdos re vera non est concipiendus ut minister populi, sed ut *mi-*

Neke primjedbe:

1. Naslov 1. poglavlja bi bolje zvučio: O naravi *putujuće* (ovu riječ rado upotrebljava Vrhovni Svećenik Ivan XXIII) Crkve ili zemaljske ili na putu... Riječ »vojujuća« je, doduše, posvećena dugom tradicijom ali danas možda zvuči previše polemički i prečesto se krivo tumači kao da bi Crkva htjela pobijediti sve koji još nisu u njoj. Jasno je da su to klevete ljudi zle volje ali treba izbjegavati i farizejsku sablazan ako se može izbjeći.

Ako se pak sv. Sabor slaže da zadrži riječ »vojujuća« onda je svakako treba protumačiti na nekom zgodnom mjestu u konstituciji u smislu da se Crkva prvenstveno ne bori protiv ljudi nego protiv *đavla i grijeha* i da se ta borba vodi i u srcu svakog sina Crkve te da Crkva nema namjeru voditi borbu ni protiv kojih ljudi kao takvih nego samo i isključivo protiv laži i grijeha ma gdje se nalazili — u njezinim udovima ili u ostalim članovima ljudske obitelji. Bilo bi također dobro zabilježiti da je ta borba potpuno duhovna, ne bojnim kolima i konjima nego u Gospodnje ime i da u njoj Crkva nije vođena duhom i željom za vladanjem nego traži i čezne jedino i isključivo za Božjom slavom i spasom duša. To su, doduše, stvari svima poznate ali nikad ne rađa odvratnost ponavljanje riječi u kojima se osjeća i kuša dobar miris Kristova Duha i kojima se malenima ovog svijeta pruža mlijeko umjesto jake hrane koju ne mogu primiti.

2. Pogl. I, br. 2: »... pretpostavljene...« — više bih želio da se napiše »službenike« ili »svoje namjesnike« (dakako, treba se kontekst dobro sročiti). Riječ *pretpostaviti* ne treba se nikako izbaciti, ali se čini boljim da ne bude u obliku imenice. Dakle, npr., »pretpostavio službenike«. Riječ »službenik«, naime, uvijek zadržava sadašnji odnos prema Kristu, Bogu, Evanđelju čemu smo svi mi učinjeni službenicima (*Ef* 3, 7; *Rim* 15, 16), pa se čini da je treba uvijek zadržati u važnim dokumentima prema apostolovoj riječi: »Tako, neka nas svatko smatra službenicima Kristovim« (1 *Kor* 4, 1). Riječ »pretpostavljeni« po sebi ne uključuje nikakav odnos prema Kristu nego samo prema podložnicima kojima je netko pretpostavljen. Neki crkveni ljudi danas radije izbjegavaju riječ »službenik« kao da odaje duh modernog demokratizma i da odgovara današnjim demagoškim metodama: svećenici su *službenici naroda* (»preti popolari«, narodni svećenici), ali to su odstupanja od pravog tradicionalnog smisla u Crkvi: svećenik se zaista ne smije shvaćati kao službenik naroda nego kao

nister Christi. Debet utique etiam populo servire, sed non qua populo i. e. multitudini, sed Christo ipso in unaquaque persona humana. Differentia est essentialis: minister populi debet sequi voluntatem populi, minister vero Christi semper sequitur voluntatem Christi, et serviens Christo in populo semper facit voluntatem Christi, sanctitatem et gratiam Christi omni homini dispensare et imprimere volens, numquam quae suae sunt voluntatis aut voluntatis hominum huius mundi, quatenus contraria est Christo, adimplens.

3. Cap. 1, n. 2: »... regis ...« scribatur potius »pastoris«, uti iam usitatum est. Vox »regis« nimis sic dictum *clericalismum,* hodie tam odiosum, redolet, etiamsi vero sensu interpretari potest. Non debemus in constitutione — sine vera necessitate — proferre verba, quae semper postea et permanenter lavare debebimus. Praeterea, verbum »reges« SS. Patres semper applicabant omnibus christianis, i. e. omnibus filiis Ecclesiae, non soli hierarchiae, in sensu illius: »regale sacerdotium ...«. Si hoc verbo «reges» inculcare velit pastores in Ecclesia veram *potestatem* habere, haec inculcatio indirecta non videtur necessaria, cum aliis verbis satis clare exprimatur. Nescio, sane, si opportunum erit, si aliquis episcopus post hoc Concilium seipsum vocare permittat: Rex ecclesiae talis et talis! Maneamus igitur contenti verbo «pastoris», quae certe neminem offendit, sensum pulcherrimum habet qui ad cor usque penetrat! Praeterea Supremo nostro Pastori hodierno merito haec vox «pastoris» admodum cara est!

4. Cap. 1, n. 4: «Principem locum figura corporis tenet», melius dicatur: «Praecipuum locum figura corporis tenet». Assertio uti in schemate profertur est quidem vera pro hodierna theologia, nescio vero utrum vera sit etiam pro theologia Patrum, de quo quidem dubitare licet! Eapropter assertio mitior fiat!

5. Cap. 1, n. 4: «In Ecclesiam baptismate ingressi (*Io.* 3, 5) et in Sanctorum Communione Christum induti sunt (*Gal.* 3, 27)». Haec sententia reformari debet. In citato loco ep. ad Galatas non legitur homines Christum indui in *Sanctorum Communione,* sed: Quicumque enim in Christo *baptizati estis, Christum induistis* (*Gal.* 3, 27). In nota 16, pag. 19 redactores schematis dicunt: «Non adhibetur vox Communio Sanctorum, quia in traditione diverse intelligitur». Unde prorsus inintelligibile apparet, qua ratione igitur haec vox in hunc locum ingressa est, et quidem suffulta provocatione ad locum Scripturae ubi non legitur!

6. Cap. 1, n. 5: «Ecclesia una *persona,* mystica sane, in Christo Iesu esse dicitur». Meo modesto iudicio saltem, potius expungatur haec

službenik Krista. Dakako, treba služiti i narodu ali ne ukoliko je narod, tj. mnoštvo, nego samom Kristu u svakoj ljudskoj osobi. Razlika je bitna: službenik naroda treba slijediti volju naroda a službenik Krista uvijek slijedi Kristovu volju i, služeći Kristu u narodu, uvijek čini Kristovu volju — nastojeći svakom čovjeku dijeliti i utisnuti Kristovu svetost i milost i nikada ne čineći ono što je njegova volja ili volja ljudi ovoga svijeta kada je Kristu protivna.

3. Pogl. I, br. 2: ». . . kralja . . .« neka se radije napiše »pastira« kako je već uobičajeno. Riječ »kralj« previše miriše na tzv. *klerikalizam* koji je danas tako omražen, iako se može tumačiti i u pravom smislu. U konstituciji ne smijemo — bez prave potrebe — izgovarati riječi koje ćemo poslije uvijek morati prati. Osim toga, riječ »kraljevi« su sv. Oci uvijek primjenjivali na sve kršćane, tj. na sve sinove Crkve a ne samo na hijerarhiju, u smislu onoga »kraljevsko svećenstvo . . .«. Ako se ovom riječi »kraljevi« želi naglasiti da pastiri u Crkvi imaju pravu *vlast,* to posredno naglašavanje ne izgleda nužno budući da se dovoljno jasno izriče drugim riječima. Zaista ne znam da li će biti zgodno ako si neki biskup poslije ovog Sabora dozvoli sebe nazivati: kralj crkve taj i taj! Stoga budimo zadovoljni riječju »pastir« koja sigurno ne vrijeđa nikoga a ima prelijepo značenje koje dopire do samog srca! Osim toga, ova riječ »pastir« je s pravom vrlo draga našem današnjem Vrhovnom Pastiru!

4. Pogl. I, br. 4: »Prvo mjesto pripada slici tijela«, bolje da se kaže: »Osobito mjesto pripada slici tijela«. Tvrdnja, kako se u shemi iznosi, jest, doduše, istinita za današnju teologiju ali ne znam da li je istinita i za teologiju Otaca, o čemu je, svakako, dozvoljeno sumnjati! Zbog toga neka tvrdnja bude blaža!

5. Pogl. I, br. 4: »Ušli su u Crkvu krštenjem *(Iv* 3, 5) i u Općinstvu Svetih obukli su Krista *(Gal* 3, 27)«. Ova se tvrdnja treba ispraviti. U navedenom mjestu poslanice Galaćanima ne stoji da su ljudi obukli Krista u *Općinstvu Svetih* nego: Koji ste u Krista *kršteni,* Krista *obukoste (Gal* 3, 27). U bilješci 16, str. 19 redaktori sheme kažu: »Ne upotrebljava se riječ Općinstvo Svetih jer se u predaji shvaća različito«. Zato je sasvim nerazumljivo zašto je onda ova riječ ušla u ovo mjesto i to poduprta pozivanjem na mjesto Pisama gdje je nema!

6. Pogl. I, br. 5: »Kaže se da je Crkva jedna *osoba,* dakako mistična, u Kristu Isusu«. Bar po mom skromnom sudu, neka se radije

vox «persona». Melius videtur auctoritate synodica non canonizare hunc terminum, qui claritati nihil profert, confusionibus vero ansam dare forsitan potest.

7. Cap. 1, n. 6: «... falso Ecclesia ... dicitur». Ut veritati et aequitati fiat satis, potius scribatur sic: «... deficientem notionem de Ecclesiae natura possident qui nimis exclusive aspectum eius iuridicum et legale premunt; prorsus vero errant qui Ecclesiam hierarchicam seu iuris ab Ecclesia charismatica vel amoris, quam vocant, re differre dicunt».

Acta Synodalia..., I/IV (Vatikan 1971), str. 568—576

izbaci ova riječ »osoba«. Čini se boljim da se ne kanonizira saborskim autoritetom ovaj termin koji ništa ne pridonosi jasnoći a možda može dati povoda zbrkama.

7. Pogl. I, br. 6: »... krivo se naziva Crkva ...«. Da bi se udovoljilo istini i starini, radije neka se napiše ovako: »... o naravi Crkve imaju nedostatan pojam oni koji previše isključivo ističu njezin juridički i zakonski aspekt; a sasvim griješe pak oni koji kažu da se hijerarhijska Crkva ili Crkva prava stvarno razlikuje od Crkve koju zovu karizmatičkom ili Crkvom ljubavi«.

Descriptio intimae naturae Ecclesiae

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres conciliares,

Non parum placet haec descriptio intimae naturae Ecclesiae in cap. I, quae varios aspectus mysterii prae oculis ponit, suggerit, evocat, insinuat. Sperandum enim est ex huiusmodi sollemni proclamatione synodali eximios fructus proventuros esse. Praedicatores etenim et catechetae, aliique dotrinae sacrae praecones, maiore cum auctoritate atque alacritate omnes hos aspectus fidelibus proponere et etiam profundius explicare poterunt, fideles autem procul dubio ex profundiori cognitione naturae et missionis Ecclesiae in hoc mundo, suarum partium in hac realitate divino-humana, maiorem atque genuiniorem sensum ecclesialem propriae vitae acquirent, ideoque etiam vita et actione demonstrabunt.

Valde placet, praeterea, quod descriptio Ecclesiae non nimis exclusive in una sola imagine biblica — puta «corporis» aut alia — fundatur, sed omnes imagines, quarum unaquaeque aliquid de complexa realitate ecclesiali dicere habet, assumuntur. Verum quidem est imagines has in schemate, uti proponitur, logicam connexionem et speculativam unitatem minime assecutas esse. Sed speculativa et logica huiusmodi connexio et unitas — ratione habita hodierni status reflexionis theologicae in hoc campo — nondum possibilis videtur. Quapropter descriptio haec Ecclesiae quam maxime stimulativa erit pro ulteriori reflexione atque investigatione theologica, cautos autem theologos faciet ne nimis unilateraliter procedant, sed ut omnia data Scripturae et Traditionis de mysterio Ecclesiae sedulo perpendant atque unitatem internam inveniant.

Dolendum tamen est, quod nonnullae imagines aut tantum incidenter aut nullo modo in hac descriptione afferantur. Sic e. g. pag. 10, linn. 27—28, sermo est de Ecclesia tamquam vinea, sed praetermittitur imago de vite et palmitibus *ab ipso Domino Nostro prolata.*[1]

Uvod i 1. poglavlje Sheme o Crkvi

GOVOR NA 40. GENERALNOM ZBOROVANJU (3. X 1963)

Časni saborski Oci,

Veoma se slažem s ovim opisom nutarnje naravi Crkve u pogl. I, koji stavlja pred oči, napominje, dozivlje u pamet, natuknjuje razne vidove otajstva. Nadati se je, naime, da će iz ovog svečanog saborskog proglasa proizići izvrsni plodovi. Propovjednici i katehete i svi ostali navjestitelji svetog nauka moći će s većim autoritetom i zdušnošću vjernicima predstaviti a i dublje protumačiti sve vidove, dok će vjernici, bez sumnje, iz dubljeg poznavanja naravi i poslanja Crkve u ovom svijetu, svojih uloga u toj božansko-ljudskoj stvarnosti, steći veći i izvrsniji eklezijalni smisao svog života te će stoga to pokazati i životom i djelovanjem.

Osim toga, veoma se slažem što se opis Crkve ne temelji previše isključivo na jednoj biblijskoj slici — npr., na slici »tijela« ili nekoj drugoj — nego uzima u obzir sve slike, od kojih svaka ima nešto reći o kompleksnoj crkvenoj stvarnosti. Doduše, istina je da te slike u shemi, kako je predložena, nisu ni u kom slučaju postigle logičku povezanost i spekulativno jedinstvo. Ali ako se ima na umu stanje današnje teološke refleksije u tom pitanju, takva spekulativna i logička povezanost i jedinstvo ne izgleda još moguća. Zato će ovaj opis Crkve biti veoma poticajan za daljnju teološku refleksiju i istraživanje, a teologe će učiniti opreznima da ne bi išli previše jednostrano nego da brižno odvaguju sve podatke Pisma i Predaje o otajstvu Crkve i da pronađu nutarnje jedinstvo.

Ipak je za žaljenje što se u tom opisu neke slike donose samo usput ili nikako. Tako, npr., na str. 10, redak 27—28 govori se o Crkvi kao o vinogradu ali se izostavlja slika o trsu i lozama — *koju je izgovorio sam Gospodin*[1]. Kratko ali izvrsno je iznijeta slika zaručnice

Breviter sed optime proponitur imago sponsae (pag. 10, linn. 37 ss.), at imago templi hic illic nonnisi tangitur et nullatenus suscipit momentum quod in antiqua traditione habebat. Unde provenit quod in descriptione naturae Ecclesiae ideae *sacrificii* minime locus correspondens adiudicetur. Quare sacrificium eucharisticum, quod certo certius locum centralem in mysterio Ecclesiae habet, nullam quasi mentionem obtinuit (cf. solam lin. 13 pag. 9): in hoc puncto shema absque dubio complendum est! Etiam imago seu conceptus Regni Dei non ponitur uti iustum et necessarium esset, *uti iam pluries dictum est.*

Aliquas minores emendationes propono:[2]

In pag. 7, lin. 27, loco «in filios» *puto poni posse*[3] «ac filios», *et sic forsan eliminari posset difficultas quam em.mus Ruffini nuper movit; puta ut textus esset: «ut de populo electo secundum carnem natus, omnes sua morte redimeret, fratres suos ac filios Patris constitueret».*[4]

Pag. 9, linn. 16—17, loco textus: «sed etiam ut unum *corpus fidelium,* variis organis instructum, formemus . . .», *propono ut ponatur*[5] «sed etiam ut in Christo Iesu alter alterius membra fiamus». Non est bonum, *uti arbitror,*[6] ut in constitutionem synodalem introducatur terminus «corpus fidelium», tamquam si fideles haberent unitatem quamdam supernaturalem *directam et immediatam* inter se, quae non esset per Christum, sed melius manere in conceptu paulino *unitatis in Christo Iesu . . .*[7]

Pag. 11, linn. 34—36, *in initio n. 8, loco verborum*[8] «Docet Sancta Synodus cum Sacra Scriptura et Traditione Ecclesiam esse institutum necessarium ad salutem», *forsan melius dici posset — humiliter propono*[9]: «Docet Sancta Synodus, Scripturae Sacrae et Traditioni fidelis (aut: innitens) Ecclesiam esse necessariam ad salutem . . .». Aliis verbis expungatur vocabulum «institutum», quia non iustificatam restrictionem secum ferre potest et sic confusionibus ansam praebere, in Traditione autem fundatum non est. Traditio loquitur de necessitate *Ecclesiae,* non Ecclesiae quatenus est *institutum!* Praeterea, primum incisum loci citati quod attinet, Sacra Synodus est *magisterium,* Scriptura et Traditio vero *medium et locus,* ubi Synodus veritatem

---

In textu scripto tradito: [1]deest. [2]deest. [3]ponatur. [4]deest. [5]ponatur sic. [6]enim. [7]Non est necessarium — neque res matura videtur — ut Concilium in discussione theologorum sumat partem pro una aliave sententia. [8]verba. [9]reformari vellem sic. [10]deest. [11]deest.

(str. 10, redak 37ss), no slika hrama je tu i tamo tek dotaknuta i nikako ne poprima važnost koju je imala u staroj predaji, Otuda dolazi da u opisu naravi Crkve nije nikako dodijeljeno odgovarajuće mjesto ideji *žrtve.* Stoga euharistijska žrtva, koja zasigurno ima središnje mjesto u otajstvu Crkve, gotovo da nije spomenuta (usp. samo redak 13, str. 9): u toj točki, bez sumnje, treba shemu nadopuniti! I slika ili pojam Kraljevstva Božjega nije stavljen kako bi bilo pravedno i nužno, *kako je već više puta rečeno.*

Predlažem neke manje ispravke:[2]

Na str. 7, redak 27, umjesto »u sinove« *smatram da se može staviti*[3] »i sinove«, *pa bi se možda tako mogla odstraniti poteškoća koju je upravo pokrenuo uzoriti Ruffini; npr.,* *da tekst bude:* *»da rodivši se po tijelu od izabranog naroda sve svojom smrću otkupi, učini svojom braćom i sinovima Oca«*[4].

Str. 9, redak 16—17, umjesto teksta: »nego također da tvorimo jedno *tijelo vjernika,* providjeno raznim organima . . .« *predlažem da se stavi*[5] »nego također da u Isusu Kristu postanemo jedan drugome udovi«. Nije dobro, *kako smtram*[6], da se u saborsku konstituciju uvodi termin »tijelo vjernika« kao da bi vjernici medju sobom posjedovali neko nadnaravno *direktno i neposredno* jedinstvo koje ne bi bilo po Kristu; bolje je ostati pri pavlovskom pojmu *jedinstva u Kristu Isusu . . .*[7]

Str. 11, redak 34—36, *na početku br. 8, umjesto riječi*[8] »Uči sv. Sabor zajedno sa sv. Pismom i Predajom da je Crkva nužna institucija za spasenje«, *možda se bolje može reći — ponizno predlažem*[9]: »Uči sveti Sabor, vjeran (ili: oslanjajući se) sv. Pismu i Predaji, da je Crkva nužna za spasenje . . .«. Drugim riječima, neka se izostavi riječ »institucija« jer može sa sobom nositi neopravdano sužavanje i tako dati povoda zbrkama a u Predaji nije utemeljeno. Predaja govori o nužnosti *Crkve,* ne Crkve kao *institucije!* Osim toga, što se tiče prvog odsjeka navedenog mjesta — sveti Sabor je *učiteljstvo* a Pismo i Predaja *sredstvo i mjesto* gdje Sabor nalazi objavljenu istinu. Stoga učiteljski čin Sabora i Pisma nije iste naravi.

U predanom pisanom tekstu: [1]toga nema. [2]toga nema. [3]neka se stavi [4]toga nema. [5]nek se stavi ovako. [6]naime. [7]nije nužno — niti se čini da je stvar zrela — da se Sabor u raspravi teologa opredijeli za jedno ili drugo mišljenje. [8]riječi. [9]želio bih da se ispravi ovako.

revelatam invenit. Unde actus docendi Synodi et Scripturae non est eiusdem naturae.

Duobus locis,[10] pag. 12, lin. 21 et pag. 13, lin. 11, loco vocabuli «Creatoris» et «Creatorem», ponatur, velim, verbum «Remuneratoris» et «Remuneratorem»; *dicitur enim: «... voluntatem Dei Creatoris qui vult omnes homines salvos fieri», et «... non derelicti, Deum creatorem agnoscant»: potius dicatur «remuneratorem»,*[11] ne videretur ac si haec Synodus proclamare intendisset, quod nullus salvari posset nisi conceptum *creationis mundi* haberet! *Nos scimus necessarium esse ad salutem ut aliquis existentiam Dei et Dei remuneratoris credat.*[12]

Placet, *in fine,*[13] quod in n. 10, ubi *sermo est*[14] de habitudine Ecclesiae ad omnes homines non christianos, specialis mentio fit populi Israelitici. Sed iustum esset, ut in tractatione de Ecclesia, amplior et accuratior descriptio positionis populi olim electi, qui...[15] non est abiectus absolute et definitive, fieret. Iudaei longe plura quam alii populi cum Ecclesia habent communia — uti Scripturam Veteris Testamenti...[16] Dixi.

Acta Synodalia..., II/2 (Vatikan 1972), str. 32—34

[12]deest. [13]deest. [14]loquitur. [15]tamen. [16]Nemo est qui non videret, relationem populi Israelitici erga Ecclesiam omnino specialem *esse,* cum nullo populo communem!

Na dva mjesta[10], str. 12, redak 21 i str. 13, redak 11, umjesto riječi »Stvoritelja« i »Stvoritelja« neka se stavi, želio bih, riječ »Nagraditelja« i »Nagraditelja«; *naime, kaže se: »... volju Boga Stvoritelja koji hoće da se svi ljudi spase« i »... nenapušteni upoznaju Boga Stvoritelja«: neka se kaže radije »nagraditelja«*[11], da se ne bi činilo kao da ovaj Sabor ima namjeru proglasiti da se ne bi mogao spasiti nitko tko ne bi imao pojam *stvaranja svijeta! Mi znamo da je za spasenje nužno da netko vjeruje u Božju opstojnost i u Boga nagraditelja*[12].

Na koncu[13] slažem se što se u br. 10, gdje *se govori*[14] o odnosu Crkve prema svim ljudima nekršćanima, posebno spominje izraelski narod. Ali bi bilo pravedno da se u raspravi o Crkvi obilnije i pomnije opiše položaj naroda nekoć izabranoga koji...[15] nije apsolutno i definitivno odbačen. Židovi imaju mnogo više nego drugi narodi zajedničkoga s Crkvom — kao Pismo Starog Zavjeta...[16]. Rekoh.

---

[10]toga nema. [11]toga nema. [12]toga nema. [13]toga nema.
[14]govori se. [15]ipak. [16]Nema nikoga koji ne bi vidio da *je* odnos izraelskog naroda prema Crkvi sasvim poseban koji nije zajednički ni s jednim narodom!

De diaconatu

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres conciliares,

Commissio praeparatoria de sacramentis prolixum schema *de sacra ordinatione* praeparaverat in quo multa de restitutione diaconatus dicta sunt. Quasi quoddam brevissimum reassumptum eorum quae ibi dicta sunt, ultimae quinque lineae n. 15 schematis *de Ecclesia* . . .[1], habendae sunt.

Initio notare velim me hac de re non loqui ex angusta et restricta «perspectiva» meae dioecesis vel unius alteriusve nationis, sed ex «perspectiva» Ecclesiae universalis.

De diaconatu uti gradu proprio et permanenti in Ecclesia latina restituendo tam multae petitiones et desiderata, a viris ecclesiasticis et laicis ex variis partibus orbis catholici, rationibus gravibus suffulta, audita sunt, ut haec quaestio nullatenus sine gravi et sereno examine rationum pro et contra absolvi possit. Rationes quibus moveor ut pro restitutione diaconatus partem sumam ex triplici fonte proveniunt:

1. *Ex natura diaconatus.* Sufficit etiam superficialis lectio initii cap. VI *Act. Apost.,* ubi institutio diaconorum describitur, ut comperto fiat Diaconatum minime institutum esse ut esset purus gradus ad ordinem superiorem, sed proprie et vero sensu ut habeantur homines legitime constituti ad aliqua determinata ministeria et functiones in Ecclesia adimplenda. Si ergo in Ecclesia occidentali functio specialis diaconatus certis temporibus non videbatur necessaria et sic diaconatus in puru gradum redactus est, nihil impedit quominus aliis temporibus in plena amplitudine functionali restituatur, si et ubi bonum animarum id suadeat.

Certe mira discrepantia inter hodiernam Ecclesiam et Ecclesiam primitivam, ipsamque etiam Scripturam, haberetur, si hoc Concilium agnosceret . . .[2] necessitatem functionum quae iuxta traditionem ad

2. poglavlje Sheme o Crkvi - o đakonatu

GOVOR NA 44. GENERALNOM ZBOROVANJU (9. X 1963)

Časni saborski Oci,

Pripravna komisija za sakramente pripremila je obilnu shemu *o svetom ređenju* gdje je mnogo toga rečeno o obnovi đakonata. Posljednjih pet redaka br. 15 Sheme o Crkvi . . .[1] mogu se smatrati gotovo kao neki sasvim kratki sažetak onog što je tamo rečeno.

Na početku bih želio reći da o toj stvari ne govorim iz uske i sužene »perspektive« svoje biskupije ili ovog ili onog naroda nego iz »perspektive« univerzalne Crkve.

O obnovi đakonata kao vlastitog i trajnog stupnja u latinskoj Crkvi čule su se mnoge molbe i želje, poduprte ozbiljnim razlozima, od strane crkvenih ljudi i laika iz raznih dijelova katoličkog svijeta tako da se ovo pitanje nikako ne može riješiti bez ozbiljnog i jasnog odvagivanja razloga za i protiv. Razlozi zbog kojih sam potaknut da se zauzmem za obnovu đakonata potječu iz trostrukog izvora:

1. *Iz naravi đakonata.* Dovoljno je i površno pročitati početak 6. poglavlja *Djela Apostolskih* gdje se opisuje ustanova đakona pa da postane očigledno da đakonat nipošto nije bio ustanovljen da bi bio samo stupanj k višem redu nego upravo i u pravom smislu da bi postojali ljudi zakonski postavljeni za izvršavanje nekih određenih službi i funkcija u Crkvi. Ako se, dakle, u zapadnoj Crkvi posebna funkcija đakonata smatrala u neko vrijeme nepotrebnom te je đakonat sveden na puki stupanj, ništa ne priječi da u druga vremena bude obnovljen u punoj funkcionalnoj širini, ako i gdje to svjetuje dobro duša.

Sigurno bi bio čudan raskorak između današnje Crkve i rane Crkve, pa i samoga Pisma, ako bi ovaj sabor priznao . . .[2] nužnost funkcija koje prema predaji spadaju na đakonat a ne bi htio obnoviti

diaconatum pertinent, nollet autem diaconatum restituere, sed aliis mediis illis necessitatibus subvenire quaereret, quae in traditione antiqua nullum fundamentum habent.

2. *Ratio oecumenica:* Diaconatus permanens in Ecclesiis orientalibus usque ad hodierna tempora tamquam venerabilis traditio conservatus est. Nonne admiratio, ne dicam scandalum, apud orientales oriri posset si Ecclesia occidentalis novas formas summo studio quaereret (v. g. uti aliqui proponunt, aliquam specialem benedictionem pro iis qui apostolatui sese devovent), venerabilem autem et apostolicam traditionem restituere renueret?

3. *Ratio pastoralis et apostolica:* Ante circiter decennium catholici erant quinta pars hominum in orbe terrarum. Post aliquot decennia, ob incrementum generis humani, erimus forse decima pars *et ita porro.*[3] Ex alia parte, etiam numerus absolutus catholicorum crescit, sed non eodem rythmo crescunt vocationes sacerdotales, saltem in aliquibus regionibus. Praesertim vero in regionibus ubi vita Ecclesiae publica certis limitibus coarctatur, uti in regionibus sub regimine atheistico, et in nonnullis terris missionum, penuria sacerdotum vive sentitur.

Isti semper crescenti numero eorum qui ab Ecclesia evangelizandi sunt, Ecclesia etiam novis modis subvenire debet.

Ne dicatur haec omnia attingi posse per simplices laicos catholicos apostolatui sese devoventes. Laici numquam auctoritatem, quae pro multis circumstantiis requiritur, habere possunt. Et, si vera esset haec sententia, curnam usque modo hunc finem non attigimus, cum laicos semper habuerimus?

Oppositio contra restitutionem diaconatus maxime ex eo provenit quod in schemate praevidetur possibilitas dispensationis a lege caelibatus pro diaconis. Ideo tela quae contra talem possibilitatem diriguntur, etiam ipsam restitutionem diaconatus attingere videntur. Sed sunt duae res distinctae. Possumus cogitare de diaconis v. g. in Institutis saecularibus, in ordinibus religiosis, ergo de personis quae voto castitatis ligantur. Ceterum schema hanc quaestionem «praepositis Ecclesiae» solvendam relinquit, inter quos utique primum locum obtinet Summus Pontifex . . .[4]

In textu scripto tradito: [1]in fine pag. 26. [2]quidem. [3]deest. [4]cui profecto nemo potestatem dispensandi in lege disciplinari negabit, si id in determinatis rerum adiunctis necessarium videbitur. [5]deest.

đakonat nego bi tražio da tim potrebama doskoči drugim sredstvima koja nemaju nikakvog temelja u staroj predaji.

2. *Ekumenski razlog.* U istočnim Crkvama je trajni đakonat sve do naših dana sačuvan kao časna tradicija. Zar ne bi moglo kod istočnjaka nastati čuđenje, da ne kažem sablazan, ako bi zapadna Crkva najvećom revnošću tražila nove oblike (npr., kako neki predlažu, neki specijalni blagoslov za one koji se posvećuju apostolatu) a odbijala da obnovi časnu i apostolsku tradiciju?

3. *Pastoralni i apostolski razlog.* Pred otprilike deset godina katolici su bili jedna petina ljudi na svijetu. Za nekoliko desetljeća, zbog prirasta ljudskog roda, možda ćemo biti jedna desetina *i tako dalje*[3]. S druge strane, raste i apsolutni broj katolika ali ne rastu istim ritmom svećenička zvanja, bar u nekim krajevima. Osobito pak u krajevima gdje se javni život Crkve suzuje određenim ograničenjima kako je to u krajevima pod ateističkom upravom, i u nekim misijskim zemljama živo se osjeća pomanjkanje svećenika.

Tom sve većem broju onih koje Crkva treba evangelizirati, Crkva treba doskočiti i novim načinima.

Neka se ne kaže da se sve to može postići po običnim katoličkim laicima koji se posvećuju apostolatu. Laici ne mogu nikad imati autoritet koji se u mnogim prilikama traži. A kad bi to mišljenje bilo istinito, zašto nismo do sada postigli taj cilj kad smo laika uvijek imali?

Protivljenje obnovi đakonata potječe osobito iz toga što se u shemi za đakonat predviđa mogućnost dispenzacije od zakona celibata. Zbog toga strijele koje se šalju protiv te mogućnosti izgleda da pogađaju i samu obnovu đakonata. Ali to su dvije različite stvari. Možemo misliti o đakonima, npr., u sekularnim institutima, u redovničkim zajednicama, dakle o osobama koje se vezuju zavjetom čistoće. Uostalom, shema ostavlja rješenje tog pitanja »pretpostavljenima u Crkvi«, među kojim prvo mjesto svakako ima Vrhovni Svećenik.

U predanom pisanom tekstu: [1]na kraju str. 26. [2]doduše. [3]toga nema. [4]komu sigurno nitko neće zanijekati vlast dispenziranja od disciplinarnog zakona, ako se to bude činilo nužnim u određenim prilikama. [5]toga nema.

Praecipua ratio quae opponitur est timor ne possibilis institutio diaconorum matrimonio iunctorum grave vulnus caelibatui presbyterorum infligat. Sed haec ratio a nemine probatur, etsi apparenter aliquod fundamentum habeat. Posset forsan et contrarium dici, quod est aeque probabile: nempe quod nonnulli qui in dedecus ordinis sacerdotalis presbyteratum suscipiunt, possent uti diaconi in honorabili matrimonio utile servitium praestare *Ecclesiae*.[5] Ceterum non possumus caelibatum considerare tamquam merum effectum coactionis, cum ex omnimoda libertate procedere debeat et sit potius signum amoris exclusivi erga Christum eisque Ecclesiam et effectus gratiae divinae sine qua impossibilis est.

Venerabiles Patres! Concilia oecumenica non sunt res quotidiana, sed novas epochas aperiunt. Nec hoc Concilium ideo convocatum est ut dicat «Amen» ad statum praesentem, sed ut futuris necessitatibus Ecclesiae meliori quo potest modo provideat. Gratias.

u: **Acta Synodalia . . .**, II/2 (Vatikan 1972), str. 358—360

Glavni razlog suprostavljanja je strah da moguća uspostava oženjenih đakona ne bi zadala tešku ranu celibatu prezbitera. Ali taj razlog nitko ne dokazuje iako prividno ima nekog temelja. Možda se može reći i suprotno što je jednako vjerojatno, tj. da bi neki, koji primaju prezbiterat na sramotu svećeničkog reda, mogli kao đakoni u časnom braku pružiti *Crkvi*[5] korisnu službu. Uostalom, celibat ne možemo promatrati samo kao puki učinak prisile, budući da treba dolaziti iz potpune slobode te je zapravo znak isključive ljubavi prema Kristu i njegovoj Crkvi i plod božanske milosti bez koje je nemoguć.

Časni Oci! Ekumenski sabori nisu svakidašnja stvar nego otvaraju nova razdoblja. Ni ovaj sabor nije sazvan da rekne »amen« sadašnjem stanju nego da providi što bolje može budućim potrebama Crkve. Hvala.

Reviviscentia vitae ecclesialis

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres,

Una cum innumeris Ecclesiae filiis et filiabus, in hoc capite *salutamus*[1] unum ex fundamentis et incitamentis potioribus pro auspicata reviviscentia vitae ecclesialis in mundo universo. Profecto gaudere debemus nos in hoc sacrosancto concilio veritatem a multis iamdudum veluti oblitam solemniter proclamare: *scil.*[2] baptizatos omnes, non *solum*[3] clericos, activa Christi membra esse, quae facultates supernaturales et proinde etiam vocationem divinam habent, ut pro suo quisque modo et secundum mensuram propriae vocationis ad opus salutare Christi in hoc mundo perpetuandum adlaborarent. Laici non sunt merum obiectum — *ut ita dicam*[4] — ecclesialitatis, sed verum subiectum; non sunt profani et pars huius saeculi nequam, sed sacerdotes Dei et Agni, ex mundo assumpti ac in vivo Templo Dei quod Christus est tamquam lapides vivi superaedificati! Nullus profecto in hoc pontificali coetu dabitur, qui ex incongruo metu atque diffidentia caput hoc essentialiter mutilare vellet, proinde ac si laicis maiores quam licet partes in vita et opere Ecclesiae adiudicatae sint.

Fatendum tamen est permulta, quae hic praeclare dicta sunt, perfectam cohaerentiam et veram systematizationem nondum plene assecuta esse. Reflexio siquidem theologica in hoc campo conclusiones definitivas speculativas haud plene attigit. Fundamenta autem solida, ex Scriptura et traditione hausta, nihilominus poni possunt et debent.

Unam alteramve tantum animadversionem principaliorem profero.

Prima[5]: Clerici, sacramentum Ordinis suscipientes, nullatenus amittunt facultates, iura, gratias et obligationes quae ex baptismo et confirmatione ipsis proveniunt.

In textu scripto tradito: [1]saluto. [2]deest. [3]solos. [4]deest. [5]deest. [6]dogmatice. [7]deest. [8]deest. [9]deest. [10]deest.

3. poglavlje Sheme o Crkvi

GOVOR NA 53. GENERALNOM ZBOROVANJU (22. X 1963)

Časni Oci,

Zajedno s bezbrojnim sinovima i kćerima Crkve *pozdravljamo*[1] u ovom poglavlju jedan od glavnih temelja i poticaja za željeno oživljavanje crkvenog života u svijetu. Zaista moramo se radovati da smo na ovom svetom saboru svečano proglasili istinu od mnogih već dugo kao zaboravljenu. *tj.*[2] svi kršteni, ne *samo*[3] klerici, su aktivni Kristovi udovi koji imaju nadnaravne sposobnosti pa zato i božanski poziv da svatko na svoj način i po mjeri vlastitog poziva poradi na nastavljanju Kristovog spasenjskog djela u ovom svijetu. Laici nisu samo objekt — *da tako kažem*[4] — crkvenosti nego pravi subjekt; nisu svjetovni i dio ovog nevaljalog svijeta nego svećenici Boga i Janjeta, uzeti iz svijeta i sazidani kao živo kamenje u živom *Božjem Hramu* koji je Krist! Sigurno neće biti nikoga na ovom svećeničkom skupu koji bi htio iz neprimjerenog straha i nepovjerenja bitno osakatiti ovo poglavlje kao da je laicima dodjeljena veća uloga nego što je dozvoljeno u životu i djelu Crkve.

Ipak treba priznati da mnogošta što je ovdje divno rečeno nije još postiglo savršenu skladnost i pravu sustavnost. Naime, teološka refleksija na ovom području nije baš sasvim postigla definitivne spekulativne zaključke. Ali se ipak mogu i moraju postaviti čvrsti temelji koji se crpe iz Pisma i Predaje.

Izreći ću samo jednu ili drugu važniju napomenu.

Prva[5]. Primajući sakramenat Reda klerici ni u kom slučaju ne gube sposobnosti, prava, milosti i obveze koje proizlaze iz krštenja i potvrde.

U predanom pisanom tekstu: [1]pozdravljam. [2]toga nema. [3]same. [4]toga nema. [5]toga nema. [6]dogmatski. [7]toga nema.

Quapropter, *theologice*[6] loquendo, christianis laicis deputari nequit specialis campus ambitusque activitatis officiorumque qui ad ipsos *pricipaliter* pertineret, ad clericos autem nonnisi *modo subsidiario* et *suppletivo. Dogmatice* loquendo, tam clerici quam laici sunt *in mundo* sed non sunt *de mundo.* Dogmatice nullatenus dici potest laicos esse in peripheria Ecclesiae, cum ex mundo, quatenus in peccato positus est, non eximus per solum characterem sed per maius maiusque incrementum caritatis et gratiae in Christo Iesu. In hoc autem etiam laicus clericum pracedere potest. Clerici per susceptionem Ordinis novas obligationes assumpserunt, quibus principaliter et indispensabiliter satisfacere debent, sed exinde nullatenus minus habiles effecti sunt ad illas obligationes explendas, quas ex baptismo et confirmatione contraxerunt. *Hoc theologice.*[7]

Historice, solummodo — rerum adiuncta hodierna scil. respiciendo — dicere debemus, clericos ex mundo plus minusve expulsos esse (in *ecclesiam vel*[8] sacristiam) et exinde laicis eo maiorem obligationem incumbere, ut officiorum suorum, quatenus sunt membra Christi, conscii fiant eaque alacriori animo adimplere satagant! Sed haec consideratio historica ad schema *de apostolatu laicorum* remittenda videtur. Schema nostrum — *theologicum, dogmaticum*[9] — ab hac duplici consideratione confundenda prorsus immune esse non videtur. Certe, formula in pag. 9, linn. 40—41, ubi dicitur laicos habere «principem locum», haec formula sub hoc respectu reformanda est, forsan commutanda cum formula «praecipuum locum», *quod est aliud.*[10] Secus timere possimus, ne schema insano antagonismo inter clericos et laicos ansam praebeat.

Alia quaestio, quam schema laudabiliter tangit, sed quae maiorem forsan concinnitatem obtinere poterit, est de natura cooperationis laicorum in opere salutifero Ecclesiae. Cum laici vocantur ut vires suas in opus Christi et Ecclesiae impendant, tunc non intelliguntur solae vires corporales, sed etiam spirituales: non *tantum*[11] manus et pedes, sed etiam intellectus. Vocatio laicorum in Ecclesia nequaquam consistit in sola *exsecutione* — uti nonnulli putare videntur — sed quandoque etiam in *inventione* eorum quae exsequenda erunt. Decreta condere et praecepta nomine Christi imponere, id ad solam hierarchiam pertinet; at inveniendi in permultis casibus concretis quae

---

[11]tantummodo. [12]autem. [13]nullatenus e schemate delenda sunt verba in pag. 9, linn. 33—36 («pro sua cuisuque intellectuali cultura... quaestiones») uti nonnulli proponere videntur.

Zbog toga, govoreći *teološki*[6], ne može se kršćanskim laicima dodijeliti posebno polje i prostor djelovanja i dužnosti koji bi njima pripadao *prvenstveno* a klericima tek *drugotno i supletivno.* Govoreći *dogmatski* i klerici i laici su *u svijetu* ali ne *od svijeta.* Dogmatski se nikako ne može reći da su laici na rubu Crkve, jer iz svijeta, ukoliko je položen u grijehu, ne izlazimo po samom biljegu nego po sve većem rastu u ljubavi i milosti u Kristu Isusu. U tome pak i laik može nadmašiti klerika. Klerici su po primanju Reda prihvatili nove obveze kojima trebaju prvenstveno i neizbježno udovoljiti, ali zbog toga nisu nipošto postali manje sposobni za ispunjavanje onih obveza koje su preuzeli krštenjem i potvrdom. *Ovo teološki*[7].

Povijesno — tj. gledajući današnje prilike — moramo samo reći da su klerici više-manje izagnani iz svijeta (u *crkvu ili*[8] sakristiju) pa zato na laike pada to veća obveza da postanu, budući da su Kristovi udovi, svjesni svojih dužnosti i da ih nastoje ispuniti življim duhom! Ali izgleda da ovo povijesno promatranje treba staviti u shemu *o apostolatu laika.* Izgleda da naša shema — *teološki, dogmatski*[9] — nije sasvim lišena brkanja ovog dvostrukog promatranja. Sigurno je da se izraz na str. 9, redak 40—41, gdje se kaže da laici imaju »prvo mjesto«, treba pod tim vidom ispraviti, možda zamijeniti izrazom »osobito mjesto« *a to je nešto drugo*[10]. Inače se možemo bojati da će shema dati povoda besmislenom antagonizmu između klerika i laika.

Drugo pitanje koje shema hvalevrijedno dotiče, ali koje bi možda moglo postići veću skladnost, jest pitanje, o naravi suradnje laika u spasenjskom djelu Crkve. Kada se pozivaju da svoje sile ulože u djelo Krista i Crkve, tada se ne podrazumijevaju samo tjelesne nego i duhovne sile, ne *samo*[11] ruke i noge nego i razum. Poziv laika u Crkvi nipošto se ne sastoji samo u *izvršavanju* — kako, izgleda, neki misle — nego ponekad i u iznalaženju onoga što treba uraditi. Izdavati odredbe i propise u Kristovo ime spada samo na hijerarhiju ali pronaći u premnogim konkretnim slučajevima ono što treba odlučiti — to nikako nije pridržano samo hijerarsima, jer Duh puše gdje hoće! Da-

---

[8]toga nema. [9]toga nema. [10]toga nema. [11]jedino. [12]pak.
[13]nipošto se iz sheme ne smiju izbaciti riječi na str. 9, redak 33—36 (»prema intelektualnoj kulturi svakoga... pitanja«) kako neki, izgleda, predlažu.

decernenda sunt, id minime solis hierarchis reservatum est, nam Spiritus spirat ubi vult! Immo idem suo modo valere potest etiam pro scrutatione et investigatione theologica: ultimum iudicium de rectitudine cogitationis in materia revelationis et de congruentia idearum, quae proferuntur, cum deposito fidei, haec ad Magisterium Ecclesiae pertinent; at cogitatio ipsa et perscrutatio a capacitate intellectus et gratia illustrationis dependet, quod . . .[12] neque laicis a Deo denegatum est.

Quapropter *optime in schemate nostro dictum est de laicis: «Pro sua cuiusque intellectuali cultura, sollerter incumbant in profundiorem cognitionem veritatis revelatae atque catholice dotrinae, tum pro sua cuiusque aedificatione, tum etiam pro enodandis sui temporis quaestionibus» (pag. 9, linn. 33 ss.). Quapropter puto haec verba nullatenus e schemate delenda sunt,*[13] sed potius tota materia — pro posse — adhuc accuratius et magis harmonice describenda est.

Ecclesia enim nullum donum quod Deus ei offert spernere debet et nihil interest per quem donum offertur. Ecclesia omnes intellectus humanos in servitium gloriae Dei et salutis totius mundi assumere et integrare debet; Ecclesia nihil boni — speciali modo nullam ideam bonam! — perdere debet, sed tamquam optima dispensatrix omnium donorum quae a Deo accepit, tum supernaturalium tum naturalium, divina et humana semper coniungens, omnia in salutem et utilitatem totius humanitatis convertere debet. Gratias.

Acta Synodalia . . ., II/3 (Vatikan 1972), str. 201—203

pače, na ovaj način to isto može vrijediti i za teološko ispitivanje i istraživanje: zadnji sud o ispravnosti mišljenja u stvarima objave i o podudarnosti iznošenih ideja s pologom vjere spada na učiteljstvo Crkve, ali samo razmišljanje i istraživanje ovisi o sposobnosti intelekta i o milosti prosvjetljenja što . . .[12] Bog ni laicima ne uskraćuje.

Zbog toga *u našoj je shemi o laicima izvrsno rečeno: »Svaki prema svojoj intelektualnoj kulturi neka se brižno dade na dublje razmatranje objavljene istine i katoličkog naučavanja i za svoju vlastitu izgradnju i za razjašnjavanje pitanja svoga vremena (str. 9, redak 33ss). Radi toga smatram da se ove riječi nipošto ne smiju brisati iz sheme*[13] nego radije neka se sav predmet — koliko je moguće — opiše još pomnije i skladnije.

Crkva, naime, ne smije prezreti ni jedan dar koji joj Bog daje i nije važno po kome se taj dar daje. Crkva mora sve ljudske intelekte prihvatiti i uključiti u službu slave Bogu i spasa čitavog svijeta; Crkva ne smije izgubiti ništa dobra — na posebni način ni jednu dobru ideju! — nego kao izvrsna raspoređivačica svih darova koje je primila od Boga i, nadnaravnih i naravnih, uvijek spajajući božansko i ljudsko, mora sve okrenuti na spas i korist čitavog čovječanstva. Hvala.

De universali B. Virginis et Ecclesiae maternitate

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Laeto animo titulum huius schematis legi: praedicat enim doctrinam de *universali B. Virginis maternitate,* quam — in plena eius amplitudine — a suavi caelestis Patris Providentia servatam esse humanitati nostrorum temporum intime persuasus sum. Doleo tamen in schemate ipso veritatem istam respectumque eius ecclesialem vix paucis attingi.

Praeterea, doctrina de *imitatione Mariae,* quae maximi sane momenti pro vita vere christiana semper est et erit, nonnisi *indirecte* memoratur. In nostris praesertim temporibus *moralis* iste aspectus cultus et devotionis erga Beatam Virginem praeteriri non debet, cum homines tam sensibiles sint pro vera excellentia morali. De cetero omnes scimus, unicum reale augmentum beatitudinis (utique *accidentale* tantum) et gaudii, quod B. Virgini procurare possimus, provenire ex emendatione vitae, profectu in virtutibus, praesertim ex conversione peccatorum, et non ex nostris verbis et laudibus, iuxta illud Domini: «Dico vobis quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore poenitentiam agente, quam super nonagintanovem iustis, qui non indigent poenitentia» (*Lc.* 15, 7; cf. 15, 10).

In hac luce persuasus sum ideam de Mariae universali maternitate ex omnibus ideis mariologicis maximi momenti esse pro hodierna christianitate et universa humanitate: est una ex ideis vitalibus a Deo datis, ut novos impulsus ad universam vitam hominum reformandam excitaret.

Audeo paucis meam mentem S. Synodo exponere.

Persuasio mea innititur loco Evangelii, de cetero sat obscuro, omnibus quidem noto, apud Matthaeum c. 12, qui locus concluditur: «Et extendens manum in discipulos suos, dixit: *Ecce mater mea,* et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in caelis est: ipse meus frater, et soror, et *mater est*» (*Mt.* 12, 49—50).

Materinstvo Marije i Crkve

PISMENE PRIMJEDBE NA SHEMU O BL. DJEVICI MARIJI

Radosne duše čitao sam naslov ove sheme: naime, izriče nauk o *univerzalnom materinstvu Blažene Djevice* za koji sam intimno uvjeren da ga je — u njegovoj punoj širini — blaga Providnost nebeskog Oca sačuvala za čovječanstvo naših vremena. No, žao mi je da su u samoj shemi ta istina i njezina eklezijalna važnost jedva malo zahvaćene.

Osim toga, nauk o *nasljedovanju Marije,* koji jest i bit će od velike važnosti za odista kršćanski život, spominje se tek *indirektno.* Osobito u našim vremenima ovaj *moralni* vid čašćenja i pobožnosti prema Blaženoj Djevici ne smije se mimoići, jer su ljudi tako osjetljivi za istinsku moralnu uzvišenost. Uostalom, svi znamo da jedini stvarni porast blaženstva (dakako, samo *akcidentalnog)* i radosti, koji možemo pribaviti Blaženoj Djevici, proizlazi iz popravka života, napretka u krepostima i osobito iz obraćenja grešnika a ne iz naših riječi i pohvala prema onoj Gospodinovoj: »Kažem vam, tako će na nebu biti veća radost zbog jednog obraćenog grešnika nego li zbog devedeset i devet pravednika kojima ne treba obraćenje« (*Lk* 15,7; usp. 15,10)

U tom svjetlu uvjeren sam da je za današnje kršćanstvo i čitavo čovječanstvo od svih marioloških ideja najvažnija ideja o Marijinom univerzalnom materinstvu: to je jedna od životnih ideja od Boga danih da pobudi nove poticaje za obnovu čitavog života ljudi.

Usuđujem se ukratko iznijeti svoju misao sv. Saboru.

Moje se uvjerenje oslanja na mjesto, inače dosta nejasno iako svima poznato, iz Evanđelja kod Mateja pogl. 12, koje završava: »I pruži ruku prema učenicima: 'Evo — reče — *majke moje* i braće moje! Doista, tko god vrši volju Oca moga koji je na nebesima, taj mi je brat i sestra i majka« (*Mt* 12,49—50). Ostavljamo egzegetama točno i is-

Exegetis relinquimus explicationem praecisam et exhaustivam totius episodii: unum tamen Ecclesiae semper in comperto erat: Christus nullatenus hoc loco deminuere aut extenuare voluit relationes maternales Mariae ad seipsum, sed relationes istas maternales inexprimibili modo supernaturali, et tamen vero, extendere dignatus est ad omnes christianos, id est ad totam Ecclesiam. Sicut Maria sensu proprio et excellentissimo est Mater Christi, ita etiam Ecclesia sensu quodam latiori, at nihilominus vero, est mater Christi. Scribit S. Augustinus: «In verbis Domini invenimus Ecclesiam et *fratres* ipsius esse, et *sorores* ipsius esse, et *matrem* ipsius esse . . . Puta *frater*, propter sexum virilem quem habet Ecclesia, *soror*, propter feminas quas hic in membris habet Christus; *mater* quomodo, nisi quia ipse Christus est in christianis, quos christianos per baptismum quotidie parit Ecclesia? Ergo in quibus intellegis *coniugem*, in illis *matrem*, in illis *filios (Enarr. in Ps. 127*, 12).

Maria est typus Ecclesiae, immo Maria est prima et summa et excellentissima realizatio Ecclesiae, in omnibus ad unguem iuxta ideam divinam de Ecclesia, quae tantum melior est reliqua Ecclesia quantum proximior et coniunctior est Christo et quantum perfectiori modo et possidet promissa Ecclesiae et executa est officia Ecclesiae.

Maria materne amat Christum in omnibus filiis Ecclesiae, immo in omnibus filiis Adae qui vocati sunt ut fiant in Christo filli Dei. Ecclesia, i. e. omnes filii Ecclesiae, imitari debent Matrem suam et iisdem sensibus maternis ac ipsa amare debent Christum in aliis filiis Ecclesiae (i. e. Mariae), fratribus et sororibus Christi, immo in omnibus hominibus qui ad Christum induendum vocantur. Ita tandem verificatur verbum Christi nos eius fratres, sorores et *matrem* esse, si hoc non mere in ordine ontologico ut realitas supernaturalis existit, sed etiam in ordine psychologico et morali experitur et exequitur.

Et haec est idea, quam hodierno mundo mirabiliter convenientem iudico, ut germen et incitamentum novae vitae elevationisque spiritualis fiat.

Ecclesia christiana in prima sua iuventute primam partem proclamationis Christi, videlicet omnes nos fratres et sorores esse, praedicare incepit, mundo pagano contradicente et irridente. Sed non timuit risus Ecclesia et paulatim idea de fraternitate hominum universali, inaudita prius, communis omnibus hominibus effecta est. Hodie in labiis omnium auditur: antiquata tamen quodammodo, abusibus vexata, ut dicam, pannosa, virtute et calore nativa multimode iam evacuata!

crpno razjašnjenje čitavog događaja; ipak je Crkva jedno uvijek pouzdano znala: na ovom mjestu Krist nije nipošto htio umanjiti ili oslabiti Marijine majčinske odnose prema sebi nego se je udostojao te majčinske odnose neizrecivim nadnaravnim, ali istinitim, načinom proširiti na sve kršćane, tj. na čitavu Crkvu. Kao što je Marija u pravom i najodličnijem smislu Kristova majka tako je i Crkva u nekom širem, ali unatoč svemu istinskom, smislu Kristova majka. Piše sv. Augustin: »U Gospodnjim riječima nalazimo da je Crkva i *braća* njegova i da je *sestre* njegove i da je *majka* njegova... Naime, *brat* zbog muškog spola koji postoji u Crkvi, *sestra* zbog žena koje ovdje među udovima ima Krist; kako *majka* ako ne zato što je sam Krist u kršćanima, koje kršćane danomice krštenjem rađa Crkva? Dakle, u kojima gledaš *suprugu,* u tima *majku,* u tima *djecu«* (*Enarr. in Ps* 127,12).

Marija je tip Crkve, dapače Marija je prvo i najviše i najodličnije ostvarenje Crkve, u svemu točno prema božanskoj ideji o Crkvi; ona je toliko bolja od ostale Crkve koliko je bliža i povezanija s Kristom te koliko savršenije posjeduje obećanje Crkvi i koliko je savršenije izvršila dužnosti Crkve.

Marija majčinski ljubi Krista u svoj djeci Crkve, dapače u svoj djeci Adama koja su pozvana da u Kristu postanu djeca Božja. Crkva, tj. sva djeca Crkve moraju nasljedovati svoju Majku i istim majčinskim osjećajima poput nje trebaju ljubiti Krista u ostaloj djeci Crkve (tj. Marije), u braći i sestrama Kristovim, čak u svim ljudima koji su pozvani da obuku Krista. Tako se tek ostvaruje Kristova riječ da smo mi njegova braća, sestre i *majka,* ako to ne postoji samo u ontološkom redu kao nadnaravna stvarnost nego se osjeća i izražava u psihološkom i moralnom redu.

I to je ta ideja za koju sudim da je čudesno prikladna za današnji svijet da postane klica i poticaj novog života i duhovnog podignuća

U svojoj prvoj mladosti kršćanska je Crkva počela propovijedati prvi dio Kristova proglasa, tj. da smo svi braća i sestre iako se je poganski svijet suprotstavljao i ismjehivao. No, Crkva se nije plašila podsmijeha pa je polako ideja, prije nečuvena, o univerzalnom bratstvu ljudi postala zajednička svim ljudima. Danas se ta ideja nalazi na ustima sviju ali ipak nekako je zastarjela, nagrđena zloupotrebama i — da tako kažem — otrcana i po mnogočemu već lišena početne topline!

Secundam partem proclamationis Christi de universali maternitate Ecclesia in thesauro suo custodivit sed non tam insistenter praedicavit, etiamsi multis sanctis numquam latuit. E. g. S. Franciscus Assisiensis in sua Regula praecipit fillis suis ut ament fratres sicut mater filium suum! Quid dicemus nisi quod Deus Pater optimus ita disposuit, ut ista perpulchra servaretur pro his diebus renovatae inventutis Ecclesiae, quae a Summo Pontifice tam ardenter auspicatur.

Propono igitur Sanctae Synodo, ut praesens constitutio sub hoc respectu compleatur ita, ut veritates istae omnibus manifestae fiant omnesque filii Ecclesiae se invitatos et incitatos sentiant, ut homines omnes, bonos et malos — affectus maternos B. Mariae imitantes — *ament sicut mater filium suum.*

Confiteor libenter, rem inauditam esse et risum in hominibus huius saeculi provocaturam, verumtamen mundus irridebat etiam Patres nostros, qui tamen Christum secuti sunt, nihil curantes de placitis mundi cuius figura transit.

Homines enim mundi hodierni, etsi tantis progressus materialis oblectamentis gaudent, spiritualiter et corporaliter tam infirmos et debiles et laesos intime se sentiunt, inquietos et incontentos, ut non sit eis speranda salus, nisi Ecclesia, i. e. nos omnes et singuli, accedamus ad eos cum vero amore *matris,* quae amat filium talem qualem, sollicita est et delicata, corrigere cupit et frangere nescit, quae sua sunt non quaerit, semper sperat, «congregat filios quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas» *(Mt.* 23, 37).

Acta Synodalia.., II/3 (Vatikan 1972), str. 796—797

Drugi dio Kristova proglasa — onaj o univerzalnom materinstvu — Crkva je čuvala u svome blagu ali ga nije tako naglašeno propovijedala iako nije bio nikad skriven mnogim svecima. Npr., sv. Franjo Asiški naredio je u Pravilu svojim sinovima da ljube braću kao majka svoje dijete! Što ćemo reći nego da je predobri Bog Otac rasporedio tako da se ta prelijepa ideja sačuva za ove dane obnovljene mladosti Crkve koju Vrhovni Svećenik tako žarko želi.

Stoga predlažem svetom Saboru da se sadašnja konstitucija dopuni pod tim vidom tako da te istine postanu bjelodane svima i da se sva djeca Crkve osjete pozvanima i potaknutima da sve ljude, dobre i loše, — nasljedujući majčinske osjećaje Blažene Djevice — *ljube kao majka svoje dijete.*

Rado priznajem da je stvar nečuvena i da će izazvati smijeh kod ljudi ovog vremena ali svijet je ismjehivao i naše oce koji su ipak slijedili Krista ne obazirući se ništa na sviđanje svijeta čiji oblik prolazi.

Naime, ljudi današnjeg svijeta, iako posjeduju tolike užitke materijalnog napretka, intimno se osjećaju duhovno i tjelesno tako nejaki i slabi i ranjeni, nemirni i nezadovoljni da se ne nadaju spasu ako Crkva, tj. mi svi i pojedinci ne pristupimo k njima s istinskom ljubavlju *majke* koja ljubi dijete kako ga brižna i osjetljiva, želi ispraviti a ne zna lomiti, ne traži svoje, uvijek se nada, »skuplja djecu kao što kvočka skuplja svoje piliće pod krila« (*Mt* 23,37).

De martyrio - De virginitate et caelibatu

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER

Archiepiscopus Zagrabiensis

Cum Concilium nostrum doctrinam de Ecclesia modo pastorali universo mundo praesentare intendat, procul dubio de vocatione universali christifidelium ad sanctitatem speciali modo tractare debet. Homines etenim ad sanctitatem efficaciter ducere finis est essentialis Ecclesiae peregrinantis. Sanctitate filiorum suorum Ecclesia debitum testimonium Deo Sanctissimo reddit in hoc mundo; per sanctificationem personalem homines participationem gloriae caelestis consequentur. Ecclesia a Christo in mundum missa est ut fructum afferat qui mansurus est (cf. *Io.* 15, 16), et hic est fructus verus qui non peribit: sanctificatio nostra.

Tractatio de sanctificatione hominum in Ecclesia, in praesenti capite, quamvis multa pretiosa contineat, nihilominus aliquatenus perficienda videtur. In capite enim non sufficienter respicitur antiquissima traditio circa varias formas seu vias sanctificationis in Ecclesia quae nec hodie obsoletae vel inutiles exstant.

Antiquissima traditio distinguit sub hoc respectu tres ordines sanctorum quibus totidem viae ad sanctitatem adipscendam correspondent: sunt martyres, virgines, ceteri fideles.

De *martyrio,* quod est procul dubio summa forma sanctitatis, in schemate nostro nec verbum habetur. Et tamen Ecclesia omnibus temporibus plus minusve ad martyrium vocatur. Uti historia docet et experientia confirmat, semper hic illic in mundo necessitas persecutiones et mortem quoque patiendi filiis Ecclesiae contingit, sive pro fide Iesu Christi sive pro alia virtute christiana, sicut v. g. s, Maria Goretti. Martyrium est perfecta hominis cum Christo assimilatio: sicut enim Christus voluntarie pro nostra salute mortem subiit, ita martyr voluntarie moritur pro Christo. Martyrium aequiparatur baptismo, est baptismus sanguinis: in martyrio namque homo realiter cum Christo in mortem consepelitur (cf. *Rom.* 6, 4). Martyrium uti-

Mučeništvo, djevičanstvo

PISMENE PRIMJEDBE NA POGLAVLJE SHEME O CRKVI

Budući da naš Sabor namjerava čitavom svijetu iznijeti nauk o Crkvi na pastoralni način, treba, bez sumnje, razglabati na posebni način o općem pozivu kršćanskih vjernika na svetost. Naime, bitna je svrha putujuće Crkve učinkovito vođenje ljudi k svetosti. Svetošću svoje djece Crkva daje u ovom svijetu dužno svjedočenje Presvetom Bogu; ljudi će osobnim posvećenjem postići udioništvo u nebeskoj slavi. Krist je Crkvu poslao u svijet da donosi plod koji ostaje (usp. *Iv* 15,16) a istinski plod koji neće propasti je ovo: naše posvećenje.

Iako razglabanje o svetosti ljudi u Crkvi sadrži u ovom poglavlju mnogo vrijednoga, ipak izgleda da ga treba ponešto usavršiti. Naime, u poglavlju se dovoljno ne uzima u obzir prastara predaja o raznim oblicima ili putovima posvećenja u Crkvi, koji ni danas nisu zastarjeli ili beskorisni.

Prastara predaja u tom pogledu razlikuje tri reda svetaca kojima odgovara isto toliko puteva u postizavanju svetosti: to su mučenici, djevice, ostali vjernici.

U našoj shemi o *mučeništvu,* što je sigurno najveći oblik svetosti, nema ni riječi. A ipak je Crkva više-manje u svim vremenima pozivana na mučeništvo. Kako uči povijest i potvrđuje iskustvo, djeci Crkve uvijek se ovdje-ondje događa nužnost podnošenja progonstva pa i smrti bilo za vjeru Isusa Krista bilo za neku drugu kršćansku krepost kao što je to slučaj, npr., s Marijom Goretti. Mučeništvo je savršeno suobličenje čovjeka s Kristom: naime, kao što je Krist svojevoljno podnio smrt za naše spasenje, tako mučenik svojevoljno umire za Krista. Mučeništvo se izjednačuje s krstom, ono je krst krvlju, jer je u mučeništvu čovjek zbiljski s Kristom ukopan u smrt (usp. *Rim* 6,4). Doduše, mučeništvo je aktualni izvrsni Božji dar, koji

que actuale eximium donum Dei est, quod relative paucis conceditur, sed spiritus martyrii perpetuo in Ecclesia vivus esse debet. Quare martyrium e nostra Constitutione nullatenus exsulare deberet.

De *virginitate et caelibatu* in schemate sermo fit tantummodo in nexu cum paupertate et oboedientia. Sed locus virginitatis Deo consecratae in Ecclesia primitiva et antiqua omnino specialis erat. Virginitas sola expressis verbis nomen «*Consilii*» in Scriptura obtinet, nempe apud Paulum: «De viginibus autem praeceptum Domini non habeo, consilium autem do» (1 *Cor.* 7, 25). In Ecclesia antiqua, antequam vita monastica sensu stricto, IV, ordinari atque constitui coepit, locus virginum (et caelibatum observantium) in communitate iamdiu stabilitus exstabat. Nec hodie virginitas et caelibatus ad status perfectionis sensu stricto coarctatur. Sacerdotes et omnes clerici in sacris constituti in Ecclesia latina caelibatum observant, non soli sacerdotes regulares. Multi viri et feminae in mundo viventes caelibes sunt, quin vocationem ad statum perfectionis sentiant. Quapropter valor et dignitas virginitatis et caelibatus suum locum in schemate obtinere debet, independenter a tractatione de statibus perfectionis et de doctrina circa *tria* consilia et vota quae specifice religiosa considerantur. Hac ratione, manifeste, nullum detrimentum doctrinae de statibus perfectionis infertur, sed solummodo distinguuntur ea quae e natura rei et iuxta traditionem distinguenda sunt.

Talem tractationem conditiones quoque mundi hodierni expostulare videntur. Neminem latet quam gravis disordinatio vitae sexualis magnam partem humanitatis invasit, catastrophales fructus in vita sociali et individuali producens. Praeterea in mundo sunt non pauci viri et permultae feminae quae ob varias causas a matrimonio ineundo impediuntur et proinde ad vitam in continentia ipsa lege morali obligantur. Summi ergo momenti est ipsis ante oculos ponere functionem vitae virginalis et in caelibatu relate ad sanctitatem adipiscendam, praesertim in ambitu vitae et activitatis totius Ecclesiae Christi.

His formis sanctitatis christianae bene descriptis gressus fiat ad descriptionem generalem formae supervenientis historicae quae de facto ulterius ramificatur: status nempe perfectionis.

Celebris est applicatio patristica parabolae seminantis quae exstat apud Augustinum: semen in terram bonam seminatum affert fructum, et facit aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum (cf. *Mt.* 13, 23). Centesimum est fructus martyrum, sexagesimum virginum, trigesimum aliorum sanctorum in Ecclesia (cf. Aug., *De sancta*

se daje relativno malobrojnima, ali duh mučeništva treba biti stalno živ u Crkvi. Zbog toga mučeništvo nipošto ne smije izostati iz naše konstitucije.

O *djevičanstvu i celibatu* se u shemi govori samo u svezi sa siromaštvom i poslušnošću. Ali mjesto djevičanstva posvećenog Bogu bilo je u ranoj i staroj Crkvi sasvim osobito. Jedino se djevičanstvo u Pismu izričito naziva »savjet«, kod Pavla: »Glede djevica nemam zapovijedi Gospodnje nego dajem savjet« (1 *Kor* 7,25). U staroj Crkvi, prije nego li se je u 4. st. počeo uređivati i uspostavljati monaški život u strogom smislu riječi, već je dugo u zajednici postojalo posebno mjesto djevica (i obdržavatelja celibata). Ni danas se djevičanstvo i celibat ne svode na stanja savršenosti u strogom smislu. U latinskoj Crkvi celibat obdržavaju svećenici i svi zaređeni klerici a ne samo redovnički svećenici. Mnogi muškarci i žene, iako žive u svijetu, su celibatarci a da ne osjećaju poziv u stanje savršenstva. Zbog toga u shemi mora vrijednost i dostojanstvo djevičanstva i celibata dobiti svoje mjesto neovisno o razglabanju o stanjima savršenstva i o naučavanju o *tri* savjeta i zavjeta koja se smatraju specifično redovničkim. Time se, očito, ne nanosi nikakva šteta nauku o stanjima savršenstva nego se samo razlikuje ono što se po prirodi stvari i prema predaji treba razlikovati.

Izgleda da i prilike današnjeg svijeta traže takvo razglabanje. Nikome nije skriveno kako je velik nered u seksualnom životu zahvatio velik dio čovječanstva prouzrokujući katastrofalne posljedice u društvenom i pojedinačnom životu. Osim toga, u svijetu postoji ne mali broj muškaraca i vrlo mnogo žena koji su zbog raznih razloga spriječeni da sklope brak pa su stoga samim moralnim zakonom obvezni na život u uzdržljivosti. Od velike je, dakle, važnosti njima pred oči staviti funkciju života u djevičanstvu i u celibatu s obzirom na postizavanje svetosti, osobito u prostoru života i djelovanja čitave Kristove Crkve.

Nakon što se dobro opišu ti oblici kršćanske svetosti neka se prijeđe na općeniti opis kasnijeg povijesnog oblika koji se faktički dalje račva: naime, stanje savršenstva.

Čuvena je otačka primjena parabole o sijaču, koja se nalazi kod Augustina: sjeme bačeno na dobru zemlju donosi plod — jedno stostruki, drugo šezdeseterostruki, treće trideseterostruki (usp. *Mt* 13, 23). Stostruki je plod onaj mučenikâ, šezdeseterostruki je djevicâ, trideseterostruki je ostalih svetih u Crkvi (usp. Aug., *De sancta virginitate*

virginitate 46 s.)! Agitur quidem de sola applicatione, cui nec Augustinus certitudinem absolutam adscribit. At applicatio ista certe demonstrat persuasionem Ecclesiae antiquae de speciali dignitate martyrii et virginitatis. Cui persuasioni etiam nos fideles esse possumus.

Insuper propono ut secunda alinea n. 34 schematis, pag. 22, linn. 8 ss., hoc vel simili modo enuntietur: «S. Synodus iustum tenet et approbat s. d. principium (vel: institutionem) exemptionis religiosorum, quae ad bonum Ecclesiae decursu saeculorum evoluta est, quae autem in eo consistit, quod Summus Pontifex singula instituta religiosa aut singulos quoque fideles — tam regimen internum vitae quam activitatem quod attinet — a iurisdictione ordinaria episcoporum eximit, ut ipsius iurisdictioni immediate obnoxii maneant. Haec tamen exemptio numquam illimitata esse potest, er semper bono universae Ecclesiae accommodanda est. Potius quam rationem privilegii exemptio habet et habere debet rationem *medii* et *viae,* qua Summus Pontifex utitur in potestate sua exercenda et officio erga universam Ecclesiam adimplendo, quo nimirum expeditior et efficacior eius actio pro bono totius Ecclesiae eveniat».

Acta Synodalia.., II/4 (Vatikan 1972), str. 316—318

46s)! Doduše, radi se samo o primjeni kojoj ni Augustin ne pripisuje apsolutnu sigurnost, ali ta primjena zasigurno pokazuje uvjerenje stare Crkve o posebnom dostojanstvu mučeništva i djevičanstva. Tom uvjerenju možemo i mi biti vjerni.

Osim toga predlažem da se druga alineja br. 34 sheme, str. 22, redak 8ss, ovako ili slično izrazi: »Sv. Sabor drži za pravo i odobrava tzv. načelo (ili: instituciju) redovničke egzempcije, koja se je tijekom vremena razvila na dobro Crkve, a koja se sastoji u tome da Vrhovni Svećenik pojedine ustanove redovnika ili i pojedine vjernike — kako u onome što se odnosi na nutarnje uređenje života tako i s obzirom na djelatnost — izuzme iz redovite jurisdikcije biskupa da bi bili neposredno podvrgnuti njegovoj jurisdikciji. Ipak takva egzempcija ne može nikada biti neograničena i uvijek se mora prilagođavati dobru opće Crkve. Više nego smisao povlastice egzempcija ima i mora imati smisao *sredstva* i *puta* kojim se Vrhovni Svećenik služi u izvršavanju svoje vlasti i u ispunjavanju dužnosti prema sveukupnoj Crkvi da bi, naime, njegovo djelovanje za dobro čitave Crkve bilo brže i učinkovitije.«

Sincera voluntas unionis christianorum

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres,

Schema in sua tendentia et generalibus delineamentis laude dignum censeo. Liceat mihi tamen aliquas animadversiones proferre, nam opus est ut clare et definite loquamur, cum sancta audacia et generositate; sincera voluntas unionis christianorum manifesta fiat omnibus hominibus.

1. In cap. III alluditur ad causas separationis, at — ni fallor — sat unilateraliter. Ita n. 12 . . .[1] de orientalibus dicitur: «separationum ansam praebuerunt formae modique diversi quibus haereditas ab apostolis recepta est . . .», et n. 19 . . .[2] de Protestantibus, de exaggerata extollentia transcendentiae revelationis Dei in Christo . . . *Ergo solum causae separationis doctrinales adducuntur.*[3]

Peccatum, et forsan diabolus qui[4] certe in separationibus partem habuerunt, silentio praetergrediuntur.

Causae separationum humanae, extra-religiosae, nec memorantur. Diversitas linguarum litterariarum graecae et latinae; divisio et postea separatio Imperii Romani; institutio Imperii occidentalis Francorum et *Germanorum*[5]; in dies crescens diversitas mentalitatis et disciplinae, praesertim clericalis, quae in occidente specialiter vivum impetum suscepit ex motu clunyacensi; latinisatio totius occidentis, dum in oriente graecisatio non imponebatur, unde maxima pars Slavorum in sphaeram graecam incidit, in occidente autem . . .[6] maxima pars Germanorum ab Ecclesia defecit etc. Hae omnes causae quae in separationem magnum influxum exercuerunt non iam exsistunt: coniunctio Ecclesiarum cum statu civili, tum in oriente tum in occidente, iamdiu ad tempus actum pertinent, nec Ecclesia ullam latinisationem imponere intendit. *Utinam cessante causa cesset iam effectus.*[7]

3. poglavlje Sheme o Ekumenizmu

GOVOR NA 77. GENERALNOM ZBOROVANJU (28. XI 1963)

Časni Oci,

Smatram da je shema dostojna pohvale u svojoj težnji i u općim obrisima. Ipak neka mi bude dozvoljeno izreći neka zapažanja, jer treba da govorimo jasno i određeno, sa svetom odvažnošću i širokogrudnošću; neka svim ljudima postane očita iskrena volja za jedinstvom kršćana.

1. U pogl. III aludira se na uzroke odvajanja, ali — ako se ne varam — dosta jednostrano. Tako se u br. 12 . . .[1] govori o istočnjacima: »povod odvajanja dali su različiti oblici i načini poimanja baštine od apostola primljene . . .«, a u br. 19 . . .[2] o protestantima — o pretjeranom isticanju transcedencije Božje objave u Kristu . . . *Dakle, navode se samo doktrinalni uzroci odvajanja*[3].

Grijeh a možda i đavao koji[4] su sigurno imali udjela u odvajanju mimoilaze se šutnjom.

Ljudski, izvanreligiozni, uzroci dijeljenja niti se ne spominju. Različitost grčkog i latinskog književnog jezika, dioba a poslije i podjela rimskog carstva; uspostava zapadnog carstva Franaka i *Germana*[5]; danomice sve veća razlika mentaliteta i discipline, osobito kleričke, koja je na zapadu dobila posebni jaki poticaj iz klinijevskog gibanja; latinizacija čitavog zapada, dok se na istoku nije nametala grecizacija, zbog čega je veći dio Slavena upao u grčku sferu, a na zapadu . . .[6] veći dio Germana otpao je od Crkve itd. Svi ovi uzroci, koji su imali velikog utjecaja u odjeljivanju, više ne postoje: povezanost Crkvi s državom, kako na istoku tako i na zapadu, već pripada prošlom vremenu, niti Crkva hoće nametnuti ikakvu latinizaciju. *O kad bi prestankom uzroka prestao i učinak*[7].

2. In re dogmatica maior claritas desideratur, praesertim quoad Primatum Romani Pontificis, sine quo iam nunc, post Vaticanum I, unitatem Ecclesiae describere impossibile est. Verum est in cap. I, pag. 7 ...[8], B. Petrum qui fratrum suorum collegio praeest nominari. Postea in cap. III, pag. 20 ...[9], aliquo potius confuso modo dicitur: «arbitra Sede Romana *ex* communi consensu». Exercitium Primatus in primis saeculis non fuit «ex communi consensu», sed ex institutione Christi. Posset forsitan melius dici: «*cum* communi consensu« ...[10]

3. Non video etiam cur insistatur, relate ad orientales, in rebus quae pro maiori eorum parte nullum valorem habent: N. 13 ...[11] in mentem revocatur in oriente non paucas Ecclesias particulares «ab ipsis apostolis originem duxisse». Item n. 14 ...[12] sermo est de apostolica origine quibus Ecclesiae orientales iure gloriantur. Sed nec Ecclesia Russica, nec Serbica, nec Rumena nec Bulgara, nec ipsa Constantinopolitana, quae omnes simul longe maiorem partem orientalium fratrum continent, ab apostolis fundatae sunt. Praeterea Ecclesiis Slavicis, quae longer maiorem partem orientalium repraesentant, Patres graeci nescio qua ratione magis pertineant quam Ecclesiae catholicae romanae.

4. Longe maioris momenti est ...[13] in hoc Concilio bene et praecise definiatur et decernatur in quanam conditione fratres a nobis seiuncti in unionem visibilem Ecclesiae intrare possint. Titulus schematis sonat: «Decretum». Reapse, uti nunc iacet, quasi nihil in schemate decernitur, sed est potius quaedam Instructio vel Adhortatio.

N. 16 ...[14] dicitur observantiam principii «de diversitate in unitate» esse praeviam conditionem ad unionem restaurandam. *Et bene dicitur sed solum in genere.*[15] N. vero 18 ...[16], titulum portat: «De necessariis conditionibus ad unionem feliciter restaurandam» sed de conditionibus nihil habet nisi dictum in *Act. Ap.* 15 ...[17], verba quae paulo antea audivimus a Beatissimo Patriarcha: «nihil ultra imponere oneris quam necessaria».

In textu scripto tradito: [1]pag. 20, linn. 7—11. [2]pag. 23, linn. 14—18. [3]deest. [4]Diabolus et peccatum, quae. [5]Germanici. [6]postea. [7]deest. [8]linn. 25—27, [9]linn. 18. [10]Similiter n. 18, pag. 23, linn. 1—2 dicitur: «officium Romanae Sedis, cuius est praesidere in caritate». Locutio quidem est patristica, sed ansam posset praebere alicui tendentiae diminuendi vim primatus. [11]pag. 20, linn. 21—22. [12]pag. 14, linn. 13—14. [13]ut. [14]pag. 22. [15]deest. [16]pag. 22—23. [17]28.

2. U dogmatskom dijelu poželjna je veća jasnoća osobito s obzirom na primat rimskog Prvosvećenika, bez kojega je sada već, nakon I Vatikanskog, nemoguće opisati jedinstvo Crkve. Istina je da se u I pogl., str. 7 . . .[8] imenuje blaženi Petar koji je na čelu kolegija svoje braće. Kasnije u III pogl., str. 20 . . .[9] kaže se nekako nejasno: »Rimska Stolica kao sudac *po* zajedničkoj suglasnosti«. Vršenje primata u prvim stoljećima nije bilo »po zajedničkog suglasnosti nego po Kristovoj ustanovi. Možda bi se moglo bolje reći: »*sa* zajedničkom suglasnosti« . . .[10]

3. Također ne vidim zašto se, s obzirom na istočnjake, inzistira na stvarima koje većinom nemaju nikakvu važnost. U br. 13 . . .[11] doziva se u pamet da ne mali broj istočnih partikularnih Crkvi »vuku podrijetlo od samih apostola«. I u br. 14 . . .[12] govori se o apostolskom podrijetlu kojim se istočne Crkve s pravom diče. Ali ni Ruska Crkva ni Srpska ni Rumunjska ni Bugarska ni sama Carigradska, koje sve zajedno obuhvaćaju daleko najveći broj istočne braće, nisu od apostola osnovane. Osim toga, ne znam zašto bi grčki Oci više pripadali slavenskim Crkvama, koje predstavljaju daleko najveći broj istočnjaka, nego li rimskoj katoličkoj Crkvi.

4. Daleko bi bilo važnije . . .[13] da se na ovom saboru dobro i točno opiše i odluči pod kojim uvjetom mogu ući u vidljivo jedinstvo Crkve braća od nas odijeljena. Naslov je sheme: »Dekret«. Stvarno, kako sada stvari stoje, u shemi se gotovo ništa ne odlučuje nego je to radije neka instrukcija i pobuda.

U br. 16 . . .[14] se kaže da je obdržavanje načela »o različitosti u jedinstvu« prethodni uvjet za ponovnu uspostavu jedinstva. *I dobro je rečeno ali samo općenito*[15]. A br. 18 . . .[16] nosi naslov: »O nužnim uvjetima za sretno uspostavljanje jedinstva« ali o uvjetima nema ništa osim riječi iz *Dj* 15 . . .[17], riječi koje smo malo prije čuli od blaženog patrijarha: »ne nametati ništa više nego što je potrebno«.

U predanom pisanom tekstu: [1]str. 20, redak 7—11. [2]str. 23, redak 14—18. [3]toga nema. [4]đavao i grijeh, koje. [5]germanskog. [6]kasnije. [7]toga nema. [8]redak 25—27. [9]redak 18. [10]Slično i u br. 18, str. 23, redak 1—2 kaže se: »dužnost Rimske Stolice koja treba predsjedati u ljubavi«. Ovaj način govora je, doduše, otački ali može dati povoda nekoj težnji umanjivanja primata. [11]str. 20, redak 21—22. [12]str. 14, redak 13—14. [13]da. [14]str. 22. [15]toga nema. [16]str. 22—23. [17]28.

Ni fallor, Concilium explicite, clare et definite decernere deberet aliquas saltem conditiones, et quidem:

a) Communitates tam orientales quam occidentales, in unionem intrantes, structuram regiminis, quam actu possident, retinere possunt, quatenus cum constitutione hierarchica et monarchica Ecclesiae componi potest, dummodo Primatum iurisdictionis Romani Pontificis agnoscant.

b) Etiamsi Ecclesia occidentalis ob maius bonum commune clericis observantiam caelibatus praescribat, nihilominus aequalem dignitatem agnoscit sacerdotio presbyterorum in Ecclesia orientali qui in matrimonio christiano vivunt. Pariter ministris in communitatibus separatis occidentalibus, qui in matrimonio vivunt, ordines sacri conferri possunt.

c) Nulla latinisatio, specialiter non illa liturgica, fratribus nunc separatis imponitur.

d) Fratres a nobis separati qui hac ratione ad unionem pervenient, nullatenus in Ecclesia uti christiani secundi ordinis aut minoris dignitatis habendi sunt. Omnia iura ad participationem in vita et activitate et gubernatione Ecclesiae secundum iustam, pro posse, aequalitatem cum aliis fidelibus «latinis» etiam ipsis concedenda sunt.

Haec, venerabiles Patres, vestrae considerationi et decisioni, submittere audeo. Gratias.

Acta Synodalia..., II/6 (Vatikan 1973), str. 230—232

Ako se ne varam, Sabor bi trebao izričito, jasno i određeno odrediti bar neke uvjete i to:

a) I istočne i zapadne zajednice, koje ulaze u jedinstvo, mogu zadržati strukturu uprave, koju sada posjeduju, ukoliko se može uskladiti s hijerarhijskom i monarhijskom konstitucijom Crkve sve dok priznaju primat jurisdikcije rimskog Prvosvećenika.

b) Iako zapadna Crkva zbog većeg općeg dobra naređuje klericima obdržavanje celibata, ipak jednako dostojanstvo priznaje svećeništvu prezbitera u istočnoj Crkvi koji žive u kršćanskom braku. Isto tako svećenicima u zapadnim odijeljenim zajednicama, koji žive u braku, mogu se podijeliti sveti redovi.

c) Braći sada odijeljenoj ne nameće se ni kakva latinizacija, osobito ne ona liturgijska.

d) Braća od nas odijeljena, koja će na ovaj način doći do jedinstva, ne smiju se nikako u Crkvi smatrati kršćanima drugog reda ili manjeg dostojanstva. I njima treba dati sva prava na sudjelovanje u životu i djelatnosti i upravi Crkve prema pravednoj — koliko je moguće — jednakosti s drugim »latinskim« vjernicima.

Časni Oci, usuđujem se ovo podastrijeti vašem razmišljanju i odlučivanju. Hvala.

»De consummatione sanctitatis in gloria Sanctorum«

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Caput «De consummatione sanctitatis in gloria Sanctorum».

1. Titulus capitis forsan mutandus est, et quidem in: «De consummatione sanctitatis *in gloria Dei*» vel simpliter: «De consummatione sanctitatis in gloria». Ratio est: caput in sua prima parte in indole eschatologica vocationis universalis ad sanctitatem, de qua in uno e praecedentibus capitibus, insistit. Finis autem omnium ultimus est gloria Dei. Si vero in ipso titulo capitis insistere velimus in eo de quo caput potissimum agere intendit, praeferrem titulum: «De unione Ecclesiae peregrinantis cum Ecclesia caelesti».

2. Coniunctio christifidelium viatorum cum sanctis in caelo in textu quoad aspectum historicum, tam imitationis (sancti ut exemplum) quam confirmationis in fide (sancti ut signum sensu apologetico) et quoad aspectum psychologico-moralem (caritas nostra erga sanctos caelites) sat bene describitur. Haec tamen non sufficere videntur ut habeatur enucleatio illius realitatis supernaturalis quae nomine communionis sanctorum vocari solet. Hic forsan esset locus ut, saltem breviter, sermo instituatur de mysterio eucharistico Corporis et Sanguinis Domini quod tamquam sacrificium et esca — iunctim sumpta — vere est unitatis omnium in Christo sacramentum et efficax instrumentum: nam communionem sanctorum significat et efficit.

3. Pag. 59, linn. 28 s. «Equidem viatorum unio cum fratribus qui in pace Christi e mundo exierunt . . .». Forsan melius esset propositionem invertere: «Equidem fratrum qui . . . cum viatoribus unio . . .». Ratio est: unio ex parte singulorum viatorum spectata certe fragilis est, ex parte vero sanctorum defunctorum stabilis et numquam deficiens. Vel ponatur ita: «Equidem *Ecclesiae viatorum* unio cum fratribus . . .».

4. Pag. 60, linn. 14—18. Haec enuntiatio, quae valorem intercessionis sanctorum ab eorum gradu caritatis (ideoque etiam gratiae) in vita

Shema o Crkvi

PISMENE PRIMJEDBE

Poglavlje »O dovršenju svetosti u slavi svetaca«

1. Možda bi se trebao promijeniti naslov poglavlja i to ovako: »O dovršenju svetosti *u Božjoj slavi*« ili jednostavno: »O dovršenju svetosti«. Razlog je ovaj: u svom prvom dijelu poglavlje naglašava eshatološku narav sveopćeg poziva na svetost, o kojoj [je riječ] u jednom od prethodnih poglavlja. A posljednja svrha svega je slava Božja. Ako pak želimo već u samom naslovu poglavlja naglasiti ono o čemu ono hoće prvenstveno raditi, onda bih više volio naslov: »O jedinstvu putujuće Crkve s nebeskom Crkvom«.

2. Povezanost kršćana putnika sa svetima u nebu dosta je dobro opisana u tekstu i s obzirom na povijesni vid, kako nasljedovanja (sveti kao primjer) tako i utvrđenja u vjeri (sveti kao znak u apologetskom smislu), i s obzirom na psihološko-moralni vid (naša ljubav prema nebeskim svecima). Ali izgleda da to nije dostatno da bi se razradila ona nadnaravna stvarnost koja se obično naziva Općinstvo svetih. Ovdje bi možda bilo mjesto da se, bar ukratko, povede govor o euharistijskom otajstvu Tijela i Krvi Gospodnje koje je kao žrtva i hrana — skupa uzevši — zaista sakramenat i učinkovito sredstvo jedinstva svih u Kristu, jer označava i stvara općinstvo svetih.

3. Str. 59, redak 28s: »I to jedinstvo putnika s braćom koja su u Kristovom miru izašla iz svijeta . . .«. Možda bi bilo bolje rečenicu preokrenuti: »I to braće koja . . . s putnicima jedinstvo . . .«. Razlog je ovaj: ako se jedinstvo gleda sa strane pojedinih putnika, ono je lomno, dok je sa strane svetih umrlih postojano i uvijek trajno. Ili neka se stavi ovako: »I to jedinstvo *Crkve putnika* s braćom . . .«

4. Str. 60, redak 14—15: ova izjava, koja kaže da vrijednost zagovora svetih ovisi o stupnju njihove ljubavi (pa zato i milosti), logički

terrena dependentem declarat, logice irreprehensibilis est, tamen — si traditionem et experientiam historicam populi christiani prae oculis teneamus — de exclusiva veritate huius asserti dubitare licet. Nonne potius videtur Deum — in certis necessitatibus aut temporibus — libera sua voluntate et prorsus gratis unum sanctum prae alio uti patronum validiorem populo christiano manifestare? Haec Dei oeconomia analoga esse videtur oeconomiae liberae et prorsus gratuitae qua Deus charismata (gratias gratis datas) in Ecclesia peregrinante distribuit.

5. Quoad n. 56 in genere. Placet omnino quod sermo fit de veneratione sanctorum quatenus vita eorum a viatoribus imitanda est necnon quatenus haec vita fidei christianae confirmationem praebet. Sed hi aspectus non attingunt sanctos quatenus in gloria Dei vivunt, sed quatenus sunt *personae historicae* quae olim in terra vivebant. Valor apologeticus sanctorum non ex eo repetitu quod nunc sunt in gloria (hoc solummodo fide percipitur), sed ex eo quod in vita terrena virtutes heroicas exercebant (hoc nobis modo historico et mediis cognoscendi humanis innotescit). Sancti sub hoc respectu considerati potius ad Ecclesiam peregrinantem quam ad triumphantem pertinent.

6. Pag. 61, lin. 3: «ipsisque debitas rependamus gratias». Si agitur de bonis quae sancti in vita sua terrestri gesserant, potius dicendum videtur: «Deo pro ipsis rependamus gratias». Si vero agatur de bonis quae sancti in gloria viventes nobis expostulant, hoc incisum potius ad finem eiusdem propositonis (lin. 6) ponendum videtur, scil. post verba: «. . . ad eorum orationem, opes, auxiliumque confugiamus».

Acta Synodalia . . ., III/1 (Vatikan 1973), str. 604—605
(NB! Isti tekst je otisnut i u: **Acta Synodalia . . .**, III/I (Vatikan 1973), str. 769—770)

je besprijekorna; ipak — ako imamo pred očima predaju i povijesno iskustvo kršćanskog naroda — dopušteno je sumnjati o isključivoj istinitosti te tvrdnje. Zar se ne čini da je Bog — u određenim potrebama i vremenima — svojom slobodnom voljom i sasvim nezasluženo pokazao jednog sveca više nego drugoga kao valjanijeg zaštitnika kršćanskog naroda? Izgleda da je ta Božja rasporedba analogna slobodnoj i sasvim nezasluženoj rasporedbi kojom Bog dijeli u putujućoj Crkvi karizme (»gratiae gratis datae«).

5. S obzirom na br. 56 općenito: Sasvim se slažem s onim što se govori o čašćenju svetaca ukoliko njihov život trebaju nasljedovati putnici i ukoliko taj život utvrđuje kršćansku vjeru. Ali ti vidovi ne dohvaćaju svete kao one koji žive u Božjoj slavi nego ukoliko su *povijesne osobe* koje su nekad živjele na zemlji. Apologetska vrijednost svetaca ne izvodi se iz toga da su oni sada u slavi (to se samo vjerom uviđa) nego iz toga da su u zemaljskom životu vršili herojske kreposti (to saznajemo na povijesni način i ljudskim načinima spoznaje). Promatrani pod tim vidom sveci više pripadaju putujućoj nego li slavnoj Crkvi.

6. Str. 61, redak 3: »i njima dajemo dužnu hvalu«. Ako se radi o dobrima koja su sveci učinili u svom zemaljskom životu, onda izgleda da radije treba reći: »Bogu dajemo hvalu za njih«. Ako se pak radi o dobrima koje sveti, živeći u slavi, nama izmole, taj umetak treba, čini se, staviti na kraj iste tvrdnje (redak 6), tj. nakon riječi: ». . . utječemo se njihovoj molitvi, moći i pomoći«.

Ecclesia cum populo Iudaico intime connexa est

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres,

Iam[1] in II sessione audivimus plures etiam eximios Patres vel contra ipsum textum declarationis vel contra opportunitatem loquentes. Haec oppositio non ex rationibus theologicis procedebat, sed potius ex aliquo timore, ne declaratio falsae interpretationi ansam praeberet. Sed nemo qui bonae voluntatis est in schemate elementum politicum conspicere poterit. Ex explicatione autem quae hic in aula data est, clare patet nec tendentiam ullam politicam declarationi subiacere.

Rationes autem, quae declarationem postulant, graves sunt.

1. Ecclesia cum populo Iudaico intime connexa est. In ipsa Liturgia nostra Ecclesia sese saepe cum populo Israel aliquo modo identificat. Quotidie in Canone Missae e. g. Abraham dicimus Patriarcham *nostrum.* In Vigilia autem Paschali oramus, »ut in Abrahae filios — *et sensus est Ecclesia — ut in Abrahae filios*[2] — et in Israeliticam dignitatem totius mundi transeat plenitudo« . . .[3]

2. Coram persecutionibus, quas Iudaei non semel passi sunt, Ecclesia indifferens esse nequit. Est enim . . .[4] *Mater* omnium populorum, etiam illorum qui eam qua talem nondum agnoscunt. Nam ex sollicitudine materna, quam erga populos demonstrat, mater esse agnoscetur. Persecutiones atrocissimae, quibus Iudaei nostro saeculo expositi fuerunt, declarationem Concilii urgent. Hic in aula certe sunt, qui — sicut et ego ipse — ex personali experientia sciunt et testificari possunt, quot et quanta pati debuerunt personae innocentes, solum ex ea causa quod ad populum Israeliticum pertinebant.

3. Persecutiones et odia contra Iudaeos saeculis anteactis quandoque iustificabantur rationibus, quae apparenter ex patrimonio christiano desumptae erant. Aequitas, prudentia et sinceritas exigunt, ut conatibus similibus per declarationem Concilii tandem finis ponatur.

O Židovima

GOVOR NA 90. GENERALNOM ZBOROVANJU (29. IX 1964)

Časni Oci,

Već[1] na drugom zasjedanju čuli smo mnoge i odlične Oce koji su govorili ili protiv samog teksta izjave ili protiv uputnosti. To protivljenje nije proizlazilo iz teoloških razloga nego zapravo iz nekog straha da izjava ne bi dala povod krivom tumačenju. Ali nitko tko je dobre volje neće u shemi moći naći politički elemenat. A iz objašnjenja, koje je dano ovdje u auli, sasvim je jasno da nikakva politička težnja nije u pozadini izjave.

Razlozi pak koji zahtijevaju izjavu su teški.

1. Crkva je usko povezana sa židovskim narodom. U samoj liturgiji naša se Crkva često na neki način poistovjećuje s izraelskim narodom. Npr., svaki dan u misnom kanonu Abrahama nazivamo *svojim* patrijarhom. A u Vazmenom bdijenju molimo »da u Abrahamove sinove — a misli se na Crkvu — *da u Abrahamove sinove*[2] — i u izraelsko dostojanstvo prijeđe čitavi svijet« . . .[3]

2. Pred progonstvima koja su Židovi, ne jednom, trpjeli Crkva ne može biti ravnodušna, jer ona je . . .[4] *majka* svih naroda, i onih koji je za takvu još ne priznaju. Naime, iz majčinske brižnosti, koju pokazuje prema narodima, prepoznat će se da je majka. Strašna progonstva, kojima su Židovi bili izloženi u našem stoljeću, hitno traže izjavu Sabora. Ovdje u auli ima ih sigurno, koji — kao i ja sam znaju iz vlastitog iskustva i mogu posvjedočiti koliko su morale trpjeti nedužne osobe samo zbog toga što su pripadale izraelskom narodu.

3. Progonstva i mržnja prema Židovima u prošlim su se stoljećima katkađa opravdavali razlozima koji su se prividno uzimali iz kršćanske baštine. Pravičnost, razboritost i iskrenost traže da se izjavom Sabora konačno stane na kraj takvim pokušajima. Ovo je jedinstvena prilika ekumenskog Sabora kada ne smije prevladati nikakav razlog

Haec est occasio singularis Concilii Oecumenici, quando nulla ratio opportunitatis praevalere debet, sed spiritus evangelicus et munus propheticum Ecclesiae quod exigit ut veritas sine ambiguitate proclametur, clare appareat oportet. Neminem fugit, de cetero, quam bonam impressionem in universo mundo fecit illa declaratio, quam episcopatus Germaniae in pervigilio I Sessionis huius Concilii hac de re dederat! Hodie totus mundus talem declarationem a Concilio expectat!

Ad schema . . .[5] propositum quod attinet, nostro iudicio, aliqua emendatione indiget, ut verus et realis dialogus cum Iudaeis institui possit, in sensu litterarum encyclicarum *Ecclesiam suam*. Uti nunc iacet, schema magis doctrinale quam pastorale apparet. Loqitur potius de relatione Ecclesiae ad populum Iudaeorum, qualis erat in historia Veteris Testamenti, paucis autem tantum convertitur ad Iudaeos *hodiernos*. Necesse est, ut textus incipiat a populo Iudaico hodierno et a descriptione situationis et relationis, in quibus Ecclesia et Iudaei ad invicem *hodie* inveniuntur. Proponimus igitur reordinationem materiae, ut magis appareat nos cum Iudaeis hodiernis colloquium habere.

Primo describantur quae sub aspectu religioso nos hodie cum Iudaeis communia habemus. Id est:

1. Libros sacros Antiqui Testamenti, *uti anno elapso dixerat Summus Pontifex Paulus VI membris alicuius associationis iudaicae:*[6] «Adest nobis grande patrimonium commune: Biblia, sacra Israelitis et Christianis» . . .[7]

2. Communem habemus spem salutis per Messiam venturum. Triste quidem discrimen adest in intellectu istius spei salutis per Christum, at idea ista religiosa — solo iudaismo et christianismo propria — maximi momenti est et nullatenus praetereunda.

3. Communem habemus historiam salutis, quam veram historiam esse credimus. Haec historia nobis et Iudaeis ex parte eadem est, ex parte autem intima necessitudine coniuncta. Etenim:

Historia salutis Ecclesiae usque ad Christum una et unica erat cum historia Synagogae et in hac inclusa. Hic aperte intexantur ea quae in schemate in linn. 1—16 continentur.

In textu scripto tradito: [1]deest. [2]deest. [3](Oratio post Lect. II). [4]Ecclesia. [5]autem. [6]Hac de re Summus Pontifex Paulus VI in audientia concessa membris »Study Mission United Jewish Appeal« die 14 octobris 1963 dixerat. [7](*L'Osservatore Romano,* 16 oct. 1963). [8](cf. *Rom.* 11, 25. 33). [9](linn. 28-32).

oportunosti nego se treba jasno pokazati evanđeoski duh i proročka služba Crkve koja iziskuje da se bez dvoznačnosti proglasi istina. Nikome, uostalom, nije promaklo kako je dobar dojam u svem svijetu ostavila izjava koju je o tom dao episkopat Njemačke u predvečerje prvog zasjedanja ovog Sabora. Danas od Sabora takvu izjavu očekuje čitav svijet!

S obzirom . . .[5] na predloženu shemu, potreban je, po našem sudu, pokoji ispravak da se sa Židovima može uspostaviti istinski i stvarni dijalog u smislu enciklike *Svoju Crkvu* (Ecclesiam Suam). Kako sada stvari stoje, shema je više doktrinalna nego pastoralna. Govori zapravo o odnosu Crkve prema židovskom narodu kakav je bio u povijesti Starog Zavjeta a tek se malo obraća *današnjim* Židovima. Nužno je da tekst započne od današnjeg židovskog naroda i od opisa situacije i odnosa u kojima se Crkva i Židovi međusobno nalaze *danas*. Stoga predlažemo prerasporedbu materije da se bolje pokaže da mi razgovaramo s današnjim Židovima.

Najprije neka se opiše ono što mi, pod religioznim vidom, danas imamo zajedničkoga sa Židovima. To jest:

1) Svete knjige Starog Zavjeta, *kako je prošle godine rekao Vrhovni Svećenik Pavao VI članovima nekog židovskog društva*[6]: »Postoji naša velika zajednička baština: Biblija — sveta Izraelcima i kršćanima« . . .[7]

2) Imamo zajedničku nadu u spas po Mesiji koji će doći. Doduše, postoji žalosna razlika u shvaćanju te nade u spas po Kristu, ali ta religiozna ideja — vlastita samo židovstvu i kršćanstvu — je od velike važnosti i nikako se ne smije zaobići.

3) Imamo zajedničku povijest spasenja koju držimo za pravu povijest. Ta je povijest nama i židovima djelomično ista, djelomično pak povezana nutarnjom nužnošću. Naime:

Povijest spasenja Crkve sve do Krista je bila jedna i jedina s poviješću Sinagoge i u nju uključena. Ovdje neka se otvoreno iznese ono što je u shemi sadržano u retku 1—16.

U predanom pisanom tekstu: [1]toga nema. [2]toga nema. [3](Molitva poslije drugog čitanja). [4]Crkva. [5]pak. [6]O tom je govorio Vrhovni Svećenik Pavao VI u audijenciji danoj članovima »Study Mission United Jewish Appeal«, 14. listopada 1963. [7](*L'Osservatore Romano*, 16. listopada 1963.). [8](usp. *Rim* 11, 25. 33). [9](redak 28—32).

Christus, Maria, apostoli ex populo Iudaico erant. Primus Ecclesiae nucleus fuerunt Iudaei: vinum ex vite David, cui aquae populorum dein admixtae sunt, ut in sanguinem Christi — sanguinem Novi et Aeterni Foederis — transeant et convertantur. Plenitudo gentium nondum in «Israeliticam dignitatem» transiit, sed historia Ecclesiae proprie in hac semper progressiva admixtione plenitudinis gentium consistit.

Exspectatio eschatologica futurae adunationis seu accessus populi Iudaici ad plenitudinem populi Dei (cf. linn. 23—27) ita describenda est, ut non proselytismum sapiat, sed ut clare pateat initium et finem historiae Ecclesiae et populi Iudaici in idem incidere. Modus enim et tempus huius adunationis est mysterium in divitiis sapientiae et scientiae Dei (cf. *ad Rom. 11*[8]).

Deinde ponatur propositum dialogi nostri cum Iudaeis hodiernis illa quae dicuntur in linn. 17—22, sed complenda. Scopus ultimus religiosus dialogi est, ut quam citius spes eschatologica de adunatione Iudaeorum in novo Populo Dei cum nobis fiat, sive ut spes illa acceleretur. Eum in finem necessaria sunt:

In indaganda et pervestiganda archaeologia et historia iudaica, quae simul est christiana, fraterna et sincera cum Iudaeis collaboratio; in scrutandis Scripturis Sacris prudens cooperatio; in omnibus autem caritas et mutua aestimatio.

Post haec locus esset reprobationi antisemitismi, quod in textu exstat linn. 20—22. Noto tamen hoc melius expressum fuisse in textu priore ubi sermo est de «persecutoribus» (in novo textu «vexationes») et quidem «sive olim sive nostris temporibus», quod in novo textu omissum est.

Praesertim autem filii Ecclesiae vocantur, ut curent evitare omnia, quare populi Iudaici offensiva essent etc. Hic ponatur ultimum incisum n. 32 . . .[9]

Sic schema declarationis magis unitum esset et efficacius elementa colloquii nostri cum Iudaeis hodiernis praedicaret, nihil autem perspectivae historicae et doctrinali adimeret.

Necessarium deinde erit, ut Directorium magis particulare conficiatur, quo dialogus cum Iudaeis regulatus sit. Apud Secretariatum autem pro unione specialis bene ordinata Sectio pro relationibus cum Iudaeis — modo permanenti — constituatur. Gratias.

Acta Synodalia..., III/3 (Vatikan 1974), str. 13—15

Krist, Marija, apostoli bili su Židovi. Prva jezgra Crkve bili su Židovi: vino iz loze Davidove, kojem su zatim bile primiješane vode narodâ, da bi prešli i pretvorili se u Kristovu krv — krv Novog i vječnog saveza. Svi narodi još nisu prešli u »izraelsko dostojanstvo« ali se povijest Crkve sastoji baš u tom uvijek daljnjem miješanju svih naroda.

Eshatološko očekivanje budućeg okupljanja ili pristupa židovskog naroda punini Božjeg naroda (usp. redak 23—27) neka se tako opiše da ne bi mirisalo na prozelitizam nego neka bude sasvim jasno da se početak i završetak povijesti Crkve i židovskog naroda stječu u jedno. Način pak i vrijeme tog okupljanja je tajna u bogatstvima Božje mudrosti i znanja (usp. *Rim* 11[8]).

Zatim neka se stavi kao nakana našeg dijaloga s današnjim Židovima ono što je rečeno u recima 17—22, ali neka se nadopuni. Zadnji religiozni cilj dijaloga je da se što prije ostvari eshatološka nada o okupljanju Židova u novom Božjem narodu s nama ili da se ta nada pospješi. U tom vidu potrebna je:

Bratska i iskrena suradnja sa Židovima u ispitivanju i istraživanju židovske starine i povijesti, koja je ujedno i kršćanska; razborita suradnja u istraživanju sv. Pisma; u svemu pak ljubav i obostrano poštivanje.

Nakon toga bilo bi mjesta za odbacivanje antisemitizma što u tekstu postoji u recima 20—22. Primjećujem ipak da je to bilo bolje izrečeno u prijašnjem tekstu gdje se je govorilo o »progoniteljima« (u novom tekstu »zlostavljanja«) i to »kako nekoć tako i u naše vrijeme« — a to je u novom tekstu izostavljeno.

Sinovi Crkve su pak osobito pozvani da nastoje izbjegavati sve što bi židovskom narodu bilo uvredljivo itd. Ovdje neka se stavi zadnji umetak br. 32 . . .[9]

Tako bi shema izjave bila povezanija i iznijela bi učinkovitije elemente našeg dijaloga sa sadašnjim Židovima a ništa ne bi izgubila od povijesne i doktrinalne perspektive.

Bilo bi zatim potrebno da se sačini podrobniji »Direktorij« kojim bi se regulirao dijalog sa Židovima. A pri Tajništvu za jedinstvo neka se uspostavi — trajno — specijalni dobro uređeni odsjek za odnose sa Židovima. Hvala.

De fide qua revelationem suscipimus

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Prooemium, capp. I et II.

Valde placet dictio schematis positiva et expositiva, scopo pastorali huius Concilii conveniens.

Placet pariter absentia considerationis antagonisticae: inter *verba* et *opera* relate ad notionem revelationis; inter Scripturam et traditionem relate ad revelationis transmissionem. Emendationes tamen aliquae desiderantur:

N. 2, pag. 6, linn. 1—3, scribatur sic: «ut eos *ad participationem mysterii sui sive* ad societatem cum Patre et Filio et Spiritu Sancto invitet et *suscipiat*». *Ratio:* ita evitatur male sonans transitio a subiecto *Deus* ad *cum Patre et Filio et Spiritu Sancto.* Verbum *suscipiat* melius exprimit actionem divinam.

N. 2, pag. 6, linn. 11—12, scribatur: «qui et mediator et plenitudo totius revelationis simul existit». *Ratio:* sic evitatur omnis apparentia polemica.

N. 5, pag. 7. Hic numerus *retractationem* requirit. Uti nunc iacet, non cohaeret complete et perfecte cum notione revelationis prius descripta. Praeterea, ut partes fidei in conceptu traditionis bene intelligantur, hic numerus plenior et adaequatior esse debet. Secus illa, quae sub hoc respectu in cap. II in traditione describenda poni debent, non bene intexta esse possent. Patet autem, descriptionem fidei relate ad revelationem hic necessariam esse et nullo modo omittendam. Desideratur:

1. Mutatio tituli, qui fiat: *De revelatione fide suscipienda,* aut *De fide qua revelationem suscipimus.*

2. Descriptio fidei etiam sub aspectu quatenus est (saltem) initium (indispensabile) laetae susceptionis et adhaesionis mysterio quod Deus de seipso et de nobis cum nobis communicare dignatus est. Nunc fides describitur nimis restricte, unilateraliter, quasi extracta ex totalitate

Vjera i prenošenje Objave

PISMENE PRIMJEDBE NA SHEMU KONSTITUCIJE O BOŽANSKOJ OBJAVI

Uvod, poglavlja I i II

Veoma se slažem što shema govori pozitivno i na način izlaganja s pastoralnim ciljem koji se priliči ovom Saboru.

Također se slažem što se stvari ne postavljaju antagonistički: između *riječi* i *djela* u vezi s pojmom Objave; između Pisma i Predaje u vezi prenošenja Objave. Ipak su poželjni neki ispravci:

U br. 2, str. 6, redak 1—3 neka se ovako napiše: »da ih pozove i *primi u udioništvo svoga otajstva ili* u zajedništvo s Ocem i Sinom i Duhom Svetim«. *Razlog:* na taj se način izbjegava loš prijelaz od subjekta *Bog* ka *s Ocem i Sinom i Duhom Svetim.* Glagol *primiti* bolje izražava božansku akciju.

U br. 2, str. 6, redak 11—12 neka se napiše: »koji je ujedno posrednik i punina čitave Objave«. *Razlog:* na taj se način izbjegava svaki privid polemike.

Br. 5, str. 7: Ovaj broj traži *prepravljanje.* Kakav je sada, ne slaže se potpuno i savršeno s prije opisanim pojmom Objave. Osim toga, da bi se dobro shvatila uloga vjere u pojmu predaje, ovaj broj mora biti puniji i primjerniji. Inače se ne može dobro utkati ono što pod tim vidom treba staviti u II poglavlje u opisu predaje. Očito je pak da je opis vjere u odnosu na Objavu ovdje nužan i da se nipošto ne smije izostaviti. Poželjna je:

1) Promjena naslova, koji neka bude: *O Objavi koju treba vjerom prihvatiti* ili *O vjeri kojom prihvaćamo Objavu.*

2) Opis vjere također ukoliko je (bar) početak (neizbježan) radosnog prihvaćanja i prianjanja uz otajstvo koje se je Bog udostojao nama objaviti o sebi i nama. Sada se vjera opisuje previše restriktivno, jednostrano, kao izvučena iz cjeline životnog prianjanja i sjedi-

vitalis adhaesionis et unionis cum Deo qui se revelavit. Attenditur quasi unice oboeditio et assensus veritati; quod certe verum est; at cum notione revelationis quae in schemate habetur non adaequate cohaeret. Per fidem non solum agnosco vera esse quae. Deus dicit, sed etiam novas realitates — secus inaccessibiles — cognosco tamquam mihi oblatas, quas laetus tota anima (non solo intellectu) apprehendere festino («adhaerere Deo bonum est»!). Pastoralis ratio Concilii melius servata erit, si fides describitur etiam tamquam initium et radix adhaesionis realitati revelatae, quam merus assensus veritati.

3. Ne omittatur descriptio fidei sub aspectu communionis vel societatis fidei (cf. citationem in prooemio!). Revelatio data est communitati, singulis autem in communitate et per communitatem; qui credit in communionem fidei intrat. In communione fides crescit et roboratur. Fides Ecclesiae numquam deficit. Singulorum autem fides in communione fidei Ecclesiae progreditur tum intelligentia, tum alacritate, tu fructificatione vitae. Haec descriptio instituatur ita ut apta cohaerentia obtineatur cum illis quae in n. 3 dicuntur de *populo* V. T.

Cap. II: *a)* Terminus transmissio in titulo minus placet, quia suggerit solam translationem doctrinae per saecula exclusive qua talis, scil. quatenus est doctrina. Hic autem agitur de re magis complexa. Revelatio divina non transmittitur nisi mediante fide, quantenus haec est adhaesio personae et simul adhesio communitatis (Ecclesiae) doctrinae acceptae. Immo non transmittitur independenter a continua actuatione (ut ita dicamus) istius doctrinae in vita communitatis et singulorum fidelium, mediante fide, a qua omnis actuatio incipit. (Solummodo *sancti* proclamantur Doctores Ecclesiae!). Agitur proinde, non de sola transmissione doctrinae qua talis in se sumptae, sed de communicatione revelationis (integraliter sumptae) unicuique generationi et unicuique personae humanae. Sed attende: agitur de communicatione quae ex parte Ecclesiae terrestris praecise qua talis est potius actio mediativa (ministerialis), per quam Spiritus Sanctus agit, quam simpliciter communicativa. Forsan ceterorum melior titulus huius capitis esset: *De divinae revelationis in Ecclesia mirabili praesentia.*

b) Quamvis habitudo Scripturae ad traditionem et vice versa in hoc capite ex parte bonam descriptionem obtineat, tamen adhuc desideratur maior et accuratior explanatio, ne nonnulli aspectus momentosi obscurati fiant, in detrimentum futuri progressus huius doc-

njenja s Bogom koji se je objavio. Pažnja se svraća gotovo jedino na poslušnost i pristanak uz istinu; to je svakako točno ali nije potpuno u skladu s poimanjem Objave koje se nalazi u shemi. Vjerom ne samo da priznajem da je istinito ono što Bog kaže nego također spoznajem nove stvarnosti — inače nedostupne — kao meni ponuđene, koje radostan cijelom dušom (a ne samo umom) hitim prihvatiti (»dobro je uz Boga prianjati«!). Pastoralni duh Sabora će se bolje održati ako se vjera opiše i kao početak i korijen prianjanja uz objavljenu stvarnost a ne samo kao puko pristajanje uz istinu.

3) Neka se ne ispusti opis vjere pod vidom zajedništva ili zajednice vjere (usp. citat u uvodu!). Objava je dana zajednici a pojedincima u i po zajednici; tko povjeruje ulazi u zajedništvo vjere. U zajedništvu vjera raste i jača se. Vjera Crkve nikad ne nestaje, a vjera pojedinaca u zajedništvu vjere Crkve napreduje shvaćanjem, živahnošću, plodonosnošću života. Taj opis neka bude takav da se postigne zgodan sklad s onim što je rečeno u br. 3 o *narodu* SZ-a.

Poglavlje II: a) S nazivom »prenošenje« u naslovu manje se slažem, jer sugerira jedino prenošenje kroz vjekove nauka kao takvog, tj. ukoliko je nauk. Ovdje se pak radi o složenijoj stvari. Božanska se Objava prenosi samo posredstvom vjere ukoliko je prianjanje osobe i ujedno prianjanje zajednice (Crkve) uz primljeni nauk. Dapače, ne prenosi se neovisno od stalnog provođenja u čin (da tako kažem) tog nauka u životu zajednice i pojedinih vjernika posredstvom vjere od koje počinje svako provođenje u čin (Samo se *sveti* proglašavaju crkvenim naučiteljima!). Radi se stoga ne samo o prenošenju nauka kao takvog u sebi uzetoga nego o priopćavanju Objave (uzete cjelovito) svakom pokoljenju i svakoj ljudskoj osobi. Ali treba paziti: radi se o priopćavanju koje je sa strane zemaljske Crkve baš kao takve više posredovateljski (poslužiteljski) čin, po kojem djeluje Duh Sveti, nego li jednostavno priopćivateljski čin. Možda bi od ostalih naslova ovog poglavlja bio bolji: *O čudesnoj prisutnosti božanske Objave u Crkvi.*

b) Iako je odnos Pisma i predaje i obratno djelomično dobro opisan u ovom poglavlju, ipak još uvijek je poželjno veće i pomnije razjašnjenje da ne bi neki važni vidovi pali u sjenu na štetu budućeg napretka ovog nauka. Sv. Pismo je — u ovom redu spasenja — nužno

trinae. Scriptura est — in hoc ordine salutis — necessarium adiumentum traditionis. Apostoli iam a Christo acceperunt Scripturam A. T. tamquam adiumentum quo comprobarent doctrinam a Christo acceptam, ope cuius hanc doctrinam (scil. Evangelium) illustrarent, immo aliquo sensu melius intelligerent et penetrantius comprehenderent. Ex alia parte, soli apostoli (et prima Ecclesia, sub datis distinctionibus) verum sensum Scripturarum possidebant, a Christo et agente Spiritu Sancto susceptum. Postea apostoli (et viri apostolici) — instigante et inspirante Spiritu — doctrinam quoque Christi scripto consignaverunt, ut praedicatoribus et fidelibus adiumento fieret. Haec consignatio tamen nullatenus talis tenoris erat nec esse poterat, ut vivam communitatem eiusque praepositos in ordine ad revelationem tradendam inutilem redderet. Libri conscripti sunt pro communitate — tamquam «memorabilia» (cf. S. Iustinum!) — ut facilius praedicata et praedicanda memoria tenerentur, sed a nullo non initiato plene intelligi possunt. Ratio in eo est, quod libri pro aliis simpliciter conscripti non sunt, sed pro communitate, pro initiatis, pro fidelium societate qua tali. Scriptura igitur nullatenus concipi potest extra traditionem, sed est traditioni quodammodo intrinseca, traditio autem nullo modo potest esse sine Scriptura, quia Scriptura a Spiritu Sancto conscripta, ab apostolis Ecclesiae posteriori est tradita tamquam medium necessarium memoriae. Traditio igitur non evolvitur, non progreditur nisi redeundo continuo ad Scripturas, scrutando Scripturas. His autem minime soluta est quaestio, utrum in traditione habeatur aliquid, quod nullo modo ex Scriptura deduci posset. Tantummodo certum est, traditionem in hoc ordine salutis impossibilem esse sine respectu ad Scripturas. Pariter his non asseritur, fidem singulorum fidelium impossibilem esse sine recursu immediato ipsorum istorum fidelium ad Scripturas. Asseritur tantummodo quod Ecclesiae qua tali — in hoc ordine salutis — Scriptura ad conservandam traditionem omnino necessaria est.

Traditio, praeterea, coarctari non potest ad solam praedicationem Magisterii praecise qua talem, quia traditio non datur sine *fide*. Etiam apostoli praedicaverunt illud quod prius crediderunt. Magisterium praedicat id quod in fide communitatis (i. e. Ecclesiae) continetur, aut explicite aut implicite... Magisterium tali modo fidem fidelium educat et dirigit, at a fide seiungi nequit. Ecclesia fundata est in fide in Christum et ipsi Christo (collegium apostolorum cum B. Maria et aliis). Ecclesia numquam sine fide erat. Et id quod apostoli crediderunt, aliis praedicabant, ut alii in societatem fidei intrarent.

sredstvo predaje. Apostoli su već od Krista primili Pismo SZ-a kao sredstvo kojim su potvrđivali nauk od Krista primljen, pomoću kojega su ovaj nauk (tj. Evanđelje) objašnjavali, dapače u neku ruku bolje shvaćali i dublje razumijevali. S druge strane, samo su apostoli (i, uz određenu razliku, prva Crkva) posjedovali pravi smisao Pisama, koji su primili od Krista i po djelovanju Duha Svetoga. Kasnije su apostoli (i apostolski muževi) — na poticaj i po nadahnuću Duha — zapisali i Kristov nauk da bi to bila pomoć propovjednicima i vjernicima. Ipak to zapisivanje nije nipošto bilo i nije moglo biti takvo da bi s obzirom na predavanje Objave učinilo nepotrebnim živu zajednicu i njezine pretpostavljene. Knjige su napisane za zajednicu — kao »podsjetnici« (usp. sv. Justina!) — da se lakše drži u sjećanju propovijedano i ono što treba propovijedati, ali ne mogu biti potpuno shvaćene ni od koga koji nije iniciran. Razlog je tome što knjige nisu napisane jednostavno za druge nego za zajednicu, za upućene, za zajednicu vjernika kao takvu. Stoga se Pismo ne može pojmiti izvan predaje nego na neki način nutarnje pripada predaji a predaja pak nipošto ne može biti bez Pisma, jer je Pismo po Duhu Svetom napisano i od apostola predano kasnijoj Crkvi kao nužno sredstvo sjećanja. Zato se predaja ne razvija, ne napreduje bez stalnog shvaćanja Pisma, stalnog proučavanja Pisma. No, time nipošto nije riješeno pitanje, da li u predaji postoji nešto što se nikako ne može izvesti iz Pisma. Jedino je sigurno da u ovom redu spasenja predaja nije moguća bez uzimanja u obzir sv. Pisma. Ovime se također ne tvrdi da je vjera pojedinih vjernika nemoguća bez neposrednog obraćanja tih istih vjernika Pismima. Samo se tvrdi da je Crkvi kao takvoj — u ovom redu spasenja — Pismo u svakom slučaju nužno za očuvanje predaje.

Osim toga, predaja se ne može svesti samo na propovijedanje, baš kao takvog, Učiteljstva, jer nema predaje bez *vjere*. I apostoli su propovijedali ono što su prije povjerovali. Učiteljstvo propovijeda ono što je sadržano, ili izričito ili uključno, u vjeri zajednice (tj. Crkve) . . . Na taj način Učiteljstvo odgaja i usmjeruje vjeru vjernika ali se ne da odijeliti od vjere. Crkva je utemeljena na vjeri u Krista i Kristu (kolegij apostola s Blaženom Marijom i ostalima). Crkva nije nikada bila bez vjere. I ono što su vjerovali, apostoli su drugima propovijedali da bi ti ušli u zajednicu vjere. U zajedništvu vjere raste razumije-

In communione fidei intellectio revelatorum crescit, dum alius alium adiuvat, corrigit, exhortatur, magisterium autem omnia dirigit, doctrinam praedicat, in puritatem fidei invigilat, de controversiis iudicat. In hoc officio adimplendo magisterium assitentia speciali Sancti Spiritus gaudet, at id non ita intelligendum est, ac si magisterium quodammodo independenter a fide Ecclesiae qua talis ageret.

Hoc sensu cap. II emendandum et complendum esse videtur. Speciali modo proponimus haec:

N. 7, lin. 15: apto modo intexatur, apostolos in sua praedicatione orali Scripturas invocasse.

N. 8, linn. 14—16: intexatur functio necessaria Scripturae in profectu traditionis! Veritates revelatae intime connexae sunt; maior intelligentia non potest esse nisi scrutando totum depositum!

N. 8, linn. 19—22: placet mentio Patrum, sed non placet stylisatio: vivifica praesentia ... in praxim vitamque ... transfunduntur. Scribatur potius: *in praxi vitaque . . . splendescunt.*

N. 9 reformetur uti supra expositum est! Hic intima connexio Scripturae et Traditionis non satis clare patent. Traditio autem nimis ad solum *praeconium* (praedicationem oralem) magisterii coarctata ita, ut partes fidei Ecclesiae in traditione transmittenda minime apparent.

Acta Synodalia..., III/3 (Vatikan 1974), str. 498—501

vanje objavljenoga kada jedan drugoga pomaže, ispravlja, potiče a Učiteljstvo sve usmjeruje, propovijeda nauk, bdije nad čistoćom vjere, sudi o spornome. U ispunjavanju te službe Učiteljstvo uživa posebnu asistenciju Duha Svetoga ali se to ne smije tako shvatiti kao da bi Učiteljstvo moglo djelovati na neki način neovisno o vjeri Crkve kao takve.

U tom smislu izgleda da treba ispraviti i nadopuniti II poglavlje. Na osobit način predlažem ovo:

Br. 7, redak 15: neka se zgodno umetne da su se apostoli u svom usmenom propovijedanju pozivali na Pismo.

Br. 8, redak 14-16: neka se utka nužna uloga Pisma u napredovanju predaje! Objavljene su istine usko povezane; ne može biti većeg shvaćanja bez pretraživanja čitavog pologa!

Br. 8, redak 19—22: slažem se sa spominjanjem Otaca ali nije dobra stilizacija: životvorna prisutnost... u praksu i život... prelijevaju se. Radije neka se napiše: *u praksi i životu ... sjaju.*

Br. 9 neka se prepravi kako je gore izloženo! Ovdje nije dosta jasna uska povezanost Pisma i Predaje. A predaja se previše svodi samo na *propovijedanje* (na usmeno propovijedanje) Učiteljstva tako da nikako ne dolazi do izražaja uloga vjere Crkve u prenošenju predaje.

De apostolatu laicorum

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres conciliares,

Documentum conciliare *de apostolatu laicorum* veluti complementum, consequentia et applicatio practica eorum quae de laicis in constitutione *de Ecclesia* dicta sunt esse deberet. Permulta quae in schemate *dicuntur placet.*[1] Optima etenim sunt. Ita v. g. quae n. 1 . . .[2] dicuntur vocationem christianam natura sua vocationem quoque ad apostolatum involvere; vel n. 3 . . .[3] ubi asseritur omnem educationem christianam necessario includere debere formationem quoque ad apostolatum.

Desiderandum tamen est ut schema — quoad inspirationem — magis correspondeat iis quae in constitutione *de Ecclesia* de mysterio Ecclesiae, et de populo Dei dicuntur, ut fiat magis pastorale, minus iuridicum. Scopus Concilii non est ut describat et stabilizet — plus minusve modificatam — situationem hactenus in apostolatu laicorum vigentem, sed ut mediis radicalibus adhibitis novas vias aperiat ad universos qui ad Corpus Christi pertinent, movendos ut partem propriam in opere apostolico Ecclesiae adimpleant.

In textu affirmatur quidem omnes fideles ad apostolatum teneri, sed in applicatione practica potius singuli eximii inter laicos, qui militantes vocantur, attingi videntur, item et variae associationes apostolatus laicorum, quam laici simpliciter. His mediis massa fidelium non attingitur.

Praeterea obliviscendum non est plures easque vastissimas regiones in mundo exsistere in quibus, ob systema sociale et politicum, formae associativae apostolatus laicorum practice impossibiles sunt, apostolatus autem singulorum urgentior esse videtur quam alibi. Ideo Concilium talia media concreta et realia decernere debet quae ubique possibilia et efficacia praevidentur.

Apostolat laika

GOVOR NA 98. GENERALNOM ZBOROVANJU (9. X 1964)

Časni saborski Oci,

Saborski dokumenat *o apostolatu laika* trebao bi biti kao neka dopuna, posljedica i praktična primjena onoga što je o laicima rečeno u konstituciji *o Crkvi*. S vrlo mnogo toga u shemi *rečenog se slažem*[1]. Zaista je izvrsno. Tako, npr., ono što je rečeno u br. 3 . . .[2] da kršćanski poziv po svojoj naravi sa sobom nosi i poziv na apostolat; ili br. 3 . . .[3] gdje se tvrdi da svaki kršćanski odgoj nužno mora uključivati i odgoj za apostolat.

Ipak je poželjno da shema — što se tiče nadahnuća — više odgovara onome što je u konstituciji *o Crkvi* rečeno o otajstvu Crkve i o Božjem narodu da bude više pastoralno a manje juridičko. Cilj je sabora ne da opiše i utvrdi — više-manje modificiranu — situaciju koja je do sada postojala u apostolatu laika nego da, primijenivši radikalna sredstva, otvori nove putove svima koji pripadaju Kristovom Tijelu pokrećući ih da ispune svoj vlastiti dio u apostolskom dijelu Crkve.

U tekstu se, doduše, tvrdi da su svi vjernici obvezni na apostolat ali u praktičnoj primjeni izgleda da su dotaknuti zapravo pojedini izraziti laici, koji se nazivaju »vojujući«, pa onda razna apostolska udruženja laika a ne jednostavno laici. Tim se sredstvima ne dohvaća mnoštvo vjernika.

Osim toga, ne smije se zaboraviti da u svijetu postoje mnogi i to vrlo prostrani krajevi u kojima, zbog društvenog i političkog sustava, praktički nisu moguća laička apostolska udruženja ali se čini da je tu apostolat pojedinaca potrebniji nego drugdje. Stoga Sabor treba uočiti takva konkretna i realna sredstva za koja se predviđa da će posvuda biti moguća i učinkovita.

Duae sunt quaestiones essentiales, relate ad excitationem spiritus apostolici in mundo laicali, quas in schemate deficienter tractatas esse putamus:

Prima est quaestio *formationis apostolicae* omnium fidelium. Necessitas huius formationis inculcatur, uti initio dixi, sed medium vere efficax non statuitur. Ipsa natura apostolatus laicorum requirit bonam cognitionem religionis christianae simul ac applicationis veritatis revelatae ad illustranda et solvenda problemata vitae quotidianae in mundo hodierno. Haec cognitio ab universis fidelibus comparari non potest iis mediis quae hodie in praxi Ecclesiae adsunt et quae instructionem plus minusve ad adolescentiam restringunt. Si omnes laici ad apostolatum vocantur, prorsus necessarium est ut in unaquaque paroecia habeatur medium idoneum ad talem formationem *adultis* impertiendam et semper continuandam.

Altera est quaestio illa — a laicis hodie pluries prolata — ut illis possibilitas efficax praebeatur sua problemata suis sacerdotibus deferendi ita, ut ab iis libenter audiantur. Laici non debent esse simplices auditores et exsecutores, sed necesse est ut ipsi active ad solutionem suorum et mundi problematum conferant. Hunc in finem propono:

In omni paroecia, praeter conventum liturgicum Missae dominicalis, obligatorie semel in hebdomada teneatur *conventus omnium adultorum communitatis* paroecialis. Tempus idoneum iuxta conditiones locorum et structuram socialem paroeciae determinetur. In conventu sacerdos doctrinam christianam modo adultorum tradat, varia problemata actualia et urgentia discutiat eorumque solutionem simul cum fidelibus quaerat, veram formationem apostolicam laicorum perficiat. Conventus apte aliqua oratione liturgica aperiatur et concludatur. In conventu etiam auditoribus adaptatum studium Scripturae institui potest. Laici periti, et alii sacerdotes saeculares vel regulares in tali conventu conferentias habere possunt, ne paroecia in seipsam claudatur. Ita verus dialogus inter membra unius familiae habebitur.

Talis conventus tenorem *medii ordinarii* vitae ecclesiasticae, similiter ac Missa dominicalis, obtineat necesse est. Tale medium etiam in regionibus, in quibus libertas religiosa quovis modo coarctatur, *et ubi nullae associationes haberi possunt,*[4] adhiberi poterit, speciatim si sanctionem Concilii obtinuerit.

Sacerdotes in hodierno rerum statu, saltem in multis regionibus, multis laboribus occupati sunt. Ut huic novo labori satisfacere possint,

S obzirom na probuđivanje apostolskog duha među laicima postoje dva bitna pitanja za koja smatramo da su u shemi nedostatno obrađena:

Prvo je pitanje *apostolske formacije* svih vjernika. Rekao sam na početku da se naglašava nužnost te formacije ali se ne određuje zaista učinkovito sredstvo. Sama narav apostolata laika traži dobro poznavanje kršćanske vjere i ujedno primjenjivanja objavljene istine u objašnjavanju i rješavanju problema svakidašnjeg života u današnjem svijetu. Svi vjernici ne mogu to poznavanje steći onim sredstvima koja danas postoje u praksi Crkve i koja su više-manje predviđena za mlađe godine čovjekovog života. Ako su svi laici pozvani na apostolat, onda je prijeko potrebno da u svakoj župi postoji prikladno sredstvo kojim će se *odraslima* takva formacija davati i trajno nastavljati.

Drugo je pitanje ono — više su ga puta danas izgovorili laici — da se njima dadne stvarna mogućnost da svoje probleme iznesu svojim svećenicima tako da ih ovi rado saslušaju. Laici ne smiju biti jednostavno slušači i izvršitelji nego je nužno da sami aktivno pridonose rješavanju svojih problema i problema svijeta. U tu svrhu predlažem:

Neka se, osim liturgijskog skupa nedjeljne mise, u svakoj župi obvezno jedamput u tjednu drži *sastanak svih odraslih* župske zajednice. Prikladno vrijeme neka se odredi prema uvjetima mjesta i socijalnog sastava župe. Na sastanku neka svećenik predaje kršćanski nauk na način odraslih, neka raspravi razne aktualne i hitne probleme i neka zajedno s vjernicima traži rješenje, neka usavršava istinsku apostolsku formaciju laika. Neka se sastanak zgodno započne i završi nekom liturgijskom molitvom. Može se na sastanku uvesti i proučavanje Pisma primjereno slušačima. Mogu predavanja na takvom sastanku držati stručni laici i drugi svjetovni i redovnički svećenici da se župa ne zatvori u sebe. Na taj će način postojati istinski djalog između članova jedne obitelji.

Nužno je da takav sastanak postane *redovito sredstvo* crkvenog života slično kao i nedjeljna misa. Takvo će se sredstvo moći primjenjivati i u krajevima gdje se religiozna sloboda bilo kako sužava *i gdje ne mogu postojati nikakva udruženja*[4], osobito ako bude imalo potvrdu Sabora.

Kako danas stvari stoje, svećenici su zauzeti mnogim poslovima, bar u mnogim krajevima. Da bi mogli udovoljiti ovom novom poslu,

exonerari deberent ab omnibus laboribus qui ab aliis (sororibus religiosis, laicis vel diaconis, si introducantur) exerceri possunt . . .[5]

In nova rerum ordinatione, quae proponitur, pastores animarum imprimis de adultis curam habebunt *et*[6] eos ad apostolatum vere efficaciter formare valeant. Ita Ecclesia uti organismus vivus et efficaciter per omnia sua membra operans mundo ostendetur.

In fine aliqua parva animadversio ad n. 1, pag. 6, linn. 3—4. Legimus: «"Apostolatus" qui nomen trahit a munere docendi, regendi et sanctificandi apostolis concredito eorumque successoribus . . .». Verum est apostolis a Christo concredita esse munera docendi, regendi et sanctificandi, sed hodie nemo est qui utendo verbo «apostolatus» cogitet v. g. de munere regendi nec de munere sanctificandi, sensu proprio, si de apostolatu laicorum agitur, sed simpliciter de propaganda doctrina Evangelii. Ex alia parte nec munus docendi, regendi et sanctificandi apostolorum et episcoporum nomine «apostolatus» hodie designatur. Ideo in eo loco simpliciter dicerem: «"apostolatus" qui nomen trahit a munere apostolis concredito» etc. *sine speciali mentione muneris docendi, regendi et sanctificandi.*[7] Satis.

Acta Synodalia . . ., III/4 (Vatikan 1974), str. 138—140

In textu scripto tradito: [1]continentur placent. [2](pag. 6, linn. 1-2). [3](pag. 7, linn. 8-9). [4]deest. [5]Id valet e. g. pro catechetica instructione infantium, quae multis sacerdotibus evasit principalis sollicitudo ita ut tandem ad adultos accedere desuescant. [6]ut. [7]deest.

morali bi se lišiti svih poslova koje mogu raditi drugi (redovnice, laici, đakoni ako se ponovno uvede đakonat)...[5]

U novom predloženom preuređenju stvari pastiri duša će imati brigu, u prvom redu, o odraslima *da*[6] ih uspiju zaista učinkovito formirati za apostolat. Tako će se Crkva pokazati svijetu kao živi organizam i učinkovito djelatan po svim svojim članovima.

Na kraju, jedna mala napomena za br. 1, str. 6, redak 3—4. Čitamo: »'Apostolat' koji vuče ime od službe naučavanja, upravljanja i posvećivanja povjerene apostolatima i njihovim nasljednicima...«. Istina je da je Krist apostolima povjerio službe naučavanja, upravljanja i posvećivanja, ali danas nema nikoga koji će, upotrebivši riječ »apostolat«, pomisliti, npr. na službu upravljanja niti na službu posvećivanja u pravom smislu, kada se radi o apostolatu laika, nego će pomisliti jednostavno na širenje nauka Evanđelja. S druge strane, danas se riječju »apostolat« ne označava ni služba naučavanja, upravljanja i posvećivanja apostola i biskupa. Zato bih na tom mjestu jednostavno rekao: »'apostolat' koji svoje ime vuče od službe povjerene apostolima« itd. *bez posebnog spominjanja službe naučavanja, upravljanja i posvećivanja*[7]. Dosta.

U predanom pisanom tekstu: [1]sadržanog se slažem. [2](str. 6, redak 1—2). [3](str. 7, redak 8—9). [4]toga nema. [5]To važi, npr., za katehiziranje djece, koje je mnogim svećenicima postalo glavna briga tako da su se prestali brinuti o odraslima. [6]da. [7]toga nema.

Quaestio emigrantium

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres conciliares,

Inter bona, immo excellentia, quae in hoc textu de solidarietate familiae populorum promovenda leguntur, *aliqua — ut mihi videtur*[1] — lacuna subrepsit, quae omnino *supplenda*[2] est: nihil habetur de problemate *migrationum* hominum ex terra in terram, quod hodie vugo *quaestio emigrantium* vocari solet. De solidarietate inter populos sermo sincerus esse nequit praescindendo a quaestione de emigratione et immigratione, immo haec quaestio emigrantium dicenda est verus lapis probationis istius solidarietatis. Problema emigrantium reapse multiplex est: Sunt emigrantes politici, quorum sors miserabilis conscientiam solidarietatis inter homines et populos etiam tangere debet, cum ius ad libertatem politicam in mundo hodierno communiter computetur inter iura, quae personae innocenti negari nequeunt...[3]. Sed ego nunc, quaestionem emigrantium politicorum paucis tantum memorans, ad quaestionem *migrationum ex ratione oeconomica* attentionem vestram, Patres, convertere cupio.

Schema nostrum loquitur de *populis, nationibus,* quod passim in mente identificari videtur cum *statibus* seu civitatibus. Potius sermo deberet esse de hominibus. *Nam*[4] homines per se priores sunt quam status et nationes. Non sunt homines propter nationes et status, sed status sunt propter homines, ex natura rei. Genus humanum qua tale praevalet super populos et status. Terram et omnia bona terrae Deus dedit primarie *generi humano, seu communitati hominum, quatenus sunt personae libertate praeditae;* secundarie tantum populis et statibus. Hi eo inservire debent, ut personae melius et liberius et efficacius crescant atque evolvantur. Quapropter problemata, quae hic in textu enumerantur, minime in sola linea *nationum* et *statuum* solvi possunt, proinde ac si status et populi qua tales primarii proprietarii omnium bonorum terrae essent.

Iseljenici

GOVOR NA 118. GENERALNOM ZBOROVANJU NA SHEMU O CRKVI U SUVREMENOM SVIJETU — POGL. IV, BR. 24. (9. XI 1964)

Časni saborski Oci,

Između mnogo toga dobroga, dapače izvrsnoga, što se u ovom tekstu čita o promicanju solidarnosti obitelji narodâ, potkrala se je *neka — kako se meni čini*[1] — praznina koja se svakako treba *popuniti*[2]: nema ništa o problemu *seljenja* ljudi iz zemlje u zemlju, što se danas obično naziva *iseljeničko pitanje.* Ne može biti pravog govora o solidarnosti među narodima a da se ne govori o pitanju iseljavanja i useljavanja, dapače treba reći da je pitanje iseljenika pravi kamen kušnje te solidarnosti. Problem iseljenika je stvarno mnogostruk: postoje politički iseljenici, čija jadna sudbina treba također taknuti savjest solidarnosti među ljudima i narodima, jer se pravo na političku slobodu u današnjem svijetu općenito ubraja među prava koja se ne mogu nijekati nedužnoj osobi . . .[3] No, ja sada, podsjetivši samo ukratko na pitanje političkih iseljenika, želim svratiti vašu pažnju, Oci, na pitanje *seljenja zbog ekonomskih razloga.*

Naša shema govori o *narodima, nacijama* a izgleda da se to u misli poistovjećuje s *državama.* Zapravo bi trebalo govoriti o ljudima, *jer*[4] ljudi su, po sebi, prvotniji od država i nacija. Po naravi stvari nisu ljudi zbog nacija i država nego su države zbog ljudi. Ljudski rod kao takav ima prednost pred narodima i državama. Bog je dao zemlju i sva dobra zemlje ponajprije *ljudskom rodu ili zajednici ljudi kao osobama obdarenim slobodom,* a tek drugotno narodima i državama. Ove trebaju poslužiti tomu da osobe rastu i razvijaju se bolje i slobodnije i učinkovitije. Zbog toga problemi, nabrojeni ovdje u tekstu, nipošto se ne smiju rješavati samo na liniji *nacija* i *država* kao da bi države i narodi kao takvi bili prvotni vlasnici svih dobara zemlje.

Quaestiones sociales et oeconomicae saepe intra fines unius nationis minime possunt veram et dignam solutionem invenire, sicut valor et dignitas personae humanae requirit. Id etiam adiutoriis et subsidiis aliarum nationum obtineri nequit. Superpopulatio, terra minus fertilis, industria non evoluta, haec et alia sunt problemata, quae situationem vitae singulorum hominum multum aggravare possunt et quae solutionem urgentem quaerunt, procrastinationem non permittunt. Dum in aliis regionibus vasta territoria nondum exculta adsunt, aut aliae possibilitates vitae melioris et decentioris dantur, nullae rationes sive politicae sive nationales, nullae rationes stirpis et culturae praevalere debent, quin tales quaestiones etiam ope migrationum ex una natione in aliam solvantur. Gloria nationis, puritas stirpis, autonomia culturalis, et similia, non sunt summum bonum, quod in detrimentum solidarietatis generis humani qua talis conservari deberet!

Ut homo se vere liberum sentiat, non sufficit generalis proclamatio libertatis politicae, sed requiritur proportionata conditio oeconomica, quae personae humanae procurat iustae independentiae facultatem realem. Promotio igitur personarum implicat talem independentiam oeconomicam. Migrationes hominum cum intentione et fine, ut sibi et familiae suae dignam conditionem oeconomicam acquirant, per longum adhuc tempus necessariae praevidentur. Contactus autem et commixtiones populorum, stirpium et coetuum culturalium, quae inde provenire poterunt, nullatenus inter mala computanda sunt, sed e contra repraesentant unam ex viis, ut quamprimum assequatur maior generis humani unitas et desiderata communio culturalis totius generis humani.

In textu scripto tradito: [1]gravis. [2]complenda. [3]Qui hoc iure, igitur, in propria patria privatus fit, merito in aliis terris exspectat humanam solidarietatem, tanquam testimonium veri illius sensus dignitatis personae humanae, quam inter acquisita maiora nostrae civilisationis adnumeramus.
[4]Et tamen. [5]Papa Ioannes XXIII in encyclicis litteris *Pacem in terris* ius emigrandi ponit inter iura uniuscuiusque hominis. De hac quaestione Pius XII iterato locutus est. Nec schema nostrum igitur de hac re tacere potest. Mentio illa, quasi per transennam in Adnexis posita, non sufficit. Requiritur accuratior istius problematis determinatio in ipso textu stricte conciliari, quae sub puncto speciali immediate post punctum 6 inseratur. Novum punctum componatur ita ut sequentia enuntiata sint: Homo habet ius ex iustis causis emigrandi e confinibus propriae patriae. Ideo nationes, quae difficulatibus eiusdem generis minime premuntur, ius immigrandi nulli denegent. Reditus in propriam patriam emigratis fiat facilis, possibilitas autem ut cum propria familia aut consanguineis relationes teneant efficiatur expeditior. In nova patria, ad salaria variasque laboris rationes quod attinet, civibus natis prorsus aequales haberi

Socijalno i ekonomsko pitanje često nikako ne mogu naći pravo i dostojno rješenje u granicama jedne nacije kako to traži vrijednost i dostojanstvo ljudske osobe. To se ne može postići ni pomoćima i potporama drugih nacija. Prenapučenost, manje bogato tlo, nerazvijena industrija — to i ostalo su problemi koji mogu mnogo otežati situaciju življenja pojedinih ljudi i koji traže hitno rješenje, ne dopuštaju odlaganje. Dok u drugim krajevima još nisu obrađena prostrana područja ili postoje druge mogućnosti boljeg i dostojnijeg života, ne smiju prevagnuti nikakvi razlozi, bilo politički bilo nacionalni, nikakvi razlozi plemena i kulture a da se takva pitanja ne bi rješavala i pomoću seljenja iz jedne u drugu naciju. Slava nacije, čistoća roda, autonomija kulture i tomu slično nisu najveće dobro koje bi se trebalo sačuvati na uštrb solidarnosti ljudskog roda!

Da bi se čovjek osjećao zaista slobodnim, nije dostatan općeniti proglas političkih sloboda nego se traži srazmjerni ekonomski položaj koji ljudskoj osobi daje stvarnu sposobnost pravedne neovisnosti. Stoga promaknuće osoba uključuje takvu ekonomsku neovisnost. Predviđa se da će još za dugo vrijeme biti nužna seljenja ljudi s namjerom i ciljem da sebi i svojoj obitelji steknu dostojan ekonomski položaj. A kontakti i pomiješanosti naroda, plemena i kulturnih krugova, što otuda mogu proizaći, nikako se ne smiju ubrajati među zla nego, naprotiv, predstavljaju jedan od puteva da se što prije postigne veće jedinstvo ljudskog roda i željeno kulturno zajedništvo čitavog ljudskog roda.

U predanom pisanom tekstu: [1]teška. [2]ispuniti. [3]Dakle, tko je tog prava lišen u vlastitoj domovini s pravom očekuje u drugim zemljama ljudsku solidarnost kao svjedočanstvo onog istinskog osjećaja za dostojanstvo ljudske osobe koje ubrajamo među najveća dostignuća naše civilizacije.
[4]A ipak. [5]Papa Ivan XXIII u enciklici *Pacem in terris* stavlja pravo iseljavanja među prava svakog čovjeka. O ovom je pitanju opetovano govorio Pio XII. Dakle, ni naša shema ne može o tom šutjeti. Nije dostatno ono spominjanje kao usput stavljeno u Dodatke. Traži se pomnije određenje tog problema u samom striktno saborskom tekstu koje treba umetnuti u posebnu točku odmah poslije točke 6. Neka se sastavi nova točka tako da se izreče slijedeće: Zbog opravdanih razloga čovjek ima pravo na iseljenje iz vlastite domovine. Stoga nacije, koje nisu nikako pritisnute poteškoćama svoga roda, neka nikome ne uskrate pravo na useljenje. Iseljenicima neka povratak u vlastitu domovinu bude lagan a neka se učini boljom mogućnost održavanja veza s vlastitom obitelji ili rođacima. Što se tiče plaće i drugih uvjeta rada u novoj domovini useljenici moraju biti potpuno izjednačeni domorocima i ne

In antiquis temporibus migrationes *populorum* repetite exoriebantur; expansiones et occupationes territoriorum igni et ferro exsequebantur. Necessarium iam est, ut tales violentae proprii »spatii vitalis« (quem dicunt) allargationes in posterum penitus evanescant, et ut bella quae inde exardescebant, nullum iam locum habeant. Oportet igitur, ut aequilibrium oeconomicum et spatiale inter nationes nunc ope pacificae emigrationis et immigrationis *hominum* et familiarum eveniat, quae competentias politicas et nationales minime implicarent...[5]

Per se patet, quod Concilium modos et rationes, quibus haec in concreto in actum deducentur, praescribere nequeat, nec id ad Ecclesiam pertinet...[6].Principia tamen...[7] fundamentalia hic proclamare possumus et debemus, cum manifeste agatur de re essentiali in solidarietate generis humani promovenda.

Ecclesia, quae ex sua definitione *vel descriptione*[8] peregrinans in hoc mundo exsistit, i. e. aliquomodo ex natura sua sortem emigrantium vivit et suffert, quomodo posset de quaestione emigrantium non esse sollicita? Dixi.

Acta Synodalia..., III/6 (Vatikan 1975), str. 452—454
(NB! Isti tekst je otisnut kao **pismena primjedba** u: **Acta Synodalia..**, III/7 (Vatikan 1975), str. 355—357)

---

debeant, nec ullae discriminationi quacumque ex causa expositi. [6]Utrum id fiat ita ut status inter se contractus de transmigrationibus civium stabiliant, an ita ut instrumentum internationale constituatur, quod arbitratum de problemata migrationum facit, cuique singulae nationes ultro se submittere decidant, aut aliis idoneis viis et mediis, id a nobis minime dependet, et iuxta condiciones et situationes concretas ordinandum erit. [7]illa. [8]deest.

U stara vremena opetovano su nastajala seljenja *narodâ;* širenja i zauzimanja teritorija vršila su se ognjem i mačem. Već je nužno da takva nasilna širenja vlastitog »životnog prostora« (kako se kaže) ubuduće potpuno nestanu i da se više ne događaju ratovi koji su radi toga plamtjeli. Potrebno je, dakle, da sada ekonomska i prostorna ravnoteža među narodima nastaje mirnim iseljavanjem i useljavanjem *ljudi* i obitelji što nipošto ne bi diralo političke i nacionalne nadležnosti . . .[5]

Po sebi je jasno da Sabor ne može propisati načine i puteve kojima će se to sprovesti u djelo, a to i ne spada na Crkvu . . .[6] Ipak . . .[7] osnovna načela možemo i moramo ovdje proglasiti, budući da se očito radi o bitnoj stvari u promicanju solidarnosti ljudskog roda.

Kako Crkva, koja je po definiciji *ili opisu*[8] u ovom svijetu putnica, tj. na neki način po svojoj naravi živi i podnosi sudbinu iseljenika, može biti nezauzeta za pitanje iseljenika? Rekoh.

---

smiju biti, bilo s kojeg razloga, izloženi bilo kakvoj diskriminaciji. [6]Da li će to biti tako da se države između sebe dogovore o preseljenju građana ili tako da se uspostavi neko međunarodno sredstvo koje će prosuđivati o problemima seljenja a kojem će se pojedine nacije dragovoljno podvrgavati, ili nekim drugim prikladnim putevima i sredstvima, to o nama ni najmanje ne ovisi i to će trebati urediti prema konkretnim uvjetima i situacijama. [7]ona. [8]toga nema.

Libertas religiosa

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres

Libertas religiosa certe est conditio ut vita religiosa hominum plene efflorescere possit, simul ac fundamentalis necessitas Ecclesiae ut missionem suam salvificam in mundo hodierno adimplere valeat. Ipsa iam proclamatio libertatis religiosae maximi habenda est in hodiernis rerum adiunctis, quamvis modica spes forsan affulgeat libertatem religiosam in omnibus terrae regionibus mox futuram esse vere realem et plenam. Abusus et iniustae oppressiones semper sunt possibiles, at essentialis momenti est, si in conscientia communi hominum et in opinione publica vivat manifesta condemnatio omnium quibus ius libertatis in re religiosa infringitur aut mutilatur. Ideo promulgationem eiusmodi declarationis a Concilio faciendam omnino *puto.*[1]

Maxima nobis incumbit responsabilitas, ut in Concilio conceptum libertatis religiosae describamus et affirmemus quam accuratius, plenius et hodiernis conditionibus generis humani quam accommodatius.

Specificis experientiis ex parte innixus, dicturus sum aliqua, quae partes Status in ordine ad libertatem religiosam respiciunt, quae autem in schemate accuratius ponenda velim.

1. Maxime attendendum est, ne problema libertatis religiosae concipiatur primarie tamquam quaestio habitudinis et aequilibrii inter diversas communitates religiosas, inter quas tunc potestas civilis (Status) tamquam quidam arbiter supremus haberetur, qui omnibus aequalem libertatem concederet atque praestaret.

Evitandum est omne vel minimum vestigium, quod ansam praebere possit conclusioni, velut si potestati civili ullum ius competeret, ut ab intus — i. e. sub aspectu specifice religioso et spirituali — deiudicet, quid sit obiectum libertatis religiosae. Provincia libertatis religiosae non est quid a potestate civili hominibus concessum aut lar-

Religiozna sloboda

GOVOR NA 130. GENERALNOM ZBOROVANJU (17. IX 1965)

Časni Oci,

Sloboda u stvarima vjere je sigurno uvjet da bi vjerski život mogao potpuno cvasti a ujedno je i temeljna nužnost da bi Crkva bila u stanju ispuniti svoje spasenjsko poslanje u današnjem svijetu. Već sam proglas o religioznoj slobodi treba smatrati od velike važnosti u današnjim prilikama, iako možda sjaji mala nada da će zaista stvarna i puna religiozna sloboda uskoro postojati u svim krajevima zemlje. Uvijek su moguće zlouporabe i nepravedni pritisci ali je od bitne važnosti ako u zajedničkoj svijesti ljudi i u javnom mnijenju živi otvorena osuda svega čime se krši i osakaćuje pravo na slobodu u vjerskim stvarima. Stoga *smatram*[1] da Sabor svakako mora promulgirati takvu izjavu.

Na nama leži vrlo velika odgovornost da na Saboru pojam religiozne slobode opišemo i utvrdimo što pomnije, potpunije i što primjerenije današnjim prilikama ljudskog roda.

Djelomično se oslanjajući na osobita iskustva reći ću nešto što se odnosi na ulogu države gledom na religioznu slobodu što bih želio da u shemu bude pomnije stavljeno.

1. Treba ponajviše paziti da se problem religiozne slobode ne poima prvenstveno kao pitanje odnošenja i ravnoteže među različitim vjerskim zajednicama, među kojima bi se tada civilna vlast (država) smatrala kao neki vrhovni sudac koji bi svima dopuštao i pružao jednaku slobodu.

Treba izbjeći svaki i najmanji trag koji bi mogao dati povoda zaključivanju kao da bi civilnoj vlasti pripadalo ikakvo pravo da iznutra — tj. pod osobitim religioznim i duhovnim vidom — prosuđuje što je predmet religiozne slobode. Područje slobode u vjerskim stvarima nije nešto što civilna vlast dopušta i udjeljuje ljudima nego je

gitum, sed est ius nativum et inalienabile personarum, quod ex ipsa natura rei ad ipsas competit. Status est, ut hanc libertatem magni faciat et instrumentis suis specificis efficaciter protegat tamquam elementum non parvum boni communis. Per accidens tantum exercitium libertatis limitari potest, attamen non ex ratione quae ex deiudicando interno valore religionis — sive obiective sive subiective sumptae — peteretur, sed ex consequentiis funestis in campo cuius protectio a potestate civili dependet.

Quapropter mentionem *conscientiae* ex contextu schematis, ubi de partibus potestatis civilis agitur *(ergo non omnino, sed solummodo ubi de partibus potestatis civilis agitur)*[2], expungendam esse puto. Potestati civili nefas est sive religionem imponere sive impedire vel reprimere, *seclusa quaestione de recta aut certa conscientia,* de qua potestas civilis iudicare non debet nec potest («de internis non iudicat praetor»). Coercitio ex parte potestatis civilis in rebus religionis nec *iuxta* nec *contra* conscientiam civium locum habet.

Praeterea, ad ipsam notionem iuris ad libertatem religiosam pertinet ius ut nullus in bonis et iuribus, quae sunt extra ambitum *religiosum*[3] et quae sunt omnibus civibus communia, quoquo modo defraudatus sit, aut civis secundi ordinis habitus. Omnis igitur discriminatio civilis in fundamento religioso radicata fortiter et expresse reprobanda est in ipsa descriptione libertatis religiosae.

Textum quem propono, ut hoc modo reformetur textus praesentatus, scripto trado.[4]

2. Possibilitas ut una religio prae aliis in legislatione civili et bonis distribuendis praeferatur, quae certe locum habere potest, petatur oportet non ex titulis religiosis sed ex titulis extrareligiosis, in quibus potestas civilis certe competentiam habet: *i. e.*[5] fructus religionis in vita et bonis civitatis qua talis. Si Status aliquem favorem nonnullis communitatibus religiosis tribuit ex his titulis, qui ut iusti sint debent de facto existere, nullam iniuriam aliis communitatibus infert, dummodo omnia iura, quae ex libertate religiosa qua tali proveniunt,

---

In textu scripto tradito: [1]fulcire vellem. [2]deest. [3]religiosorum.

[4]Propono igitur ut ipsa declaratio (n. 2, pag. 5, linn. 15-19 et pag. 6, linn. 1-8) fiat verbis sequentibus: «Haec Vaticana Synodus declarat ius ad libertatem religiosam fundatum esse in ipsa dignitate personae humanae, qualis et ratione et maxime verbo Dei revelato cognoscitur. Hoc autem ius in eo consist, quod homines possint ab extrinseco non impediti dictamina propriae conscientiae in re religiosa sequi, quatenus inde ius aliarum personarum non laeditur aut aliquod malum certum societati humanae non provenit». Haec est descriptio iuris in se. Nunc obligationes ex parte aliorum:«Nulli, igitur, homini aut coetui

naravno i neotuđivo pravo osoba koje im pripada po samoj naravi stvari. Država postoji da tu slobodu poštuje i djelotvorno brani svojim osobitim sredstvima kao značajan elemenat općeg dobra. Tek slučajno se može ograničiti vršenje te slobode ali ne iz razloga koji bi proizlazio iz prosuđivanja nutarnje vrijednosti religije — bilo objektivno bilo subjektivno uzete — nego iz loših posljedica na području čija zaštita ovisi o civilnoj vlasti.

Zbog toga smatram da se spominjanje *savjesti* treba odstraniti iz konteksta gdje se radi o ulozi civilne vlasti *(dakle, ne potpuno nego samo gdje se radi o ulozi civilne vlasti)*[2]. Nepravda je da civilna vlast religiju bilo nameće bilo zabranjuje i potiskuje *bez obzira na pitanje o ispravnoj ili sigurnoj savjesti* o kojoj civilna vlast ne treba i ne može suditi (»o nutarnjim stvarima ne sudi sudac«). Prisila sa strane civilne vlasti u vjerskim stvarima nema mjesta ni *sukladno* ni *protiv* savjesti građana.

Osim toga, spada na sam pojam prava na religioznu slobodu pravo da nitko u onome što je izvan *religioznog*[3] područja i što je zajedničko svim građanima ne bude prikraćen ili smatran građaninom drugog reda. Stoga u samom opisu religiozne slobode treba čvrsto i izričito osuditi svaku civilnu diskriminaciju temeljenu na religioznoj osnovi.

Napismeno predajem tekst koji predlažem da se na taj način ispravi predloženi tekst.[4]

2. Mogućnost da neka religija ima prednost pred drugima u civilnom zakonodavstvu i u dodjeljivanju dobara, što sigurno može postojati, mora se tražiti ne iz religioznih nego izvanreligioznih razloga, u kojima je civilna vlast svakako nadležna, *a to su*[5] plodovi religije u životu i dobrima države kao takve. Ako država daje koju prednost nekim religioznim zajednicama iz tih razloga, koji da bi bili pravedni moraju stvarno postojati, ne nanosi nikakvu nepravdu ostalim zajednicama sve dok se ovim drugim zajednicama i njihovim članovima

---

U predanom pisanom tekstu: [1]želio bih poduprijeti. [2]toga nema. [3]religioznih [stvari]. [4]Zato predlažem da sama izjava (br. 2. str. 5, redak 15—19 i str. 6. redak 1—8) bude slijedećim riječima: »Ovaj Vatikanski Sabor izjavljuje da je pravo na slobodu u religioznim stvarima utemeljeno u samom dostojanstvu ljudske osobe kakvu spoznajemo i razumom i ponajviše iz objavljene Božje riječi. To se pak pravo sastoji u tome da ljudi, nezapriječeni izvana, mogu slijediti kazivanja vlastite savjesti u religioznim stvarima, ukoliko se time ne povređuje pravo ostalih osoba ili ne proizlazi kakvo sigurno zlo za ljudsko društvo«. To je opis prava u sebi. Evo obveze od strane drugih:

his aliis communitatibus earumque membris agnoscuntur et servantur. Potestas civilis certe potest communitatem religiosam adiuvare in conservandis monumentis artis, in institutis scholaribus, educativis et caritativis gerendis, et in permultis aliis rebus, quibus communitas quaedam religiosa in vitam civitatis etiam temporalem reapse historice introivit et influxum salutarem de facto exercet. Immo quandoque potestas civilis id facere et agnoscere debet, cum agatur de bono communi.

Ideo propono ut[6] textus, igitur, in n. 5, pag. 11, linn. 13—20, *hoc*[7] modo rescribatur:

«Hoc vero libertatis religiosae regimen non impedit, quominus aliquibus, aut etiam uni communitati religiosae, in iuridica quoque civitatis ordinatione, specialis positiva agnitio civilis tribuatur necnon favores et respective subsidia assignentur, suadentibus id peculiaribus rationibus quas huiusmodi communitates religiosae etiam in vita civitatis temporali salubriter reapse adimplent, eo tamen pacto, ut simul exclusa sit quaevis limitatio libertatis religiosae aliarum communitatum pariter ac discriminatio erga earum membra in iuribus civium communibus fruendis».

3. Ordo publicus, et quo limitatio libertatis petitur, *in iustitia* fundatus et constitutus esse debet. Explicita mentio huius momenti moralis, i. e. iustitiae, in adducendo conceptu ordinis publici prorsus necessaria videtur, ut pateat non agi de re iuridice tantum ordinata et vi atque oppressione omnium qui contenti non sunt conservata. Limites, de quibus pag. 6, linn. 7—8 et passim, dicantur *iusti*, non simpliciter *debiti*.

N. 4, pag. 9, linn. 26 ss., *propono ut*[8] sic reformetur: «Societas humana (i. e. non solus Status aut societates temporales, sed etiam e. g. Ecclesia) ius habet sese protegendi contra abusus, qui forsan sub titulo libertatis in rebus religionis oriri *sibique in damnum cedere possint*». Sic accuratius determinantur isti abusus, ne textus noster ansam praebeat falsis et arbitrariis interpretationibus, sicuti e. g.

---

sociali vel publicae potestati licitum esse potest quamcumque coercitionem adhibere, sive ut aliquis ad agendum in re religiosa cogatur, sive ut impediatur quominus intra iustos limites privatе vel publice iuxta religionem suam agat». Hic nulla mentio conscientiae. Et addatur: «Nefas est, pariter, iustam aequalitatem in fruitione iurium civilium et bonorum societatis temporalium cuicumque ob rationes religiosas quoquo modo denegare vel in discrimen vocare».

[5]deest. [6]deest. [7]sequenti. [8]deest. [9]deest. [10]deest. [11]deest. [12]Ratio patet.

priznaju i osiguravaju prava koja proizlaze iz religiozne slobode kao takve. Civilna vlast sigurno može pomagati religioznu zajednicu u čuvanju spomenika umjetnosti, u djelovanju školskih, odgojnih i karitativnih ustanova i u premnogim drugim stvarima po kojima je neka religiozna zajednica stvarno povijesno ušla i u vremeniti život države te zaista vrši korisni utjecaj. Dapače, ponekad civilna vlast to mora činiti i priznati, budući da se radi o općem dobru.

Stoga predlažem da[6] se tekst, dakle, u br. 5, str. 11, redak 13—20 na *ovaj*[7] način iznova napiše:

»Ovaj pak poredak religiozne slobode ne priječi da se nekim ili pak samo jednoj religioznoj zajednici, čak i u pravnom uređenju države, dade posebno pozitivno civilno priznanje pa da se i odrede prednosti i odnosne pomoći ako to svjetuju posebni razlozi koje takve religiozne zajednice zaista korisno ispunjuju i u vremenitom životu države, ali uz uvjet da bude isključeno bilo kakvo ograničavanje religiozne slobode ostalih zajednica kao i diskriminacija njihovih članova u uživanju zajedničkih civilnih prava«.

3. Javni red, zbog kojeg se traži ograničenje slobode, mora biti temeljen i sazdan *na pravdi*. Izričito spominjanje ovog moralnog momenta, tj. pravde, izgleda upravo nužno u navođenju pojma javnog reda da bude jasno da se ne radi samo o zakonski uređenoj stvari i čuvanoj silom i pritiskom na one koji nisu zadovoljni. Granice, o kojima je riječ na str. 6, redak 7—8 i drugdje, neka se odrede kao *pravedne* a ne jednostavno kao *dužne*.

Predlažem da[8] se br. 4, str. 9, redak 26ss ovako prepravi: »Ljudsko društvo (tj. ne samo država ili vremenita društva nego i, npr., Crkva) ima pravo štititi se od zloupotreba koje bi možda mogle nastati pod izgovorom slobode u religioznim stvarima *i pretvoriti se u štetu za nj*«. Tako su pobliže određene zloupotrebe da ne bi naš tekst dao povoda krivim i proizvoljnim tumačenjima kako se to ponekad do-

---

»Zato ne može biti dopušteno ni jednom čovjeku ili pak društvenoj grupi ili javnoj vlasti primjenjivati bilo kakav pritisak bilo da se netko sili na vršenje religije bilo da se spriječava da djeluje, privatno i javno, prema svojoj religiji unutar pravednih granica«. Ovdje nikakvo spominjanje savjesti. I neka se doda: »Nepravedno je, također, da se zbog religioznih razloga ikome na bilo koji način niječe ili opovrgava pravedna jednakost u uživanju civilnih prava i vremenitih dobara društva«. [5]toga nema. [6]toga nema. [7]slijedeći. [8]toga nema. [9]toga nema. [10]toga nema. [11]toga nema. [12]Razlog je jasan.

accidit quandoque cum conceptu *sic dicti*[9] »abusus religionis in fines politicos«, qui in aliquibus Statibus lege vetatur et punitur, sed qui conceptus valde ambiguus est et arbitrarie applicatur; *v. g. sacerdos qui condemnatus est quia loquebatur de martyribus in Congo: hoc fuit abusus religionis in fines politicos apud aliquos.*[10]

Ideo propono ut[11] sequentia sic reformentur: »Pertinent praecipue ad potestatem civilem huiusmodi protectionem praestare, non tamen modo arbitrario vel ope sic dictae liberae discretionis magistratus, sed secundum accurate stabilitas normas iuridicas, quas necessitates iusti ordinis publici postulant« . . .[12] Satis.

Acta Synodalia . . ., IV/1 (Vatikan 1976), str. 292—294

gađa, npr., s pojmom *tzv.*[9] »zloupotrebe religije u političke svrhe«, koja se u nekim državama zakonom zabranjuje i kažnjava, ali koji pojam je jako dvoznačan i proizvoljno se upotrebljava; *npr. svećenik je osuđen zato što je govorio o mučenicima u Kongu; za neke je to bila zloupotreba religije u političke svrhe*[10].

Zbog toga predlažem da[11] da se ono što slijedi ovako prepravi: »Spada osobito na civilnu vlast da pruža takvu zaštitu ali ne na proizvoljni način i po tzv. slobodnoj prosudbi upravitelja nego po pomno utvrđenim zakonskim normama koje traže potrebe pravednog javnog reda«...[12] Dosta.

De atheismo

EXC. MUS P. D. FRANCISCUS ŠEPER
Archiepiscopus Zagrabiensis

Venerabiles Patres conciliares,

Meus interventus refertur ad nn. 18 et 19, ubi de atheismo.[1]

De atheismo in hac constitutione certe tacere non possumus. Loquendum est non solum ideo quod atheismus sit unum ex problematibus difficillimis Ecclesiae in mundo hodierno, sed etiam — et *haec est praecipua ratio*[2] — ideo quod in mundo huius temporis homines et motus exsistunt qui atheismum considerant tamquam conditionem veri humanismi et tamquam postulatum progressus mundi et societatis. In schemate nostro christianam conceptionem problematum huius mundi exponere volumus: quaestio de atheismo intrat igitur in ipsum fundamentum huius schematis, tamquam necessaria iustificatio dicendorum.

Sed essentiale est, *qua ratione et modo* hic nobis de atheismo loquendum sit. Specialis natura et contextus huius schematis expostulant sermonem de atheismo sibi cohaerentem: putamus ea quae nunc in *duobus citatis numeris*[3] habentur nec sufficientia esse nec plene accommodata.

Prae oculis habeantur, oportet, quaestiones: qui sunt homines quos alloquimur? Qua ratione nobis loquendum est? Quid obtinere volumus?

Non loquimur solis catholicis, sed omnibus hominibus bonae voluntatis. Non solis philosophis aut mundi rectoribus, sed prorsus omnibus hominibus. Desiderium nostrum est, ut non solum a fidelibus sed etiam ab ipsis atheistis attente audiamur.

Ratione positiva ad problema accedendum est, cum intentione ut detegantur et describantur rationes et radices, ex quibus provenit id

---

In textu scripto tradito: [1]deest. [2]praecipue. [3]nn. 18-19. [4]deest.

O ateizmu

GOVOR NA 135. GENERALNOM ZBOROVANJU NA SHEMU O CRKVI U SUVREMENOM SVIJETU (24. IX 1965)

Časni saborski Oci,

Moj se intervent odnosi na br. 18 i 19 gdje se govori o ateizmu.[1] U ovoj konstituciji zasigurno ne možemo šutjeti o ateizmu. Treba govoriti ne samo stoga što je ateizam jedan od najtežih problema Crkve u suvremenom svijetu nego također — *i ovo je glavni razlog*[2] — zato što u današnjem svijetu postoje ljudi i pokreti koji ateizam smatraju uvjetom pravog humanizma i zahtjevom napretka svijeta i društva. U našoj shemi želimo iznijeti kršćansko poimanje problema ovoga svijeta: stoga pitanje ateizma ulazi u sam temelj ove sheme kao potrebno opravdanje onoga što treba reći.

Ali bitno je *zbog čega i kako* nam je ovdje govoriti o ateizmu. Posebna narav i kontekst ove sheme traže njoj sukladan govor o ateizmu: smatramo da ono što se sada nalazi u *dva navedena broja*[3] nije ni dovoljno ni sasvim primjereno.

Treba pred očima imati pitanja: tko su ljudi kojima govorimo? Zbog čega trebamo govoriti? Što hoćemo postići?

Ne govorimo samo katolicima nego svim ljudima dobre volje. Ne samo filozofima ili upravljačima svijeta nego baš svim ljudima. Naša je želja da nas pažljivo počuju ne samo vjernici nego i sami ateisti.

Problemu treba pristupiti pozitivno i s namjerom da se otkriju i opišu razlozi i korijeni iz kojih je došlo to da je danas ateizam

---

U predanom pisanom tekstu: [1]toga nema. [2]osobito. [3]br. 18—19. [4]toga nema.

quod atheismus hodie tam late patens phaenomenon evaserit. Non est obliviscendum hodie iam existere in mundo multos homines qui atheismum quodammodo *in hereditatem* acceperunt potius quam personali consilio amplexi sunt. Atheismus facile hominibus praesentatur tamquam consequentia normalis et naturalis maioris progressus scientiae et culturae. Et haec quaestio non est parvipendenda in deiudicanda propagatione atheismi, praesertim cum adsint homines religiosi et praedicatores qui saepe nimis facile contra mundum modernum indiscriminatim insurgunt et in laudes temporum anteactorum effunduntur.

Finis loquendi in hoc schemate non est simplex condemnatio atheismi nec — primario — demonstratio existentiae Dei. Neque in hoc schemate, praecise, intendimus conversionem atheistarum. Exponere volumus, quomodo christiani intelligunt hunc atheismum hodiernum et qua ratione suscipiunt existentiam atheistarum. In evidentiam ponere volumus, qua ratione fides in Deum non solum non impedit, sed etiam urget actionem et sollicitudinem pro progressu humanitatis et pro melioribus conditionibus vitae necnon maiore dignitate personae humanae provehendis.

Quapropter manifestius et cum maiore sinceritate agnoscendum est, partialem responsabilitatem pro hoc atheismo moderno etiam aliquando iis christianis imputandam esse, qui nimis pertinaciter ordinem stabilitum et immutabilitatem structurarum socialium, falso ad nomen Dei provocantes, defendebant aut etiam defendere pergunt. Quod si Ecclesiae qua tali pure et simpliciter haec res attribui nequit, quis est qui negare possit in populo Dei fuisse qui religionem simili unilaterali ratione interpretabantur eaque — quamvis bona fide abutebantur? Proclamemus clare conservatismum illum rigidum et immobilismum, quem aliqui Ecclesiae catholicae adscribere non desinunt, a vero spiritu Evangelii alienum esse!

Expresse declarandum est notionem Dei quam hi atheistae habent essentialiter esse defectuosam et mancam, ideoque non esse veram. Verus Deus non est ille, qui homines a cura de iustitia et caritate activa erga omnes in hoc mundo avertat et iustitiam ac felicitatem aeternam tantummodo promittat, sed ille est verus Deus, qui praecipit et exigit a nobis, ut iustitiam et caritatem etiam in hoc mundo — et primum in hoc mundo — omnibus modis et viribus realizare satagemus! Iustitia in caelo intelligenda est etiam tamquam recompensatio pro hac iustitia quam homines in terra instaurare student.

tako na daleko očita pojava. Ne smije se zaboraviti da danas već postoje u svijetu mnogi ljudi koji su ateizam na neki način primili *u baštinu* više nego što su ga prihvatili vlastitom odlukom. Ateizam se ljudima lako predstavlja kao normalna i naravna posljedica sve većeg napretka znanja i kulture. A ovo pitanje se ne smije omalovažavati u procjenjivanju proširenja ateizma, osobito zato jer postoje religiozni ljudi i propovjednici koji često olako bez razlikovanja ustaju protiv modernog svijeta i predaju se pohvalama prošlih vremena.

Cilj govora u ovoj shemi nije jednostavno osuda atezma niti — prvenstveno — dokazivanje Božje opstojnosti. Niti baš imamo u ovoj shemi na umu obraćenje ateista. Želimo izložiti kako kršćani shvaćaju taj današnji ateizam i kako prihvaćaju postojanje ateista. Hoćemo istaknuti zbog čega vjera u Boga ne samo da ne priječi nego i sili na akciju i brigu za promicanje napretka čovječanstva i boljih uvjeta života kao i većeg dostojanstva ljudske osobe.

Zbog toga treba očitije i s većom iskrenošću priznati da se djelomična odgovornost za ovaj moderni ateizam treba pripisati katkada i onim kršćanima koji su previše uporno branili ili pak nastavljaju braniti postojeći red i nepromjenjivost socijalnih struktura, krivo se pozivajući na Božje ime. Iako se to ne može sasvim i jednostavno pripisati Crkvi kao takvoj, tko bi mogao nijekati da u narodu Božjem nije bilo onih koji su na slični način religiju jednostrano tumačili i — premda u dobroj vjeri — nju zloupotrebljavali? Proglasimo jasno da je onaj kruti konzervativizam i nepokretljivost, što ih neki ne prestaju pripisivati katoličkoj Crkvi, stran pravom duhu Evanđelja!

Treba izričito izjaviti da je pojam Boga, koji imaju ti ateisti, bitno nepotpun i manjkav i da zbog toga nije istinit. Pravi Bog nije onaj koji ljude odvraća od brige za pravdu i djelotvornu ljubav prema svima u ovom svijetu i samo obećava vječnu pravdu i sreću nego je pravi Bog onaj koji naređuje i od nas traži da uznastojimo na sve načine i svim silama ostvariti pravdu i ljubav i u ovom svijetu — i to ponajprije u ovom svijetu! Pravda u nebu treba se shvaćati i kao nagrada za ovu pravdu koju ljudi nastoje uspostaviti na zemlji.

Verus Deus, quem Iesus docuit et manifestavit, non seipsum hominibus revelat solummodo per ordinem naturae, sed etiam per Populum suum et per singulos homines qui in Populum suum cooptati sunt et qui vita et opere Eum in mundo coram fratribus suis testificant. Verus Deus omnes homines vocat et adiuvat, ut testimonium perhibendo veritati — veritatem facientes in caritate — iustitiae et caritati per seipsos suamque in Spiritu cooperationem universum mundum magis magisque testem et revelatorem Dei efficiant.

Exinde videmus, fidem in Deum, si vera et sincera est, nullatenus obstaculum et impedimentum progressus esse posse, sed incitamentum et sustentaculum.

Immo nos christiani putamus, Deum esse verum et reale principium, ut promotio dignitatis personae humanae et veri humanismi haberi possit. Tamen exinde asserere nolumus atheistas nihil pro hac promotione proficere posse, cum veri valores existere possint, quorum fundamentum divinum quandoque non quidem statim patet, et tamen implicitam saltem affirmationem voluntatis divinae et legis aeternae repraesentant.

Talis sermo — *meo iudicio*[4] — de atheismo in contextum huius schematis pertinet. Gratias.

Acta Synodalia . . ., IV/2 (Vatikan 1976), str. 435—437

Novi kurijalni kardinal dao je 8. veljače 1968. vrlo značajan intervju zagrebačkom tjedniku »Vjesnik u srijedu«

Poslije imenovanja za pročelnika Svete kongregacije za nauk vjere 8. I. 1968. kardinal Šeper je još neko vrijeme vršio i dužnost zagrebačkog nadbiskupa: za radnim stolom u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu početkom veljače 1968. godine

U svom intervjuu kardinal Šeper je govorio o svojoj budućoj službi u Vatikanu i o odnosima Crkve i Države u našoj zemlji

Kardinal Šeper 22. studenoga 1968. napušta svoju radnu sobu u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu i za stalno odlazi u Rim

Šeper se uvijek rado vraćao u Hrvatsku i Zagreb: za vrijeme jednog vjenčanja u kapeli sv. Stjepana u nadbiskupskom dvoru u Zagrebu

Novi pročelnik Svete kongregacije za nauk vjere sa svojim prvim suradnikom a kasnijim kardinalom Pavlom Philippeom kod pape Pavla VI. 26. siječnja 1968.

Kardinal Šeper sa svojim suradnicima iz Svete kongregacije za nauk vjere

U radnoj sobi u svom stanu na Piazza Città Leonina 1 u Rimu

Papa Ivan Pavao I. potvrdio je Šepera kao pročelnika Svete kongregacije za nauk vjere

Za vrijeme svog posjeta Poljskoj 1974. godine kardinal Šeper je obišao i logor Oswiecim — sprijeda kardinal Karol Wojtyla

Dobri prijatelji i budući najuži suradnici kardinali Karol Wojtyla i Franjo Šeper zajedno mole u Krakovu 1974. godine

Manje od pola godine prije svoje smrti kardinal Šeper je u Calgaryju u Kanadi u srpnju 1981. godine posvetio novu hrvatsku crkvu Majke Božje Bistričke: na uzletištu u Calgaryju s voditeljem misije fra Dujom Bobanom

I kao pročelnik Svete kongregacije za nauk vjere kardinal Šeper je rado obilazio hrvatske župe izvan domovine: u New Yorku 1. studenoga 1973.

Kao počasni građanin molizanskog mjesta Acquaviva Collecroce, kardinal Šeper se rado slikao s tim molizanskim Hrvatima u jednoj kapeli bazilike sv. Petra 21. svibnja 1975.

Jedna od posljednjih fotografija pročelnika Svete kongregacije za nauk vjere i bivšeg zagrebačkog nadbiskupa kardinala Franje Šepera

Kardinal Šeper s dobrim prijateljem kardinalom Wrightom, pročelnikom Svete kongregacije za kler

Pravi Bog, koga je Isus naučavao i objavio, nije se ljudima objavio samo po redu prirode nego i po svom narodu i pojedinim ljudima koji su ubrojeni u njegov narod i koji životom i djelom Njega svjedoče u svijetu pred braćom. Pravi Bog sve ljude poziva i pomaže da, dajući svjedočanstvo istini (čineći istinu u ljubavi), pravdi i ljubavi, samima sobom i svojim sudjelovanjem u Duhu učine sav svijet sve više i više svjedokom i objaviteljem Boga.

Otuda vidimo da vjera u Boga, ako je prava i iskrena, nipošto ne može biti smetnja i zapreka nego poticaj i podrška napretku.

Dapače, mi kršćani smatramo da je Bog pravi i zbiljski princip da bi moglo postojati promaknuće dostojanstva ljudske osobe i pravog humanizma. Ipak iz toga ne želimo tvrditi da ateisti ne mogu ništa koristiti tom promaknuću, jer mogu postojati prave vrednote čiji božanski temelj ponekad nije, doduše, odmah očit, ali ipak predstavljaju bar uključnu potvrdu božanske volje i vječnog zakona.

Po mom sudu[4] ovakav govor o ateizmu spada u kontekst ove sheme. Hvala.

Dragocjena zbirka aktualnih studija i rješenja

Pred nama su dokumenti što su izašli iz ureda Kongregacije za nauk vjere kroz godine kad je toj Kongregaciji bio na čelu hrvatski kardinal dr. Franjo Šeper. Riječ je o jedinstvenoj zbirci koja čitatelja na neki način vodi iza kulisa vrhovne crkvene uprave i to upravo u osjetljivim pitanjima rasuđivanja o pravovjerju i pravodjelju, vjeri i moralu. Dokumenti su raznorodni. Ima tu običnih kratkih otpisa koji suhoparnim stilom svakodnevne administracije odgovaraju na razna, redovita i naoko ne odviše važna pitanja iz biskupija širom katoličkog svijeta. Ima i odlučnih pravorijeka iz kojih izbija autoritativna svijest čuvara katoličke istine koji tu odgovornu službu vrši po Papinu poslanju te podnosi Papi rješenja na potpis da ih onda obznani Crkvi. Ima i opširnih studija koje neobičnom poniznošću nastoje ne nametati gotove istine nego ulaze u proces traženja i provjeravanja, proučavaju izvore, navode misli iz Pisma i Predaje, predlažu crkvenoj javnosti ta razmišljanja da bi je potakla na oprez, na vjernost sačuvanoj baštini, da bi je odvratila od brzopletosti, osobito u pitanjima koja i dalje treba istraživati. O svakom od tih dokumenata vrijedilo bi napisati poseban osvrt. Ovo je, naime, prilika da najširi slojevi svećenika i vjernika, kao i drugih zainteresiranih, izravno vide kako se to u Rimu radi. Ovako složena i javnosti predana zbirka ne traži strahopoštovanje, divljenje, slijepu pokornost. Ona se s povjerenjem predaje čitatelju očekujući da on uzvrati povjerenjem.

Kardinal Šeper je sa svojim suradnicima u Kongregaciji, članovima odgovarajućih komisija i drugim stručnjacima morao budno pratiti cijeli misaoni razvoj u krilu katoličanstva kroz niz godina nakon završetka II. vatikanskog koncila. Toliko se govorilo o bujanju sumnjivih ideja, toliko o navodnim nastojanjima Rimske kurije da obuzda ili čak zaustavi rast koncilske obnove u evanđeoskoj slobodi. No providnost htjede da na čelo ove prevažne Kongregacije dođe jedan od najotvorenijih i ujedno najuravnoteženijih otaca tog Koncila — dotadašnji

zagrebački nadbiskup; kao što je ista Providnost htjela da uskoro zatim na čelo cijele Crkve dođe upravo onaj koncilski otac — dotadašnji krakovski nadbiskup — koji je dao glavne sadržaje i najsuvremenija usmjerenja osobito prevažnoj koncilskoj konstituciji Gaudium et Spes. Tako su Šeper i Wojtyla, svaki na svoj način i svaki na svojoj razini, osigurali kontinuitet i realizam koncilske obnove. Nije čudo što su se razočarali krugovi koji su se možda ponadali da će Katolička Crkva sama sebe poreći da bi se tek onda navodno pronašla. Nije čudo ni to što vrlo značajni dokumenti i jednoga i drugoga — dekreti Šeperove kongregacije te enciklike i drugi spisi Ivana Pavla II. — doživješe omalovažavanja te dobrim dijelom ostadoše nepoznati i onima koji su željeli čvrstu »protureformaciju« u odnosu na Koncil. Znak je to da su ti dokumenti kao i ta linija crkvene obnove doista katolički. I da je možda krajnje vrijeme da ih crkvena javnost bolje upozna.

U ovoj se zbirci izravno može vidjeti što je sve ovih godina dolazilo i još uvijek dolazi u pitanje. Razmjerno veliki broj svećenika nije kroz to vrijeme znao održati zadanu riječ o doživotnoj obvezi. Neki od katoličkih mislioca stadoše izmicati objavljenim istinama o Utjelovljenju i Trojstvu. Jedni htjedoše misliti da ne bi trebalo toliko poštivati posvećene prilike euharistijskog kruha; drugi pokušaše sebe osloboditi dugih sati sjedenja u ispovjedaonicama, a vjernike obveze da grijeh po grijeh kroz ispovjedničke uši predaju u smrt Kristovu. Zatim se ponoviše davne sumnje o spolnoj čistoći i doživotnoj bračnoj vjernosti. Pokrenulo se i pitanje o crkvenom sprovodu onih koji nisu baš kršćanski živjeli i umrli. Međutim su još uvijek aktualna tajna slobodnozidarska društva, a neki katolici, čini se, htjedoše biti njihovim članovima unatoč postojećim jasnim crkvenim zakonima. O pobačaju nikad dosta jasnih izlaganja i upozorenja. Nekoliko teologa postadoše glasoviti debelim knjigama koje malobrojni pročitaše a mnogi o njima zauzeto govore na temelju članaka po raznim publikacijama. Šeperova Kongregacija trudi se biti pravedna prema njima i prema objavljenoj istini, nastoji nikoga od njih ne poniziti, ne pogaziti njihovo ljudsko i vjerničko dostojanstvo kao ni njihovu stručnu reputaciju, a vjernicima ipak reći kakve se zamke u tim knjigama kriju ili na što treba paziti da bi ih se ispravno shvatilo. Suvremena medicina i s njom povezana antropološka gibanja, osim pobačaja pribjegava i sterilizaciji, što je kršćanstvo oduvijek smatralo nehumanim i stoga grešnim. Čudno je ali zapravo u skladu sa svim tim pojavama,

da se pojaviše i sumnje da li anđeli uopće postoje, dok se istodobno šire razni oblici čaranja, gatanja, magije, drugovanja sa zloduhom. Također je trebalo reagirati na proširene tvrdnje da nije sramotno pribjegavati masturbaciji, da bi se moglo tolerirati ili čak blagoslivljati »brakove« homoseksualaca. Probudiše se zatim pitanja o mogućnosti ženskog svećenstva. Našlo se i biskupa koji se odmetnuše i počeše nezakonito rediti druge biskupe i svećenike. I kao usput treba bdjeti nad pučkom pobožnošću, nad raznim viđenjima, medaljicama, devetnicama, pravim i lažnim prorocima i čudotvorcima širom svijeta. Ne smije se šutjeti ni pred teorijama što postaju zahtjevi da bi stare i bolesne trebalo kao iz milosrđa bezbolno usmrćivati eutanazijom. Posebno je zanimljiva studija sa smjernicama o krštavanju djece koju bi svaki župnik morao proučiti za neposrednu praksu svakodnevnog primanja ili odbijanja onih koji traže krst za svoju djecu a možda su poluvjernici ili čak nevjernici. Tako nas ova zbirka vodi iz pitanja u pitanje, svuda jasno a nadasve iskreno. To je izlaganje katoličkog nauka sa svim nijansama razlikovanja Božjeg i crkvenog zakona, sigurnog od vjerojatnog i dvojbenog, onoga što je očito da se ne smije mijenjati od onoga što treba čuvati jer se vidi da ponuđena nova rješenja nisu zrela ni prihvatljiva. I sve to u šeperovskoj ljubavi prema konkretnoj Crkvi, u poštovanju prema Bogu i čovjeku, sve u zauzetosti za vjernost, sve iz muke nezaobilazne.

Upoznati ovaj niz dokumenata znači steći određenije i realnije poštovanje prema Svetoj Stolici i katoličanstvu u svoj njegovoj pojavnosti. Stoga ovo nije samo spomen-knjiga jednom hrvatskom kardinalu, nego doista zanimljiva i važna literatura za suvremenike punà stručnih, domišljenih, zanimljivih, argumentiranih i odmjerenih odgovora na mnoga suvremena crkvena pitanja.

Živko KUSTIĆ

Statuta Commissionis theologicae

1. COMMISSIO THEOLOGICA penes Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei instituitur, cuius munus est Sanctae Sedi et praecipuum in modum eidem Sacrae Congregationi auxilium praestare in quaestionibus doctrinalibus maioris momenti perpendendis.

2. Munere Praesidis Commissionis Theologicae fungitur Cardinalis Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei Praefectus, qui pro singulis sessionibus unum e Cardinalibus Membris eiusdem Sacrae Congregationis delegare potest.

3. Cardinalis Praeses secretarium pro laboribus technicis Commissionis designat.

4. Commissio Theologica constat theologis e diversis scholis ac Nationibus, qui scientia theologica et fidelitate erga Ecclesiae Magisterium praestant.

5. Commissionis Theologicae Membra a Summo Pontifice, cuius iudicio proponuntur a Cardinali Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei Praefecto post consultationem Conferentiarum Episcopalium, ad quinquennium nominantur, quo expleto iterum confirmari possunt. Summa Membrorum numerum triginta non superabit.

6. Coetus Plenarius Commissionis Theologicae saltem semel in anno convocatur.

7. Si studium particularium quaestionum id exigat, Cardinalis Praeses speciales Commissiones e Membris materia peculiariter peritis instituere potest, quae, studio expleto, munere suo cessant.

8. Commissionis Theologicae Membra etiam scripto consultari possunt.

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Statuta «ad experimentum« commissionis theologicae,* 12 iulii 1969: *AAS* 61 (1969), 540—541.

Statut teološke komisije

1. Osniva se Teološka komisija uz Kongregaciju za nauk vjere sa zadaćom pružati pomoć Svetoj Stolici, a osobito toj Svetoj kongregaciji u pretresanju važnijih doktrinarnih pitanja.

2. Služba predsjednika Teološke komisije pripada kardinalu predstojniku Kongregacije za nauk vjere, koji za pojedina zasjedanja može delegirati jednoga od kardinala članova te Svete kongregacije.

3. Kardinal predsjednik imenuje tajnika za tehničke poslove komisije.

4. Teološka komisija sastoji se od teologa različitih škola i naroda koji se ističu teološkim znanjem i vjernošću prema crkvenom učiteljstvu.

5. Članove Teološke komisije imenuje Vrhovni svećenik za pet godina a na prijedlog predstojnika Kongregacije za nauku vjere, uz prethodno savjetovanje s biskupskim konferencijama. Na kraju petogodišta oni mogu biti ponovno potvrđeni. Neka ih ne bude više od trideset.

6. Plenarna skupština Teološke komisije saziva se najmanje jedanput godišnje.

7. Ako to zahtijeva proučavanje posebnih pitanja, kardinal predstojnik može osnivati posebne komisije od članova koji su osobito učeni u tim pitanjima. Takve komisije prestaju postojati čim izvrše svoj zadatak.

8. Od članova Teološke komisije može se zatražiti mišljenje i putem pisma.

9. Quaestiones et argumenta studio subicienda a Commissione quoque Theologica aut a singulis Membris proponi possunt Sacrae Congregationi pro Doctrina Fidei, quae de opportunitate rei tractandae decernit.

10. Conclusiones, ad quas Commissio Theologica in Conventu Plenario aut in Commissionibus specialibus pervenerit, necnon singula Membrorum vota, Summo Pontifici subicientur atque Sacrae Congregationi pro Doctrina Fidei usui tradentur.

11. Membra Commissionis Theologicae, ratione habita de collaborationis necessitudinibus cum Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei, res Commissionis tractandas ad normam *Ordinis servandi* Curiae Romanae sub secreto pontificio continebunt.

Ss.mus Dominus noster Paulus Papa VI in audientia infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei die 11 Aprilis 1969 concessa, necnon per litteras Secretariae Status N. 134829, diei 24 Aprilis 1969, Commissionis Theologicae statuta «ad experimentum» adprobavit.

Romae, die 12 Iulii 1969.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus

9. Pitanja i predmete koje bi trebalo razmotriti, mogu Svetoj kongregaciji za nauku vjere predlagati Teološka komisija ili pojedini članovi, a Sveta kongregacija odlučit će treba li se tim predmetom pozabaviti.

10. Zaključci do kojih Teološka komisija dođe, kako u plenumu tako u specijalnim komisijama, također mišljenja pojedinih članova, predlažu se Vrhovnom svećeniku i stavljaju na raspolaganje Svetoj kongregaciji za nauk vjere.

11. Članovi Teološke komisije, imajući na umu suradničku povezanost s Kongregacijom za nauk vjere, čuvat će papinsku tajnu (secretum pontificium) o predmetima kojima se Komisija bavi u skladu s odredbom Pravilnika Rimske kurije.

Papa Pavao VI. je u audijenciji potpisanom predstojniku Kongregacije za nauku vjere 11. travnja 1969., također s pismom Državnog tajništva br. 134829 od 24. travnja 1969. potvrdio »na pokus« statut Teološke komisije.

Rim, 12. srpnja 1969.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik

De reductione ad statum laicalem

I. LITTERAE CIRCULARES

LITTERIS ENCYCLICIS Sacerdotalis caelibatus die 24 iunii 1967 datis, Summus Pontifex Paulus VI alloquebatur «paterno amore, magna trepidatione ac dolore . . . infelices illos . . . in sacerdotio fratres, sed semper dilectissimos ac desideratissimos, qui, cum in animo impressum gerant sacrum signum per Presbyteratus Ordinem collatum, nihilominus ab officiis in sacerdotali consecratione susceptis misere desciverunt».

Quo quidem in documento, Summus Pontifex, memoratis rationibus ob quas Ecclesia quibusdam sacerdotibus concedere censet reductionem ad statum laicalem cum dispensatione ab onere servandi caelibatum. admonet «nihil non esse temptandum, ut vacillans labansque frater persuasione possit ad animi tranquillitatem, ad fiduciam, ad paenitentiam atque ad pristimam resumendam alacritatem revocari. Atque tunc tantum cum visum fuerit fieri non posse ut sacerdos ad bonam frugem compellatur, tum demum infelicem Dei ministrum a sibi concredito munere exsequendo esse eximendum». Addit vero Beatissimus Pater «quodsi aliquando fiat ut, quamvis is reduci non possit ad sacerdotii partes rursus sustinendas, sinceram tamen bonamque ostendat voluntatem christianae vitae ducendae, ut laicum decet, Apostolica Sedes, omnibus diligentissime perpensis, collatisque cum loci Ordinario vel cum Superiore religioso consiliis, potiorem habens amorem quam dolorem, postulatam dispensationem interdum concedit . . .».[1]

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I. Litterae circulares omnibus locorum Ordinariis et Moderatoribus Generalibus Religionum clericalium *Litteris encyclicis* de reductione ad statum laicalem. Prot n. 128/61, 13 ianuarii 1971: *AAS* 63 (1971), 309—312. — II. Normac *Antequam causam reductionis* ad apparandas in Curiis dioecesanis et religiosis causas reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab obligationibus cum sacra Ordinatione

O svođenju na laički stalež

I. OKRUŽNICA

U enciklici Sacerdotalis caelibatus od 24. lipnja 1967. Vrhovni Svećenik Pavao VI. govorio je »očinskom ljubavlju dršćući i s velikom bolju... o onoj nesretnoj ali uvijek preljubljenoj i željenoj našoj braći u svećeništvu koja, zadržavši u dušu utisnut sveti biljeg proizveden svećeničkim ređenjem, nesrećom postadoše nevjerni obvezama što ih preuzeše u vrijeme posvećenja za svećeništvo«.

U spomenutom je dokumentu vrhovni svećenik, podsjetivši na motive zbog kojih Crkva nekim svećenicima dopušta svođenje na laički stalež s oslobođenjem od obaveza obdržavanja celibata, potiče neka se »upotrijebe sva sredstva uvjeravanja kako bi se zalutalog brata navelo na smirenje, pouzdanje, pokajanje i povratak prvotnoj gorljivosti. I samo kad se pokaže da svećenik ne može biti naveden povratku na dobri put, tek će tada nesretni Božji služitelj biti isključen iz službe koja mu je povjerena«. Papa dodaje da ako bi se taj svećenik »pokazao nepovrativ u svećeništvo, ali bi ipak pokazivao ozbiljno i dobro raspoloženje da kršćanski živi kao laik, Apostolska će Stolica, najpozornije proučivši sve okolnosti, u suglasnosti s mjesnim biskupom ili redovničkim poglavarom, dopustivši da ljubav bude jača od boli, koji put udijeliti traženi oprost«.[1]

---

conexis: *AAS* 63 (1971), 303—308. — III. Declaratio *Die XIII ianuarii* quoad interpretationem quarundam dispositionum, quae Normis, die XIII ianuarii 1971 editis, statutae sunt, Prot. n. 128/61, 26 iunii 1972: *AAS* 64 (1972), 641—643.

1 Paulus VI, Litt. enc. *Sacerdotalis caelibatus*, nn. 83, 87, 88; *AAS* 59 (1967), 690—692; *EV* II, 1497, 1501, 1502.

Sane vero, Summi Pontifices Pius XII et Iohannes XXIII f. r. et Paulus VI Supremae tunc Sacrae Congregationi Sancti Officii examinandas commiserant supplices preces pro reductione ad statum laicalem cum dispensatione ab onere servandi caelibatum, ut casus favorabili iudicio dignos Pontificiae Audientiae exhiberet.

Quapropter hoc Sacrum Dicasterium, die 2 februarii 1964, «omnibus E.mis et Exc.mis Locorum Ordinariis atquae Familiarum Religiosarum Moderatoribus Generalibus» litteras misit quibus nuntiabatur constitutam esse specialem Commissionem, penes ipsam Sacram Congregationem, cui id muneris incumberet ut postulationes pro reductione ad statum laicalem cum dispensatione ab onere servandi caelibatum perpenderet. Quibus quidem litteris adnexae erant *Normae ad causas parandas de S. Ordinatione eiusque oneribus,* iuxta quas Ordinarius loci habitualis commorationis oratoris (qui etiam «actor» vocabatur) Tribunal constituere debet, constans Iudice, Defensore Vinculi Sacrae Ordinationis et Actuario, ad conficiendum processum ritu iudiciali. Interrogatorium oratoris 27 articulos continet, «Iudiciale examen» vero parentum et testium 22 e 32 respective.

Inde vero a diuturno tempore, plurimi E.mi et Exc.mi Episcopi et Religiosorum Moderatores Generales petiverunt ut regulae servandae ad simpliciorem formam redigerentur ac consequenter contraheretur tempus solutioni causarum impendendum, sive in Curiis diocesanis sive in hac Sacra Congregatione.

Haec considerans, Plenarius Coetus huius S. Congregationis die 3 Decembris 1969 habitus, decrevit normas hic memoratas esse abrogandas et iis novas simpliciores esse sufficiendas. Beatissimus Pater autem relatam Sibi E.morum et Exc.morum Patrum decisionem ratam habuit.

Itaque haec Sacra Congregatio ea quae Episcopi et Generales Moderatores suggesserant per ordinem digessit, et contulit cum conclusionibus quas experiendo deprompserat ex milibus casuum ex omnibus fere orbis terrarum partibus ad se delatorum. Inde deductae sunt Normae hae novae, quas Beatissimus Pater Sibi suppositas die 14 Decembris 1970 approbare dignatus est.

Hisce nunc Litteris novae Normae cum singulis locorum Ordinariis et Religiosorum Institutorum clericalium Moderatoribus Generalibus communicantur; Generales autem Moderatores rogantur ut illas notas faciant omnibus suae Religionis Superioribus Maioribus (Provincialibus et Provincialibus assimilatis).

Doista su Vrhovni Svećenici Pio XII., Ivan XXIII. i Pavao VI. predavali u ono vrijeme vrhovnoj Svetoj kongregaciji svetoga oficija zahtjeve za svođenje na laički stalež s oslobođenjem od obaveze obdržavanja celibata da bi te zahtjeve, ukoliko bi donijela pozitivan sud, predlagala papi u audijenciji.

Stoga je ovaj sveti ured 2. veljače 1964. uputio pismo »Svoj uzoritoj i preuzvišenoj gospodi mjesnim ordinarijima i generalnim poglavarima redovničkih zajednica« izvješćujući ih da je stvorena posebna komisija u ovoj Svetoj kongregaciji. Zadaća je te komisije bila ocjenjivati zahtjeve za svođenje na laički stalež s oslobođenjem od obveze obdržavanja celibata. Tom su pismu bila pridodana Pravila za vođenje parnica o svetom redu i njegovim obvezama. Prema tim Pravilima Ordinarij mjesta gdje molitelj (nazvan također tužitelj) trajno boravi treba ustanoviti sud, sastavljen od jednog suca, jednog branitelja veza svetoga reda i jednog tajnika, kako bi se proces vodio pravno ispravno. Upitnik za molitelja sadrži 27 točaka a »sudski ispit« za rođake i svjedoke sadrži ih 22, odnosno 32.

Zatim su već poodavno brojni uzoriti i preuzvišeni biskupi i vrhovni redovnički poglavari tražili da bi Pravila kojih se u tomu treba držati bila svedena u jednostavniji oblik te da bi, dosljedno, bilo skraćeno vrijeme što se traži za rješenje takvih slučajeva, kako u biskupijama tako u ovoj Svetoj kongregaciji.

Uzevši sve to u obzir, plenarna sjednica ove Svete kongregacije, održana 3. prosinca 1969., odlučila je da se spomenuta Pravila ukinu i nadomjeste drugima, novima i jednostavnijima. Upoznavši tu odluku uzoritih i preuzvišenih otaca, Papa ju je prihvatio. Tako je ova Kongregacija rasporedila sve prijedloge biskupa i generalnih starješina i sve to složila sa zaključcima što proizađoše od mnoštva slučajeva predloženih Svetoj kongregaciji iz gotovo svih dijelova svijeta. Iz toga su izvedena ova nova Pravila što su Papi predložena 14. prosinca 1970. te ih je on potvrdio.

Ovim pak pismom nova se Pravila priopćuju mjesnim Ordinarijima i vrhovnim poglavarima svećeničkih redovničkih zajednica. Mole se vrhovni poglavari da s tim Pravilima upoznaju sve više poglavare (provincijale i druge na razini provincijala) svojih zajednica.

Potissima discrimina inter Normas anno 1964 latas et has praesentes nunc illustranda veniunt.

1) Loco «processus iudicialis» in Tribunali instructi nunc fit simplex investigatio, cui propositum est detegere utrum motiva in petitione dispensationis ab onere caelibatus allata valeant et utrum ea quae orator asserit veritate nitantur. Huiusmodi investigatio igitur minus habet rigoris iuridici et magis regitur pastoralibus rationibus, simplicioreque via procedit: id tamen semper sanctum esto ut ad obiectivae veritatis cognitionem investigatio ducat.

2) Normae anno 1964 latae totum processum Ordinario loci commorationis habitualis oratoris committebant, qui quidem poterat non esse proprius Ordinarius oratoris sacerdotis saecularis et numquam erat proprius Superior maior oratoris religiosi. Novae vero Normae munus peragendae investigationis committunt proprio Ordinario oratoris, sive dioecesano sive religioso.

Quod si orator longe absit a propria dioecesi vel a sede sui Superioris maioris religiosi, Normae mandant praedictis competentibus auctoritatibus, seu praelatis, ut Ordinarium loci in quo orator degit datis litteris rogent pro peragenda investigatione.

3) In hac Sacra Congregatione examen actorum a competente Praelato missorum ad simpliciorem regulam accomodabitur. Supposita igitur integritate actorum, examen solvendo casui peragendum intra breve temporis spatium continebitur. Si votum competentis Praelati erit favorabile et votum huius S. Congregationis illud prius ratum habebit, statim dispensatio ab onere servandi caelibatum a Beatissimo Patre petetur; quae si concessa fuerit, eiusdem Rescriptum brevi mittetur eidem illi Praelato qui casum proposuit.

4) Hactenus Rescriptum reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab onere caelibatus servandi mittebatur adnexum litteris Ordinario loci commorationis oratoris, ipsa vero Sacra Congregatio certiorem faciebat Ordinarium proprium incardinationis oratoris vel Superiorem maiorem religiosum. Deinceps vero ille idem Praelatus cui vi incardinationis vel professionis religiosae orator suberat quique casus investigationem peregit, Rescriptum cum oratore communicabit, vel per se vel per Ordinarium loci commorationis ipsius oratoris.

5) Novae Normae competenti Praelato (Ordinario incardinationis, Superiori maiori religioso. Ordinario loci in quo orator commoratur) concedunt facultatem dispensandi, pro eorum prudentia et quatenus

Evo glavnih razlika između Pravila iz 1964. i sadašnjih.

1) Mjesto »sudskoga procesa« vođenog u sudu sada se provodi jednostavna istraga kojoj je svrha ustanoviti valjanost razloga navedenih u zahtjevu za oslobođenje obveze celibata, te jesu li moliteljeve tvrdnje istinite. Stoga taj način istraživanja ima manje pravne strogosti a više se osniva na pastoralnim mjerilima te se vodi mnogo jednostavnije. Time se ne ukida načelo da ta istraga mora dovesti do spoznaje objektivne istine.

2) Pravila iz g. 1964. cijeli su proces stavljala u nadležnost Ordinarija stalnog boravišta molitelja, no taj Ordinarij mogao je ne biti vlastiti Ordinarij dotičnog biskupijskog svećenika, a nikad nije bio viši poglavar molitelja redovnika. Nova Pravila zadatak vođenja istrage povjeravaju vlastitom Ordinariju molitelja, biskupijskom ili redovničkom.

Ako bi molitelj stanovao vrlo daleko od vlastite biskupije ili od sjedišta svog višeg redovničkog poglavara, Pravila povjeravaju spomenutim nadležnima, odnosno prelatima, zadatak da pismeno zamole Ordinarija moliteljeva prebivališta da on provede istragu.

3) U ovoj Svetoj kongregaciji ispitivanje spisa što ih pošalje nadležni prelat bit će prilagođeno jednostavnijem pravilniku. Pretpostavivši, dakle, potpunost spisa, ispit procesa bit će proveden u kraćem vremenu. Ako prijedlog nadležnog prelata bude povoljan a prijedlog ove Svete kongregacije potvrdi taj prethodni prijedlog, odmah će se od Pape tražiti oprost od obveze obdržavanja celibata. Ako ta dispenza bude udijeljena, otpis će biti ubrzo upućen onom prelatu koji je slučaj predložio.

4) Do sada je otpis o svođenju na laički stalež s oslobođenjem od obveze obdržavanja celibata bio zajedno s priloženim pismom upućivan mjesnom Ordinariju moliteljeva prebivališta, a sama je Sveta kongregacija izvješćivala vlastitog Ordinarija moliteljeve inkardinacije ili njegova višeg redovničkog poglavara. Odsad će, međutim, onaj prelat kome je molitelj bio podložan snagom inkardinacije ili redovničkih zavjeta i koji je vodio istragu toga slučaja, priopćiti otpis molitelju i to izravno ili preko mjesnog ordinarija njegova prebivališta.

5) Nadležnom prelatu (Ordinariju po inkardinaciji, višem redovničkom poglavaru, mjesnom Ordinariju moliteljeva prebivališta) nova Pravila daju ovlast da, po svojoj razboritosti i ako je potrebno,

opus sit, oratorem ab obligatione, hactenus valde stricta, servandi secretum circa dispensationem et canonicam matrimonii celebrationem.

6) Ad Normas quae n. VI habentur, post crebras consultationes et diligens examen peractum in coetu mixto huius S. Congregationis et aliorum competentium Dicasteriorum deventum est; ipsas vero peculiari ratione Beatissimus Pater ratas habuit.

Haec quidem in Normis nunc editis potiore aliqua ratione immutant et complent Normas anno 1964 latas. At ipsis Normis praesupponendum est, Normarumque usum regere debet praegrave officium, omnibus Episcopis Superioribusque religiosis incumbens, quo etiam se obstrictam persentit haec S. Congregatio, cui in primis Summus Pontifex satisfacere intendit, omnia experiendi (antequam recursus instituatur ad Supremam Ecclesiae Auctoritatem pro solvendis casibus misericordia dignis, quos memorant Encyclicae Litterae *Sacerdotalis caelibatus)* ut sacerdotes qui discedendi temptatione laborant suas difficultates vincant.

Porro hae Litterae Normaeque adnexae Sacrae Congregationis Pro Doctrina Fidei firmum vivaxque desiderium testantur Episcopis Superioribusque Maioribus religiosis opem ferendi ut periclitantes sacerdotes ad bonam frugem revocentur.

Haec dum pro munere nostro communicamus, impensos obsequii nostri sensus libenter pandimus nosque profitemur in Domino addictissimos.

Romae, die 13 Ianuarii 1971.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
PAULUS PHILIPPE, a Secretis

II. NORMAE

I. De iis quae sunt experienda ante propositionem casuum ad Sanctam Sedem ut quis a proposito valedicendi sacerdotio resiliat

1. ANTEQUAM CAUSAM REDUCTIONS ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus cum sacra ordinatione conexis ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei proponant, Ordinarii quorum interest, nimirum Ordinarii dioecesani pro sacerdotibus saecularibus, Superiores maiores pro religiosis, per congruum tempus omnia expe-

oslobodi od obveze čuvanja tajne o udijeljenoj dispenzi i o crkvenom vjenčanju.

6) Pravila sadržana u br. VI. plod su čestih savjetovanja i brižnog ispitivanja provedenog od mješovite skupine iz ove Svete kongregacije i drugih nadležnih ureda; i Papa je ta Pravila iz osobita razloga potvrdio.

Pravila što se sada izdaju žele poboljšati i nadopuniti prethodna iz g. 1964. Očito je da obdržavanje tih Pravila nameće tešku dužnost koja leži na svim biskupima i redovničkim poglavarima; posebno se tom dužnošću osjeća obvezanom ova Sveta kongregacija, i sâm se Prvosvećenik želi toga držati, da se, naime, poduzme sve što se može (prije nego što se od najviše crkvene vlasti zatraži rješenje slučajeva što su vrijedni milosrđa i koji su navedeni u enciklici Sacerdotalis caelibatus) kako bi svećenici koji su u napasti da odu pobijedili svoje teškoće.

Ovo pismo je s odgovarajućim Pravilima također svjedočanstvo jake i žive želje da se pomogne biskupima i višim redovničkim poglavarima kako bi svećenike što se nađu u opasnosti povratili na dobri put.

Dok po dužnosti svoje službe sve to priopćujemo, rado izrazujemo svoje poštovanje te se bilježimo odani u Gospodinu.

Rim, 13. veljače 1971.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
PAUL PHILIPPE, tajnik

II. PRAVILA

I. Što treba istražiti prije nego se Svetoj Stolici predlože slučajevi onih koji namjeravaju napustiti svećeničku službu

1. Prije nego što Kongregaciji za nauk vjere predlože određeni slučaj za svođenje na laički stalež s oprostom od obveza što su povezane sa svetim redom, zainteresirani Ordinariji, a to su biskupijski ordinariji za biskupijske svećenike i viši poglavari za redovnike, dužni su kroz prikladno razdoblje pokušati sve što je moguće kako bi

riri debent ut orator ad difficultates quas patitur superandas adiuvetur,[1] exempli gratia translatione a loco ubi periculis est obnoxius, opem ferentibus, pro casuum natura, confratribus et amicis oratoris, consanguineis, medicis et psychologis.

2. Quod si his omnibus incassum cedentibus, orator pergat dispensationem postulare, locus erit colligendis informationibus ad rem necessariis.

II. De natura investigationis ad informationes colligendas

1. Ut Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei ex cognitione causae iudicet an reductio ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus proponi possit Summo Pontifici, non sufficiunt supplices preces oratoris, sed omnino necesse est ut his precibus suffragentur informationes a competente auctoritate ecclesiastica collectae, ratione quae infra n. III indicatur. Quae quidem investigatio ad hoc instituitur ut pro rei veritate pateant argumenta vi quorum orator postulat reductionem ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus, ut nempe interrogationibus, documentis, testium depositionibus, peritorum in re medica iudicio aliisque huiusmodi, detegatur an preces oratoris veritate nitantur.

2. Haec tamen investigatio non praesefert notas processus iudicialis. Ipsa non spectat ad demonstrandam, ad normam canonum 1993—1998, invaliditatem sacrae ordinationis vel susceptionis onerum, sed tantum ad dispensationem ab oneribus concedendam, si casus ferat, sacerdoti qui simul ad statum laicalem reducitur. Hac de causa competens auctoritas non debet constituere proprie dictum tribunal, sed, sive per se sive per delegatum sacerdotem, investigationem peragere quae potius pertinet ad officium pastorale. At haec investigatio iuxta definitas regulas est peragenda, propositis nempe definitis quaestionibus et definitis acceptis responsionibus, et finale votum ipsius auctoritatis pro rei veritate est promendum,

3. Investigatio spectat praesertim ad ea quae sequuntur:

a) Generalia oratoris: tempus et locus nativitatis, «praecedentia» quae vocant, seu «anamnesis», et adiuncta familiae ex qua orator ortus est, conformatio morum, studia, scrutinia de ipso lata pro suscipiendis sacris ordinibus, et si orator est religiosus etiam pro nun-

1 Cf. Paulus VI, Litt. enc. *Sacerdotalis caelibatus*, n. 87: *EV* II, 1501.

molitelju pomogli nadvladati nevolju u koju upada,[1] premještajući ga npr. iz mjesta gdje je izložen opasnosti, i osiguravajući mu, već prema naravi slučaja pomoć subraće i prijatelja, srodnika, liječnika i psihologa.

2. Ako sve to ne urodi nikakvim plodom, te molitelj i dalje uporno traži dispenzu, treba skupiti informacije koje su potrebne za rješavanje slučaja.

II. Narav istraživanja za skupljanje informacija

1. Da bi Kongregacija za nauk vjere upoznavši slučaj rasudila da Svetom Ocu može biti predloženo svođenje na laički stalež s oprostom od obveza, ne dostaju usrdni zahtjevi molitelja, nego je apsolutno potrebno da ti zahtjevi budu poduprti informacijama sakupljenim od nadležne crkvene vlasti kako to naznačuje br. III. Ta je istraga ustanovljena kako bi, u korist istinitosti, postali jasni razlozi koji molitelja navode tražiti svođenje na laički stalež s oprostom od obveza, te da se tako istraživanjem, dokumentima, priloženim tekstovima, mišljenjima medicinskih i sličnih stručnjaka otkrije da li moliteljev zahtjev odgovara istini.

2. Uza sve to, ova istraga nema značaj sudskog procesa. Nije joj cilj da prema propisima kanona 1993—1998. dokaže nevaljanost svetog ređenja ili preuzimanja obveza, nego se svodi samo na oprost od obveza koji treba dati, ako je prilično, svećeniku koji je u isto vrijeme sveden na laički stalež. Stoga nadležna vlast ne mora ustanoviti pravo sudište, nego, izravno ili po delegiranom svećeniku, treba provesti istragu koja je zapravo na razini pastoralne službe. To se pak istraživanje mora provoditi po strogo određenim pravilima, s određenim pitanjima i određenim odgovorima, te se zaključno mišljenje dotične odgovorne vlasti mora temeljiti na istinitosti predmeta.

3. Istraga se ponajviše odnosi na ovo:

a) Osobni podaci molitelja: vrijeme i mjesto rođenja, ono što je prethodilo, odnosno »anamneza«, obiteljske prilike molitelja, njegovo ponašanje, studij, ispiti koje je polagao da bi bio pripušten ređenju, odnosno ako je redovnik, polaganju zavjeta; zatim vrijeme i mjesto

cupandis votis, tempus et locus sacrae ordinationis. curriculum ministerii sacerdotalis, condicio iuridica in qua nunc versatur, sive in foro Ecclesiae sive in foro civitatis, et his similia.

b) Causae et adiuncta, seu circumstantiae, difficultatum quibus orator premitur, vel defectionis: ante ordinationem, ut morbi, immaturitas sive in ordine physico sive in ordine psychico, lapsus quoad VI praeceptum Decalogi tempore formationis in Seminario vel religioso Instituto, impulsus ex parte familiae, errores Superiorum, sive fori interni (dummodo accedat oratoris licentia) sive fori externi, in iudicando de vocatione; post ordinationem, defectus accomodationis sacro ministerio, angustiae seu crisis in vita spiritus vel in ipsa Fide, errores circa caelibatum et sacerdotium, mores dissoluti, et alia huiusmodi.

c) Fides quam orator meretur: an scilicet ea quae in precibus eius habentur rei veritati respondeant.

d) Interrogatio testium ad rem facientium, ut sunt parentes, fratres et sorores, superiores et condiscipuli in Seminario vel Novitiatu, Superiores et confratres in ministerio, quatenus expediat.

e) Pro casuum natura, et quatenus conferre possint, examina peritorum ex officio in re medica, psychologica, psychiatrica.

Auctoritas cui munus incumbit peragendae investigationis illa omnia addere potest quae utilia noverit ad casus pleniorem intellegentiam. Omnia quae praecedunt sub iuramento pro posse proferantur et secreto tegantur.

4. Orator, postquam preces suo Ordinario porrexerit et donec responsio S. Congregationis pervenerit, est ad cautelam ab exercitio ordinum prohibendus (cf. can. 1997).

III. De auctoritate competente cui munus incumbit peragendae investigationis

1. Per se officium proponendi Summo Pontifici, per Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei, casum reductionis ad statum laicalem, cum dispensatione ab oneribus, pertinet ad proprium oratoris Praelatum, id est ad Ordinarium loci incardinationis quoad sacerdotes dioecesanos, ad Superiorem maiorem quoad sacerdotes religiosos.

2. Ordinarius incardinationis vel Superior maior religiosus ad peragendam investigationem iuxta praesentes Normas praevia licentia Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei non indiget, sed illam in genere peragit iure et officio suo.

ređenja, opis svećeničkog služenja, pravno stanje u kome se sada nalazi, kako na crkvenom tako na građanskom pravnom području, i slično.

b) Uzroci i veze, odnosno okolnosti teškoća u kojima se molitelj nalazi, ili njegovih nedostataka: bilo prije ređenja, kao što su bolesti, duševna ili tjelesna nezrelost, posrtaji s obzirom na 6. zapovijed za vrijeme sjemenišne ili samostanske formacije, pritisci od obitelji, zablude poglavara — bilo in foro interno (ukoliko to molitelj dopušta) bilo in foro esterno — u donošenju suda o zvanju; bilo poslije ređenja kao što je slabo prilagođavanje svetoj službi, teškoće ili krize duhovnoga života ili same vjere, pogrešna mišljenja o celibatu i svećeništvu, moralna raspuštenost, i slično.

c) Zaslužuje li molitelj povjerenje: da li naime ono što navodi u zahtjevu odgovara istini.

d) Ispit prikladnih svjedoka, kao što su roditelji, braća i sestre, poglavari i suučenici u sjemeništu i novicijatu, poglavari i subraća u službi — ako bi to moglo koristiti.

e) U skladu s naravi slučajeva i ukoliko bi se pokazalo korisnim za cilj koji se želi postići, ispit mjerodavnih stručnjaka s područja medicine, psihologije, psihijatrije.

Nadleštvo koje je dužno provesti istragu može dodati sve ono što bi ono smatralo korisnim za potpunije shvaćanje slučaja. Sve spomenute izjave daju se, ako je moguće, pod zakletvom i čuvaju se kao tajna.

4. Molitelju je, pošto je uputio zahtjev svom Ordinariju, a prije nego što stigne odgovor Svete kongregacije, iz razboritosti zabranjeno vršiti svećeničku službu (usp. can. 1997).

III. Nadleštvo kojemu je dužnost provesti istragu

1. Dužnost predlagati Vrhovnom Svećeniku, preko Kongregacije za nauk vjere, slučaj svođenja na laički stalež s oprostom od obveza pripada na moliteljeva poglavara, to jest mjesnog Ordinarija po inkardinaciji ako je riječ o biskupijskim svećenicima, odnosno višeg poglavara ako je riječ o redovničkim svećenicima.

2. Ordinarij po inkardinaciji ili viši redovnički poglavar ne trebaju prethodne dozvole od Kongregacije za nauk vjere da bi mogli provoditi istragu prema ovim pravilima, nego je provode redovito po pravu i vlastitom zadatku.

Investigatione completa, competens auctoritas acta mittet ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei.

Hoc vero Sacrum Dicasterium casum quam primum perpendet et, si censuerit postulationi favendum esse, proponet Beatissimo Patri, Cui uni pertinet decernere an reductio cum dispensatione concedenda sit necne.

3. Quando sacerdos orator longe abest a propria dioecesi vel a sede proprii Superioris maioris,

a) Si quidem ad proprium Ordinarium, sive dioecesanum sive religiosum, recurrerit, curae erit ipsi Ordinario rogare Ordinarium loci, in quo habitualiter orator degit, ut investigationem instituat, et ad hoc omnia scitu utilia cum isto Ordinario communicare.

b) Si recurrerit ad Ordinarium loci, in quo habitualiter degit, curae erit huic Ordinario certiorem facere proprium Praelatum, sive dioecesanum sive religiosum, oratoris, ab eoque requirere ea quae pro instituenda investigatione necessaria sunt.

In utroque casu, Ordinarius loci, in quo orator habitualiter degit, acta interrogatorii transmittet ad Praelatum proprium oratoris, sive dioecesanum sive religiosum, addito suo voto.

4. Ex proportionata causa, sacerdos orator petere potest a Sacra Congregatione pro Doctrina Fidei ut casus, praeter nunc recensitam regulam, alii auctoritati committatur ac proprio Ordinario, sive diocesano sive religioso. Sed etiam in hoc casu, Ordinarius cui Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei commiserit investigationem faciendam, requirere debet sub secreto ab Ordinario dioecesano vel religioso proprio oratoris opportunas informationes et votum; acta vero in hoc casu directe transmittet ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei.

5. Semper cum agitur de oratore religioso et quoties orator sacerdos saecularis in propria dioecesi non degit, Ordinarius loci, in quo ipse commoratur, a competente auctoritate rogabitur quid sentiat de timendo vel non timendo scandalo orituro ex dispensationis concessione et ex canonico oratoris matrimonio.

IV. Acta transmittenda ad S. Congregationem pro Doctrina fidei

Expleta investigatione, Ordinarius proprius oratoris, sive dioecesanus sive religiosus, ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei haec quae hic recensentur transmittere debet: 1) supplices preces scripto ab oratore exaratas; 2) acta ipsius investigationis (cf. n. II, 3°);

Završivši istragu, nadleštvo šalje spise Kongregaciji za nauk vjere.

Ovaj sveti ured ispitat će slučaj što je prije moguće te ako ocijeni da zahtjev treba poduprijeti, predložit će ga Papi koji jedini odlučuje treba li udijeliti svođenje s oprostom ili ne.

3. Kad svećnik stanuje vrlo daleko od vlastite biskupije ili sjedišta svog višeg poglavara:

a) Ako se je obratio svom Ordinariju, biskupijskom ili redovničkom, taj će se Ordinarij pobrinuti da zamoli Ordinarija onog mjesta gdje molitelj obično boravi, da provede istragu. Radi toga će mu priopćiti sve što mu je korisno znati.

b) Ako se je obratio Ordinariju mjesta gdje obično prebiva, taj će se pobrinuti da sa slučajem upozna moliteljeva, biskupijskog ili redovničkog Ordinarija, te će od tog Ordinarija tražiit sve što je potrebno za provođenje istrage.

U oba slučaja mjesni Ordinarij moliteljeva prebivališta predat će istražne spise moliteljevu biskupijskom ili redovničkom vlastitom poglavaru dodavši svoje mišljenje.

4. Ako postoji odgovarajući razlog, svećenik molitelj može tražiti od Kongregacije za nauk vjere da njegov slučaj, mimo iznesenog pravila, bude podvrgnut kojem nadleštvu različitom od njegova bilo biskupijskog bilo redovničkog Ordinarija. No i u tom slučaju Ordinarij komu bi Kongregacija za nauk vjere povjerila zadatak provođenja istrage, treba da uz obvezu čuvanja tajne zatraži od moliteljeva biskupijskog ili redovničkog Ordinarija potrebne podatke i mišljenje. No, tada on spise upućuje izravno Kongregaciji za nauk vjere.

5. Kad god je riječ o molitelju redovniku i svaki put kad molitelj biskupijski svećenik ne boravi u vlastitoj dijecezi, mjesni biskup njegova prebivališta bit će od nadležne vlasti pitan postoji li ili ne postoji opasnost sablazni koja bi nastala ako se molitelju udijeli oprost te ako se on oženi po crkvenom zakonu.

IV. Spisi koje treba uputiti Kongregaciji za nauk vjere

Nakon provedene istrage moliteljev biskupijski ili redovnički Ordinarij treba da Kongregaciji za nauk vjere dostavi ove dokumente: 1) pismenu molbu onoga koji traži oprost; 2) svoje istražne spise (usp. II, 3); 3) svoje mišljenje, u kojem također treba izvijestiti o

3) votum suum, in quo agere debet etiam de iis quae expertus est ad iuvandum oratorem pro superandis difficultatibus, deque iis quae adhibere intendit ad vitandum scandalum ex dispensationis concessione forte oriturum inter fideles; 4) in casibus recensitis sub n. III, 5⁰ votum Ordinarii loci commorationis oratoris de scandalo timendo vel non timendo in illo loco.

Curent omnino competentes auctoritates ut acta completa transmittantur: ita causae cito expedientur; si enim deest necessarium aliquod documentum, casus solutio protrahitur.

V. Rescriptum reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus cum Sacra Ordinatione conexis

1. Rescriptum complectitur inseparabiliter reductionem ad statum laicalem et dispensationem ab oneribus ex sacris ordinibus manantibus. Numquam oratori fas est duo illa elementa seiungere, seu alterum accipere et prius recusare. Si orator est religiosus, Rescriptum continet etiam dispensationem a votis.

Ipsum insuper, quatenus opus sit, secumfert absolutionem a contractis censuris et legitimationem prolis.

Rescriptum vim suam exserit a momento notificationis a competenti Praelato oratori factae.

2. Rescriptum mittitur ad Praelatum proprium oratoris, videlicet ad Ordinarium dioecesanum pro sacerdotibus saecularibus, ad Superiorem maiorem pro religiosis, ut cum oratore communicetur, excepto casu de quo n. III, 4⁰.

3. Si orator est sacerdos dioecesanus extra propriam dioecesim versans, vel religiosus, Ordinarius loci incardinationis vel Superior religiosus maior Ordinarium loci commorationis habitualis oratoris certiorem faciet de pontificia dispensatione, eumque, si casus ferat, rogabit ut Rescriptum cum oratore communicet et necessariam delegationem pro matrimonii canonici celebratione concedat. Si vero peculiares circumstantiae aliud suadeant, praedictus Ordinarius ad Sacram Congregationem recurrat.

4. In Libris baptizatorum paroeciae sive oratoris sive compartis adnotetur consulendum esse Ordinarium loci si quando notitia vel documenta exquirantur.

nastojanju što je poduzeto da se molitelju pomogne nadvladati teškoću i o onomu što se namjerava činiti za izbjegavanje sablazni koja bi se mogla pojaviti među vjernicima zbog podjeljenja oprosta; 4) u slučajevima što se spominju u III, 5 mišljenje mjesnog Ordinarija moliteljeva prebivališta koliko se treba bojati sablazni u tom mjestu.

Neka se nadležna vlast pobrine da dostavljeni spisi budu doista potpuni jer se tako ubrzava rješenje; ako pak nedostaje koji potrebni dokument, rješenje se odgađa.

V. Rješenje o svođenju na laički stalež s oslobođenjem od obveza povezanih sa svetim redom

1. Rješenje sadrži, jedno od drugog nerazdjeljivo, svođenje na laički stalež i oslobođenje od obveza što proizlaze od svetog ređenja. Molitelju nikad nije dopušteno te elemente razdvojiti, jedno prihvatiti a drugo odbiti. Ako je molitelj redovnik, rješenje sadrži i oprost od zavjeta.

Rješenje također, ako je to potrebno, sadrži i odrješenje od zadobivenih cenzura i pozakonjenje djece.

Rješenje je punopravno od časa kad nadležna vlast o njemu izvijesti molitelja.

2. Rješenje se upućuje vlastitom poglavaru molitelja, a to znači biskupijskom Ordinarijatu za biskupijske svećenike, a višem poglavaru za redovnike, da bude priopćeno molitelju, izuzevši slučaj o kome se govori u III, 4.

3. Ako je molitelj biskupijski svećenik koji se nalazi izvan granica svoje biskupije, ili je redovnik, mjesni Ordinarij po inkardinaciji ili viši redovnički poglavar izvješćuje mjesnog Ordinarija redovitog moliteljeva prebivališta o papinskoj dispenzi moleći ga, po potrebi, da o rješenju izvijesti molitelja i da udijeli potrebnu delegaciju za slavljenje crkvenopravnog vjenčanja. Ako bi pak posebne okolnosti drugačije savjetovale, spomenuti Ordinarij obratit će se Svetoj kongregaciji.

4. U matici krštenih župe moliteljeve kao i njegove supruge treba zabilježiti da za izdavanje dokumenta ili davanje podataka (o njihovu vjenčanju) treba tražiti savjet od mjesnog Ordinarija.

VI. Condiciones servandae sacerdoti dispensato

1. Per se sacerdos ad statum laicalem redactus et ab oneribus cum sacerdotio conexis dispensatus, et a fortiori sacerdos matrimonio iunctus, abesse debet a locis in quibus notus est eius status sacerdotalis. Ordinarius loci commorationis oratoris, de communi consilio, quatenus opus sit, cum Ordinario proprio incardinationis vel cum Superiore maiore religioso, dispensare poterit ab ista clausula Rescriptum afficiente, si oratoris dispensati praesentia scandalum paritura non praevidetur.

2. Quod attinet ad celebrationem canonici matrimonii, per se Ordinarius curet ut a quacumque pompa vel adparatu abstineautr et coram sacerdote probato ac sine testibus vel, si opus fuerit, cum duobus testibus, illud peragatur, cuius acta in secreto Curiae tabulario adserventur.

Ad Ordinarium loci commorationis una cum Praelato proprio oratoris, sive dioecesano sive religioso, pertinet determinare quomodo dispensatio, et pariter celebratio matrimonii, secreto sit tegenda vel communicari possit, debitis sub cautionibus, cum oratoris propinquis, amicis et conductoribus (datore di lavoro, employeur, employer), ut bonae famae ipsius oratoris consultum sit iuribusque oeconomico--socialibus ex novo statu laici et uxorati manantibus.

3. Si vero sacerdos ad statum laicalem redactus et ab oneribus cum sacra ordinatione conexis dispensatus fidem datam de vitando scandalo non servat, immo etiam casum suum publici iuris facit ad scandalum provocandum (adhibitis proelo, radio-televisificis instrumentis aliisque id genus), impellente mala voluntate spernendi sacrum caelibatum, Ordinariis quorum interest, etiam Superiori religioso in casu religiosorum, vulgare fas erit sacerdotem de quo agitur redactum esse ad statum laicalem et ab oneribus dispensatum eo quod Ecclesia illum sacerdotii exercitio non idoneum censuit.

4. Ordinarius, ad quem spectat Rescriptum cum oratore communicare, hunc enixe hortetur, ut vitam Populi Dei, ratione congruente cum nova eius vivendi condicione, participet, aedificationem praestet, et ita amantissimum Ecclesiae filium se exhibeat. Simul autem eidem notum faciat cuilibet sacerdoti ad statum laicalem redacto et ab oneribus dispensato vetitum esse ne: a) ullam ordinis sacri functionem peragat, salvis iis quae habentur can. 882 et 892 § 2; b) ullam partem liturgicam agat in celebrationibus cum populo, ubi eius condicio est nota, neve umquam homiliam habeat; c) ullum officium pastorale

VI. Uvjeti kojih se treba držati dispenzirani svećenik

1. Razumije se da svećenik koji je sveden na laički stalež i dispenziran od obveza što su povezane sa svećeništvom, a još više svećenik vezan brakom, mora izbjegavati mjesta u kojima je poznato njegovo svećeništvo. Mjesni Ordinarij moliteljeva prebivališta, u dogovoru s — pokaže li se potrebno — njegovim Ordinarijem po inkardinaciji ili višim redovničkim poglavarom, moći će dispenzirati od ovog zahtjeva rješenja ako se predviđa da prisutnost dispenziranog molitelja neće uroditi sablazni.

2. Što se tiče sklapanja crkvenoga vjenčanja neka se Ordinarij osobno pobrine da to bude bez ikakve svečane raskoši i da bude slavljeno u prisutnosti jednog iskusnog svećenika i bez svjedoka, ili, ako je potrebno, s dva svjedoka. Spisi o tom vjenčanju neka se čuvaju u tajnom arhivu kurije.

Mjesni Ordinarij prebivališta zajedno s moliteljevim biskupijskim ili redovničkim poglavarom vlastan je odrediti kako će se dispenza i također sklapanje braka držati u tajnosti ili će se s dužnim oprezom to priopćiti susjedima, prijateljima i poslodavcima vodeći brigu o dobru glasu samog molitelja i o ekonomsko-socijalnim pravima koja proizlaze iz njegova nova laičkog i bračnog stanja.

3. Ako bi međutim svećenik sveden na laički stalež i oslobođen obveza sa svetim ređenjem pogazio obećanje da će izbjegavati sablazan te bi čak svoj slučaj davao u javnost da izazove sablazan (služeći se tiskom, radio-televizijom i sličnim sredstvima), potaknut zlom namjerom preziranja svetog celibata, Ordinarij na koga to spada, također redovnički poglavar ako je riječ o redovniku, imali bi pravo obznaniti da je dotični svećenik sveden na laički stalež i oslobođen odnosnih obveza zato što ga Crkva smatra neprikladnim za obavljanje svećeničke službe.

4. Ordinarij kojemu je dužnost molitelju priopćiti rješenje neka ga također zdušno potakne na sudjelovanje u životu Božjega naroda u skladu s njegovim novim životnim uvjetima, na pružanje dobroga primjera kako bi se pokazao ljubljenim sinom Crkve. Osim toga, neka ga Ordinarij upozori da je svakom svećeniku svedenom na laički stalež i oslobođenom odgovarajućih obveza zabranjeno: a) obavljati bilo koju službu svetoga reda osim onoga što navodi can. 882 i 892, paragraf 2; b) uzimati bilo kakvu ulogu u liturgijskim slavljima s narodom gdje je njegovo stanje poznato i držati propovijed; c) imati bilo

gerat; d) munere Rectoris (vel alio munere directivo), Directoris spiritualis et Docentis fungatur in Seminariis, Facultatibus Theologicis et similibus Institutis; e) itemque ne munere Directoris scholae catholicae neve munere magistri religionis in quibuslibet scholis, catholicis aut secus, fungatur. Attamen Ordinarius loci, pro suo prudenti iudicio, potest in casibus particularibus permittere ut sacerdos ad statum laicalem redactus et ab oneribus cum sacra ordinatione conexis dispensatus, religionem doceat in scholis publicis, ex exceptione etiam in scholis catholicis, dummodo ne scandalum aut admiratio sit timendum.

5. Ordinarii quorum interest, inter quos Superior maior religiosorum, paterna et pastorali caritate prosequantur sacerdotes redactos ad statum laicalem et dispensatos ab oneribus cum sacra ordinatione conexis, et pro posse in necessariis ad vitam honeste sustentandam subveniant.

VII. De casibus in quibus ex officio est procedendum

Congrua congruis referendo, ea quae in his regulis statuta sunt pro casibus in quibus sacerdotes sponte petunt reductionem ad statum laicalem cum dispensatione ab oneribus ex sacra ordinatione manantibus, applicanda sunt etiam in casibus in quibus aliquis sacerdos, vel ob pravam vitam, vel ob errores in doctrina, vel ob aliam gravem causam, videtur post necessariam investigationem reducendus ad statum laicalem et simul ex misericordia dispensandus ne periculum aeternae damnationis incurrat.

III. DECLARATIO

DIE XIII IANUARII 1971 hoc Sacrum Dicasterium novas Normas statuit ad apparandas sive in Curiis Dioecesanis sive in Curiis Generalitiis Religionum Clericalium causas reductionis sacerdotum ad statum laicalem cum dispensatione ab omnibus oneribus e Sacris Ordinibus manantibus.

Memmorata publicatione peracta nonnulla dubia ac difficultates huic Sacrae Congregationi propositae fuerunt praesertim quoad interpretationem quarundam dispositionum in Normis statutarum.

Ad dicta dubia seu difficultates solvendas vel devincendas, hoc Sacrum Dicasterium, Ordinariorum sollicitudinis particeps, haec con-

kakvu pastoralnu službu; d) obavljati dužnost rektora (ili bilo koju upravnu službu), duhovnika ili predavača u sjemeništima, na teološkim fakultetima i sličnim zavodima; e) obavljati službu direktora katoličke škole ili vjeroučitelja u bilo kojoj školi, katoličkoj ili ne. Ipak, mjesni Ordinarij, po vlastitoj razboritosti u izuzetnim slučajevima može dopustiti da svećenik sveden na laički stalež i oslobođen odgovarajućih obveza predaje vjeronauk u javnim školama, a izuzetno i u katoličkim školama, ako doista nema straha od sablazni ili zgražanja.

5. Nadležni Ordinarij, među njima i viši redovnički poglavar, neka s očinskom i dušobrižnom ljubavlju prate svećenike koji su svedeni na laički stalež i oslobođeni obveza povezanih sa svetim ređenjem, te neka im, u granicama mogućnosti, pomažu da bi mogli dostojno živjeti.

VII. Slučajevi u kojima treba postupati po službenoj dužnosti

Sve što je utvrđeno u ovim Pravilima za slučajeve kad svećenici svojevoljno traže svođenje na laički stalež s oslobođenjem obveza što proizlaze iz svetog ređenja, treba uz dužne prilagodbe primjenjivati i na slučajeve kad kojega svećenika treba svesti na laički stalež i milosrdno ga osloboditi od obveza da ne bi upao u opasnost vječne propasti. Takva se odluka donosi nakon prijeko potrebnog istraživanja zbog njegova nastrana života ili doktrinalnih zabluda ili zbog kojeg drugog ozbiljnog razloga.

III. IZJAVA

Dana 13. veljače 1971. godine ova Sveta kongregacija utvrdila je nova Pravila po kojima treba pripremati procese za postizanje svođenja svećenika na laički stalež s dispenzom od svih obveza koje proizlaze iz svetih redova — bilo da se ti procesi vode u biskupijskim kurijama bilo u generalnim kurijama svećeničkih redovničkih zajednica.

Nakon objavljivanja tih Pravila Kongregaciji su predočene različite sumnje i teškoće osobito oko tumačenja nekih odredbi tih Pravila.

Ovaj sveti ured sudjelujući u skrbi Ordinarija želeći im razriješiti ili pojasniti sumnje, odnosno teškoće, iznosi slijedeća razmatranja

sideranda proponit authentico modo praedictas Normas interpretando in materia gravi et peculiariter ardua.

I. Hoc Sacrum Dicasterium Ordinarios enixe adhortatur ut, pro eorum laudanda prudentia, «opportune et importune» Sacerdotibus qui in crisi vocationis versantur paterne assistere velint ne in re tam gravis momenti, tum pro eorum ipsorum futuro, tum pro bono Ecclesiae, praecipitanter agant, nec dispensationem sine gravibus obiectivis rationibus petant.

Revera praesertim his ultimis temporibus nonnulli qui ob repentinam crisim dispensationem expostulaverant postea propriam petitionem revocabant cum iam Sacrum Dicasterium casum perpendebat. Alii autem post communicatum Rescriptum gratiae iam imperitae eam acceptare noluerunt ut sacerdotii exercitium servarent, divina gratia moti ac angoribus conscientiae cruciati.

Sunt denique et qui, dispensatione obtenta et matrimonio coram Ecclesia celebrato, fidem etiam matrimonialem prodiderunt.

Novae Normae non eum finem habent ut gratia dispensationis cuicumque petenti indiscriminatim concedatur, sed tantum ut ad simpliciorem formam investigationes ab Ordinariis peragendae reducantur.

II. Ad n. II, 3, b, Normarum: « Causae et adiuncta seu circumstantiae difficultatum quibus orator premitur», sunt elementa praecipua investigationis ab Ordinariis peragendae ut Sacro Dicasterio referre possint quibus rationibus oratoris petitio fulciatur. Hae autem rationes firmari debent etiam aliis notitiis et adiunctis ex ipsis investigationibus forte manantibus (cf. n. II; 3, c, d, e) et Voto quo ipse Ordinarius circa ipsam petitionem propriam mentem manifestat. Dispensatio autem non veluti «automatice» conceditur, sed rationes proportionate graves requiruntur.

Huius S. Congregationis est allatas rationes perpendere et in singulis sententiam dicere, considerando non tantum ipsius Oratoris bonum spirituale, sed et bonum Ecclesiae Universae, integra servata lege sacri coelibatus.

Hac de causa non quaecumque rationes propositae semper sufficientes seu validae censendae sunt ad imploratam gratiam obtinendam. Ita sufficientes dici nequeunt: a) simplex voluntas nubendi, b) legis sacri coelibatus contemptus, c) attentatum matrimonium civile vel praestituta dies pro matrimonii celebratione cum spe dispensationem sic facilius obtinendi.

koja autentično tumače iznesena Pravila u tako važnim i osobito teškim pitanjima.

I. Sveta kongregacija usrdno potiče Ordinarije da »u svakoj prilici, u zgodno i nezgodno vrijeme«, već prema njihovoj hvalevrijednoj razboritosti, očinski prate svećenike koji se nalaze u krizi svoga zvanja, kako oni u pitanju tako važnom za njihovu budućnost i za dobro Crkve, ne bi postupali nepromišljeno, da ne bi tražili dispenze bez doista teška i stvarna razloga.

U ovo posljednje vrijeme bilo je doista nemalo svećenika koji su zbog iznenadne krize zatražili dispenzu, a onda su zahtjev povukli kad se već vodio proces pred Kongregacijom.

Drugi pak kad su već primili rješenje, potaknuti milošću i grižnjom savjesti, ne htjedoše se njime poslužiti nego sačuvati se za svećeničko služenje.

Bilo je i takvih koji, kad su dobili dispenzu i sklopili crkveni brak, ne ostadoše vjerni čak ni braku.

Nova Pravila nisu donesena da bi se dispenza bez razlikovanja davala svakome tko je zatraži, nego samo zato da se pojednostave istrage što ih moraju provesti ordinariji.

II. Pravila II., 3b: »Uzroci i veze, odnosno okolnosti teškoća u kojima se molitelj nalazi« najvažniji su oblici istrage što je ordinariji trebaju provesti da bi bili sposobni izvijestiti ovaj ured o razlozima na kojima se temelji moliteljev zahtjev. Ti pak razlozi trebaju biti popraćeni također informacijama i okolnostima što se pojaviše tijekom istrage (usp. II. 3c, d, e) i prijedlogom kojim Ordinarij izražava svoje mišljenje. Dispenza se ne daje »automatski«, nego se traže razlozi odgovarajuće težine.

Zadaća je ove Kongregacije ocijeniti predložene razloge i u svakom pojedinom slučaju dati odgovor, imajući na umu ne samo duhovno dobro molitelja nego također dobro cijele Crkve, čuvajući neoskvrnjen zakon svetoga celibata.

Dosljedno tomu ne moraju svi predloženi razlozi biti ocijenjeni kao dovoljni i valjani za postizanje traženog oprosta. Tako se ne mogu smatrati dovoljnim razlozima: a) sama želja ženiti se, b) prezir zakona svetoga celibata, c) pokušaj građanskog braka ili najavljeni datum slavljenja braka u nadi da će tako lakše dobiti dispenzu.

Petitiones igitur quae unice memoratis rationibus fulciri apparent Ordinarii huic Sacrae Congregationi ne mittant, praesertim dum agitur de sacerdotibus qui tantum a paucissimis annis Sacra Ordinationem acceperint.

III. Ad propositum dubium an Ordinarii applicare possint can. 81 CIC etiam cum de dispensatione a sacro coelibatu agitur, «Negative» respondendum est. Haec enim dispensatio unice et personaliter Summo Pontifici reservatur.[1]

Proinde matrimonium forte celebratum quin concessa fuerit ab ipsa Sede Apostolica dispensatio quavis validitate caret.

IV. Rescriptum reductionis ad statum laicalem et dispensationis ab oneribus suam vim plene exercet immediate a momento notificationis ex parte Ordinarii, nec ulla acceptatio ex parte Oratoris requiritur. Opportuna cautela, Sacra Congregatio numquam directe cum Oratore dispensationis Rescriptum communicat, sed semper Ordinario id mittit, ut occasione Rescripti executionis, ipsum Oratorem modo magis personali moneat quoad vitam christianam ducendam ad animae propriae aeternam salutem promerendam et christifidelium aedificationem.

Si vero, Rescripto notificato, Orator poenitentia motus voluntatem manifestat perseverandi in exercitio sacerdotii, ipse pariter a quovis sacerdotali munere iure suspensus censendus est quia ipsa notificatione ad statum laicalem reductus est; attamen potest Sacrae Congregationi novam petitionem porrigere pro readmissione in statum clericalem. Ipsa autem Sacra Congregatio, post congruum probationis tempus, attento favorabili Voto Ordinarii, decernet de opportunitate proponendi novam gratiam Summo Pontifici.

V. Verbis « similibus Institutis » quae in n. VI, 4, d, « Normarum » inveniuntur, intelligi debent:

a) *Facultates, Instituta, Scholae etc., scientiarum ecclesiasticarum vel religiosarum (v. g. Facultates Iuris Canonici, Missionologiae, Historiae Ecclesiasticae, Philosophiae vel Instituta Pastoralia, Paedagogiae Religiosae, Catecheticae, etc.).* Apud memorata Instituta nullum docendi munus sacerdotibus dispensatis committi potest, immo ipsi a dicto munere omnino recedant oportet ante dispensationis concessionem.

---

1 Cl. Paulus VI, Motu proprio *De episcoporum muneribus*, n. IX, 1: *EV* II, 719.

Stoga neka ordinariji ne šalju Kongregaciji molbe za koje se vidi da se temelje jedino na spomenutim razlozima, osobito kad je riječ o svećenicima koji su prije nekoliko godina primili sveto ređenje.

III. Na postavljeno pitanje mogu li ordinariji primijeniti can. 81 CIC-a također na dispenze od svetog celibata, treba odgovoriti »negative«. Ta je dispenza doista rezervirana jedinstveno i osobno Vrhovnom Svećeniku.[1]

Znači da brak koji bi bio sklopljen bez dispenze dobivene od Svete Stolice, ne bi imao nikakve valjanosti.

IV. Rješenje o svođenju na laički stalež s oprostom od odgovarajućih obveza ima svoju punu valjanost čim ga Ordinarij priopći, bez obzira da li ga molitelj prihvati. Sveta kongregacija, iz razborita opreza, rješenje o dispenzi nikada ne šalje izravno molitelju nego ga uvijek šalje Ordinariju kako bi on prilikom predaje rješenja mogao što osobnije potaknuti zainteresiranog da vodi kršćanski život za postizanje vječnog spasenja svoje duše i za dobar primjer vjernicima.

Dogodi li se da molitelj, pošto mu je priopćeno rješenje, potaknut kajanjem izrazi namjeru da bi nastavio svećeničku službu, on ipak ostaje suspendiran od obavljanja svake svećeničke službe, budući da je samim priopćenjem rješenja sveden na laički stalež; no, ipak može uputiti Kongregaciji novu molbu za ponovno primanje u svećenički stalež. Kongregacija će, nakon prikladnog vremena kušnje i u skladu s povoljnim mišljenjem ordinarija, odlučiti da li je prikladno predložiti Prvosvećeniku novu molbu.

V. Riječi »slični zavodi« što se nalaze u Pravilima VI, 4d označuju:

a) Fakulteti, zavodi, škole, itd., crkvenih ili religijskih znanosti (npr. fakulteti crkvenog prava, misiologije, crkvene povijesti, filozofije ili instituti pastoralni, religiozno-pedagoški, katehetički, itd.). U takvim zavodima nikakva nastavnička služba ne može biti povjerena dispenziranim svećenicima; čak je potrebno da oni potpuno napuste takvu službu prije nego što im se udijeli dispenza.

b) *Quaevis alia superiora studiorum centra, etiam ab Ecclesiae auctoritate stricte non dependentia in quibus etiam theologicae vel religiosae disciplinae doceantur.* Apud haec Instituta memoratis sacerdotibus dispensatis* committi nequeunt disciplinae proprie theologicae vel ipsis intime conexae (e. g. paedagogia religiosa et catechetica). In dubio quoad disciplinas theologiae conexas, res a S. Congregatione pro Doctrina Fidei, collatis consiliis cum S. Congregatione pro Educatione Catholica, dirimetur.

VI. Haec Sacra Congregatio confidit nonnullorum expectationes explevisse ut, difficultatibus solutis, faciliori via Normae datae integre servari possint.

Datum Romae, die 26 Iunii 1972.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
PAULUS PHILIPPE, a Secretis

b) Svi drugi centri viših studija ako i ne ovise izravno od crkvene vlasti, u kojima se također predaju teološki ili religijski predmeti, u takvim se zavodima dispenziranim svećenicima ne može povjeriti predavanje teoloških predmeta i drugih koji su s njima čvrsto povezani (npr. religiozna pedagogija i katehetika). Bude li sumnje o kojem predmetu povezanom s teologijom, pitanje će riješiti Kongregacija za nauk vjere saslušavši mišljenje Kongregacije za kršćanski odgoj.

VI. Sveta se kongregacija nada da je odgovorila željama mnogih te da će s razriješenim teškoćama biti lakše u cjelini obdržavati proglašena Pravila.

Rim, 26. lipnja 1972.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
PAUL PHILIPPE, tajnik

Nova agendi ratio in doctrinarum examine

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei ad normam n. 12 Litterarum Apostolicarum motu proprio datarum, *Integrae servandae,* diei 7 Decembris 1965, sequentem «Agendi rationem in doctrinarum examine» statuit et publici iuris facit:

1. LIBRI ALIQUE scripta typis edita vel sermones habiti, quorum argumentum ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei spectat, ad Congressum referuntur, qui Superioribus et Officialibus constat et singulis sabbatis coadunatur. Si opinio examini subiecta clare et certo errorem in fide contineat simulque ex eius divulgatione damnum proximum pro fidelibus immineat vel iam adsit, Congressus statuere potest, ut more extraordinario procedatur, scilicet ut Ordinarius vel Ordinarii quorum interest statim de re certiores fiant et auctor per proprium Ordinarium ad errorem corrigendum invitetur. Habita Ordinarii vel Ordinariorum responsione Congregatio Ordinaria ad normam subsequentium art. 16, 17, 18 opportuna consilia inibit.

2. Congressus item statuit num necesse sit scripta quaedam vel sermones habitos accuratius more ordinario pervestigare; quodsi ita visum fuerit, duos peritos ipse designabit, qui vota praeparent, atque simul Relatorem «pro auctore». Congressus etiam decernet, utrum Ordinarium vel Ordinarios, ad quos pertinet, oporteat statim certiores fieri an post exactam dumtaxat investigationem.

3. Ii, quibus munus commissum est «vota» conficiendi, idcirco in authenticum auctoris opus inquirunt, ut videant, num illud cum Divina Revelatione Ecclesiaeque Magisterio congruat; atque iudicium faciunt de traditis illic doctrinis, suadentes, si casus ferat, quae sint agenda.

4. Cardinalis Praefectus, Secretarius et, si hi absunt, Subsecretarius facultate praediti sunt concredendi, si res urgeat, votum alicui e Consultoribus; at Congressus solus peritum «ex commissione speciali» designat.

Novi pravilnik za ispitivanje nauka

Kongregacija za nauk vjere, prema br. 12 motuproprija Integrae servandae od 7. prosinca 1965., utvrđuje i proglašuje ovaj postupak za ispitivanje nauka:

1. Knjige i druge publikacije ili predavanja koja po svom sadržaju pripadaju u nadležnost Kongregacije za nauk vjere, predaju se kongresu koji je sastavljen od poglavara i službenika, a sastaje se svake subote. Ako je mišljenje koje se uzme u ispitivanje očito i pouzdano pogrešno, te se istodobno predviđa da od njegova širenja može proizići ili već proizlazi istinska šteta za vjernike, kongres može odlučiti da se primijeni izvanredni postupak, to znači da se o tom slučaju odmah izvijesti ili zainteresirani ordinarij ili ordinariji te da se autora preko njegova ordinarija pozove da ispravi zabludu. Primivši odgovor ordinarija, redoviti će sastanak poduzeti što je potrebno prema ovim članovima 16, 17, 18.

2. Kongres će također odlučiti treba li određene publikacije ili predavanja pozornije ispitati po redovitom postupku. Odluči li tako isti će kongres imenovati dva stručnjaka koji će pripremiti »prijedloge«, i izvjestitelja »pro auctore« (branitelja osumnjičenog autora — op. prev.). Kongres također određuje treba li ordinarija ili ordinarije na koje to spada izvijestiti odmah ili nakon provedenog ispitivanja.

3. Oni kojima je povjeren zadatak pripremiti »prijedloge« ispituju izvorni autorov tekst kako bi ustanovili je li u skladu s Objavom i crkvenim učiteljstvom te daju svoje mišljenje o predloženom nauku, koji se ondje nalazi, predlažući što bi se moglo poduzeti.

4. Kardinal predstojnik, tajnik i, kad su oni odsutni, podtajnik, ovlašteni su u hitnom slučaju povjeriti »prijedloge« kojemu od savjetnika, dok samo kongres može odrediti stručnjaka »po posebnom zadatku«.

5. Vota typis excuduntur una cum Relatione Officii, qua omnia indicia continentur ad aestimationem rei propositae utilia et acta priora, eodem pertinentia, recensentur; documenta denique typis imprimuntur idonea ad altius perquirendum argumentum, praesertim considerato contextu theologico quaestionis, de qua tractatur.

6. Relatio cum votis, de quibus est dictum, Relatori «pro auctore» committitur; eidem praeterea licet omnia inspicere documenta quae apud S. Congregationem de hac re exstant. Relatoris «pro auctore» est: in spiritu veritatis adspectus positivos doctrinae et merita auctoris indicare; ad sensum genuinum opinionum eiusdem auctoris in contextu theologico et generali recte interpretandum cooperare; animadversionibus Relatorum et Consultorum respondere; de influxu opinionum auctoris iudicium exprimere.

7. Eadem Relatio una cum votis aliisque documentis Consultoribus traditur una saltem hebdomada antequam de ea in Consultorum Consilio disceptetur.

8. Discussio in Consilio initium capit ab expositione Relatoris «pro auctore». Post quem quisque Consultor voce vel etiam scripto sententiam profert de iis, quae in textu examinato continentur; deinde Relator «pro auctore» loquendi petere potest facultatem, ut animadversionibus respondeat vel res ipsas clarius explanet; ac demum ex auditorio discedat, dum Consultores sua pronuntiant vota. Quae vota postremo, expleta disceptatione, perleguntur et ab ipsis Consultoribus approbantur.

9. Tota deinde Relatio una cum votis Consultorum, relatione «pro auctore», ac disceptationis summa, distribuitur Congregationi Ordinariae Cardinalium Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei una saltem hebdomada antequam ab illius sodalibus de ea disseratur; in Congregatione Ordinaria pleno iure partem habere potest unusquisque ex septem Episcopis membris extra Urbem degentibus.

10. Congregationi Ordinariae praeest Cardinalis Praefectus, qui quaestionem ipsam exponit suamque mentem aperit; ceteri ex ordine subsequuntur. Quorum vota a Subsecretario excipiuntur scriptisque mandantur, ut post peractam disceptationem et suffragiorum manifestationem legantur et approbentur.

11. Cardinalis Praefectus aut Secretarius, cum proxime alteruter a Summo Pontifice coram admittitur, Ei has decisiones proponit ad approbandum.

12. Cum in examine nullae deprehenduntur opiniones erratae vel periculosae quo sensu in superiori articulo 3⁰ definitur, huiusmodi

5. »Prijedlozi« se tiskaju zajedno sa službenim izvještajem u kojemu su sadržani svi podaci koji su korisni za prosuđivanje predloženog slučaja kao i prijašnji slični slučajevi; na kraju se tiskaju i dokumenti prikladni za produbljivanje istrage, osobito u teološkom kontekstu pitanja o kojem je riječ.

6. Izvještaj zajedno sa spomenutim »prijedlozima« bit će predan izvjestitelju »pro auctore«. Njegovo je pravo ispitati sve dokumente u vezi s tim slučajem koji se nalaze pri Svetoj kongregaciji. Dužnost je izvjestitelja »pro auctore« istinoljubivo pokazati pozitivne vidove nauka i autorove zasluge, surađivati na izvornom tumačenju autorovih misli u općem i teološkom kontekstu, donijeti sud o utjecaju autorovih mišljenja.

7. Taj izvještaj s »prijedlozima« i drugim dokumentima dijeli se savjetnicima bar tjedan prije nego što se o njemu raspravlja u vijeću savjetnika.

8. Rasprava u vijeću započinje izlaganjem izvjestitelja »pro auctore«. Poslije njega svaki savjetnik usmeno ili pismeno iznosi svoje mišljenje o sadržaju teksta koji se ispituje. Izvjestitelj »pro auctore« može tražiti riječ da odgovori na primjedbe ili da traži pojašnjenja. Kad savjetnici iznose svoje »prijedloge«, taj izvjestitelj napušta dvoranu. »Prijedlozi« napokon na kraju rasprave bivaju čitani i potvrđeni od istih savjetnika.

9. Cio izvještaj s »prijedlozima« savjetnika, s izvješćem »pro auctore« i sa sažetkom rasprave, dijeli se zatim redovitoj kongregaciji kardinala najmanje tjedan prije nego će je oni razmatrati. U redovitoj kongregaciji mogu sa svim pravima sudjelovati i sedam članova biskupa koji prebivaju izvan Rima.

10. Redovitoj kongregaciji predsjeda kardinal predstojnik. On izlaže pitanje i iznosi svoje mišljenje. Za njim slijede po redu drugi. Sva mišljenja bilježi podtajnik. Na kraju ih pročita da budu potvrđena.

11. Kardinal predstojnik ili tajnik, prvi koji od njih dvojice bude primljen u tjednu audijenciju, predlaže te odluke Prvosvećeniku da ih on potvrdi.

12. Ako se u ispitivanju ne pokažu mišljenja pogrešna ili opasna u smislu točke 3, o tomu će se izvijestiti Ordinarij, ukoliko je pret-

exitus ad notitiam Ordinarii perfertur, si de eiusmodi examine sit antea certior factus. Si contra, in decursu examinis opiniones falsae vel periculosae inveniuntur, id Ordinario auctoris vel Ordinariis, ad quos spectat, nuntiatur.

13. Propositiones enunciatae, quae erratae vel periculosae habitae sunt, ipsi auctori significantur, ut, intra unum mensem utilem, scriptam suam responsionem transmittere possit. Quodsi insuper opus esset colloquio, auctor invitabitur, ut cum viris a Sacra Congregatione deputatis conveniat et conferat.

14. Iidem viri delegati debent saltem summatim colloquium habitum perscribere et una cum auctore chartam, in qua id exaratum est, obsignare.

15. Tam responsio scripta auctoris quam summa illa colloquii, si forte habitum est, exhibebuntur Congregationi Ordinariae, ut ipsa rem decernat. Si vero ex illa scripta responsione auctoris vel ex colloquio habito nova appareant doctrinae capita, quae subtilius perscrutari oporteat, illa responsio vel colloquii summa prius Consultorum Consilio exponuntur.

16. Si autem auctor non responderit aut ad colloquium vocatus non advenerit, Congregatio Ordinaria opportuna consilia inibit.

17. Congregatio Ordinaria etiam decernit, utrum et qua ratione examinis exitus pervulgetur.

18. Decisiones Congregationis Ordinariae approbationi Summi Pontificis submittuntur ac deinde cum Ordinario auctoris communicantur.

Summus Pontifex Paulus VI, in Audientia infrascripto huius Sacrae Congregationis Cardinali Praefecto die 8 Ianuarii 1971 concessa, has Regulas confirmavit, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, die 15 Ianuarii 1971.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
PAULUS PHILIPPE, a Secretis

hodno bio izviješten o istrazi. Ako, nasuprot tomu, ispit pokaže da je riječ o pogrešnim i opasnim mišljenjima, o tome se izvješćuje autorov Ordinarij ili Ordinariji na koje to pripada.

13. Tvrdnje koje se smatraju zabludnima ili opasnima, šalju se autoru kako bi u mjesec dana mogao pismeno odgovoriti. Ako se osim toga smatra potrebnim razgovor, autor će biti pozvan na osobni susret s povjerenicima Svete kongregacije.

14. Povjerenici trebaju zapisati bar sažetak razgovora i potpisati ga zajedno s autorom.

15. Kako pismeni autorov odgovor tako i sažetak možebitnog razgovora predstavljaju se redovitoj kongregaciji da ona donese odluku. Ako se pak u pismenom autorovu odgovoru ili razgovoru pojave novi doktrinalni dokumenti koji traže dublje proučavanje, pismeni odgovor ili sažetak razgovora najprije se predaju vijeću savjetnika.

16. Ako autor ne bi poslao odgovora ili ako ne bi došao na razgovor, iako je bio pozvan, redovita kongregacija donijet će odgovarajuće odluke.

17. Redovita kongregacija također odlučuje da li se i kako daje u javnost ishod ispitivanja.

18. Odluke redovite kongregacije predlažu se na potvrdu Prvosvećeniku a zatim se šalju autorovu Ordinariju,

Vrhovni Svećenik Pavao VI. u audijenciji koju je udijelio potpisanom kardinalu predstojniku ove Svete kongregacije 8. siječnja 1971., potvrdio je ovaj Pravilnik i odredio da se objavi.

Rim, 15. siječnja 1971.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
PAUL PHILIPPE, tajnik

De erroribus circa mysteria Incarnationis et Trinitatis

1. MYSTERIUM FILII DEI, qui homo factus est, et mysterium Sanctissimae Trinitatis, quae ad intima Revelationis pertinent, Christifidelium vitam incorrupta sua veritate illuminent necesse est. Cum autem recentibus erroribus haec mysteria concutiantur, Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei traditam de eisdem mysteriis fidem recolere tutarique statuit.

2. *Fides catholica in Filium Dei, qui homo factus est.* — Iesus Christus, cum in terris versaretur, variis modis, verbo et opere, significavit adorabile suae personae mysterium. Postquam autem «obediens usque ad morte»[1] factus est, gloriosa resurrectione divinitus exaltatus fuit, sicut conveniebat Filio «per quem omnia»[2] a Patre condita sunt. De eo S. Ioannes sollemniter pronuntiavit: «In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum . . . Et Verbum caro factum est».[3]

Ecclesia mysterium Filii Dei, qui homo factus est, sancte servavit atque «aetatum ac saeculorum gradibus»[4] sermone magis explicato ad credendum proposuit. In Symbolo enim Constantinopolitano, quod usque in hodiernum diem recitatur in celebratione eucharistica, ipsa confitetur «Iesum Christum, Filium Dei unigenitum et ex Patre natum ante omnia saecula, . . . Deum verum de Deo vero, ... consubstantialem Patri, . . . qui propter noso homines et propter nostram salutem, . . . homo factus est».[5] Concilium Chalcedonense confitendum decrevit Filium Dei ante omnia saecula de Patre genitum esse secundum deitatem, ac in tempore genitum esse ex Maria Virgine

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Mysterium Filii Dei* ad fidem tuendam in mysteria Incarnationis et sanctissimae Trinitatis a quibusdam recentibus erroribus, 21 februarii 1972: *AAS* 64 (1972), 237—241.

1 Cf. *Phil* 2, 6—8.

2 *1 Cor* 8, 6.

3 *Io* 1, 1. 14 (cf. 1, 18).

Zablude o otajstvu Utjelovljenja i Presvetoga Trojstva

1. Potreba je da otajstvo Sina Božjega, koji je postao čovjekom, i otajstvo Presvetoga Trojstva, koja spadaju u glavne istine objave, obasjaju život kršćana svojom neokaljanom istinom. Budući da nove zablude drmaju tim otajstvima, Sv. kongregacija za nauk vjere odlučila je obnoviti i zaštititi predani nauk o tim otajstvima.

2. *Katolička vjera u Sina Božjega, koji je postao čovjekom.* Isus Krist, dok je boravio na zemlji, raznim je načinima, riječju i djelom, očitovao časno otajstvo svoje osobe. Pošto je pak postao »poslušan do smrti«,[1] božanskom snagom je bio uzvišen u slavnom uskrsnuću, kao što to dolikovalo Sinu, »po kojemu je sve«[2] od Oca stvoreno. O njemu je sv. Ivan svečano izjavio: »U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Riječ bijaše Bog . . . I Riječ je postala tijelom«.[3]

Crkva je uvijek sveto čuvala otajstvo Sina Božjega, koji je postao čovjekom, i iznosila da se vjeruje »tijekom godina i vjekova«[4] jezikom uvijek sve jasnijim. U carigradskom vjerovanju, koje se do današnjega dana čita u euharistijskom slavlju, ona ispovijeda vjeru u »Isusa Krista, jedinorođenog Sina Božjega i od Oca rođenog prije svih vjekova . . . pravoga Boga od pravoga Boga . . . istobitna s Ocem . . . koji je radi nas ljudi i radi našega spasa . . . postao čovjekom«.[5] Sabor kalcedonski je propisao vjerovati da je Sin Božji rođen od Oca po svom božanstvu prije svih vjekova, a rođen je u vremenu od Djevice Marije po svom čovještvu[6]. Osim toga, spomenuti je sabor jedinoga

4 Cf. Conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, c. 4: *COED*, Herder, 1962, p. 785; DS 3020.
5 *Missale Romanum*, ed. typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1970, p. 389; DS 150. Cf. etiam Conc. Nic. I, *Expositio fidei: COED*, 4 s.; DS 125 s.
6 Cf. Conc. Chalc., *Definitio: COED* 62; DS 301.

secundum humanitatem.[6] Insuper hoc Cooncilium unum eumdemque Christum Filium Dei nuncupavit personam seu hypostasim, eius autem deitatem necnon eius humanitatem nuncupavit naturam; atque per haec nomina docuit in unam Redemptoris nostri personam inconfuse, immutabiliter, indivise et inseparabiliter convenire utramque eius naturam, divinam et humanam.[7] Simili modo Concilium Lateranense IV credendum profitendumque docuit unigenitum Filium Dei, coeternum Patri, factum esse verum hominem ac unam in duabus naturis esse personam.[8] Ea est catholica fides, quam nuper Concilium Vaticanum II, constanti totius Ecclesiae Traditioni inhaerens, pluribus in locis perspicue expressit.[9]

3. *Recentes errores circa fidem in Filium Dei hominem factum.* — Huic fidei aperte adversantur opiniones iuxta quas nobis revelatum notumque non esset Filium Dei ab aeterno in mysterio Deitatis subsistere distinctum a Patre et Spiritu Sancto; itemque opiniones secundum quas evacuanda esset notio unius personae Iesu Christi, genitae a Patre ante saecula secundum divinam naturam et in tempore ex Maria Virgine secundum naturam humanam; ac denique assertio secundum quam humanitas Iesu existeret, non ut assumpta in personam aeternam Filii Dei, sed potius in seipsa ut persona humana, ideoque mysterium Iesu Christi in eo consisteret quod Deus se revelans summo modo praesens esset in persona humana Iesu.

Qui ita sentiunt, a vera fide in Christum longe remanent, etiam cum asserunt singularem Dei praesentiam in Iesu efficere ut ipse summum ultimumque culmen sit divinae Revelationis; neque veram fidem in Christi divinitatem recuperant, cum addunt Iesum dici posse Deum, eo quod, in eius humana, quam dicunt, persona, Deus summe praesens sit.

4. Fides catholica in Sanctissimam Trinitatem ac speciatim in Spiritum Sanctum. — Cum derelinquitur mysterium personae divinae et aeternae Christi Filii Dei, veritas de Sanctissima Trinitate quoque pessumdatur et, cum ea, veritas de Spiritu Sancto qui a Patre Filioque, seu ex Patre per Filium,[10] ab aeterno procedit. Ideo, attentis erroribus recentibus, quaedam de fide in Sanctissimam Trinitatem ac speciatim in Spiritum Sanctum recolenda sunt.

---

7 Cf. *ibid.;* DS 302.
8 Cf. Conc. Lat. IV, Const. *Firmiter credimus: COED,* 206; DS 800 s.
9 Cf. *LG* 2, 3: *EV* I, 285, 286; *DV* 2, 3; *EV* I, 873, 874; *GS* 22; *EV* I, 1385 ss.;

i istoga Krista, Sina Božjeg, nazvao osobom ili hipostazom, a upotrijebio je naprotiv izraz narav, da označi njegovo božanstvo i njegovo čovještvo; tim je imenima učio da se u jednoj osobi našega Spasitelja sjedinjuju dvije naravi, božanska i ljudska, bez miješanja, bez promjene, bez podjele i bez rastave.[7] Na isti je način Četvrti lateranski sabor učio da se vjeruje i ispovijeda da je jedinorođeni Sin Božji, vječan s Ocem, postao pravim čovjekom i da je on jedna osoba u dvjema naravima.[8] To je katolička vjera, koju je nedavno Drugi vatikanski sabor, držeći se čvrste predaje Crkve, jasno izrazio na više mjesta.[9]

3. *Nove zablude u vjeri u Sina Božjega, koji je postao čovjekom.* — Ovoj se vjeri otvoreno protive mišljenja, prema kojima nama ne bi bilo objavljeno i poznato, da Sin Božji oduvijek postoji u otajstvu Božanstva, različit od Oca i od Duha Svetoga; isto tako mišljenja, prema kojima bi trebalo napustiti značenje jedne osobe Isusa Krista, rođena prije vjekova od Oca po božanskoj naravi a u vremenu od Marije Djevice po ljudskoj naravi; i, napokon, tvrdnja, po kojoj bi čovještvo Isusa Krista postojalo ne kao uzeto u vječnu osobu Sina Božjega, nego radije u samoj sebi kao ljudska osoba, i, prema tome, otajstvo Isusa Krista sastojalo bi se u tome što bi Bog objavljujući se bio prisutan na najsavršeniji način u ljudskoj osobi Isusa.

Oni koji tako misle, ostaju daleko od prave vjere u Isusa Krista, i onda kad tvrde, da jedinstvena nazočnost Božja u Isusu čini da on bude vrhunski i konačni izraz božanske objave; niti se vraćaju pravoj vjeri u božanstvo Kristovo, kada nadodaju da se Isus može nazivati Bogom zbog toga što je u njegovoj ljudskoj, kako je nazivaju, osobi Bog najpotpunije nazočan.

4. *Katolička vjera u Presveto Trojstvo i posebno u Duha Svetoga.* Kada se napušta otajstvo božanske i vječne osobe Krista, Sina Božjeg, obara se i istina o Presvetom Trojstvu, a s njom i istina o Duhu Svetom, koji od vječnosti izlazi od Oca i Sina, ili od Oca po Sinu.[10] Stoga, s obzirom na nove zablude, treba iznijeti neke istine vjere u Presveto Trojstvo, i, posebno, u Duha Svetoga.

UR 12: *EV* I, 537; *CD* 1: *EV* I, 573; *AG* 3: EV I, 1092; Cf. etiam Paulus VI, *Sollemnis professio fidei*, n. 11: *AAS* 60 (1968), 437; *EV* III, 547.

10 Cf. Conc. Flor., Bulla *Laetentur caeli: COED* 501 s.; DS 1300 s.

Secunda Epistola ad Corinthios desinit admirabili illa formula: «Gratia Domini Iesu Christi et caritas Dei et communicatio Spiritus Sancti cum omnibus vobis».[11] Mandatum autem baptizandi, in Evangelio S. Matthaei consignatum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum nominat uti tres qui ad mysterium Dei pertinent et in quorum nomine novi fideles regenerentur oportet.[12] Denique in Evangelio S. Ioannis, Iesus de adventu Spiritu Sancti dicit: «Cum autem venerit Paraclitus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me».[13]

Divinae autem Revelationis indicationibus innixum, Magisterium Ecclesiae, cui soli concreditum est «munus authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum»,[14] confessum est in Symbolo Constantinopolitano « Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, . . . qui cum Patre ef Filio simul adoratur et conglorificatur».[15] Pariter Concilium Lateranense IV credendum profitendumque esse docuit «quod unus solus est verus Deus . . . Pater et Filius et Spiritus Sanctus: tres quidem personae, sed una essentia, . . . : Pater a nullo, Filius a Patre solo ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque, obsque initio semper ac sine fine».[16]

5. *Recentes errores de Sanctissima Trinitate ac speciatim de Spiritu Sancto.* — A fide igitur deerrat opinio secundum quam Revelatio nos incertos relinqueret de aeternitate Trinitatis et speciatim de aeterna existentia Spiritus Sancti ut personae, in Deo, a Patre Filioque distinctae. Verum est Sanstissimae Trinitatis mysterium nobis revelatum esse in oeconomia salutis, maxime in Christo, qui a Patre in mundum missus est qui cum Patre mittit in Populum Dei Spiritum vivificantem. Sed hac Revelatione credentibus aliqua cognitio data est etiam vitae intimae Dei, in qua «Pater generans, Filius nascens et Spiritus Sanctus procedens» sunt «consubstantiales et coaequales, coomnipotentes et coaeterni».[17]

6. Mysteria Incarnationis et Trinitatis fideliter servanda et illustranda. — Ea quae in allatis Conciliorum documentis exprimuntur de uno eodemque Christo Filio Dei, genito ante saecula secundum naturam divinam et in tempore secundum naturam humanam, necnon de aeternis personis Sanctissimae Trinitatis ad immutabilem fidei catholicae veritatem pertinent.

---

11 *2 Cor* 13, 13.
12 Cf. *Mt* 28, 19.
13 *Io* 15, 26.
14 *DV* 10: *EV* I, 887.

Druga poslanica Korinćanima svršava ovim divnim izrazom: »Milost Gospodina našeg Isusa Krista, ljubav Boga i zajedništvo Duha Svetoga bilo sa svima vama«.[11] U nalogu da krštavaju, zabilježenom u Evanđelju sv. Mateja, imenovani su Otac i Sin i Duh Sveti, kao trojica, koji pripadaju otajstvu Boga i u čije ime treba da se preporode novi vjernici.[12] Napokon, u Evanđelju sv. Ivana Isus o dolasku Duha Svetoga kaže: »Kada pak dođe Odvjetnik, kojega ću vam ja poslati od Oca, Duha istine, koji izlazi od Oca, on će pružiti svjedočanstvo o meni«.[13]

Temeljeći se na podacima božanske Objave, crkveno učiteljstvo, kome je svečano povjerena »zadaća da vjerodostojno tumači riječ Božju pisanu i predanu«,[14] u carigradskom verovanju je ispovijedilo svoju vjeru »u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca . . ., koji se s Ocem i Sinom zajedno časti i slavi«.[15] Jednako je Četvrti lateranski sabor učio, da treba vjerovati i ispovijedati, »da je samo jedan pravi Bog . . . Otac i Sin i Duh Sveti: tri su osobe, ali jedna bit . . .: Otac ni od koga, Sin samo od Oca, a Duh Sveti zajedno od obadvojice, uvijek bez početka i bez svršetka«.[16]

5. *Nove zablude o Presvetom Trojstvu, a posebno o Duhu Svetom.* Protivno je, dakle, vjeri mišljenje, prema kojemu bi nas Objava ostavljala u sumnji o vječnosti Trojstva, a osobito o vječnom postojanju Duha Svetoga kao osobe, u Bogu, različite od Oca i Sina. Istina je da nam je otajstvo Presvetoga Trojstva objavljeno u ekonomiji spasa, najviše u Kristu, koji je poslan na svijet od Oca i koji zajedno s Ocem šalje Božjem narodu Duha, koji oživljuje. Ali ovom Objavom je dano vjernicima neko određeno poznavanje pravog života Boga, u kojemu »Otac, koji rađa, Sin, koji je rođen, i Duh Sveti, koji izlazi, iste su biti, jednaki, svemogući i vječni«.[17]

6. *Otajstvo Ujelovljenja i Trojstva treba vjerno čuvati i izlagati.* Ono što je izraženo u maloprije spomenutim saborskim spisima o jedinom i istom Kristu, Sinu Božjem, rođenom prije vjekova po božanskoj naravi, a u vremenu po naravi ljudskoj, i o vječnoj osobi Duha Svetoga, spada u nepromjenljivu istinu katoličke vjere.

---

15 *Missale Eomanum,* loc. cit.: DS 150.
16 Cf. Conc. Lat. IV, Const. *Firmiter credimus: COED* 206; DS 800.
17 Cf. *ibid.*

Hoc sane non impedit quominus Ecclesia sui officii esse existiment nisus non intermittere ut, spectatis novis quoque modis cogitandi hominum, supradicta mysteria etiam atque etiam inspiciantur contemplatione fidei et indagatione theologorum aptaque ratione amplius explicentur. Sed dum necessarium investigandi officium usurpatur, diligenter cavendum est ne arcana illa mysteria unquam ob illo sensu detorqueantur quem «intellexit et intelligit Ecclesia».[18]

Horum mysteriorum incorrupta veritas ad totam Revelationem Christi maxime interest, cum ad huius centrum ita pertineant, ut, si labefactentur, reliquum Revelationis thesaurum etiam adulteretur. Eorumdem mysteriorum veritas ad rationem christianam agendi non minus interest, tum quia nihil tantopere manifestat Dei caritatem, cui tota vita christiana respondeat oportet, quam Incarnatio Filii Dei, Redemptoris nostri,[19] tum quoniam «homines per Christum, Verbum carnem factum, in Spiritu Sancto accessum habent ad Patrem et divinae naturae consortes efficiuntur».[20]

7. Circa veritates ergo quas praesens Declaratio tuetur, Ecclesiae Pastorum est unitatem in profitenda fide requirere a populo suo ac speciatim ab eis qui ex mandato a Magisterio accepto scientias sacras docent aut verbum Dei praedicant. Hae partes Episcoporum pertinent ad munus illis divinitus creditum «depositum fidei» in communione cum Petri Successore «purum et integrum servandi» atque «Evangelium indesinenter annutiandi»,[21] quo ex munere etiam tenentur minime pati ut ministri verbi Dei, a sana doctrina deflectentes, eam corruptam aut mancam tradant.[22] Populus enim curis Episcoporum commissus, «de quo» ipsis «Deo est ratio reddenda»,[23] «iure sacro, de quo cedere nequit, fruitur accipiendi verbum Dei, totum scilicet verbum Dei, quod altius cognoscere Ecclesia non desinit».[24]

Christifideles autem — et in primis theologi, pro eorum magno munere necessarioque in Ecclesia servitio — fideliter confiteantur necesse est mysteria quae hac Declaratione recoluntur. Pariter, movente ac illuminante Spiritu Sancto, Ecclesiae filii toti doctrinae fidei

18 Conc. Vat. I, Const, dogm. *Dei Filius*, c. 4, can 3; *CCED* 787; DS 3043. Cf. Ioannes XXIII, *Alloc*, in S. Conc. Vat. II inauguratione: *AAS* 54 (1962), 792; *EV* I, 55*; et GS 62: *EV I*, 1527 ss. Cf etiam Paulus VI, *Sollemnis professio fidei*, n. 4: AAS 60 (1968), 434; *EV* III, 540.

19 Cf. *I Io* 4, 9 s.

20 Cf. *DV* 2: *EV* I, 875; cf. *Eph* 2, 18; 2 *Pt* 1, 4.

21 Cf. Paulus VI, Adhort. apost. *Quinique iam anni: AAs* 63 (1971), 99; *EV* III, 2876.

Ovo doista ne smeta, da Crkva smatra svojom dužnošću i, s obzirom na novi način mišljenja ljudi, da ne zanemari napor oko produbljivanja spomenutih otajstava razmatranjem vjere i istraživanjem bogoslova i da budu sve bolje protumačene na prikladan način. Ali, dok se vrši ova potrebna zadaća istraživanja, treba biti oprezan da se ova tajna otajstva nikada ne shvate u drugačijem smislu od onoga »kako je Crkva shvaćala i shvaća«.[18]

Nepokvarena istina ovih otajstava ima najveću važnost za svu Objavu Kristovu, jer otajstva tako pripadaju svome središtu, da se kvari i ostalo blago vjere, ako se ova otajstva poljuljaju. Istina ovih istih otajstava nije manje važna za kršćanski život, jer ništa tako dobro ne očituje ljubav Božju, kojoj kršćani treba da odgovore čitavim svojim životom, koliko Utjelovljenje Sina Božjega, našeg Otkupitelja.[19] Potom i zato, jer »ljudi po Kristu, utjelovljenoj Riječi, imaju pristupa k Ocu po Duhu Svetom i postaju sudionici božanske naravi«.[20]

7. U pogledu, dakle, istina, koje brani ova Izjava, dužnost je crkvenih pastira zahtijevati jedinstvo u ispovijedanju vjere od svoga puka, a osobito od onih, koji snagom naloga primljenog od Učiteljstva poučavaju sveti nauk ili propovijedaju riječ Božju. Ova dužnost biskupa spada u zadaću njima od Boga povjerenu »polog vjere« u zajednici s Petrovim nasljednikom »čuvati čistim i cjelovitim i evanđelje bez prestanka naviještati«[21]; po toj istoj zadaći obvezani su ne dopustiti da se služitelji riječi Božje udalje od zdravog nauka i da ga predaju pokvarena i necjelovita.[22] Narod naime Božji, povjeren brizi biskupa, »za koji oni moraju Bogu polagati račun«,[23] uživa sveto pravo, od kojega ne može odstupiti, da prima riječ Božju, i to cjelovitu riječ Božju, koju Crkva neprestano nastoji što dublje upoznati«.[24]

Kršćani pak, a osobito bogoslovi, zbog njihove važne zadaće i njihove potrebe službe u Crkvi, moraju vjerno ispovijedati ova otajstva, koja se navode u ovoj izjavi. Jednako djelovanjem i prosvjetljenjem Duha Svetoga sinovi Crkve treba da pristanu uz čitavi nauk vjere

---

22 Cf. *2 Tim* 4, 1-5. Cf. Paulus VI. *ibid.: p.* 103 s.; *EV* III, 2888. Cf. etiam Synodus Episcoporum (1967), *Relatio Commissionis Synodalis constitutae ad examen ulterius peragendum circa opiniones periculosas et atheismum,* II, 3: *De pastoraii ratione agendi in exercitio Magisterii,* Typis Poliglottis Vaticanis, 1967, p 10 s.; *L'Oss. Rom.* 30-31 oct. 1967, p. 3; *EV* II, 1721.
23 Paulus VI, *ibid.:* p. 103; *EV* III, 2887.
24 Cf. Paulus VI, *ibid.:* p. 100; *EV* III, 2876.

inhaereant oportet sub ductu suorum Pastorum et universae Ecclesiae Pastoris,[25] «ita ut in tradita fide tenenda, exercenda profitendaque singularis fiat Antistitum et fidelium conspiratio».[26]

Declarationem hanc ad fidem tuendam in mysteria Incarnationis et Sanctissimae Trinitatis a quibusdam recentibus erroribus Summus Pontifex Paulus div. Prov. Pp. in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 21 februarii a. 1972. ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congr. pro Doctrina Fidei, die XXI mensis februarii, in festo S. Petri Damiani, a. D. MCMLXXII.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
PAULUS PHILIPPE, Archiep. tit. Heracleopolitanus, a Secretis

---

25 Cf. *LG* 12, 25; *EV* I, 316 s., 344; Synodus Episcoporum (1967). *Relatio Commissionis Synodalis* ... II, 4; *De theologorum opera et responsabilitate* ... p. 11; *LOss. Rom.*, loc. cit.; *EV* II, 1722.

26 *DV* 10: *EV* I, 886.

pod vodstvom svojih pastira i pastira cijele Crkve[25] »tako da predstojnici i vjernici predanu vjeru sasvim složno drže, vrše i ispovijedaju«.[26]

Ovu izjavu za zaštitu vjere u otajstva Utjelovljenja i Presvetoga Trojstva od nekih novih zabluda Vrhovni svećenik Pavao, bož. providnošću Papa VI. u audijenciji danoj potpisanomu predstojniku Svete kongregacije za nauk vjere, dne 21. veljače god. 1972, odobrio je, potvrdio i naredio da se objelodani.

Dano u Rimu, u sjedištu Sv. kongregacije za nauk vjere, dne 21. veljače, na svetkovinu sv. Petra Damjana, god. 1972.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
PAUL PHILIPPE, naslovni nadbiskup Heracleopolisa, tajnik

De fragmentis hostiarum

CUM DE FRAGMENTIS quae post sacram Communionem remanserint, aliqua dubia ad Sedem Apostolicam delata fuerint, haec Sacra Congregatio, consultis Sacris Congregationibus de Disciplina Sacramentorum et pro Cultu Divino, respondendum censuit:

Post sacram Communionem, non solum hostiae quae remanserint et particulae hostiarum quae ab eis exciderint, speciem panis retinentes, reverenter conservandae aut consumendae sunt, pro reverentia quae debetur Eucharisticae praesentiae Christi, verum etiam quoad alia hostiarum fragmenta observentur praescripta de purificandis patena et calice, prout habetur in *Institutione generali Missalis romani,* nn. 120, 138, 237-239, in Ordine Missae cum populo, n. 138 et sine populo. n. 31. Hostiae vero quae non statim consumuntur, a ministro competente deferantur ad locum sanctissimae Eucharistiae conservandae destinatum *(Cf. Institutio generalis Missalis romani, n. 276).*

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Cum de fragmentis* de particulis et fragmentis Hostiarum reverenter conservandis vel sumendis, Prot. n. 89/71. 2 maii 1972: *Notitiae* 8 (1972), 227.

Mrvice hostija

Svetoj stolici upućene su sumnje u vezi s mrvicama koje ostaju poslije svete Pričesti, pa ova Sveta kongregacija smatra da mora odgovoriti kad se dogovorila sa Svetim kongregacijama za disciplinu sakramenata i za Službu Božju:

Poslije svete Pričesti ne samo da ostale hostije i djelići hostija koji su se otkinuli i koji imaju vanjski izgled kruha moraju biti spremljeni ili se moraju pojesti s poštovanjem koje dugujemo Kristovoj euharistijskoj prisutnosti, nego se i za mrvice hostija moraju poštivati propisi o čišćenju patene i hostije koji se nalaze u br. 120, 138 i 237—239 »Općeg prikaza Rimskog misala«, u broju 138 liturgije mise (Ordo Missae) s asistencijom i u broju 31 liturgije mise bez asistencije. Što se tiče hostija koje se ne potroše odmah, ovlašteni službenik mora ih odnijeti na mjesto određeno za čuvanje presvete Euharistije (cf. »Opći prikaz Rimskog misala«, br. 276).

Circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam

SACRAMENTUM PAENITENTIAE Christus Dominus instituit, ut fideles peccatores veniam offensionis Deo illatae ab Eius misericordia obtinerent et simul reconciliarentur cum Ecclesia.[1] Quod quidem fecit, cum apostolis eorumque legitimis successoribus potestatem remittendi et retinendi peccata contulit.[2]

S. Tridentina Synodus sollemniter docuit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem tres actus in paenitente requiri tamquam partes sacramenti, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem; necnon absolutionem sacerdotis esse actum iudicialem iureque divino necessarium esse confiteri sacerdoti omnia et singula peccata lethalia et circumstantias quae peccatorum speciem mutant, quorum memoria post diligentem conscientiae discussionem habeatur.[3]

Plures autem locorum Ordinarii, solliciti ex una parte de difficultate suorum fidelium accedendi ad confessionem individualem ob existentem sacerdotum penuriam in aliquibus locis, ex altera vero, de quibusdam erroneis theoriis circa doctrinam sacramenti paenitentiae atque de invalescente propensione et praxi indebita absolutionem sacramentalem impertiendi una simul pluribus generice tantum confessis, Sanctam Sedem exorarunt ut, pro vera natura sacramenti paenitentiae, condiciones necessarias ad rectum usum huius sacramenti in memoriam populi christiani revocaret utque normas quasdam in praesentibus rerum adiunctis emanaret.

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Normae pastorales *Sacramentum paenitentiae* circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam, 16 iunii 1972: *AAS* 64 (1972), 510—514; *Notitiae* 8 (1972), 312—317.

1 Cf. *LG* 11: *EV* 1, 314.

O zajedničkom sakramentalnom odrješenju

Sakrament pokore (ispovijed) ustanovio je Krist Gospodin, da bi vjernici koji sagriješe od Božjega milosrđa dobili oproštenje za uvredu nanesu Bogu, i da bi se, isto tako, pomirili s Crkvom.[1] To je učinio onda kad je apostolima i njihovim zakonitim nasljednicima dao vlast opraštanja i zadržavanja grijeha[2].

Tridentinski sabor je svečano izjavio da se za potpuno i savršeno oproštenje grijeha od pokornika traže tri čina kao bitni dijelovi sakramenta, i to pokajanje, priznanje grijeha i zadovoljština (pokora); da je odrješenje od svećenika sudski čin, te da je, po božanskom pravu, potrebito pred svećenikom priznati (ispovijediti) sve i pojedine teške (smrtne) grijehe, kao i okolnosti koje vrstu grijeha mijenjaju, a čovjek ih se sjeti iza pomnjivog ispita savijesti.[3]

Imajući, s jedne strane, u vidu teškoće svojih vjernika da se ispovijedaju pojedinačno zbog sve manjeg broja svećenika-ispovjednika, posebno u nekim mjestima, a, s druge strane, zabrinuti zbog pogrešnih teorija u pitanju nauka o sakramentu pokore, te o sve većoj težnji i neosnovanoj praksi podjeljivanja sakramentalnog odrješenja većim grupama koje su se samo općenito ispovijedile, mnogi su se mjesni ordinariji obratili Svetoj Stolici i zamolili da bi kršćanskom puku još jednom pred oči stavila, prema pravoj naravi sakramenta pokore, nužne uvjete za pravu uporabu toga sakramenta, te donijele i neke norme u sadašnjim uvjetima.

---

2 Cf. *Io* 20, 22 s.
3 Cf. Sess. XIV, Canones de sacramento paenitentiae 4, 6—9: MS 1704, 1706—1709.

Haec S. Congregatio, huiusmodi quaestionibus cedulo consideratis, habita ratione Instructionis S. Paenitentiariae Apostolicae diei 25 Martii 1944, haec declarat:

I. Firmiter tenenda et fideliter in praxi applicanda manet doctrina S. Concilii Tridentini. Reprobanda igitur est recens hic illicque exorta consuetudo, qua satisfacere praesumitur praecepto peccata mortalia sacramentaliter confitendi ad obtinendam absolutionem per solam confessionem generaliter vel, ut aiunt, communitarie celebratam. Praeter praeceptum divinum, in Concilio Tridentino declaratum, ad hoc urget maximum animarum bonum, quod saeculorum experientia, ex individuali confessione recte facta et administrata, provenit. Individualis et integra confessio atque absolutio manent unicus modus ordinarius, quo fideles se cum Deo et Ecclesia reconciliant, nisi impossibilitas physica vel moralis ab huiusmodi confessione excuset.

II. Fieri enim potest, ob particularia rerum adiuncta quandoque occurrentia, ut absolutionem pluribus paenitentibus, sine praevia individuali confessione, generali modo impertire liceat vel etiam oporteat.

Quod contigere potest imprimis, quando imminet mortis periculum et tempus non suppetit sacerdoti vel sacerdotibus, etsi adsint, ad audiendas singulorum paenitentium confessiones. Quo in casu quivis sacerdos facultatem habet absolutionem generali modo pluribus impertiendi, praemissa, si tempus suppetat, exhortatione brevissima, ut actum contritionis quisque elicere curet.

III. Praeter casus in quibus agitur de mortis periculo, licet sacramentaliter absolvere una simul plures fideles generice tantum confessos, sed apte ad paenitentiam revocatos, si adsit gravis necessitas, nimirum quando, attento paenitentium numero, confessariorum copia praesto non est ad rite audiendas singulorum confessiones intra congruum tempus, ita ut paenitentes — absqe sua culpa — gratia sacramentali, vel sacra Communione diu carere cogantur. Quod evenire potest, praesertim in terris missionum, sed in aliis etiam locis, necnon apud coetus personarum, in quibus illa necessitas constat.

Hoc vero non licet, cum confessarii praesto esse possunt, ratione solius magni concursus paenitentium, qualis verbi gratia potest haberi in magna aliqua festivitate aut peregrinatione.[4]

4 Cf. Prop. 29, ex damnatis ab Innocentio XI die 2 martii 1679 DS 2159.

Ta Sveta kongregacija je brižno razmotrila ta pitanja, uzela u obzir i Instrukciju Sv. Apostolske Penitencijarije od 25. ožujka 1944., pa izjavljuje ovo:

I. Nauk Sv. Tridentinskog sabora treba čvrsto držati i u praksi ga vjerno primjenjivati. Stoga treba odbaciti novi običaj koji se je tu i tamo uveo, a po kom bi se zapovijedi ispovijedanja teških (smrtnih) grijeha i, dosljedno, odrješenju od istih moglo zadovoljiti samo općenitom ispovijedi, ili, kako oni to kažu, ispovijedi slavljenom u komunitarnom (općenitom, zajedničkom) obliku. Osim božanske zapovijedi, kako je to izjavljeno na Tridentinskom saboru, to traži i najveće dobro za duše koje proizlazi iz pojedinačne ispovijedi, koja je dobro obavljena i podijeljena, što, uostalom, potvrđuje i višestoljetno iskustvo. Pojedinačna i potpuna ispovijed i odrješenje *ostaju i dalje jedini redoviti način* za izmirenje vjernika s Bogom i Crkvom, osim da (nekoga) od takve ispovijedi ispričava fizička ili moralna nemogućnost.

II. Naime, može biti dopušteno, čak i nužno podjeljivanje odrješenja skupini pokornika (vjernika) u općenitom obliku, a bez prethodne pojedinačne ispovijedi, poradi posebnih okolnosti koje ponekada nastupe.

To se može, prije svega, dogoditi onda kad prijeti *smrtna opasnost*, a svećenik ili svećenici, iako su tu, nemaju dovoljno vremena saslušati pojedinačne ispovijedi pokornika. U tom slučaju svaki svećenik ima vlast podjeljivanja odrješenja u općenitom obliku većoj skupini, kratkim poticajem — ako vrijeme dopušta — da svaki od njih nastoji pobuditi čin skrušenja.

III. Osim slučajeva u kojima se radi o smrtnoj opasnosti, dopušteno je podijeliti sakramentalno odrješenje zajednički skupini vjernika koji su se samo općenito ispovijedili, a prije na skrušenje bili potaknuti, i onda kad nastane velika potreba, tj. kad je broj pokornika toliki a svećenika nema dovoljno da bi u određenom vremenu mogli saslušati kako treba pojedinačne ispovijedi. Pokornici bi, bez svoje krivnje, tada bili primorani dulje vrijeme ostati bez sakramentalne milosti ili svete Pričesti. To se može dogoditi najviše u misijskim zemljama, ali i na drugim mjestima, kao i tamo gdje se osobe okupljaju, pa se ukaže takva potreba.

Ali, to nije dopušteno, ako na raspolaganju mogu biti svećenici, makar se radilo o velikom broju pokornika, kao što je, na primjer, prigodom neke velike svetkovine ili hodočašća.[4]

IV. Ordinarii locorum necnon, quantum ad eos attinet, sacerdotes, onerata conscientia cavere tenentur, ne confessariorum numerus exiguus fiat eo quod nonnulli sacerdotes neglegant hoc insigne ministerium,[5] dum temporalibus negotiis implicantur, vel aliis ministeriis non adeo necessariis incumbunt, praesertim si ea a diaconis vel laicis idoneis praestari possunt.

V. Iudicium ferre an adsint condiciones, de quibus supra,[6] ac proinde decernere quando liceat absolutionem sacramentalem generali modo conferre, reservatur Ordinario loci, collatis consiliis cum aliis membris Conferentiae Episcopalis.

Praeter casus ab Ordinario loci statutos, si qua alia gravis necessitas exsurgat sacramentalem absolutionem una pluribus impertiendi, sacerdos praevie recurrere tenetur, quoties possibile sit, ad loci Ordinarium, ut absolutionem licite impertiat; secus, de huiusmodi necessitate ac de data absolutione eundem Ordinarium quam primum certiorem faciat.

VI. Ad fideles quod attinet, ut frui possint sacramentali absolutione una simul pluribus data, requiritur omnino, ut sint apte dispositi, seu ut unumquemque paeniteat admissorum suorum, isque a peccatis abstinere proponat, scandala et damna forte illata reparare statuat et simul proponat singillatim confiteri debito tempore peccata gravia, quae in praesens ita confiteri nequeat. De his dispositionibus atque condicionibus, ad valorem sacramenti requisitis, fideles a sacerdotibus diligenter moneantur.

VII. Ii, quibus communi absolutione gravia peccata remittuntur, ad confessionem auricularem accedant, antequam novam huiusmodi absolutionem sint recepturi, nisi iusta causa impediantur. Omnino autem tenentur, nisi obstet moralis impossibilitas, accedere ad confessarium infra annum. Viget enim etiam pro ipsis praeceptum, quo omnis christifidelis tenetur cuncta peccata sua, utique gravia, quae singillatim adhuc confessus non fuerit, sacerdoti solus confiteri saltem semel in anno.[7]

VIII. Sacerdotes doceant fideles prohibitum esse ne illi, quos conscientia peccati mortalis gravat, habita copia confessarii, de industria

---

5 Cf. *PO* 5, 13: *EV* I, 1252, 1288; *CD* 30: *EV* I, 657.
6 N. III: *EV* IV, 1658.

IV. Mjesni ordinariji, te — ukoliko je do njih — i sami svećenici, dužni su u savjesti se pobrinuti da broj svećeenika ne bi bio nedostatan poradi toga što bi neki svećenici zanemarili tu uzvišenu službu[5], a bavili se svjetovnim poslovima ili se posvetili drugim službama koje nisu tako nužne, naročito ako ih mogu obavljati đakoni ili vješti laici.

V. Prosuđivanje postoje li uvjeti o kojima je maloprije bilo govora,[6] te, prema tome, odluka kada je dopušteno podijeliti sakramentalno odrješenje u općenitom obliku, pridržana je mjesnom Ordinariju, pošto se posavjetuje s drugim članovima biskupske konferencije.

Ako bi se, osim slučajeva koje je odredio mjesni Ordinarij, ukazala neka druga velika potreba podjeljivanja sakramentalnog odrješenja zajedno skupini pokornika, svećenik je, kad mu je moguće, dužan zatražiti dozvolu mjesnog Ordinarija, da bi odrješenje mogao valjano podijeliti; inače, neka što prije obavijesti istoga Ordinarija o takvoj nuždi i o podijeljenom odrješenju.

VI. Što se tiče vjernika, od njih se za korištenje sakramentalnog odrješenja podijeljenog zajednički zahtjeva da svakako budu prikladno raspoloženi, to jest da se svaki pokaje za počinjene grijehe, odluči čuvati se grijeha, pristane popraviti sablazni i štete što ih je možda nanio, odredi da će i pojedinačno ispovijediti grijehe teške (smrtne), što mu je toga časa nemoguće. Neka svećenici brižljivo nastoje poučiti vjernike o tim raspoloženjima i uvjetima, koji su nužni za valjanost sakramenta.

VII. Oni kojima se opraštaju teški grijesi zajedničkim odrješenjem, neka pristupe k aurikularnoj ispovijedi prije nego će primiti novu takvu ispovijed, osim ako ih spriječi opravdani razlog. K ispovjedniku su dužni pristupiti svakako kroz godinu dana, ako ih u tome ne spriječi moralna nemogućnost. I za njih vrijedi zapovijed po kojoj je svaki kršćanin dužan svećeniku jednom godišnje ispovijediti sve svoje grijehe, razumije se teške, a još ih nije pojedinačno ispovijedio.[7]

VIII. Svećenici moraju poučiti vjernike kako je nedopušteno da oni čija je savjest opterećena teškim grijehom, iako postoji dovoljan broj

---

7 Cf. Conc. Lat. IV, c. 21, cum Conc. Trid., Doctrina de Sacramento Paenitentiae, c. 5 De confessione et can. 7-8: DS 812; 1679-1683 et 1707-1708; cf. etiam Prop. 11 damnata a S. C. S. Officii in Decr. 24 Sept. 1665: DS 2031.

aut ex neglegentia declinent satisfacere obligationi confessionis individualis, occasionem expectantes qua absolutio simul pluribus detur.[8]

IX. Ut autem fideles obligationi peragendi individualem confessionem facile satisfacere possint, curetur ut confessarii in templis praesto sint, diebus et horis in fidelium commodum statutis.

In locis autem dissitis et remotis, quo sacerdos raro intra annum accedere potest, res ita disponantur ut sacerdos, quatenus fieri potest, singulis vicibus audiat sacramentales confessiones alicuius coetus paenitentium, dum aliis paenitentibus, si adsint condiciones de quibus supra,[9] sacramentalem absolutionem generali modo impertit; ita tamen ut omnes fideles, si possibile sit, semel saltem in anno confessionem individualem perficere valeant.

X. Fideles enixe edoceantur celebrationes liturgicas et communes ritus paenitentiales perutiles esse ad praeparationem magis fructuosae confessionis peccatorum et ad vitae emendationem. Caveatur autem, ne huiusmodi celebrationes vel ritus cum sacramentali confessione et absolutione confundantur.

Si intra huiusmodi celebrationes paenitentes individualem confessionem perfecerint, unusquisque a confessario, quem adit, singulariter absolutionem accipiat. In casu autem asbolutionis sacramentalis una simul pluribus dandae, haec impertiatur semper iuxta peculiarem ritum a Sacra Congregatione pro Cultu Divino statutum[10] Cuius ritus celebratio sit omnino distincta a Missae celebratione.

XI. Qui actu est scandalo fidelibus, potest quidem, si est sincere paenitens et scandalum removere serio proponat, sacramentalem absolutionem una cum aliis accipere; ad S. Communionem tamen ne accedat, nisi postquam scandalum removerit iuxta confessarii iudicium, ad quem prius personaliter recurrat.

Quoad absolutionem a reservatis censuris, serventur normae iuris vigentis, tempus recursus computando a proxima individuali confessione.

XII. Ad confessionem frequentem seu « devotionis » quod attinet, sacerdotes ne audeant ab ea dissuadere fideles. E contra, uberes eius

8 Cf Instructio S. Paenit. Apost. diei 25 martii 1944.
9 Cf. n. III.
10 Attamen, usque ad novi huius ritus promulgationem, ipsa absolutionis sacramentalis verba, nunc praescripta, adhibenda sunt, quae, ut patet, plu-

svećenika-ispovjednika, namjerno ili zbog nemarnosti odgađaju udovoljiti dužnosti pojedinačne ispovijedi, čekajući priliku kad će se podijeliti zajedničko odrješenje.[8]

IX. Da bi vjernici mogli udovoljiti dužnosti obavljanja pojedinačne ispovijedi, neka se providi da ispovjednici budu vjernicima na raspolaganje u crkvama u dane i sate kad je to vjernicima najzgodnije.

A u mjestima koja su nepristupačna i udaljena, pa tu svećenik rijetko kroz godinu može doći, neka se uredi tako da svećenik, koliko to bude moguće, svaki put sakramentalno sasluša ispovijedi neke skupine pokornika, a ostalim pokornicima podijeli u općenitom obliku sakramentalno odrješenje, ako postoje uvjeti o kojima smo već govorili,[9] ali tako, da, koliko je moguće, svi vjernici mogu obaviti pojedinačnu ispovijed bar jednom godišnje.

X. Vjernike treba brižno poučiti da su liturgijska slavlja i zajednički pokornički obredi veoma korisni kao priprava za što plodonosniju ispovijed grijeha i za popravak života. Ipak, treba pripaziti da se takva slavlja i obredi ne bi pogrešno zamjenjivali sa sakramentalnom ispovijedi i odrješenjem.

Ako za vrijeme takvog slavlja pokornici obave pojedinačnu ispovijed, neka svećenik komu pristupe svakomu od njih dade odrješenje. A u slučaju da se daje zajedničko sakramentalno odrješenje, neka se ono uvijek daje posebnim obredom koje je odredila Sv. kongregacija za bogoštovlje.[10] Slavljenje ovoga obreda neka bude sasvim različito od slavljenja mise.

XI. Doduše, zajedničko sakramentalno odrješenje može s drugima primiti i onaj koji je u takvom položaju da je na sablazan vjernicima, samo ako se iskreno kaje i odluči sablazan ukloniti; neka ipak ne pristupi k svetoj Pričesti sve dotle dok sablazan ne ukloni, o čemu će donijeti sud ispovjednik kojemu će prije osobno pristupiti.

Što se tiče odrješenja od pridržanih cenzura, nek se poštivaju norme prava koje je na snazi, a vrijeme za utok računa se od posljednje pojedinačne ispovijedi.

XII. Što se tiče česte ispovijedi, ili »ispovijedi iz pobožnosti«, neka se svećenici ne usude vjernike od nje odvraćati. Pače, neka prepo-

---

(Ali, sve dotle dok se ne proglasi novi obred, treba upotrebljavati iste riječi sakramentalnog odrješenja koje su sada propisane, naravno pretvorivši ih u množinu.)

fructus pro vita christiana commendent[11] seque ad eam excipiendam semper paratos ostendant, quotiescumque id a fidelibus rationabiliter petitur. Omnino vitandum est, ne confessio individualis ad sola peccata gravia reservetur; hoc enim fidelis privaret optimo fructu confessionis, ac famae noceret eorum, qui singulariter ad sacramentum accedunt.

XIII. Absolutiones sacramentales modo generali impertitae, nisi supradictae normae servantur, tamquam abusus graves habendae sunt. Quod pastores omnes sedulo arceant, conscii moralis oneris sibi iniuncti erga bonum animarum ac dignitatem sacramenti paenitentiae tuendam.

Has normas Summus Pontifex Paulus Pp. VI, in audientia infrascripto Cardinali Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei Praefecto die 16 Iunii 1972 concessa, speciali modo adprobavit ac promulgari statimque valere iussit.

Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 16 Iunii 1972.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
PAULUS PHILIPPE, a Secretis

11 Cf Litt. enc. *Mystici corporis: AAS* 35 (1943), 235.

ručuju njezine bogate plodove za kršćanski život[11] i neka budu spremni takve ispovijedi saslušati uvijek kada to od njih vjernici opravdano zatraže. Svakako treba izbjegavati i to da se sakramentalna pojedinačna ispovijed ne bi pridržavala samo za teške grijehe, jer bi to vjernike lišilo najizvrsnijeg ploda ispovijedi, a štetilo bi i dobrom glasu onih koji pojedinačno pristupaju na sakramenat ispovijedi.

XIII. Sakramentalna odrješenja u općenitom obliku treba smatrati teškim zloporabama, ako se ne drži maloprije navedenih normi. Neka stoga svi pastiri to brižno izbjegavaju, svjesni moralne obveze kojom su se obvezali prema dobru duša i zaštiti dostojanstva sakramenta pokore.

U audijenciji koju je Vrhovni Svećenik Papa Pavao VI. 16. lipnja 1972. godine udijelio niže potpisanom kardinalu prefektu Sv. kongregacije za nauk vjere, ove norme je na poseban način potvrdio i zapovijedio da se objelodane.

U Rimu, u zgradi Sv. kongregacije za nauk vjere, dne 16. lipnja 1972.

FRANJO kard. ŠEPER, prefekt
PAUL PHILIPPE, tajnik

De indissolubilitate matrimonii

Excellentissime Domine,

HAEC SACRA CONGREGATIO cuius munus est doctrinam de fide et moribus in universo catholico orbe tutari, vigilanti cura observat diffusionem novarum opinionum, quae doctrinam de indissolubilitate matrimonii a Magisterio Ecclesiae constanter propositam vel negant vel in dubium vocare satagunt.

Huiusmodi opiniones non tantum scripto in libris et ephemeridibus catholicis propagantur sed etiam in Seminaria scholasque catholicas necnon in ipsam praxim nonnullorum tribunalium ecclesiasticorum in hac vel in illa Dioecesi sese insinuare incipiunt.

Tales insuper opiniones simul cum aliis rationibus doctrinalibus vel pastorialibus hic inde tamquam argumentum sumuntur ad abusus iustificandos contra vigentem disciplinam circa admissionem ad Sacramenta eorum qui in unione irregulari vivunt.

Proinde hoc Sacrum Dicasterium in Congregatione Plenaria anno 1972 habita rem examini subiecit ex cuius mandato, a Summo Pontifice adprobato, Excellentiam Tuam enixe hortatur ad diligentem vigilantiam, ut ii omnes quibus munus docendi religionem in scholis cuiusvis gradus aut in institutis vel munus officialis in tribunali ecclesiastico concreditur, fideles doctrinae Ecclesiae de indissolubilitate matrimonii permaneant eamque in praxim apud tribunalia ecclesiastica deducant.

Admissionem ad Sacramenta quod attinet velint item Ordinarii loci ex una parte observantiam urgere vigentis Ecclesiae disciplinae; ex alia parte autem curare ut animarum pastores peculiari sollicitudine prosequantur eos etiam qui in unione irregulari vivunt adhibendo in solutione talium casuum, praeter alia recta media, probatam Ecclesiae praxim in foro interno.

Nerazrješivost braka

Preuzvišeni gospodine!

Ova Sveta kongregacija, kojoj je dužnost štititi nauk vjere i morala u svemu katoličkom svijetu, budnom pozornošću ispituje širenje novih mišljenja koja bi htjela zanijekati ili dovesti u sumnju nauk o nerazrješivosti braka što ga crkveno učiteljstvo neprestano izlaže.

Takva se mišljenja šire ne samo knjigama i časopisima, nego počinju kružiti također u sjemeništima, u katoličkim školama i, također, u samoj praksi nekih crkvenih sudova u ovoj ili onoj biskupiji.

Dapače, ta se mišljenja, zajedno s drugim doktrinalnim ili pastoralnim razlozima ponegdje uzimaju kao dokaz za opravdanje zloporaba protiv sadašnje discipline glede pripuštanja sakramentima onih koji žive u neurednoj vezi.

Stoga je ovaj sveti ured na svom plenarnom sastanku 1972. ispitao taj problem te po ovlaštenju potvrđenom od Vrhovnog svećenika potiče biskupe da pozorno bdiju kako bi svi oni kojima se povjerava vjerska pouka u školama bilo kojega stupnja ili u zavodima, ili im se povjerava služba u crkvenim sudovima, bili vjerni crkvenom nauku o nerazrješivosti braka i provodili ga u praksi crkvenih sudova.

Ukoliko je pak riječ o pripuštanju sakramentima, neka mjesni biskupi s jedne strane potiču na obdržavanje sadašnje crkvene discipline, s druge strane neka se brinu da dušobrižnici imadnu posebnu skrb za one koji žive u neurednoj vezi, primjenjujući u rješavanju takvih slučajeva, uz ostala opravdana sredstva, potvrđenu crkvenu praksu in foro interno.

Haec Tecum communicans omni qua par est reverentia permaneo Tibi addictissimus

Romae, 11 aprilis 1973.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER OP, a Secretis

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Epistola *Haec Sacra Congregatio* omnibus episcopis de indissolubilitate matrimonii, Prot. N. 1284/66; 139/69, 11 aprilis 1973; AfkKR 142 (1973), 84—85.

Priopćujući ti ovo sa svim dužnim poštovanjem, izražavam ti svoju odanost.

Rim, 11. travnja 1973.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, OP, tajnik

SVETA KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE,
Haec Sacra Congregatio, svim biskupima o nerazrješivosti braka, prot. n. 1284/66; 139/69, 11. travnja 1973;
Afk KR 142 (1973), 84—85.

De sepultura ecclesiastica

COMPLURES CONFERENTIAE episcopales et multi loci Ordinarii ab hac Sacra Congregatione petierunt, ut mitigetur hodierna praxis sepulturae ecclesiasticae eorum fidelium, qui in hora mortis in conditione matrimoniali irregulari inveniuntur.

Opiniones et consilia quae nobis hac in re pervenerunt, diligenti studio ab hoc Sacro Dicastero prosecuta, Congressui plenario Congregationis anni 1972 pro examine subiecta sunt.

Quo in Congressu Patres decreverunt, Summo Pontifice adprobante, faciliorem esse reddendam celebrationem sepulturae ecclesiasticae pro iis fidelibus catholicis quibus ad normam can. 1240 prohibita fuit.

Huic canoni quatenus opus est derogando, quam primum nova norma promulgabitur, qua non prohibebitur celebratio exsequiarum religiosarum iis fidelibus, qui, quamvis ante mortem manifesta in condicione peccati inveniantur, adhaesionem Ecclesiae servaverunt signumque quoddam poenitentiae dederunt dummodo absit publicum scandalum aliorum fidelium.

Fidelium autem communitatisque ecclesiasticae scandalum eadem proportione attenuari vel vitari poterit, qua pastores modo convenienti exsequiarum christianarum sensum illustrabunt, quem perplures in recursu ad Dei misericordiam et in testimonio fidei communitatis in resurrectionem mortuorum et vitam venturi saeculi deprehendunt.

Praesentibus litteris rogo Excellentiam Tuam, ut cum Ordinariis istius Conferentiae Episcopalis communicare faveas, quod brevi tempore publici iuris fiet textus novi decreti de sepultura ecclesiastica cum effectu immediato ab ipsa die eius notificationis.

O sahrani pokojnika

Ne mali broj biskupskih konferencija i mnogi mjesni ordinariji zamolili su ovu Svetu kongregaciju da bi se ublažila dosadašnja praksa crkvenoga pokopa onih vjernika koji se u času smrti nalaze u stanju nesređenog braka.

Mišljenja i savjete koji su nam o tom pitanju prispjeli, ova je Sveta kongregacija pomno proučila i predložila da se o njoj raspravi na plenarnom zasjedanju Kongregacije za godinu 1972.

Na tom su zasjedanju oci, uz odobravanje Svetog Oca, odlučili da se olakša praksa crkvenoga sprovoda za one vjernike katolike kojima je, prema odredbi kan. 1240 C. I. C., bio zabranjen.

Neka se ovom kanonu, ukoliko ga treba djelomično dokinuti, doda što prije nova odredba, kojom se ne zabranjuje vjerski obred sprovoda onim vjernicima, koji su, makar se pred smrt nalazili u očitom stanju grijeha, sačuvali pripadnost Crkvi i dali neki znak pokajanja, ako to nije za javnu sablazan ostalih vjernika.

Sablazan vjernika i crkvenih zajednica može se umanjiti i izbjeći u onoj mjeri u kojoj dušobrižnici na prikladan način objasne smisao kršćanskog pokopa, koji mnogi nalaze pozivajući se na Božje milosrđe, i u svjedočenju vjere zajednice glede uskrsnuća mrtvih i života budućega vijeka.

Ovim pismom molimo Vašu Preuzvišenost da se nastojite povezati s ordinarijima svoje Biskupske konferencije, kako bi se čim prije objelodanio tekst ovog dekreta o crkvenom pokopu, s obvezom primjene od dana objavljivanja.

Haec Tecum communicans omni qua par est reverentia permaneo Tibi addictissimus

Romae, 29 maii 1973.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER OP, a Secretis

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Litterae circulares *Complures conferentiae* ad praesides conferentiarum episcopalium de sepultura ecclesiastica eorum fidelium qui in conditione matrimoniali irregulari inveniuntur, Prot. n. 1284/66, 29 maii 1973: *Bollettino dell'archidiocesi di Bologna* 1973, p. 407.

Priopćujući Vam ovo ostajem sa svim dužnim štovanjem

Vaš odani

Rim, 29. svibnja 1973.

FRANJO kard. ŠEPER, prefekt
Fr. JÉRÔME HAMER, OP, tajnik

De Ecclesia

MYSTERIUM ECCLESIAE, a Concilio Vaticano II nova luce illustratum, iterum iterumque considerationi subiectum est in pluribus theologorum editis scriptis. Ex quibus haud pauca profecto iuvarunt ad illud mysterium magis intellegendum; sed quaedam sermone ambiguo aut etiam erroneo doctrinam catholicam obscuraverunt, ac nonnunquam eo usque processerunt, ut etiam in rebus fundamentalibus fidei catholicae repugnarent.

Cum igitur opus fuit, non defuerunt plurium nationum Episcopi qui, pro suo officio «depositum fidei purum et integrum servandi» suoque munere «Evangelium indesinenter annuntiandi»,[1] declarationibus inter se affinibus, christifideles suae curae commissos a periculo errandi defenderet. Ac praeterea, secundus Synodi Episcoporum Generalis Coetus, de sacerdotio ministeriali tractans, aliqua doctrinae capita haud levis ponderis, ad constitutionem Ecclesiae quod attinet, exposuit.

Sacra pariter Congregatio pro Doctrina Fidei, cuius officium est «doctrinam de fide et moribus in universo orbe catholico tutari»,[2] nonnullas veritates ad mysterium Ecclesiae pertinentes et hodie negatas aut in periculum adductas, vestigia in primis sequens utriusque Concilii Vaticani, colligere atque declarare intendit.

1. De unica Christi Ecclesia

Unica est Ecclesia, «quam Salvator noster, post resurrectionem suam Petro pascendam tradidit (cf. Io 21, 17), eique ac ceteris Apostolis diffundendam et regendam commisit (cf. Mt 18, 18ss.) et in per-

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Mysterium Ecclesiae* circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam, 24 iunii 1973: *AAS* 65 (1973), 396—408.

O Crkvi

Otajstvo Crkve, koje je novim svjetlom osvijetlio Drugi vatikanski koncil, ponovno postaje predmetom promatranja u mnogim objelodanjenim spisima teologa. Mnogo je od toga, zasigurno, pripomoglo za dublje razumijevanje otajstva; ali su neke stvari dvosmislenim, pa čak i pogrešnim, govorom zamračile katoličko učenje, a gdjekad se došlo dotle da su se i u temeljnim stvarima pojavila suprotstavljanja katoličkoj vjeri.

Kad je, dakle, bilo potrebno, biskupi mnogih nacija nisu propuštali da, u skladu sa svojom dužnošću »čuvati čist i neokrnjen polog vjere« i sa svojom zadaćom »neprekidno navješćivati Evanđelje«,[1] svojoj brizi povjerene kršćanske vjernike brane od opasnosti zablude pomoću međusobno srodnih izjava. Osim toga, drugi opći izbor Sinode biskupa, koji je razrađivao ministerijalno svećeništvo, izložio je neke doktrinarne točke koje nisu nipošto nevažne s obzirom na ustrojstvo Crkve.

Jednako tako Sveta kongregacija za nauk vjere, kojoj je dužnost »u svemu katoličkom svijetu štititi nauk o vjeri i ćudoređu«,[2] želi sabrati i obznaniti slijedeći prvenstveno stope jednog i drugog Vatikanskog koncila, neke istine koje se odnose na otajstvo Crkve, a koje se danas niječu ili dovode u opasnost.

1. Jedinost Kristove crkve

Jedna je jedincata Crkva, »koju je naš Spasitelj poslije uskrsnuća predao Petru da je pase (usp. Iv 21,17), povjerio je njemu i ostalim apostolima da je šire i njome ravnaju (usp. Mt 18,18 slj), te je zastalno

1 Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni: AAS* 63 (1971), 99; *EV* III, 2876.

2 Paulus VI, Const. apost. *Regimini ecclesiae universae: AAS* 59 (1967), 897; *EV* II, 1569

petuum ut columnam et firmamentum veritatis erexit (cf. 1 Tim 3, 15)»; atque haec Christi Ecclesia, «in hoc mundo ut societas constituta et ordinata, subsistit in Ecclesia catholica, a Successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata».[3] Haec Concilii Vaticani II declaratio illustratur eusdem Concilii verbis, secundum quae «per solam ... catholicam Christi Ecclesiam, quae generale auxilium salutis est, omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest»,[4] atque eadem catholica Ecclesia «omni a Deo revelata veritate et omnibus mediis gratiae ditata est»,[5] quibus Christus suam communitatem messianicam pollere voluit. Quod non impedit, quominus eadem Ecclesia, in hac sua terrena peregrinatione, «in proprio sinu peccatores complectens, sancta simul et semper purificanda» sit,[6] et quominus «extra eius compaginem», nominatim in Ecclesiis vel communitatibus ecclesialibus, quae imperfecta communione cum Ecclesia catholica coniunguntur, «elementa plura sanctificationis et veritatis inveniantur, quae ut dona Ecclesiae Christi propria, ad unitatem catholicam impellunt».[7]

Quae cum ita sint, «necessarium est catholicos cum gaudio agnoscere et aestimare bona vere christiana, a communi patrimonio promanantia, quae apud fratres a nobis seiunctos inveniuntur»,[8] atque studiosos esse redintegrandae unitatis inter universos christianos, communi conatu purificationis atque renovationis,[9] ut voluntas Christi adimpleatur et christianorum divisio desinat officere Evangelio per orbem proclamando.[10] Confiteri tamen iidem catholici debent se divinae misericordiae dono ad illam Ecclesiam pertinere, quam Christus condidit et quae a successoribus Petri ceterorumque Apostolorum dirigitur, penes quos integra ac viva perstat primigenia communitatis apostolicae institutio atque doctrina, perenne eiusdem Ecclesiae veritatis et sanctitatis patrimonium.[11] Quare christifidelibus sibi fingere non licet Ecclesiam Christi nihil aliud esse quam summam quamdam — divisam quidem, sed adhuc aliqualiter unam — Ecclesiarum et communitatum ecclesialium; ac minime iis liberum est tenere Christi Ecclesiam hodie iam nullibi vere subsistere, ita ut nonnisi finis existimanda sit, quem omnes Ecclesiae et communitates quaerere debeant.

---

3 *LG* 8: *Constitutiones Decreta Declarationes,* editio Secretariae Generalis, Typis Polyglottis Vaticanis, 1966, p. 104 s.; *EV* I, 305.
4 *UR* 3: *Const. Decr. Decl.*, p. 250; *EV* I, 507.
5 *UR* 4: *Const. Decr. Decl.*, p. 252; *EV* I, 513.
6 *LG* 8: *Const. Decr. Decl.*, p. 106; *EV* I, 306.

podigao kao stup i potporu istine (usp. 1 Tim 3,15)«; a ta Kristova Crkva, »uspostavljena na ovom svijetu i uređena kao društvo, opstoji u katoličkoj Crkvi, kojom upravljaju Petrov nasljednik i biskupi koji su s njime u zajedništvu.«[3] Tu izjavu Drugog vatikanskog koncila osvjetljavaju riječi istoga Koncila prema kojima »se sva punina spasonosnih sredstava može doseći samo . . . po katoličkoj Crkvi Kristovoj, koja je sveopća pomoć za spasenje«,[4] te je ta katolička Crkva »obdarena svakom od Boga objavljenom istinom i svim sredstvima milosti«,[5] za koje je Krist htio da ih ima njegova mesijanska zajednica. A to ne priječi da ta Crkva, na ovom svome zemaljskom proputovanju, »budući da u svome krilu obuhvaća grešnike«, ne bude »ujedno sveta i uvijek potrebna očišćavanja«,[6] te da se »izvan njezina sklopa«, poimence u Crkvama ili crkvenim zajednicama koje su s katoličkom Crkvom povezane nesavršenim zajedništvom, ne bi »nalazilo više elemenata svetosti i istine, koji — kao darovi koji su vlastiti Kristovoj Crkvi — nagone prema katoličkom jedinstvu«.[7]

Kad je tome tako, »potrebno je da katolici s radošću priznavaju i cijene istinska kršćanska dobra, koja se, imajući podrijetlo u zajedničkoj baštini, nalaze kod od nas odijeljene braće«,[8] te da budu zauzeti za ponovnu uspostavu jedinstva među svim kršćanima, zajedničkim nastojanjem oko očišćavanja i obnove,[9] kako bi se ispunila Kristova volja i kako bi podijeljenost među kršćanima prestala nanositi štetu propovijedanju Evanđelja po svijetu.[10] Ipak, katolici moraju ispovijedati da oni po daru božanskog milosrđa pripadaju onoj Crkvi koju je Krist utemeljio i kojom ravnaju nasljednici Petra i ostalih Apostola, kod kojih ostaje cjelovita i živa prvobitna uredba apostolske zajednice i nauka, vjekovita baština istine i svetosti te iste Crkve.[11] Zato kršćani ne smiju sebi zamišljati kao da Kristova Crkva nije ništa drugo nego nekakav zbroj — razdijeljen doduše, ali još na neki način jedan — Crkava i crkvenih zajednica; i nipošto im nije slobodno držati da Kristova Crkva danas već nigdje istinski ne postoji, tako da bi je trebalo smatrati samo ciljem što ga moraju tražiti sve Crkve i zajednice.

---

7 *LG* 8: *Const. Decr. Decl.*, p. 105; *EV* I, 305.
8 *UR* 4: *Const. Decr. Decl.*, p. 253; *EV* I, 515.
9 Cf. *UR* 6—8: *Const. Decr. Decl.*, pp. 255—258; *EV* I, 520—528.
10 Cf. *UR* 1: *Const. Decr. Decl.*, p. 243; *EV* I, 494.
11 Cf. Paulus VI, Litt. enc. *Ecclesiam suam: AAS* 56 (1964), 629; *EV* II, 182.

2. De infallibilitate Ecclesiae universae

«Quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integre permanerent».[12] Quapropter Ecclesiae commisit thesaurum verbi Dei, in quo servando, scrutando atque vitae applicando Pastores et plebs sancta conspirant.[13]

Ipse igitur omnimode infallibilis Deus Populum suum novum, qui est Ecclesia, dignatus est participata quadam infallibilitate donare, quae intra limites continetur rerum fidei et morum, quaeque valet cum universus ille populus aliquod caput doctrinae, ad eas res pertinens, indubitanter tenet; quae demum iugiter pendet e sapienti providentia et unctione gratiae Sancti Spiritus, qui Ecclesiam usque ad gloriosum Domini eius adventum, in omnem inducit veritatem.[14] De hac Populi Dei infallibilitate Concilium Vaticanum II declarat: «Universitas fidelium, qui unctionem habent a Sancto (cf. 1 Io 2, 20 et 27), in credendo falli nequit, atque hanc suam peculiarem proprietatem mediante supernaturali sensu fidei totius populi manifestat, cum "ab Episcopis usque ad extremos laicos fideles" (S. Augustinus, *De Praed. Sanct.* 14, 27) universalem suum consensum de rebus fidei et morum exhibet».[15]

Sanctus autem Spiritus Populum Dei illuminat et auxilio suo iuvat, prout est corpus Christi hierarchica communione unitum. Quod Concilium Vaticanum II indicat addendo verbis suis modo allatis: «Illo enim sensu fidei, qui a Spiritu veritatis excitatur et sustentatur, Populus Dei sub ductu Sacri Magisterii cui fideliter obsequens, iam non verbum hominum, sed vere accipit verbum Dei (cf. 1 Thess 2, 13), "semel traditae sanctis fidei" (Iud 3) indefectibiliter adhaeret, recto iudicio in eam profundius penetrat eamque in vita plenius applicat».[16]

Profecto christifideles, muneris prophetici Christi suo modo participes,[17] multifarie ad id operam conferunt, ut intellegentia fidei in Ecclesia incrementum capiat. «Crescit enim — ita ait Concilium Vaticanum II — tam rerum quam verborum traditorum perceptio, tum ex contemplatione et studio credentium, qui ea conferunt in corde suo (cf. Lc 2, 19 et 51), tum ex intima rerum spiritualium quam experiuntur intelligentia, tum ex praeconio eorum qui cum episcopatus

---

12 *DV* 7: *Const. Decr. Decl.*, p. 423; *EV* I, 88.
13 Cf. *DV* 10: *Const. Decr. Decl.*, p. 451; *EV* I, 886.
14 Cf. *DV* 8: *Const. Decr. Decl.*, p. 430; *EV* I, 884.

2. Nezabludivost sveukupne Crkve

»Bog je predobrostivo uredio da ono isto, što je objavio za spasenje svih naroda, ostane dovijeka neiskvareno«.[12] Zato je Crkvi povjerio blago riječi Božje; u njegovu čuvanju, istraživanju, primjenjivanju na život složno sudjeluju pastiri i sveti puk.[12]

Sam dakle Bog, koji ni u čemu ne može zabluditi, udostojao se svoj novi Narod, to jest Crkvu, obdariti nekom udioništvenom nezabludivošću, koja je sužena na pitanja vjere i ćudoređa, i koja je na snazi kad cjelokupan taj narod nedvojbeno drži neko poglavlje učenja koje spada među spomenute stvari. Ta nezabludivost stalno ovisi o mudroj providnosti i pomazanju milosti Duha Svetoga, koji Crkvu uvodi u svu istinu sveudilj do slavnog pojavka njezina Gospodina.[14] O toj nezabludivosti Naroda Božjega Drugi vatikanski koncil izjavljuje: »Cjelokupnost vjernika, koji imaju pomazanje od Svetoga (usp. 1 Iv 2,20 i 27), ne može se u vjerovanju prevariti, i tu svoju posebnu vlastitost očituje preko nadnaravnog osjećaja vjere (sensus fidei) svega naroda, kad 'od biskupâ sve do posljednjih vjernika laika' (Sv. Augustin, *De Praed. Sanct.* 14,27) iskazuje sveopće svoje suglasje o stvarima vjere i ćudoređa.[15]

A Duh Sveti rasvjetljuje Božji narod i svojom ga pomoću podupire ukoliko je tijelo Kristovo ujedinjeno hijerarhijskim zajedništvom. Drugi vatikanski koncil to naznačuje kad netom navedenim riječima dodaje: »Tim naime osjećajem vjere, što ga pobuđuje i podržava Duh istine, Božji narod pod vodstvom svetog Učiteljstva, uz koje vjerno pristajući prima ne više riječ ljudi nego doista riječ Božju (usp. 1 Sol 2,13), nepokolebljivo prianja uz »vjeru koja je jednom predana svetima« (Jud 3), ispravnim sudom dublje u nju prodire te je potpunije u životu primjenjuje«.[16]

Nedvojbeno, kršćanski vjernici, koji su na svoj način dionici Kristove proročke službe[17] na mnogo načina surađuju u tome da razumijevanje vjere u Crkvi poraste. »Raste naime — tako govori Drugi vatikanski sabor — zapažanje kako predanih stvari tako i riječi: na temelju razmatranja i proučavanja onih koji vjeruju i o tom u svom srcu razmišljaju (usp. Lk 2,19 i 51); zatim, na temelju u srcu doživljena razumijevanja duhovnih stvari; a i na temelju navješćivanja onih

---

15 *LG* 12: *Const. Decr. Decl.*, p. 113 s.; *EV* I, 316.
16 *LG* 12: *Const. Decr. Decl.*, p. 114; *EV* I, 316.
17 Cf. *LG* 35: *Const. Decr. Decl.*, p. 157; *EV* I, 374.

successione charisma veritatis certum acceperunt».[18] Ac Summus Pontifex Paulus VI animadvertit Ecclesiae Pastores suum «testimonium» proferre «positum et infixum in sancta Traditione sacrisque Bibliis atque totius Populi Dei vita alitum».[19]

Sed ad solos hos Pastores, Petri ceterorumque Apostolorum successores, ex divina institutione pertinet authentice, id est auctoritate Christi diversis modis participata, docere fideles; quibus satis habere non licet eos audire velut doctrinae catholicae peritos, sed qui iis nomine Christi docentibus obsequi debent adhaesione congrua mensurae auctoritatis, qua pollent et qua uti intendunt.[20] Ideo Concilium Vaticanum II, vestigia Concilii Vaticani I persequens, docuit Christum in Petro instituisse «perpetuum ac visibile unitatis fidei et communionis principium et fundamentum»;[21] ac Summus Pontifex Paulus VI asseruit: «Magisterium Episcoporum credentibus signum est ac via qua verbum Dei recipiant atque agnoscant».[22] Quantumvis igitur Sacrum Magisterium ex contemplatione, vita et investigatione fidelium fructus percipiat, eius munus non reducitur ad sanciendum eorum iam expressum consensum; quin potius, in verbo Dei scripto vel tradito interpretando et explicando, illum consensum etiam praevenire et requirere potest.[23] Ipse demum Populus Dei, ne, in uno corpore Domini sui, unius fidei communionem deperdat (cf. Eph 4, 4 et 5), interventu et auxilio Magisterii tum maxime indiget, cum in eius sinu circa doctrinam credendam aut tenendam dissensiones oriuntur et manant.

3. De infallibilitate Magisterii Ecclesiae

Iesus Christus autem Magisterium Pastorum, quibus munus commisit docendi Evangelium universo Populo suo totique familiae humanae, congruo infallibilitatis charismate circa res fidei et morum instructum esse voluit. Quod, cum non procedat ex novis revelationibus, quibus Successor Petri Collegiumque Episcoporum fruantur,[24] ipsos non eximit a cura perscrutandi, aptis mediis adhibitis, divinae

---

18 *DV* 8: *Const. Decr. Decl.*, p. 430; *EV* I, 883.

19 Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni: AAS* 63 (1971), 99; *EV* III, 2873.

20 Cf. *LG* 25: *Const. Decr. Decl.*, p. 138 s.; *EV* I, 344—347.

21 *LG* 18: *Const. Decr. Decl.*, p. 124 s.; *EV* I, 329; cf. Conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, Prologus: *COED*[3] 812; DS 3051.

22 Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni: AAS* 63 (1971), 100; *EV* 2878.

koji su s nasljedstvom biskupstva primili i pouzdan milosni dar istine«.[18] A Papa Pavao VI. upozorava da pastiri Crkve iznose svoje »svjedočanstvo, koje stoji i ukorijenjeno je u svetoj Tradiciji i u Svetom pismu, te koje se hrani životom svega Božjega naroda«.[19]

No na same te pastire, nasljednike Petra i ostalih apostola, po božanskom ustanovljenju spada da vjernike uče autentično, to jest autoritetom Kristovim, na različite načine participiranim; vjernici se ne smiju zadovoljiti time da ih saslušaju kao stručnjake za katoličko učenje, nego moraju uz njih, kad uče u ime Kristovo, pristajati prianjanjem kakvo odgovara mjeri autoriteta koji posjeduju i kojim imaju nakanu nastupiti.[20] Stoga je Drugi vatikanski koncil, prosljeđujući stope Prvog vatikanskog koncila, učio da je Krist u Petru ustanovio »trajno i vidljivo počelo i temelj jedinstva vjere i zajedništva«,[21] a Papa Pavao VI. ustvrdio je: »Biskupsko je učiteljstvo onima koji vjeruju znak i put kojim će riječ Božju primati i prepoznavati«.[22] Koliko god, dakle, sveto Učiteljstvo prima plodove iz razmatranja, života i istraživanja vjernika, njegova se uloga ne svodi na to da sankcionira njihovo već izraženo suglasje; dapače radije, tumačeći i razlažući riječ Božju pisanu ili predanu, može to suglasje preticati i tražiti.[23] Sam Božji narod, napokon, da ne bi u jednom tijelu svoga Gospodina izgubio zajedništvo jedne vjere (usp. Ef 4,4 i 5), treba zahvat i pomoć Učiteljstva najvećima tada kad u njegovu krilu nastanu i preotimaju mah razdori o nauku koji treba vjerovati ili držati.

3. Nezabludivost učiteljstva Crkve

A Isus Krist je htio da Učiteljstvo pastira, kojima je povjerio zadaću da sav njegov narod i svu ljudsku obitelj poučavaju o Evanđelju, bude obdareno odgovarajućom karizmom nezabludivosti u vezi s pitanjima vjere i ćudoređa. Budući da to ne proizlazi iz novih objava, koje bi uživali nasljednik Petrov i kolegij biskupa,[24] ne izuzima ih od brige da, primjenjujući prikladna sredstva, istražuju blago božanske objave u

---

23 Cf. Conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 4: *COED*[3] 815 s.; DS 3069, 3074. Cf. etiam Decr. S. Congr. S. Off. *Lamentabili*, n. 6: *ASS* 40 (1907), 471; DS 3406.

24 Conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus*, cap. 4: *COED*[3] 816; DS 3070. Cf. *LG* 25: *Const. Decr. Decl.*, p. 141; *EV* I, 347; et *DV* 4: *Const. Decr. Decl.*, p. 426; *EV* I, 875.

revelationis thesaurum in Sacris Litteris, quibus veritas incorrupte docetur, quam Deus salutis nostrae causa conscribi voluit,[25] atque in viva, quae est ab Apostolis, Traditione.[26] In munere autem suo adimplendo, Ecclesiae Pastores assistentia Spiritus Sancti gaudent, quae apicem suum attingit, quando Populum Dei tali modo erudiunt, ut, ex promissionibus Christi in Petro ceterisque Apostolis datis, doctrinam necessario immunem ab errore tradant.

Quod quidem evenit, cum Episcopi per orbem dispersi, sed in communione cum Successore Petri docentes, in unam sententiam tamquam definitive tenendam conveniunt.[27] Quod manifestius etiam habetur, et quando Episcopi actu collegiali — sicut in Conciliis Oecumenicis — una cum visibili eorum Capite, doctrinam tenendam definiunt,[28] et quando Romanus Pontifex «ex cathedra loquitur, id est, cum omnium christianorum Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit».[29]

Secundum autem catholicam doctrinam, infallibilitas Magisterii Ecclesiae non solum ad fidei depositum se extendit, sed etiam ad ea, sine quibus hoc depositum rite nequit custodiri et exponi.[30] Exstensio vero illius infallibilitatis ad ipsum fidei depositum, est veritas quam Ecclesia inde ab initiis pro comperto habuit in promissionibus Christi esse revelatam. Qua nixum veritate, Concilium Vaticanum I materiam fidei catholicae definivit: «Fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive sollemni iudicio, sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur».[31] Ea ergo fidei catholicae obiecta — quae dogmatum nomine nuncupantur — necessario sunt et quovis tempore fuerunt incommutabilis norma, sicut pro fide, ita etiam pro scientia theologica.

4. De dono infallibilitatis Ecclesiae non extenuando

Ex iis quae dicta sunt de extensione et condicionibus infallibilitatis Populi Dei ac Magisterii Ecclesiae, consequitur nequaquam christifidelibus fas esse agnoscere in Ecclesia fundamentalem tantum, ut qui-

25 Cf. *DV* 11: *Const. Decr. Decl.*, p. 434; *EV* I, 890.
26 Cf. *DV* 9 s.: *Const. Decr. Decl.*, pp. 430—432; *EV* I, 885—888.
27 Cf. *LG* 25: *Const. Decr. Decl.*, p. 139; *EV* I, 345.
28 Cf. *LG* 25 et 22: *Const. Decr. Decl.*, pp. 139 et 133; *EV* I, 345 et 337.

Svetim pismima, u kojima se nepokvarljivo uči istina koju htjede Bog da radi našeg spasenja bude zapisana,[25] i u živoj Predaji koja potječe od apostola.[26] A u ispunjavanju svoje dužnosti pastiri Crkve uživaju prisutnost Duha Svetoga, koja dosiže svoj vrhunac kad oni Božji narod poučavaju na takav način da, na temelju Kristovih obećanja koja su dana u Petru i u ostalim apostolima, predavaju nauku nužno slobodnu od zablude.

To se zbiva kad se biskupi raspršeni po svijetu, ali naučavajući u zajedništvu s Petrovim nasljednikom, podudaraju u jednoj tvrdnji kao o takvoj koju treba definitivno držati.[27] A to se zbiva još jasnije, bilo kad biskupi kolegijalnim činom — kao na ekumenskim koncilima — zajedno sa svojom vidljivom glavom definiraju nauk koji treba držati,[28] bilo kad Rimski prvosvećenik »govori ex cathedra, to jest, kad obavljajući službu Pastira i Učitelja svih kršćana, u ime svoga vrhovnog apostolskog autoriteta definira nauk o vjeri i ćudoređu kao takav koji treba da drži sveukupna Crkva«.[29]

A po katoličkom učenju, nezabludivost Učiteljstva Crkve ne proteže se samo na polog vjere nego i ono bez čega se taj polog ne može ispravno čuvati ni izlagati.[30] A protezanje te nezabludivosti na sam polog vjere jest istina za koju je Crkva sve tamo od početaka pouzdano držala da je objavljena u Kristovim obećanjima. Oslanjajući se na tu istinu. Prvi je vatikanski koncil definirao predmet katoličke vjere: »Božanskom i katoličkom vjerom treba vjerovati sve ono što je sadržano u riječi Božjoj, pisanoj ili predanoj, i što Crkva, bilo svečanim pravorijekom, bilo redovitim i sveopćim naučavanjem, predlaže na vjerovanje kao od Boga objavljeno«.[31] Ti, dakle, predmeti katoličke vjere — koji se nazivaju imenom dogmi — nužno jesu, i u svako su vrijeme bili, nepromjenljiva norma, kako za vjeru, tako i za teološku znanost.

4. Dar nezabludivosti Crkve ne smije se umanjivati

Na temelju toga što je rečeno o opsegu i uvjetima nezabludivosti Božjeg naroda i Učiteljstva Crkve, slijedi da kršćanskim vjernicima nikako nije dopušteno priznavati u Crkvi samo temeljno — kako

---

29 Conc. Vat. I, Const. dogm. *Pastor aeternus*. cap. 4: *COED*³ 816; DS 3074. Cf. *LG* 25: *Const. Decr. Decl.*, pp. 139—141; *EV* I, 344—347.

30 Cf. *LG* 25: *Const. Decr. Decl.*, p. 139; *EV* I, 346.

31 Conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius*, cap. 3: *COED*³ 807; DS 3011. Cf. *CIC*, can. 1323, § 1 et 1325, § 2.

dam contendunt, in vero permanentiam, quae componi possit cum erroribus passim diffusis in sententiis, quas Ecclesiae Magisterium definitive tenendas docet, aut in Populi Dei indubitanti consensu de rebus fidei et morum.

Verum quidem est fide salutari homines sese convertere ad Deum,[32] qui in Iesu Christo Filio suo se revelat; sed perperam quis inde inferat Ecclesiae dogmata, quae alia mysteria exprimunt, parvi fieri aut etiam negari posse. Quinimmo conversio ad Deum, quam fide praestare debemus, oboeditio quaedam est (cf. Rom 16, 26), quae aptetur oportet naturae Revelationis divinae eiusque exigentiis. Haec autem Revelatio in toto ordine salutis enarrat, et christianorum moribus applicandum docet, mysterium Dei, qui Filium suum misit in mundum (cf. 1 Io 4, 14); ac praeterea ipsa postulat, ut, plenum intellectus et voluntatis obsequium Deo revelanti praestantes,[33] bono nuntio salutis assentiamur prout a Pastoribus Ecclesiae infallibiliter docetur. Christifideles igitur per fidem sese convertunt, sicut oportet, ad Deum in Christo sese revelantem, cum adhaerent ipsi in tota fidei catholicae doctrina.

Exsistit profecto ordo ac veluti hierarchia dogmatum Ecclesiae, cum diversus sit eorum nexus cum fundamento fidei.[34] Haec autem hierarchia significat quaedam ex dogmatibus inniti aliis tamquam principalioribus iisdemque illuminari. Omnia autem dogmata, quippe quae revelata sint, eadem fide divina credenda sunt.[35]

5. De notione infallibilitatis Ecclesiae non corrumpenda

Transmissio Revelationis divinae ab Ecclesia in difficultates varii generis incurrit. Hae autem oriuntur ex eo, quod arcana Dei mysteria «suapte natura intellectum humanum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine contecta et quasi caligine obvoluta maneant»;[36] atque etiam ex historica exprimendae Revelationis condicione.

Ad hanc historicam condicionem quod attinet, initio observandum est sensum, quem enuntiationes fidei continent, partim pendere e

---

32 Cf. Conc. Trid. Sess. 6, Decr. *de Iustificatione*, cap. 6: *COED*[3] 672; DS 1526; cf. etiam *DV* 5: *EV* 877.

33 Cf. Conc. Vat. I, Const. de fide catholica *Dei Filius*, cap. 3: *COED*[3] 807; DS 3008; cf. etiam *DV* 5: *Const. Decr. Decl.*, p. 426; *EV* I, 877.

34 Cf. *UR* 11: *Const. Decr. Decl.*, p. 260; *EV* I, 536.

neki tvrde — ostajanje u istini, a koje bi se moglo spojiti sa zabludama koje bi ovdje ondje bile povezane s tvrdnjama što ih Učiteljstvo Crkve uči kao takve koje treba definitivno držati, ili bi se nalazile u nedvojbenom suglasju Božjeg naroda o pitanjima vjere i ćudoređa.

Istina je, doduše, da se spasonosnom vjerom ljudi obraćaju k Bogu[32] koji u Isusu Kristu, Sinu svomu, sebe objavljuje; ali bi naopako netko odatle izvodio da crkvene dogme, koje izražavaju druga otajstva, mogu biti omalovažavane ili nijekane. Dapače, obraćanje k Bogu, koje moramo vjerom iskazivati, jest neko pokoravanje (usp. Rim 16,26), koje se mora prilagoditi naravi božanske Objave i njezinim zahtjevima. A ta Objava u cijelom redu spasenja iskazuje i uči kako se mora primjenjivati na ćudoredni život kršćana otajstvo Boga koji je poslao svoga Sina na svijet (usp. 1 Iv 4,14); osim toga, ona traži da, iskazujući puno počitanje uma i volje Bogu objavitelju,[33] pristajemo uz dobru vijest spasenja kako je nezabludivo naučavaju Pastiri Crkve. Kršćanski se vjernici, dakle, po vjeri obraćaju kako treba k Bogu koji se u Kristu objavljuje kad prianjaju uz nj u cjelovitu učenju katoličke vjere.

Zacijelo, postoji neki kao red i neka hijerarhija dogmi Crkve, budući da je različita njihova povezanost s temeljem vjere.[34] No ta hijerarhija znači da se neke dogme oslanjaju na druge kao na glavnije i da ih te druge osvjetljuju. Ali sve dogme, dakako zato što su objavljene, moraju se vjerovati istom božanskom vjerom.[35]

5. Pojam nezabludivosti Crkve ne smije se kvariti

Prenošenje božanske Objave po Crkvi zapada u raznovrsne teškoće. A one nastaju odatle što skrovita Božja otajstva »po samoj svojoj naravi tako nadmašuju ljudski um, da i nakon što su objavom predana i vjerom prihvaćena, ipak ostaju i dalje prekrivena koprenom same vjere i nekako kao maglom zastrta«;[36] a također iz povijesnih uvjeta izražavanja Objave.

Što se tiče tih povijesnih uvjeta, na početku treba primijetiti da smisao što ga sadrže vjerske izjave, djelomično zavisi od izražajne

---

35 *Réflexions et suggestions concernant le dialogue oecuménique,* IV, 4 *b*, in *Secrétariat pour l'Unité des Chrétiens: Service d'information,* n. 12 (déc. 1970, IV) p. 7 s. [*Reflections and Suggestions Concerning Ecumenical Dialogue,* IV, 4 *b*, in *The Secretariat for Promoting Christian Unity: Information Service,* n. 12 (Dec. 1970, IV), p. 8]: *EV* III, 2722.

36 Conc. Vat. I, Const. dogm. *Dei Filius,* cap. 4: *COED*³ 808; DS 3016.

linguae adhibitae vi significandi certo quodam tempore certisque rerum adiunctis. Praeterea, nonnumquam contingit, ut veritas aliqua dogmatica primum modo incompleto, non falso tamen, exprimatur, ac postea, in ampliore contextu fidei aut homanarum cognitionum considerata, plenius et perfectius significetur. Deinde, Ecclesia novis suis enuntiationibus, ea quae in Sacra Scriptura aut in praeteritis Traditionis expressionibus iam aliquomodo continentur, confirmare aut dilucidare intendit, sed simul de certis quaestionibus solvendis erroribusve removendis cogitare solet; quarum omnium rerum ratio habenda est, ut illae enuntiationes recte explanentur. Denique, etsi veritates, quas Ecclesia suis formulis dogmaticis reapse docere intendit, a mutabilibus alicuius temporis cogitationibus distinguuntur et sine iis exprimi possunt, nihilominus interdum fieri potest, ut illae veritates etiam a Sacro Magisterio proferantur verbis, quae huiusmodi cogitationum vestigia secumferant.

His consideratis, dicendum est formulas dogmaticas Magisterii Ecclesiae veritatem revelatam ab initio apte communicasse et, manentes easdem, eam in perpetuum communicaturas esse recte interpretantibus ipsas.[37] Exinde tamen non consequitur singulas earum pari ratione ad id efficiendum aptas fuisse aut aptas mansuras esse. Qua de causa theologi accurate circumscribere satagunt intentionem docendi, quam diversae illae formulae reapse continent, atque hac opera sua vivo Magisterio Ecclesiae, cui subduntur, conspicuum praestant auxilium. Eadem insuper de causa fieri solet, ut antiquae formulae dogmaticae et aliae iis veluti proximae, in consueto Ecclesiae usu, vivae ac frugiferae permaneant, ita tamen ut iis opportune novae expositiones enuntiationesque adiungantur, quae congenitum illarum sensum custodiant et illustrent. Porro aliquando etiam factum est, ut in consueto illo Ecclesiae usu, quaedam ex illis formulis cederent novis dicendi modis qui, a Sacro Magisterio propositi vel approbati, eundem sensum clarius pleniusve exhibebant.

Ipse autem sensus formularum dogmaticarum semper verus ac secum constans in Ecclesia manet, etiam cum magis dilucidatur et plenius intellegitur. Christifideles ergo se avertant oportet ab opinione secundum quam: primum quidem formulae dogmaticae (aut quaedam earum genera) non possint significare determinate veritatem, sed tantum eius commutabiles approximationes, ipsam quodammodo

---

37 Cf. Pius IX, Breve *Eximiam tuam: ASS* 8 (1874-75), 447; DS 2831; Paulus VI, Litt. enc. *Mysterium fidei: AAS* 57 (1965), 757 s.; *EV* II, 413 s.; et

snage upotrijebljenog jezika u neko određeno vrijeme i u određenim životnim uvjetima. Osim toga, katkad se dogodi da se neka dogmatska istina najprije izrazi na nepotpun, ali ne lažan način, a poslije, promotrena u širem kontekstu vjere ili ljudskih spoznaja, bude označena potpunije i savršenije. Zatim, Crkva svojim novim izjavama ima nakanu potvrđivati ili osvijetliti ono što je već nekako sadržano u Svetom pismu ili u prijašnjim izražajima Tradicije, ali ujedno obično misli riješiti neka određena pitanja ili zabaciti zablude; o svemu tome treba voditi brigu, da bi se one izjave ispravno objasnile. Napokon, iako se istine koje Crkva svojim dogmatskim izjavama zaista ima nakanu učiti, razlikuju od promjenljivih mišljenja nekog vremenskog razdoblja te mogu biti izražene bez njih, ipak se ponekad može dogoditi da i sveto Učiteljstvo iznese te istine pomoću riječi koje nose sa sobom tragove takvih mišljenja.

Imajući to u vidu, treba reći da su dogmatske *formule* crkvenog Učiteljstva od početka prikladno priopćivale objavljenu istinu i da će, ostajući iste, uvijek priopćivati onima koji ih budu ispravno tumačili.[37] Odatle ipak ne slijedi da je svaka pojedina od njih bila za taj učinak jednako prikladna ili da će ostati prikladna. Zbog tog razloga teolozi nastoje točno omeđiti ono što se pomoću tih različitih formula doista htjelo naučavati, te oni tim svojim radom pružaju značajnu pomoć živom Učiteljstvu Crkve, kojemu su podložni. Zbog istih se razloga, povrh toga, obično događa da drevne dogmatske formule, i druge koje su im na neki način blizu, u svakodnevnoj uporabi Crkve ostaju žive i plodonosne, ali ipak tako da im se na zgodan način pridodaju nova objašnjenja i izričaji koji čuvaju i osvjetljuju njihov izvorni smisao. Nadalje, ponekad se također događalo da su u svakodnevnoj uporabi Crkve neki elementi iz onih formula ustupali mjesto novim načinima govora, koji, predloženi ili odobreni od svetog Učiteljstva, jasnije i potpunije iskazuju isti smisao.

Sam *smisao* dogmatskih formula ostaje uvijek istinit i sebi dosljedan u Crkvi, i onda kad se jače osvijetli i potpunije shvati. Kršćanski vjernici treba, dakle, da se odvraćaju od mnijenja prema kojemu, prvo, dogmatske formule (ili neke vrste tih formula) ne bi mogle na određen način označavati istinu, nego samo promjenljiva približavanja k njoj koja je na neki način izobličuju ili preinačuju; zatim, te

---

L'Oriente cristiano nella luce di immortali Concili: in *Insegnamenti di Paolo* VI, vol. 5, Tip. poligl. vatic., p. 412 s.

deformantes seu alterantes; deinde eaedem formulae veritatem indeterminate tantum significent iugiter quaerendam per supradictas approximationes. Qui talem opinionem amplectantur, relativismum dogmaticum non effugiunt et infallibilitatis Ecclesiae conceptum corrumpunt, qui ad veritatem determinate docendam et tenendam refertur.

Dissidet certe huismodi opinio a declarationibus Concilii Vaticani I, quod, etsi conscium progressus Ecclesiae in cognoscenda veritate revelata,[38] nihilominus docuit: «Sacrorum . . . dogmatum is sensus perpetuo est retinendus quem semel declaravit sancta mater Ecclesia, nec umquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum»;[39] et quod sententiam damnavit iuxta quam fieri posset «ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intellegit Ecclesia».[40] Dubium non est quin, iuxta illos Concilii textus, sensus dogmatum, quem Ecclesia declarat, determinatus et irreformabilis sit.

Discrepat quoque praefata opinio ab iis quae, cum inauguraret Concilium Vaticanum II, Summus Pontifex Ioannes XXIII de doctrina christiana enuntiavit: «Oportet ut haec doctrina certa et immutabilis, cui fidele obsequium est praestandum, ea ratione pervestigetur et exponatur, quam tempora postulant nostra. Est enim aliud depositum fidei, seu veritates quae doctrina veneranda continentur, aliud modus quo eadem enuntiantur, eodem tamen sensu eademque sententia».[41] Cum Successor Petri hic loquatur de doctrina christiana certa et immutabili, de deposito fidei quod idem sit ac veritates in hac doctrina contentae, de his veritatibus denique eodem sensu servandis, liquet eum agnoscere sensum dogmatum nobis dignoscibilem, verum et immutabilem. Novitas autem quam ipse, pro temporum nostrorum necessitate, commendat, pertinet tantum ad modos pervestigandi, exponendi et enuntiandi illam doctrinam cum eius permanenti sensu. Haud dissimili modo Summus Pontifex Paulus VI Ecclesiae Pastores exhortans declaravit: «Nunc autem acriter anniti debemus ut doctrina fidei plenitudinem suae significationis suique ponderis servet, licet ea ratione enuntietur, quae mentes et corda hominum, quibus traditur, contingat».[42]

---

38 Cf. Conc. Vat. I, Const. *Dei Filius*, cap. 4: *COED*[3] 809; DS 3020.
39 *Ibid.*
40 *Ibid.*, can. 3: *COED*[3] 811; DS 3043.

iste formule samo na neodređen način označuju istinu koju treba neprestano tražiti pomoću maloprije spomenutih približavanja. Oni koji prihvaćaju takvo mnijenje, nisu izbjegli dogmatskom relativizmu te iskrivljuju pojam nezabludivosti Crkve, koja se odnosi na točno naučavanje i držanje istine.

Otvoreno se razilazi takvo mnijenje s izjavama Prvog vatikanskog koncila, koji je, unatoč tome što je bio svjestan napredovanja Crkve u spoznavanju objavljene istine,[38] ipak uočio: »Uvijek treba zadržati onaj smisao svetih dogmi koji je jednom proglasila sveta majka Crkva, i nikad se ne smije od toga smisla odstupiti, pod izlikom i u ime višeg shvaćanja«,[39] i koji je osudio mišljenje prema kojemu bi se moglo dogoditi »da bi dogmama što ih je Crkva predložila nekad morao biti, prema napretku znanosti, pridavan drugi smisao od onoga koji je razumijevala i koji razumijeva Crkva«.[40] Ne može biti sumnje da je po tim koncilskim tekstovima smisao dogmi, koji Crkva proglašuje, određen i neizmjenljiv.

Razilazi se spomenuto mnijenje i s onim što je, kod otvaranja Drugog vatikanskog koncila, papa Ivan XXIII. izjavio o kršćanskom učenju: »Potrebno je da se ovo sigurno i nepromjenljivo učenje, kojemu treba iskazivati vjerno počitanje, istražuje i razlaže onako kako zahtijevaju naša vremena. Drugo je naime polog vjere, odnosno istine koje su sadržane u časnom učenju, a drugo je način kako se te istine izražavaju, ipak u istom smislu i u istom značenju«.[41] Budući da Petrov nasljednik ovdje govori o sigurnom i nepromjenljivom kršćanskom učenju, o pologu vjere koji je isto s istinama sadržanima u tom učenju, napokon o čuvanju tih istina u istom smislu, jasno je da priznaje nama spoznatljiv, istinit i nepromjenljiv smisao dogmi. A novost koju on, u odnosu prema potrebama naših vremena, preporučuje, spada samo na načine istraživanja, izlaganja i izražavanja toga učenja, s njegovim stalno istim smislom. Nije drukčije izjavio papa Pavao VI. u svome poticaju Pastirima Crkve: »A sad moramo odlučno nastojati da nauk vjere zadržava puninu svoga značenja i svoje važnosti, makar se izražava na način koji će zahvaćati duh i srce ljudi kojima se prenosi«.[42]

---

41 Ioannes XXIII, Alloc. in Concilii Vaticani inauguratione: *AAS* 54 (1962), 792; *EV* I, 55*. Cf. *GS* 62: *Const. Decr. Decl.*, p. 780; *EV* I, 1527.

42 Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni: AAS* 63 (1971), 100 s.; *EV* III, 2880.

6. De Ecclesia cum sacerdotio Christi consociata

Christus Dominus, novi et aeterni foederis Pontifex, populum quem suo sanguine acquisivit, cum perfecto suo sacerdotio (cf. Hebr 7, 20—22 et 26—28; 10, 14 et 21) consociare et configurare voluit. Donavit ergo Ecclesiam suam participatione sacerdotii sui, nempe sacerdotio communi fidelium et sacerdotio ministeriali seu hierarchico, quae, etsi non tantum gradu sed essentia differunt, mutuo tamen in Ecclesiae communione ordinantur.[43]

Commune fidelium sacerdotium, quod iure etiam regale appellatur (cf. 1 Pt 2, 9; Apoc 1, 6; 5, 9 s.), quia per ipsum christifideles, ut membra populi messianici, cum Rege suo caelesti coniunguntur, confertur sacramento baptismi. Hoc sacramento fideles «in Ecclesia incorporati, ad cultum religionis christianae . . . deputantur», per signum inamissibile, characterem appellatum, et ipsi «in filios Dei regenerati, fidem quam a Deo per Ecclesiam acceperunt, coram hominibus profiteri tenentur».[44] Qui igitur baptismo sunt renati, «vi regalis sui sacerdotii, in oblationem Eucharistiae concurrunt, illudque in sacramentis suscipiendis, in oratione et gratiarum actione, testimonio vitae sanctae, abnegatione et actuosa caritate exercent».[45]

Praeterea Christus, Ecclesiae, sui mystici corporis Caput, ministros sui sacerdotii, qui personam eius in Ecclesia gererent,[46] constituit Apostolos suos et, per eos, successores eorum Episcopos, qui susceptum hoc sanctum ministerium, subordinato gradu, Presbyteris quoque legitime tradiderunt.[47] Sic in Ecclesia orta est apostolica sacerdotii ministerialis successio ad gloriam Dei et in servitium Populi eius totiusque familiae humanae ad Deum convertendae.

Hoc sacerdotio Episcopi et Presbyteri «quodam modo in sinu Populi Dei segregantur, non tamen ut separentur, sive ab eo, sive a quovis homine, sed ut totaliter consecrentur operi ad quod Dominus eos assumit»,[48] operi nempe sanctificandi, docendi et regendi cuius exercitium hierachica communione pressius determinatur.[49] In hoc multi-

---

43 Cf. *LG* 10: *Const. Decr. Decl.*, p. 110; *EV* I, 312.
44 *LG* 11: *Const. Decr. Decl.*, p. 111; *EV* I, 313.
45 *LG* 10: *Const. Decr. Decl.*, p. 111; *EV* I, 312.
46 Cf. Pius XI, Litt. enc. *Ad catholici sacerdotii: AAS* 28 (1936), 10; DS 3755. Cf. *LG* 10: *Const. Decr. Decl.*, p. 1105; *EV* I, 311 s.; et *PO* 2: *Const. Decr. Decl.*, p. 622; s.; *EV* I, 1245.

6. Crkva povezana s Kristovim svećeništvom

Krist Gospodin, Svećenik novog i vječnog saveza, ushtio je narod što ga je svojom krvlju stekao, svezati i suoblikovati sa svojim savršenim svećeništvom (usp. Hebr 7,20—22 i 26—28; — 10,14 i 21). Obdario je dakle svoju Crkvu dioništvom svoga svećeništva, zajedničkim naime svećeništvom vjernika i ministerijalnim ili hijerarhijskim svećeništvom, koja su svećeništva, iako se razlikuju u biti, a ne samo stupnjem, ipak u zajedništvu Crkve uzajamno jedno prema drugomu upravljena.[43]

Zajedničko svećeništvo vjernika, koje se s pravom naziva također kraljevskim (usp. 1 Petr 2,9; Otkr 1, 6;— 5,9, slj.), budući da se vjernici po njemu, kao članovi mesijanskog naroda, povezuju s nebeskim Kraljem, podjeljuje se sakramentom krštenja. Po tom sakramentu vjernici »uključeni u Crkvu, određuju se za bogoslužje kršćanske religije«, po neizgubivom znaku, koji se naziva biljeg (karakter), te su oni, »preporođeni za sinove Božje, dužni pred ljudima ispovijedati vjeru koju su od Boga po Crkvi primili«.[44] Oni dakle koji su po krstu rođeni, »snagom svoga kraljevskog svećeništva, sudjeluju u prinošenju Euharistije, vrše ga u primanju sakramenata, u molitvi i davanju hvale, svjedočanstvom svetog života, samozatajom i djelotvornom ljubavlju«.[45]

Osim toga je Krist, Glava Crkve, svoga otajstvenog tijela, uspostavio Apostole kao službenike svoga svećeništva, koji će u Crkvi njega samoga predstavljati,[46] a po njima biskupe, kao njihove nasljednike, koji su tu primljenu svetu službu, u podređenom stupnju, zakonito predali također prezbiterima.[47] Tako je u Crkvi nastalo apostolsko nasljedstvo ministerijalnog svećeništva, na slavu Božju i na službu Božjeg naroda te za obraćenje sve čovječanske obitelji k Bogu.

Po tom se svećeništvu biskupi i prezbiteri »na neki način odabiru unutar Božjeg naroda, ali ne da se odijele bilo od njega bilo od ikojeg čovjeka, nego da se sasvim posvete djelu za koje ih Gospodin uzima«,[48] naime djelu posvećivanja, naučavanja i upravljanja, kojega se izvršavanje pobliže određuje hijerarhijskim zajedništvom.[49] U tom mnogo-

47 Cf. *LG* 28. *Const. Decr. Decl.*, n. 145; *EV* I, 354.
48 *PO* 3: *Const. Decr. Decl.*, p. 625; *EV* I, 1249.
49 Cf. *LG* 24, 27 s.: *Const. Decr. Decl.*, pp. 137, 143—149; *EV* I, 342, 351—358.

formi opere indolem principii et fundamenti habet non intermissa praedicatio Evangelii,[50] indolem vero culminis et fontis totius vitae christianae, sacrificium eucharisticum,[51] quod sacerdotes, personam Christi Capitis gerentes, ipsius et membrorum eius corporis mystici nomine,[52] in Spiritu Sancto offerunt Deo Patri; quodque sacra cena integratur, qua christifideles, unum Christi corpus participantes, unum corpus omnes efficiuntur (cf. 1 Cor 10, 16 s.).

Ecclesia magis magisque scrutata est indolem sacerdotii ministerialis, quod, ab aetate apostolica stabili modo sacro ritu collatum, in conspectu est (cf. 1 Tim 4, 14; 2 Tim 1, 6). Assistente igitur Spiritu Sancto, ipsa clarius in dies perspexit Deum ei significare voluisse hunc ritum non tantum conferre sacerdotibus augmentum gratiae ad ecclesiastica munia sancte obeunda, sed etiam inamissibilem Christi obsignationem, seu characterem, quo ad sua munera deputarentur, idonea potestate ditati, e suprema Christi potestate derivata. Permanens autem existentia huius characteris, cuius naturam theologi aliter atque aliter explicant, a Concilio Florentino tradita est [53] et a Concilio Tridentino in duobus decretis confirmata.[54] Recens vero Concilium Vaticanum II non semel eam memoravit,[55] et secundus Generalis Coetus Synodi Episcoporum iure notavit ad doctrinam fidei pertinere existentiam characteris sacerdotalis per totam vitam permanentis.[56] Haec stabilis characteris sacerdotalis existentia a fidelibus agnoscenda est atque ad ipsam attendere oportet, ut recte iudicentur de natura sacerdotalis ministerii et de congruis eius exercitii modis.

Sacrae autem Traditioni et pluribus Magisterii documentis inhaerens, Concilium Vaticanum II de potestate, quae sacerdotii ministerialis est propria, haec docuit: «Si quilibet credentes baptizare potest, sacerdotis tamen est aedificationem Corporis sacrificio eucharistico perficere»;[57] atque: «Idem vero Dominus, inter fideles, ut in unum coalescerent corpus in quo »omnia membra non eundem actum habent" (Rom 12, 4), quosdam instituit ministros qui, in societate fidelium, sacra Ordinis potestate pollerent Sacrificium offerendi et pec-

---

50 *PO* 4: *Const. Decr. Decl.*, p. 627; *EV* I, 1250.

51 Cf. *LG* 11: *Const. Decr. Decl.*, p. 111 s.; *EV* I, 313. Cf. etiam Conc. Trid., Sess. 22, *Doctrina de Missae Sacrificio*, cap. 1 et 2: *COED*³ 732—734; DS 1739—1743.

52 Cf. Paulus VI, Sollemnis Professio fidei, n. 24: *AAS* 60 (1968), 442; *EV* III, 560.

53 Conc. Flor., Bulla unionis Armenorum *Exsultate Deo: COED*³ 516; DS 1313.

strukom djelu značaj počela i temelja ima neprekidno propovijedanje Evanđelja,[50] a značaj vrhunca i vrela svega kršćanskog života euharistijska žrtva,[51] koju svećenici, predstavljajući osobu Krista Glave, u ime njegovo i u ime članova njegova otajstvenog tijela,[52] u Duhu Svetome prikazuju Bogu Ocu; a koja se upotpunjuje svetom večerom, po kojoj vjernici, uzimajući dioništvo u jednom tijelu Kristovu, svi postaju jedno tijelo (usp. 1 Kor 10, 16 slj.).

Crkva je sve većma i većma istraživala značaj ministerijalnog svećeništva, za koje se vidi da se od apostolskog vremena na stalan način podjeljivalo svetim obredom (usp. 1 Tim 4, 14; 2 Tim 1, 6). Uz prisutnost Duha Svetoga, ona je iz dana u dan sve jasnije uviđala da joj je Bog htio označiti da taj obred ne podjeljuje svećenicima samo povećanje milosti za sveto obavljanje crkvenih dužnosti, nego također neizgubivo označenje od Krista, to jest biljeg po kojemu će biti određeni za svoje zadaće, providěni prikladnom vlašću, koja proizlazi od vrhovne vlasti Kristove. Trajno postojanje toga biljega, čiju narav teolozi na različite načine tumače, izneseno je od Firentinskog koncila,[53] a potvrđeno od Tridentskog koncila u dva dekreta.[54] Nedavni je Drugi vatikanski koncil ne jedanput to postojanje biljega spomenuo,[55] a drugo je Opće zasjedanje Sinode biskupa s pravom upozorilo da postojanje svećeničkog biljega, koji traje za cio život, spada na vjersko učenje.[56] To stalno postojanje svećeničkog biljega moraju vjernici priznavati; ono se mora imati u vidu kako bi se moglo ispravno suditi o naravi svećeničke službe i o prikladnim načinima njezina vršenja.

Držeći se svete Tradicije i mnogih dokumenata Učiteljstva, Drugi je vatikanski koncil ovo učio o vlasti koja je svojstvena ministerijalnom svećeništvu: »Iako svatko može krstiti one koji primaju vjeru, ipak svećeniku pripada da gradnju Tijela dovrši euharistijskom žrtvom;[57] i opet: »Isti je Gospodin neke od vjernika — da bi srasli u jedno tijelo u kojem 'svi udovi nemaju iste službe' (Rim 12, 4) — postavio da budu službenici, koji će, u zajednici vjernika, posjedovati svetu vlast Reda — prikazivanja Žrtve i otpuštanja grijeha«.[58] Jednako

---

54 Conc. Trid., Decr. de Sacramentis, can. 9 et Decr. de Sacramento ordinis, cap. 4 et can. 4: *COED*³ 685, 742, 744; DS 1609, 1767, 1774.

55 Cf. *LG* 21: *Const. Decr. Decl.*, 130; *EV* I, 334 s.

56 Cf. Synodus Episcoporum, 1971, Documenta: *I. De sacerdotio ministeriali*, pars prima, n. 5; *AAS* 63 (1971), 907; *EV* IV, 1169.

57 *LG* 17: *Const. Decr. Decl.*, p. 123; *EV* I, 327.

cata remittendi».[58] Haud dissimili modo secundus Generalis Coetus Synodi Episcoporum iure asseruit solum sacerdotem valere personam Christi agere ad praesidendum sacrificali convivio idque perficiendum, in quo Populus Dei oblationi Christi consociatur.[59] Praetermissis nunc quaestionibus de singulorum sacramentorum ministris, e Sacrae Traditionis et Sacri Magisterii testificatione constat christifideles qui, ordinatione sacerdotali non suscepta, proprio ausu munus sibi sumant eucharistiam conficiendi, id non solum prorsus illicite, sed etiam invalide tentare. Huiusmodi autem abusus, sicubi irrepserint, a Pastoribus Ecclesiae reprimendos esse patet.

* * *

Praesens Declaratio neque spectavit neque spectare debebat, ut investigatione de fundamentis nostrae fidei comprobaret divinam Revelationem commissam esse Ecclesiae, per quam deinceps incorrupte in mundo servaretur. Sed hoc dogma, a quo fides catholica exordium sumit, in memoriam revocatum est una cum aliis veritatibus ad mysterium Ecclesiae pertinentibus, ut in hodierna mentium perturbatione clare appareat quaenam sit fides doctrinaque christifidelibus amplectenda.

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei gaudet quod magno studio theologi mysterium Ecclesiae magis magisque explorant. Agnoscit quoque eos in opera sua pluries incidere in quaestiones, quae tantum inquisitionibus sese mutuo complentibus variisque tentaminibus et coniecturis dilucidari possint. Attamen iusta theologorum libertas contineri semper debet verbo Dei, prout in Ecclesia fideliter servatum et expositum est et a vivo Magisterio Pastorum, imprimisque Pastoris universi Populi Dei, docetur et explicatur.[60]

Eadem Sacra Congregatio praesentem Declarationem concredit diligenti curae Sacrorum Antistitum eorumque omnium, qui officium quadam ratione participant tutandi patrimonium veritatis, a Christo

58 *PO* 2: *Const. Decr. Decl.*, p. 621 s.: *EV* I, 1245.
Cf. etiam: 1) Innocentius III, Epistola *Eius exemplo* cum Professione fidei Waldensibus imposita: *PL* 215, 1510; DS 794; 2) Conc. Lat. IV, Const. 1: De Fide catholica: *COED*³ 230 et DS 802, locus citatus de sacramento altaris legendus est cum contextu sequenti de sacramento baptismi; 3) Conc. Flor., Bulla unionis Armenorum *Exsultate Deo: COED*³ 516 et DS 1321, locus citatus de ministro Eucharistiae conferendus est cum locis vicinis de ministris aliorum sacramentorum; 4) Conc. Trid., Sess. 23, Decr. de Sacra-

je drugo Opće zasjedanje Sinode biskupa s pravom ustvrdilo da samo svećenik može predstavljati Kristovu osobu u tome da predsjeda žrtvenoj gozbi i da dovršava tu gozbu, u kojoj se Božji narod pridružuje Kristovu prinošenju.[59] Mimoilazeći sada pitanje o djeliteljima pojedinih sakramenata, iz svjedočanstva svete Tradicije i svetog Učiteljstva jasno slijedi da bi kršćanski vjernici koji bi, ne primivši svećeničkog zaređenja, samovlasno sebi uzeli službu da gotove Euharistiju, pokušavali to ne samo sasvim nedopušteno nego i nevaljano. A jasno je da takve zloupotrebe, ako bi se negdje uvukle, moraju biti potisnute od crkvenih pastira.

* * *

Ova Izjava nije imala namjeru, niti je morala imati namjeru, da istraživanjem o temeljima naše vjere dokaže da je božanska Objava povjerena Crkvi, da bi je ona onda dalje neoštećenu u svijetu čuvala. Ali je ta dogma, od koje počinje katolička vjera, dozvana u pamet, zajedno s drugim istinama koje spadaju na otajstvo Crkve, kako bi kršćanskim vjernicima u današnjoj duhovnoj pometnji bila jasna vjera i učenje koje treba prihvaćati.

Sveta se kongregacija za nauk vjere raduje što teolozi velikim marom sve više i više istražuju otajstvo Crkve. Priznaje također da oni u svome radu više puta nailaze na pitanja koja se mogu rasvijetliti samo istraživanjima koja se uzajamno upotpunjavaju, te različiim pokušajima i naslućivanjima. Pa ipak, opravdana sloboda teologa uvijek mora biti sužavana riječju Božjom, kako se ona vjerno čuva i izlaže u Crkvi, te kako je naučava i tumači živo Učiteljstvo pastirâ, u prvom redu Pastira sveukupnog Božjega naroda.[60]

Sveta kongregajica za nauk vjere povjerava ovu Izjavu pažljivoj brizi biskupa i svih onih koji na neki način imaju dioništvo u dužnosti osiguravanja baštine istine, koja je od Krista i Apostola povjerena Crkvi.

---

mento ordinis, cap. 4: *COED*[3] 742 s.; DS 1767, 4469; 5) Pius XII, Litt. enc. *Mediator Dei: AAS* 39 (1947), 552—556; DS 3849—3852.

59 Synodus Episcoporum 1971, Documenta: *I. De Sacerdotio ministeriali*, pars prima, n. 4; *AAS* 63 (1971), 906; *EV* IV, 1166.

60 Cf. Synodus Episcoporum 1967, Relatio *Ratione habita* Commissionis Synodalis constitutae ad examen ulterius peragendum circa opiniones periculosas et atheismum, II, 4: *De theologorum opera et responsabilitate:* Typis polyglottis vaticanis, 1967, p. 11; *L'Osservatore Romano*, 30—31 oct. 1967, p. 3; *EV* II, 1722.

et Apostolis commissum Ecclesiae. Ipsa tandem suam Declarationem fidenter dirigit ad christifideles ac speciatim, propter grave munus quo in Ecclesia funguntur, ad sacerdotes et ad theologos, ut omnes in fide sint unanimes et cum Ecclesia sincere sentiant.

Declarationem hanc circa catholicam doctrinam de Ecclesia contra nonnullos errores hodiernos tuendam Summus Pontifex Paulus div. Prov. Pp. VI, in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 11 mensis maii a. 1973, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congr. pro Doctrina Fidei, die XXIV mensis iunii, in festo Sancti Ioannis Baptistae, a. D. MCMLXXIII.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Loriensis, a Secretis

Ona napokon s povjerenjem upravlja svoju Izjavu vjernicima, a posebice, zbog teške dužnosti koju u Crkvi obavljaju, svećenicima i teolozima, da svi budu jednodušni u vjeri i da iskreno osjećaju s Crkvom.

Ovu je Izjavu o zaštiti katoličkog učenja o Crkvi protiv nekih današnjih zabluda Vrhovnih svećenika Papa Pavao VI., u audijenciji u koju je 11. svibnja 1973. primio potpisanog Prefekta Sv. kongregacije za nauk vjere, odobrio, potvrdio i zapovjedio da se objelodani.

Dano u Rimu, iz zgrade Sv. kongregacije za nauk vjere, dne 24. lipnja, na blagdan Sv. Ivana Krstitelja, godine Gospodnje 1973.

FRANJO kardinal ŠEPER, pročelnik
JÉRÔME HAMER, nasl. nadbiskup Lorijski, tajnik

De sepultura ecclesiastica

PATRES SACRAE CONGREGATIONIS pro Doctrina Fidei in Plenariis Comitiis dierum 14—15 novembris 1972 de sepultura ecclesiastica decreverunt: ne prohibeantur exsequiae peccatoribus manifestis, si ante mortem aliqua signa dederint poenitentiae et absit publicum aliorum fidelium scandalum.

Sanctissimus Dominus Noster Paulus Pp. VI in Audientia die 17 novembris 1972 infrascripto Praefecto impertita praedictam Patrum decisionem, abrogando quatenus opus est can. 1240 par. 1 et contrariis quibuslibet non obstantibus, ratam habuit, approbavit et publicari iussit.

Romae, die 20 Septembris 1973.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Loriensis, a Secretis

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decretum *Patres Sacrae Congregationis* de sepultura ecclesiastica, 20 septembris 1973: *AAS* 65 (1973), 500.

O crkvenom sprovodu

Oci Svete kongregacije za nauk vjere na plenarnoj skupštini dana 14. i 15. studenog 1972. glede crkvenog sprovoda odlučiše da se obredi ne uskraćuju javnim grešnicima ako su prije smrti dali neki znak kajanja i ako nema javne sablazni drugih vjernika.

Sveti otac Pavao VI. je u audijenciji što ju je udijelio potpisanom predstojniku 17. studenoga 1972. tu odluku otaca prihvatio, potvrdio i naložio da se objavi. Opozivajući što treba u kanonu 1240. § 1, i unatoč ikoje suprotne odredbe.

Rim, 20. rujna 1973.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup Lorija, tajnik

Već je 29. svibnja 1973. Kongregacija za nauk vjere uputila predsjednicima biskupskih konferencija pismo o »crkvenom sprovodu kršćana u nesređenim bračnim prilikama« (usp. EV IV, 2508).

De solutione matrimonii in favorem fidei (privilegium petrinum)

I. INSTRUCTIO

UT NOTUM EST, haec S. Congregatio quaestionem de solutione matrimonii in favorem Fidei diutius tractavit atque studuit.

Nunc demum, re diligenter investigata, SS.mus D. N. Paulus Papa VI dignatus est approbare has novas normas quibus enuntiantur condiciones pro concessione solutionis matrimonii in favorem Fidei sive pars oratrix baptizetur aut convertatur sive non.

I. Ut solutio valide concedatur *tres sine quibus non* requiruntur condiciones: *a)* carentia baptismatis in alterutro coniuge perdurante toto vitae coniugalis tempore; *b)* non usus matrimonii post baptismum forte susceptum a parte quae baptizata non erat; *c)* ut persona non baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est.

II. Requiritur praeterea:

§ 1. Ut nulla detur possibilitas restaurandi vitam coniugalem, manente dissidio radicali et insanabili.

§ 2. Ut a concessione gratiae absit publici scandali periculum, vel gravis admirationis.

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I. Instructio *Ut notum est* pro solutione matrimonii in favorem fidei, Prot. N. 2717/68, 6 decembris 1973: *Archiv für katholiches Kirchenrecht* 142 (1973), 474—475. — II. Normae procedurales *Processum concessioni* pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei: 6 decembris 1973: *Archiv für katholiches Kirchenrecht* 142 (1973), 476—479.

Malo mjeseci prije nego što su »sub secreto« izdani ovaj naputak i novi provedbeni propisi, stručnjak za crkveno pravo isusovac Peter Huizing je pisao: »Godine 1924. za vrijeme Pija XI. bilježe se tri slučaja razrješenja dotad nepoznata. Riječ je o brakovima nekatolika od kojih jedan bijaše kršten a drugi ne. Ti su brakovi završili razvodom a poslije je jedna od stranki htjela postati katoličkom i vjenčati se s katoličkom osobom. Papa je udijelio razrješenje. Deset godina poslije toga Sveti Oficij razaslao je biskupima tajne naputke s 'propisima' za razrješivanje brakova u korist vjere snagom najviše papinske vlasti«.

Razrješenje braka u korist vjere

I. NAPUTAK

Kao što je poznato, ova se Kongregacija dugo bavila i proučavala problem razrješenja braka u korist vjere (in favorem fidei).

Sada je napokon, nakon marljiva istraživanja toga problema, Papa Pavao VI. odlučio potvrditi ove nove propise kojima se proglašuju uvjeti za udjeljivanje razrješenja braka u korist vjere, bilo da se stranka moliteljica krsti ili obrati ili ne.

I. Da bi se razrješenje valjano udijelilo, tri su uvjeta apsolutno potrebna: a) da je jedan od supružnika nekršten za sve vrijeme bračnoga života; b) da se nakon možebitnog krštenja te nekrštene stranke nisu služili brakom; c) da osoba koja nije krštena ili je krštena izvan katoličke Crkve pusti katoličkoj strani slobodu i mogućnost ispovijedati vlastitu vjeru i također krstiti i katolički odgajati djecu: taj uvjet zbog opreznosti mora biti zajamčen.

II. Osim toga se zahtijeva:

§ 1. Da nema nikakve mogućnosti za obnovu bračnoga života, budući da traje korjenito i neizlječivo neslaganje.

§ 2. Da iz udjeljivanja razrješenja ne proizlazi opasnost javne sablazni ili teška čuđenja.

Jedan katolički muž, kad je dobio oprost, crkveno se vjenčao s nekrštenom ženom. Nakon njihova razvoda i ona je postala katolikinjom i htjela je vjenčati se s jednim katolikom. Zakon crkvenog prava utvrđuje da pavlovska povlastica nije primjenjiva na brak između katoličke i nekrštene osobe sklopljen s potrebnim oprostom (can. 1220, § 2). Unatoč tome Pio XII. je 1937. tu ženidbu razriješio.

Prvotno je razrješenje »in favorem fidei« podjeljivano u korist nekatoličkog razvedenog supružnika koji je namjeravao pokatoličiti se i vjenčati s katoličkom osobom. Za vrijeme Pija XII., Ivana XXIII. i Pavla VI. redovito su davani oprosti in favorem fidei katolicima koji su se željeli vjenčati razvedenim nekatoličkim osobama a koje se nisu pokatoličile. Uvjet je bio da u onom prvom nekatoličkom braku bar jedno od supružnika nije bilo kršteno. Godine 1970. ta je praksa iznenada prekinuta. Čini se da Kongregacija za nauk vjere nije tu praksu smatrala dovoljno teološki utemeljenom« (Peter Huzing, Diritto canonico e matrimonio falito, in »Concilium«, 7/1973, 1162 s.).

§ 3. Ut pars oratrix causa culpabilis non extiterit naufragii matrimonii legitimi, et pars catholica, quacum contrahendum vel convalidandum sit novum coniugium, separationem coniugum ex propria culpa ipsa non provocaverit.

§ 4. Ut altera pars prioris coniugii interpelletur, si potis sit, neque rationabiliter sese opponat.

§ 5. Ut prolem ex priore coniugio forte susceptam religiose instituendam, pars quae petit dissolutionem, curet.

§ 6. Ut aeque, secundum leges iustitae, coniugi relicto et proli forte susceptae, provideatur.

§ 7. Ut pars catholica cum qua novum matrimonium ineundum sit, iuxta baptismatis promissiones vivat et novae familiae consulat.

§ 8. Ut cum agitur de catechumeno, quocum contrahendum sit, certitudo moralis habeatur de baptismate proxime recipiendo, si expectari (quod suadendum est) ipse baptismus non poterit.

III. Solutio facilius conceditur ubi serio de valore ipsius matrimonii ex alio capite dubitatur.

IV. Solvi quoque potest matrimonium inter partem catholicam et partem non baptizatam cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus initum, dummodo verificentur condiciones statutae in nn. II et III,* et constet partem catholicam, ob peculiaria regionis adiuncta, praesertim ob exiguum in regione numerum catholicorum, vitare non potuisse matrimonium atque in eodem vitam catholicae religioni congruam ducere non potuisse. Praeterea necesse est ut haec S. Congregatio edoceatur de publicitate celebrati matrimonii.

V. Solutio matrimonii legitimi initi cum dispensatione ab impedimento disparitatis cultus non conceditur parti catholicae petenti, ad ineundas novas nuptias cum non baptizato qui non se convertit.

VI. Non conceditur solutio a matrimonio legitimo quod contractum vel convalidatum sit post obtentam dissolutionem a priore legitimo matrimonio.

Ut hae condiciones rite adimpleantur « novae normae procedurales » confectae sunt, iuxta quas omnes futuri processus instruendi sunt. Quas normas praesenti instructioni adnectimus.

Quibus novis normis statutis, priores normae quae ad horum processuum instructionem latae fuerant, penitus abrogantur.

Romae, 6 decembris 1973.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
HIERONYMUS HAMER, a Secretis

---

* Čini se da mjesto »II et III« treba čitati »I et II«.

§ 3. Da stranka moliteljica nije bila krivac brodoloma zakonitoga braka, a katolička stranka s kojom treba sklopiti ili utvrditi novi brak nije svojom krivnjom izazvala rastavu supružnika.

§ 4. Da druga stranka iz prethodnog braka bude upitana, ako je moguće, te da se razložno ne protivi.

§ 5. Da se stranka koja traži razrješenje ozbiljno brine za vjerski odgoj možebitne djece iz prvoga braka.

§ 6. Da se jednako, po zakonima pravednosti, brine za ostavljenog supružnika i možebitnu djecu.

§ 7. Da katolička strana s kojom bi trebalo sklopiti novi brak živi prema krsnim obećanjima i da preuzme skrb za novu obitelj.

§ 8. Da, ako se radi o katekumenu s kojim bi trebalo sklopiti novi brak, postoji moralna sigurnost da će se on uskoro krstiti, ako se već ne može čekati do krštenja (što je, međutim, preporučljivo).

III. Razrješenje će se lakše udijeliti kad zbog drugih razloga postoje utemeljene sumnje glede valjanosti samoga braka.

IV. Može biti razriješen također brak između katoličke i nekrštene stranke koji je sklopljen s oprostom od zapreke različite vjere, doklegod se ispunjavaju uvjeti utvrđeni u točkama II. i III.* i dok stoji da katolička stranka zbog posebnih okolnosti toga braka, nadasve zbog malog broja katolika ondje, ne mogaše izbjeći brak niti se u njemu katolički ponašati. Osim toga, potrebno je da se ova Kongregacija izvijesti glede odjeka sklapanja toga braka.

V. Razrješenje zakonitog braka sklopljenog s oprostom od zapreke različite vjere neće se udijeliti katoličkoj stranci koja bi to tražila za prijelaz u novi brak s nekrštenim koji se ne bi obratio.

VI. Neće se udijeliti razrješenje zakonitog braka koji bi bio sklopljen ili utvrđen nakon dobivanja razrješenja prethodnog zakonitog braka.

Da bi se ovi uvjeti pravično primjenjivali, izrađeni su »novi provedbeni propisi«, prema kojima treba voditi sve buduće postupke. Te propise dodajemo ovom naputku.

Stupanjem na snagu tih novih propisa, prethodni propisi koji su bili izdani za vođenje takvih postupaka potpuno se opozivaju.

Rim, 6. prosinca 1973.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
JÉRÔME HAMER, tajnik

II. NORMAE PROCEDURALES

Art. 1

PROCESSUM, CONCESSIONI gratiae dissolutionis matrimonii legitimi permittendum, conficit loci Ordinarius competens iuxta praescriptum Litt. Ap. *Causas matrimoniales,* IV, § 1, vel per se, vel per alium ecclesiasticum virum ab eo delegatum. De facta delegatione aut commissione constare debet in actis ad S. Sedem transmittendis.

Art. 2

Deducta non simpliciter asseri sed et probari debent iuxta Iuris Canonici praescripta sive documentis sive testium fide dignorum depositionibus.

Art. 3

Documenta tum originalia tum in authentico exemplari exhibita ab ipso Ordinario vel Iudice delegato recognosci debent.

Art. 4

§ 1. In interrogationibus praeparandis, quae partibus et testibus proponi debent, etiam opera Defensoris Vinculi vel alterius ad hoc munus explendum in singulis casibus delegati adhiberi debet; et de hac delegatione in actis mentio facienda est.

§ 2. Testes antequam interrogentur iurare debent de veritate dicenda.

§ 3. Ordinarius vel eius Delegatus interrogationes iam paratas proponat, aliasque adiungat, quas ad res melius cognoscendas opportunas iudicet, vel ipsa responsa iam data suggerant.

Cum partes vel testes de alienis factis deponunt, Iudex interroget etiam de causa seu de origine scientiae.

§ 4. Iudex enixe curare debet ut interrogationes ac datae responsiones accurate a Notario conscribantur et subscribantur a teste.

Art. 5

§ 1. Si testis aliquis acatholicus coram sacerdote catholico se sistere ac deponere renuat, poterit acceptari documentum continens depositionem super hac re coram publico notario, vel persona fide digna, a teste peractam; quod expressis verbis in actis adnotandum est.

II. PROVEDBENI PROPISI

Član 1.

Postupak za razrješenje zakonitog braka dobivanjem oprosta pokreće mjesni ordinarij, koji je za to nadležan, prema propisima apostolskog pisma *Causas matrimoniales* IV, § 1, osobno ili preko drugog crkovnjaka kojega on ovlasti. O tom ovlaštenju, odnosno povjereništvu, mora biti utvrđeno u spisima što se šalju Svetoj Stolici.

Član 2.

Navedene činjenice ne smiju biti samo ustvrđene nego i dokazane u skladu s propisima crkvenoga prava, bilo dokumentima bilo vjerodostojnim svjedocima.

Član 3.

Predloženi dokumenti, bilo da su originalni bilo autentične kopije moraju biit provjereni od samog ordinarija ili od delegiranog suca.

Član 4.

§ 1. U pripremanju pitanja koja treba postaviti strankama i svjedocima treba uspostaviti suradnju s braniteljem (ženidbenog) veza ili drugom osobom koja je u pojedinim slučajevima delegirana za obavljanje te službe, a i ta delegacija mora biti zabilježena u spisima.

§ 2. Svjedoci prije nego se pozovu na ispitivanje moraju se zakleti da će govoriti istinu.

§ 3. Ordinarij ili njegov delegat postavlja pitanja koja su već pripremljena a dodaje i druga koja bi držao korisnima za bolje upoznavanje predmeta ili koja bi se nametala iz datih odgovora.

Kad stranke ili svjedoci izlažu o djelima drugih, sudac će ih pitati također kako su i od koga to saznali.

§ 4. Sudac se mora pobrinuti da pitanja i odgovore zapiše bilježnik i da ih svjedoci potpišu.

Član 5.

§ 1. Ako bi nekatolički svjedok odbio pojaviti se i svjedočiti pred katoličkim svećenikom, može se prihvatiti dokument koji bi sadržavao izlaganje o tom predmetu koje bi svjedok dao u prisutnosti javnog bilježnika ili koje druge vjerodostojne osobe; no, to mora biti izričito spomenuto u spisima.

§ 2. Iudex ordinarius vel delegatus ad decernendum num huic documento fides sit adhibenda, testes iuratos inducat, praesertim catholicos, qui testem acatholicum bene noverint, ac de eius veracitate testimonium ferre velint et valeant.

§ 3. Etiam ipse Iudex suum exprimat votum circa fidem huic documento praestandam.

Art. 6

§ 1. Carentia baptismi in alterutro coniuge ita demonstranda est ut omne prudens dubium amoveatur.

§ 2. Ipse coniux, qui se non baptizatum dicit, sub iuramento, si fieri potest, interrogetur.

§ 3. Insuper excutiantur testes et praesertim coniugis parentes et consanguinei, aliique, speciatim qui tempore infantiae ei adstiterunt et totum eius vitae cursum noverunt.

§ 4. Testes interrogandi sunt non unice de ipsa baptismi carentia sed etiam de circumstantiis, ex quibus credibile et probabile appareat baptismum non fuisse collatum.

§ 5. Cuandum ut consulantur quoque libri baptizatorum in locis ubi pars, quae dicitur non baptizata, infantili aetate vixisset; praesertim in ecclesiis quas ipsa frequentaverit ad acquirendam religiosam institutionem, vel in qua matrimonium celebraverit.

Art. 7

§ 1. Si quo tempore gratia solutionis petitur, coniux qui non baptizatus extabat, ad baptismum iam admissus fuerit, processus saltem summarius institui debet, cum interventu Defensoris Vinculi, de non usu matrimonii post baptismum sic susceptum.

§ 2. Ipse coniux sub iuramento interrogetur num post separationem a coniuge aliquam et qualem cum ipso habuerit relationem, et praesertim an post baptismum cum comparte contactus matrimoniales habuerit.

§ 3. Sed et altera pars circa matrimonii non consummationem sub iuramento, si fieri possit, erit interroganda.

§ 4. Testes praeterea, praesertim inter consanguineos et amicos inducendi sunt et audiendi, pariter iurati, non tantum circa ea, quae post partium separationem et praesertim post baptismum evenerunt, sed etiam circa coniugum probitatem et veracitatem, seu circa fidem, quam eorum depositiones mereantur.

§ 2. Sudac redoviti ili delegirani, kad treba odlučiti treba li povjerovati tom dokumentu, neka pozove zaklete svjedoke, osobito katoličke, koji su dobro poznavali nekatoličkog svjedoka i koji su spremni i sposobni svjedočiti o njegovoj iskrenosti.

§ 3. Neka i sâm sudac izrazi svoje mišljenje treba li povjerovati tom dokumentu.

Član 6.

§ 1. Nekrštenost jednoga od supružnika mora biti utvrđena tako da se otkloni svaka razborita sumnja.

§ 2. Sam supružnik koji se predstavlja kao nekršteni treba o tome, ako je moguće, biti pitan pod zakletvom.

§ 3. Osim toga, neka se saslušaju svjedoci i osobito roditelji i srodnici supružnika, i drugi, posebno oni koji su u vrijeme njegova djetinjstva s njime živjeli te upoznaše cijeli tijek njegova života.

§ 4. Svjedoke treba ispitati ne samo o pomanjkanju krštenja nego također o okolnostima iz kojih je vjerodostojno i vjerojatno da krštenja nije bilo.

§ 5. Treba se pobrinuti također za uvid u matice krštenih u mjestima u kojima je stranka što se predstavlja kao nekrštena provela godine djetinjstva; osobito u crkvama gdje je ona pohađala vjeronauk ili u crkvi gdje je proslavljeno vjenčanje.

Član 7.

§ 1. Ako je u vrijeme kad se traži oprost razrješenja supružnik koji ne bijaše kršten već primio krštenje, mora se povesti bar sažeti postupak, s interventom branitelja veza, glede neslužena brakom nakon tako primljenog krštenja.

§ 2. Od samog supružnika traži se izjava pod zakletvom da li je nakon odvajanja imao odnose s bračnim drugom i kakvi su to odnosi bili, osobito da li je nakon krštenja imao s njime bračne odnose.

§ 3. Ali i drugu stranku treba, ukoliko je moguće, pod zakletvom pitati o neizvršavanju braka.

§ 4. Osim toga, svjedoci treba da budu izabrani naročito među srodnicima i prijateljima i treba ih saslušati, također pod zakletvom, ne samo o događajima nakon rastave bračnih drugova, osobito nakon krštenja, nego također glede poštenja i iskrenosti bračnih drugova, odnosno glede vjerodostojnosti njihovih priopćenja.

Art. 8

Orator, si conversus et baptizatus fuerit, interrogetur de tempore et animo, quo ad baptismum suscipiendum vel ad conversionem inductus fuerit.

Art. 9

§ 1. In eodem casu, Iudex parochum, aliosque sacerdotes, qui in doctrina fidei tradenda ac in conversione paranda ei praesto fuerint, interroget de rationibus, quibus orator inductus fuerit ad baptismum suscipiendum.

§ 2. Preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei Ordinarius nunquam dirigat, nisi quaevis rationabilis suspicio de conversionis sinceritate amota fuerit.

Art. 10

§ 1. Iudex Ordinarius vel Delegatus interroget oratorem testeque de causa separationis vel divortii, an scilicet ab oratore posita fuerit vel non.

§ 2. Iudex adducat in actis exemplar authenticum divortii.

Art. 11

Iudex vel Ordinarius referat an ex matrimonio vel ex concubinatu orator prolem susceperit et quomodo eiusdem religiosae educationi providerit, aut providere intendat.

Art. 12

Iudex vel Ordinarius pariter referat quomodo orator coniugi relicto et proli, forte susceptae, aeque, secundum leges iustitiae consuluerit vel consulere in animo habeat.

Art. 13

Ordinarius vel Iudex Delegatus informationes colligat circa coniugem acatholicum, ex quibus deduci valeat an restauratio vitae coniugalis sperari possit; nec referre omittat an pars acatholica post divortium novas nuptias attentaverit.

Art. 14

Ordinarius expressis verbis referat an ex gratia forte concedenda aliquod scandali, admirationis vel calumniosae interpretationis peri-

Član 8.

Molitelj ako se je obratio i bio kršten, neka se ispita o vremenu i raspoloženju što ga je dovelo do primanja krštenja ili do obraćenja.

Član 9.

§ 1. U takvu slučaju neka sudac ispita župnika i druge svećenike koji mu pomažu u predavanju vjeronauka i pripremanju obraćenja, o razlozima koji su molitelja naveli da primi krštenje.

§ 2. Neka ordinarij ne dostavlja predmet Kongregaciji za nauk vjere dok ne bude otklonjena svaka razložna sumnja o iskrenosti obraćenja.

Član 10.

§ 1. Sudac redoviti ili delegirani neka ispita molitelja i članove o razlozima rastave ili razvoda, da li je to, naime, sam molitelj prouzrokovao ili ne.

§ 2. Sudac neka priklopi spisima autentični primjerak dokumenta o razvodu.

Član 11.

Sudac ili ordinarij utvrđuje je li molitelj iz braka ili suložništva imao djece te kako se pobrinuo ili se namjerava pobrinuti za njihov vjerski odgoj.

Član 12.

Sudac ili ordinarij također izvješćuje kako se molitelj pobrinuo ili se namjerava pobrinuti, prema zakonima pravednosti, za napuštenog bračnog druga i za djecu koju je možda imao.

Član 13.

Ordinarij ili delegirani sudac nek sakupi izvješća o nekatoličkom supružniku, iz kojih bi se moglo zaključivati ima li nade za ponovnu uspostavu bračnog života; i neka ne propusti izvijestiti ako bi nekatolička strana nakon razvoda bila pokušala sklopiti novi brak.

Član 14.

Neka ordinarij izričito izvijesti treba li se zbog oprosta koji će se možda podijeliti bojati sablazni, čuđenja ili klevetničkih tumačenja,

culum timendum sit, apud tum catholicos tum acatholicos, quasi Ecclesia divortiorum usui sua praxi faveat; expositis etiam circumstantiis, quae periculum in casu probabile reddant vel excludant.

Art. 15

Causas, quae gratiae concessionem suadeant in singulis casibus exprimat Ordinarius, simul semper addendo an orator novum matrimonium quovis modo iam attentaverit vel in concubinatu vivat. Idem Ordinarius de adimpletis pro concessione gratiae condicionibus adamussim referat et, si cautiones, de quibus in n. I, sub litt. c)* datae sint; harum authenticum documentum remittat.

Art. 16

Ordinarius preces ad S. Congregationem pro Doctrina Fidei, omnia acta et informationes, tribus exemplaribus, remittat, de quibus omnibus respondere tenetur.

---

* « ut persona non baptizata vel baptizata extra ecclesiam catholicam libertatem facultatemque parti catholicae relinquat profitendi propriam religionem atque catholice baptizandi educandique filios: quae condicio, cautionis forma, in tuto ponenda est ».

bilo među katolicima bilo među nekatolicima, kao da bi Crkva svojom praksom pogodovala razvodima; nek se također iznesu okolnosti koje bi u određenom slučaju opasnost činile vjerojatnijom ili bi je uklanjale.

Član 15.

Ordinarij neka u svakom pojedinom slučaju iznese razloge koji idu u prilog podjeljivanju oprosta, dodajući istodobno pojašnjenje nije li molitelj već na bilo koji način pokušao sklopiti novi brak ili živi u suložništvu. Neka ordinarij osim toga potanko izvijesti jesu li ispunjeni uvjeti za udjeljivanje oprosta i jesu li dana jamstva o kojima govori I c (prethodnog naputka); i neka o tome izda autentičan dokument.

Član 16.

Ordinarij neka pošalje Kongregaciji za nauk vjere pitanja, sve spise i izvješća, u tri primjerka; za što je sve on odgovoran.

II. DECLARATIO

« INSTAURATIO LITURGICA, iuxta Constitutionem Concilii Vaticani II effecta, mutationes quasdem induxit etiam in formulis quae ad ipsam rituum sacramentalium essentiam pertinent. Nova haec verba, sicut et cetera, ad linguas vernaculas ita vertere oportuit ut sensus originarius secundum proprium linguarum ingenium exprimeretur. Exinde ortae sunt nonnullae difficultates quae in lucem nunc prodeunt cum illae versiones a Conferentiis Episcoporum ad adprobationem Apostolicae Sedis mittuntur. Quibus in adiunctis Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei iterum admonet necesse esse ut translatio formularum essentialium in ritibus Sacramentorum fideliter reddat sensum originarium textus typici latini; illudque recolendo notum facit:

Proposita versione formulae sacramentalis in linguam vernaculam rite examinata, Sedes Apostolica cum censet sensum ab Ecclesia intentum per eam apte significari eandem adprobat et confirmat statuens pariter sensum eiusdem secundum mentem Ecclesiae per originalem textum latinum expressum intelligendum esse ».

SS.mus D.nus Noster Paulus Pp. VI in Audientia diei 25 Ianuarii 1974 E.mo Card. Praefecto impertita adprobavit.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
HIERONYMUS HAMER, O. P., a Secretis

II. IZJAVA

Liturgijska obnova provođena prema uredbi II. vatikanskog koncila uvela je neke promjene također u obrasce koji spadaju na samu bit sakramentskih obreda. Ti novi izrazi, kao i drugi, morali su biti prevedeni na suvremene jezike tako da prenesu izvorni smisao u skladu s vlastitostima različitih jezika. Otud potekoše neke teškoće koje se pokazuju sada kad ti prijevodi bivaju od biskupskih konferencija predloženi Svetoj Stolici da ih ona potvrdi. Kad je tome tako, Sveta kongregacija za nauk vjere ponovno podsjeća kako prijevodi bitnih obrazaca sakramentskih obreda moraju vjerno prenositi izvorni smisao tipskog latinskog teksta. Držeći to na umu proglašuje:

Apostolska Stolica, kad propisno ispita predloženi prijevod sakramentskog obrasca na narodni jezik, utvrdi li da on točno izrazuje smisao koji je Crkva željela izraziti, prihvaća ga i potvrđuje upozoravajući također da smisao toga obrasca mora biti shvaćen prema misli Crkve kako je ta misao izražena latinskim tekstom.

Sveti Otac Pavao VI. potvrdio je ovu izjavu u audijenciji udijeljenoj uzoritom kardinalu predstojniku 25. siječnja 1974.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
JEROME HAMER, OP, tajnik

De catholicis qui nomen dant associationibus massonicis

Eminentissime Domine,

COMPLURES EPISCOPI ab hac Sacra Congregatione quaesiverunt de pondere et interpretatione Canonis 2335 C.I.C. qui sub poena excommunicationis vetat catholicis nomen dare associationibus massonicis aliisve eiusdem generis.

Decursu longioris examinis huius quaestionis Sancta Sedes Conferentias Episcopales quarum res particulari modo interest pluries consuluit, ut istarum associationum naturam et navitatem hodiernam necnon Episcoporum mentem melius cognosceret.

Magna tamen divergentia responsionum quae rationem reddit diversarum situationum in unaquaque natione non sinit S. Sedem mutare legislationem generalem hucusque vigentem quae igitur in vigore manet usquedum nova lex canonica a competenti Pontificia Commissione Codici iuris canonici recognoscendo publici iuris fiat.

In considerandis autem casibus particularibus prae oculis tenendum est legem poenalem strictae subesse interpretationi. Proinde tuto doceri et applicari potest opinio eorum auctorum qui tenent praedictum canonem 2335 respicere eos tantum catholicos qui nomen dant associationibus quae revera contra Ecclesiam machinantur.

Manet tamen in quocumque casu prohibitio pro clericis, religiosis necnon membris Institutorum saecularium nomen dandi quibuscumque associationibus massonicis.

Quae dum tecum communico, sensus profundae aestimationis meae Tibi pando atque remaneo Tibi addictissimus in Domino.

Romae, 18 Iulii 1974.

FRANCISCUS card. ŠEPER, Praefectus
H. HAMER, a Secretis

O katolicima koji bi pripadali slobodnozidarskim društvima

Uzoriti gospodine,

Mnogi biskupi postaviše ovoj Svetoj kongregaciji pitanje glede važenja i tumačenja kanona 2335. C. I. C. koji pod prijetnjom kazne izopćenja zabranjuje katolicima upis u slobodnozidarska društva i druga njima slična.

Sveta je Stolica tijekom dugog ispitivanja toga pitanja više puta tražila mišljenje biskupskih konferencija koje su zainteresirane za taj predmet kako bi bolje shvatile narav i djelatnost tih društava i što biskupi o tome misle.

Silna različitost odgovora koja pokazuje koliko su različite prilike u pojedinim državama ne dopušta Svetoj Stolici promijeniti opće zakonodavstvo koje je još uvijek na snazi, i koje će, dapače, vrijediti sve dok novi crkveni zakonik stupi na snagu proglasom nadležne papinske komisije za reviziju crkvenog zakonika.

Razmatrajući pak pojedinačne slučajeve, treba držati na pameti da kazneni zakon treba tumačiti u uskom smislu. Stoga može se sigurno naučavati i primjenjivati mišljenje onih autora koji drže da se spomenuti kanon 2335. odnosi samo na one katolike koji se upisuju u društva koja doista djeluju protiv Crkve.

No u svakom slučaju ostaje na snazi zabrana upisa u slobodnozidarska društva za članove svećeničkog staleža, za redovnike i za članove svjetovnih instituta. Dok ti to javljam, potvrđujem ti svoje štovanje i ostajem tvoj u Gospodinu.

Rim, 18. srpnja 1974.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
J. HAMER, tajnik

De abortu procurato

I. Prooemium

1. QUAESTIO DE ABORTU procurato deque lege quae abortus libertatem forte concedat, fere ubique acrium disceptationum argumentum evasit. Quae disceptationes minoris gravitatis profecto essent, si de vitae humanae causa non ageretur, quae primordiale bonum est, necessario tuendum ac promovendum. Id cuique patet, quamquam multi rationes quaerere conantur, ut, contra manifestam rei veritatem, etiam abortus huic causae inservire possit. Ac mirum non videri non potest, quod dum ex una parte gliscere cernimus apertam reclamationem adversus poenam capitis et quodlibet belli genus, ex altera vero parte animadvertimus magis magisque abortus libertatem vindicari, sive absolutam sive certis limitibus circumscriptam, qui quidem laxiores isque fiunt. Ecclesia autem, utpote quae plane sit conscia ad muneris sui partes pertinere hominis defensionem contra ea omnia, quae illum destruere vel dehonestare possint, hanc quaestionem silentio praeterire nequit: cum Dei Filius homo factus sit, iam nemo est, qui, ob communem naturam humanam, frater eius non sit, nec vocetur ut christianus fiat, ad salutem ab ipso accipiendam.

2. Apud plures Nationes, publicae auctoritates quae renituntur libertati abortus lege sanciendae, vehementibus sollicitationibus premuntur, ut ad hoc faciendum inducantur: id dicitur nullius violare conscientiam, cum suam cuique sequendi sententiam libertas relinquatur, atque impediatur ne quis propriam aliis imponat. «Pluralismus ethicus» vindicatur, quasi hic e «pluralismo ideologico» suapte natura consequatur. At de rebus agitur, quae inter se magnopere differunt, quia actiones citius quam merae opiniones alios attingunt

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Quaestio de abortu* de abortu procurato, 18 novembris 1974: *AAS* 66 (1974), 730—747.

O namjernom pobačaju

I. Uvod

1. Pitanje namjernog pobačaja i zakona koji dopušta slobodu pobačaja postalo je gotovo posvuda predmetom oštrih rasprava. Te rasprave ne bi bile tako važne da se ne radi o ljudskom životu kao o dobru prvoga reda koje se nužno mora braniti i unapređivati. Svima nam je poznato koliko se mnogi trude da dokažu protiv očite istine kako i pobačaj može poslužiti ovome dobru. Vrlo je čudna činjenica da na jednoj strani vidimo kako su žestoki glasovi protiv smrtne kazne i rata svake vrste, a s druge strane opažamo sve jače zahtjeve za slobodu pobačaja bilo opću, bilo strogo ograničenu, a i te granice bivaju sve labavije. Crkva je potpuno svjesna da u njenu službu spada obrana čovjeka protiv svega što ga može uništiti ili obeščastiti te ne može šutke zaobići ovo pitanje; budući da je Sin Božji postao čovjekom, ne može nitko, jer ima zajedničku ljudsku narav, a da ne bude njegov brat i pozvan da bude kršćanin da primi spasenje od njega.

2. U mnogim se državama javne vlasti opiru ozakonjenju slobode pobačaja, no izložene su žestokim pritiscima da donesu takav zakon. Govori se da to ne vrijeđa ničiju savjest, jer je svakome ostavljena sloboda da postupa po svome mišljenju, ali da nema pravo nametnuti svoje mišljenje drugima. Zastupa se »etički pluralizam« kao da on po svojoj naravi slijedi iz »ideološkog pluralizma«. No radi se o pitanjima koja se međusobno silno razlikuju, jer čini su ovdje mnogo važniji nego samo mišljenje za one kojih se tiče i jer nitko nikada

in iis, quae ad ipsos pertinent, et quia numquam alicui fas est ad opinandi libertatem appellare, ut aliena iura laedat, maxime autem ius ad vitam.

3. Plures laici christiani homines, medici praesertim, atque etiam patrum matrumque familias consociationes, viri in re politica versati vel gravibus officiis fungentes, adversus huius opinionis motum consulto excitatum fortiter obstiterunt. Potissimum autem plures Conferentiae Episcopales, nec non Episcopi nomine proprio, opportunum duxerunt de traditia Ecclesiae doctrina sine ulla ambiguitate fideles commonere.[1] Haec documenta, quorum mira est concordia, praeclara in luce collocant observantiam, quae secundum naturam humanam et doctrinam christianam, humanae vitae debetur. Nihilominus fieri contigit, ut eorum plura, hic illic, non sine quadam reticentia reciperentur ac vel etiam prorsus recusarentur.

4. Pro munere sibi concredito promovendi atque tutandi fidem et mores in Ecclesia universali,[2] S. Congregatio pro Doctrina Fidei statuit in omnium christifidelium mentem praecipua huis doctrinae capita revocare. Hoc modo ipsa, dum Ecclesiae unitatem in luce ponit, Apostolicae Sedis auctoritate confirmabit, quae hac in re feliciter Episcopi iam sunt aggressi. Ac fore confidit, ut universi fideles, non iis exceptis qui his controversiis novisque opinionibus perturbati sunt, plane intellegant hic non agi de opnione aliis opinionibus opponenda, sed de ipsis tradenda constanti doctrina supremi Magisterii, quod regulam morum, fidei lumine collustratam, exponit[3] Patet igitur hac Declaratione graviter onerari fidelium conscientias.[4] Faxit Deus, ut per eam universi quoque homines illuminentur, quotquot sincero corde «veritatem facere» student (cf. Io 3.21).

II. Doctrina fidei exponitur

5. «Des mortem non fecit, nec laetatur in perditione vivorum» (Sap 1, 15). Verum quidem est Deum animantia creavisse, quae certo temporis spatio vivunt, et mortem abesse non posse a mundo viventium corporeorum. Illud autem quod est in primis propositum, vita est;

---

1 Plura hac de re Episcoporum documenta inveniuntur in G. Caprile, *Non uccidere. Il magistero della chiesa sull'aborto,* Pars II, pp. 47—300. Romae 1973.

2 *Regimini ecclesiae universae,* III, 1, 29: *EV* II, 1569, Cf. *ibid.,* 31: « Ad eam spectant quaestiones omnes, quae fidei morumque doctrinam attingunt, vel cum ipsa fide connectuntur »: *AAS* 59 (1967), 897; *EV* II, 1571.

nema pravo pozivati se na slobodu mišljenja da povrijedi tuđe pravo, a pogotovo ne pravo na život.

3. Mnogi kršćani-laici, posebno liječnici, te udruženja roditelja, politički stručnjaci i oni koji obavljaju važne službe snažno su se oprli ovome promišljeno izazvanom javnom mišljenju. A ponajprije su mnoge biskupske konferencije i biskupi u svoje ime smatrali korisnim jasno upozoriti vjernike na stalnu nauku Crkve.[1] Ti se dokumenti divno slažu među sobom te potpuno jasno izlažu kako treba poštivati ljudski život polazeći od ljudske naravi i kršćanske nauke. Ipak se događa da tu i tamo prešutno prihvaćaju te dokumente ili ih potpuno odbijaju.

4. Po službi koja joj je povjerena da navješćuje i čuva vjeru i moral u cijeloj Crkvi,[2] Sveta kongregacija za nauk vjere odlučila je dozvati u pamet svim vjernicima glavna poglavlja ove nauke. Jasno izlažući jedinstvo Crkve ona će na taj način potvrditi autoritetom Svete Stolice ono što su biskupi već zgodno izrazili. I nada se da će svi vjernici, pa i oni koji su zbunjeni ovim neslaganjima i novim mišljenjima, jasno uvidjeti da se ovdje ne radi o jednom mišljenju koje se suprotstavlja drugim mišljenjima, nego o stalnoj nauci vrhovnog Učiteljstva koja im se predaje, jer Učiteljstvo izlaže moralno pravilo u svjetlu vjere.[3] Jasno je dakle da ova Izjava teško obvezuje vjernike u savjesti.[4] Dao Bog da ona prosvijetli i sve ljude koji iskrena srca nastoje »činiti istinu« (usp. Iv 3, 21).

II. Prikaz nauke vjere

5. »Bog nije stvorio smrt, niti se raduje propasti živih« (Mudr 1, 13). Bog je naime stvorio živa bića koja žive neko vrijeme, a smrt je nužna u svijetu živih bića koja imaju tijelo. No u božanskoj odluci život je na prvom mjestu: sve je u ovome vidljivom svijetu stvoreno radi

---

3 *LG* 12: *AAS* 57 (1965), 16—17; *EV* I, 316 s. Haec Declaratio non de cunctis agit quaestionibus, ad abortum pertinentibus; theoloogorum est eas sedulo expendere de lisque disputare. Nonnulla enim tantum memorat fundamentalia principia, quibus theologi tamquam lumine et regula uti debent, et quorum ope omnes christiani certitudinem suam confirmant de praecipuis doctrinae catholicae capitibus.

omnia in hoc aspectabili universo sunt facta propter hominiem, qui imago Dei est et rerum creatarum fastigium (Gen 1,26-28). In humanarum rerum ordine, »invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum» (Sap 2,4). Mors per peccatum invecta, peccato haerere pergit, cuius signum et simul consectarium exstat; eadem tamen praevalere nequaquam poterit. Etenim Christus Dominus, resurrectionis veritatem confirmans, in Evangelio proclamat Deum non esse Deum mortuorum, sed viventium (Mt 22, 32); ac mortem, sicut peccatum, per resurrectionem in Christo devictum iri (cf. 1 Cor 15, 20—27). Hinc intellegitur humanam vitam, hisce etiam in terris, pretiosam esse. Quae vita a Creatore inspirata est, eademque ab ipso resumitur (cf. Gen 2, 7; Sap 15, 11). Vita humana permanet sub Dei protectione: sanguis hominis clamat ad ipsum (cf. Gen 4, 10), qui requiret ut eius ratio reddatur: «ad imaginem quippe Dei factus est homo» (Gen 9, 5—6). «Non occides» (Ex 20, 13): hoc est mandatum Dei. Vita dono quidem datur, sed simul officia coniuncta habet: non solum, enim, accipitur ut «talentum» (cf. Mt 25, 14—30), sed opus est inde lucrum colligatur. Ad quos fructus ferendos, multiplicia munera in hoc mundo homini offeruntur, a quibus ipse se subducere non potest; idque christianus homo altius intellegit, quippe qui probe sciat sibi vitam aeternam pendere ex iis, quae ipse, Dei gratia adiutus, in terrestri hac vita peregerit.

6. Ecclesiae Traditio semper docuit humanam vitam tutandam esse, eique esse favendum tam in initio, quam in variis eius processus temporibus.[5] Ecclesia inde a primaeva aetate, cum Graecorum Romanorumque moribus adversaretur, instanter asseveravit christianorum mores hac in re ab illis longe distare. In opere, cui *Didaché* est index, id clare enuntiatur: «Non interficies fetum in abortione neque interimes infantem natum».[6] Athenagoras seduio annotat a christianis pro homicidis eas feminas haberi, quae medicamentis utuntur ad fetum eiciendum; ipse damnat interfectrices puerorum, etiamsi hi adhuc

---

4 *LG* 25: *AAS* 57 (1965), 29—31; *EV* I, 344—347.

5 Sacri auctores haud instituunt dispulationes philosophicas de fetus animatione, sed ad vitae periodum se referunt, nativitati praeviam, cui Deus prospicit: Deus creat et format hominem, eum veluti manu sua eftingens. De huiusmodi argumento primum sermo fieri videtur in *Ier* 1, 5, de eoque mentio in plurimis aliis invenitur Scripturarum locis. Cf. *Is* 49, 15, 46, 3; *Iob* 10, 8—12; *Ps* 22, 10; 71, 6; 139, 13. In Evangelio S. Lucae (1, 44) legimus: « ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo ».

5 Sveti pisci ne zameću filozofske rasprave o animaciji ploda nego govore o razdoblju života koje prethodi rođenju za koje se Bog brine: Bog stvara

čovjeka koji je slika Božja i vrhunac svega stvorenoga (Post 1, 26—28). U ljudskom životu »đavolovom je zavišću došla smrt u svijet« (Mudr 2, 24). A smrt koja je ušla po grijehu ostaje njegova pratilica, njegov znak i posljedica. Ipak ona nikako neće moći nadvladati. Jer Krist Gospodin, potvrđujući istinu uskrsnuća, objavljuje u Evanđelju da Bog nije Bog mrtvih nego živih (Mt 22, 32). Smrt i grijeh bit će pobijeđeni uskrsnućem u Kristu (usp. 1 Kor 15, 20—27). Iz toga je vidljivo da je ljudski život dragocjen i na ovoj zemlji. Život koji je Stvoritelj udahnuo, on ga i oduzima (usp. Post 2, 7; Mudr 15, 11). Ljudski život opstoji pod Božjom zaštitom, a krv čovjekova viče k Bogu (usp. Post 4, 10), koji traži da mu se položi račun »jer je čovjek stvoren na sliku Božju« (Post 9, 5—6). Zapovijed je Božja »ne ubij« (Izl 20, 13). Život nam je doduše predan kao dar, ali njime su povezane i dužnosti: ne primamo ga samo kao »talent« (usp. Mt 25, 14—30), nego je potrebno da steknemo dobitak iz njega. Da donese plod, čovjeku se nude mnogovrsne dužnosti u ovome svijetu od kojih se ne može osloboditi. To čovjek kršćanin dublje shvaća, jer dobro zna da njegov vječni život ovisi o tome kako bi uz pomoć Božju živio u ovomu zemaljskom životu.

6. Crkvena predaja uvijek je naučavala da se ljudski život mora štititi i unapređivati i u začetku i u različitim dobima njegova razvitka.[5] Crkva je već od najranijeg vremena, kad je došla u sukob s grčkim i rimskim običajima, ustrajno tvrdila da se kršćanski moral u ovomu silno razilazi od njihovoga. To je jasno izraženo u spisu koji se zove *Didaché:* »Ne ubij začetak u pobačaju niti uništavaj rođeno dijete«.[6] Atenagora ustrajno naglašava da kršćani smatraju ubojicama one žene koje uzimaju lijekove da izbace začetak. On ih osuđuje kao ubojice djece iako su ona još u majčinoj utrobi, pa makar da te

---

i oblikuje čovjeka, kao da ga izrađuje rukom. Čini se da o ovome najprije govore *Jer 1,* 5, a spominje se i na mnogim drugim mjestima u Sv. pismu. Usp. Iz 49, 15; 46, 3; Job 10, 8—12; Ps 22, 10; 71, 6; 139, 13; U *Evanđelju Lk 1, 44* čitamo: »Kad je odjeknuo glas tvoga pozdrava u mojim ušima, zaigralo je od radosti dijete u mojoj utrobi«.

6 *Didachè Apostolorum,* V, 2: ed. Funk, *Patres Apostolici,* I, 17; *Epistola Barnabae, XIX,* 5, cadem exprimit (Funk, *op. mem.,* I, 91—93).

7 Athenagoras, *Legatio pro christianis,* 35: *PG* 6, 970; *SC* 3, pp. 166, 167. Cf. etiam *Ep. ad Diognetum,* V, 6 (Funk, *op. mem.,* I, 399; SChr 63) quae de christianis dicit: « liberos procreant, sed non abiciunt fetus ».

vivant in sinu matris, ubi iam «Deo curae esse» existimantur.[7] Tertullianus fortasse de hac re non semper consona scribit: nihilominus hoc essentiale principium clare ponit: «Homicidii festinatio est prohibere libere nasci, nec refert, natam quis eripiat animam an nascentem disturbet. Homo est et qui est futurus».[8]

7. Saeculorum decursu, Sancti Ecclesiae Patris eiusque Pastores ac Doctores eandem doctrinam tradiderunt, neque tamen diversae sententiae de puncto temporis, quo spiritualis anima in corpus infundatur, ulam umquam fecerunt dubitationem de abortus illiceitate. Verum quidem est Media Aetate, qua communiter existimabatur animam spiritualem nonnisi post primas hebdomadas in fetu praesentem adesse, diversam aestimationem de tali peccato deque poenarum gravitate esse factam; scilicet probatos quoque auctores pro hoc priore vitae tempore, in solvendis casibus, benigniores quasdam sententias retinuisse, quas tamen pro insequentibus gravidatis temporibus respuebant. Nihilominus ab iis numquam tunc negatum est abortum, etiam primis iis diebus, obiective grave esse peccatum. Ac reapse in talem condemnationem omnes convenerunt. E tot, quae extant, documentis satis esto nonnulla commemorare. Primum Concilium Moguntinum, anno DCCCXLVII celebratum, poenas resumit a superioribus Conciliis illatas contra abortum, ac decernit severissimam poenitentiam imponendam esse mulieribus quae «partus suos necant vel quae agunt secum, ut utero conceptus excutiant».[9] In Decreto Gratiani haec Summi Pontificis Stephani V verba referuntur: «Conceptum in utero qui per avorsum deleverit homicida est».[10] S. Thomas, Doctor communis Ecclesiae, docet abortum grave peccatum esse, legi naturae contrarium.[11] Renatarum Litteraru aetate, Xystus V abortum quam maxima severitate condemnat.[12] Sacculo post, Innocentus XI respuit quorundam propositiones canonistarum, laxismo faventium, qui a

---

8 Tertullianus, *Apologeticum* IX, 8: *PL* 1, 314—320; *CCh* I, p. 103 1. 31—36.

9 Can. 21: Mansi, 14, col. 909. Cf. Cone. Eliberitanum, can. 63 (Mansi, 2, col. 16) et Ancyranum, can. 21 (*ibid.*, 519). Cf. etiam Gregorii III decretum de paenitentia iis imponenda qui tale crimen admisissept (Mansi, 12, p. 292, can. 17).

10 Decretum Gratiani, *Concordia discordantium canonum*, C. 2, can. 20. q. 5. Medii Aevi aetate vero ad Augustini auctoritatem appellabatur, qui in opere *De nuptiis et concupiscentiis*, c. 15 ita scribit: « Aliquando eo usque pervenit haec libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret; et si nihil valuerit conceptus fetus aliquo modo intra viscera exstinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire quam vivere; aut si in utero iam vivebat, occidi antequam nasci » (*PL* 44, 423—424; *CSEL* 42, p. 230; cf. *Decretum Gratiani*, C. 32, q. 2, c. 7).

žene i »Bogu služe«.[7] Tertulijan nije o ovome uvijek jasno pisao, ali ipak postavlja ovo bitno načelo: »Hiti prema ubojstvu onaj tko sprečava slobodno rođenje, te nema razlike u tome ubija li već rođeno ili razara nerođeno. I to je već čovjek, kao i onaj koji će kasnije biti. To je već svaki plod u začetku«.[8]

7. Tijekom stoljeća sveti su crkveni Oci, Pastiri i Naučitelji predavali istu nauku, pa ni razlika u mišljenjima u trenutku kad se duša ulijeva u tijelo nikada nije dovodila u sumnju nedopuštenost pobačaja. Istina je da su u srednjem vijeku općenito mislili da se duša u začetku javlja tek poslije prvih tjedana i razlikovali su se u ocjeni ovoga grijeha i u težini kazni. I ugledni autori zadržavali su blaža mišljenja u rješavanju slučajeva za ovo prvo doba života, a odbacivali su ih za kasnije vrijeme trudnoće. Ipak oni ni tada nisu naučavali da pobačaj nije objektivno težak grijeh, i u prvim danima trudnoće, nego su bili jednodušni u njegovoj osudi. Od brojnih dokumenata bit će dovoljno spomenuti samo neke. Prvi sabor u Mainzu, održan 487. godine, nabraja kazne koje su donijeli raniji sabori protiv pobačaja te određuje najstrožu pokoru za žene koje »ubijaju svoj porod ili tako čine da začetak izbace iz utrobe«.[9] U Gracijanovu dekretu donose se ove riječi Vrhovnog Svećenika Stjepana V.: »Tko pobačajem uništi zametak u utrobi, ubojica je«.[10] Sveti Toma, crkveni Doctor communis, naučava da je pobačaj teški grijeh, protivan naravnom zakonu.[11] U doba renesanse Ksisto V. osuđuje pobačaj najvećom strogošću.[12] Stoljeće poslije toga Inocentije XI. odbija neke izjave kanonista sklonih laksizmu koji su pokušali opravdati pobačaj učinjen prije roka u kojem su neki smatrali da se ulijeva spiritualna duša u novo živo biće.[13] Posljednji rimski biskupi u naše vrijeme vrlo su točno naučavali istu nauku: Pijo XI. jasno je odgovorio na teže prigovore.[14] Pijo XII. izričito odbacuje direktni pobačaj, tj. onakav

---

10 Decretum Gratiani, *Concordantia discordantium canonum,* C. 2, can. 20, q. 5. A u srednjem vijeku pozivali su se na Augustinov autoritet koji u djelu *De nuptiis et concupiscentiis,* c. 15 piše ovako: »Katkada ova strastvena okrutnost ili okrutna strast dolazi dotle da traži otrove za neplodnost; ako to nije pomagalo, onda začetak ploda na neki način u utrobi guši i istjeruje, želeći da porod prije pogine nego što živi; a ako je u utrobi živ, da ga ubije prije nego se rodi« (*PL,* 44, 423—424; CSEL, 42, str. 230; usp. *Decretum Gratiani,* C, 32, q. 2, c. 7.

11 *In IV Sententiarum,* distinct. 31, textus expositio.

12 Constitutio *Effraenatam,* a. 1588: *Bullarium Roman.,* V, 1, pp. 25—27: *Pontes Iuris Canonici,* I, n. 165, pp. 308—311.

culpa excusare conabantur abortum ante illud tempus procuratum, quo a quibusdam censebatur animam spiritualem in novum viventem infundi.[13] Nostris temporibus postremi Romani Pontifices eandem doctrinam quam accuratissime declaraverunt: Pius XI gravioribus obiectationibus expresse respondit;[14] Pius XII clare reiecit abortum directum, eum scilicet qui finis vel medii ad finem rationem habet;[15] Ioannes XXIII magisterium SS. Patrum revocat, cum statuit indolem sacram hominis vitae, quippe «quae inde a suo exordio, Creatoris actionem Dei postulet».[16] Recens Concilium Oecumenicum Vaticanum II, cui Paulus VI praefuit, severissime abortum damnavit: «Vita ... inde a conceptione, maxima cura tuenda est; abortus necnon infanticidium nefanda sunt crimina».[17] Idem Paulus VI, qui saepius de hoc argumento sermonem habuit, asseverare non dubitavit huiusmodi Ecclesiae doctrinam «neque esse mutatam, neque posse umquam mutari».[18]

III. Adiunguntar argumenta rationis lumine comparata

8. Observantia humanae vitae debita non christianis tantummodo praecipitur; eam enim ratio quoquoe per se ipsa exigit, si quidem inquirat quid persona humana sit et quid esse debeat. Rationali natura cum constet, homo subiectum personale est, quod in seipsum cogitationem intendere, atque de actibus suis et ideo de sua ipsius sorte decernere valet: ipse liber est. Quapropter est sui dominus, vel potius, cum se perficiat in tempore, ei subsidia praesto sunt, unde talis fieri possit; in hoc proprium ipsius munus positum est: anima eius, a Deo immediate creata, spiritualis est, ac proinde immortalis. Item ad Deum ipse patet, ac nonnisi in eo plenam sui ipsius perfectionem inveniet. Is autem vitam degit cum suis similibus societate coniunctus, et quasi innutritur per mutuum personale commercium cum ipsis, in pernecessario sociali convictu. Respectu habito ad societatem atque ad alios homines, cuilibet humanae personae ius est sui possidendi, necnon possidendi suam vitam suaque diversa bona; idque strictā iustitiā omnibus erga ipsum imponitur.

---

13 DS 2134 (1183). Cf. Pius IX, Const. *Apostolicae Sedis: Acta Pii IX,* V. pp. 55-72; *ASS* 5 (1869), 287-312; *Fontes Iuris Canonici,* III, n. 552. pp. 24-31.
14 Litt. enc. *Casti connubil:* AAS 22 (1930), 562-565; DS 3719-3721 (2242-2244).
15 Kod Pija XII. ima više sigurnih, definiranih izjava koje bi mogle biti temelj za cjelovitu raspravu. Navodimo samo jednu koju je dao Udruženju talijanskih liječnika sv. Luke 12. studenoga 1944: »Dokle god čovjek nije kriv, njegov je život nepovrediv, stoga je nedopušten svaki čin koji ide za tim da ga uništi, bilo da se to uništenje namjerava kao cilj ili samo kao

koji je samome sebi cilj ili je sredstvo za postizanje svrhe.[15] Ivan XXIII. navodi nauku svetih Otaca kad govori o nepovredivom dostojanstvu ljudskog života, jer taj život »od svoga početka zahtijeva stvaralački čin Boga Stvoritelja«.[16] Nedavno je II. vatikanski opći sabor, na kojem je predsjedavao Pavao VI., najoštrije osudio pobačaj: »Život se... od začeća mora zaštićivati najvećom brigom; pobačaj i ubijanje djece gadni su zločini«.[17] Pavao VI. često je govorio o tome i naglašavao da se crkvena nauka o tome »nije promijenila niti se ikada može promijeniti«.[18]

III. Razumski dokazi

8. Obveza čuvanja ljudskog života nije samo kršćanska zapovijed; i razum je zahtijeva kad istražuje što je ljudska osoba i što mora biti. Čovjek je osobni subjekt jer ima razumsku narav, te je sposoban o sebi misliti i zaključivati o svojim činima i o svojoj sudbini: slobodan je. Zato je svoj gospodar, ili točnije, budući da se usavršava u vremenu, raspolaže sredstvima koja mu omogućuju da bude takav. U ovoj osobitosti nalazi se njegova zadaća: duša mu je neposredno stvorena od Boga, duhovna je i prema tome besmrtna. Zato je i sâm otvoren prema Bogu i samo će u njemu naći svoje potpuno savršenstvo. Svoj život provodi sa sebi sličnima povezan s njima u društvu i raste s njima po međusobnom odnosu u vrlo potrebnom društvenom životu. S obzirom na društvo i na druge ljude svaki čovjek ima pravo da posjeduje samoga sebe, svoj život i različita svoja dobra. Po strogoj pravdi ovo se nameće svima u odnosu prema čovjeku pojedincu.

---

sredstvo prema cilju, bilo da se radi o potpuno razvijenom, tj. onome koji je došao do svoga završetka« (*Discorsi e Radiomessaqi*, VI, str. 191).

16 Litt. enc. *Mater et magistra:* AAS 53 (1961). 447.

17 *GS* 51: *AAS* 58 (1966), 1072; *EV* I, 1483; cf. *GS* 27: *ibid. 1047; EV* I, 1405.

18 Alloc. *Salutiamo con paterna effusione,* 9 dec. 1972: *AAS* 64 (1972), 76-79. Inter huius indeclinabilis doctrinae documenta est praecipuo loco habenda S. Officii declaratio, qua abortus directus damnatur (Denz. 1890): *AAS* 17 (1884), 555-56; 22 (1888-90), 748; DS 3258, 3298, 3336-3338, 3358.

9. Attamen temporali vita, quae in hoc mundo ducitur, non omnia continentur, quae ad personam pertinent, quippe cui proprius sit altior vitae gradus, qui nequit fine terminari. Corporalis vita bonum quoddam fundamentale existimanda est, quod hisce in terris tamquam ceterorum omnium condicio habetur. At praestantiora bona exstant, quorum causa licebit, immo etiam necessarium esse poterit, eiusdem vitae iacturam facere. In personarum societate, commune bonum est finis, cui singulae personae servire debent cuique sua privata commoda subicient. Bonum tamen personae humanae finis ultimus haud est; sub hoc respectu, societatis prorsus est inservire personae, cum haec nonnisi in Deo destinatam sibi supremam metam consequi possit. Eadem nonnisi Deo ultime subicitur; ideoque numquam fas erit hominem pro mero instrumento haberi, quo quis libere uti possit ad celsiorem finem adipiscendum.

10. Circa mutua iura et officia personae atque societatis, ad moralem disciplinam spectat conscientias illuminare, ad ius vero definire atque ordinare quae sint officia praestanda. Iamvero, complura quidem iura sunt, quae humana societas tribuere per se nequit, utpote quae ei praecedant, quae tamen et tutari et efficacia reddere debet: huiusmodi sunt, maxima ex parte, ea quae hodie «iura hominis» appellantur, quaeque nostra haec aetas se plane declaravisse gloriatur.

11. Primum personae humanae est ius vivendi. Ei alia quidem sunt bona, quorum nonnulla sane pretiosiora sunt, at ius ad vitam fundamentum est atque condicio ceterorum, ac proinde magis quam cetera protegendum est. Ad sociatatem vel publicam auctoritatem, quaecumque est eius forma, nullo modo spectat illud ius aliis reservare, aliis autem auferre; quodlibet huius generis discrimen, tum nomine stirpis vel sexus, tum nomine coloris corporis vel religionis factum, semper iniquum est. Illud enim est ius non ex gratia aliena profluens, sed cuilibet gratiae antecedens, ac postulat proinde, ut agnoscatur; si denegatur, stricta iustitia violatur.

12. Si ratio discriminis innititur diversis vitae hominis aetatibus, non minus excusatione caret ac aliae quaelibet rationes. Ius ad vitam integre pertinet ad senem vel maxime debilitatum; ab eo qui insanabili aegritudine afficitur, non amittitur; legitimum est non minus puero recens nato, quam homini maturitatem habenti. Revera quaevis vita humana observanda est ex eo ipso tempore, quo generationis processus incipit. Simul atque ovum fecundatum est, iam inchoata est vita, quae neque patris neque matris est, verum novi viventis hu-

9. Pa ipak ne nalazi se u vremenitom životu, koji se provodi u ovome svijetu, sve ono što pripada osobi, jer je njoj vlastit viši stupanj života koji nema kraja. Tjelesni život mora se smatrati nekim temeljnim dobrom koje je ovdje na zemlji uvjet sviju drugih dobara. Ali ima i uzvišenijih dobara radi kojih će biti dopušteno, štoviše i nužno, žrtvovati i sam život. U društvu osoba opće dobro je svrha kojoj pojedine osobe moraju služiti i podvrgnuti joj svoje pojedinačne koristi. Ovo dobro ipak nije konačna svrha ljudske osobe; pod tim vidikom društvo upravo mora služiti osobi, jer ona samo u Bogu može postići krajnji cilj koji joj je određen. Na kraju krajeva samo je Bogu podložena. Stoga nikada neće biti pravilno držati čovjeka samo sredstvom koje bi netko mogao upotrebljavati za neku uzvišeniju svrhu.

10. Na moralnu nauku spada prosvjetljivati savjesti o uzajamnim pravima i dužnostima osobe i društva, a na pravo spada ograničiti i urediti službe koje treba izvršavati. A ima više prava koja ljudsko društvo ne može po sebi dati, jer dolaze prije društva, ali ih mora širiti i učiniti djelotvornima. To su većinom ona prava koja se danas nazivaju »pravima čovjeka«, a naše doba se hvali da ih je jasno proglasilo.

11. Prvo što ljudska osoba ima jest pravo na život. Ona ima i druga dobra, od kojih su neka i dragocjenija, no pravo na život temelj je i uvjet sviju drugih, pa se zato mora i više štititi nego ostala. Na društvo ili javnu vlast, kakav god oblik imali, nikako ne spada da nekima ovo pravo dopuste, a nekima oduzmu. Svaka vrsta razlike, bilo to po narodnosti ili poslu, po boji kože ili vjeri, uvijek je neopravdana. Jer pravo na život ne proizlazi iz tuđe milosti, nego prethodi svačijoj dobroj volji te zahtijeva da bude priznato. Nijekanjem ovoga prava povređuje se stroga pravda.

12. Ako se razlog za razliku oslanja na različite dobi ljudskog života, on ni tada nema opravdanja kao ni bilo koji drugi razlozi. Nepovredivo pravo na život pripada i najslabijem starcu. Ne gube ga i neizlječivi bolesnici. Zakonito je djetetu koje se nedavno rodilo kao i zrelom čovjeku. Svaki ljudski život mora se poštivati od onoga časa u kojem je započeo proces nastajanja. Čim je jaje oplođeno, već je započeo život koji nije ni očev ni materin, nego pripada novom ljud-

mani, qui propter se ipsum crescit. Is numquam humanus fiet, nisi iam tunc talis fuit.

13. Scientia genetica recentioris temporis praeclare confirmat has res, quae manifesto semper patuerunt, quaeque minime tangunt disputationes de certo animationis tempore.[19] Ipsa videlicet demonstravit iam a primo momento adesse fixam structuram seu programma geneticum huius viventis: hominem nempe, et quidem hunc hominem individuum, omnibus suis notis propriis praefinitisque iam ornatum. Ab ipsa fecundatione iniit mirificus cursus cuiusdam vitae humanae, cuius singulae potentes facultates tempus poscunt, ut recte ordinentur atque ad agendum praeparentur. Hoc saltem dici potest, scientiam aetatis nostrae, etiam perfectissimam, nullum efficax adiumentum suppeditare abortus fautoribus. Ceterum non pertinet ad scientias biologicas decretoriam sentiam ferre de quaestionibus proprie phiolosophicis et moralibus, cuiusmodi est quaestio de momento quo constituitur persona humana, vel de abortus legitimitate. Ex ratione vero morali hoc constat: etiamsi forte dubitetur sitne fructus conceptionis iam persona humana, obiective iam grave peccatum est se committere in periculum homicidii faciendi. «Homo est et qui est futurus».[20]

IV. Respondetur nonnullis obiectationibus

14. Lex igitur divina atque ipsa naturalis ratio excludunt quodlibet ius directe interficiendi hominem innocentem. Verumtamen si causae, quibus abortus defenditur, semper essent manifesto pravae vel futtiles, haec quaestio non tam vehementer agitaretur: quae contra inde gravissima fit, quod aliquibus in casibus, immo fortasse bene multis, abortus recusatio in discrimen adducit alia magni momenti bona, quae homines tutari solent quaeque nonnumquam etiam videri possunt aliis antecedere. Non agnoscere non possumus gravissimas has difficultates: exempli gratia, valetudo matris in periculum adduci potest, et quidem in ipsum vitae discrimen; drave onus esse potest, quod secum affert alius in familia infans, praesertim si iustis de ca-

---

19 Ova Izjava namjerno izostavlja pitanje u kojem času se ulijeva spiritualna duša. Kako ovdje predaja nije jednodušna, pojedini autori razilaze se među sobom. Jedni misle da se ovo događa u prvom času začeća, a drugi drže da to ne biva prije nego što klica dođe na svoje mjesto. Svakako nije zadaća znanosti da rješava ta pitanja, jer postojanje besmrtne duše ne spada u njeno područje. Radi se o filozofskom pitanju o kojem ova moralna tvrdnja nikako ne ovisi, i to iz dva razloga: 1. ako se uzme da se duša kasnije

skom biću koje raste radi sebe samoga. Ono nikada neće postati ljudsko ako već tada nije bilo.

13. Novija genetska znanost sjajno potvrđuje sve ovo što je oduvijek bilo jasno, i što nimalo ne zalazi u rasprave o času animacije.[19] Ta znanost pokazala je da već od prvog časa postoji čvrsti nacrt ili genetski program ovoga živog bića, to jest da postoji čovjek i to kao individuum, već urešen svima svojim i unaprijed određenim oznakama. Časom oplodnje započinje čudesan tok svakoga ljudskog života, a za pojedine njegove sposobnosti potrebno je vrijeme da se pravilno urede i priprave za djelovanje. Može se bar reći to da i najsavršenija suvremena znanost ne daje nikakvu djelotvornu podršku pobornicima pobačaja. Uostalom, biološke znanosti nemaju zadaću da donose obvezatna mišljenja u posve filozofskim i moralnim pitanjima, kakva god bila rasprava o času kad nastaje ludska osoba ili o dopuštenosti pobačaja. Moralni razlog jasno kaže: premda se možda sumnja je li plod začeća već ljudska osoba, objektivno je već teški grijeh prepustiti se opasnosti da se izvrši ubojstvo čovjeka. »I to je već čovjek kao i onaj koji će kasnije biti«.[20]

IV. O nekim prigovorima

14. Dakle, Božji zakon i sâm naravni razum isključuju bilo koje pravo na izravno ubojstvo nedužnoga čovjeka. Ipak, kad bi razlozi kojima se pobačaj brani uvijek bili očigledno opaki i nevaljali, ne bi se o ovomu pitanju tako žestoko raspravljalo. Naprotiv, ono je vrlo važno otuda što u nekima, pa možda i počesto, osuda pobačaja dovodi u opasnost druga važna dobra koja ljudi zaštićuju i koja se katkada mogu činiti da su važnija od drugih. Ne možemo a da ne priznamo te vrlo velike teškoće: na primjer, zdravlje majke može se dovesti u opasnost, pa i u životnu; dijete može sa sobom donijeti u obitelj velik teret, posebno ako se opravdano drži da će biti nenormalno ili ostati invalid zbog neke mane; može tištiti i neki drugi teret, kao pitanje

---

ulijeva, ipak je u zametku početak *ljudskog* života (to naučava biološka znanost), a taj život pripravlja i zahtijeva dušu kojom se usavršava narav primljena od roditelja; 2. ako se uzme da je samo *vjerojatno* ulijevanje duše koje smo spomenuli (protivno se nikada neće dokazati), onda oduzeti joj život znači isto što i izložiti se *opasnosti* ubojstva čovjeka, ne samo onoga koji će tek biti, nego koji već ima dušu.

20 Tertull.: cf. not. 8.

usis existimatur ille futurus esse abnormis vel mansurus vitio aliquo invalidus; premere potest etiam certum quoddam pondus, quod obtinent in aliquibus regionibus quaestiones honoris et dedecoris, vel deminutio capitis et dignitatis, et ita porro. At prorsus est declarandum ex his rationibus nullam umquam obiective tribuere posse ius decernendi de alterius hominis vita, etiam in eius exordio; ad futuram autem infelicitatem infantis quod attinet, nemo, ne eius quidem pater aut mater, possunt se in eius substituere locum nec si in primo germinis seu embryonis statu versetur, ut ipsius nomine mortem praeponant vitae. Ille ipse infans cum ad maturam aetatem pervenerit, numquam ius habebit mortem sibi consciscendi; donec igitur sui iuris non est, tanto minus parentes eligere valent pro eo mortem. Etenim vita bonum est nimis fundamentale, quam ut aequiperari et comparari possit cum incommodis etiam maximis.[21]

15.Quantum motus ad feminas emancipandas eo praecipue spectat, ut ab omni inquo discrimine eas expediat, tantum quidem plene probatur.[22] Hac autem in re multum profecto restat agendum in variis humani cultus provinciis. Attamen natura mutari nequit, nec femina, sicut ne vir quidem ipse, subduci possunt ab officiis, quae natura ab iis poscit. Ceterum, omnis libertas publice agnita semper tamquam finibus circumscribitur certis aliorum iuribus.

16. Idem dicendum est de vindicatione sexualis libertatis. Si intellegitur sub hac dictione acquisitus paulatim dominatus rationis verique amoris in appetitus naturae, cum tamen ipsa delectatio non spernatur sed in suo convenienti loco retineatur — et in hoc dominatu posita est sola vera libertas —, nihil ei obici potest; talis enim libertas a iustitia violanda semper cavebit. Verum, si quis contra putat virum et feminam «liberos» esse, quasi iis liceat voluptate sexuali frui usque ad satietatem, nulla habita ratione vel legis vel necessariae ordinationis vitae sexualis ad eius fecunditatis fructus,[23] tunc eiusmodi cogitandi modus nihil christiani in se habet; immo ipso homine indignus est. Quidquid est, nullum tribuitur inde ius de alterius vita decernendi, licet sit embryonalis, vel eam exstinguendi, causa adducta alicuius gravaminis.

---

21 Ioannes Card, Villot, Secretarius Status, haec scripsit de vita protegenda ad Iul. Card. Döpfner, die 10 Oct. a. 1973: «(Die Kirche) kann jedoch zur Behebung solcher Notsituationen weder empfängnisverhütende Mittel noch erst recht nicht die Abtreibung als sittlich erlaubt erkennen» *(L'Osservatore Romano,* ed. germ. 26-10-73, p. 3).

22 Litt. enc. *Pacem in terris: AAS* 55 (1963), 267 sq ; *EV* II, 1 ss.; *GS* 29: *AAS* 58 (1966), 1049; *EV* I, 1410; Paulus VI, Alloc. *Salutiamo: AAS* 64 (1972), 779.

časti i sramote u nekim krajevima ili smanjenje građanskih prava i časti i slično. Ali upravo moramo reći da ti razlozi objektivno nikada ne mogu dati pravo odlučivanja o životu drugoga čovjeka, pa ni u njegovu začetku. A što se tiče buduće nesreće djeteta, nitko se ne može staviti na njegovo mjesto, pa ni otac ni majka, niti u njegovo ime pretpostaviti smrt životu kad se nalazi u prvom stanju klice ili začetka. A kad to dijete dođe u zrelu dob, nikada neće imati pravo da si zada smrt. Dok dakle nije svoj gospodar, tim manje roditelji imaju pravo odabrati smrt za njega. Jer život je tako temeljno dobro da se ne može izjednačiti ili usporediti ni s najvećim teškoćama.[21]

15. Ako pokret za oslobođenje žena ima glavnu svrhu da ih oslobodi od svake nepravedne razlike, utoliko je potpuno hvalevrijedan.[22] U ovom pitanju ostaje još mnogo posla na raznim područjima ljudskog djelovanja. Ipak, ne može se promijeniti narav, pa žena, kao uostalom ni muškarac, ne može izbjeći onim dužnostima koje narav od njih zahtijeva. Uostalom, svaka javno priznata sloboda uvijek je ograničena utvrđenim pravima drugih.

16. Isto moramo reći o zahtjevima za seksualnu slobodu., Ako se pod ovim izrazom razumijeva postepeno stečena vlast razuma i prave ljubavi nad naravnom težnjom, a ipak se ne prezire sama naslada nego se održava na mjestu koje joj pripada — i jedino u ovoj vlasti nalazi se prava sloboda — onda se takvoj slobodi ne može prigovoriti. Takva sloboda uvijek će se čuvati da ne povrijedi pravdu. Ali ako netko, naprotiv, smatra da su muškarac i žena tako »slobodni« da bi im bilo dopušteno iskorištavati spolni užitak do zasićenosti, a da se nikako ne obaziru na zakon ili na nužnu usmjerenost spolnog života prema njegovoj plodnosti, onda takav način mišljenja nema u sebi ništa kršćanskoga, pa je, štoviše, nedostojan i samoga čovjeka. Bilo kako bilo, iz toga ne izlazi nikakvo pravo odlučivanja o životu drugoga, makar bio i u začetku, niti o uništavanju toga života navodeći razloge neke teškoće.

---

23 *GS* 48 (*AAS* 58, 1966, p. 1068; *EV* I, 1471): «Indole autem sua naturali, ipsum institutum matrimonii amorque coniugalis ad procreationem et educationem prolis ordinantur, iisque veluti suo fastigio coronantur». Item *GS* 50 (*ibid.* p. 1070; *EV* I, 1478): «Matrimonium et amor coniugalis indole sua ad prolem procreandam et educandam ordinantur».

17. Progredientes scientiae tribuunt rei technicae peritis, immo latiorem usque tribuent facultatem interventuum exquisitorum, quorum consectaria gravissima esse possunt in bonam malamve partem. Haec sunt per se admirabilia ingenii humani inventa. At technica ars iudicium doctrinae moralis fugere non potest, quoniam suapte natura eo spectat, ut homini deserviat, ac propterea eadem fines, quibus homo destinatur, servare debet. Sicut nemini licet vires atomicas adhibere ad quemlibet sine discrimine finem, ita nemo legitime potest vitam humanam in quamlibet partem flectere vel usurpare; omnis artis technicae usus nonnisi in hominis ministerium fieri potest, ut scilicet melius explicentur naturales eius potentiae, ut morbi praecaveantur vel depellantur, ut hominis progressio plenius foveatur. Etsi constat perfectiorem technicam artem reddere usque faciliorem abortum primo graviditatis tempore, nihilominus morale de eo iudicium nequaquam inde mutatur.

18. Plane novimus quam gravis sit quibusdam familiis ac Nationibus quaestio de temperando natorum numero: hanc ob causam novissimum Oecumenicum Concilium et deinde Litterae Encyclicae *Humanae vitae,* die XXV mensis Iulii anno MCMLXVIII editae, de «paternitate responsabili» dixerunt.[24] Quemadmodum ergo docuerunt Constitutio Conciliaris *Gaudium et spes,* et Litterae Encyclicae *Populorum progressio* aliaque documenta pontificia, rursus nunc firmiter asseverare est propositum, numquam ac nullam ob causam abortum adhiberi posse neque a familia, neque ab auctoritate politica tamquam instrumentum legitimum ad numerum natorum temperandum.[25] Iniuria enim et offensa, quae principiis moralibus infertur, semper bono communi importat gravius damnum, quam ullum prorsus incommodum oeconomici vel demographici generis.

V. Vita moralis et lex civilis

19. Disputatio de abortus honestate fere ubique coniunctas habet disceptationes ad iuris provinciam spectantes. Nulla sane Natio est, in qua non prohibeatur et puniatur homicidium; in pluribus praeterea eadem illa prohibitio et poenae complectuntur peculiarem ca-

---

24 *GS* 50 et 51: *AAS* 58 (1966), 1070—1073; *EV* I, 1478—1484. Paulus VI, Litt. enc. *Humanae vitae,* n. 10: *AAS* 60 (1968), 487; *EV* III, 596. Responsabilis paternitas in quaestione de natorum numero ordinando usum tantummodo subsidiorum licitorum supponit (cf. *Humanae vitae,* n. 14: *ibid.,* p. 490; *EV* III, 600).

17. Napredak prirodnih znanosti daje stručnjacima i davat će sve više sposobnost za istraživalačke zahvate kojih posljedice mogu donijeti mnogo dobra ili zla. To su po sebi zadivljujući pronalasci ljudskoga uma. No, tehničko umijeće ne može umaknuti sudu moralne znanosti, jer narav po sebi teži prema službi čovjeku i stoga mora i sama biti u službi one svrhe za koju je čovjek određen. Kao što nikomu nije dopušteno upotrebljavati atomsku snagu za bilo kakav cilj, tako nitko zakonito ne može iskrivljivati ljudski život za bilo što. Sva primjena tehnike mora biti u službi čovjeka da se bolje razviju njegove naravne moći, da se spriječe i liječe bolesti i da se ljudski napredak punije ostvari. Iako tehničko savršenstvo lakše omogućuje pobačaj u početku trudnoće, ipak se moralni sud o pobačaju time ništa ne mijenja.

18. Dobro znamo kako je u nekim obiteljima i državama teško pitanje o smanjenju priraštaja rođenih: zato su i nedavni Opći sabor i Enciklika »Humanae vitae« od 25. srpnja 1968. govorili o »odgovornom očinstvu«.[24] Kao što su, dakle, naučavale Saborska konstitucija *Gaudium et Spes* i Enciklika *Populorum progressio,* te drugi papinski dokumenti, tako i sada odlučno tvrdimo da se pobačaj ne smije nikada ni iz bilo kojega razloga primjenjivati, niti u obitelji, niti ga javna vlast može uvesti kao zakonito sredstvo za smanjenje broja poroda.[25] Nepravda i povreda nanesena moralnim principima uvijek donosi općem dobru veću štetu nego ekonomskom i demografskom.

V. Moralni život i građanski zakon

19. Rasprava o dopuštenosti pobačaja gotovo je posvuda povezana s raspravama pravne naravi. Nema ni jedne države u kojoj se ne zabranjuje i ne kažnjava ubojstvo čovjeka, a u mnogima osim toga obuhvaćene su zabrana i kazne za posebni slučaj namjernog pobačaja.

---

25 *GS* 87: *AAS* 58 (1966), 1110—1111; *EV* I, 1627. Cf. Paulus VI, Litt. enc. *Populorum progressio,* n. 1: *AAS* 59 (1967), 272; *EV* II, 1076; Alloc. *Ad Unitarum Nationum Consociationem: AAS* 57 (1965), 883; *EV* I, 391; Ioannes XXIII, Litt. enc. *Mater et magistra: AAS* 53 (1961), 445—448.

sum abortus procurati. Nostris vero diebus latus opinionis publicae motus exposcit, ut huiusmodi prohibitio mitigetur. Iam animadvertitur valde diffusa animorum propensio eo spectans, ut quaecumque leges coërcentes quam maxime restringantur, praesertim quoties privatam vitam pervadere videntur. Suscipitur etiam argumentatio ex «pluralismo»: si cives multi, ac peculiari modo Catholicae Ecclesiae filii, abortum damnant, alii contra multi eum probant, saltem uti minus malum; cur ergo hi cogi debent, ut opinionem sequantur quam non accipiunt, et nominatim in Natione ubi maiorem constituunt partem? Ex altera autem parte, ubi leges quae abortum vetant adhuc vigent, difficulter applicantur: nam crimen ipsum crebrius et multo frequentius factum est, quam ut semper puniatur, ac proinde publicae auctoritates prudentius esse existimant in eis flagitiis conivere. At si lex quae non applicatur ac tamen conservatur, fieri non potest quin detrimentum aliquando afferat ipsi auctoritati ceterarum legum. Atquae illud etiam addendum est abortum clandestinum ipsas feminas, quae ad eum confugiant, maioribus obicere periculis non tantum earum futurae fecunditatis, verum saepe ipsius vitae. Etiamsi ipsi abortum tamquam malum considerare pergant, nonne legum latores decernere possunt, ut eius damna minuantur?

20. Hae rationes, et aliae etiam quae hinc illinc afferuntur, non valent ad libertatem abortus lege decernendam. Negari quidem non potest legem civilem non posse omnem provinciam morum continere neque omnia punire mala; nemo hoc ab ea poscit. Saepe tolerare debet id quod tandem aliquando minus malum est, ut maius vitetur. Cavere tamen necesse est id quod accidere possit, si leges mutentur: multi, enim, licentiam agendi putant, eam quae, fortasse, nihil aliud est nisi puniendi recusatio. In hoc autem abortus casu, ipsa recusatio puniendi significare saltem videtur legis latorem non amplius existimare abortum crimen aliquod esse contra vitam humanam, cum homicidium semper graviter punire pergat. Verum etiam est legem ipsam non debere inter varias opiniones decernere, neque aliam plus praecipere quam aliam. Nihilominus vita infantis praeferenda est omni opinioni; neque appellari potest libertas cogitandi, ut eidem vita auferatur.

21. Munus legis non est tantummodo denotare et describere id quod iam agitur, sed adiuvare ut id melius agatur. Utcumque res sese habet, officium Civitatis est tutari uniuscuiusque iura ac debiliores protegere. Qua de causa oportebit eam multa errata corrigere. Non ne-

A u našim danima široko opće mišljenje zahtijeva da se ova zabrana ublaži. Već je i jako prošireno nastojanje koje ide za tim da se zakoni što više stegnu, posebno kad se čini da se odnose na privatni život. Navodi se i dokaz iz »pluralizma«: ako mnogi građani, a posebno sinovi katoličke Crkve, osuđuju pobačaj, na drugoj ga strani mnogi dopuštaju, bar kao manje zlo; zašto dakle ovi moraju biti prisiljeni slijediti mišljenje koje ne prihvaćaju, a posebno u državi gdje ih je većina? Osim toga gdje su još na snazi zakoni koji zabranjuju pobačaj, teško se primjenjuju: jer sâm zločin otima maha i češće se čini nego što bi se kažnjavao, pa zato javne vlasti smatraju da je razboritije progledati kroz prste ovomu zlu. A ako se ipak zadržava na snazi zakon koji se ne primjenjuje, on katkada nužno nanosi štetu i samom autoritetu ostalih zakona. Treba još dodati da tajni pobačaj izlaže i same žene koje njemu pribjegavaju većim opasnostima, ne samo za njihovu buduću plodnost nego često i za njihov život. Iako i ovi ne prestaju tvrditi da je pobačaj zlo, zar ne bi zakonodavci mogli odrediti tako da se umanje štete od njega?

20. Ovi razlozi i drugi koji se tu i tamo iznose, ne vrijede da se ozakoni sloboda pobačaja. Priznajemo da građanski zakon ne može obuhvatiti cijelo moralno područje niti kazniti sve zločine, a to nitko od njega ni ne traži. Često mora podnositi ono što je katkada manje zlo da se izbjegne veće. Ipak se mora čuvati onoga što bi se moglo dogoditi kad se zakon mijenja: mnogi naime smatraju da je dopušteno raditi ono što je samo propušteno da ne bude kažnjeno. A u slučaju pobačaja i sámo odbijanje kažnjavanja čini se da bar znači da zakonodavac više ne smatra pobačaj nekim zločinom protiv ljudskog života dok i dalje oštro kažnjava ubojstvo čovjeka. Istina je i to da zakon ne smije odlučivati između različitih mišljenja, niti jedno uvažavati više nego drugo. Ipak, život djeteta mora se pretpostaviti svakom mišljenju. Ne može se pozivati na slobodu mišljenja da se djetetu oduzme život.

21. Dužnost zakona nije samo zabilježiti i opisati ono što se radi, nego i pomoći da se bolje radi. Kako god bilo, dužnost je države štititi pravu sviju i braniti slabije. Zato će biti potrebno da ispravi mnoge pogreške. Nije nužno da zakon kažnjava sve zlo, ali ne

cesse est lex omnia puniat, sed non potest adversari legi illi altissimae et sanctissimae omnium legum humanarum, videlicet legi naturali, in ipso homine ab eius Conditore inscriptae tamquam normae, quam ratio recludit beneque exprimere contendit, et quam iugiter opus est melius intellegere, sed cui semper malum est contradicere. Lex humana nonnumquam omittere potest poenam, at reddere non valet honestum et probum id quod ius naturale transgreditur, quia haec ipsa contradictio per se sufficit, ut aliqua lex iam cesset lex esse.

22. Quidquid leges civiles hac in re statuunt, exploratissimum esse debet hominem numquam parere posse legi intrinsece inhonestae; et hoc accidit, si lex feratur quae principium liceitatis abortus recipiat. Is praeterea non potest esse particeps alicuius motus publicae opinionis, qui eiusmodi legi faveat, neque potest latis suffragiis sustinere. Ne poterit quidem suas conferre partes ad talem applicandam legem. Exempli gratia, patiendum non est, ut medici et nosocomi in necessitatem adducantur proxime cooperandi in abortu faciendo, ac proinde alteram utram eligendi partem, legem scilicet Dei aut vitae professionis condicionem.

23. Ex contrario, legis humanae est societatis renovationem promovere ac tales vitae inducere condiciones in omnibus civium ordinibus — iis in primis qui minus prospera fortuna utuntur — ut semper et ubique omnis infans, in hunc mundum enatus, modo hominibus digno suscipiatur. Subsidia familiis et matribus non nuptis, auxilia infantibus destinata, leges pro infantibus naturalibus atque institutum adoptionis sapienter ordinatum: hae omnes rationes solidae et frugiferae provehendae sunt, ut pro abortu praesto sit semper altera optio et electio tam vere possibilis, quam honorabilis.

VI. Conclusio

24. Haud semper facile est in divina lege observanda sequi conscientiam, quippe quae incommoda imponat et onera, quorum minime est parvipendenda gravitas, heroicamque requirat quandoque virtutem, ut huiusmodi moralibus postulationibus pareatur. Attamen necessarium est plane declarare constantem huiusmodi verae rectaeque conscientiae fidelitatem viam csse ad verum humanae personae profectum, ac praeterea eos omnes, ad quos res pertineat, cohortari ut tot hominibus et mulieribus leviora reddant onera, tot succurrant familiis et pueris, qui in difficillimis ac paene perditis vitae condicionibus versantur.

može biti protivan onomu najvišemu i najsvjetijem od sviju ljudskih zakona, tj. naravnom zakonu, koji je sam Stvoritelj upisao u čovjeka kao normu koju razum u sebi nosi i nastoji je dobro izraziti, koju neprestano treba sve bolje shvaćati, a uvijek je zlo protiviti joj se. Ljudski zakon može katkada ispustiti kaznu, ali ne može proglasiti poštenim i valjanim ono što prekršuje zakon, jer je već samo ovo protuslovlje dovoljno da neki zakon prestane biti zakonom.

22. Što god civilni zakoni u ovome odrede, sasvim je sigurno da se čovjek nikada ne može pokoriti iznutra nepoštenom zakonu. A ovo se događa kad se donosi zakon koji prihvaća dopuštenost pobačaja. Čovjek osim toga ne može sudjelovati u javnom mišljenju koje je pristaša takvog zakona niti ga može podupirati svojim glasom. Neće moći ni sudjelovati kod primjene takvoga zakona. Na primjer, ne smije se dopustiti da liječnici i bolničari budu prisiljeni na bliže sudjelovanje u izvršenju pobačaja, nego upravo da izaberu drugu mogućnost, tj. Božji zakon ili prijedlog izjave u korist života.

23. Naprotiv, ljudski zakon treba promicati obnovu društva i pripravljati takve uvjete života u svim redovima građana, posebno među onima koji su siromašniji, da se uvijek i posvuda prihvati svako dijete koje se rodi na ovaj svijet, na način dostojan ljudi. Treba nastojati oko pomoći obiteljima i neudanim majkama, određivati pomoć za djecu, mudro urediti zakone za izvanbračnu djecu i ustanovu za posvojenje. Treba unapređivati sve ove vrijedne i plodonosne zamisli i ostvarivati ih da umjesto pobačaja bude uvijek pri ruci drugi zaista mogući i časni izbor.

VI. Zaključak

24. Nije uvijek lako slijediti savjest u nasljedovanju Božjeg zakona, jer to nameće teškoće i terete koji su vrlo ozbiljni, te katkada zahtijeva herojsku snagu u izvršavanju ovakvih moralnih zahtjeva. Potrebno je ipak jasno reći da je trajna vjernost ovakvoj istinskoj i ispravnoj savjesti život za istinski napredak ljudske osobe, a osim toga i potaknuti sve kojih se tiče da olakšaju terete tolikim ljudima i ženama, da pomognu obiteljima i djeci koja žive u vrlo teškim i gotovo nemogućim uvjetima.

25. Nequit sane apud christianos homines de quavis re existimatio terrenis huius vitae limitibus contineri, cum ipsi probe sciant in praesenti hac vita alteram sibi parari, cuius tantum est momentum, ut ad eius normam omnia ponderari debeant.[26] Secundum hanc normam nulla est hac in terrestri vita infelicitas, quae absoluta habenda sit, ne acerbissimus quidem dolor, qui gignitur e necessitate filium mentis vel coropris vitio affectum alendi. Hic agitur de mutata illa rerum aestimatione, quam Christus Dominus nuntiavit: «Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur» (Mt 5, 5). Ab Evangelio igitur recedit, qui e dolorum aerumnarumque privatione felicitatem hoc in mundo metiri velit.

26. Hoc tamen haud significat fas esse nihil omnino hos dolores et aerumnas curare. Ex contrario, quivis cordatus homo, ac profecto quivis christianus promptus esse debet ad hisce malis remedia pro viribus adhibenda. Id nempe requirit praeceptum caritatis, cuius cura ad iustitiam stabiliendam primum pertineat oportet. Numquam sane est abortus probandus, at in primis eiusdem removendae sunt causae. Haec omnia quandam, ut dicitur, politicam actionem requirunt, ac peculiaris provincia haec erit, quae ad leges spectabit. At simul boni mores fovendi sunt, atque actuosa opera danda est ut familiis, matribus et filiis quovis modo subveniatur. Magnas quidem progressiones in humanae vitae bonum medicinalis scientia iam consecuta est; et ampliores etiam licet exspectare, secundum proprium medicorum munus, quorum est vitam sustentare et fovere quam maxime, nequaquam autem eam extinguere. Optandum pariter est, ut per idonea instituta aut, iis deficientibus, per christianae magnanimitatis et caritatis ardorem omnes assistendi formae magis in dies promoveantur.

27. Moribus tutandis efficax opera dari nequit, nisi etiam in doctrinae campo contendatur. Permittendum enim non est, ut illa cogitandi ratio vel potius etiam ille animi affectus, quo fecunditas malum putatur, diffundatur, neque ei obsistatur. Verum quidem est non omnes civilis cultus formas familiis, numerosa prole fecundis, pari modo favere, hasque maioribus angustiis praepediri, ubi quaestuosae industriae vel urbanae vitae ratio invalescunt. Quo factum est, ut

---

26 Jean kard. Villot, državni tajnik, ovako je pisao Kongresu katoličkih liječnika iz sviju naroda koji je završio u Barceloni 26. svibnja 1974.: »Što se tiče ljudskog života, on nije sigurno jednoznačan, nego se može reći da je to snop života. Ne mogu se umanjiti, a da se teško ne osakate, područja nje-

25. Ne može se među kršćanima poštivanje ljudskog zemaljskog života ničim ograničiti, jer oni dobro znaju da im se u sadašnjem životu pripravlja budući, a taj je toliko vrijedan da se prema njemu mora sve drugo mjeriti.[26] Po tom mjerilu nema u ovom zemaljskom životu nesreće koja bi bila beskrajna, a to nije ni ona pregorka bol koja nastaje kad se mora hraniti dijete koje ima tjelesnu ili duševnu manu. Ovdje se radi o onoj promjeni u shvaćanjima koju je objavio Krist Gospodin: »Blago onima koji tuguju, jer će se utješiti« (Mt 5, 5). Udaljuje se od Evanđelja onaj tko želi mjeriti sreću u ovom svijetu bez boli i patnji.

26. Ali ovo ne znači da se uopće ne treba brinuti da se ove boli i patnje liječe. Naprotiv, svaki pametan čovjek, a posebno svaki kršćanin, mora biti spreman liječiti ova zla, koliko je u njegovoj moći. Jer to zahtijeva zapovijed ljubavi kojom se ponajprije treba učvršćivati pravednost. Pobačaj se nikada ne smije dopustiti, ali najprije treba ukloniti njegove uzroke. Sve to iziskuje, kako se kaže, neku političku akciju, a posebno područje bit će ono koje se odnosi na zakone. Ujedno treba njegovati dobre običaje i djelotvorno se brinuti za svaku pomoć majkama i djeci. Za dobro ljudskog života medicinska je znanost već dostigla velike napretke, a možemo očekivati još i veće, prema vlastitoj zadaći liječnika da uzdržavaju i unapređuju život što je više moguće, a nikako da ga uništavaju. Nadajmo se isto tako da će prikladne ustanove, a ako ih nema, onda kršćanska velikodušnost i žar ljubavi izdana u dan sve više unapređivati sve oblike pomoći.

27. Ne može se djelotvorno štititi moralni život ako se ne trudi i na znanstvenom polju. Ne smije se naime dopustiti da se širi mišljenje ili radije onaj osjećaj koji drži da je plodnost zlo i da mu se ne usprotivi. A istina je da nisu svi oblici civilizacije jednako skloni obiteljima s brojnim porodom koje su sputane većim brigama i oskudicama ondje gdje je razvijena industrija i gradski način života. Zato je Crkva više puta u novije vrijeme govorila o »odgovornom očinstvu«

---

gova bića koja su u svojoj uskoj povezanosti i suradnji usmjerena jedna prema drugima: tjelesno područje, osjećajno područje, misaono područje... Božanski život primljen po milosti može se u čovjeku razviti po darovima Duha Svetoga« (Osservatore Romano, 29. svibnja 1974.).

Ecclesia iterum iterumque recentioribus hisce temporibus egerit de «paternitate responsabili», tamquam de verae prudentiae exercitio, humanae et christianae. Quae prudentia autem germana esse nequit, nisi magnanimitatem complectatur; praeterea stabiliter coniunctam habere debet conscientiam magni illius muneris cooperandi cum Creatore in vita tradenda, quae et novis membris humanam consortionem ditat et novos filios largitur Ecclesiae. Praecipua cura ac sollicitudo Ecclesiae Christi est, ut vita protegatur eique faveatur. Sine dubio ipsa in primis ad eam vitam spectat, quam Christus in terris attulit: «Veni ut vitam habeant et abundantius habeant» (Io 10, 10). Omnia vero vitae genera a Deo proveniunt, et ad homines quod attinet, corporalis vita habenda est necessarium initium. In terrestri hac vita peccatum invexit, multiplicavit et graviora usque reddidit dolorem et mortem; Iesus autem haec onera in se assumens, ea transmutavit; credentibus in eum dolores atque ipsa mors resurrectionis instrumenta fiunt. Quare S. Paulus asserere iure potuit: «Existimo enim quod non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis» (Rom 8, 18). Ac volentibus comparationem instituere, cum eo addere licebit: «Quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis» (2 Cor 4, 17).

Declarationem hanc de abortu procurato Summus Pontifex Paulus div. Prov. PP. VI, in Audientia concessa infrascripto Secretario Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die XXVIII mensis Iunii a. MCMLXXIV, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die XVIII mensis Novembris, in Dedicatione Basilicarum SS. Petri et Pauli Apostolorum, anno MCMLXXIV.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Lorensis, a Secretis

kao o vježbi u istinskoj ljudskoj i kršćanskoj razboritosti. A ova razboritost ne može biti prava ako nije velikodušna. Osim toga mora biti povezana sa sviješću velike one zadaće suradnje sa Stvoriteljem u prenošenju života, a ta suradnja obogaćuje novim članovima i ljudsko društvo i obdariva Crkvu novim članovima. Glavna briga i nastojanje Kristove Crkve jest da se život zaštićuje i unapređuje. Jasno je da Crkva ponajprije gleda onaj život koji je Krist donio na zemlju: »Došao sam da imaju život i da ga imaju u izobilju« (Iv 10, 10). Sve vrste života dolaze od Boga, a što se tiče čovjeka, tjelesni njegov život nužni je početak. U zemaljski ovaj život ušao je grijeh, te umnožio i otežao patnju i smrt. Isus je uzeo sve terete na sebe i preobrazio ih; onima koji u njega vjeruju patnja i sama smrt sredstva su na putu prema uskrsnuću. Zato je s pravom mogao tvrditi sveti Pavao: »Smatram zaista da patnje ovoga vremena nisu dostojne buduće slave koja će se objaviti u nama« (Rim 8, 18). A onima koji žele usporedbu, dajemo s njime: »Ono što je sada časovito i lako u našoj nevolji, to ostvaruje u nama prekomjerni teret vječne slave u uzvišenosti« (2 Kor 4, 17).

Ovu izjavu o namjernom pobačaju Vrhovni Svećenik Pavao VI. Božjom providnošću Papa odobrio je, potvrdio i naredio da se objavi u audijenciji koju je dao dolje potpisanom tajniku Svete kongregacije za nauk vjere, 28. lipnja 1974.

Dano u Rimu, u sjedištu Svete kongregacije za nauk vjere, 18. studenoga, na spomendan posvećenja Bazilike sv. Petra i Pavla, godine 1974.

FRANJO kard. ŠEPER, prefekt
JÉRÔME HAMER, tajnik

De duobus operibus prof. Ioannis Küng

SACRA CONGREGATIO pro Doctrina Fidei, munus suum doctrinam fidei et morum in universa Ecclesia promovendi ac tutandi adimplens, examini subiecit duo opera Professoris Ioannis Küng, *Die Kirche* et *Unfehlbar? Eine Anfrage,* quae in pluribus linguis publici iuris facta sunt. Duabus distinctis litteris diebus 6 maii 1971 et 12 iulii 1971 datis, Congregatio Auctori notas fecit difficultates quas in opinionibus eius invenit ipsumque rogavit ut scripto ostenderet quomodo hae opiniones doctrinae catholicae non contradicant. Litteris die 4 iulii 1973 datis Congregatio Professori Küng ulteriorem obtulit possibilitatem mentem suam explicandi mediante colloquio. Litteris suis diei 4 septembris 1974 Prof. Küng tandem hanc possibilitatem praetermisit. Responsis autem suis non probavit opiniones quasdam de Ecclesia doctrinae catholicae non contradicere sed eas, etiam postquam Declaratio *Mysterium ecclesiae* apparuerat, retinere pergebat.

Quapropter, ne dubium remaneat de doctrina quam Ecclesia Catholica tenet neve fides christifidelium quacumque modo obnubiletur, haec Sacra Congregatio doctrinam Magisterii Ecclesiae in Declaratione Mysterium ecclesiae explicatam in mentem revocans, declarat:

In supradictis duobus operibus Prof. Ioannis Küng continentur nonnullae opiniones quae, diverso gradu, doctrinae Ecclesiae Catholicae, ab omnibus fidelibus tenendae, opponuntur. Sequentia solummodo, utpote maioris momenti, notantur abstrahendo nunc a iudicio de quibusdam aliis opinionibus quas Prof. Küng defendit.

Opinio quae ipsum dogma fidei de infallibilitate in Ecclesia saltem in dubium ponit vel reducit ad quandam fundamentalem Ecclesiae indefectibilitatem in veritate, cum possibilitate errandi in sententiis

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Sacra Congregatio* de duobus operibus professoris Ioannis Küng, 15 februarii 1975: *AAS* 67 (1975), 203—204.

O dvjema knjigama prof. Hansa Künga

Sveta kongregacija za nauk vjere, ispunjavajući svoju dužnost da promiče i štiti nauk vjere i morala u cijeloj Crkvi, podvrgnula je ispitivanju dva djela prof. Hansa Künga, *Die Kirche* i *Unfehlbar? Eine Anfrage* (»Crkva« i »Nezabludiva? Jedno pitanje«), a ta su djela objavljena na više jezika. U dva posebna pisma od 6. svibnja 1971. i 12. srpnja 1971. Kongregacija je piscu priopćila teškoće što ih je pronašla u njegovim mišljenjima i zamolila ga da pismeno obrazloži da ta mišljenja nisu u suprotnosti s katoličkim naučavanjem. Pismom od 4. srpnja 1973. Kongregacija je profesoru Küngu pružila daljnju mogućnost da svoje mišljenje obrazloži u jednom razgovoru. Napokon je profesor Küng svojim pismom od 4. rujna 1974. tu mogućnost propustio. Svojim naime odgovorima nije dokazao da neka mišljenja o Crkvi nisu u suprotnosti s katoličkom naukom, nego ih, i nakon objavljivanja Deklaracije »Mysterium Ecclesiae«, podržava.

Zato da ne bi ostala sumnja s obzirom na nauku što je drži katolička Crkva i da se kršćanska vjera ne bi na bilo kakav način zamaglila, ova Sv. kongregacija, dozivajući u pamet naučavanje učiteljstva Crkve, izloženo u Deklaraciji »Mysterium Ecclesiae«, izjavljuje:

U spomenuta dva djela prof. Hansa Künga nalaze se neka mišljenja koja se u različitim stupnjevima suprotstavljaju nauci Crkve katoličke, što je svi vjernici moraju držati. Navodi se samo slijedeće, jer je od većeg značenja, suzdržavajući se od suda o nekim drugim mišljenjima što ih brani prof. Hans Küng.

Mišljenje koje dovodi bar u sumnju dogmu vjere o nezabludivosti u Crkvi ili ga svodi na neku temeljnu nezastranjivost u istini, s mogućnošću zablude u odlukama što ih naučava Učiteljstvo Crkve da ih

quas Ecclesiae Magisterium definitive tenendas docet, contradicit doctrinae a Concilio Vaticano I definitae et a Concilio Vaticano II confirmatae.

Alius error qui doctrinam Prof. Küng graviter afficit, respicit eius opinionem de Magisterio Ecclesiae. Etenim ipse non adhibet genuinum conceptum Magisterii authentici secundum quem Episcopi in Ecclesia sunt «doctores authentici seu auctoritate Christi praediti, qui populo sibi commisso fidem credendam et moribus applicandam praedicant»;[1] nam «munus authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum soli vivo Ecclesiae Magisterio concreditum est».[2]

Opinio item quae a Prof. Küng iam in libro *Die Kirche* suggeritur et secundum quam Eucharistia saltem in casibus necessitatis valide confici potest a baptizatis ordine sacerdotii carentibus componi nequit cum doctrina Conciliorum Lateranensis IV et Vaticani II.

Attamen, non obstante gravitate harum opinionum, cum ipse litteris die 4 sept. 1974 datis minime excludat se posse post congruum profundioris studii tempus opiniones proprias in harmoniam cum doctrina Magisterii authentici Ecclesiae adducere, haec Sacra Congregatio, de mandato Summi Pontificis Pauli VI, pro nunc Professorem Ioannem Küng monet ne tales opiniones docere pergat eique in memoriam revocat auctoritatem ecclesiasticam ipsi concredidisse licentiam docendi s. theologiam in spiritu doctrinae Ecclesiae non autem opiniones quae hanc doctrinam evertunt vel in dubium vocant.

Episcopi autem in Germania et in aliis locis ubi peculiaris necessitas id requirat, praesertim ubi supra dictae opiniones in facultatibus theologicis, in seminariis alliisque catholicae vel sacerdotalis institutionis domibus sustinentur, rogantur ut fideles de doctrina Ecclesiae, de Declaratione *Mysterium ecclesiae* necnon de praesenti hac declaratione apto modo edocendos curent.

Sacerdotes, evangelii praecones, catholicae doctrinae magistri et catechistae ex munere suo tenentur Ecclesiae doctrinam de hisce quaestionibus fideliter profiteri et aliis exponere.

Theologi in fine iterum rogantur ut mysterium Ecclesiae ceteraque fidei mysteria in oboeditione fidei et ad veram Ecclesiae aedificationem perscrutentur et illustrent.

---

1 *LG* 25: *EV* I, 344.
2 *DV 10*: *EV* I, 887.

kao konačne treba držati, protivi se učenju I. vatikanskog koncila, što ga je potvrdio i II. vatikanski koncil.

Druga zabluda, koja teško pogađa naučavanje prof. Künga, odnosi se na njegovo mišljenje o Učiteljstvu Crkve. On naime ne upotrebljava pravi pojam autentičnog Učiteljstva, prema kojem su biskupi u Crkvi »autentični učitelji ili obdareni ugledom Kristovim koji narodu, koji im je povjeren, propovijedaju vjeru koju treba vjerovati i primjenjivati je na moral«[1]; jer »služba autentičnoga tumačenja riječi Božje napisane ili predane povjerena je samo živom Učiteljstvu Crkve«[2].

Isto tako mišljenje što ga prof. Küng već u knjizi »Die Kirche« iznosi, prema kojem, bar u slučajevima potrebe, euharistiju mogu valjano proizvesti kršteni, koji nemaju svećeničkoga reda, ne može se složiti s naučavanjem IV. lateranskog i II. vatikanskog koncila.

Ipak, bez obzira na težinu ovih mišljenja, jer on pismom od 4. rujna 1974. ne isključuje da bi nakon prikladna vremena za dublje proučavanje mogao svoja mišljenja uskladiti s naučavanjem autentičnog Učiteljstva Crkve, ova Sveta kongregacija po nalogu Vrhovnoga Svećenika Pavla VI. za sada profesora Hansa Künga opominje da ne nastavi s naučavanjem takvih mišljenja i *doziva mu u pamet da mu je crkvena vlast povjerila dopuštenje za naučavanje sv. bogoslovlja u duhu crkvene nauke, a ne mišljenja koja tu nauku izobličuju ili je dovode u sumnju.*

Umoljavaju se biskupi u Njemačkoj i u drugim mjestima gdje to zahtijeva posebna potreba, naročito, gdje se maloprije spomenuta mišljenja podržavaju na bogoslovnim fakultetima, u sjemeništima i u drugim kućama katoličkog ili svećeničkog obrazovanja, da se pobrinu kako bi se vjernici na prikladan način obavijestili o nauci Crkve, o Deklaraciji »Mysterium Ecclesiae« i o ovoj Deklaraciji.

Svećenici, propovjednici evanđelja, učitelji katoličke nauke i katehete po svojoj su službi dužni nauku Crkve o ovim pitanjima vjerno ispovijedati i drugima tumačiti.

Na kraju se ponovno umoljavaju teolozi da otajstvo Crkve i ostala otajstva vjere u poslušnosti vjeri i na istinsko saziđivanje Crkve istražuju i osvjetljuju.

Hanc declarationem, qua actio Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei in hac re pro nunc obsolvitur, Paulus Pp. VI, in audientia infrascripto Praefecto eiusdem Congregationis die 14 mensis februarii 1975 concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congr. pro Doctrina Fidei, die 15 mensis Februarii a. D. MCMLXXV.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Lorensis, a Secretis

Ovu je Deklaraciju, kojom Sv. kongregacija za nauk vjere u ovom pitanju za sada dovršava svoj posao, Papa Pavao VI. u audijenciji, što ju je priredio potpisanom prefektu spomenute Kongregacije 14. veljače 1975, odobrio i naredio da se objavi.

Dano u Rimu, iz sjedišta Sv. kongregacije za nauk vjere, 15. veljače godine Gospodnje 1975.

FRANJO kard. ŠEPER, prefekt
Fr. Jérôme HAMER, OP, tajnik

De sterilizatione in nosocomiis catholicis

HAEC SACRA CONGREGATIO diligenter consideravit tum problema sterilizationis therapeuticae praeventivae in seipso, tum opiniones ad solutionem eiusdem a diversis indicatas, tum conflictus relativos ad cooperationem sollicitatam pro tali sterilizatione in nosocomiis catholicis. Quaestionibus autem sibi propositis hac ratione respondendum censuit:

1. QUAECUMQUE STERILIZATIO quae ex seipsa, seu ex natura et conditione propria, immediate hoc solummodo efficit ut facultas generativa incapax reddatur ad consequendam procreationem, habenda est pro sterilizatione directa, prout haec intelligitur in declarationibus Magisterii Pontificii, speciatim Pii XII.[1] Absolute, ergo, interdicta manet iuxta doctrinam Ecclesiae, non obstante quacumque recta intentione subiectiva agentium consulendi curae vel praeventioni mali sive physici sive psychici, quod ex praegnatione praevidetur vel timetur eventurum. Et quidem graviore ratione interdicitur sterilizatio ipsius facultatis, quam sterilizatio singulorum actuum, cum illa statum sterilitatis in personam inducat, fere semper irreversibilem. Neque invocari potest ullum mandatum publicae auctoritatis, quae ex titulo necessarii boni communis velit imponere sterilizationem directam, quippe quae laederet dignitatem et inviolabilitatem personae humanae.[2] Pariter invocari non potest in casu principium totalitatis, quo iustificantur interventus in organa propter maius bonum personae; sterilitas enim in se intenta non dirigitur ad personae bonum integrale recte intentum «rerum bonorumque ordine servato»,[3] si quidem eius bono ethico, quod est supremum, nocet, cum ex proposito privet essentiali elemento praevisam libereque electam activitatem sexualem. Hinc articulus 20 Codicis ethicae medicalis a Conferentia

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Responsa ad quaesita Conferentiae Episcopalis Americae Septentrionalis *Quaecumque sterilizatio circa* sterilizationem in nosocomiis catholicis, 13 martii 1975: *AAS* 68 (1976), 738—740.

1 Cf. praesertim binas Allocutiones ad Unionem catholicam inter obstetrices

O steriliziranju u katoličkim bolnicama

Ova Sveta kongregacija marljivo je razmatrala ne samo program preventivne terapeutske sterilizacije same u sebi nego također mišljenja što ih predložiše razne osobe u smjeru određenog rješenja, a također sukobe u vezi sa zahtjevima za suradnju u takvim zahvatima sterilizacije u katoličkim bolnicama. Kongregacija je odlučila na ta pitanja ovako odgovoriti:

1. Svaka sterilizacija koja sama po sebi, to jest po vlastitoj naravi i uvjetima, ima kao jedini neposredni učinak plodnu sposobnost onemogućiti za rađanje, mora se smatrati izravnom sterilizacijom u smislu kako se taj izraz shvaća u izjavama papinskoga učiteljstva, naročito Pija XII.[1] Stoga, bez obzira na osobnu dobru namjeru, oni čiji su zahvati nadahnuti liječenjem ili predusretanjem koje tjelesne ili duševne bolesti koja se predviđa ili pred kojom se strepi kao posljedicom trudnoće, takva sterilizacija ostaje po crkvenoj nauci apsolutno zabranjena. Doista, sterilizacija plodne moći zabranjena je iz još težeg razloga nego što je zabranjeno obesplođenje pojedinih bračnih čina; ona naime u osobi proizvodi stanje besplodnosti gotovo uvijek nepopravljivo. Ne može se pozivati ni na kakvu odredbu javne vlasti koja bi htjela izravnu sterilizaciju nametati kao da je ona potrebna općem dobru, jer takva sterilizacija napada dostojanstvo i nepovredivost ljudske osobe.[2] Ne može se također u ovom slučaju pozivati na načelo totaliteta po kojemu bi bili opravdani zahvati na organima radi većeg dobra osobe; sterilnost, naime, sama po sebi nije usmjerena cjelovitom dobru osobe u pravom smislu, »u obdržavanju ispravnoga reda u stvarima i dobrima«,[3] budući da je suprotna moralnom dobru osobe, a to je dobro više, lišavajući je u predviđenoj i slobodno izabranoj seksualnoj djelatnosti određene bitne sastojnice. Stoga član 20. etičkosanitarnog

---

et ad Societatem internationalem hematologiae: *AAS* 43 (1951), 843—844; 50 (1958), 734—737; Paulus VI, Enc. *Humanae vitae*, n. 14: *ibid.*, 60 (1968), 490—491; *EV* III, 600.

2 Cf. Pius XI, Enc. *Casti connubii: AAS* 22 (1930), 565.

3 Paulus VI, Enc. *Humanae vitae: AAS* 60 (1968), 487; *EV* III, 596.

a. 1971 promulgati reddit fideliter doctrinam tenendam, eiusque observantia urgeri debet.

2. Congregatio, dum confirmat traditionalem hanc Ecclesiae doctrinam, non ignorat factum dissensus ex parte plurium theologorum adversus eam existens. Negat, tamen, significationem doctrinalem huic facto, ut tali, attribui posse ad constituendum «locum theologicum» quem invocare valeant fideles ut, derelicto Magisterio authentico, adhaereant sententiis privatorum theologorum ab eo dissentientibus.[4]

3. Ad gestionem nosocomiorum catholicorum quod attinet:

a) Quaevis eorum cooperatio institutionaliter adprobata vel admissa ad actiones ex seipsis (hoc est, ex natura et conditione ipsarum) in finem contraceptivum ordinatas, nimirum, ut impediantur effectus connaturales actuum sexualium a subiecto sterilizato deliberate admissorum, est absolute interdicta. Nam officialis approbatio sterilizationis directae, et a fortiori eiusdem secundum statuta nosocomii regulatio et executio, est res in ordine obiectivo indole sua seu intrinsece mala, ad quam hospitale catholicum nulla ratione potest cooperari. Quaevis cooperatio sic praestita omnino dedeceret missionem huiusmodi institutionibus concreditam, essetque contraria necessariae proclamationi et defensioni ordinis moralis.

b) Traditionalis doctrina de cooperatione materiali, cum opportunis distinctionibus inter cooperationem necessariam et liberam, proximam et remotam, in vigore manet, prudentissime applicanda, si casus ferat.

c) In applicatione principii de materiali cooperatione, ubi casus ferat, omnino scandalum et periculum cuiusvis confusionis mentium caveatur per opportunam explicationem realitatis.

Haec Sacra Congregatio sperat criteria in his litteris commemorata expectationi istius Episcopatus satisfactura esse, ut incertitudinibus fidelium sublatis, muneri suo pastorali facilius respondere possit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 13 mensis Martii 1975.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O. P. Archiep. tit. Lorien., a Secretis

4 Cf. *LG* 25: *AAS* 57 (1965), 29—30; *EV* I, 344; Pius XII, Alloc, ad PP. Cardinales: *ibid.*, 46 (1954), 672; Enc. *Humani generis: ibid.*, 42 (1950), 568; Paulus VI, Alloc. ad Conventium de theologia Concil. Vat. II: *ibid.*, 58 (1966), 889—

kodeksa što ga je konferencija proglasila 1971. vjerno poštuje nauku koje se treba pridržavati i obdržavanje koje treba zahtijevati.

2. Kongregacija, potvrđujući ovu tradicionalnu nauku Crkve, ne zatvara oči pred činjenicom da se razni teolozi s njome ne slažu. Kongregacija ipak niječe da bi se toj činjenici moglo pripisati doktrinalno značenje, kao da bi ona predstavljala »teološko mjesto« na koje bi se vjernici mogli pozivati napuštajući autentičnu nauku Crkve a prianjajući uz mišljenja privatnih teologa koji se s tom naukom ne slažu«.[4]

3. Postupak u katoličkim bolnicama:

a) Svaka njihova suradnja koja bi uključivala službeno prihvaćanje ili slaganje sa zahvatima koji su sami u sebi (tj. po svojoj naravi i uvjetima) usmjereni kontracepciji, tj. sprečavanju prirođenih učinaka seksualnih čina što ih sterilizirana osoba svojevoljno vrši, apsolutno je zabranjena. Službena potvrda izravne sterilizacije i s još težeg razloga, njezino reguliranje i izvršenje prema bolničkim propisima, je nešto zlo u objektivnom redu stvari, tj. po svojoj unutrašnjoj naravi. Ni zbog kojeg razloga katolička bolnica ne može u tome pružiti svoju suradnju. Svaka tako pružena suradnja bila bi u cjelini nespojiva s poslanjem što je povjereno takvoj ustanovi i bila bi suprotna nužnom proglašavanju i obrani moralnoga reda.

b) I dalje vrijedi i treba biti primjenjivana s krajnjom razboritošću, kad slučaj to zahtijeva, tradicionalna nauka o materijalnoj suradnji s prikladnim razlikovanjem između suradnje nužne i slobodne, bliže i dalje.

c) Kad se primjenjuje načelo materijalne suradnje, gdje slučaj to zahtijeva, treba posebno paziti da se izbjegne sablazan i opasnost bilo kakve idejne pomutnje; neka se stoga pruži prikladno tumačenje onoga što je doista učinjeno.

Ova Sveta kongregacija se nada da mjerila potvrđena u ovom pismu odgovaraju očekivanjima episkopata, kako bi, isključivši nesigurnost među vjernicima — biskupi mogli lakše ispunjavati svoje pastirske dužnosti.

U Rimu, u Kongregaciji za nauk vjere, 13. ožujka 1975.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik

Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

—896 (praesertim 890—894); Alloc. ad Sodales Congregationis Ss.mi Redemptoris: *ibid.*, 59 (1967), 960—963 (praesertim 962).

De Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros

ECCLESIAE PASTORUM, quibus cura commissa est Evangelium ubique terrarum annuntiandi,[1] est veritates fidei servare, exponere, diffundere ac tueri necnon morum integritatem fovere et tutari. Profecto «quae Deus ad salutem cunctarum gentium revelaverat, eadem benignissime disposuit ut in aevum integra permanerent omnibusque generationibus transmitterentur. Ideo mandatum dedit Apostolis ut Evangelium, quod promissum ante per Prophetas Ipse adimplevit et proprio ore promulgavit, tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae omnibus praedicarent, eis dona divina communicantes».[2] Munus itaque authentice interpretandi verbum Dei scriptum vel traditum soli vivo Ecclesiae Magisterio concreditum est.[3] Illud exercent Episcopi, Apostolorum successores, singulari vero ratione exercet successor Petri, utpote unitatis tum Episcoporum tum fidelium multitudinis perpetuum ac visibile fundamentum.[4] Ipsi etiam christifideles, pro suo quisque munere, peculiari quidem ratione scientiarum sacrarum cultores, officio tenentur cum Ecclesiae pastoribus cooperandi ad fidei veritates integre servandas et tradendas moresque sartos tectos habendos.

Ut vero veritatum fidei morumque integritatem servent ac tueantur, officium et ius est Ecclesiae pastoribus invigilandi ne christifidelium fides aut mores per scripta detrimentum patiantur; ideoque etiam exigendi ut quae fidem moresque respiciant scripta edenda, suae praeviae approbationi subiiciantur; necnon reprobandi libros vel scripta quae rectam fidem aut bonos mores impetunt. Hoc munus competit Episcopis, tum singulis tum in Conciliis particularibus Epis-

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decretum *Ecclesiae pastorum* de Ecclesiae pastorum vigilantia circa libros, 19 martii 1975: *AAS* 67 (1975), 281—284.

O budnosti crkvenih pastira nad knjigama

Dužnost je crkvenih pastira, kojima je povjerena briga o naviještanju Evanđelja po cijelom svijetu, čuvati, izlagati, širiti i braniti istine vjere, te poticati, promicati i braniti neporočnost morala[1]. Zaista, »Bog je predobrostivo uredio da ono isto što je objavio za spasenje svih naroda, ostane dovijeka neiskvareno i da se prenosi svim naraštajima. Stoga je (...) dao nalog apostolima da Evanđelje, koje je — unaprijed obećano po prorocima — On sam ispunio i svojim ustima proglasio — propovijedaju svima kao vrelo svekolike i spasonosne istine i reda života uvodeći ih u zajedništvo božanskih darova«[2]. Prema tome, dužnost autentično tumačiti pisanu ili predanu riječ Božju povjerena je samo živom crkvenom učiteljstvu.[3] Vrše je biskupi, nasljednici apostola, na poseban način Petrov nasljednik, kao vječni i vidljivi temelj jedinstva, kako biskupa tako i mnoštva vjernika[4]. I sami su vjernici, svatko prema svojoj zadaći, na poseban način oni koji se bave svetim znanostima, dužni surađivati s crkvenim pastirima kako bi se istine vjere cjelovite sačuvale i prenosile i zaštitio moral.

Da bi sačuvali i obranili cjelovitost istina vjere i morala, crkveni pastiri imaju dužnost i pravo bdjeti da spisi ne bi nanijeli štetu vjeri ili moralu vjernika; prema tome i zahtjevati da se podnesu na njihovo prethodno odobrenje spisi koji se kane objelodaniti a odnose se na vjeru i moral; isto tako i ne odobriti knjige ili spise koji napadaju ispravnu vjeru ili dobar moral. Ta dužnost pripada biskupima kako pojedinačno tako i okupljenima na partikularnim saborima ili biskup-

1 Cf. *LG* 23: *EV* I, 340.
2 *DV* 7: *EV* I, 880.
3 *DV* 10: *EV* I, 887.
4 *LG* 23: *EV* I, 338.

coporumve Conferentiis adunatis quoad christifideles suae curae commissos, atque supremae Ecclesiae auctoritati quoad universum Dei populum.

Ad libros aliaque scripta edenda quod attinet, haec Sacra Congregatio, postquam plures Ordinarios locorum ubi activitas editorialis maioris est momenti consultaverit, in Plenario Coetu sequentes normas statuit.

Art. 1

1. Nisi aliud statuatur, loci Ordinarius, cuius approbatio ad libros edendos iuxta normas quae sequuntur est petenda, est loci Ordinarius proprius auctoris aut Ordinarius loci in quo libri publici iuris fiant, ita tamen ut, si eorundem quis approbationem denegaverit, non liceat auctori eandem ab alio petere, nisi eundem de denegata ab alio approbatione certiorem faciat.

2. Quae his normis statuuntur de libris praescripta, quibuslibet scriptis divulgationi publicae destinatis applicanda sunt, nisi aliud constet.

Art. 2

1. Libri Sacrarum Scripturarum edi non possunt nisi qui aut ab Apostolica Sede aut a loci Ordinario approbati sunt; itemque eorumdem versiones in linguam vernaculam ut edi possint, requiritur ab eadem auctoritate sint approbatae atque insimul necessariis et sufficientibus explicationibus sint instructae.

2. Versiones Sacrarum Scripturarum convenientibus explicationibus instructae, communi etiam cum fratribus seiunctis opera, parare atque edere possunt christifideles catholici, de consensu loci Ordinarii.[5]

Art. 3

1. Libri liturgici itemque eorum versiones in linguam vernaculam eorumve partes ne edantur nisi de mandato Episcoporum Conferentiae atque sub eiusdem vigilantia, praevia confirmatione Apostolicae Sedis.

2. Ut iterum edantur libri liturgici qui a Sede Apostolica probati sunt necnon eorum versiones in linguam vernaculam ad normam par. 1 factae et approbatae, eorumve partes, constare debet de concordantia cum editione approbata ex attestatione Ordinarii loci in quo publici iuris fiunt.

---

5 Cf. *DV* 22, 25: *EV* I, 905, 909 s.

skim konferencijama u odnosu prema njihovoj brizi povjerene vjernike, a vrhovnoj crkvenoj vlasti u odnosu prema čitavom Božjem narodu.

Ova Sveta kongregacija je, konzultiravši mnoge mjesne ordinarije na čijim je područjima izdavačka djelatnost od većeg značenja, na plenarnoj kongregaciji donijela ove norme koje se odnose na izdavanje knjiga i drugih spisa.

Član 1.

1. Ako se drukčije ne odredi, mjesni Ordinarij od kojega treba tražiti odobrenje za izdavanje knjiga prema ovim normama, je mjesni Ordinarij autora ili Ordinarij mjesta u komu se knjige objavljuju, ali tako da, ako je jedan od njih odbio podijeliti odobrenje, autor ne može tražiti odobrenje od drugoga ako mu ne priopći da je onaj drugi odbio dati odobrenje.

2. Propisi koji se ovdje donose za knjige, imaju se primijeniti na sve spise (pisane stvari) koje su namijenjene za javno širenje, ako se ne dokaže drukčije.

Član 2.

1. Knjige Svetog pisma ne mogu se izdavati ako nisu odobrene ili od Apostolske Stolice ili od mjesnog Ordinarija; isto tako, da bi se mogle izdavati u prijevodu na narodnom jeziku, traži se da budu odobrene od iste vlasti i providene nužnim i dostatnim tumačenjima.

2. Katolički vjernici mogu, uz pristanak mjesnog Ordinarija, pripravljati i izdavati prijevode Svetog pisma, providenim odgovarajućim tumačenjima, i u suradnji s odijeljenom braćom.[5]

Član 3.

1. Liturgijske knjige, kao i njihovi prijevodi na narodni jezik i njihovi dijelovi, neka se ne izdaju osim po punomoći biskupske konferencije i pod njezinim nadzorom, te uz prethodno odobrenje Apostolske Stolice.

2. Za ponovno izdavanje liturgijskih knjiga koje su odobrene od Apostolske Stolice, kao i njihovih prijevoda na narodni jezik koji su pripremljeni i odobreni prema odredbi 1. paragrafa, te njihovih dijelova, treba da bude uočljivo njihovo slaganje s odobrenim izdanjem na temelju potvrde Ordinarija mjesta u komu se objavljuju.

3. Libri quoque preces ad orationem privatam proponentes ne edantur nisi de licentia loci Ordinarii.

Art. 4

1. Catechismi necnon alia scripta ad institutionem catecheticam pertinentia eorumve versiones, ut edantur, approbatione egent loci Ordinarii, aut Conferentiae Episcopalis sive nationalis sive regionalis.

2. Nisi cum approbatione competentis Auctoritatis ecclesiasticae editi sint, in scholis, sive elementariis sive mediis sive superioribus, uti textus quibus institutio nititur adhiberi non possunt libri qui ad quaestiones spectant ad Sacram Scripturam, ad Sacram Theologiam, Ius canonicum, Historiam ecclesiasticam, et ad religiosas aut morales disciplinas pertinentes.

3. Commendatur ut libri materias de quibus in par. 2 tractantes, licet non adhibeantur ut textus in institutione tradenda itemque scripta in quibus aliquid habetur quod religionis aut morum honestatis peculiariter intersit, approbationi subiiciantur loci Ordinarii.

4. In ecclesiis oratoriisve exponi, vendi aut dari non possunt libri vel alia scripta de quaestionibus religionis aut morum tractantes, nisi cum approbatione competentis Auctoritatis ecclesiasticae editi sint.

Art. 5

1. Attentis eorum munere peculiarique responsabilitate enixe commendatur clericis saecularibus ne libros edant quaestiones religionis aut morum spectantes sine licentia proprii Ordinarii; sodalibus Institutorum perfectionis nonnisi de licentia Superioris maioris, salvis eorum Constitutionibus, quae obligationem imponant.

2. In diariis, foliis aut libellis periodicis qui religionem catholicam aut bonos mores manifesto impetere solent, ne quidpiam scribant christifideles, nisi iusta et rationabili de causa; clerici autem et Institutorum perfectionis sodales, tantummodo approbante loci Ordinario.

Art. 6

1. Integro remanente iure uniuscuiusque Ordinarii committendi, pro sua prudentia, iudicium de libris personis quibus fidem facit, in singulis regionibus ecclesiasticis ab Episcoporum Conferentia confici potest elenchus censorum, scientia, recta doctrina et prudentia praestantium, qui Curiis episcopalibus praesto sint, aut constitui commissio censorum, quam loci Ordinarii consulere possint.

3. Neka se ni knjige koje sadrže privatne molitve ne izdaju bez odobrenja mjesnog Ordinarija.

Član 4.

1. Za izdavanje katekizama i drugih spisa koje se odnose na katehetsku pouku, kao i njihovih prijevoda, traži se odobrenje mjesnog Ordinarija, ili bilo nacionalne bilo pokrajinske Biskupske konferencije.

2. Bilo u osnovnim, bilo u srednjim, bilo u višim školama kao tekstovi na kojima se temelji pouka ne mogu se upotrijebiti knjige koje obrađuju pitanja iz Svetog pisma, iz svete teologije, kanonskog prava, crkvene povijesti, te vjerskih i moralnih znanosti — ako nisu izdane s odobrenjem nadležne crkvene vlasti.

3. Preporučuje se da se mjesnom Ordinariju podnesu na odobrenje knjige koje govore o predmetima o kojima je riječ u 2. paragrafu, makar se i ne upotrebljavale kao tekstovi u izvođenju pouke, a isto tako i spisi koji sadrže nešto što se na poseban način odnosi na vjeru ili čestitost ćudoređa.

4. Knjige ili drugi spisi koji govore o pitanjima vjere ili morala, ako nisu izdani s odobrenjem nadležne crkvene vlasti, ne mogu se izlagati, prodavati, ili davati u crkvama ili oratorijima.

Član 5.

1. Imajući u vidu njihovu službu i posebnu odgovornost, živo se preporučuje da svjetovne kleričke osobe ne izdaju knjige o pitanjima vjere ili morala bez odobrenja vlastitog Ordinarija; a članovi ustanova savršenosti bez dozvole višeg poglavara, pri čemu ostaju na snazi njihove konstitucije koje nalažu obavezu.

2. Vjernici ne smiju pisati u dnevnicima, listovima ili časopisima koji običavaju očito napadati katoličku vjeru ili ispravan moral, osim u slučaju pravednog i opravdanog razloga; a klerici i članovi savršenosti samo uz odobrenje mjesnog Ordinarija.

Član 6.

1. Ostavljajući netaknuto pravo da svaki Ordinarij prema svojoj razboritosti povjeri sud o knjigama osobama u koje ima povjerenja, u pojedinim crkvenim pokrajinama Biskupska konferencija može sačiniti spisak cenzora koji se odlikuju učenošću, ispravnošću nauke i razboritošću, koji će biti na uslugu biskupskim kurijama, ili stvoriti komisiju cenzora, koju će mjesni Ordinariji moći konzultirati.

2. Censor, in suo obeundo officio, omni personarum acceptione seposita, prae oculis tantummodo habeat Ecclesiae de fide et moribus doctrinam, uti a Magisterio ecclesiastico proponitur.

3. Censor sententiam suam scripto dare debet; quae si faverit, Ordinarius pro suo prudenti iudicio licentiam concedat ut editio fiat cum sua approbatione, expresso suo nomine necnon tempore ac loco concessae approbationis; quod si approbationem non concedat, rationes denegationis cum operis scriptore Ordinarius communicet.

Has normas, in Plenario Coetu Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei propositas, Summus Pontifex Paulus VI, in Audientia die 7 Martii 1975 infrascripto Praefecto impertita, approbavit et publici iuris fieri iussit, derogans simul Codicis Iuris Canonici praescriptis quae eisdem normis sint contraria.

Romae, die 19 Martii 1975.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus

Fr. HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Lorien., a Secretis

2. U obavljanju svoje dužnosti cenzor treba da odbaci svaki obzir prema osobama i ima pred očima samo nauk Crkve o vjeri i ćudoređu, onako kako ga izlaže crkveno Učiteljstvo.

3. Cenzor mora dati svoje mišljenje pismeno; ako je ono povoljno, Ordinarij prema svomu razboritom sudu neka dopusti da izdanje bude s njegovim odobrenjem, navevši izričito svoje ime i mjesto i vrijeme davanja odobrenja; ako ne daje odobrenja, neka piscu djela priopći Ordinarij razloge odbijanja odobrenja.

Ove norme, predložene na plenarnoj kongregaciji Svete kongregacije za nauk vjere, odobrio je i zapovijedio da se objave Vrhovni Svećenik PAVAO VI. u audijenciji što ju je 7. ožujka 1975. udijelio niženotpisanom Prefektu, te ujedno dokinuo propise Crkvenog zakonika koji su protivni ovim normama.

U Rimu, 19. ožujka 1975.

FRANJO kard. ŠEFER, prefekt
Fr. JÉRÔME HAMER, OP, tajnik

Foi chretienne et demonologie

LES FORMES MULTIPLES de la superstition, l'appréhension obsessionnelle de Satan et des démons, les divers types de culte ou d'attachement que l'on a pour eux ont toujours été réprouvés par l'Eglise.[1] Il serait donc injuste de prétendre que le christianisme, oublieux de la Seigneurie universelle du Christ, ait jamais fait de Satan l'objet privilégié de sa prédication, changeant en message d'épouvante la Bonne Nouvelle du Seigneur ressuscité. «Nous n'avons certainement pas plaisir à vous entretenir du diable, déclarait autrefois saint Jean Chrysostome aux chrétiens d'Antioche, mais la doctrine dont il me fournit l'occasion vous est de la plus grande utilité».[2] Effectivement, ce serait une erreur malheureuse de faire comme si, l'histoire étant considérée comme révolue, la Rédemption avait obtenu tous ses effets sans qu'il soit encore nécessaire de mener le combat dont parlent le Nouveau Testament et les maîtres de la vie spirituelle.

SACRÉE CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, Document *Les formes multiples de la superstition* sur le thème «Foi chrétienne et démonologie», 26 juin 1975: *OR* éd hebd. en langue française, le 4 juillet 1975; *DC* n. 1681, 1975, pp. 708—718. Versione italiana *OR* 26 giugno 1975, pp. 6—7.

L'esistenza del demonio è uno dei soggetti di contestazione diffusi nel nostro tempo. Anche la congregazione per la dottrina della fede ha ritenuto utile far preparare un documento da un esperto (rimasto anonimo) allo scopo di riaffermare la dottrina del magistero. Il documento è cosi presentato: «La S. congrégation pour la Doctrine de la foi a chargé un expert de préparer l'étude suivante, qu'elle recommande vivement comme base sure pour réaffirmer la doctrine du Magistère sur le thème: "Foi chrétienne et démonologie"». Questa istruzione non è stata pubblicata su *AAS* data la sua particolare indole.

1 La fermeté de l'Eglise à l'égard de la superstition s'explique déjà par la sévérité de la Loi mosaïque, quand bien même celle-ci n'était pas formellement motivée par les attaches de cette superstition avec les démons. C'est ainsi que Exode 22, 17 condamnait à mort la sorcière sans explication. Lévitique 19, 26 et 31 interdisait la magie, l'astrologie, la nécromancie et la divination; Lévitique 20, 27 y ajoutait l'évocation des esprits. Deutéronome 18, 10 résumait, en proscrivant devins, astrologues, magiciens, sorciers, enchanteurs, évocateurs de spectres et d'esprits, consulteurs des morts. En Europe, le haut Moyen Age conserva un grand nombre de superstitions païennes,

Kršćanska vjera i učenje o zlodusima

Crkva je tijekom stoljeća uvijek osuđivala različite oblike praznovjerja, pretjerano bavljenje Sotonom i zlodusima te različite oblike štovanja ili bolesnog prianjanja uz te duhove.[1] Bilo bi stoga nepravedno tvrditi da je kršćanstvo zaboravivši sveopće gospodarstvo Kristovo od Sotone načinilo povlašteni predmet svoga propovijedanja pretvarajući Radosnu vijest uskrsloga Gospodina u poruku zastrašivanja. U svoje je vrijeme Sv. Ivan Krizostom govorio antiohijskim kršćanima: »Doista nam nije ugodno zabavljati vas s đavolom, ali će pouka za koju mi on daje povoda, biti za vas vrlo korisna.«[2] I zaista bi bila nesretna zabluda ponašati se kao da je povijest već razriješena te kao da je otkupljenje postiglo sve svoje učinke te ne bi više trebalo zauzimati se u borbi o kojoj govori Novi zavjet i učitelji duhovnoga života.

---

comme en témoignent les sermons de saint Césaire d'Arles et de saint Eloi, le *De correctione rusticorum* de Martin de Braga, les index contemporains des superstitions (cf. *PL* 89, 810—818) et les pénitentiels. Le premier Concile de Tolède (DS 205), puis celui de Braga (DS 459) condamnèrent l'astrologie. De même la lettre du Pape saint Léon le Grand à Turibius d'Astorga (DS 483). La Règle IXe du Concile de Trente interdit les ouvrages de chiromancie, de nécromancie, etc. (DS 1859). La magie et la sorcellerie motivèrent à elles seules un grand nombre de bulles pontificales (Innocent VIII, Léon X, Adrien VI, Grégoire XV, Urbain VIII) et bien des décisions de Synodes régionaux. Sur le magnétisme et le spiritisme, on retiendra surtout la lettre du Saint-Office du 4 août 1856 (DS 2823—2825).

Ovaj dokumenat Svete kongregacije za nauk vjere nosi datum 26. lipnja 1975, a po početnim riječima francuskog izvornika zove se »Les formes multiples de la superstition«.

Opstanak demona, zloduha u naše je vrijeme predmet česte konstatacije. Kongregacija za nauk vjere smatrala je potrebnim da jedan njezin stručnjak (koji ostaje anoniman) pripremi dokument kojemu je cilj potvrditi stalni nauk učiteljstva o tom pitanju. Taj je dokument ubrojen među one što se zovu upute. Zbog svog osebujnog žanra nije objavljen u Acta Apostolicae Sedis nego u drugim publikacijama.

2 *De diabolo tentatore,* homil. II, 1: *PG* 49, 257—258.

UN MALAISE ACTUEL

Cette méprise pourrait bien être la nôtre aujourd'hui. De plusieurs côtés, en effet, on se demande s'il n'y aurait pas lieu de réviser sur ce point notre doctrine, à commencer par l'Ecriture. Certains croient impossible toute prise de position, observant que les Livres saints ne permettraient pas de se prononcer ni pour ni contre l'existence de Satan et des démons: comme si la question pouvait demeurer en suspens. Mais plus souvent, cette existence est franchement mise en doute. Certains critiques, estimant pouvoir distinguer la position propre de Jésus, prétendent qu'aucune de ses paroles ne garantirait la réalité du monde démoniaque. L'affirmation de son existence refléterait plutôt, là où elle se rencontre, les idées d'écrits juifs; ou elle relèverait de traditions néotestamentaires, mais non du Christ. N'appartenant pas au message évangélique central, elle ne lierait plus notre foi actuelle: libre à nous de l'abandonner. D'autres esprits, à la fois plus objectifs et plus radicaux, acceptent avec leur sens obvie les assertions de l'Ecriture sur les démons; mais ils ajoutent aussitôt que dans le monde d'aujourd'hui elles seraient inacceptables même pour les chrétiens. Eux aussi donc les écartent. Pour certains enfin, l'idée de Satan, quelle qu'en soit l'origine, aurait perdu son importance. En s'attardant encore à la justifier notre enseignement perdrait tout crédit: il ferait ombrage au discours sur Dieu, qui mérite seul notre intérêt. Pour les uns et pour les autres, finalement, les noms de Satan et du diable ne seraient que des personnifications mythiques ou fonctionnelles, n'ayant d'autre sens que de souligner en traits dramatiques l'emprise du mal et du péché sur l'humanité. Pur langage, qu'il appartiendrait à notre époque de décrypter. Quitte à trouver une autre manière d'inculquer aux chrétiens le devoir de lutter contre toutes les formes du mal dans le monde.

Pareils propos, répétés à grands frais d'érudition et diffusés par des revues et certains dictionnaires théologiques, ne peuvent manquer de troubler les esprits. Les fidèles, habitués à prendre au sérieux les avertissements du Christ et des écrits apostoliques, ont le sentiment que pareils discours entendent ici faire l'opinion. Et ceux d'entre eux qui sont informés des sciences bibliques et religieuses se demandent jusqu'où conduira le processus de démythisation ainsi engagé au nom d'une certaine herméneutique.

Devant pareils postulats et pour répondre à leur démarche, c'est au Nouveau Testament, pour faire bref, qu'il faut d'abord nous arrêter pour invoquer son témoignage et son autorité.

SUVREMENO ZLO

U tu se zabludu i danas može upasti. Sa mnogih se strana doista čuje pitanje ne bi li trebalo preispitati katoličko učenje o tom predmetu, počevši od Svetoga pisma. Neki drže da nije ni mougće imati o tome određeno mišljenje primjećujući da svete knjige ne dopuštaju izjasniti se ni za ni protiv opstanka sotone i njegovih zloduha — kao da bi to pitanje moglo ostati neriješeno. No, najčešće se taj opstanak otvoreno dovodi u sumnju. Neki kritičari, držeći da su kadri ustanoviti što je Isus mislio, tvrde da ni jedna njegova riječ ne bi jamčila stvarnost svijeta zlih duhova, nego bi tvrdnje o njihovu opstanku, gdje se pojavljuju, zapravo odražavale ideje židovskih spisa, ili bi ovisile o novozavjetnim predanjima a ne o Kristu. Stoga takve tvrdnje ne bi bile dio središnje evanđeoske poruke, ne bi danas više obavezivale našu vjeru; bili bismo slobodni odbaciti ih. Drugi pak, objektivni a u isto vrijeme korjenitiji, prihvaćaju svetopismaske tvrdnje o zlodusima u njihovu doslovnom značenju, ali odmah dodaju da u današnjem svijetu one ne bi bile prihvatljive niti za kršćane. I ti ih dakle isključuju. Ima i takvih za koje ideja o Sotoni, kakvo god bilo njezino podrijetlo, ne bi više bila važna. Ako bismo je doista nesuvremeno branili, naše bi navještanje bilo nevjerodostojno, zasjenilo bi govor o Bogu koji jedino zavređuje naše zanimanje. Za jedne i za druge, napokon, imena Sotone i đavla bile bi tek mitske i funkcionalne personifikacije kojih bi značenje bilo jedino u tome da dramatski istaknu utjecaj zla i grijeha u čovječanstvu. Radilo bi se, dakle, samo o načinu izražavanja, o rječniku što bi ga naše vrijeme trebalo odgonetnuti da bi pronašlo drugi način kako bi kršćanima posvjestilo dužnost boriti se protiv svih sila zla u svijetu.

Takva mišljenja ponavljana razmetljivošću stručnjaka te širena u časopisima i nekim teološkim rječnicima, moraju zbuniti duhove. Vjernici koji su naviknuli ozbiljno shvaćati upozorenja Kristova i apostolskih spisa, stječu dojam da takvo govorenje želi stvoriti javno mnijenje. Oni pak koji bolje poznaju biblijske i religijske znanosti pitaju se dokle će dovesti taj proces demitizacije pokrenut u ime određene hermeneutike.

Našavši se pred takvim tvrdnjama i želeći odgovoriti tim zahtjevima, ostaje nam, da ne duljimo, zaustaviti se na Novom zavjetu, pozvati se na njegovo svjedočenje i na njegov autoritet.

Avant de rappeler avec quelle indépendance d'esprit se comporta toujours Jésus à l'égard des opinions de son temps, il importe de relever que ses contemporains n'avaient pas tous au sujet des anges et des démons la croyance commune que certains semblent aujourd'-'hui leur prêter et dont il leur aurait été lui-même redevable. Une remarque du livre des Actes, éclairant une altercation survenue entre les membres du Sanhédrin à propos d'une déclaration de saint Paul, nous apprend en effet que, à la différence des Pharisiens, les Sadducéens n'admettaient «ni résurrection, ni ange, ni esprit«, c'est-à-dire, comme l'entendent de bons interprètes, ne croyaient pas plus aux anges et aux démons qu'à la résurrection.[3] Ainsi, au sujet de Satan et des démons, comme à propos des anges, l'opinion contemporaine semble bien avoir été partagée entre deux conceptions diamétralement opposées. Comment donc prétendre que Jésus, en exerçant et en donnant le pouvoir de chasser les démons, et qu'à sa suite les écrivains du Nouveau Testament n'ont fait qu'adopter ici, sans le moindre esprit critique, les idées et les pratiques de leur temps? Certes, le Christ, et à plus forte raison les apôtres, appartenant à leur époque, en partageaient la culture. Jésus, toutefois, en raison de sa nature divine et de la révélation qu'il venait communiquer, dépassait son milieu et son temps: il échappait à leur pression. La lecture de son sermon sur la montagne suffit du reste à convaincre de sa liberté d'esprit autant que de son respect pour la tradition.[4] C'est pourquoi quand il eut à révéler le sens de sa rédemption il dut tenir compte évidemment des Pharisiens qui croyaient comme lui au monde futur, à l'âme, aux esprits et à la résurrection, mais aussi des Sadducéens, affranchis de ces croyances. Aussi à l'heure où les premiers l'accusèrent de chasser les démons avec la complicité de leur prince, il aurait pu leur échapper en se rangeant au postulat sadducéen. Mais, ce faisant, il aurait menti à sa mission autant qu'à son être. Il lui fallait donc, sans renier la croyance aux esprits et à la

---

3 *Ac* 23, 8. Dans le contexte des croyances juives aux anges et aux esprits du mal, rien n'oblige à restreindre le sens du mot «esprit», employé sans détermination, à signifier seulement les esprits des morts: il s'applique aussi aux esprits du mal, c'est-à-dire aux démons. Telle est du rest l'opinion de deux auteurs juifs (G. F. Moore, *Judaism in the First Centuries of the Christiam Era*, vol. I, 1927, p. 68; M. Simon, *Les Sectes juives au temps de Jésus*, Paris 1960, p. 25) et d'un protestant (R. Meyer, *T. W. N. T.*, VII, p. 54).

NOVI ZAVJET I NJEGOVA SREDINA

Prije no što istaknemo kolikom se je nezavisnošću duha Isus redovito odnosio prema mišljenjima svoga vremena, važno je uočiti da njegovi suvremenici nisu, što se tiče anđela i zloduha, svi imali isto vjerovanje kakvo im neki naši suvremenici pripisuju i o kome bi sam Isus bio ovisan. Bilješka kojom knjiga Djela apostolska popraćuje raspru što ju je među članovima židovskog Velikog vijeća izazvala jedna izjava svetog Pavla, daje nam, naprotiv, znati da za razliku od farizeja, saduceji nisu priznavali »ni uskrsnuća, ni anđela ni duha«, što znači prema shvaćanju dobrih tumača toga teksta, da nisu vjerovali u uskrsnuće, te stoga ni u anđele ni u zloduhe.[3] Tako se, s obzirom na Sotonu, na zloduhe i na anđele, mišljenje onih suvremenika pokazuje podijeljeno u dva suprotna shvaćanja. Kako se dakle može pretpostaviti da bi Isus vršeći i predajući drugima moć istjerivanja zloduha, te pisci Novoga zavjeta koji su išli njegovim tragom, naprosto prihvaćali bez imalo kritičnosti misli i postupke svoga vremena? Doista su Krist, a još više apostoli, pripadali svome vremenu i bili sudionicima one kulture. No Krist je ipak zbog svoje božanske naravi, zbog Objave koju bijaše došao priopćiti nadilazio svoju okolinu i svoje vrijeme, izmicao njihovu pritisku. Uostalom, dovoljno je pročitati Govor na gori da bismo se uvjerili o slobodi njegova duha i o njegovu poštivanju predaje.[4] Stoga je on, hoteći otkriti značenje svoga otkupljenja morao očito računati s farizejima koji su poput njega vjerovali u budući svijet, u dušu, u duhove i u uskrsnuće; ali je morao računati i sa saducejima koji nisu prihvaćali ta vjerovanja. Kad su ga farizeji optuživali da tjera zloduhe uz pomoć njihova poglavice, mogao im je izmaknuti svrstavši se sa saducejima; ali bi time zanijekao samoga sebe i svoje poslanje. On je, dakle, morao, ne zanijekavši vjerovanje u duhove i u uskrsnuće — što mu je bilo zajedničko s farizejima — razići se s njima a oprijeti se ništa manje i saducejima. Današnja dakle pretpostavka da bi Isusov govor o Sotoni samo izražavao mišljenje koje bi on posudio od svoje okoline a koje ne bi bilo

4 En déclarant: «Ne croyez pas que je sois venu renverser la Loi ou les Prophètes: je ne suis pas venu renverser mais compléter» *(Mt* 5, 17), Jésus exprima sans ambages son respect du passé: les versets suivants (19—20) confirment cette impression. Mais sa réprobation de l'acte de séparation *(Mt* 5, 31), de la loi du talion *(Mt* 5, 38), etc., marquent l'indépendance totale plus que le désir d'assumer le passé et de le compléter. Il en est de même à plus forte raison de sa réprobation pour l'attachement scrupuleux des l'Pharisiens aux traditions des anciens (*Mc* 7, 1—22).

résurrection — qui lui était commune avec les Pharisiens — se désolidariser de ceux-ci non moins que s'opposer aux Sadducéens. Prétendre donc aujourd'hui que le discours de Jésus sur Satan ne serait que doctrine d'emprunt sans importance pour la foi universelle paraît ainsi, de prime abord, une opinion peu informée sur l'époque et sur la personnalité du Maître. Si Jésus a tenu ce langage, si surtout s'il le traduisit en acte par son ministère, c'est qu'il exprimait une doctrine nécessaire — au moins pour une part — à la notion et à la réalité du salut qu'il apportait.

LE TEMOIGNAGE PROPRE DE JESUS

Aussi bien les principales guérisons de possédés furent accomplies par le Christ à des heures qui se présentent comme décisives dans les récits de son ministère. Ses exorcismes posaient et orientaient le problème de sa mission et de sa personne: les réactions qu'ils suscitèrent le prouvent assez.[5] Sans mettre jamais Satan au centre de son Evangile, Jésus n'en parla pourtant qu'à des instants apparemment cruciaux et par des déclarations d'importance. C'est d'abord en acceptant d'être tenté par le diable au désert qu'il commença son ministère public: le récit de Marc, en raison même de sa sobriété, est aussi décisif que ceux de Matthieu et de Luc.[6] C'est encore contre cet adversaire qu'il mit en garde dans son Sermon sur la montagne et dans la prière qu'il enseigna aux seins, le Notre Père, comme l'admettent aujourd'hui un bon nombre de commentateurs,[7] appuyés par l'accord de plusieurs liturgies.[8] Dans ses paraboles, il attribua à Satan les obstacles rencontrés par sa prédication,[9] ainsi que la présence de l'ivraie dans le champ du père de famille.[10] A Simon-Pierre, il annonça que «la puissance des enfers» chercherait à prévaloir contre l'Eglise,[11] que

---

5 *Mt* 8, 28—34; 12, 22—45. Tout en admettant des variations dans le sens que chacun des Synoptiques accorde aux exorcismes, il faut reconnaître que leur accord est largement concordant.

6 *Mc* 1, 12—13.

7 *Mt* 5, 37; 6, 13 (cf. Jean Carmignac, *Recherches sur le «Notre Père»*, Paris 1969, p. 305—319). Telle est du reste l'interprétation générale des Pères grecs et de plusieurs occidentaux (Tertullien, saint Ambroise, Cassien); mais saint Augustin et le *Libera nos* de notre messe latine orientèrent vers une interprétation impersonnelle.

8 E. Renaudot, *Liturgiarum orientalium collectio*, t. II, *(ad locum Missae)*; H. Denzinger, *Ritus Orientalium*, 1961², t. II, p. 436. Telle est aussi appa-

važno za sveopću vjeru, pokazuje se na prvi pogled kao mnijenje slabo upoznato s vremenom i osobom Učiteljevom. Ako je Isus upotrebljavao taj način izražavanja, ako ga je nadasve provodio u praksu svoga služenja, bilo je to zbog toga što je ono izražavalo određeno učenje koje je — bar djelomično — nužno za poimanje i za stvarnost spasenja što ga je on donio.

OSOBNO ISUSOVO SVJEDOČENJE

I glavna ozdravljenja opsjednutih Krist je izvršio u trenucima koji se pokazuju odlučnima u izricanju njegova služenja. Njegova istjerivanja zloduha postavljahu i usmjeravahu pitanje njegova poslanja i njegove osobe, što dovoljno dokazuje reakcije što su ih izazvala.[5] Ne postavljajući nikad Sotonu u središte svog naviještanja, Isus je o njemu ipak govorio samo u očito prijelomnim trenucima i zajedno sa značajnim izjavama. Upravo je započeo svoje javno djelovanje prihvativši da bude napastovan od đavla u pustinji. Izvješće Markovo, upravo zbog svoje trijeznosti, odlučno je kao i Matejevo i Lukino.[6] Protiv toga neprijatelja Isus je upozorio na oprez u svom Govoru na gori i u molitvi koju je svoje učio moliti, u Očenašu, kako to drže mnogi egzegeti,[7] oslanjajući se na svjedočanstva nekih liturgija.[8] U prispodobama Isus je Sotoni pripisao zapreka na koje je nailazilo njegovo propovijedanje,[9] kao u slučaju korova na njivi domaćinovoj.[10] Šimunu Petru navijestio je da će »sile paklene« nastojati nadvladati Crkvu,[11] da će ga Sotona rešetati kao i druge apostole.[12] Izlazeći iz dvorane Posljednje večere, Isus je izjavio da dolazi »poglavica

remment l'interprétation suivie par S. S. le Pape Paul VI dans son allocution «*Padre nostro ..., liberaci dal male!*» faite au cours de l'audience générale du 15 novembre 1972, car elle y parle du Mal comme principe vivant et personnel (*l'Osservatore Romano* du 16 novembre 1972).

9 *Mt* 13, 19.

10 *Mt* 13, 39.

11 *Mt* 16, 19, ainsi compris par P. Jouon, M.-J. Lagrange, A. Médebielle, D. Buzy, M. Meinertz, W. Trilling, J. Jeremias, etc. On ne comprend donc pas comment tel contemporain néglige Matthieu 16, 19 pour ne s'arrêter qu'à 16, 23!

Satan le passerait lui-même au crible ainsi que les apôtres.[12] Au moment de quitter le cénacle le Christ déclara que la venue du «prince de ce monde» était imminente.[13] A Gethsémani, quand la troupe mit sur lui les mains pour l'arrêter, il affirma qu'était arrivée l'heure de «la puissance des ténèbres»:[14] il savait déjà néanmoins et il avait certifié au cénacle qu'«était désormais condamné le prince de ce monde».[15] Ces faits et ces déclarations — bien placés, répétés et concordants — ne sont pas le résultat du hasard. Il n'est pas possible de les traiter en données fabuleuses à démythiser. Sinon, il faudrait admettre qu'à ces heures critiques la conscience de Jésus, dont les récits attestent la lucidité et la maitrise de soi devant ses juges, était la proie de phantasmes illusoires et que sa parole était dépourvue de toute fermeté: ce qui contredirait à l'impression des premiers auditeurs et des lecteurs actuels des Evangiles. Ainsi la conclusion s'impose. Satan, que Jésus avait affronté par ses exorcismes, rencontré au désert et dans sa passion, ne peut pas être le simple produit de la faculté humaine de fabulation et de projection, ni le vestige aberrant d'un langage culturel primitif.

LES ECRITS PAULINIENS

Il est vrai que saint Paul, résumant à grands traits dans l'épître aux Romains la situation de l'humanité devant le Christ, personnifie le péché et la mort dont il montre la redoutable puissance. Mais ce n'est là dans sa doctrine qu'un moment, qui n'est pas l'effet d'un jeu littéraire, mais de sa conscience aiguë de l'importance de la croix de Jésus et de la nécessité de l'option de foi qu'il exige. Paul n'identifie point d'ailleurs le péché à Satan. Dans le péché, en effet, il voit d'abord ce qu'il est essentiellement, un acte personnel des hommes, ainsi que l'état de culpabilité et d'aveuglement où Satan cherche effectivement à les jeter et à les maintenir.[16] Ainsi distingue-t-il bien l'un et l'autre, Satan et le péché. Le même apôtre qui, devant «la loi du péché qu'il ressent en ses membres» confesse d'abord son impuissance sans la grâce,[17] est le même qui, plein de décision, invite à résister à Satan,[18] à ne pas lui donner prise [19] et à l'écraser sous

---

12 *Lc* 22, 31.
13 *Jn* 14, 30.
14 *Lc* 22, 53; cf. *Lc* 22, 3, suggère, comme on le reconnait du reste, que l'Evangéliste entend d'une manière personnelle cette «puissance des ténèbres».
15 *Jn* 16, 11.

ovoga svijeta«.[13] U Getsemaniju kad vojnici staviše na nj ruke da ga uhite, ustvrdio je da bijaše došlo vrijeme »vlasti tame«.[14] Unatoč tome, on je znao i u večeralištu izjavio da je »knez ovoga svijeta već osuđen«.[15] Te činjenice i te izjave — dobro smještene, ponavljane i usklađene — nisu slučajne te nije moguće smatrati ih sastojcima pričanja koje bi trebalo demitizirati. Inače bi trebalo pretpostaviti da je u onim kritičnim trenucima Kristova svijest koja se pred sucima pokazala tako bistra i samosvojna, postala plijenom iluzornih fantazija, te da je njegova riječ bila lišena svake čvrstoće. To bi pak protuslovilo dojmu prvih slušatelja i današnjih čitatelja Evanđelja. Nameće se stoga zaključak: Sotona, komu se Isus suprotstavio u svojim istjerivanjima zlih duhova, s kojima se suočio u pustinji i u muci, ne može biti puki proizvod ljudske sposobnosti da ideje zaodjene u priče i da ih uosobi, niti zabludni ostatak rječnika primitivnih kultura.

PAVLOVSKI SPISI

Istina je da sv. Pavao, sažimajući u glavnim crtama u poslanici Rimljanima stanje kršćanstva prije Krista, uosobljuje grijeh i smrt pokazujući njihovu opasnu moć. Ali to je u sklopu njegova učenja samo jedan moment koji nije tek plod književne igre, nego njegove izoštrene svijesti o važnosti križa Isusova i potrebi opredjeljenja za vjeru koju on zahtijeva. S druge pak strane, Pavao ne poistovjećuje grijeh sa Sotonom. U grijehu on doista prije svega vidi ono što je za grijeh bitno, da je to osobni ljudski čin i također stanje grešnosti i zasljepljenosti u koje Sotona ljude doista želi uvaliti i u njem ih zadržati.[16] Tako Pavao dobro razlikuje Sotonu od grijeha. Apostol koji suočen sa »zakonom grijeha u svojim udovima« prije svega priznaje kako je bez milosti nemoćan,[17] isti je onaj koji sasvim odlučno potiče da se opiremo Sotoni,[18] da se ne damo on njega nadvladati, da mu ne damo prilike[19] i da ga pogazimo.[20] Jer za Pavla je Sotona

---

16 *Ep* 2, 1—2; 2 *Th* 2, 11; 2 *Co* 4, 4.
17 *Ga* 5, 17; *Rm* 7, 23—24.
18 *Ep* 6, 11—16.
19 *Ep* 4, 27; *1 Co* 7, 5.

nos pieds.[20] Car Satan est pour lui une grandeur personnelle, «le lieu de ce monde»,[21] un adversaire attentif, aussi distinct de nous que du péché qu'il suggère. Comme dans l'Evangile, l'apôtre le voit à l'oeuvre dans l'histoire du monde, en ce qu'il appelle «le mystère de l'iniquité»;[22] dans l'incrédulité qui refuse de connaître le Seigneur Jésus,[23] voire même dans l'abberration idolâtrique,[24] dans la séduction qui menace la fidélité de l'Eglise au Christ son Epoux,[25] enfin dans l'égarement eschatologique qui conduit au culte de l'homme mis à la place de Dieu.[26] Assurément, il mène au péché, mais il se distingue du mal qu'il fait commettre.

L'APOCALYPSE ET L'EVANGILE DE SAINT JEAN

Quant à l'Apocalypse, elle est évidemment surtout la fresque grandiose où resplendit la force du Christ ressuscité dans les témoins de son Evangile: elle proclame le triomphe de l'Agneau immolé. On se méprendrait pourtant du tout au tout sur la nature de cette victoire si l'on n'y voyait pas le terme d'un long combat où interviennent, à travers les puissances humaines qui s'opposent au Seigneur Jésus, Satan et ses anges, dinstigués les uns des autres autant que de leurs agents historiques. C'est en effet l'Apocalypse qui, révélant l'énigme des noms et des symboles divers de Satan dans l'Ecriture, le démasque définitivement dans son identité.[27] Son action y recouvre les siècles de l'histoire humaine devant Dieu.

Il n'est donc pas surprenant que dans l'Evangile de saint Jean Jésus parle du diable et qu'il le qualifie de «prince de ce monde».[28] Assurément son action sur l'homme est intérieure. Néanmoins, il est impossible de ne voir dans sa figure qu'une personnification du péché et de la tentation. Jésus peut sans doute reconnaître que pécher c'est être «esclave»:[29] il n'identifie pourtant pas à Satan lui-même ni cette servitude ni le péché qui s'y manifeste. Sur les pécheurs, le diable n'exerce qu'une influence morale, mesurée du reste à l'accueil que

---

20 *Rm* 16, 20.
21 *2 Co* 4, 4.
22 *2 Th* 2, 7.
23 *2 Co* 4, 4, évoqué par S. S. Paul VI dans l'allocution déjà citée.
24 *1 Co* 10, 19—20; *Rm* 1, 21—22. Telle est effectivement l'interprétation suivie par *Lumen gentium,* n. 16: «At saepius homines, a Maligno decepti, evanu-

osobno biće, »bog ovoga svijeta«,[21] lukavi protivnik, različit od nas kao i od grijeha na koji potiče. Kao što je to prikazano u evanđeljima, apostol ga vidi na djelu u povijesti svijeta, u onome što naziva »misterij zla«:[22] u nevjeri koja odbija priznati Gospodina Isusa[23] i također u zabludi krivoboštva,[24] u zavođenju koje ugrožava vjernost Crkve Kristu, njezinu zaručniku,[25] u eshatološkoj pomutnji koja vodi štovanju čovjeka namjesto Boga.[26] Sotona, bez sumnje, navodi na grijeh, ali se razlikuje od zla na koje potiče.

OTKRIVENJE I EVANĐELJE PO IVANU

Otkrivanje je prije svega veličanstvena freska na kojoj sila Krista uskrsloga odsijeva u svjedocima njegova evanđelja. To je proglas pobjednog slavlja žrtvovanja Janjeta. Ipak bismo se sasvim prevarili s obzirom na narav te pobjede ako u njoj ne bismo vidjeli završetak duge borbe u koju se upleću, preko ljudskih sila koje se opiru Gospodinu Isusu, Sotona i njegovi anđeli, jedni od drugih različiti kao i njihovi povijesni predstavnici. Upravo je Knjiga Otkrivenja ta koja razrješujući zagonetku različitih Sotoninih imena i znakova u Svetome pismu potpuno razobličuje njegov identitet.[27] Njegova se djelatnost događa pred očima Božjim kroz sva stoljeća ljudske povijesti.

Nije stoga čudno što u Ivanovu Evanđelju Isus govori o đavlu označujući ga »knezom ovoga svijeta«.[28] Doista, njegovo djelovanje na čovjeka je unutrašnje; ali u njegovu liku nije moguće vidjeti samo uosobljenje grijeha ili napasti. Isus otvoreno priznaje da griješiti znači biti »rob«[29], ali time ne kaže da bi Sotona bio niti ropstvo niti grijeh koji se u njemu očituje. Đavao vrši na grešnike samo moralni utjecaj utoliko ukoliko svaki napose prihvaća njegovo nadahnuće:[30] oni slobodno ispunjaju njegove »želje«[31] i čine »njegova djela«.[32] Samo u

---

erunt in cogitationibus suis et commutaverunt veritatem Dei in mendacium, servientes creaturae magis quam Creatori».

25 *2 Co* 11, 3.
26 *2 Th* 2, 3—4, 9—11.
27 *Ap* 12, 9.
28 *Jn* 12, 31; 14, 30; 16, 11.
29 *Jn* 8, 34.

chacun consent à son inspiration:[30] c'est librement qu'ils exécutent ses «désirs»[31] et font «son oeuvre».[32] En ce sens et dans cette mesure seulement il est «leur père».[33] Car entre Satan et la conscience personnelle demeure toujours la distance spirituelle qui sépare son »mensonge» de l'acquiescement que nous pouvons lui donner ou lui refuser,[34] de même qu'entre le Christ et nous existe toujours l'intervalle que met «la vérité» qu'il révèle et propose, et que nous avons à accueillir par la foi.

C'est pourquoi les Pères de l'Eglise, convaincus par l'Ecriture que Satan et les démons sont les adversaires de la Rédemption, n'ont pas manqué de rappeler aux fidèles leur existence et leur action.

DOCTRINE GENERALE DES PERES

Dès le second siècle de notre ère Méliton de Sardes avait écrit un ouvrage «Sur le démon»;[35] et il serait difficile de nommer un seul des Pères qui ait gardé sur ce sujet le silence. Comme de juste, les plus attentifs à mettre en lumière l'action du diable furent ceux d'entre eux qui mirent en lumière le dessein de Dieu dans l'histoire, notamment saint Irénée et Tertullien qui firent front successivement contre le dualisme gnostique et contre Marcion; plus tard, Victorin de Pettau, et finalement saint Augustin. Saint Irénée enseigna que le diable est un »ange apostat»,[36] que le Christ, récapitulant en lui-même la guerre que nous faisait cet ennemi, dut affronter dès le début de son ministère.[37] Avec plus d'ampleur et de force, saint Augustin le montra à l'oeuvre dans la lutte des «deux cités», qui trouvent leur origine dans le ciel à l'heure où les premières créatures de Dieu, les anges, se déclarèrent fidèles ou infidèles à leur Seigneur;[38] dans la société des pécheurs il discerna un «corps» mystique du diable,[39] que l'on retrouvera plus tard dans les *Moralia in Job* de saint Grégoire le Grand.[40]

Evidemment la majorité des Pères, abandonnant avec Origène l'idée d'un péché charnel des anges déchus, virent dans leur orgueil —

---

30 *Jn* 8, 38.44.
31 *Jn* 8, 34.44.
32 *Jn* 8, 41.
33 *Ibid.*
34 *Jn* 8, 38.44.
35 J. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise*, t. 1, Paris 1955, p. 279 (= *Patrology*, vol. I, p. 246).

tom smislu i samo u toj mjeri Sotona je njihov »otac«,[33] jer između između njega i ljudske savjesti uvijek ostaje duhovni razmak koji đavolsku »laž« dijeli od pristanka koji joj se može dati ili uskratiti,[34] upravo kao što između Krista i nas uvijek postoji razmak između »istine« što je on objavljuje i vjere kojom mi tu istinu prihvaćamo.

Stoga su crkveni oci, iz Svetog pisma, uvjereni da su Sotona i zlodusi protivnici otkupljenja, upozoravali vjernike da ovi doista postoje i da djeluju.

NAUK OTACA

Već od 2. st. naše ere Meliton Sardijski piše djelo »O zloduhu«[35] te bi bilo teško navesti bar jednog od otaca koji se ne bi dotaknuo toga predmeta. Razumije se da su najpozornije osvjetljivali đavolsko djelovanje oni koji su prikazali Božji naum u povijesti, posebno sv. Irenej i Tertulijan, koji su se susljedno protivili gnostičkom dualizmu i Marcionu; zatim Viktorin iz Pettaua i, napokon, sv. Augustin. Sveti je Irenej naučavao da je đavao »anđeo odmetnik«;[36] kojega je Krist, ponavljajući u sebi borbu što ju taj neprijatelj vodi protiv nas, morao susresti na početku svoje službe.[37] Još šire i snažnije pokazuje to u borbi između »dviju država« koje potječu iz neba, kad su se ono prva Božja stvorenja, anđeli, proglasili vjernima, odnosno nevjernima svome Gospodinu.[38] Augustin u društvu grešnika vidi mistično »tijelo« đavolovo,[39] o kojemu će kasnije u djelu *Moralia in Job* govoriti i sv. Grgur Veliki.[40]

Očevidno, većina otaca, odbacujući s Origenom misao o tjelesnom grijehu palih anđela, vidješe počelo njihova pada u njihovoj oholosti

36 *Adv. Haer.*, V, XXIV, 3: *PG* 7, 1188 A.
37 *Id.*, XXI, 2: *PL* 7, 1179 C — 1180 A.
38 *De civitate Dei*, lib. XI, IX: *PL* 41, 323—325.
39 *De Genesi ad litteram*, lib. XI, XXIV, 31: *PL* 34, 441—442.
40 *PL* 76, 694, 705, 722.

désir de s'élever au-dessus de leur condition, d'affirmer leur indépendance, de se faire passer pour Dieu — le principe de leur chute. Mais à côté de cet orgueil, plusieurs relevèrent en outre leur malignité à l'égard de l'homme. Pour saint Irénée, l'apostasie du diable aurait commencé au jour où il jalousa la nouvelle créature de Dieu et chercha à la dresser à son tour contre son auteur.[41] Selon Tertullien, Satan, pour contrecarrer le plan du Seigneur, aurait plagié dans les mystères païens les institutions sacramentelles du Christ.[42] L'enseignement patristique donna donc un écho substantiellement fidèle à la doctrine et aux directives du Nouveau Testament.

LATRAN IV (1215) ET SON ENONCE DEMONOLOGIQUE

Il est vrai qu'au cours de vingt siècles d'histoire le Magistère ne consacra à la démonologie que peu de déclarations proprement dogmatiques. La raison en est que l'occasion ne se présenta que rarement, à deux reprises, dont la plus importante se situe au début du XIIIe siècle, quand se manifesta une résurgence du dualisme manichéen et priscillianiste avec l'apparition des Cathares ou Albigeois. Mais l'énoncé dogmatique d'alors, formulé dans un cadre doctrinal familier, rejoint d'assez près notre préoccupation actuelle, pouisqu'il y va de l'univers et de sa création par Dieu: «Nous croyons fermement et nous professons simplement . . . un principe unique de l'univers, créateur de toutes les choses visibles et invisibles, spirituelles et corporelles: par sa force toute-puissante dès le commencement du temps il créa tout ensemble de rien l'une et l'autre créature, spirituelle et corporelle, à savoir celle des anges et celle du monde, puis la créature humaine, qui tient en quelque sorte de l'une et de l'autre puisqu'elle est composée d'esprit et de corps. Car le diable et les autres démons ont été créés par Dieu naturellement bons, mais ce sont eux qui, d'eux-mêmes, se sont rendus mauvais; quant à l'homme, il a péché à l'instigation du diable».[43]

---

41 Saint Irénée, *Adv. Haer.*, VI, XI, 3: *PG* 7, 1113 C.
42 *De praescriptionibus*, cap. XL: *PL* 2, 54; *De ieiuniis*, cap. XVI: *ibid.*, 977.
43 « Firmiter credimus et simpliciter confitemur... unum universorum principium, creator omnium invisibilium et visibilium, spiritualium et corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet

— tj. u želji da se uzdignu iznad svoje stvarnosti, da potvrde svoju punu nezavisnost, da se predstave kao da su Bog. Međutim, uz tu oholost mnogi ističu također njihovu zlobu prema ljudima. Sveti Irenej drži da bi đavolov otpad bio započeo kad on postade ljubomoran zbog stvaranja čovjeka te htjede čovjeka navesti na pobunu protiv njegova Stvoritelja.[41] Prema Tertulijanovu mišljenju, Sotona bi, za ustuk Gospodnjem naumu, potaknuo poganske misterije kao oponašanje Kristovih sakramenata.[42] Nauk je, dakle, otaca bitno vjeran odjek smjernica Novoga zavjeta.

ČETVRTI LATERANSKI KONCIL (1215) I NJEGOVE DEMONOLOŠKE IZJAVE

Istina je da je kroz 20 stoljeća crkveno Učiteljstvo učenja o zlodusima, demonologiji, posvetilo sasvim malo doista dogmatičkih izjava. Razlog je u tome što se rijetko pružila prilika, svega dvaput. Najvažnija je bila početkom 13. st. kad je oživio manihejski i priscilijanski dualizam pojavom Katara i Albigenza. Dogmatski izričaji onoga vremena složeni poput obiteljske pouke vrlo su bliski suvremenom zanimanju jer polaze od svemira i stvaranja: »Čvrsto vjerujemo i iskreno priznajemo . . . jedno jedino počelo svemira, Stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga, duhovnoga i tjelesnoga: On svojom svemoći na početku vremena jednako ni iz čega stvori jedno i drugo stvorenje, duhovno i tjelesno, tj. anđele i svijet, zatim ljudsko stvorenje koje na izvjestan način pripada jednom i drugom, složeno od duha i tijela. Jer, đavao i drugi zlodusi stvoreni su od Boga naravno dobri, no postadoše zli po sebi, vlastitom pobudom. Što se pak čovjeka tiče, on je sagriješio napastovan od đavla.«[43]

---

et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et daemones alii a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccavit . . . » *(COED = Conciliorum Oecumenicorum Decreta,* édit I.S.R. Bologna ³1973, p. 230, 3—15; DS 800).

L'essentiel de cet exposé est sobre. Sur le diable et les démons le Concile se contente d'affirmer que, créatures du Dieu unique, ils ne sont pas substantiellement mauvais, mais qu'ils le devinrent par leur libre arbitre. Ni leur nombre ni leur faute, ni l'étendue de leur pouvoir ne sont alors précisés: ces questions étrangères au problème dogmatique en jeu, sont laissées à la discussion des écoles. Mais l'affirmation conciliaire, si succincte qu'elle soit, reste capitale. Elle émane du plus grand des Conciles du XIIIe siècle, qui la mit en bonne place dans sa profession de foi. Et celle-ci, précédée historiquement de peu par celles qu'on imposait aux Cathares et aux Vaudois,[44] reconduisait aux condamnations portées contre le priscillianisme plusieurs siècles auparavant.[45] Cette profession de foi mérite donc d'être considérée avec attention.

Elle adopte la structure habituelle aux Symboles dogmatiques et prend aisément place dans la série que ceux-ci formaient depuis Nicée. Telle qu'on vient de la lire, elle se résume, de notre point de vue, en deux thèmes connexes, également importants pour la foi: l'énoncé relatif au diable, auquel nous devrons nous arrêter particulièrement, suit en effet une déclaration sur le Dieu créateur de toutes choses «visibles et invisibles», c'est-à-dire des êtres corporels et angéliques.

PREMIER THEME CONCILIAIRE: DIEU CREATEUR DES ETRES «VISIBLES ET INVISIBLES»

Cette affirmation concernant le Créateur et la formule qui l'exprime ont ici une importance particulière. Elles étaient si anciennes qu'elles s'enracinaient sur la doctrine de saint Paul. Glorifiant en effet le Christ ressuscité, l'Apôtre avait affirmé qu'il exerce l'empire sur tous les êtres «dans les cieux, sur terre et dans les enfers»,[46] «en ce monde-ci et dans le monde à venir».[47] Affirmant ensuite sa préexistence, il enseigna qu'«il a tout créé dans les cieux et sur la terre, les (êtres) visibles et les invisibles».[48] Pareille doctrine de la création

---

44 La première en date est la profession de foi du Synode de Lyon (ann. 1179/1181), prononcée par P. Valdo (édit. A. Dondaine, *Arch. Fr. Pr.*, 16, 1946, 231—235), puis celle que Durand de Huesca dut professer devant l'évêque de Tarragone (*PL* 215, 1510—1513) en 1208; enfin celle de Bernard Prim en 1210 (*PL* 216, 289—292). *DS* 790—797 donne une collation de ces documents.

Ta je izjava bitno uzdržljiva. O đavlu i zlodusima Koncil se ograničio ustvrditi da oni, stvorenja Boga jedinoga, nisu po svojoj biti zli, nego to postadoše svojom slobodnom odlukom. Tu se ne određuje ni njihov broj, ni njihov grijeh, ni opseg njihove moći. Ta pitanja koja se onda nađoše izvan dogmatične problematike, bijahu prepuštena skolastičkom raspravljanju. Ali koncilska tvrdnja, kolikogod sažeta, ostaje od poglavite važnosti, jer je izraz najvećega Koncila 13. stoljeća te je umetnuta u njegovu ispovijest vjere koja se — povijesno nešto mlađa od onih što su naložene katarima i valdezima[44] povezuje s osudama što su koje stoljeće prije toga bile izrečene protiv priscilijanstva.[45] Ta dakle ispovijest vjere zavređuje punu pozornost.

Ona prihvaća uobičajeno ustrojstvo dogmatičnih simbola te se lako smještava u njihov niz polazeći od Nicejskoga sabora. Prema navedenu tekstu ona se s našega zrenika sažimlje u dvije tvrdnje koje su povezane i jednako važne za vjeru. Izričaj o đavlu, na kome se moramo posebno zaustaviti, dolazi zapravo nakon izjave o Bogu, Stvoritelju svega vidljivoga i nevidljivoga, što znači bića tjelesnih i anđeoskih.

PRVI SADRŽAJ KONCILSKE IZJAVE: BOG STVORITELJ BIĆA »VIDLJIVIH I NEVIDLJIVIH«

Ta tvrdnja o Stvoritelju i obrazac koji ju izriče posebno su važni za naš predmet, jer su toliko starinske da se ukorjenjuju u učenju svetoga Pavla. Doista, Apostol, proslavljujući Krista uskrsloga, bijaše ustvrdio da on gospoduje nad svim bićima »na nebesima, na zemlji i u podzemlju«,[46] »u svijetu sadašnjem i budućem«:[47] zatim, utvrđujući Kristovo pretpostojanje, naučavaše da je »on stvorio sve na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo«.[48] Taj nauk o stvaranju ubrzo postade itekako važan za kršćansku vjeru, jer su uskoro gnostici i marcionisti,

45 Au Concile de Braga (560/563) au Portugal (DS 451—464).
46 *Pl:* 2, 10.
47 *Ep* 1, 21.
48 *Col* 1, 16.

eut sans retard son importance pour la foi chrétienne: car la Gnose et le Marcionisme tentèrent aussitôt, avant le Manichéisme et le Priscillianisme, de l'ébranler. Et les premiers symboles de la foi spécifièrent régulièrement que «les (êtres) *visibles et invisibles*» ont tous été créés par Dieu. Affirmée par le Concile de Nicée-Constantinople,[49] puis par celui de Tolède,[50] elle se lisait dans les professions de foi des grandes Eglises qui s'en servaient dans leur célébration du baptême.[51] Elle pénétra aussi dans la grande prière eucharistique de saint Jacques à Jérusalem,[52] de saint Basile en Asie mineure, et à Alexandrie,[53] et d'autres Eglises d'Orient.[54] Chez les Pères grecs, elle apparait dès saint Irénée[55] et dans l'*Expositio fidei* de saint Athanase[56] En Occident on la rencontre chez Grégoire d'Elvire,[57] saint Augustin,[58] saint Fulgence,[59] etc.

Au moment où les Cathares d'Occident, prolongeant les Bogomiles de l'Europe orientale, restauraient le dualisme manichéen, la profession de foi du IVe Concile du Latran ne pouvait mieux faire que de reprendre cette déclaration et sa formule, qui revêtirent des lors une importance définitive. Répétées en effet aussitôt par les professions de foi du second Concile de Lyon,[60] de Florence [61] et de Trente,[62] elles reparurent finalement dans la Constitution *Dei Filius* au premier Concile du Vatican [63] dans les termes mêmes qui avaient été ceux du IVe Concile du Latran en 1215. C'est donc bien là une affirmation primordiale et constante de la foi que ce Concile souligna providentiellement pour y rattacher son énoncé concernant Satan et les démons. Par là même il signifiait que leur cas, déjà important en lui-même, s'insérait dans un contexte plus général, formé par la doctrine de la création universelle et de la foi aux êtres angéliques.

---

49 *COED*, p. 5 et 24; DS 125—150.
50 DS 188.
51 A Jérusalem (DS 41), à Chypre (rapporté par Epiphane de Salamine: DS DS 44), à Alexandrie (DS 46), à Antioche (DS 50), en Arménie (DS 84), etc.
52 *PE (= Prex Eucharistica*, édit. Hänggl-Phal, Fribourg 1968), p. 244.
53 *PE*, p. 232 et 348.
54 *PE*, p. 327, 332, 382.
55 *Adv. Haer.*, II, XXX, 6: *PG* 7, 818 B.
56 *PG* 25, 199—200.
57 *De fide orthodoxa contra Arianos:* dans les oeuvres attribuées à saint Ambroise (*PL* 17, 549) et à Phébade (*PL* 20, 49).

prije manihejaca i priscilijanaca, pokušali taj nauk uzdrmati. Najraniji simboli vjere redovito su izricali da su »(bića) *vidljiva i nevidljiva*« sva od Boga stvorena. Taj nauk, potvrđen od Koncila nicejsko-carigradskoga,[49] zatim od onoga u Toledu,[50] čitao se u ispovijestima vjere kojima su se velike Crkve služile u slavljenju krštenja,[51] bijaše ušao i u veliku euharistijsku molitvu sv. Jakova u Jeruzalemu,[52] svetoga Bazilija u Maloj Aziji i Aleksandriji[53] i drugih Crkvi Istoka.[54] Kod grčkih otaca taj se nauk nalazi, počevši od sv. Ireneja[55] i djela *Expositio fidei* svetoga Atanazija.[56] Na Zapadu susrećemo ga kod Grgura iz Elvire,[57] sv. Augustina,[58] svetog Fulgencija[59] i drugih.

U vrijeme kad su na Zapadu katari, a u istočnoj Evropi bogumili, obnavljali manihejski dualizam, ispovijest vjere 4. lateranskog koncila nije mogla ništa bolje učiniti nego preuzeti ovu izjavu i njezin obrazac koji su od tada definitivno važni. Ponovljeni, naime, vrlo brzo u ispovijestima vjere 2. lionskog koncila,[60] zatim koncila u Firenzi[61] i u Tridentu,[62] pojavljuju se napokon u konstituciji *Dei filius* 1. vatikanskog koncila[63], istim izrazima kao u 4. lateranskog g. 1215. Riječ je dakle o poglavitoj i trajnoj tvrdnji vjere koju je Lateranski koncil providnosno istaknuo da bi uz nju povezao svoju izjavu o Sotoni i zlodusima. Na taj je način pokazao da to što se tiče Sotone i zloduha nije samo važno po sebi, nego se uklapa u općenitiji kontekst učenja o sveobuhvatnom stvaranju i vjerovanju o anđeoskim bićima.

---

58 *De Genesi ad litteram liber imperfectus*, I, 1—2: *PL* 34, 221.

59 *De fide liber unus*, III, 25: *PL* 65, 683.

60 Cette profession de foi, prononcée par l'empereur Michel Paléologue, est conservée par Hardouin et par Mansi dans les Actes de ce Concile; on la trouvera commodéement dans DS 851, La *COED* de Bologne l'omet sans en donner les raisons (au premier Concile du Vatican, le rapporteur de la *Deputatio fidei* s'en réclama pourtant officiellement, Mansi, t. LII, 113 B).

61 *Sess.* IX, *Bulla unionis Coptorum: COED*, p. 571; DS 1333.

62 DS 1862 (la COED ne la donne pas).

63 *Sess.* III, Constitutio *Dei Filius*, cap. I: *COED*, p. 805—806; DS 3002.

1. Le texte

Quant à cet énoncé démonologique, il est loin de se présenter comme une nouveauté adjointe pour la circonstance à la manière d'une conséquence doctrinale ou d'une déduction théologique: il apparaît au contraire comme un point ferme, acquis depuis longtemps. La seule formulation du texte en est déjà l'indice. En effet, une fois affirmée la création universelle, le document ne passe point au diable et aux démons comme à une conclusion logiquement déduite. Il n'écrit pas: «*En conséquence* Satan et les démons ont été créés naturellement bons . . .», comme il aurait fallu si la déclaration avait été nouvelle et tirée de la précédente. Au contraire il présente le cas de Satan comme une preuve de cette affirmation précédente, à titre d'argument contre le dualisme. Il écrit effectivement: *Car* Satan et les démons ont été créés naturellement bons . . .». Bref, l'énoncé qui les concerne se propose comme une affirmation indiscute de la conscience chrétienne: c'est un temps fort du document. Il ne pouvait du reste en être autrement si l'on veut bien tenir compte de l'histoire.

2. La préparation: les formulations positives et négatives (IVe—Ve s.)

Effectivement dès le IVe siècle l'Eglise avait pris position contre la thèse manichéenne de deux principes coéternels et opposés.[64] En Orient et en Occident elle enseignait fermement que Satan et les démons ont été créés et faits naturellement bons. «Crois, déclarait saint Grégoire de Nazianze au néophyte, qu'il n'existe pas d'essence du mal, ni de royaume [du mal], exempt de commencement ou subsistant par lui-même ou créé par Dieu».[65] Le diable était considéré comme une créature de Dieu, initialement bonne et éclatante; malheureusement elle n'était pas restée dans la vérité où elle avait été établie (Jn 8, 44); elle s'était dressée contre le Seigneur.[66] Le mal n'était donc pas dans sa nature, mais dans un acte libre et contingent

---

64 Mani, fondateur de la secte, vécut au IIIe siècle de notre ère. Dès le siècle suivant s'affirma la résistance des Pères au manichéisme. Ephiphane consacra à cette hérésie un long exposé suivi d'une réfutation *(Haer.* 66: *PG* 42, 29—172). Saint Athanase en parle à l'occasion (*Oratio contra gentes,* 2: *PG* 25, 6 C). Saint Basile composa un petit traité. *Quod Deus non sit auctor malorum* (*PG* 31, 330—354). Didyme d'Alexandrie est l'auteur d'un *Contra*

DRUGI PREDMET KONCILA: ĐAVAO

1. Tekst

Što se tiče toga demonološkog izričaja, daleko od toga da bi se predstavio kao neka novost koja bi tu bila dodana iz okolnosti poput neke doktrinalne konzekvencije ili teološkog izraza; ona se, nasuprot, pojavljuje kao sigurni stav stečen od davnine. Nato nas upućuje formulacija teksta. Doista, pošto je potvrđeno sveobuhvatno stvaranje, dokument ne prelazi na đavla i zloduhe kao na neki logično izvedeni zaključak. Ne piše »dosljedno tome Sotona i zlodusi stvoreni su naravno dobri . . .« što bi bilo nužno da je riječ o izjavi koja bi bila nova a izvedena iz prethodne. Nasuprot, izjava predstavlja slučaj Sotone kao dokaz za prethodnu tvrdnju, kao argument protiv dualizma. Piše upravo: »*jer* Sotona i zlodusi stvoreni su naravno dobri . . .«. Ukratko, izričaj koji se na njih odnosi, predstavlja se kao neprijeporna tvrdnja kršćanske svijesti i to je važno mjesto dokumenta. Nije ni moglo biti drugačije sjetimo li se onih povijesnih prilika.

2. Priprava: Pozitivne i negativne formulacije (IV.—V. st.)

Zaista je već od 4. st. Crkva zauzimala stajalište protiv manihejske tvrdnje o dva suvječna i suprotna počela,[64] kako na Istoku tako i na Zapadu, čvrsto naučavajući da su Sotona i zlodusi stvoreni i načinjeni naravno dobrima. »Vjeruj«, proglašavao je sv. Grgur Nazijanski obraćenicima, »da ne postoji bit zla, niti carstva (zla) koje bi bilo bez početka bilo da bi postojalo po sebi bilo od Boga stvoreno«.[65] Đavao je smatran stvorenjem Božjim, izvorno dobrim i sjajnim koje, nažalost, nije izdržalo u istini u kojoj je bilo postavljeno (Iv 8, 44), nego se od Boga odmetnulo.[66] Zlo, dakle, nije bilo u njegovoj naravi nego u slobodnom i nenužnom činu njegove volje.[67] Takve tvrdnje — koje se podjednako nalaze kod sv. Bazilija,[68] sv. Grgura Nazijanskog,[69] sv.

Manichaeos (*PG* 39, 1085—1110). En Occident, saint Augustin, après avoir admis dans sa jeunesse le manichéisme, le combattit systématiquement après sa conversion (cf. *PL* 42).

65 *Oratio* 40. *In sanctum Baptisma*, par. 45: *PG* 36, 424 A.

66 Les pères interprétèrent en ce sens Isaïe 14, 14 et Ezéchiel 28, 2, où les prophètes stigmatisaient l'orgueil des rois païens de Babylone et de Tyr.

de sa volonté.[67] Pareilles affirmations — qui se lisaient équivalemment chez saint Basile,[68] saint Grégoire de Nazianze,[69] saint Jean Chrysostome,[70] Didyme d'Alexandrie [71] en Orient. chez Tertullien,[72] Eusèbe de Verceil,[73] saint Ambroise [74] et saint Augustin [75] en Occident — pouvaient revêtir à l'occasion une forme dogmatique ferme. Elles se rencontraient ainsi tantôt en forme de condamnation doctrinale, tantôt en forme de profession de foi.

Le *De Trinitate* attribué à Eusèbe de Verceil l'exprimait vigoureusement en termes d'anathèmes successifs: «Si quelqu'un professe que dans la nature où il a été fait l'ange apostat n'est pas l'oeuvre de Dieu, mais qu'il existe de lui-même, allant jusqu'à lui attribuer de trouver en soi son principe, qu'il soit anathème. Si quelqu'un professe que l'ange apostat a été fait par Dieu avec une nature mauvaise, et ne dit point qu'il a concu le mal de lui-même par son vouloir propre, qu'il soit anathème. Si quelqu'un professe que l'ange de Satan a fait le monde — loin de nous cette croyance — et n'a pas déclaré que tout péché a été inventé par lui, qu'il soit anathème».[76]

Pareille rédaction en forme d'anathèmes n'était point un cas unique à l'époque: on la retrouve dans le *Commonitorium,* attribué à saint Augustin, qui était prévu pour l'abjuration des Manichéens. Cette instruction vouait en effet à l'anathème «celui qui croit qu'il y a deux natures ressortissant de deux principes divers, l'une bonne, qui est Dieu, l'autre mauvaise, non créée par lui».[77]

Plus volontiers cependant cet enseignement s'exprimait sous la forme directe et positive d'une affirmation à croire. Ainsi parlait saint Augustin à l'ouverture de son *De Genesi ad litteram:* «L'enseignement catholique ordonne de croire que cette Trinité est un seul Dieu, qui a fait et créé tous les êtres qui existent, dans la mesure où ils existent; en sorte que toute créature, tant intellectuelle que corporelle, ou pour parler plus brièvement selon les termes des divines Ecritures, soit invisible, soit visible, n'appartient pas à la nature divine, mais a été faite de rien par Dieu».[78]

---

67 « Ne me dites pas que la malice a toujours existé dans le diable; il en fut exempt dès l'origine et ce n'est là qu'un accident de son être, accident survenu plus tard » (Saint Jean Chrysostome, *De diabolo tentatore,* homil. II, 2: *PG* 49, 260).

68 *Quod Deus non sit auctor malorum,* 8: *PG* 31, 345 C—D.

69 *Oratio 38, In Theophania,* 10: *PG* 36, 320 C — 321 A; *Oratio 45, In sanctum Pascha: ib.,* 629 B.

70 Cf. *supra,* n. 67.

71 *Contra Manichaeos,* 16: interprète en ce sens Jean 8, 44 *(in veritate non stetit): PG* 39, 1105 C; cf. *Enarratio in epist. B. Iudae,* in v. 9: ibid., 1814 C — 1815 B.

72 *Adversus Marcionem,* II, X: *PL* 2, 296—298.

Ivana Zlatoustog,[70] Didima Aleksandrijskog[71] na Istoku; a kod Tertulijana,[72] Euzebija Vercelskog,[73] sv. Ambrozija[74] i sv. Augustina[75] na Zapadu — mogu se u nekim slučajevima pojaviti u čvrstom dogmatskom obliku. Susrećemo ih također u obliku doktrinarnih osuda ili ispovijesti vjere.

Djelo *De Trinitate,* koje se pripisuje Euzebiju Vercelskom, izražava se čvrsto u anatemama: »Tko bi ustvrdio da anđeo otpadnik u naravi u kojoj je stvoren nije Božje djelo nego da on postoji od sebe, što bi vodilo do toga da mu se pripiše kako on sam u sebi nalazi svoje počelo — neka je izopćen. Tko bi ustvrdio da je anđeo otpadnik od Boga stvoren sa zlom naravi a ne bi rekao da je on sam začeo zlo vlastitom voljom — neka je izopćen. Tko bi tvrdio da je sotonski anđeo stvorio svijet — daleko od nas takvo vjerovanje! — i ne bi izjavio da je svaki grijeh njegov izum — neka je izopćen.«[76]

Takav sastav u obliku anateme (izopćenja) ne bijaše u ono vrijeme rijedak slučaj. Nalazimo ga u djelu Commonitorium koje je pripisano sv. Augustinu a pisano je kao odreknuće od manihejstva. Taj je naputak doista predavao u izopćenje »onoga koji vjeruje da su dvije naravi porijeklom od dva različita počela, jedna dobra koja je od Boga, druga zla koju on nije stvorio«.[77]

No ta je nauka ipak radije iznošena u izravnom i pozitivnom obliku tvrdnje koja se predlaže vjerovanju. Sv. Augustin na početku svog djela *De Genesi ad litteram,* ovako je pisao: »Katolički nauk nalaže vjerovati da je Trostvo jedan jedini Bog koji je načinio i stvorio sva bića koja postoje ukoliko postoje, tako da svako stvorenje, razumsko ili tjelesno, ili — da kažemo ukratko izrazima božanskoga Pisma — bilo vidljivo bilo nevidljivo, ne pripada božanskoj naravi nego ju je Bog ni iz čega stvorio.«[78]

---

73 Voir au paragraphe suivant le premier des canons du *De Trinitate.*

74 *Apologia proph. David,* I, 4: *PL* 14, 1453 C—D; *In Psalmum 118, 10: PL* 15, 1363 D.

75 *De Genesi ad litteram,* lib. XI, XX—XXI, 27—28: *PL* 34, 439—440.

76 « Si quis confitetur angelum apostaticum in natura, qua factus est, non a Deo factum fuisse, sed ab se esse, *ut* de se illi principium habere adsignet, anathema sit. Si quis confitetur angelum apostaticum in mala natura a Deo factum muisse et non dixerit eum per voluntatem suam malum concepisse, anathema illi. Si quis confitetur angelum Satanae mundum fecisse, quod absit, et non indicaverit (iudicaverit) omne peccatum per ipsum adinventum fuisse » (*De Trinitate,* VI, 17, 1—3: édit. V. Buhart, CC, S.L., 9, p. 89—90; *PL* 62, 280—281).

En Espagne le premier Concile de Tolède professait de même que Dieu est créateur de «tous [les êtres] visibles et invisibles» et qu'en dehors de lui «il n'existe pas de nature divine, d'ange, d'esprit ou de puissance quelconque qui puisse être tenu pour Dieu».[79]

Ainsi dès le IVe siècle l'expression de la foi chrétienne — enseignée et vécue — présentait sur ce point les deux formulations dogmatiques, positives et négatives, que l'on retrouvera huit siècles plus tard au temps d'Innocent III et du IV Concile du Latran.

Saint Léon le Grand

Dans l'intervalle, du reste, ces expressions dogmatiques ne tombèrent pas en désuétude. Au Ve siècle en effet, la lettre du Pape saint Léon le Grand à Turibius évêque d'Astorga — dont l'authenticité ne peut plus être mise en doute — parlait avec le même ton et la même clarté. Au nombre des erreurs priscillianistes qu'il réprouvait se rencontrent en effet les suivantes: «L'annotation sixième [80] signale qu'ils prétendent que le diable n'a jamais été bon et que sa nature n'est pas l'oeuvre de Dieu, mais qu'il est sorti du chaos et des ténèbres, puisqu'en effet il n'a personne pour auteur de son être mais est lui--même le principe et la substance de tout mal: alors que la vraie foi, la foi catholique, professe que la substance de toutes les créatures tant spirituelles que corporelles est bonne, et que le mal n'est pas une nature, étant donné que Dieu, créateur de l'univers, n'a rien fait que de bon. C'est pourquoi le diable lui-même serait bon, s'il était demeuré en l'état où il avait été fait. Malheureusement parce qu'il a mal usé de son excellence naturelle et n'est pas demeuré dans la vérité (Jn 8, 44), il ne s'est pas [sans doute] transformé en une substance contraire, mais il s'est séparé du souverain bien, auquel il aurait dû adhérer . . .».[81]

L'affirmation doctrinale que l'on vient de lire (à partir des mots «la vraie foi, la foi catholique professe . . .» jusqu'à la fin) fut jugée si importante qu'elle reparut en propres termes au nombre des ad-

77 *CSEL* XXV/2, p. 977—982: *PL* 42, 1153—1156.

78 *De Genesi ad litteram liber imperfectus,* I, 1—2; *PL* 34, 221.

79 DS 188.

80 C'est-à-dire l'annotation sixième du ménoire adressé au Pape par son correspondant, l'évêque d'Astorga.

81 « Sexta annotatio indicat eos dicere quod diabolus numquam fuerit bonus, nec natura eius opificium Dei sit, sed eum ex chao et tenebris emersisse: quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed omnis mali ipse sit principium atque substantia: cum fides vera, quae est catholica, omnium creatura-

U Španjolskoj je Prvi toledski koncil na isti način ispovijedao da je Bog stvoritelj »svih (bića) vidljivih i nevidljivih« i da izvan njega »ne postoji narav božanska ni anđeo ni duh ni ikakva sila koja bi se mogla smatrati Bogom«.[79]

Tako je već od 4. st. življeno i naučavano kršćansko vjerovanje o tom predmetu izražavalo u dva dogmatska izričaja, pozitivnom i negativnom, kakve ćemo naći i osam stoljeća kasnije u vrijeme Inocenta III. i IV. lateranskog koncila.

Sveti Leon Veliki

U međuvremenu ti dogmatski izričaji ne iziđoše iz uporabe. Doista, u 5. st. pismo pape Leona Velikog — Turibiju, biskupa Astorga — autentičnost pak tog pisma ne može se više dovoditi u sumnju — govoraše istim tonom i istom jasnoćom. Među priscilijanskim zabludama što ih to pismo osuđuje, nalaze se i ove: »Šesta bilješka[80] označuje da oni drže da đavao nikad ne bijaše dobar, da njegova narav nije djelo Božje, nego da je on izišao iz kaosa i tmina ne imajući zaista tvorca svoga bića, nego budući da on sâm počelo i bit svakoga zla; dok vjera prava, vjera katolička ispovijeda da je bit svih stvorenja, kako duhovnih tako tjelesnih, dobra, te da zlo nije neka narav budući da je Bog stvoritelj svega svijeta načinio samo ono što je dobro. Zato bi i sam đavao bio dobar kad bi bio ostao u stanju u kojemu je stvoren. Nažalost, budući da je zloupotrijebio svoju naravnu uzvišenost te nije ustrajao u istini (Iv. 8, 44), nije se (bez sumnje) preobrazio u neku suprotnu bit, nego se je odijelio od najvišega dobra uz koje je morao prianjati . . .«.[81]

Ta doktrinalna tvrdnja (počevši od riječi »vjera prava, vjera katolička ispovijeda . . .« pa do kraja) smatrana je toliko važnom da je bila doslovno preuzeta u dodatke što su u 6. st. načinjeni uz *Knjigu crkve-*

rum sive spiritualium, sive corporalium bonam confiteatur substantiam, et mali nullam esse naturam; quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est, et in veritate non stetit (*Jn* 8, 44), non in contrariam transiit substantiam, sed a summo bono, cui debuit adhaerere, descivit. . . » (*Epist.* 15, cap. VI: *PL* 24, 683; cf. DS 286; le texte critique édité par B. Vollmann, O.S.B., n'apporte ici que des variantes de ponctuation).

ditions faites au VIe siècle au *Livre des dogmes ecclésiastiques,* attribué à Gennade de Marseille.[82] Enfin le même ton magistériel se fera entendre pour appuyer la même doctrine dans la *Règle de foi à Pierre,* oeuvre de saint Fulgence. Il faut «tenir principalement», «tenir très fermement», y sera-t-il écrit, que tout ce qui n'est pas Dieu est créature de Dieu, que tel est le cas de tous les êtres «visibles et invisibles»; «qu'une partie des anges se sont détournés et éloignés volontairement de leur Créateur», et «qu'il n'y a pas de nature du mal».[83]

Il n'est donc pas surprenant qu'en pareil contexte historique les *Statuta Ecclesiae antiqua,* composition canonique du Ve siècle, aient introduit parmi les interrogations destinées à vérifier la foi catholique des candidats à l'épiscopat la question suivante: «Si le diable est mauvais par condition ou s'il est devenu tel par libre arbitre»,[84] formule qui se retrouvera dans les professions de foi imposées par Innocent III aux Vaudois.[85]

Le premier Concile de Braga (VIe s.)

La doctrine était donc commune et ferme. Les nombreux documents qui l'expriment et dont nous avons rassemblé les principaux constituent l'arrière-plan doctrinal sur lequel se détache le premier Concile de Braga au milieu du VIe siècle. Ainsi préparé et appuyé, le c. 7 de ce synode n'apparaît pas comme un texte isolé, mais comme un résumé de l'enseignement du IVe et du Ve siècle en ce domaine notamment de la doctrine du Pape saint Léon le Grand: «Si quelqu'un prétend que le diable n'à pas été d'abord un [bon] ange fait par Dieu, et que sa nature n'a pas été l'oeuvre de Dieu, mais [s'il] prétend qu'il est sorti du chaos et des ténèbres et qu'il n'a personne pour auteur de son être, mais qu'il est lui-même le principe et la substance du mal, comme le disent Manès et Priscilien, qu'il soit anathème».[86]

---

82 « Cap. LX: Fides vera, quae est Catholica, omnium creaturarum sive spiritualium, sive corporalium bonam confitetur substantiam, et mali nullam esse naturam; quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde et diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est, et in veritate non stetit, non in contrariam subsantiam transiit, sed a summo bono, cui debuit adhaerere, discessit » (*De ecclesiasticis dogmatibus: PL* 58, 995 C—D). Mais la recension primitive du même ouvrage, publiée en appendice des oeuvres de saint Augustin, n'a pas ce chapitre (*PL* 42, 1213—1222).

nih dogmi što se pripisuje Genadiju Marseljskom.[82] Napokon isto učenje istim učiteljskim tonom odjekuje u *Pravilu vjere za Petra,* djelu sv. Fulgencija gdje nalazimo tvrdnju da je nužno »prihvaćati poglavito«, »prihvaćati čvrsto«, da je sve što nije Bog, Božje stvorenje, a takva su sva bića »vidljiva i nevidljiva«; »da se dio anđela dragovoljno udaljio, odvratio od svoga Stvoritelja, i »da zlo nije nikakva narav«.[83]

Nije, dakle, čudno što su u takvom povijesnom kontekstu *Statuta Ecclesiae antiqua* — crkvenozakonska zbirka iz 5. st. — među pitanja namijenjena ispitu iz pravovjerja za biskupske kandidate uvrstila im i ovo: »Je li đavao zao po naravi ili je postao takvim po slobodnom izboru«,[84] a taj se obrazac ponovno nalazi u ispovijesti vjere što ju je Inocent III. predložio valdezima.

Prvi koncil u Bragi (6. st.)

Taj je, dakle, nauk bio općenit i siguran. Mnogi dokumenti koji ga izražavaju, a od kojih smo glavne spomenuli, predstavljaju doktrinalni temelj na kome je izrastao prvi koncil u gradu Braga (sjeverni Portugal) sredinom 6. st. Na tom temelju 7. kanon toga sinoda ne djeluje kao nešto izolirano nego kao sažetak naučavanja o tome kroz 4. i 5. st., i posebno nauka sv. Leona Velikog: »Ako bi se netko drnzuo tvrditi da đavao ne bijaše prije (dobri) anđeo od Boga stvoren i da njegova narav nije Božje djelo, nego da je on izišao iz kaosa i tmina te da njegovo biće nema tvorca nego da je on sam počelo i bit zla, kako kažu Mani i Priscila, neka je izopćen.«[86]

83 *De fide seu de regula fidei ad Petrum liber unus: PL* 65, 671—706. « Principaliter tene » (III, 25, col. 683 A); « Firmissime . . . tene » (IV, 45, col. 694 C). « Pars itaque angelorum quae a suo creatore Deo, quo solo bono beata fuit, voluntaria prorsus aversione discessit . . . » (III, 31, col. 687 A); « [. . .] nullamque esse mali naturam » (XXI, 62, col. 699 D — 700 A).
84 *Concilia Gallica* (314—506), CC, S.L., 148, édit. Ch. Munier, p. 165, 25—26; de nouveau en appendice de l'*Ordo XXXIV,* dans M. Andrieu, *Ordines romani,* t. III, Lovanii 1951, p. 616.
85 *PL* 215, 1512 D; A. Dondaine, *Arch. Fr. Pr.,* 16 (1964), 232; DS 797.
86 DS 457.

3. L'incidence « cathare » (XIIe et XIIIe s.)

Ainsi la condition de créature, l'acte libre par lequel le diable s'était perverti appartenaient depuis longtemps à la foi explicite de l'Eglise. Le IVe Concile du Latran n'avait donc pas à en faire preuve documentée, mais à introduire ces affirmations dans son Synode à titre de croyances clairement professées. Cette insertion, dogmatiquement possible depuis longtemps, était alors devenue nécessaire, car l'hérésie des Cathares avait repris à son compte un certain nombre des erreurs manichéennes d'autrefois. Au tournant qui marque le passage du XIIe au XIIIe siècle, plusieurs professions de foi avaient dû prendre les devants pour réaffirmer que Dieu est créateur des êtres «visibles et invisibles», auteur des deux Testaments, et pour spécifier que le diable n'est point mauvais par nature, mais par choix.[87] Les anciennes propositions dualistes, encadrées par de vastes mouvements doctrinaux et spirituels, constituaient alors un véritable danger pour la foi dans le Midi de la France et dans l'Italie septentrionale.

En France, Ermengaud, de Béziers, avait dû écrire un traité contre ces hérétiques «qui disent et croient que ce monde-ci et tous les êtres visibles n'ont pas été créés par Dieu mais par le diable»: il existerait ainsi deux dieux, l'un bon et toutpuissant, l'autre mauvais, le diable.[88] En Italie du nord, un ex-cathare converti, Bonacursus, avait aussi jeté un cri d'alarme et précisé les diverses écoles de la secte.[89] A peine postérieure à son intervention, la *Summa contra haereticos*, longtemps attribuée à Prévostin de Crémone, marque mieux pour nous l'impact de l'hérésie dualiste dans l'enseignement de l'époque. Elle débute en effet en traitant ainsi des Cathares: «Le Dieu tout-puissant n'a créé que les [êtres] invisibles et incorporels. Quant au diable, que cet hérétique appelle le dieu des ténèbres il a créé les [êtres] visibles et corporels. Ceci dit, l'hérétique ajoute qu'il y a deux principes des choses: le principe du bien, à savoir Dieu tout-puissant; le second, le principe du mal, à savoir le diable. Il ajoute aussi qu'il existe deux natures, l'une bonne [celle] des incorporels, créée par le Dieu tout-puissant; l'autre, mauvaise [celle] des [êtres] corporels, créée par le

---

87 Cf. plus haut, n. 44.

88 *PL* 204, 1235-1272; cf. E. Delaruelle, *Dict. Hist. et Géeogr. Eccl.* XV, 754-757.

89 *PL* 204, 775-792. Le contexte historique de l'Italie du Nord à cette époque est bien décrit par le P. Ilarino da Milano, *«Le eresie medioevali»* (sec. XI-XV) dans: *Grande Antologia filosofica*, vol. IV, Milano 1954, p. 1599-1689.

3. Slučaj katara (12. i 13. st.)

Od davnine u izričitu vjeru Crkve pripadaju i položaj stvorenja i slobodna odluka kojom se je đavao odmetnuo. Četvrtom lateranskom koncilu bilo je dovoljno unijeti te tvrdnje u svoj simbol vjerovanja bez potrebe da ih dokazuje jer je bila riječ o vjerovanjima koja su se već izričito ispovijedala. Taj umetak koji je s dogmatičkog gledišta i prije bio moguć, u ono je vrijeme postao nužnim, zbog toga što je katarsko krivovjerje prisvojilo neke davne manihejske zablude. Na prijelazu 12. i 13. st. brojni obrasci vjerovanja morali su se požuriti da utvrde kako je Bog stvoritelj bića »vidljivih i nevidljivih«, kako je autor obaju Zavjeta, i pobliže odrediti kako đavao nije zao po naravi nego po opredjeljenju.[87] Drevne dualističke tvrdnje, ukopljene u široka doktrinalna i spiritualna gibanja, u ono su vrijeme u južnoj Francuskoj i sjevernoj Italiji predstavljale stvarnu opasnost za vjeru.

U Francuskoj je Ermengaud od Béziersa morao napisati traktat protiv krivovjeraca »koji govore i vjeruju da ovaj svijet i sva vidljiva bića nisu stvoreni od Boga nego od đavla«, te da postoje jedan Bog dobar i svemoguć i drugi Zlobog , tj. đavao.[88] U sjevernoj Italiji je bivši katar obraćenik Bonacursus zvonio na uzbunu i pobliže označivao različite škole te sljedbe.[89] Malo nakon njegova zahvata, *Summa contra haereticos,* dugovremeno pripisivana Prepositinu iz Cremone još nam bolje ističe sukob dualističke teze u naučavanju onoga razdoblja, kad svoj prikaz o katarima ovako započinje: »Svemogući Bog stvorio je samo (bića) nevidljiva i bestjelesna. Što se pak tiče đavla, što ga krivovjernik zove bogom tmina, on je stvorio (bića) vidljiva i tjelesna. Rekavši to, krivovjernik dodaje da su dva počela stvari: počelo dobra, tj. Bog svemogući, i počelo zla, tj. đavao. Dodaje također da postoje dvije naravi: jedna dobra, narav bestjelesnih (bića), stvorena od Boga svemogućega; druga zla, (narav) tjelesnih (bića) stvorena od đavla. Krivovjernik koji tako govori nekad se zvaše manihejac a danas katar.«[90] Unatoč svojoj kratkoći, ovaj je sažetak

---

Quant à l'ouvrage de Bonacursus, il fut étudié par le même P. Ilarino da Milano: *La «Manifestatio heresis Catarorum quam fecit Bonacursus» secondo il cod. Ottob. lat. 136 della Biblioteca Vaticana, Aevum* 12 (1938), 281-333..

diable. L'hérétique qui s'exprime ainsi s'appelait autrefois le Manichéen, aujourd'hui le Cathare».[90]

Malgré sa brièveté, ce résumé est déjà significatif par sa densité. On peut aujourd'hui le compléter en se référant au *Livre des deux principes*, écrit par un théologien cathare peu après Latran IV.[91] Entrant dans les détails de l'argumentation et s'appuyant sur l'Ecriture, cette petite somme des militants de la secte prétendait réfuter la doctrine de l'unique Créateur et établir sur textes bibliques l'existence de deux principes opposés.[92] A côté du Dieu bon, écrivait-elle, «il nous faut nécessairement reconnaître l'existence d'un autre principe, celui du mal, qui agit pernicieusement contre le vrai Dieu et contre sa créature».[93]

VALEUR DE LA DECISION DU LATRAN IV

Au début du XIIIe siècle, ces déclarations étaient loin d'être seulement des théories d'intellectuels illuminés. Elles correspondaient à un ensemble de croyances erronées, vécues et répandues par une foule de conventicules ramifiés, organisés et actifs. L'Eglise se devait d'intervenir en renouvelant fermement les affirmations doctrinales des siècles antérieurs. C'est ce que fit le Pape Innocent III en introduisant les deux énoncés dogmatiques signalés plus haut dans la profession de foi du IVe Concile oecuménique du Latran. Celle-ci, lue officiellement devant les évêques, reçut leur approbation. Interrogés à haute voix: «Croyez-vous ces [vérités] en tous points?», ils répondirent par une acclamation unanime: «Nous [les] croyons».[94] L'ensemble du document conciliaire est donc de foi. Et en raison de sa nature et de sa forme, qui sont celles d'un symbole, chacun de ses points principaux a également valeur dogmatique.

---

90 «Sed primo de fide. Contra quam proponit centential falsitatis et iniquitatis, dicens Deum omnipoetentem sola invisibila et incorporalia creasse; diabolum vero, quem deum tenebrarum appellat, dicit visibila et corporalia creasse. Quibus predictis addit hereticus duo esse principia rerum: unum boni, scillicet Deum omnipotentem; alterum mali, scilicet diabolum. Addit etiam duas esse naturas: unam bonam, incorporalium, a Deo omnipotente creatam; alteram malam, corporalium, a diabolo creatam. Hereticus autem qui hoc dicit antiquitus Manicheus, nunc vero Catharus appellatur » *(Summa contra haereticos*, cap. I, édit. Joseph N. Garvin et James A. Corbett, University of Notre-Dame, 1958, p. 4).

91 Ce traité, découvert et publié une première fois par le P. Antoine Dondaine, O.P., vient d'être l'objet d'une seconde édition: *Livre des deux principes. Introduction, texte critique, traduction, notes et index*, par Christine Thouzellier, *S Chr* 198, Paris 1973.

značajan zbog toga što je doista zgusnut. Danas ga je moguće nadopuniti pozivanjem na *Knjigu o dva počela* što ju je napisao jedan katarski teolog malo nakon 4. lateranskog koncila.[91] Razvijajući sitničavo dokazivanje i tražeći oslonca u Svetom pismu ta mala suma revnitelja te sekte htjela je odbaciti učenje o jedinom Stvoritelju te na biblijskom štivu utemeljiti opstanak dvaju suprotnih načela.[92] Uz dobroga Boga, govoraše, »nužno moramo priznati opstanak drugog počela, zbog koje opasno djeluje protiv pravoga Boga i protiv njegovih stvorenja.[93]

VRIJEDNOST ODLUKA IV. LATERANSKOG KONCILA

Početkom 13. st. te su izjave, daleko od toga da bi bile samo teorije stručnjaka intelektualaca, odgovarale spletu zabludnih vjerovanja po kojima je živjela i širila ih masa razgranatih zajednica, organiziranih i aktivnih. Crkva je morala intervenirati energično ponavljajući doktrinalne tvrdnje prethodnih stoljeća. To je učinio papa Inocent III. unesavši dva dogmatska izričaja u ispovijest vjere IV. lateranskog koncila. Ta je vjeroispovijest biskupima službeno pročitana i oni su je prihvatili. Na glasan upit: »Vjerujete li ove (istine) točku po točku?«, oni su jednodušno klicali: »Vjerujemo«.[94] U cjelini je, dakle, koncilski dokument vjere te po svojoj naravi i obliku koji su narav i oblik simbola, svaka njegova poglavita točka ima jednaku dogmatsku vrijednost.

---

92 *L. c.*, par. 1, p. 160-161.
93 *Ib.*, par. 12, p. 190-191.
94 «Dominus papa, summo mane missa celebrata et omnibus episcopis per sedes suas dispositis, in eminentiorem locum cum suis cardinalibus et ministris ascendens, sancte Trinitatis fidem et fingulos fidei articulos recitari fecit. Quibus reçitatis quesitum est ab universis alta voce: «Creditis haec per omnia?». Responderunt omnes: «Credimus». Postmodum damnati sunt omnes heretici et reprobate quorumdam sententie, Joachim videlicet et Emelrici Parisiensis. Quibus recitatis iterum quesitum est: «An reprobatis sententias Joachim et Emelrici». At illi magis invalescebant clamando: «Reprobamus» *(A New Eyewitness, Account of the Fourth Lateran Council*, publié par St. Kuttner et Antonio Garcia y Garcia, dans *Traditio* 20, 1964, 115-128, spécialement p. 127-128).

Il y aurait en effet une erreur manifeste à prétendre que chaque paragraphe d'un Symbole de foi ne contiendrait qu'une seule affirmation dogmatique: ce serait appliquer à son interprétation une herméneutique valable, par exemple, pour un décret de Trente, dont chaque chapitre n'enseigne d'ordinaire qu'un thème dogmatique: nécessité de se préparer à la justification,[95] vérité de la présence réelle dans l'Eucharistie,[96] etc. Le premier paragraphe de Latran IV condense, au contraire, en autant de lignes que le chapitre de Trente sur «le don de la persévérance»,[97] une foule d'affirmations de foi, la plupart déjà définies, sur l'unité de Dieu, la trinité et l'égalité des Personnes, la simplicité de leur nature, les processions du Fils et du Saint-Esprit. Il en va de même pour la création, notamment pour nos deux passages concernant l'ensemble des êtres spirituels et corporels créées par Dieu ainsi que pour la création du diable et pour son péché. C'était là depuis le IVe et le Ve siècle, comme nous l'avons établi, autant de points appartenant à l'enseignement de l'Eglise. En les insérant dans son Symbole, le Concile ne fit que consacrer leur appartenance à la règle universelle de la foi.

Aussi bien l'existence de la réalité démoniaque et l'affirmation de sa puissance ne reposent pas seulement sur ces documents plus spécifiques: elles trouvent une autre expression, plus générale et moins stricte, dans les énoncés conciliaires chaque fois qu'ils déscrivent la condition de l'homme sans le Christ.

L'ENSEIGNEMENT COMMUN DES PAPES ET DES CONCILES

Au milieu du Ve siècle, à la veille de Chalcédoine, c'est en évoquant la victoire sur la mort et sur le diable, qui en détient l'empire selon l'Epître aux Hébreux, que le Tome du Pape saint Léon le Grand à Flavien précisa l'un des buts de l'économie du salut.[98] Plus tard, quand le Concile de Florence parla de la Rédemption, il la présenta à la manière scripturaire, comme une libération de la domination du diable.[99] Trente, résumant la doctrine de saint Paul, déclare que l'homme pécheur «est sous la puissance du diable et de la mort».[100]

95 *Sess. VI, Decretum de iustificatione,* cap. V: *COED,* p. 672; DS 1525.
96 *Sess. XIII,* cap, I: *COED,* p. 693; DS 1636-1637.
97 *Sess. VI,* cap. XIII: COED, p. 676; DS 1541.

Upalo bi se u očitu zabludu ako bi se pretpostavljalo da svaki paragraf nekog simbola vjere mora sadržavati samo jednu dogmatsku tvrdnju. To bi značilo primijeniti na njegovo tumačenje određenu hermeneutiku koja je npr. valjana za koji dekret Tridentskog koncila gdje svako poglavlje redovito naučava samo jednu dogmatsku temu: nužnost priprave za opravdanje,[95] istine o stvarnoj Kristovoj prisutnosti u Euharistiji,[96] itd. Međutim, prvi paragraf IV. lateranskog sažimlje u nekoliko crta koje nisu veće od onih u Tridentskom poglavlju o »daru ustrajnosti«[97] više vjerskih tvrdnji, većinom već prije definiranih, o jedinstvu Božjem, o trojstvu i jednakosti Osoba, o jednostavnosti njihove naravi, o izlaženju Sina i Duha Svetoga. Tako se događa i kad je riječ o stvaranju, posebno dva ulomka što se odnose na duhovna i tjelesna bića stvorena od Boga, te još na stvaranje đavla i na njegov grijeh. Radilo se tu, kao što smo već utvrdili, o više točaka koje su iza 4. i 5. st. pripadali crkvenom naučavanju. Uvrstivši ih u svoj simbol vjere, koncil je samo posvetio njihovu pripadnost općem pravilu vjerovanja.

I opstanak demonske stvarnosti i tvrdnja o njenoj moći temelje se ne samo na ovim specijaliziranim dokumentima nego nalaze izraza, općenitije i manje strogo, u koncilskim izjavama gdje god one opisuju položaj čovjeka bez Krista.

OPĆA NAUKA PAPA I KONCILA

Sredinom 5. st., uoči Kalcedonskoga koncila »Svezak« pape Sv. Leona Velikog Flavijana pobliže je odredio jedan od ciljeva ekonomije spasenja ističući pobjedu nad smrću i nad đavlom koji je prema Poslanici Hebrejima imao vlast nad smrću.[98] Kasnije će firentinski koncil govoreći o otkupljenju to biblijski prikazati kao oslobođenje od vlasti đavolske.[99] Tridentski koncil sažimljući nauk sv. Pavla, izjavljuje da je čovjek grešnik »u vlasti đavla i smrti«[100] Spašavajući nas pak Bog »nas je oslobodio od vlasti tmina i prenio nas u kraljevstvo

98 DS 291; la formule sera reprise par la *Sess.* V. c. 1, du Concile de Trente (*COED*, p. 666; DS 1511).
99 *Sess.* XI, *Bulla unionis Coptorum: COED*, p. 575—576; DS 1347—1349.
100 *Sess.* VI. cap. I: *COED*, p. 671; DS 1521.

En nous sauvant, Dieu «nous a délivrés du pouvoir des ténèbres et transférés dans le royaume de son Fils bienaimé, en qui nous avons le rachat et la rémission des péchés».[101] Commettre le péché après le baptême, c'est de nouveau «se livrer au pouvoir du démon».[102] Telle est, en effet, la foi primitive et universelle de l'Eglise. Dès les premiers siècles elle s'atteste dans la liturgie de l'initiation chrétienne au moment où les catéchumènes, sur le point d'être baptisés, renonçaient à Satan, professaient leur foi à la Très Sainte Trinité et adhéraient au Christ leur Sauveur.[103]

C'est pourquoi le second Concile du Vatican, qui prit position sur le présent de l'Eglise plus souvent que sur la création, ne manqua pas de mettre en garde contre l'activité de Satan et des démons. De nouveau, comme à Florence et à Trente, il rappela à la manière de l'Apôtre que le Christ nous «délivre du pouvoir des ténèbres».[104] Résumant l'Ecriture à la manière de saint Paul et de l'Apocalypse, la Constitution *Gaudium et spes* jugea que notre histoire, l'histoire universelle, «est un dur combat contre la puissance des ténèbres, qui, commencé dès les origines, durera, comme l'a dit le Seigneur, jusqu'au dernier jour».[105] Ailleurs, Vatican II renouvela les avertissements de l'Epitre aux Ephésiens à «endosser l'armure de Dieu afin de pouvoir tenir contre les manoeuvres du démon».[106] Car, comme la même Constitution le rappelle aux laïcs, «nous avons à lutter contre les souverains de ce monde de ténèbres, contre les esprits du mal».[107] Il n'est pas peu surprenant enfin de constater que le même Concile, voulant assurer que l'Eglise est bien le royaume de Dieu déjà commencé, invoque les miracles de Jésus et qu'à cet effet il fait précisément appel à ses exorcismes.[108] C'est à cette occasion en effet que fut prononcé le mot fameux: *«profecto pervenit in vos regnum Dei«*.[109]

---

101 *Col* 1, 13-14, cité dans le même décret, cap. III: *COED*, p. 672. DS 1523.

102 *Sess.* XIV, *De poenitentia*, cap, I: *COED*, p. 703; DS 1668.

103 Ce rite apparaît déjà au au IIIe siècle dans la *Tradition apostolique* (édit B. Botte, ch. 21, p. 46-51). Et au IVe siècle, dans la liturgie des *Constitutions apostoliques*, VII, 41 (édit. F.-X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, t. I, 1905, p. 444-447)

104 *AG* 3 et 14; *EV* I, 1092 e 1122 (on notera la référence à *Col* 1, 13, ainsi que l'ensemble des références données à la note 19 du numéro 14).

svoga ljubljenog Sina, u kome imamo otkupljenje, otpuštenje grijeha.[101] Griješiti nakon krštenja znači »predavati se u vlast zloduha«.[102] To je uistinu prvotna i sveopća vjera Crkve, potvrđena već od prvih stoljeća u liturgiji kršćanske inicijacije kada bi se katekumeni pred samo krštenje odricali Sotone, ispovijedali svoju vjeru u Presveto Trojstvo i prianjali uz Krista svoga Spasitelja.[103]

Eto zbog čega je II. vatikanski koncil, koji se je više zanimao za crkvenu sadašnjicu nego za nauku o stvaranju ipak pozvao na oprez od djelovanja Sotone i zloduha. Ponovno je, poput Firentinskog i Tridentskog koncila, upozorio zajedno s Apostolom da nas Krist »oslobađa iz vlasti tmina«[104] i sažimajući Sveto pismo poput sv. Pavla i Otkrivenja, uredba *Radost i nada* kaže da je naša povijest sveopća povijest, »teška borba protiv moći tmina, započeta od početka svijeta koja će, kako reče Gospodinu, trajati do posljednjega dana«.[105]

Na drugom mjestu II. vatikanski ponavlja upozorenja Poslanice Efežanima »obucite svu opremu Božju, da se mognete oduprijeti lukavstvima đavlovim«,[106] jer, kako spomenuta uredba napominje laicima, »boriti nam se protiv upravljača ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih duhova«.[107] Nije napokon čudno ustanoviti da taj isti koncil želeći predstaviti Crkvu kao kraljevstvo Božje koje je već započelo, poziva se na Isusova čudesa, i u tu svrhu upravo na njegove egzorcizme.[108] Doista je upravo u takvoj prilici izrečena glasovita Kristova izjava: »Zbilja je došlo k vama Kraljevstvo Božje«.[109]

105 *GS* 37: *EV* I, 1434.
106 *Ep* 6, 11-12, signalé dans *LG 48: EV* I, 418.
107 *Ep* 6, 12, signalé également dans *LG* 35: *EV* I, 374.
108 *LG* 5: *EV* I, 289.
109 *Lc* 11, 20; cf. *Mt* 12, 28.

ARGUMENTATION LITURGIQUE

Quant à la liturgie, déjà évoquée occasionnellement, elle apporte un témoignage particulier, car elle est l'expression concrète de la foi vécue. Ne lui demandons pas cependant de répondre à notre curiosité sur la nature des démons, sur leurs catégories et leurs noms. Qu'il lui suffise d'insister sur leur existence et sur la menace qu'ils constituent pour les chrétiens. C'est là son rôle. Fondée en effet sur l'enseignement du Nouveau Testament, la liturgie lui fait directement écho en rappelant comme lui que la vie des baptisés est un combat, mené avec la grâce du Christ et la force de son Esprit, contre le monde, la chair et les êtres démoniaques.[110]

LE SENS DES NOUVEAUX RITUELS

Aujourd'hui pourtant cet argument liturgique doit être manié avec circonspection. Pour leur part, en effet, les rituels et sacramentaires orientaux, ayant connu au cours des siècles moins de suppressions que de compléments, risquent de nous égarer: leurs démonologies sont exubérantes. Quant aux documents liturgiques latins, plusieurs fois remaniés dans l'histoire, ils invitent, en raison même de leurs changements, à des conclusions également prudentes. Notre rituel de la pénitence publique exprima un jour avec force l'action du démon sur les pécheurs: malheureusement ces textes, qui ont survécu jusqu'à nos jours dans le Pontifical romain,[111] ont cessé depuis longtemps d'être pratiquement en usage. Avant 1972, on pouvait citer aussi les prières de la recommandation de l'âme qui évoquaient l'horreur de l'enfer et les derniers assauts du démon;[112] mais ces passages significatifs ont maintenant disparu. De nos jours surtout, le ministère caractéristique de l'exorciste, sans être radicalement aboli, n'est plus qu'un service éventuel qui ne subsistera en fait qu'à la demande des évêques.[113] Aucun rite n'est du reste prévu pour sa col-

---

110 C. Vagaggini, O. S. B., *Il senso teologico della liturgia. Saggio di liturgia teologica generale,* Rome 1965/4, cap. XIII, *Le due città, la liturgia e la lotta contro Satana,* p. 346-427; Egon von Petersdorff, *De daemonibus in liturgia memoratis: Angelicum* XIX (1942), 324-339; id., *Dämonologie,* I. *Dämonen im Weltplan,* II. *Dämonem am Werk,* München 1956-1957.

111 On lira *l'Ordo excommunicandi et absolvendi, notamment* la longue admonition «Quia N. diabolo suadente...», *Pontificale romanum,* édit. 2a, Ratisbonne 1908, p. 392-398.

112 Citons quelques mots de l'oraison *Commendo te...:* «Ignores omne, quod horret in tenebris, quod stridet in flammis, quod cruciat in tormentis. Cedat tibi teterrimus satanas cum satellitibus suis...».

LITURGIJSKI DOKAZI

Kad je riječ o liturgiji na koju smo se već usput pozivali, ona pridonosi osobito svjedočanstvo jer je konkretni izraz življene vjere. Nećemo je ipak pitati da zadovolji našoj znatiželji o naravi zloduha, o njihovim kategorijama i imenima. Liturgija se zadovoljava time da potvrdi kako oni postoje i kako predstavljaju opasnost za kršćane. Takva joj je zadaća. Utemeljena na naučavanju Novog zavjeta, liturgija je kao njegov izravni odjek upozorenje da je život krštenika borba koja se Kristovom milošću i snagom Duha vodi protiv svijeta, tijela i demonskih bića.[110]

ZNAČENJE NOVIH OBREDNIKA

U naše vrijeme spomenuti liturgijski dokaz ipak treba oprezno upotrebljavati. S jedne nas strane mogu zavesti istočnjački obrednici i sakramentari koji su stoljećima više obogaćivani nego kraćeni; njihova je demonologija izobilna. Latinski pak liturgijski dokumenti koji su kroz povijest više puta prerađivani, pozivaju nas, upravo zbog svojih promjena, također na opreznost u zaključivanju. Naš starinski obrednik javne pokore snažno je izražavao kako zloduh djeluje na grešnike; nažalost ti tekstovi, iako su se sve do naših dana sačuvali u rimskom pontifikalu,[111] odavno nisu u uporabi. Prije g. 1972. moglo se također navoditi molitve za preporučivanje duše, koje su isticale strahotu pakla i kako demon u posljednjim trenucima nasrće na čovjeka;[112] ali ti znakoviti tekstovi danas nestadoše. Osobito je u naše dane karakteristična služba zaklinjača, premda nije korjenito dokinuta, svedena na možebitnu službu koja postoji samo na poziv biskupa,[113] a nije čak predviđen nikoji obred za njezino vršenje. Takva uredba očito ne znači da svećenik ne bi više imao vlasti zaklinjanja (istjerivanje zloduha), niti da on više tu vlast ne bi trebao vršiti; no, to nas

113 Ainsi est-il statué par le paragraphe IV du Motu proprio *Ministeria quaedam:* «Ministeria in tota Ecclesia Latina servana, hodiernis necessitatibus accommodata, duo sunt, *Lectoris* nempe et *Acolythi*. Partes, quae hucusque Subdiacono commissae erant, Lectori et Acolythae concreduntur, ac proinde in Ecclesia latina ordo maior Subdiaconatus non amplius habetur. Nihil tamen obstat, quominus, ex Conferentiae iudicio, Acolythus alicubi etiam Subdiaconus vocari possit» (*AAS* 64, 1972. p. 532; *EV* IV, 1761). Ainsi l'exorcistat est supprimé et il n'est pas prévu que ses pouvoirs puissent être exercés par le lecteur ou l'acolyte. Le *Motu proprio* déclare seulement à la page 531 que les Conférences épiscopales pouront demander pour leur région les ministères de *portier, d'exorciste* et de *catéchiste*.

lation. Pareille mesure ne veut pas dire, évidemment, que le pouvoir d'exorciser n'appartienne plus au prêtre, ni que celui-ci n'ait plus à l'exercer. Elle oblige pourtant à avouer que l'Eglise, cessant de faire de ce ministère une fonction spécifique, ne reconnaît plus aux exorcismes l'importance qu'ils avaient aux premiers siècles. Cette évolution mérite à coup sû d'être prise en considération.

N'allons pourtant pas en conclure à une récession ou à une révision de la foi en domaine liturgique. Le Missel romain de 1970 traduit toujours la conviction qu'a l'Eglise au sujet des interventions démonologiques. Aujourd'hui comme autrefois la liturgie du premier dimanche de Carême rappelle aux fidèles comment le Seigneur Jésus a vaincu le tentateur: les trois récits synoptiques de son épreuve sont réservés aux trois cycles A, B, C des lectures quadragésimales. Le protévangile annonçant la victoire de la descendance de la femme sur celle du serpent (Gn 3, 15), se lit au Xe dimanche de l'année B et au samedi de la Ve semaine. La fête de l'Assomption et le commun de la Sainte Vierge font lire Apocalypse 12, 1—6, c'est-à-dire la menace du Dragon en arrêt devant la Femme qui va enfanter. Marc 3, 20—35, qui relate la discussion de Jésus et des pharisiens sur Belzébul, fait partie des lectures de ce X^e^ dimanche de l'année B déjà signalé. La parabole de l'ivraie et du bon grain (Mt 13, 23—43) apparaît au XVe dimanche de l'année A et son explication (Mt 13, 36—43) est donnée au mardi de la XIIIe semaine. L'annonce de la défaite du prince de ce monde (Jn 12, 20—33) est lue au Ve dimanche de Carême, année B. Jean 14, 30, vient en semaine. Parmi les textes apostoliques, Ephésiens 2, 1—10, est assigné au lundi de la XXIX^e^semaine; Ephésiens 6, 10—20, au commun des saints et des saintes ainsi qu'au jeudi de la XIIIe semaine. 1 Jean 3, 7—10 est lu le 4 janvier. Et la fête de saint Marc propose la première lettre de saint Pierre montrant le diable rôdant autour de sa proie pour la dévorer. Ces relevés, qu'il faudrait multiplier pour être complet, attestent que les passages majeurs font toujours partie de la lecture officielle de l'Eglise.

Il est vrai que le rituel de l'initiation chrétienne des adultes a connu ici des modifications. Il n'interpelle plus le diable par des apostrophes impératives; mais, dans le même but, il s'adresse à Dieu sous forme de prières.[114] Le ton est moins spectaculaire, mais aussi expressif et

114 «Le passage à la forme déprécative n'a été opéré qu'après des expériments» suivis eux-mêmes de réflexions et de discussions au sein du Consillium.

ipak prisiljava zaključiti da Crkva, ne uspostavljajući od toga posebnu službu, više ne pridaje zaklinjanjima onu važnost kakvu su imala u prvim stoljećima. Vrijedi razmotriti taj razvoj.

Zacijelo nećemo doći do zaključka o nekom povlačenju ili reviziji vjere na području liturgije. Rimski misal iz g. 1970. prenosi crkveno uvjerenje o djelovanju zloduha. I danas kao i prije liturgija prve korizmene nedjelje napominje vjernicima kako je Gospodin Isus pobijedio napasnika. Tri sinoptička izvještaja o toj kušnji raspoređena su za tri kruga A, B, C, korizmenih čitanja. Protoevanđelje sa svojim navještajem o pobjedi potomstva ženina nad potomstvom zmije (Post 3, 15) čita se na 10. nedjelju godine B i u subotu 5. tjedna. Na blagdan Uznesenja i u zajedničkim misama Gospinim čita se Otk 12, 1—6, kako zmaj ugrožava ženu koja rađa. Mk 3, 20—35, zabilježena je raspra Isusova s farizejima o Belzebubu i nalazi se među čitanjima za već spomenutu 10. nedjelju godine B.

Usporedba o pšenici i kukolju (Mt 13, 23—43) pojavljuje se u nedjelju 15. godine A, a njezino tumačenje (Mt 13, 36—43) čita se u srijedu 13. tjedna. Navještaj poraza kneza ovoga svijeta (Iv 12, 20—33) čita se u 5. korizmenu nedjelju godine B, a Iv 14, 30 dolazi u tjednu. Što se apostolskih spisa tiče F 2, 1—10 namijenjen je ponedjeljku 19. tjedna; Ef 6, 10—20 zajedničkim misama za svece i svetice i četvrtku 13. tjedna. 1 Iv 3, 7—10 čita se 4. siječnja, a na svetkovinu sv. Marka poslanica Petrova koja pokazuje kako đavao obilazi oko plijena da ga proždre. Ti navodi, kojih bi bilo mnogo više kad bismo ih sve nabrojili, potvrđuju da najvažniji biblijski tekstovi o đavlu uvijek pripadaju službenom crkvenom čitanju.

Istina je da je obred kršćanske inicijacije odraslih u tom pogledu preuređen te se više ne obraća đavlu na način naređivanja; ali se u istom cilju obraća Bogu u obliku molitve,[114] manje spektakularno, ali također izrazito i efikasno. Bilo bi, dakle, pogrešno tvrditi da su

efficace. Il est donc faux de prétendre que les exorcismes ont été éliminés du nouveau rituel du baptême. L'erreur est même si manifeste que le nouveau rituel du catéchuménat a institué, avant les exorcismes habituels dits « majeurs », des exorcismes « mineurs », disposés sur toute l'étendue du catéchuménat et inconnus du passé.[115] Les exorcismes subsistent donc. Aujourd'hui comme hier ils demandent la victoire sur Satan, le diable, le prince de ce monde et le pouvoir des ténèbres. Et les trois « scrutins » habituels, où ils prennent place comme autrefois, ont le même but négatif et positif qu'alors: « délivrer du péché et du diable » tout autant que « fortifier dans le Christ ».[116] La célébration du baptême des petits enfants conserve aussi, quoi qu'on en ait dit, un exorcisme.[117] Non point que l'Eglise considère ces tout-petits comme autant de possédés, mais elle croit qu'ils ont, eux aussi, besoin de tout les effets de la Rédemption du Christ. Avant le baptême, en effet, tout homme, enfant et adulte, porte le signe du péche et celui de l'action de Satan.

Quant à la liturgie de la pénitence privée, elle parle moins du diable aujourd'hui qu'auparavant. Mais les célébrations pénitentielles communautaires ont restauré telle oraison antique rappelant l'influence de Satan sur les pécheurs.[118] Dans le rituel des malades — on l'a déjà relevé —, la prière de la recommandation de l'âme ne souligne plus la présence inquiétante de Satan. Mais au cours du rite de l'onction, le célébrant prie pour que l'infirme « soit délivré du péché et de toute tentation ».[119] L'huile sainte est considérée comme une « protection » du corps, de l'âme et de l'esprit.[120] Et l'oraison « *Commendo te* », sans mentionner l'enfer ni le démon, évoque pourtant indirectement leur existence et leur appréhension quand elle demande au Christ de sauver le mourant et de le mettre au nombre de « ses » brebis et de « ses » élus. Ce langage veut manifestement éviter de traumatiser le malade et sa famille, mais il ne trahit pas la foi dans le mystère du mal.

* * *

---

115 *Ordo initiationis christianae adultorum*, édit. typ Rome 1972, s. 101, 109--118, p. 36-41; *EV* IV, 1429.

116 *Ibid.*, *n.* 25, p. 13; *EV* IV, 1373; et n. 154-157, p. 54; *EV* II, 1443-1446.

117 Ainsi en fut-il dès la première édition: *Ordo Baptismi parvulorum*, édit, typ. Rome 1969, p. 27, n. 49; et p. 85, n. 221, La seule nouveauté est que cet exorcisme est déprécatif, *oratio exorcismi;* et qu'il est immédiatement suivi de l'*unctio praebaptismalis* (ib., n. 50). Mais les deux rites, exorcisme et onction, signalés par des numéros d'ordre distincts, ont chacun leur conclusion propre.

zaklinjanja naprosto uklonjena iz novog krsnog obreda. Novi obred katekumenata čak je uspostavio prije uobičajenih egzorcizama što se zovu »veliki«, egzorcizme zvane »mali« raspoređene kroz cijeli raspon katekumenata, koji su u prošlosti bili nepoznati.[115] Egzorcizmi, dakle, ostaju. Danas kao i jučer oni zazivaju pobjedu nad Sotonom, đavolom, knezom ovoga svijeta i moći tmina. I tri uobičajena »ispita« u kojima su, kao i prije, egzorcizmi našli svoje mjesto, imaju kao i prije isti negativni i pozitivni cilj: »osloboditi od grijeha i đavla« te u isto vrijeme »utvrditi u Kristu«.[116] I obred krštenja djece sačuvao je, što god se reklo, jedan egzorcizam.[117] Ne znači to da bi Crkva tu djecu smatrala nekako opsjednutom; nego ona vjeruje da su i njima potrebni svi učinci otkupljenja Kristova. Prije krštenja doista svaki čovjek, dijete i odrasli, označen je grijehom i sotonskim utjecajem.

Što se tiče liturgije privatne pokore, ona govori o đavlu manje nego nekada. Ali zajednička pokornička slavlja obnoviše drevnu molitvu koja podsjeća kako Sotona utječe na grešnike.[118] U obredu za bolesnike — kao što već zabilježismo — molitva za preporuku duše ne ističe uznemirujuću nazočnost Sotone; ali za vrijeme obreda pomazanja svećenik moli neka bi bolesnik bio »oslobođen od grijeha i svake napasti«.[119] Sveto ulje je prikazano kao »zaštita»« tijela, duše i duha[120] a molitva »preporučam te« ne spominjući ni pakao ni zloduha, ipak neizravno podsjeća na njihovo postojanje i djelovanje kad poziva Krista da umirućeg spasi i da ga ubroji među »svoje« ovce i »svoje« izabranike. Taj način govora očigledno želi izbjeći uznemiravanje bolesnika i njegove obitelji, ali ne odustaje od vjere s obzirom na misterij zla.

* * *

---

118 Dans le nouvel *Ordo Paenitentiae*, édit. typ. Rome 1974, on relèvera à l'appendice II l'oraison *Deus humani generis benignissime conditor* (p. 85-86); malgré de légères retouches, elle est identique à l'oraison de même incipit de *l'Ordo reconciliationis poenitentium* du Jeudi saint (Pontificale romanum, Ratisbonne 1908, p. 350).

119 *Ordo unctionis infirmorum eorumque pastoralis curae*, édit, typ. Rome 1972, p. 33, n. 73).

120 *Ib.*, p. 34, n. 75.

Bref, en ce qui concerne la démonologie, la position de l'Eglise est claire et ferme. Il est vrai qu'au cours des siècles l'existence de Satan et des démons n'a jamais fait l'objet d'une affirmation explicite de son magistère. La raison en est que la question ne se posa jamais en ces termes: les hérétiques et les fidèles, appuyés également sur l'Ecriture, s'accordaient à reconnaître leur existence et leurs principaux méfaits. C'est pourquoi aujourd'hui, quand est mise en doute leur réalité, c'est à la foi constante et universelle de l'Eglise ainsi qu'à sa source majeure, l'enseignement du Christ, qu'il faut en appeler comme on vient de le rappeler. C'est en effet dans l'enseignement évangélique et au coeur de la foi vécue que se révèle comme une donnée dogmatique l'existence du monde démoniaque. Le malaise contemporain que nous avons dénoncé au début ne met donc pas en question un élément secondaire de la pensée chrétienne: il y va d'une foi constante de l'Eglise, de sa conception de la Rédemption et, au point de départ, de la conscience même de Jésus. C'est pourquoi, parlant récemment de cette « réalité terrible, mystérieuse et redoutable » du Mal, S. S. le Pape Paul VI pouvait affirmer avec autorité: « Il sort du cadre de l'enseignement biblique et ecclésiastique celui qui se refuse de la reconnaître pour existante: ou encore qui en fait un principe existant en soi, qui n'aurait pas, comme toute créature, son origine en Dieu, ou même qui l'explique comme une pseudo-réalité, une personnification conceptuelle et imaginaire des causes inconnues de nos misères ».[121] Ni les exégètes ni les théologiens ne sauraient négliger cet avertissement.

Répétons-le pourtant. En soulignant actuellement l'existence de la réalité démonologique, l'Eglise n'entend ni nous reconduire aux spéculations dualistes et manichéennes d'autrefois ni en proposer un succédané rationnellement acceptable. Elle veut seulement rester fidèle à l'Evangile et à ses exigences. Il est clair qu'elle n'a jamais permis à l'homme d'évaucer sa responsabilité en attribuant ses fautes aux démons. Devant pareille échappatoire, quand elle venait à se révéler, l'Eglise n'hésitait pas à s'élever en disant avec saint Jean Chrysostome: « Ce n'est pas le diable, mais l'incurie propre des hommes qui cause toutes leurs chutes et tous les malheurs dont ils se plaignent «.[122]

---

121 »Izlazi iz okvira biblijskog i crkvenog naučavanja onaj koji mu niječe opstojnost; također tko ga čini samostojnim počelom koje ne bi poput svakog stvorenja imalo izvor u Bogu; ili tko ga tumači kao neku nazovi-stvarnost, pojmovno i fantastično suosobljenje nepoznatih uzroka naših nevolja.« (Padre nostro ... liberaci dal male, audience générale du 15 no-

Ukratko, što se tiče učenja o zlodusima, crkveno je stajalište jasno i čvrsto. Istina je da tijekom stoljeća opstanak Sotone i zloduha nikad ne postade predmetom izričite tvrdnje crkvenog učiteljstva. Razlog je tomu što pitanje nikad ne bijaše postavljeno na taj način. Krivovjernici i vjernici, jednako se pozivajući na Sveto pismo, složno su priznavali njihov opstanak i njihova poglavita zlodjela. Stoga se danas, kad se sumnja o stvarnosti zloduha, treba pozvati — kao što upravo podsjetismo — na ustrajnu i sveopću vjeru Crkve i na njezin najveći izvor: Kristovo naučavanje. U nauci Evanđelja kao i u srcu življene vjere opstanak svijeta zloduha doista se objavljuju kao dogmatski podatak. Suvremena zabuna što je na početku spomenusmo, ne dovodi dakle u pitanje neki drugotni element kršćanske misli, nego udara trajnu vjeru Crkve, njezino poimanje otkupljenja i od samog polazišta, samu Isusovu svijest. Stoga je, govoreći u novije vrijeme o toj »strašnoj, misterioznoj i zastrašujućoj stvarnosti« zla, Sveti Otac Pavao VI. mogao autoritativno ustvrditi: »Izlazi iz okvira biblijskog i crkvenog naučavanja tko niječe postojanje te stvarnosti ili tko je smatra samostojnim počelom koje ne bi kao i svako stvorenje od Boga potjecalo, ili tko je tumači kao neku pseudostvarnost, pojmovno i fantastičko uosobljenje nepoznatih uzroka naših nevolja«.[121] Ni egzegeti ni teolozi ne bi smjeli zanemarivati to upozorenje.

Ipak, ponovimo da Crkva ističući u naše vrijeme opstanak demonske stvarnosti nema namjeru vratiti nas unatrag dualističkom i manihejskom nadmudrivanju onih vremena, niti nam želi ponuditi neki nadomjestak koji bi razumu bio prihvatljiviji. Ona samo želi ostati vjerna Evanđelju i njegovim zahtjevima. Jasno je da ona nikad nije dopuštala čovjeku da izmakne svojoj odgovornosti pripisujući zloduhu svoje grijehe. Crkva nije oklijevala ustati protiv takva izmicanja gdje se ono javljalo, govoreći sa sv. Ivanom Zlatoustim: »Ne đavao nego ljudski nemar uzrok je svih ljudskih padova i svih nesreća zbog kojih se žale.«[122] Kad je o tome riječ, kršćansko učenje sa

vembre 1972, voir *l'Osservatore Romano* du 16 novembre 1972). Le Saint-Père avait exprimé la même inquiétude dans son homélie du 29 juin précédent (»*Essere forti nella fede*«, *l'Osservatore Romano* 30 juin — 1er julliet 1972, p. 1—2).

122 *De diabolo tentatore*, homil. II: *PG* 49, 259.

A ce titre, l'enseignement chrétien, par sa vigueur à assurer la liberté et la grandeur de l'homme, à mettre en pleine lumière la toute-puissance et la bonté du Créateur, ne trahit pas de faille. Il a blâmé dans le passé et il condamnera toujours le laisser-aller trop facile à prétexter quelque sollicitation démoniaque. Il a proscrit la superstition autant que la magie. Il refusa toute capitulation doctrinale devant le fatalisme, toute démission de la liberté devant l'effort. Bien plus, dès qu'on parle d'une intervention diabolique possible, l'Eglise fait tujours place, comme pour le miracle, à l'exigence critique. La réserve et la prudence sont, en effet, requises. Il est facile d'être dupe de l'imagination, de se laisser égarer par des récits inexacts, maladroitement transmis ou abusivement interprétés. Ici donc, comme ailleurs, le discernement doit s'exercer. Et il faut laisser place ouverte à la recherche et à ses résultats.

Néanmoins, fidèle à l'exemple du Christ, l'Eglise estime que l'admonition de l'apôtre saint Pierre à la « sobriété » et à la vigilance est toujours d'actualité.[123] De nos jours, certes, c'est d'une « ivresse » nouvelle qu'il convient de nous garder. Mais le savoir et la puissance technique peuvent aussi griser. L'homme est fier aujourd'hui de ses découvertes. A juste titre, souvent. Mais dans notre cas, est-il sûr que ses analyses aient éclairé tous les phénomènes caractéristiques et révélateurs de la présence du démon? N'y a-t-il plus rien ici qui fasse encore problème? L'analyse herméneutique et l'étude des Pères auraient-elles aplani les embûches de tous les textes? Rien n'est moins sûr. Il y eut autrefois, certes, quelque naïveté à craindre de rencontrer quelque démon au carrefour de toutes nos pensées. Mais n'y en aurait-il pas autant aujourd'hui à postuler que nos méthodes diront bientôt le dernier mot sur les profondeurs de la conscience où interfèrent les rapports mystérieux de l'âme et du corps, du surnaturel, du préternaturel et de l'humain, de la raison et de la révélation? Car ces questions ont toujours passé pour être vastes et complexes. Quant à nos méthodes présentes elles ont, au même titre que celles d'autrefois, leurs limites d'exercice qu'elles ne peuvent franchir. La modestie, qui est aussi une qualité de l'intelligence, doit garder ici ses droits et nous maintenir dans la vérité. Car cette vertu — tout en ménageant l'avenir — permet dès aujourd'hui au chrétien de faire droit à l'apport de la révélation, bref à la foi.

---

123 1 *Pt* 5, 8.

svojom čvrstom obranom slobode i veličine čovjeka i osvjetljivanjem Stvoriteljeve svemoći i dobrote, ne može posustati. Ono je u prošlosti osuđivalo olako tvrđenje o đavolskom utjecaju; zabranjivalo je praznovjerje i magiju; odbacivalo je svaku doktrinalnu kapitulaciju pred fatalizmom, i svako odustajanje od slobode pred prisilom. Štoviše, kad je riječ o mogućem đavolskom zahvatu, Crkva je uvijek ostavljala, kao i za čudesa, vrlo kritičke zahtjeve. U tome ona traži uzdržanost i razboritost. Uistinu je lako postati žrtvom mašte, zavesti se netočnim izvještajima, nepravilno prenesenim i pogrešno protumačenim. U takvim, kao i u drugim slučajevima, treba trijezno rasuđivati i dati prostora za istraživanje i njegove rezultate.

Unatoč tome, vjerna Kristovu primjeru, Crkva drži da je uvijek suvremeno upozorenje apostola sv. Petra kako treba biti trijezan i bdjeti.[123] U naše se dane doista treba čuvati od opojnosti. Znanje i tehnička moć također mogu postati opojno sredstvo. Suvremeni čovjek ponosan je na svoja otkrića i to je počesto dobro. No, zar je u našem slučaju sigurno da su analize rasvijetlile sve karakteristične fenomene i pokazatelje demonske nazočnosti? Zar tu ne ostade ništa problematično? Zar je hermeneutička analiza i patrologija riješila sve nejasnoće u tekstovima? To se, naravno, ne može tvrditi. Zacijelo je nekada bilo naivnog straha pred susretanjem nekog zloduha na raskrižju svake naše misli. No, ne bi bilo manje naivno u naše vrijeme tvrditi da će naše metode uskoro izreći posljednju riječ o dubini savjesti gdje se susreću tajnoviti odnosi duše i tijela, nadnaravnog, mimonaravnog i ljudskog razuma i Objave. Ta su, naime, pitanja uvijek smatrana širokim i zamršenim. Suvremene metode kao i one starinske, imaju neprekoračive granice. Skromnost koja je također prednost razuma, treba sačuvati svoja prava i nas sačuvati u istini. Ta, naime, krepost — sva okrenuta budućnosti — već sad dopušta kršćaninu da prihvati doprinos Objave, vjeru.

C'est en effet à la foi que nous ramène ici l'apôtre saint Pierre en nous invitant à résister au démon « solides dans la foi ». La foi nous apprend en effet que la réalité du Mal « est un être vivant, spirituel, perverti et corrupteur ».[124] Elle sait aussi donner confiance, en nous certifiant que la puissance de Satan ne peut franchir les frontières que Dieu lui impose. Elle assure également que, si le diable est en mesure de tenter, il ne peut nous arracher notre consentment. Surtout la foi ouvre le coeur à la prière, où elle trouve sa victoire et son couronnement. Ainsi nous obtient-elle de triompher du mal par la puissance de Dieu.

Il reste assurément que la réalité démonologique, attestée concrètement par ce que nous appelons le mystère du Mal, reste une énigme qui enveloppe la vie des chrétiens. Nous ne savons guère mieux que les apôtres pourquoi le Seigneur le permet ni comment il le fait servir à ses desseins. Il se pourrait cependant que, dans notre civilisation éprise d'horizontalisme séculier, les explosions inattendues de ce mystère offrent un sens moins réfractoire à l'entendement. Elles obligent l'homme à regarder plus loin et plus haut, au-delà de ses évidences immédiates. A travers leur menace qui suspend notre marche, elles nous permettent de discerner qu'il existe un au-delà à déchiffrer et de nous tourner alors vers le Christ pour apprendre de lui la bonne nouvelle d'un salut grecieusement offert.

---

124 Paul VI, *ibid.*

Na vjeru nas uistinu poziva apostol Pavao kad kaže da se trebamo oduprijeti zloduhu, »čvrsti u vjeri«. Vjera nas doista uči da je stvarnost zla »biće živo, duhovno, pokvareno i zavodničko«[124]; vjera nam također zna dati pouzdanja obznanjujući nam da moć sotonska ne može preko granica što joj ih Bog postavi; također nam jamči da je đavao sposoban napastovati ali nemoćan iznuditi nam pristanak. Vjera nadasve otvara srce molitvi u kojoj nalazi pobjedu i proslavu, omogućujući nam milošću Božjom trijumf nad zlom.

Zasigurno stvarnost zloduha potvrđena konkretno onim što zovemo misterij zla i danas ostaje zagonetka što obuhvaća kršćanski život. Ne znamo mnogo više od apostola zašto Gospodin to dopušta i kako to služi njegovu naumu, ali se može dogoditi da u našoj civilizaciji obuzetoj ovozemnim horizontalizmom neočekivani bljesak toga misterija pruži prihvatljiviji smisao. To onda obvezuje čovjeka da gleda dalje i više, iznad neposrednih očevidnosti; da kroz prijetnje što priječe naš hod mognemo razabirati opstanak onostranosti koju treba odgonetnuti i usmjeriti se Kristu da bismo od njega čuli dobru vijest o milosnoj ponudi spasenja.

De quibusdam quaestionibus ad sexualem ethicam spectantibus

1. PERSONA HUMANA, secundum doctorum virorum nostrae aetatis aestimationem, tam penitus affici sexualitate perhibetur, ut haec in elementis annumeretur, quae hominis vitam praecipue informent. Ac revera, a sexu eae profluunt notae peculiares, quae in regione biologica, psychologica et spirituali personam ipsam efficiunt marem ac feminam, quaqeue propterea plurimam vim ac momentum habent ad explendam singulorum hominum maturitatem ad eosque societati inserendos. Quare, quod quisque facile animadvertere potest, hodie res, quae ad sexum pertinent, materia sunt, de qua crebro ac propalam agitur in libris, in commentaris et ephemeridibus, atque in ceteris communicationis socialis instrumentis.

Interea magis magisque invaluit morum corruptio, in cuius gravissimis indiciis ponenda est immoderata sexus praedicatio, eademque instrumentorum communicationis socialis spectaculorumque ope adeo progressa est, ut educationis campum invaserit communemque infecerit vulgi existimationem.

In hac rerum condicione, si ex una parte educatores, paedagogi, disciplinarumque moralium cultores, operam conferre potuerunt, ut bona utriusque sexus propria clariore in lumine ponerentur aptiusque traducerentur in vitae usum, ex altera parte alii opinationes proposuerunt vitaeque ducendae rationes, quae veris moralibus postulatis hominis repugnant, immo eo pervenerunt, ut ad edonismi licentiam viam sternerent.

Hinc factum est, ut etiam apud christianos doctrinae, morales normae vivendique rationes hucusque fideliter servatae, paucorum annorum spatio vehementer in discrimen vocata sint, ac multi hodie secum

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Persona humana* de quibusdam quaestionibus ad sexualem ethicam spectantibus, 29 decembris 1975: *AAS* 68 (1976), 77-96; *OR* 16 genn. 1976, pp. 1-2.

O nekim pitanjima seksualne etike

1. Ljudska osoba, po sudu znanstvenika našeg vremena, pod tako je dubokim utjecajem spolnosti da se spolnost mora ubrojiti među čimbenike koji poglavito određuju život čovjeka. Doista, osoba po spolnosti dobiva one značajke koje je na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom, te stoga imaju veliku snagu i značenje za postizanje zrelosti svakog pojedinog čovjeka i za njegovo uključivanje u društvo. Upravo stoga, svatko to lako opaža, danas se o svemu što se odnosi na seksualnost često i otvoreno govori u knjigama, revijama, novinama i u drugim sredstvima društvenog priopćivanja.

Postupno je, međutim, došlo do kvarenja ćudoređa čemu je jedan od najjasnijh znakova pretjerano isticanje seksa, a preko sredstava društvenog priopćavanja i predstava pokvarenosti je prodrla u područje odgoja i kvari javno mnijenje.

U tom sklopu, ako su neki odgojitelji, pedagozi i moralisti pripomogli da se bolje shvate i životno iskoriste posebne vrednote jednoga i drugog spola, drugi su naprotiv počeli zastupati takva mišljenja i oblike ponašanja koji su protivni istinskom ćudoređu i zahtjevima ljudskog bića, štoviše dotle su došli da širom otvaraju vrata neobuzdanu hedonizmu.

Zbog svega toga za nekoliko godina i među kršćanima snažno su uzdrmana učenja, ćudoredni kriteriji i način života koji su sve do tada vjerno čuvani, pa je danas mnogo onih koji se, suočeni sa shva-

quaerant, quid, tot pervagantibus opinionibus contrariis doctrinae quam ab Ecclesia receperunt, etiam nunc pro veritate retinere debeant.

2. In hac mentium perturbatione morumque corruptione fas non est Ecclesiam neglegenter se habere. Siquidem de quaestione agitur summi sane momenti sive ad singulorum christianorum vitam, sive ad socialem vitam nostrae aetatis quod attinet.[1]

Episcopi cotidie experimento cognoscunt augescentes difficultates, quibus laborant tum christifideles in percipienda sana doctrina de moribus, peculiarique modo de rebus quae ad sexum pertinent, tum etiam pastores in eadem doctrina efficaciter exponenda. Hi probe sciunt sibi pastorale munus iniungere, ut in re tantae gravitatis necessitatibus subveniant suorum fidelium; ac praeclara sane documenta de hac quaestione edita iam sunt a nonnullis sacris Pastoribus et a quibusdam Conferentiis Episcopalibus. Attamen, cum falsae opiniones pravaeque inde ortae agendi rationes disseminari ubique pergant, Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, pro munere suo in Ecclesia universali[2] ac de Summi Pontificis mandato, necessarium duxit hanc Declarationem promulgare.

3. Nostrae aetatis homines magis in dies sibi persuasum habent personae humanae dignitatem vocationemque id postulare, ut ipsi, rationis lumine ducti, bona virtutesque naturae suae insita detegant, continenter promoveant, in vitaeque suae actionem traducant, eo quidem consilio, ut magis in dies progredi possint.

Attamen in re morali aestimanda homo nequaquam arbitrio suo procedere potest: « In imo conscientiae legem detegit, quam ipse sibi non dat, sed cui oboedire debet . . . Nam homo legem in corde scriptam habet, cui parere dignitas eius est et secundum quam ipse iudicabitur ».[3]

Praeterea nobis christianis Deus per revelationem suam notum fecit suum salutis consilium, ac proposuit tamquam supremam atque immutabilem vitae normam, Christum, Salvatorem et Sanctificatorem, per doctrinam et exempla Ipsius, qui dixit: « Ego sum lux mundi: qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae ».[4]

---

1 Cf. *GS* 47: *AAS* 58 (1966), 1067; *EV* I, 1469.
2 Cf. Const. apost. *Regimini ecclesiae universae*, 15 aug. 1967, n. 29: *AAS* 59 (1967), 897; *EV* II, 1569.

ćanjima što su se tako proširila i koja su u suprotnosti s naukom što su je od Crkve primili, pitaju što da se danas smatra istinom.

2. Crkva ne može ostati ravnodušna pred tom pometnjom duhova i kvarenjem ćudoređa. Radi se ipak o pitanju koje ima golemu važnost, kako za osobni život kršćana tako i za život suvremenog društva.[1]

Biskupi svakodnevno opažaju kako ima sve više teškoća na koje vjernici nailaze u primanju zdrave moralne nauke, naročito u pitanjima seksualnosti, a pastiri u njenu uspješnu izlaganju. Snagom svoje pastirske službe oni se osjećaju pozvanima da u tako važnu pitanju odgovore potrebama vjernika koji su im povjereni. O toj stvari neki su od njih već objavili važne dokumente, a isto su učinile i neke biskupske konferencije. Unatoč tomu, budući da se pogrešna shvaćanja kao i zastranjenja koja iz njih proistječu na sve strane i dalje šire, Kongregacija za nauk vjere, u skladu sa svojom ulogom u općoj Crkvi[2] i po nalogu Vrhovnog Svećenika, smatrala je potrebitim objaviti ovu izjavu.

3. Ljudi našeg vremena sve su više uvjereni kako dostojanstvo i poziv ljudske osobe zahtijevaju da u svjetlu razuma čovjek otkriva vrednote upisane u svoju narav, da ih neprestance razvija i ostvaruje u svome životu u smislu sve većeg napretka.

No u pitanjima ćudoređa čovjek nikako ne može posvema samovoljno prosuđivati: *U dubini savjesti čovjek otkriva zakon koji on sam sebi ne daje ali kojemu se mora pokoravati. Taj glas, što ga uvijek poziva da ljubi i čini dobro a izbjegava zlo, kad zatreba, jasno odzvanja u intimnosti našeg srca: čini ovo, a izbjegavaj ono. Čovjek naime ima u srcu zakon što mu ga je Bog upisao. U pokoravanju tom zakonu jest isto čovjekovo dostojanstvo, i po tom zakonu će mu Bog suditi.*[3]

Osim toga, nama kršćanima Bog je po svojoj Objavi dao upoznati svoj naum spasenja i dao nam Krista, najviše i nepromjenljivo pravilo života, Spasitelja i Posvetitelja, po njegovoj nauci i primjerima, Njega koji reče: *Ja sam svjetlo svijeta; tko ide za mnom neće hodati u tami, nego će imati svjetlost života.*[4]

---

3 *GS* 16: *AAS* 58 (1966), 1037; *EV* 1, 1369.
4 *Io* 8, 12.

Hominis, igitur, dignitas vere promoveri nequit, nisi ordo essentialis eius naturae servatur. Fatendum quidem est, per civilis cultus decursum bene multas rerum condiciones vitaeque humanae necessitates mutatas esse atque in posterum etiam mutatum iri: at quilibet morum profectus et quodlibet vivendi genus contineri debent intra fines, quos statuunt immutabilia principia, quae innituntur in elementis constitutivis et relationibus essentialibus cuiusque humanae personae; quae elementa ac relationes historica adiuncta transcendunt.

Haec principia fundamentalia, quae humana ratio percipere potest, continentur in « lege divina, aeterna, obiectiva et universali, qua Deus consilio sapientiae et dilectionis suae mundum universum viasque communitatis ordinat, dirigit, gubernat. Huius suae legis Deus hominem participem reddit, ita ut providentia divina suaviter disponente, veritatem incommutabilem magis magisque cognoscere possit ».[5] Haec autem lex divina nostrae cognitioni pervia est.

4. Perperam, igitur, multi hodie negant sive in natura humana sive in lege revelata ullam aliam inveniri posse normam absolutam atque immutabilem de actionibus particularibus praeter eam, quae exprimitur per generalem legem caritatis et observantiae dignitatis humanae. Ad quod quidem probandum iidem hanc afferunt rationem: ea quae normae legis naturalis vel Sacrarum Scripturarum praecepta vocari solent, potius formae cuiusdam humani cultus particularis, certo historiae tempore expressae, habenda sunt.

At vero revelatio divina atque etiam, in rerum ordine sibi proprio, naturalis rationis sapientia, cum germanas attingunt humani generis necessitates, simul necessario in luce ponunt leges immutabiles in elementis constitutivis naturae hominis insitas, quae eaedem apparent in omnibus viventibus qui ratione praediti sunt.

Accedit, quod a Christo Ecclesia instituta est tamquam «columna et firmamentum veritatis».[6] Ipsa, auxiliante Spiritu Sancto, sine intermmissione custodit et sine errore tradit veritates ordinis moralis, atque authentice interpretatur non solum legem positivam revelatam, «sed etiam principia ordinis moralis ex ipsa natura humana profluentia»,[7] quae spectant ad plenum hominis profectum eiusque sanctifi-

5 *DH* 3: *AAS* 58 (1966), 931; *EV* I, 1047.
6 *1 Tim* 3, 15.
7 *DH* 14: *AAS* 58 (1966), 940; *EV* I, 1080; cf. Pius XI, Enc. *Casti connubii,* 31 dec. 1930: *AAS* 22 (1930), 579—580; Pius XII, Alloc. 2 nov. 1954: *AAS* 46

Ne može, stoga, biti prava promicanja čovjekova dostojanstva ako se ne vodi briga o temeljnom ustrojstvu ljudske naravi. Nema sumnje da su se u povijesti civilizacije promijenili mnogi uvjeti i okolnosti ljudskog života i da će se i dalje mijenjati. No svaki razvoj i svaki način života neminovno se mora kretati u okviru nepromjenljivih načela koja se zasnivaju na sastavnim elementima i odnosima bitnim za svaku ljudsku osobu. Ti elementi i ti odnosi nadilaze povijesnu promjenljivost.

Spomenuta temeljna načela, do kojih čovjek svojim razumom može doći, nalaze se u *božanskom zakonu, vječnom, objektivnom i sveopćem, po kojemu Bog, po odluci svoje mudrosti i ljubavi, uređuje, ravna i upravlja svijet i putove ljudske zajednice. Bog čini čovjeka dionikom toga svog zakona, tako da čovjek, po sretnom rasporedu božanske providnosti, može sve više i više prihvaćati nepromjenljivu istinu.*[5] A taj božanski zakon dostupan je našoj spoznaji.

4. Pogrešno, dakle, mnogi danas tvrde da ni u ljudskoj naravi ni u objavljenu zakonu nije moguće pronaći apsolutnu i nepromjenljivu normu za pojedinačno djelovanje, osim norme koja se izražava kao opći zakon ljubavi i poštivanja ljudske osobe. Da bi dokazali svoju tvrdnju, oni smatraju da u tzv. normama naravnoga zakona ili u zapovijedima Svetoga pisma više treba gledati izražaje neke kulture u točno određenom povijesnom razdoblju.

Božanska Objava, međutim, i u svome okviru filozofija, baveći se istinskim ljudskim potrebama, neizbježno zajednički ukazuju na opstojnost nepromjenljivih zakona upisanih unutar elemenata koji tvore ljudsku narav i koji se pokazuju jednakima kod svih razumnih bića.

Činjenica je da je Krist osnovao svoju Crkvu kao *stup i uporište istine.*[6] Uz pomoć Duha Svetoga ona neprestance čuva i nezabludivo prenosi istine moralnog reda te izvorno tumači ne samo pozitivni objavljeni zakon nego *i načela moralnog reda, što proizlaze iz same ljudske naravi*[7] i koja se odnose na pun razvoj čovjeka i njegovo posvećenje. Doista, Crkva je tijekom svoje povijesti za određen broj

---

(1954), 671—672; Ioannes XXIII, Enc. *Mater et magistra,* 15 maii 1961: *AAS* 53 (1961), 457; Paulus VI, Enc. *Humanae vitae,* 25 iul. 1968, n. 4: *AAS* 60 (1968), 483; *EV* III, 591.

cationem. Ecclesia reapse per totum suae historiae decursum semper retinuit certa legis naturalis praecepta vim habere absolutam atque immutabilem, eorumque violationem censuit doctrinae et spiritui Evangelii repugnare.

5. Cum autem ethica sexualis quaedam fundamentalia bona vitae humanae et christianae tangat, inde fit, ut ad illam pariter generalis haec doctrina applicetur. Hac in re principia ac normae habentur, quae Ecclesia tamquam doctrinae suae partem sine ulla dubitatione semper tradidit, quantumvis ipsis opiniones moresque mundi obstiterint. Quae quidem principia ac normae haudquaquam exorta sunt ex aliquo culturae genere, sed ex divinae legis naturaeque humanae cognitione; quapropter putari non possunt vim amisisse vel in dubium vocari, propterea quod novae culturae adiuncta intercesserint.

Haec quidem principia sunt, e quibus ductum sumpserunt consilia ac normae Concilii Vaticani II eo spectantia, ut talis vita socialis institueretur atque ordinaretur, in qua debita ratio haberetur aequalis dignitatis maris et feminae, differentia utriusque servata.[8]

Dum loquitur de indole sexuali hominis necnon de humana generandi facultate, Concilium animadvertit aesdem «mirabiliter exsuperare ea quae in inferioribus vitae gradibus habentur».[9] Deinde singillatim pertractat principia et regulas, quae sexualitatem humanam in matrimonio respiciunt, quaeque in propria eius functionis finalitate innituntur.

Ad rem quod attinet, Concilium declarat honestatem actuum vitae coniugalis, secundum veram hominis dignitatem ordinatorum, «non a sola sincera intentione et aestimatione motivorum pendere, sed obiectivis criteriis, ex personae eiusdemque actuum natura desumptis, determinari debere, quae integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris observant».[10]

Postrema haec verba summatim perstringunt Concilii doctrinam — antea fusius in eadem Constitutione explicatam[11] — de actus sexualis finalitate deque praecipua regula eius moralitatis: honestas enim huius actus tunc in tuto posita est, cum haec finalitas servatur.

Idem hoc principium, quod Ecclesia ex divina revelatione suaque authentica legis naturalis interpretatione haurit, constituit etiam trans-

---

8 Cf. *GE* 1, 8: *AAS* 58 (1966), 729-730, 734-736; *EV* I, 822, 839; *GS* 29, 60, 67: *AAS* 58 (1966), 1048 s., 1080 s., 1088 s.: *EV* I, 1410, 1519, 1547.

9 Cf. *GS* 51: *AAS* 58 (1966), 1072; *EV* I, 1483.

propisa naravnog zakona uvijek smatrala da imaju apsolutnu i nepromjenljivu vrijednost, a u njihovu kršenju vidjela je protivljenje nauci i duhu Evanđelja.

5. Budući da se seksualna etika tiče i nekih temeljnih vrednota ljudskoga i kršćanskog života, na nju se isto tako primjenjuje ta opća nauka. U tom području ima načela i pravila koje je Crkva bez ikakva dvoumljenja kao dio svoje nauke uvijek prenosila, koliko god im se svijet svojim shvaćanjima i običajima opirao. Ta načela i ta pravila zaista nisu plod jedne određene kulture, već proistječu iz spoznaje božanskog zakona i ljudske naravi. Stoga ih se ne može smatrati preživjelima ili ih dovoditi u pitanje zbog novonastalih kulturalnih prilika.

Upravo tim načelima nadahnuti su poticaji i smjernice II. vatikanskog sabora da se gaji i organizira takav društveni život gdje će se voditi briga o jednakom dostojanstvu muškarca i žene uz poštivanje njihove različnosti.[8]

Govoreći o daru spolnosti kod ljudskog bića i o ljudskoj sposobnosti rađanja, Sabor je pripomenuo da *to čudesno nadilazi ono što se događa kod nižih stupnjeva života.*[9] Zatim pojedinačno razglaba načela i kriterije što se odnose na ljudsku seksualnost u braku, a imaju uporište u samoj posebnoj svrsi koju brak ima.

S obzirom na to Sabor izjavljuje da moralna ispravnost čina, koji su vlastiti bračnom životu i u skladu s pravim ljudskim dostojanstvom, ne *ovisi samo o iskrenoj nakani i ocjeni motiva, nego je treba odrediti prema objektivnim kriterijima koji, u okviru iskrene ljubavi, poštuju potpuni smisao uzajamnog darivanja i rađanja koje odgovara čovjeku.*[10]

Upravo navedenim riječima ukratko je sažeta nauka Sabora o usmjerenosti spolnog čina i o glavnom kriteriju njegove moralnosti, nauka koja je u Konstituciji prethodno opširnije iznesena.[11] Poštivanje njegove usmjerenosti jamstvo je za njegovu potpunu ispravnost.

To načelo, koje Crkva crpe iz božanske Objave i iz svoga izvornog tumačenja prirodnog zakona, uporište je također njenoj drevnoj nauci

10 *Ibid.*, cf. etiam n. 49: *l. mem.*, pp. 1069-1070; *EV* I, 1475 s.
11 *GS* 49, 50: *l. mem.*, pp. 1069-1072; EV I, 1475-1480.

laticiam eius doctrinam, secundum quam potestatis sexualis usus non accipit veram suam significationem probitatemque moralem, nisi in matrimonio legitimo.[12]

6. Huic autem Declarationi propositum non est, ut omnes sexualis facultatis abusus tractentur, neque ut cuncta enucleentur quae castitatis cultus secum inferat, sed potius ut Ecclesiae normae repetantur de certis quibusdam doctrinae capitibus, cum iam vehementer necesse esse videatur gravibus erroribus ac pravis agendi rationibus adversari, quae late disseminantur.

7. Multi his diebus ius vindicant ad sexualem iunctionem ante initum matrimonium, saltem ubi firma voluntas nubendi atque affectio iam quodammodo coniugalis in amborum animis postulant illud complementum, quod ipsi connaturale esse arbitrantur; idque praesertim, quoties matrimonii celebratio externis rerum adiunctis impeditur, vel haec intima coniunctio necessaria iudicatur, ut amor ipse permaneat.

Huiusmodi opinio christianae doctrinae adversatur, quae statuit qualemcumque genitalem hominis actionem matrimonii terminis contineri debere. Quantumvis enim firmum est eorum propositum, qui praematuris hisce iunctionibus sese vinciunt, nihilominus hae iunctiones haud sinunt, ut sinceritas ac fidelitas mutuae necessitudinis inter viri ac mulieris personas in tuto ponantur, nec praestertim ut haec necessitudo a cupiditatum et arbitrii mobilitate protegatur. Atqui stabilem Christus Dominus voluit iunctionem illam, eamque ad nativam restituit condicionem, in ipsa sexus differentia fundatam. «Non legistis quia qui fecit hominem ab initio masculum et feminam fecit eos et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una? Itaque iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet».[13] Verbis etiam apertioribus S. Paulus loquitur, cum docet, si caelibes vel viduae continenter vivere non possint, aliam optionem ipsis non dari, quam stabilem conubii unionem: «Melius est enim nubere quam uri».[14] Per matrimonium, enim, amor inter conigues amori illi inseritur, quo Christus irrevocabili modo Ecclesiam diligit;[15] Coitus vero corporum in impudictia[16] contaminat templum Spiritus Sancti, quod christianus ipse factus est. Coniunctio igitur carnalis legitima non est, nisi consortium vitae inter virum et mulierem perpetuum instauratur.

---

12 Haec Declaratio non complectitur omnes morales normas de vita sexualli in matrimonio, cum in Litteris encyclicis *Casti connubii et Humanae vitae* perspicue expositae sint.

13 Cf. *Mt* 19, 4-6.

prema kojoj upotreba seksualne sposobnosti nalazi svoj pravi smisao i svoju moralnu ispravnost samo u zakonitu braku.[12]

6. Ova Izjava ne kani raspravljati o svim zloporabama seksualne sposobnosti ni o svemu što se odnosi na život u čistoći, već se u njoj želi ponoviti učenje Crkve o nekim posebnim pitanjima, znajući kako je potrebno hitno se suprotstaviti uvelike proširenim teškim zabludama i iskrivljenu ponašanju.

7. Mnogi danas brane pravo na spolne odnose prije braka bar ondje gdje čvrsta spremnost na vjenčanje i, u nekom smislu, već postojeća bračna privrženost tih osoba zahtijeva to dopunjenje, koje oni smatraju naravnim, pogotovu ako je vjenčanje nemoguće zbog vanjskih prilika ili ako se takva bliskost čini neminovnom radi očuvanja ljubavi.

Takvo poimanje u suprotnosti je s kršćanskim naučavanjem prema kojem se bilo koji čin ljudske spolnosti može obavljati samo unutar braka. Koliko god bila čvrsta odluka onih što se prerano upuštaju u takve odnose, ipak je istina da oni nipošto nisu kadri u punoj iskrenosti i vjernosti osigurati međusobni odnos muškarca i žene, a još manje mogu ga zaštititi od pristrane površnosti i hirova. Isus Krist htio je, međutim, da ta sprega bude postojana i on ju je ponovno uspostavio u njenu prvotnu stanju koje se temelji na razlici spolova. *Zar niste čitali: Stvoritelj od početka muško i žensko stvori ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo? Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo. Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.*[13] Sveti Pavao govori još otvorenije učeći da neoženjeni i udovice, ako ne mogu živjeti uzdržljivo, nemaju drugog izbora osim postojane ženidbene veze: *Bolje je ženiti se negoli izgarati.*[14] Ženidbom se, naime, ljubav bračnih drugova ukorjenjuje u neopozivu ljubav kojom Krist ljubi Crkvu,[15] dok tjelesno sjedinjenje u bestidnosti[16] kalja hram Duha Svetoga, kojim je kršćanin postao. Stoga tjelesno sjedinjenje nije zakonito ako između muškarca i žene nije sklopljena definitivna zajednica života.

Hoc semper intellexit ac docuit Ecclesia,[17] quae ceterum maximam reperit consensionem cum doctrina sua in humanae sapientiae rationibus atque in historiae testimoniis.

Experientia docet amorem stabilitate coniugii muniendum esse, ut sexualis copulatio finalitatis sibi propriae dignitatisque humanae postulatis reapse satisfaciat. Haec autem postulata coniugale exigunt foedus sancitum ac defensum a societate; quod quidem foedus vitae statum instaurat, qui sive ad exclusoriam iunctionem viri ac mulieris, sive etiam ad ipsorum familiae totiusque humanae societatis bonum summi est momenti. Ac revera plerumque sexuales coniunctiones, quae legitimum matrimonium praecedunt, prolis excludunt exspectationem. Amor ille, qui tamquam coniugalis perperam proponitur, in amorem paternum atque maternum excrescere, ut omnino oportet, non poterit; idque, si forte contigerit, in detrimentum profecto cedet liberorum, quippe qui stabili priventur convictu, ubi rite adolescant ac viam ac subsidia reperiant sese toti societati inserendi.

Consensio igitur eorum, qui sese in matrimonio iungere cupiunt, exterius significari debet ac tali quidem modo, ut coram societate quoque valere possit. Fideles autem oportet secundum Ecclesiae leges declarent suum ad societatem coniugalem ducendam consensum, qui quidem efficit, ut conubium fiat Christi sacramentum.

8. Nostra aetate, contra perpetuam Magisterii doctrinam ac moralem populi christiani sensum, aliqui — secuti indicia psychologicae naturae — coeperunt indulgenter iudicare, immo etiam prorsus excusare relationes homosexuales quarundam personarum.

Distinctionem instituunt — quae ceterum non sine causa fieri videtur — inter homosexuales, quorum proclivitas nata ex falsa educatione vel infecta maturitate sexuali vel consuetudine vel pravo exemplo aliisve similibus causis, ad tempus tantum exsistit at saltem insanabilis non est, et homosexuales, qui tales sunt in perpetuum ob quoddam quasi impulsus innati genus aut vitiatam constitutionem, quae existimatur sanari non posse.

Ad alterum hunc ordinem hominium quod spectat, nonnulli argumentantur eorum propensionem adeo naturalem esse, ut considerari debeat tamquam licitas illis reddens relationes homosexuales intra

---

14 *1 Cor* 7, 9,

15 Cf. *Eph* 5, 25-32.

16 Extramatrimonialis sexuum coniunctio expresse damnata est: *1* Cor 5, 1-6. 9; 7, 2; 10, 8; *Eph* 5, 5-7; *I Tim* 1, 10; *Hebr* 13, 4; apertis quidem argumentis: *1 Cor* 6, 12-20.

Eto, tako je Crkva uvijek mislila i naučavala[17] nalazeći, uostalom, da se njena nauka i duboko slaže s ljudskim mudrim razmišljanjem i s poukama povijesti.

Da bi spolno sjedinjenje bilo istinski u skladu sa zahtjevima svoje usmjerenosti, koji su mu vlastiti, i s ljudskim dostojanstvom na temelju iskustva znademo koliko je potrebno da ljubav nađe zaštitu u postojanosti braka. Ti zahtjevi traže ženidbeni ugovor što ga društvo određuju i osigurava, tako da se njime uspostavlja životno stanje koje ima preveliku važnost, kako za tu isključivo zajednicu muškarca i žene, tako i za dobro njihove obitelji i ljudskog društva. Predbračni odnosi, ponajčešće međutim, isključuju porod. Ono što se prikazuje kao bračna ljubav ne može se, kao što bi inače moralo biti, produžiti u očinsku i materinsku ljubav. Ako do poroda i dođe, bit će to na štetu djece, jer neće imati ozračja sigurnosti u kojoj bi morala rasti i u njoj pronalaziti putove i pomagala za svoje uključivanje u cjelinu društva.

Pristanak što ga uzajamno daju osobe koje se žele združiti u braku mora se izvana očitovati, u postupku kojim brak postaje valjanim pred društvom. Što se vjernika tiče, oni moraju u skladu sa zakonima Crkve izraziti svoj pristanak na uspostavu bračne zajednice, kojim njihova ženidba postaje sakrament u Kristu.

8. Unatoč trajnu naučavanju Učiteljstva i ćudorednu osjećanju kršćanskog naroda, neki su u naše dane, polazeći od zapažanja psihološke naravi, počeli popustljivo suditi ili čak posve opravdavati homoseksualne odnose kod nekih osoba.

Oni među homoseksualcima razlikuju, i čini se ne bez razloga, one čija je sklonost prolazna, ili bar nije neizlječiva, jer je plod lošeg odgoja, nedostatka normalnoga seksualnog razvoja, navike, zlih primjera i drugih sličnih uzroka, i homoseksualce koji su naprosto takvi zbog neke vrsti urođene sklonosti ili bolesne konstitucije za koju se smatra da je neizlječiva.

Što se tiče pripadnika ove druge skupine, neki zaključuju da je njihova sklonost u toj stvari tako naravna da bi valjalo smatrati kako ona, bar što se njih tiče, opravdava homoseksualne odnose unutar

---

17 Cf. Innocentius IV, Ep. *Sub catholicae proffessione,* 6 mar. 1254: DS 835. Pius II, Propos. damn. in Ep. *Cum sicut accepimus,* 14 nov. 1459: DS 1367. Decreta S. Officii, 24 sept. 1665; DS 2045; 2 mar. 1679; DS 2148. Pius XI Enc. *Casti connubii* 31 dec. 1930: AAS 22 (1930), 553—559.

sinceram vitae amorisque communionem matrimonii consimilem, quatenus ipsi sibi videantur vitam solitariam tolerare minime valere.

Profecto, dum pastoralis animarum cura agitur, tales homosexuales suscipiendi sunt cum considerata animi lenitate iidemque in spem sunt erigendi se difficultates suas suamque alienationem socialem esse aliquando superaturos. Eorum quoque culpabilitas prudenter iudicabitur. Verumtamen nullam adhiberi licet viam aut rationem pastoralem, quae eisdem tribuat excusationem moralem, propterea quod hi actus talium hominum condicioni congruentes aestimentur. Etenim, secundum obiectivum rerum ordinem moralem iunctiones homosexuales sunt actus, qui sua necessaria et essentiali ordinatione privantur. In Sacris Scripturis reprobantur uti graves depravationes, immo exhibentur tamquam funesta repudiationis Dei consecutio.[18] Haec quidem Divinarum Scripturarum sententia non sinit, ut conculudatur eos omnes, qui ista deformitate laborent, hac de causa iam in personali culpa esse; nihilominus testatur actus homosexualitatis suapte intrinseca natura esse inordinatos, neque unquam ullo moto approbari posse.

9. Saepe hodie in dubium vocatur vel aperte negatur tradita catholicae Ecclesiae doctrina, secundum quam masturbatio gravem in re morali deordinationem constituit. Psychologia et sociologia, uti aiunt, ostendunt illam, praesertim in adulescentibus, ad maturescentem sexualitatem communiter pertinere, ac nihil propterea verae et gravis culpae in ea contineri, nisi quatenus consulto quis se dederit solitariae voluptati in eo ipso circumclusae («ipsatio»): quo in casu actum utique omnino opponi communioni amoris inter diversi sexus personas, quam quidem contendunt praecipuum esse propositum usus sexualis facultatis.

Haec tamen opinio et doctrinae et consuetudini pastorali Ecclesiae catholicae adversatur. Qualiscumque vis est aliquarum argumentationum indolis biologicae vel philosophicae, quibus interdum usi fuerunt theologici, revera tum Ecclesiae Magisterium — per decursum constantis traditionis — tum moralis christifidelium sensus sine dubitatione firmiter tenent masturbationem esse actum intrinsece gra-

---

18 *Rom* 1, 24—27: «Propter quod tradit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis adficiant corpora sua in semetipsis, qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium et coluerunt et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae; nam feminae eorum im-

iskrene zajednice života i ljubavi, slične braku, ukoliko se takvi osjećaju nesposobnima za život u samoći.

Uistinu, ako je riječ o pastoralnom djelovanju, takve homoseksualce valja prihvatiti s razumijevanjem i podržavati ih u nadi da će nadvladati svoje osobne teškoće i svoju društvenu neprilagođenost. O njihovoj krivnji valja prosuđivati razborito. Ne smije se, međutim, primijeniti nikakav pastoralni postupak koji bi im pružao moralno opravdanje, zato što bi ti čini bili u skladu s njihovim stanjem. Prema objektivnom moralnom redu, čini u homoseksualnim odnosima lišeni su svoga bitnog i nenadomjestivog cilja. Sveto pismo osuđuje ih kao tešku izopačenost i čak ih prikazuje kao kobnu posljedicu napuštanja Boga.[18] Na temelju takva stava Svetog pisma ipak se ne može zaključiti da su svi koji zbog te nastranosti trpe za nju i osobno odgovorni, već se time zapravo kaže da su homoseksualni čini u svojoj biti neuredni i da se ni u kojem slučaju ne smiju odobriti.

9. Danas se često dovodi u sumnju ili se otvoreno napada tradicionalna katolička nauka prema kojoj je masturbacija teški moralni nered. Govore da psihologija i sociologija pokazuju kako je ona, naročito u doba sazrijevanja, redovita pojava u spolnom razvoju. Tu ne bi bilo stvarnog i teškog grijeha, izuzev da se netko svojevoljno prepusti samozadovoljavanju zatvarajući se u sama sebe (»ipsacija«), jer bi u tom slučaju takav čin bio bivstveno suprotan ljubavnom sjedinjenju raznospolnih osoba koje neki smatraju najvažnijim kada se radi o upotrebi dara spolnosti.

Takvo shvaćanje u suprotnosti je s naukom i pastoralnom praksom katoličke Crkve. Ne znam kakva bila valjanost određenih argumenata biološke i filozofske naravi, koje ponekad nalazimo i kod teologa, neprijeporno je da je crkveno Učiteljstvo u neprekidnoj predaji, kao i moralni osjećaj vjernika, masturbaciju bez kolebanja smatralo činom koji je teški nutarnji nered.[19] Poglaviti je razlog za to, bez obzira

---

mutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes et mercedem quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes». Cf. etiam quae dicit S. Paulus de masculorum concubitoribus in *1 Cor* 6, 10; *1 Tim* 1, 10.

viterque inordinatum.[19] Potissima huius veritatis ratio in eo posita est, quod, quaecumque est ipsa agendi causa, deliberatus usus facultatis sexualis extra rectum coniugale commercium essentialiter eius fini contradicit. In eo namque deest relatio sexualis, quae ordine morali postulatur, quae nempe ad effectum deducit «integrum sensum mutuae donationis ac humanae procreationis in contextu veri amoris».[20] Ad eam igitur rectam relationem referenda est omnis deliberata exercitatio sexualitatis. Etiamsi statui non possit S. Scripturam hoc peccatum peculiari quodam nomine damnare, tamen Ecclesiae traditio iure meritoque intellexit illud in Novo Testamento improbari, cum sermo fit de «immunditia» vel de «impudicitia» aliisve vitiis castitati et continentiae contrariis.

Socologicae inquistitiones demonstrare quidem valent huius deordinationis crebritatem secundum loca, incolarum varietates vel rerum temporumque adiuncta, quae consideranda suscipiuntur; et sic facta ipsa colliguntur. At facta non praebent regulam, qua actuum humanorum honestas iudicari possit.[21] Crebritas huius rei, de qua agitur, consocianda quidem est cum ingenita hominis debilitate ex originali peccato orta, sed etiam cum amisso Dei sensu, cum morum corruptione per vitiorum mercaturam inducta, cum effrenata tot spectaculorum ac scriptorum licentia, nec non cum oblivione pudoris, qui custos est castitatis.

Psychologia hodierna complura valida et utilia indicia suppeditat de masturbationis argumento, ex quibus aequius iudicium de responsabilitate morali feratur atque pastoralis actio convenienter dirigatur. Eadem adiuvare potest ad intellegendum, quo pacto immaturitas adulescentiae, quae nonnumquam ultra hanc aetatem protrahitur, vel aequilibritatis psychologicae defectus vel consuetudo suscepta afficere possint hominis agendi rationem, cum imminuant actum deliberationem et efficiant, ut subiective non semper culpa gravis contrahatur. Sed in universum absentia gravis responsabilitatis praesumi non debet; quod si contingit, ipsa hominum potestas moraliter agendi haud agnoscitur.

In ipso autem pastorali ministerio ad aequum iudicium faciendum in singulis casibus, universa et consueta alicuius hominis operandi ratio aestimari debet non solum quod attinet ad caritatis et iustitiae exer-

---

19 Cf. Leo IX. Ep. *Ad splendidum nitentis*, a. 1054: DS 687—688. Decretum S. Officii, 2 mar. 1679: DS 2149; Pius XII, Alloc. 8 oct. 1953. AAS 45 (1953), 677-678; 18 maii 1956: AAS 58 (1956), 472-473.

20 *GS* 51: *AAS* 58 (1966), 1072; *EV* I, 1483.

na pobude s kojih do masturbacije dolazi, u tome što se svojevoljno upotrebljavanje spolne sposobnosti izvan normalnog spolnog općenja bitno kosi s njenom svrhom. Pri tome nema naime spolnog odnosa, što ga traži moralni poredak, i po kojem se ostvaruje, *u okviru iskrene ljubavi, potpuni smisao uzajamnog darivanja i rađanja.*[20] Stoga se samo u okviru toga ispravnog odnosa može svojevoljno upotrebljavati spolna sposobnost. Premda se sa sigurnošću ne može utvrditi da Sveto pismo posebice osuđuje taj grijeh, predaja Crkve s pravom smatra da je on u Novom zavjetu osuđen kad se govori o »nečistoći«, »besramnosti« i drugim porocima suprotnim čistoći i uzdržljivosti.

Sociološkim istraživanjima može se upoznati učestalost ovog nereda zavisno o mjestima, pojedinim populacijskim skupinama ili posebnim okolnostima koje se uzimaju u obzir. Tako se otkrivaju činjenice. No same činjenice ne pružaju kriterij za prosuđivanje moralne valjanosti ljudskih čina.[21] Učestalost pojave o kojoj govorimo svakako se mora povezivati s čovjekovom urođenom slabošću zbog iskonskog grijeha, kao i s gubitkom osjećanja Boga i s kvarenjem ćudoređa do kojeg dolazi uslijed komercijalizacije poroka, razuzdanosti tolikih predstava i izdanja, a ujedno zbog napuštanja stida koji je čuvar čistoće.

Suvremena psihologija s obzirom na masturbaciju pruža neke podatke koji mogu korisno poslužiti za pravilno prosuđivanje moralne odgovornosti i za usmjeravanje pastoralnog djelovanja. Uz njenu pomoć uviđamo kako nezrelost u doba sazrijevanja, koja se kadikad može protegnuti i preko te životne dobi, potom nedostatak psihičke uravnoteženosti kao i stečena navika, mogu utjecati na ponašanje umanjujući slobodu čina tako da se subjektivno uvijek ne radi o teškome grijehu. Ipak, općenito se ne smije pretpostavljati da teške odgovornosti nema, jer to bi značilo poreći da su ljudi sposobni moralno djelovati.

U samoj pak pastoralnoj službi, u svrhu ispravnog prosuđivanja pojedinih slučajeva, valja voditi brigu o cjelokupnom redovitom ponašanju nekog čovjeka, ne samo u pogledu djelotvorne ljubavi i prav-

citationem, verum etiam ad curam, qua peculiare castitatis praeceptum ab eo observatur. Praecipue ergo videndum est, sintne adhibita subsidia neccessaria, cum naturalia tum supernaturalia, quae christiana ascesis ex diuturna sua experientia commendat ad cupiditates edomandas et ad virtutis profectum consequendum.

10. Observantia legis moralis in re sexuali, sicut et exercitatio castitatis, in periculum haud leve adducta est, praesertum inter christianos minus ferventes, ob hodiernam proclivitatem ad circumscribendam quam maxime realitatem gravis peccati, saltem in vita hominum concreta, immo ad eam subinde omnino infitiandam.

Sunt etiam qui eo usque progressi sunt, ut affirment peccatum mortale, quod hominem a Deo seiungat, habendum esse tantummodo recusationem directam et formalem, qua quis Deo vocanti sese opponat, vel cum quis, sui solius amans, penitus deliberateque excludat proximi amorem. Tunc videlicet solum illi dicunt intercedere «optionem fundamentalem», id est decisionem voluntatis, quae totam personam humanam obstringat, quaeque requiratur ut mortale exsistat peccatum; per hanc nempe optionem hominem ex imis personae suae suscipere vel ratum habere fundamentalem quendam habitum erga Deum vel erga homines. Ex contrario, animadvertunt, actus dictos »periphericos» — in quibus negant plerumque electionem esse decretoriam — non eo usque procedere, ut iidem mutent optionem fundamentalem; idque tanto minus, quod saepius ex consuetudine proficiscantur. Hos actus, igitur, posse quidem infirmare optionem fundamentalem, non ita tamen, ut funditus illam evertant. Atqui, secundum hos auctores, immutatio optionis fundamentalis erga Deum difficilius evenit in regione vitae sexualis, ubi homo communiter non violat ordinem moralem aliquo actu plene deliberato et responsabili, sed potius impulsu passionis suae, debilitate vel immaturitate, nonnumquam etiam vana illa opinione, qua putat se ita testificari suum in proximos amorem; quibus causis saepe additur pondus isporum socialium adiunctorum.

Re quidem vera optio fundamentalis tandem apte definit moralem hominis propensionem; eadem tamen radicitus commutari potest actibus singularibus, praesertim cum hi, ut saepe accidit, iam prae-

---

21 «Si investigationes sociologicae utiles sunt ad melius cognoscendum habitum mentis hominum, qui certo quodam sunt loco, sollicitudines et necessitates corum, quibus verbum Dei praedicamus, necnon oppugnatio nes, quibus humana aetatis nostrae ratio illi adversatur eam pervulgatam sententiam sequendo, ex qua nulla aequa scientiae forma extra ipsam altiorem

de već i s obzirom na njegova nastojanja u pogledu naročite zapovijedi čistoće. Poglavito dakle valja vidjeti da li su upotrijebljena prijeko potrebna naravna i nadnaravna sredstva koja kršćanska ascetika uvijek preporučuje radi svladavanja strasti i napredovanja u kreposti.

10. Poštivanje prirodnog zakona u području spolnosti, kao i održavanje čistoće, došlo je u ne baš malu opasnost, naročito kod manje revnih kršćana, zbog današnje težnje da se što je moguće više umanji — dapače da se potom i sasvim zaniječe — stvarnost teškoga grijeha, bar unutar konkretnoga ljudskog života.

Ima ih također koji su dotle došli da tvrde kako bi se o smrtnom grijehu, koji čovjeka odvaja od Boga, radilo samo onda kad je posrijedi izravno i izričito odbijanje kojim se čovjek suprotstavlja Božjem pozivu, ili da bi bio u sebičnosti kojom netko potpunoma i svjesno isključuje ljubav prema bližnjemu. Jedino tada, kažu, radilo bi se o »temeljnom izboru«, o voljnoj odluci koja posvema prožima osobnost i koja je prijeko potrebna da može doći do smrtnog grijeha. Njome bi čovjek u dubinama svoje osobnosti prihvatio i potvrdio svoj temeljni stav prema Bogu i ljudima. Nasuprot tome, čini koje zovu »perifernima« (i koji, kako vele, općenito nisu presudno opredjeljenje) ne bi bili kadri preobličiti temeljni izbor, tim manje što do njih često dolazi, kao što se opaža, iz navike. Oni stoga temeljni izbor mogu oslabiti ali ga ne mogu promijeniti. Zato, po tim autorima, do promjene temeljnog izbora prema Bogu još teže dolazi kad se radi o spolnoj djelatnosti gdje čovjek općenito ne krši moralni poredak sasvim promišljeno i odgovorno već više pod utjecajem svoje strasti, svoje slabosti i nezrelosti, a ponekad također i zato što si utvara da tako bližnjima posvjedočuje svoju ljubav; k tome, često se spominje i prisila od društvene sredine.

Zaista, temeljni čovjekov izbor na kraju krajeva određuje kakvo je čovjekovo moralno usmjerenje. No ono može biti sasvim izmijenjeno pojedinim činima, pogotovu ako su ti čini, kao što se često

---

doctrinam exsistat, conclusiones eiusmodi investigationum non iudicium seu, uti dicunt, criterium veritatis, normae vim obtinens, efficere valent» (Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni,* 8 dec. 1970: *AAS* 63, 1971, 102; *EV* III, 2883).

parati sint praecedentibus actionibus modo magis superficiali positis. Utcumque autem id est, haud recte affirmatur singulares actus non sufficere, ut mortale peccatum patretur.

Secundum Ecclesiae doctrinam, peccatum mortale, quod Deo opponitur, non continetur sola recusatione formali et directa praecepti caritatis; illud enim invenitur etiam in hac oppositione contra verum amorem, quam prae se fert quaevis deliberata transgressio uniuscuiusque legis moralis in re gravi.

Christus ipse designavit duplex amoris mandatum velut vitae moralis fundamentum. Sed ex hoc mandato «universa lex pendet et prophetae»;[22] quamobrem alia praecepta peculiaria complectitur. Ac revera adolescenti interroganti: «... quid boni faciam ut habeam vitam aeternam?» respondit Iesus: «Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata ... : Non homicidum facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, honora patrem tuum et matrem tuam, et diliges proximum tuum sicut teipsum».[23]

Peccat, igitur, homo mortaliter non tunc tantum, cum eius actus procedit ex directo contemptu Dei et proximi, verum etiam cum ipse sciens ac volens, quacumque ex ratione, eligit aliquid graviter inordinatum. In hac enim electione, ut dictum est supra, iam continetur despicientia praecepti divini: homo se ipsum deflectit a Deo et caritatem amittit. Atqui, secundum christianam traditionem Ecclesiaeque doctrinam, et sicut recta ratio agnoscit, ordo moralis sexualitatis amplectitur bona vitae humanae adeo praestantia, ut omnis directa violatio eiusdem ordinis obiective sit gravis.[24]

Fatendum quidem est in peccatis indolis sexualis, perspectis eorum genere et causis, facilius fieri, ut liber consensus non plene praestetur; quocirca prudentiam et cautionem postulari in quovis iudicio ferendo de hominis responsabilitate. Hac in re peropportune repetuntur verba Sacrarum Scripturarum: «... homo enim videt ea quae parent: Dominus autem intuetur cor».[25] Attamen, si haec prudentia commendatur in iudicanda subiectiva gravitate alicuius singularis actus pravi, minime inde sequitur, ut opinari liceat in rerum sexualium provincia peccata mortalia non committi.

Animarum ergo pastores patientia uti debent et bonitate: verum ipsis non permittitur, ut inania reddantur Dei mandata, neve plus aequo minuantur propria hominum officia. «Porro si nihil de salutari

---

22 *Mt* 22, 40.
23 *Mt* 19, 16—19.
24 Cf. superiores notae 17, 19; Decretum S. Officii, 18 mar. 1666; DS 2060;

događa, prethodno pripravljeni drugim, više površnim činima. U svakom slučaju, nije istina da i samo jedan od takvih čina ne bi mogao biti dostatan da dođe do smrtnoga grijeha.

Prema nauci Crkve, smrtni grijeh kojim se netko Bogu protivi nije samo u izričitom i izravnom odbijanju zapovijedi ljubavi, već je isto tako u suprotstavljanju pravoj ljubavi do kojeg dođe prilikom svakog promišljenog prestupanja bilo kojeg ćudorednog zakona u teškoj stvari.

Sam Krist upozorio je na dvostruku zapovijed ljubavi kao na temelj moralnog života. A o toj zapovijedi *visi sav Zakon i Proroci,*[22] ona, dakle, obuhvaća sve pojedinačne propise. Zaista, mladiću koji ga je pitao: *Koje mi je dobro činiti da imam život vječni?* Isus je odgovorio: *Ako hoćeš u život ući, čuvaj zapovijedi:... ne ubij, ne čini preljuba, ne ukradi, ne svjedoči lažno, poštuj oca i majku, i ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga.*[23]

Čovjek dakle ne griješi smrtno samo onda kad neki njegov čin izravno proizlazi iz preziranja Boga i bližnjega, već kad se s bilo kojeg razloga svjesno i slobodno opredijeli za nešto što je teško neuredno. Već je, naime, u tom izboru, kao što smo kazali, uključen prezir božanske zapovijedi. Čovjek se zato udaljuje od Boga i gubi ljubav. Uostalom, sukladno kršćanskoj predaji, a i spoznaji zdrava razuma, ćudoredni seksualni poredak odnosi se na tako uzvišene vrednote ljudskog života da je svako izravno kršenje tog poretka objektivno teške naravi.[24]

Valja ipak priznati da se kod grijeha u području spolnosti, gledamo li njihovu vrstu i uzroke, vrlo lako dogodi da nema potpuno slobodna pristanka što upozoravaju na razboritost i oprez pri prosuđivanju osobne odgovornosti. Ovdje svakako veoma pristaju riječi Svetog pisma: *Čovjek gleda na oči, a Gospodin gleda što je u srcu.*[25] Ipak, ako se i preporučuje velika razboritost pri prosuđivanju subjektivne težine pojedinog grešnog čina, to nipošto ne znači, da valja polaziti od pretpostavke kako se u području seksualnosti ne mogu počiniti smrtni grijesi.

Na pastirima je dakle da pokažu strpljivost i dobrotu. Ne smiju, međutim, niti obezvrijediti zapovijedi Božje niti do krajnjih granica umanjiti odgovornost ljudskih osoba. *Najizvrsniji je oblik ljubavi*

Paulus VI. Enc. *Humanae vitae,* nn. 13, 14: *AAS* 60 (1968), 489—491; *EV* III, 599 s.

25 *I Sam* 16, 7.

Christi doctrina demittere praecellens quoddam caritatis erga animos genus est, at idem semper cum tolerantia atque caritate coniungatur oportet, quarum ipse Redemptor, cum hominibus et colloquens et agens, exempla prodidit. Is enim, cum venisset non ad iudicandum, sed ad salvandum mundum, acerbe quidem severus in peccata, sed patiens ac misericors in peccatores fuit».[26]

11. Ut supra dictum est, huis Declarationi est propositum, ut in hodiernis rerum adiunctis fideles de certis erroribus agendique rationibus commoneantur, a quibus cavere debent. At virtus castitatis minime tota sistit in praedictis culpis vitandis; eadem postulat, ut ad altiora etiam quaedam bona assequenda spectetur. Eiusmodi enim virtus est, quae integram personam attingat, quoad eius internam et externam agendi rationem.

Hac quidem virtute pro variis vitae suae statibus homines ornari debent: alteri virginitatem aut coelibatum Deo sacrum profitentes, qua quidem, eminenti ratione ipsi facilius uni Deo vacare indiviso corde possunt;[27] alteri vero vitam agentes ea forma, quae omnibus lege morali statuitur, prout matrimonio iunguntur aut sunt caelibes. Attamen, in quovis vitae statu castitas non circumscribitur solo externo corporis habitu; ipsum cor hominis purum efficere debet, secundum haec Christi verba: «Audistis quia dictum est antiquis: Non moechaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam moechatus est in corde suo».[28]

Castitas includitur in ea continentia, quam S. Paulus donis Spiritus Sancti annumerat, dum luxuriam condemnat tamquam vitium, quod speciali modo christianum hominem dedecet, atque a Regno caelorum excludit.[29] «Haec est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore; non in passione desiderii sicut et gentes quae ignorant Deum, ut ne quis supergrediatur neque circumveniat in hoc negotio fratrem suum ... Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui spernit non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dat Spiritum suum Sanctum in vos.»[30] «Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, ... et turpitudo et stultiloquium aut scurrilitas, quae non decent, sed magis gratiarum actio. Hoc

---

26 Paulus VI, Enc. *Humanae vitae,* n. 29: *AAS* 60 (1968), 501; *EV* III, 615.

27 Cf. *1 Cor* 7, 7.34; Conc. Trid., Sess. XXIV, can. 10: DS 1810; *LG* 42, 43, 44: *AAS* 57 (1965), 47—51; *EV* I, 397—407; Synodus Episcoporum 1971, *De sacerdotio ministeriali,* pars II, 4, b: *AAS* 63 (1971), 915—916; *EV* IV, 1211.

prema dušama ako se ni u čemu ne krnji Kristova spasonosna nauka. To, međutim, uvijek mora biti popraćeno strpljivošću i dobrotom, o čemu je sam Gospodin dao primjer svojim pristupom ljudima. Došavši ne da sudi već da spasi, on je zacijelo bio nepomirljiv sa zlom ali pun milosrđa prema grešnicima.[26]

11. Kao što smo već rekli, ova Deklaracija bi htjela u sadašnjim prilikama upozoriti vjernike na neke zablude i ponašanja kojih se imaju čuvati. U tom smislu, krepost čistoće nije naprosto u tome da se izbjegavaju spomenuti grijesi. Ona također razumijeva pozitivne i više vrednote. To je krepost koja daje biljeg čitavoj osobnosti u njenu kako nutarnjem tako i vanjskom postupanju.

Tu krepost pojedinci moraju gajiti ovisno o svojim različitim životnim stanjima. Jedni živeći u djevičanstvu i posvećenom celibatu, čime na izvrstan način lakše nepodijeljenim srcem pripadaju jedino Bogu,[27] drugi onako kako je moralnim zakonom za sve određeno, bilo da su u braku ili neoženjeni. No radilo se o bilo kojem životnom stanju, čistoća se ne svodi na izvanjski stav: po njoj mora biti čisto čovjekovo srce, u skladu s Kristovom riječi: *Čuli ste da je rečeno: Ne čini preljuba. A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njom učinio preljub u srcu.*[28]

Čistoća je uključena unutar uzdržljivosti koju Pavao ubraja među darove Duha Svetoga, dok bludnost osuđuje kao porok koji je na poseban način nedostojan kršćanina i koji isključuje iz nebeskog kraljevstva.[29] *Doista, ovo je volja Božja: vaše posvećenje da se uzdržavate od bludnosti, da svatko od vas zna svoje tijelo posjedovati u svetosti i poštovanju, a ne u pohotnoj strasti kao pogani koji ne poznaju Boga, pa u tome ne prikraćivati i ne varati svoga brata . . . Bog nas, doista, nije pozvao na nečistoću, nego na svetost. Prema tome, tko to odbacuje, ne odbacuje čovjeka nego Boga koji svoga Duha Svetoga udahnjuje u vas.*[30] *A bludnost i svaka nečistoća ili pohlepa neka se i ne spominju među vama, kako dolikuje svetima! . . . Jer dobro znajte ovo: nijedan bludnik, ili bestidnik, ili pohlepnik — taj idolopoklonik — nema baštine u Kraljevstvu Kristovu i Božjem. Nitko neka vas*

---

28 *Mt* 5, 27—28.
29 Cf. *Gal* 5, 19—23; *1 Cor* 6, 9—11.
30 *1 Thess* 4, 3—8; cf. *Col* 3, 5—7; *1 Tim* 1, 10.

enim scitote, intellegentes quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, id est idolorum cultor, non habet hereditatem in regno Christi et Dei. Nemo vos decipiat inanibus verbis, propter haec enim venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite ergo effici comparticipes eorum; eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino; ut filii lucis ambulate».[31]

Praeterea Apostolus, rationem affert christianorum propriam, cur castitas sit excolenda, dum reprobat peccatum fornicationis non solum quatenus haec actio proximos vel socialem ordinem laedit, sed etiam qua fornicator offendit Christum, cuius sanguine acquisitus est cuiusque est membrum, et Spiritum Sanctum, cuius est templum: «Nescitis quoniam corpora vestra sunt membra Christi? . . . Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti qui in vobis est, quem habetis a Deo, et non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate et portate Deum in corpore vestro».[32]

Quo magis fideles momentum intellegent castitatis eiusque necessarium munus in sua ipsorum vita ut virorum et mulierum, eo magis percipient, instinctu quodam spirituali permoti, quid haec virtus praecipiat vel suadeat; ac facilius etiam, magisterio Ecclesiae obsequentes, ea excipere et implere scient, quae recta conscientia in singulis casibus dictaverit.

12. Apostolus Paulus vividis verbis acerbam pugnam describit, quam homo, servus peccati, interius experitur inter *legem mentis* suae et aliam legem, *quae est in membris,* ipsum captivantem.[33] Attamen homo liberari potest a *corpore mortis* per gratiam Iesu Christi.[34] Hac quidem gratia fruuntur homines, qui per ipsam iustificati sunt et quos lex spiritus vitae in Christo Iesu liberavit a lege peccati et mortis.[35] Quamobrem eos Apostolus obsecrat: «Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut oboediatis concupiscentiis eius«.[36]

Haec autem liberatio, etsi aptos nos reddit ad serviendum Deo in novitate vitae, minime tollit concupiscentiam ex originali peccato ortam, neque invitamenta ad malum in hoc mundo, qui «totus in maligno positus est».[37] Quare Apostolus fideles adhortatur, ut vitiorum

---

31 *Eph* 5, 3—8; cf. 4, 18—19.
32 *1 Cor* 6, 15, 18—20.
33 Cf. *Rom* 7, 23.

isprazním riječima ne zavarava: zbog toga dolazi gnjev Božji na sinove neposlušne. Nemajte dakle ništa s njima! Da, nekoć bijaste tama, a sada ste svjetlost u Gospodinu i kao djeca svjetlosti hodite.[31]

Osim toga, Apostol pobliže označuje čisto kršćanski razlog za život u čistoći kad osuđuje grijeh bludnosti ne samo ukoliko je nepravda prema bližnjemu ili prema društvenom poretku, već zato što bludnik vrijeđa Krista čijom je krvlju otkupljen i čiji je ud, i Duha Svetoga čiji je hram: *Ne znate li da su tijela vaša udovi Kristovi? ... Svaki grijeh koju učini čovjek, izvan tijela je, a bludnik griješi protiv svojega tijela. Ili zar ne znate? Tijelo vaše hram je Duha Svetoga koji je u vama, koga imate od Boga te niste svoji. Jer kupljeni ste otkupninom. Proslavite, dakle, Boga u tijelu svojemu.*[32]

Što vjernici bolje budu shvatili vrijednost čistoće i njenu prijeko potrebnu ulogu u životu koji žive kao muškarci i žene, to više će uvidjeti, nošeni nekim duhovnim nagnućem, što ta krepost zahtijeva ili na što ih potiče te će, u poslušnosti crkvenom Učiteljstvu, bolje ujedno znati prihvatiti i izvršiti što im u pojedinim slučajevima bude nalagala njihova savjest.

12. Apostol Pavao potresnim riječima opisuje onu žalosnu borbu što je čovjek rob grijeha osjeća u nutrini između *zakona uma* njegova i *drugog zakona koji je u udovima* i koji ga zarobljava.[33] No, čovjek može biti oslobođen od *tijela smrtonosnog* po milosti Isusa Krista,[34] Tu milost imaju ljudi koje je upravo ona i učinila pravednima, oni koje je zakon Duha što daje život u Kristu oslobodio zakona grijeha i smrti.[35] Zato ih Apostol preklinje: *Neka, dakle, ne kraljuje grijeh u vašem tijelu, da slušate njegove požude.*[36]

Premda nas to oslobođenje osposobljava za služenje Bogu u novosti života, ono nipošto ne ništi požudu koja je plod iskonskoga grijeha kao ni poticaje na zlo od *svijeta* koji je *sav pod Zlim.*[37] Stoga Apostol bodri vjernike da napasti nadvladaju Božjom silom[38] i da se odupru

34 Cf. *Rom* 7, 24—25.
35 *Rom* 8, 2.
36 *Rom* 6, 12.
37 *1 Io* 5, 19.

illecebras vincant virtute Dei,[38] et stare valeant «adversus insidias diaboli»[39] per fidem, vigil orandi studium[40] et vitae austeritatem, qua corpus inservitutem Spiritus redigatur.[41]

Vita christiana, quae vestigia Christi insistat, postulat ut unusquisque «abneget seipsum et tollat crucem suam cotidie»,[42] spe remunerationis suffultus: «nam si commortui sumus, et convivemus; si sustinemus, et conregnabimus».[43]

Secundum vehementia huiusmodi monita, christifideles nostris quoque temporibus, immo hodie magis quam alias umquam, media adhibere debent semper ab Ecclesia commendata ad vitam castam ducendam, quae sunt: sensuum ac mentis disciplina, vigilantia ac prudentia in praecavendis peccandi occasionibus, pudoris custodia, sobrietas in oblectationibus fruendis, sanae occupationes, assidua precatio sacramentorumque Paenitentiae et Eucharistiae creber usus. Iuvenes praesertim sedulo foveant pietatem erga Immaculatam Dei Genitricem, atque ad imitandum sibi proponant Sanctorum vitam aliorumque christifidelium, in primis iuvenum, qui in excolenda castitate ceteris praestiterunt.

Peculiari autem modo opus est, ut omnes magni existiment virtutem castitatis, eius pulchritudinem eiusque refulgentem splendorem. Quae quidem virtus hominis dignitatem in luce ponit eumque aperit ad amorem verum, magnanimum, non suae utilitatis studiosum, aliorumque observantem.

13. Proprium Episcoporum officium est fideles docere moralem doctrinam, quae ad sexualitatem pertinet, quaecumque forte occurrant difficultates in hoc munere implendo, propter cogitandi vivendique rationes, quae passim hodie invalescunt. Haec autem translaticia doctrina altius investiganda est; praeterea ea ratione est tradenda, ut conscientias illuminet in novis rerum condicionibus constitutas; ac denique sapienter ditari debet iis elementis, quae de significatione ac vi sexualitatis humanae vere utiliterque proferri possint. At principia ac normae de vita morali, quae per hanc Declarationem confirmata sunt, fideliter retineri ac doceri debent. Opera peculiari modo danda erit, ut fideles sibi persuadeant Ecclesiam haec principia tueri non tamquam vetustas et inviolabiles res superstitiose servandas, neque,

---

38 Cf. *1 Cor* 10, 13.
39 *Eph* 6, 11.
40 Cf. *Eph* 6, 16, 18.

lukavstvima đavolovim[39] po vjeri, budnoj molitvi[40] i životnoj ozbiljnosti koja tijelo stavlja u službu duha.[41]

Kršćanski život kao hodanje Kristovim stopama zahtijeva da se svatko *odreče samoga sebe i danomice uzima križ svoj,*[42] potpomognut nadom u nagradu: *Ako s njime umrijesmo, s njime ćemo i živjeti. Ako ustrajemo, s njime ćemo i kraljevati.*[43]

U smjeru tih silnih poticaja vjernici i u naše vrijeme, dapače danas više nego ikada, moraju primjenjivati sredstva koja je Crkva uvijek preporučivala, da bi živjeli čistim životom: disciplina osjetila i duha, budnost i razboritost u izbjegavanju grešnih prigoda, čuvanje stida, umjerenost u zabavama, zdrava zaposlenost, česta molitva i pribjegavanje sakramentima pokore i euharistije. Mladi bi naročito trebali gajiti pobožnost prema Neokaljanoj Majci Božjoj i za uzore svog nasljedovanja uzeti život svetaca i drugih vjernika, osobito mladih, koji su se isticali u gajenju čistoće.

Naročito je potrebno da svi krepost čistoće, njenu ljepotu i predivni sjaj, visoko cijene. Ta krepost ističe dostojanstvo čovjeka te ga osposobljava za pravu, nesebičnu i velikodušnu ljubav u poštivanju drugih ljudi.

13. Dužnost je biskupa da u stvarima koje se odnose na seksualnost vjernika uče moralnu nauku, bez obzira na teškoće na koje pri izvršavanju te svoje zadaće nailaze zbog danas općenito raširenih shvaćanja i ponašanja. Tu predanu nauku valja još više produbiti i prikladno je izraziti kako bi mogla prosvijetliti savjesti u novonastalim prilikama, te je napokon razborito obogatiti s onim što se kao istinito i probitačno o značenju i snazi ljudske spolnosti može otkriti. No načela i norme moralnog života koje su u ovoj Izjavi ponovno istaknute vjerno valja obdržavati i o njima poučavati. Naročito se treba potruditi da vjernici shvate kako ih se Crkva ne drži kao zastarjelih »tabua« niti zbog kakvih manihejskih predrasuda, kao što se često predbacuje, nego zato što pouzdano znade da odgovaraju bo-

41 Cf. *1 Cor* 9, 27.
42 *Lc* 9, 23.
43 *2 Tim* 2, 11—12.

ut saepe contenditur, ob praeiudicatam quandam opinionem quae Manichaesmum sapiat, sed quia certo scit eadem principia plane respondere divinae creatarum rerum ordinationi et Christi spiritui, ac propterea humanae quoque dignitati.

Episcoporum etiam est invigilare, ut in theologicis Facultatibus atque in Seminariis sana doctrina exponatur, sub lumine fidei et Ecclesiae magisterio duce. Pariter ipsis curae erit, ut et confessarii conscientias illuminent et institutio catechetica impertiatur tali ratione, quae fideliter ac perfecte doctrinam catholicam refeat.

Ad Episcopos, sacerdotem eorumque adiutores spectat fideles monere, ut sibi caveant ab erroneis opinionibus, quae in libris, commentariis ac publicis conventibus saepe proferuntur.

Parentes in primis, necnon iuvenum praeceptores annitentur, ut per integram educationem liberos et discipulos ad congruam mentis, affectuum et morum maturitatem perducant. Propterea eos hac etiam materia edocebunt cum prudentia ac modo ad ipsorum aetatem accommodato, eorumque voluntatem assidue ad christianos mores informabunt non solum consiliis, verum etiam ac potissimum vitae suae exemplo, Dei auxilio suffulti, quod sibi precando impetrabunt. Eos etiam a tot periculis defendent, quae iuvenes minime suspicantur.

Artifices, scriptores iique ommnes, penes quos sunt instrumenta communicationis socialis, artem suam exerceant ratione suae christianae fidei consentanea, plane conscii de vi permagna, qua in homines pollere possunt. Hi meminerint «obiectivi ordinis moralis primatum absolute omnibus tenendum esse»,[44] eique fas non esse praeponere ullam rationem, quam dictitant aestheticam, vel quaestuosa commoda, vel prosperum inceptorum exitum. Sive agitur de artis vel litterarum operibus, sive de spectaculis, sive de nuntiis evulgandis, unusquisque in provincia sibi propria circumspectionem, prudentiam, moderationem ac rectam rerum aestimationem prae se ferat. Hoc profecto modo, nedum faveant augescenti morum licentiae, operam conferent ad eam refrenandam, immo ad saniorem reddendum moralem societatis statum.

Fidelibus laicis universis, pro suis iuribus et officiis in opere apostolatus, curae erit, ut ad hanc agendi rationem sese conforment.

Praestat denique omnium in memoriam revocare haec Concilii Vaticani II verba: «Sancta Synodus declarat ac adolescentibus ius esse

---

44 *IM* 6: *AAS* 56 (1964), 147; *EV* I, 254.

žanskom redu stvorenja i Kristovu duhu, pa stoga i ljudskom dostojanstvu.

Isto tako biskupi moraju paziti da se na teološkim fakultetima i u sjemeništima predaje zdrava nauka, u svjetlu vjere i pod vodstvom crkvenog Učiteljstva. Oni ujedno neka nastoje da ispovjednici prosvjetljuju savjesti i da katehetsko poučavanje vjerno i potpuno odražava katoličko naučavanje.

Neka biskupi, svećenici i njihovi suradnici upozoravaju vjernike na pogrešna shvaćanja koja se često iznose u knjigama, revijama i na javnim sastancima.

Roditelji, kao i odgojitelji mlada naraštaja, u prvom redu će se truditi da svoju djecu i svoje učenike po cjelovitu odgoju dovedu psihološkoj, afektivnoj i moralnoj zrelosti koja je primjerena njihovoj životnoj dobi. U tu svrhu poučavat će ih i o pitanjima spolnosti, razborito i prilagođeno njihovoj dobi, te će ustrajno oblikovati njihovu volju prema kršćanskom ćudoređu, i to ne samo svojim savjetima nego nadasve primjerom svog života, potpomognuti Božjom pomoću koja se dobiva u molitvi. Isto tako neka ih brane od tolikih opasnosti o kojima mladi i ne sanjaju.

Umjetnici, pisci i svi oni koji raspolažu sredstvima društvenog priopćavanja neka svoj posao obavljaju u skladu sa svojom kršćanskom vjerom, potpuno svjesni golema utjecaja što ga mogu imati. Neka ne zaborave *da se svi moraju apsolutno držati primata objektivnog moralnog reda*[44] i da mu se ne smiju pretpostavljati nikakva tzv. estetski razlozi, materijalna dobit ili uspjeh. Bilo da je riječ o umjetničkim ili književnim djelima, o igranim komadima ili informacijama, svatko — unutar svoga područja — mora postupati razborito, usmjereno i sa smislom za istinske vrijednosti. Na taj način, umjesto da i sami pridonose sve većoj moralnoj raspuštenosti, oni će pripomoći da se ona obuzda, dapače da se ćudoredno stanje unutar društva popravi.

Svi vjerni laici, snagom svog prava i svoje dužnosti da apostolski djeluju, trudit će se sa svoje strane da djeluju u istom smjeru.

Dobro je da naposljetku sve podsjetimo na ove riječi II. vatikanskog sabora. *Sveti Sabor proglašuje da djeca i mladež imaju pravo na*

ut in valoribus moralibus recta conscientia aestimandis et adhaesione personali amplectendis necnon in Deo perfectius cognoscendo et diligendo instimulentur. Ideo enixe rogat omnes qui vel populorum regimen tenent vel educationi praesunt, ut curent ne umquam iuventus hoc sacro iure privetur».[45]

Declarationem hanc de quibusdam quaestionibus, ad sexualem ethicam spectantibus, Summus Pontifex Paulus div. Prov. PP. VI, in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 7 mensis Novembris, a. 1975, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 29 mensis Decembris, a. 1975.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
FR. HIERONYMUS HAMER, O. P., Archiep. tit. Lorien., a Secretis

45 *GE* 1: *AAS* 58 (1966), 730; *EV* I, 824.

posebnu pomoć da bi ispravnom savješću mogli prosuđivati moralne vrednote i prihvatiti ih osobnom odlukom, kao i na to da sve savršenije upoznaju i ljube Boga. Stoga usrdno moli sve one koji vladaju narodima ili su zaduženi za odgoj da se brinu da mladež ne bude nikada lišena ovoga svetog prava.[45]

Vrhovni svećenik Pavao VI., u audijenciji udijeljenoj nižepotpisanom predstojniku Kongregacije za nauk vjere 7. studenoga 1975, odobrio je, potvrdio i dao da se objavi ova Izjava o nekim pitanjima seksualne etike.

Dano u Rimu, u sjedištu Kongregacije za nauk vjere, 29. prosinca 1975.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, O.P., naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

De Missa pro aliis christianis defunctis

ACCIDIT IN DIVERSIS regionibus ut a ministris catholicis petantur missarum celebrationes in suffragium *defunctorum* qui baptizati fuerunt in allis Ecclesiis vel Communitatibus ecclesialibus, tunc praesertim, cum defuncti religionem catholicam speciali devotione et honore prosecuti fuerunt, vel cum munera publica in servitium totius communitatis civilis gesserunt.

Ad missas privatas quod attinet, nulla, uti notum est, habetur difficultas, ut pro his personis defunctis celebrentur; e contrario, multiplici ex titulo, v. g. pietatis, amicitiae, grati animi etc. possunt commendari, nullo vetito obsistente.

Quoad publicas autem missarum celebrationes vigens disciplina statuit ne celebrentur pro his, qui extra plenam communionem Ecclesiae catholicae supremum diem obierint.[1]

Mutatis hodie condicionibus religiosis et socialibus, quae supradictam disciplinam suadebant, diversis ex regionibus ab hac Sacra Congregatione quaesitum est, utrum certis in casibus etiam missa publica pro his defunctis celebrari possit.

Ad rem quod attinet, Patres S. Congregationis pro Doctrina Fidei, in Congregatione Ordinaria diei 9 Iunii 1976, omnibus rite perpensis, hoc tulerunt decretum:

I. Vigens disciplina quoad celebrationes missarum publicarum in suffragium aliorum christianorum in posterum quoque pro norma generali retinenda est; idque etiam propter considerationem debitam conscientiae talium defunctorum, qui fidem catholicam non fuerunt plene professi.

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decretum *Accidit in diversis* de missa publice celebranda in Ecclesia catholica pro aliis christianis

Dekret o javnom slavljenju mise u katoličkoj crkvi za druge pokojne kršćane

Događa se u raznim krajevima da se traži od katoličkih službenika slavljenje mise za pokojnike koji su bili kršteni u drugim Crkvama ili eklezijalnim zajednicama, osobito onda kada su pokojnici posebno cijenili i poštovali katoličku vjeru ili su vršili javne službe u čitavoj civilnoj zajednici.

Kao što je poznato, nema nikakve teškoće da se za te pokojne osobe slave privatne mise; naprotiv, nema nikakve zabrane da ih se može preporučiti iz raznog naslova, npr. iz pobožnosti, prijateljstva, zahvalnosti, itd.

S obzirom na javna slavljenja misa, sadašnja disciplina određuje da se ne slave za one koji su umrli izvan potpunog zajedništva s katoličkom Crkvom.[1]

Budući da su danas izmijenjene vjerske i socijalne prilike koje su savjetovale spomenutu disciplinu, zatraženo je s raznih strana od ove Sv. kongregacije, da li bi se u nekim određenim slučajevima mogla služiti i javna misa za spomenute pokojnike.

Oci Sv. kongregacije za nauk vjere su na redovnoj sjednici od 9. lipnja 1976, pošto su sve pozorno odvagnuli, donijeli u tom predmetu ovu odluku:

I. Sadašnju disciplinu o slavljenju javnih misa za druge kršćane treba i ubuduće zadržati kao opću normu; a to i zbog dužnog obzira prema savjesti takvih pokojnika, koji nisu potpuno ispovijedali katoličku vjeru.

---

defunctis, 11 junii 1976: *AAS* 68 (1976), 621—622; *Notitiae* 12 (1976), 364 l.; *OR* 17 sett. 1976.

1 Cf. can. 1241, coll. 1240, par. 1, 1°.

II. Huic autem normae generali derogari potest, usque ad promulgationem novi Codicis, quoties sequentes condiciones simul verificentur:

1) Publica missarum celebratio a familiaribus, amicis. vel subditis defuncti ex genuino motivo religioso expresse petatur.

2) Iudicio Ordinarii absit scandalum fidelium.

Quae duae supradictae condiciones facilius verificari posunt si de fratribus agitur Ecclesiarum Orientalium, quibuscum arctior, quamvis non plena, communio in rebus fidei exsistit.

III. Hisce in casibus missa publica celebrari potest, ea tamen condicione, ut defuncti nomen in prece eucharistica non commemoretur, quae quidem commemoratio plenam communionem cum Ecclesia catholica presupponit.

Quodsi cum fidelibus catholicis in celebratione missarum participantibus praesentes adsint alii christiani, ad communicationem in sacris quod attinet, normae a Concilio Vaticano II[2] et a Sancta Sede[3] hac in materia latae, quam fidelissime observentur.

Summus Pontifex Paulus Pp. VI, in audientia infrascripto Cardinali Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei Praefecto, die 11 Iunii concessa, derogando quatenus opus sit can. 809 (simul cum can. 2262, par. 2, n. 2) et 1241, contrariis quibuslibet non abstantibus, praedictam Patrum decisionem ratam habuit, adprobavit et promulgari iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 11 Iunii 1976.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O. P., Archiep. tit. Lorien., a Secretis

---

2 *OE* 26—29: *AAS* 57 (1965), 84—85; *EV* I, 487—490; *UR* 8: *AAS* 57 (1965), 98; *EV* I, 528.

3 Cf. Directorium *Ad totam Ecclesiam* de re oecumenica, nn. 40—42 et 55—56; *AAS* 59 (1967), 589 et 590—591; *EV* II, 1233—1235 et 1248 s.; Instructio *In rerum circumstantiis* de peculiaribus casibus admittendi alios christianos ad communionem eucharisticam in Ecclesia catholica, nn. 5—6: *AAS* 64 (1972), 523; *EV* IV, 1637—1640.

II. Ova opća norma može se dokinuti, do promulgiranja novog kodeksa, ako se ispune skupno ovi uvjeti:

1. — Rodbina, prijatelji ili podložnici pokojnika trebaju iz pravog religioznog motiva izričito zatražiti javno slavljenje mise.

2. — Ordinarij mora prosuditi da nema sablazni vjernika. Ova će se dva spomenuta uvjeta lakše moći ostvariti ako se radi o braći istočnih Crkvi, s kojima postoji uže, i ako ne potpuno, zajedništvo u nauci vjere.

III. U ovim slučajevima može se slaviti javna misa uz uvjet da se ime pokojnika ne spomene u euharistijskoj molitvi, jer takav spomen pretpostavlja puno zajedništvo s katoličkom Crkvom.

Ako su pak kod slavljenja mise prisutni drugi kršćani uz vjernike katolike, treba najvjernije obdržavati norme izdane od II. vatikanskog sabora[2] i Sv. Stolice[3] s obzirom na communicatio in sacris.

Vrhovni Svećenik Papa Pavao VI. je u audijenciji potpisao Kardinalu Prefektu Sv. kongregacije za nauk vjere 11. lipnja, derogirajući ukoliko je potrebno kan. 809 (s kan. 2262, § 2, br. 2) i 1241, maloprije navedenu odluku Otaca prihvatio, odobrio i odredio da se promulgira, contrariis quibuslibet non obstantibus.

Rim, 11. lipnja 1976.

FRANJO kard. ŠEPER, prefekt

Fr. JÉRÔME HAMER, O.P., naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

Circa quasdam illegitimas ordinationes presbyterales et episcopales

Exc.mus et Rev.mus Dominus Petrus Martinus Ngô-dinh-Thuc, Archiepiscopus tit. Bullensium Regiorum, media nocte diei 31 decembris 1975, in pago Palmar de Troya, contra expressam prohibitionem Em.mi et Rev.mi Cardinalis Archiepiscopi Hispalensis, neglecto praescripto can. 955, presbiteros ordinavit; immo die 11 Ianuarii 1976, contra normam can. 953, sine mandato pontificio et. quod gravius est, sine provisione canonica quinque episcopos ordinavit; demum, episcopi tali modo ordinati ad ulteriores ordinationes presbyterales et episcopales, etiam aliis in locis, sua vice processerunt.

Gravitate delictorum perpensa, haec Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, de speciali mandato SS.mi D. N. Pauli Pp. VI, ea quae sequuntur circa praedictas ordinationes declaranda decrevit:

1) *EPISCOPI QUI ALIOS* episcopos ordinaverunt, et ipsi episcopi ordinati, praeterquam in sanctiones, de quibus in canonibus 2370 et 2373, 1 et 3, Codicis iuris canonici, etiam in excommunicationem ipso facto incurrerunt, Apostolicae Sedi specialissimo modo reservatam, de qua in Decreto Sacrae Congregationis Sancti Officii, diei 9 Aprilis 1951 (*AAS* 43, 1951, p. 217 s.). Poena vero, de qua in can. 2370, et presbyteris assistentibus, si qui adfuerint, applicatur.

2) Presbyteri, hoc illegitimo modo ordinati, sunt iuxta canonem 2374 ipso facto a recepto ordine suspensi et, quatenus actum ordinis posuerint, etiam irregulares (can. 985, 7).

3) Denique, quod attinet ad eos qui hoc modo illegitimo ordinationem iam acceperunt, vel qui ab his forte eandem accepturi sint, quidquid est de ordinum validitate, Ecclesia ipsorum ordinationem neque agnoscit neque agnitura est eosque, ad omnes iuris effectus,

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decretum *Episcopi qui alios* circa quasdam illegitimas ordinationes presbyterales et episcopales, 17 septembris 1976: *AAS* 68 (1976), 623.

O nekim nezakonitim ređenjima svećenika i biskupa

Preuzvišeni i prečasni gospodin Pierre Martin Ngô-dinh-Thuc, naslovni nadbiskup Bulla Regia, o ponoći 31. prosinca 1975., u gradiću Palmar de Troya, protiv izričite zabrane seviljskog kardinala nadbiskupa i ne obazirući se na odredbe can. 955 zaredio je neke svećenike. Dapače je 11. veljače 1976, suprotno odredbama can. 953, bez papinskog ovlaštenja i, što je još teže, bez kanonske provizije, posvetio pet biskupa. A potom su tako posvećeni biskupi nastavili zaređivati svećenike i biskupe i u drugim mjestima.

Razmotrivši teškoću prekršaja, ova Kongregacija za nauk vjere, po posebnom nalogu Pape Pavla VI., odlučila je da o spomenutim ređenjima treba izjaviti kako slijedi:

1) Biskupi koji su posvetili druge biskupe, kao i tako posvećeni biskupi, osim kazni o kojima govore canoni 2370. i 2373, 1. i 3. CIC-a, automatski su također upali u izopćenje koje je na poseban način pridržano Svetoj Stolici, o čemu se govori u dekretu Kongregacije svetoga oficija od 9. travnja 1951. (AAS 43 1951, str. 217 i ss.). Kazna pak o kojoj govori can. 2370 primjenjuje se i na svećeničke asistente, ako ih je bilo.

2) Svećenici koji su tako nezakonito zaređeni, automatski su suspendirani od primljenog reda prema can. 2374, ako su pak obavljali službu svećeničkog reda, također su iregularni (can. 985, 7).

3. Napokon, što se tiče onih koji su tako nezakonito zaređeni i na one koji su od takvih možda primili ređenje, bez obzira na valjanost ili nevaljanost tih ređenja, Crkva im ne priznaje niti će ubuduće priznati njihovo ređenje te ih s obzirom na prave učinke smatra onim

in eo statu habet, quem ipsi singuli antea habuerint, firmis manentibus, usque ad resipiscentiam, supra memoratis sanctionibus poenalibus. Contrarris quibusvis non obstantibus.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 17 Septembris 1976.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O. P., Archiep. tit. Lorien., a Secretis

što su bili prije, osim što su, dokle god se ne pokaju, vezani spomenutim kaznama. Što je ovdje rečeno vrijedi bez obzira na kakvu postojeću suprotnu odredbu.

U Rimu, u palači Svete kongregacije za nauk vjere,
17. rujna 1976.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

Circa quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale

Prooemium: Pars mulieribus habenda in nostri temporis societate et Ecclesia

INTER INSIGNIORES aetatis nostrae notas, Ioannes Papa XXIII, fel. rec., in Encyclicis Litteris suis *Pacem in terris*, die 11 Aprilis anno 1963 datis eam assignavit «quod... mulieres in re publica intersunt..., quod fortasse celerius apud populos fit christianam fidem profitentes, et tardius quidem, sed late, apud Gentes aliarum memoriarum heredes alioque vitae cultu imbutas»,[1] Concilium vero Vaticanum II, in sua Constitutione pastorali, quae verbis incipit *Gaudium et spes*, enumerans hos discriminandi modos in iuribus personae fundamentalibus, qui superandi et removendi sunt, utpote Dei proposito contrarii, congruenter primum eum enuntiat, qui a sexu petatur.[2] Aequabilitas vero personarum, quae inde oritur, ad talem hominum societatem aedificandam tendit, quae non sit plane uniformis, sed harmonice componatur et una fiat, dummodo viri ac mulieres suas ipsorum proprias dotes et dynamicam vim in eam conferant, ut nuper exposuit Paulus Papa VI.[3]

In Ecclesiae ipsius vita decursu Saeculorum, ut historia testatur, fuerunt mulieres, quae summa efficacitate adlaboraverunt, opera insignia perficientes. Meminisse satis sit earum, quae magnas Familias religiosas fundaverunt, ut sancta Clara Assisiensis, sancta Teresia Abulensis, meminisse eiusdem Teresiae atque Catharinae Senensis, quae

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Inter insigniores circa* quaestionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale, 15 octobris 1976: *AAS* 69 (1977), 98—116; *Notitiae* 13 (1977), 51—66; *OR* 28 genn. 1977. Vrijednost dokumenta je disciplinska, autoritativna i službena, ali nije neprevarljiva ni nepromjenjiva. Za produbljenje teme pogledati i komentar što je objavljen zajedno s Izjavom (*OR* 28 genn. 1977, pp. 3—4; *Regno-doc.* 1—3—'77, pp. 103—109), što ga je uredio »teološki stručnjak« kojemu je Kongregacija »povjerila lekturu za odgovarajuće poimanje dokumenta«

O pitanju primanja žena u ministerijalno svećeništvo

Uvod: Položaj žene u suvremenom društvu i u Crkvi

Među pojavama koje posebno označuju naše vrijeme blažene uspomene Papa Ivan XXIII. je u enciklici Pacem in terris od 11. travnja 1963. posebno istaknuo »ulazak žene u javni život: možda istaknutije u narodima kršćanske civilizacije; manje ali ipak široko među narodima drugih tradicija ili civilizacija«.[1] U istom je smislu II. vatikanski koncil nabrajajući u pastoralnoj konstituciji Gaudium et spes oblike diskriminacija s obzirom na osnovna prava osobe, koje diskriminacije treba nadvladati i ukloniti jer su suprotne Božjem naumu, na prvom mjestu navodi onu što se temelji na razlici spola.[2] Jednakost koja bi odatle proizišla trebala bi pridonijeti izgradnji svijeta nesravnjenog ni jednolikog nego usklađenog i sjedinjenog, ako bi muškarci i žene pridonosili vlastita bogatstva i dinamizam kao što je nedavno isticao Papa Pavao VI.[3]

U samom životu Crkve — kako to povijest svjedoči — bilo je žena koje su imale odlučnu ulogu i izvršile značajne zadatke. Dovoljno je sjetiti se utemeljiteljica velikih redovničkih zajednica kao što su sv. Klara Asiška i sv. Terezija Avilska. S druge je strane ta posljednja, kao i sv. Katarina Sijenska, ostavila spise tako bogate duhovnim

1 *AAS* 55 (1963), 267—268; *EV* II, 19.
2 Cf. *GS* 29: *AAS* 58 (1966), 1048—1049; *EV* I, 1410.
3 Cf. Paulus VI, *Allocutio* ad membra Commissionis a studiis de muneribus mulieris in Societate et in Ecclesia itemque ad Membra Consilii praepositi anno internationali «de muliere» celebrando, 18 aprilis 1975; *AAS* 67 (1975), 265.

scripta posteris tradiderunt tanta doctrina spiritali referta, ut eas Paulus Papa VI albo Ecclesiae doctorum inscripserit. Neque oblivioni dandae sunt innumerabiles illae mulieres, quae seipsas Domino consecraverunt, ut caritatem exercerent vel operi missionali se devoverent, sed nec christianae illae matresfamilias, quae ad suos permagnam vim habuerunt et praecipue in filios fidem transfuderunt.

Temporibus autem nostris, multo maiora vindicantur: »Cum . . . nostris diebus mulieres magis magisque partes activas habeant in tota societatis vita, magni momenti est amplior earum participatio etiam in variis campis apostolatus Ecclesiae».[4] Haec a Concilio Vaticano iussa impulsum excitarunt, qui iam fructus suos edit: quae tamen varia experimenta maturitatem adhuc exspectant. Numerosissimae vero iam sunt hodie, ut etiam Paulus VI dixit,[5] christianae illae communitates, quae apostolica novitate mulierum fruantur; quin etiam quaedam ex illis mulieribus vocantur in partem consiliorum in ambitu tam dioecesano quam paroeciali ad res pastorales investigandas institutorum. Apostolica quouque Sedes iam in quibusdam suae Curiae laboris coetibus partem mulieribus attribuit.

Porro iam ab aliquot annis, quaedam christianae communitates, ex iis quae saeculo decimo sexto vel posterioribus temporibus ab Apostolica Sede Romana separatae sunt, mulieres admiserunt ad pastorale munus non aliter ac viros: quo novo incepto moti harum communitatum sodales vel etiam aliae huiusmodi communitates postulationes et scripta, ut mulieribus latior pateat haec admissio, nunc repetunt, contradicentibus vero aliis. Huius ergo negotii oecumenicum momentum patet, de quo Ecclesia catholica suam mentem aperire debet, eo vel magis quod publicae opiniones late in variis circulis sparsae quaestionem moverunt, num etiam catholica Ecclesia suam disciplinam mutare posset, ut mulieres ad sacerdotalem ordinationem admitteret. Nonnulli immo et catholicis theologis eandem controversiam aperte agitarunt, pervestigationes incitantes non tantum in sacris Bibliis, in Patrum scriptis, in historia ecclesiastica, sed etiam in evolvendis institutorum et morum historiis, vel in pshychologicis et sociologicis scientiis. Ex quo factum est, ut pleraque argumenta, quae conferre possent ad hanc gravem quaestionem solvendam, acri iudicio expensa sint. Cum vero agatur de tali controversia, quam, saltem uti

---

4 *AA* 9: *AAS* 58 (1966), 846; *EV* I, 948.

5 Cf. Paulus VI, *Allocutio* ad membra Commissionis a studiis de muncribus mulieris in Societate et in Ecclesia itemque ad Membra Consilii praepositi anno internationali «de muliere» celebrando, 18 aprilis 1975; *AAS* 67 (1975), 266.

naukom da ih je Papa Pavao VI. uvrstio u crkvene naučitelje. Ne bi se smjelo zaboraviti ni mnoge žene koje su se posvetile Gospodinu u pothvatima djelatne ljubavi ili za misije, također one kršćanske supruge koje su duboko utjecale na svoje obitelji i osobito prenijele vjeru na svoju djecu. Naše vrijeme, međutim, postavlja veće zahtjeve: »Budući da u naše dane žene sve aktivnije sudjeluju u svemu društvenom životu, itekako je važno i njihovo šire sudjelovanje također na raznim područjima crkvenoga apostolata.«[4] Taj poticaj II. vatikanskog koncila već je odredio razvojno gibanje koje se još uvijek događa. Riječ je ipak o različitim pokušajima koja trebaju tek sazreti. Ali je — kako je isticao još Pavao VI[5] — već mnogo kršćanskih zajednica koje su obdarene apostolskim zauzimanjem žena. Neke su od tih žena pozvane sudjelovati u ustanovama pastoralnog istraživanja, kako na razini biskupija, tako u župama. I Sveta je Stolica uzela neke žene da sudjeluju u nekim njezinim radnim tijelima.

Posljednjih su godina međutim razne kršćanske zajednice što potječu od reforme u 16. st. ili iz kasnijeg razdoblja, povjerile ženama službu pastora, jednako kao muškarcima. Ta inicijativa je izazvala među članovima tih zajednica ili njima sličnih, zahtjeve i spise koji bi htjeli uopćiti takvu praksu; kao što je uostalom izazvala i suprotne reakcije. Riječ je, dakle, o ekumenskom pitanju kojim katolička Crkva mora upoznati vlastitu misao, to više što se je na raznim područjima javnoga mnijenja postavilo pitanje ne bi li i ona morala izmijeniti vlastitu disciplinu i dopustiti ženama primanje svetoga reda. I neki su katolički teolozi javno postavili to pitanje te poduzeše istraživanje ne samo na polju biblijske egzegeze, patristike i crkvene povijesti nego također na području povijesti ustanova i ponašanja, sociologije, psihologije. Kritičkom su ispitivanju podvrgnuti različiti podaci koji su kadri unijeti svjetla u to važno pitanje. Budući da je riječ o raspri koju je, bar koliko je sad razvidno, tradicija teoloških škola jedva

nunc se offert, traditio scholarum theologicarum vix attigerit, fieri potest, ut in ea nunc evolvenda rationes quaedam necessariae ab iis, qui argumentantur, neglegeantur.

Quamobrem Sacra haec Congregatio pro Doctrina Fidei, mandatum exsequens a Beatissimo Patre aceptum eiusque subsequens verba, quae in suis die 30 Novembris anno 1975 datis litteris scripsit,[6] censet nunc resumendum: Ecclesiam, quae Domini exemplo fidelis manere intendit, auctoritatem sibi non agnoscere admittendi mulieres ad sacerdotalem ordinationem; atque aestimat oportere, pro praesentibus adiunctis, ut in luce clariore ponat hanc doctrinam, quae dolenter forsitan a quibusdam percipiantur, unde tamen oriens bonum paulatim discernetur, quippe quae conferre possit ad «respectiva» viri ac mulieris munera altius investiganda.

I. Traditio perpetuo ab Ecclesia servata

Numquam Ecclesia catholica sensit presbyteralem vel epispopalem ordinationem mulieribus valide conferri posse. Fuerunt quidem primis saeculis nonullae sectae haereticae, praesertim gnosticae, quae mulieribus sacerdotale ministerium committere aggressae sunt: quod statim Patres animadversum vituperaverunt, utpote quod novum atque in Ecclesia minime accipiendum iudicarent.[7] Sane in eorundem Patrum scriptis haud dissimulanda percipitur contagio praeiudicatarum opinionum circa muliebrem sexum non aequarum, quae tamen fere nihil in eorum pastoralem actuositatem et etiam minus in corum spiritalem directionem influxerunt. At praetermissis hisce commentationibus, illius temporis ingenio afflante concitatis, aperte legitur, praecipue in monumentis iuris ecclesiastici, quae Antiochena et Aegyptiaca traditio servavit, ob eam propriam praecipue causam solos viros ad ordinem ministeriumque vere sacerdotale vocari, quia Ecclesia fideliter servare intendit exemplar illud sacerdotalis ministerii, quod Dominus Iesus Christus voluit quodque Apostoli accurate custodierunt.[8]

---

6 Cf. *AAS* 68 (1976), 599—600; cf. *ibid.*, pp. 600—601.

7 S. Irenaeus, *Adv. haereses* 1, 13, 2: *PG* 7, 580—581; ed. Harvey, I, 114—122; Tertullianus, *De praescript. haeretic.* 41, 5: *CCL* 1, p. 221; Firmilianus Caesarien., in S. Cypriani Epist. 75: *CSEL* 3, pp. 817—818; Origenes, *Fragmento in 1 Cor* 74: in *Journal of theological studies* 10 (1909), pp. 41—42; S. Epi-

dotaknula, može se dogoditi da oni što sudjeluju u razvijanju te rasprave zanemare štogod bitna.

To su razlozi zbog kojih Kongregacija za nauku vjere — izvršujući nalog Svetog Oca i slijedeći njegove riječi iz pisma od 30. studenog 1975.[8] smatra svojom dužnošću dozvati upamet da se Crkva, vjerna Gospodinovu primjeru, ne smatra ovlaštenom prihvatiti žene u svećenički red, te drži da je potrebno u sadašnjim okolnostima rastumačiti taj crkveni stav koji će možda bolno odjeknuti ali će tijekom vremena pokazati svoju pozitivnu vrijednost ukoliko pridonosi boljem shvaćanju odgovarajućih poslanja muškarca i žene.

I. Trajna praksa crkvene predaje

Katolička Crkva nije nikada smatrala da žene mogu valjano primiti svećeničko ili biskupsko ređenje. Neke krivovjerne sljedbe prvih stoljeća, posebno gnostičke, htjedoše vršenje svećeničke službe povjeriti ženama. Tu su novotariju primijetili i osudili oci koji su je procijenili kao u Crkvi neprihvatljivu.[7] Jest istina da se u njihovim spisima može pronaći neporecivi utjecaj predrasuda protiv žene. No, treba također istaknuti da te predrasude nisu znatno utjecale na njihovu dušobrižničku djelatnost a još manje na njihovo duhovno vodstvo. Međutim, iznad takvih razmišljanja što su bila nadahnuta duhom onih vremena, nalazi se, osobito u kanonskim dokumentima antiohijske i egipatske predaje, izražen onaj bitni razlog da, naime, Crkva pozivajući samo muškarce u sveti red i na službu koja je vlastita svećeništvu, želi ostati vjerna onom tipu zaređenog službenika kojeg je htio Gospodin Isus Krist i Apostoli su ga pomno sačuvali.[8]

---

phanius, *Panarion* 49, 2—3; 78, 23; 79, 2—4; t. 2 *GCS* 31, pp. 243—244; t. 3, *GCS* 37, pp. 473, 477—479.

8 *Didascalia Apostolorum*, c. 15: ed. R. H. Connolly, pp. 133 et 42; *Constitutiones Apostolicae*, lib. 3, c. 6, nn. 1—2; c. 9, nn. 3—4; ed. F. X. Funk, pp. 191, 201; S. Ioannes Chrys., *De sacerdotio*, 2, 2: *PG* 48, 633.

Idem animi iudicium aetatis mediae theologos movit,[9] etsi scholastici doctores, cum fidei veritates argumentis ratione conceptis illustrare satagerent, de illa quaestione argumenta saepe hauriebant, quae hodie docti difficile accipiant, immo iure improbent. Ex eo tempore usque ad nostram aetatem non iam videtur haec quaestio mota fuisse, quia sine controversia et universaliter accepta erat consuetudo, veluti iure possessionis gaudens.

Eclesiae ergo hac de re traditio per saecula tam firma fuit, ut magisterium numquam necesse habuerit edisserere principium, cui nulla labes inferebatur. seu legem defendere, quae nullo infitiante vigebat. At quotiescumque traditio illa, occasione data, manifestabatur, ea testimonio erat Ecclesiam in id intentam esse, ut ad exemplar sibi a Domino traditum se conformaret.

Eandem traditionem religiose custodierunt Orientales Ecclesiae, quarum unanimis hac de re consensus eo magis conspicuus est, quod de multis aliis rebus varium esse suum cuiusque ius libenter accipiant; atque etiam hodie quidquam commune habere recusant cum iis postulationibus, quibus mulierum sacerdotalis ordinatio intenditur.

II. Quomodo Christus se gesserit

Christus Iesus nullam mulierem inter Duodecim adscivit. Si ita se gessit, id non propterea evenit, quod sui temporis moribus cedebat, nam ipsius cum mulieribus agendi ratio modo civium suorum prorsus dissimilis erat, et ab eorum observantia ille voluntarie audacterque se removebat. Sic nempe palam cum Samaritana muliere colloquitur, ideoque mirationem ipsis discipulis movet (cf. Io 4, 27); legalis immunditiae mulieris, quae sanguinis fluxum patiebatur, nullam rationem habet (cf. Mt 9, 20-22); a peccatrice muliere in domo Simonis pharisaei se tangi patitur (cf. Lc 7, 37 et ss.); mulierem in adulterio deprehensam absolvens, docere intendit haud severius agendum esse in mulierum quam in virorum culpas (cf. Io 8, 11); a lege Moysis se distineri non dubitans, aequalia asseverat viri ac mulieris quoad vinculum matrimonii iura et officia (cf. Mc 10, 2-11; Mt 19, 3-9).

Cum vero iter faciens Iesus evangelizaret regnum Dei, sibi comites adiunxit non tantum Duodecim, sed etiam mulieres, inter quas erat

---

9 S. Bonaventura, *In IV Sent.*, Dist. 25, art. 2, q. 1: ed. Quaracchi, t. 4, p. 649; Richardus de Mediavilla (Middletown), *In IV Sent.*, Dist. 25, art. 4, n. 1: ed. Venetiis 1499, f⁰ 177r; Ioannes Duns Scotus, *In IV Sent.* Dist. 25: *Opus Oxo-*

Isto je uvjerenje nadahnulo i srednjovjekovnu teologiju,[9] iako su skolastički učitelji, nastojeći razumski rasvijetliti podatke vjere, u tom pitanju često iznosili dokaze što ih suvremena misao teško može prihvatiti ili ih čak s pravom odbacuje. Otada pa sve do našeg vremena može se reći da pitanje nije ni postavljeno jer je bez protivljenja općenito prihvaćana praksa za koju se može reći da je stekla pravo neometanog posjedovanja (»ius possessionis«). Crkvena je dakle predaja u toj stvari bila kroz stoljeća tako sigurna da Učiteljstvo nije osjetilo potrebe da svojim zahvatom potvrđuje načelo kome se nitko nije protivio, da brani zakon protiv kojega nije bilo oporbe. A svaki put kad se pružila prilika iskazivanja te predaje, ona je potvrđivala volju Crkve da bude suobličena uzorku što joj ga je namro Gospodin.

Ista ta predaja vjerno je čuvana u Crkvama Istoka. Njihova jednodušnost u tom pitanju pokazuje se to vrednija pozornosti što se više uočuje kako je njihova disciplina u mnogim drugim pitanjima dopustila velike razlike. I u naše vrijeme te iste Crkve odbijaju pridružiti se zahtjevima za prihvaćanje žena u svećenički red.

II. Kako je postupao Isus

Isus Krist nijednu ženu nije uvrstio među Dvanaestoricu. Nije tako postupio suobličavajući se običajima svoga vremena, jer je njegovo postupanje prema ženama bilo u očitoj suprotnosti s njegovom sredinom te je označivalo svjestan i hrabar prekid. Tako je on na zaprepaštenje i samih svojih učenika javno razgovarao sa Samarijankom (usp. Iv 4,27); uopće se nije obazirao na zakonsku nečistoću žene koja je bolovala od krvarenja (usp. Mt 9, 20—22); dopustio je da mu se grešnica približi kod Šimuna Farizeja (usp. Lk 7, 37 sl.), i opraštajući preljubnici, potrudio se pokazati da se ne smije biti stroži s obzirom na grijeh žene nego na grijeh muškarca (usp. Iv 8, 11). On ne oklijeva udaljiti se od Mojsijeva zakona da bi potvrdio jednakost dužnosti muškarca i žene s obzirom na vez braka (usp. Mk 10, 2—11; Mt 19, 3—9).

Dok je putujući naviještao kraljevstvo Božje Isus nije u svoju pratnju uzeo samo dvanaestoricu nego također skupinu žena: »Marija iz

---

niense, ed. Vivès, t. 19. p. 140; *Reportala Parisiensia,* t. 24, pp. 369—371; Durandus a Sancto Porciano, *In IV Sent.*, Dist. 25, q. 2: ed. Venetiis 1571, f° 364*.

« Maria, quae vocatur Magdalene, de qua daemonia septem exierant, et Ioanna uxor Chusa procuratoris Herodis, et Susanna, et aliae multae, quae ministrabant eis de facultatibus suis » (Lc 8, 2—3).

Quamvis secundum mentis habitum Hebraeum haud magni valoris esset, teste iure Iudaico, mulieris testimonium, tamen primae Dominum a mortuis suscitatum viderunt mulieres, et ille iis officium commisit primum paschale nuntium Apostolis ipsis afferendi (cf. Mt 28, 7—10; Lc 24, 9—10; Io 20, 11—18), qui praepararentur, ut publici Resurrectionis testes postea fierent.

Haec vero omnia — id fatendum est — non quidem talem evidentiam afferunt, ut cuique proxime perspicua sint, quod quidem mirandum non est, siquidem quaestiones, quas movet Verbum Dei, altiores sunt quam ut responsa pateant; nam ad intellegendum tam Iesu missionis, quam Scripturae ipsius ultimum sensum, non satis est mere historicam textuum enarrationem instruere. Hac tamen in re agnoscendus est velut fascis colligatus factorum, quae in idem indicandum vergunt, magisque admirationem movent quod Iesus munus apostolicum[10] mulieribus non concredidit. Ipsa Mater eius, Filii mysterio tam arcte sociata, cuius partes eximiae in Lucae et Ioannis Evangeliis extolluntur, apostolico non est affecta ministerio. Quod Patres induxit, ut Mariam in exemplum proponerent Christi hac in re voluntatis: eandemque doctrinam, saeculo ineunte XIII, adhuc confirmavit Innocentius Pp. III, scribens: « Licet beatissima Virgo Maria dignior et excellentior fuerit Apostolis universis, non tamen illi, sed istis Dominus claves regni caelorum commisit ».[11]

III. Apostoli quomodo se gesserint

Hunc Christi modum cum mulieribus agendi Apostolica communitas fideliter observavit. Etsi B. Maria insignem locum obtinebat inter illos paucos, qui in Cenaculum post Domini ascensionem congregabantur (cf. Act 1, 14), non tamen ipsa in Collegium duodecim Apostolorum est cooptata, cum de electione ageretur, cuius exitus fuit designatio Matthiae; duo enim discipuli propositi erant, de quorum nominibus Evangelia ne mentionem quidem faciunt.

---

10 Obiciunt quidam Iesum ideo duodecim viros elegisse, ut signum allegoricum compleret, quippe qui in figura significaret, hos duodecim eorum personam acturos qui duodecim tribus Israel genuerant (cf. *Mt* 19, 28; *Lc* 22, 30). At in textibus ad id allatis nil asseritur nisi Duodecim in iudicio eschatologico partem habituros. Genuina ratio, cur Duodecim electi sint, intellegitur potius ex toto illorum munere, ad quod vocati sunt (cf. *Mc* 3, 14), ut scilicet Christum in populo repraesentarent eiusque opus continuarent.

Magdale iz koje je izišlo sedam zloduha, Ivana žena Kuze Herodova namjesnika, Suzana i mnoge druge koje su im posluživale od svojih dobara.« (Lk 8, 2—3). Nasuprot judejskom stavu koji nije pridavao veliku vrijednost ženskom svjedočenju, o čemu svjedoči hebrejsko pravo, ipak su žene imale povlasticu prve vidjeti Krista uskrsloga i njima je Isus povjerio zadaću da ponesu prvu uskrsnu poruku samoj Jedanaestorici (usp. Mt 28, 7—10; Lk 24, 9—10; Iv 20, 11—18) kako bi ih pripravile da postanu službeni svjedoci Uskrsnuloga. Treba priznati da sve to ne pruža još izravnu očevidnost. Nije ni čudno jer pitanje što ih pokreće riječ Božja nadilaze očevidnost. Da bi se shvatilo posljednji smisao Isusova poslanja kao i samog Pisma nedostaje sama povijesna egzegeza teksta. No, ipak treba priznati da se tu nalazi skup podudarnih pokazatelja koji ističu važnu činjenicu da Isus nije ženama povjerio službu Dvanaestorice.[10] Ni sama njegova Majka, tako čvrsto pridružena Sinovljevu otajstvu te njezinu neusporedivu ulogu ističu Lukino i Ivanovo evanđelje, nije zaogrnuta apostolskom službom. To je navelo oca da je predstave kao izraz Kristove volje na tom području, te je početkom 13. st. Papa Inocent III. također potvrdio istu nauku: »Premda je Bl. Dj. Marija bila dostojnija i uzvišenija od svih Apostola, ipak nije njoj nego njima Gospodin povjerio ključeve Kraljevstva Božjega«.[11]

III. Apostolska praksa

Apostolska zajednica ostala je vjerna Isusovu stavu prema ženama. Blažena Djevica Marija zauzimala je povlašteno mjesto u malom krugu što se okupljao poslije Uzašašća u dvorani Posljednje večere (Dj 1, 14). Ipak, kad je trebalo izabrati novog člana zbora Dvanaestorice, što je dovelo do izbora Matije, nije ona bila pridružena tome zboru, nego su bila predložena dva učenika o kojima u Evanđelju ni spomena nema.

---

11 Innocentius III, *Epist.* 11 decembris 1210 ad episcopos Palentin. et Burgen., in *Corpore Iuris, Decretal.* lib. 5, tit. 38. *De paenit.* c. 10 *Nova:* ed. A. Friedberg, t. 2, col. 886—887; cf. *Glossa in Decretal.* lib. 1, tit. 33, c. 12 *Dilecta,* v° *Iurisdictioni.* Cf. S. Thomas, *Summ. theol.,* IIIª pars, quaest. 27, art. 5, ad 3um; Pseudo-Albertus Magnus, *Mariale,* quaest. 42: ed Borgnet 37, 81.

Die autem. Pentecostes, Spiritu Sancto repleti sunt omnes, viri ac mulieres (cf. Act 2, 1; 1, 14), attamen nonnisi « Petrus cum undecim levavit vocem suam », ut nuntiaret in Iesu adimpletas esse prophetias (Act 2, 14).

Illis vero atque Paulo, quando terminos orbis Iudaeorum transierunt, necesse fuit, ut Evangelium et vitam christianam hominibus Graeco et Romano cultu atque humanitate imbutis praedicarent. Mosaicae Legis observantias solvere, et quidem interdum cum dolore. Potuissent ergo, nisi iis persuasum esset in hoc fidem Christo servandam esse, libenter sibi proponere, ut mulieribus ordinem conferrent. Apud illius aetatis Graecos plura quorundam deorum sacrificia exstabant, quae per mulieres confici solerent. Graeci enim a Iudaeorum opinionibus aberant: etsi eorum philosophi mulierem viro inferiorem esse profitebantur, fiebant inter eos ad promovendam aliquo modo mulierum dignitatem concitationes, quas historiarum scriptores notatu dignas aestimant, quaeque imperatorum temporibus creverunt. Revera ex libro Actuum Apostolorum atque Epistulis beati Pauli constat mulieres quasdam cum Apostolo in Evangelio laborasse (cf. Rom 16, 3—12; Phil 4, 3); et ille gratus singularum nomina enumerat inter salutationes, quibus Epistulas suas concludit; ad conversiones promovendas partes haud parvas habuerunt quaedam ex illis mulieribus, ut Priscilla, Lydia, aliaeque; prae ceteris vero Priscilla, nam «Priscilla et Aquila assumpserunt Apollo et diligentius exposuerunt ei viam Dei » (cf. Act 18, 26); Phoebe etiam, quae erat « ministra Ecclesiae quae est Cenchris » (Rom 16, 1). Ex his omnibus manifeste constat mores Ecclesiae Apostolorum longe a Iudaeorum moribus recessisse; attamen numquam mulieribus illis ordinationem conferre cogitaverunt.

In Pauli Epistulis, probati exegetae animadverterunt varios esse dicendi modos ab Apostolo usurpatos; scribens enim « adiutores meos » (Rom 16, 3; Phil 4, 2—3), nominat indistincte viros et mulieres, qui quocumque titulo eum in Evangelio adiuvant; nomen vero «Dei adiutores» (1 Cor 3, 9; cf. 1 Thess 3, 2) reservat Apollo, Timotheo sibique Paulo, utpote qui directe ad apostolicum ministerium et verbi Dei praedicationem segregati sint. Mulierum tamen quamvis insigne fuisset die Resurrectionis munus, cooperatio ad id a Paulo non extensa est, ut illo publico munere sollemniter praeconium nuntiandi fungerentur, quod unius missionis apostolicae proprium est.

Na dan Pedesetnice Duh Sveti sišao je na sve muškarce i žene (usp. Dj 2, 1; 1, 14), a ipak su ispunjenje Isusovih proroštava proglasili »Petar i Jedanaestorica« (Dj 2, 14).

Njih, kao i Pavla, kad iziđoše iz okvira židovskoga svijeta, propovijedanje Evanđelja i kršćanskog življenja u grčko-rimskoj civilizaciji navedoše da, katkad bolno, prekinu s obdržavanjem Mojsijeva zakona. Da nisu u tom pitanju bili uvjereni o dužnoj vjernosti Gospodinu, mogli su pomisliti da i ženama udijele sveti red. Uostalom, u helenističkom svijetu neka štovanja poganskih božanstava bila su povjerena svećenicama. Grci doista nisu imali židovska shvaćanja. Iako su neki filozofi proglašavali da su žene manje vrijedne od muškaraca, povjesničari ističu da je u carskom razdoblju postojao neki pokret za promicanje žena. U Djelima apostolskim i Pavlovim poslanicama čitamo da su neke žene surađivale s Apostolima u Evanđelju (usp. Rim 16, 3—12; Fil 4, 3). Pavao im rado nabraja i imena u završnim pozdravima svojih pisama. Neke od njih često su imale značajnog utjecaja u promicanju obraćenja: Priscila, Lidija i druge; osobito Priscila, jer »Priscila i Akvila uzeše Apola da mu pomnije izlože put Božji« (usp. Dj 18, 26); također Feba koja bijaše »služiteljica Crkve u Kenhreji« (Rim 16, 1). Svi ti podaci pokazuju kako se apostolska Crkva vidljivo razvila u odnosu prema judejskim običajima. Unatoč tome nikad ni u kojem trenutku nije se postavilo pitanje podjeljivanja svetoga reda tim ženama.

U pavlovskim su spisima iskusni tumači zabilježili kako Apostol upotrebljava dva različita obrasca: on i muškarce i žene koje mu ovako ili onako pomažu u apostolatu bez razlike naziva »moji suradnici« (Rim 16, 3; Fil 4, 2—3); ali izraz »suradnici Božji« (1 Kor 3—9; Usp. 1 Sol 3, 2) čuva za Apola, Timoteja i za samoga sebe, Pavla, koji su izravno odijeljeni za apostolsku službu i propovijedanje riječi Božje. Unatoč toliko značajnoj ulozi žena u vrijeme uskrsnuća, njihova suradnja nije za sv. Pavla dorasla za službu službenog i javnog naviještanja, što ostaje isključiva vlastitost apostolskog poslanja.

IV. Quae Christus et Apostoli fecerunt, norma sunt perpetua

Etsi hic Christi et Apostolorum modus se gerendi a tota persaecula usque ad nos firma traditione ut norma habitus est, quaestio tamen oritur, num hodie aliter se gerere Ecclesiae liceat. Sunt qui affirmative respondeant, pluribus rationibus fulti, quas pervestigare oportet.

Asseverant praesertim Iesum et Apostolos sic egisse, quia mores illius temporis regionisque necessario observabant, nec aliam causam fuisse, cur Christus ministerium neque mulieribus neque ipsi Matri suae committeret, nisi quod aliter agere prohiberent eiusdem temporis adiuncta. Nemo tamen probavit, ac reapse probari non potest, eiusmodi agendi modum solum a rationibus socialibus et cultus humani propriis esse profectum. Revera, cum Evangelia supra examinaremus, Iesum contra conspeximus ab opinionibus suorum coaetaneorum se longe distraxisse, ea auferendo discrimina, quibus mulieres a viris separabantur. Asseverari ergo non potest Iesum opportunitatis tantum rationem habuisse, cum mulieres in apostolicum coetum non adnumeraret. Eo minus Apostoli ad hunc morem observandum societatis cultusque adiunctis coacti sunt apud Graecos, quod illi haec discrimina ignorabant.

Praeterea obiciunt, inter ea, quae Paulus de mulieribus praescripsit, nonnulla esse, quae nostris temporibus caduca censeantur, atque partes aliquas eius doctrinae difficultates movere. At contra animadvertendum est fere omnia praecepta illa, ut veri simile esse videtur, ab aetatis moribus petita, ad disciplinae nonnisi minoris momenti usus spectare, cuiusmodi est obligatio facta mulieribus caput velandi (cf. 1 Cor 11, 2—16); quae praescripta iam non urgent. Cum vero Paulus, ut « mulieres in ecclesia taceant » statuit, non permittens eas loqui (1 Cor 14, 34—35; cf. 1 Tim 2, 12), haec interdictio diversae est indolis eiusque significationem exegetae illustrant, nempe apostolum mulieribus non adimere ius, quod aliunde agnoscit, in ecclesia prophetandi (cf. 1 Cor 11, 5), sed solum prohibere, ne publicum docendi munus gerant in coetu christiano. Haec interdictio secundum Paulum cum consilio divino de creatione conectitur (cf. 1 Cor 11, 7; Gen 2, 18—24), nec facile cultui moribusque adscribenda est. Praeterea in mentem revocare iuvat Paulum eum fuisse, qui in Novi Testamenti scriptis, de primi iuris virorum et mulierum aequalitate, utpote Dei filiorum in Christo (cf. Gal 3, 28), maxima cum firmitate diceret. Nihil denique est, cur Paulus accusetur infensorum praeiudiciorum in mulieres, quibus ex contrario eum fiduciam significasse quasque ad laborandum secum vocasse constet.

IV. Trajna vrijednost Kristova i apostolskog stava

Da li bi se suvremena Crkva smjela udaljiti od takva Isusova i apostolskog stava koji je smatran mjerodavnim u cijeloj predaji sve do naših dana? U prilog pozitivnog odgovora na to pitanje izneseni su različiti razlozi koje vrijedi ispitati.

Posebno se htjelo Isusov i apostolski stav protumačiti utjecajem njihove sredine i njihova vremena. Kažu da Isus ženama, čak ni svojoj majci, nije dodijelio službe koja bi ih pridružila Dvanaestorici zbog toga što mu to nisu dopuštale povijesne okolnosti. Međutim, nitko nikada nije pokazao — i to je bez sumnje nemoguće dokazati — da je taj stav bio nadahnut samo sociokulturalnim motivima. Istraživanje Evanđelja, kao što vidjesmo, pokazuje suprotno, da je, naime, Isus raskinuo s predrasudama svoga vremena postupajući protiv uobičajenih diskriminacija prema ženama. Ne može se, dakle, održati tvrdnja da se Isus ne pozivajući žene da uđu u apostolski zbor naprosto dao voditi razlozima oportunosti. Još je manje razloga bilo da ta sociokulturalna uvjetovanost vezuje apostole u grčkoj sredini gdje takvih diskriminacija nije bilo.

Osim toga, prigovaraju da je Pavao o ženama odredio ponešto što se u naše vrijeme smatra zastarjelim te da u tom smislu ima teškoća s nekim oblicima njegova učenja. No, treba primijetiti da se te odredbe, vjerojatno primijenjene potrebama vremena, odnose na disciplinske prakse od manje važnosti, kao što je ženska obveza nositi veo na glavi (usp. 1 Kor 11, 2—16). Takvi zahtjevi više ne obvezuju. Međutim je Pavlova zabrana ženskog »govorenja« na sastanku (usp. 1 Kor 14, 34—35; 1 Tim 2, 12) drugačije naravi. Egzegeti joj ovako određuju smisao: Apostol nipošto ne niječe ženama pravo, koje im čak izričito priznaje, prorokovati na sastanku (usp. 1 Kor 11, 5); zabrana se odnosi jedino na službeno naučavanje na sastanku. Takva je zabrana, po sv. Pavlu, povezana s Božjim naumom stvaranja (usp. 1 Kor 11, 7; Post 2, 18—24); stoga bi se teško u tomu mogao vidjeti izraz kulturalnog utjecaja. Ne smije se, uostalom, zaboraviti da sv. Pavlu dugujemo jedan od najsnažnijih novozavjetnih tekstova o temeljnoj jednakosti muškaraca i žene kao djece Božje u Kristu (usp. Gal 3, 28). Nema stoga razloga da ga se optuži zbog neprijateljskih predrasuda prema ženama. Doista je, naime, utvrđeno povjerenje koje im iskazuje i suradnja koju od njih traži u apostolatu.

Ad haec vero de apostolicae aetatis adiunctis obiecta addunt, qui legitimam futuram esse huiusmodi disciplinae mutationem contendunt, considerandum esse, quomodo Ecclesia sacramentorum disciplinam moderetur. Equidem animadvertitur, nostris praecipue temporibus, quam conscia sit Ecclesia se in sacramenta, quamvis a Christo instituta, potestate quadam pollere, cuius decursu temporum usa est, ut eorum signum distinctius designaret, atque ea ministrandi condiciones determinaret; quod patet ex recentibus Summorum Pontificum Pii XII Paulique VI decretis.[12] Attamen sedulo advertendum est hanc potestatem, quamvis veram, certis finibus circumscriptam esse. De hoc monuit Pius Papa XII scribens: « Ecclesiae nulla competit potestas in substantiam Sacramentorum, id est in ea quae, testibus divinae revelationis fontibus, ipse Christus Dominus in signo Sacramenti servanda statuit »[13] Quae iam docuit Tridentina Synodus declarans: « Hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire iudicaret ».[14]

Praeterea haud praetermittendum est sacramentalia signa non, quasi ex pacto convenerit, selecta esse: non solum sub multiplici respectu, signa sunt reapse naturalia, utpote quae gestuum, rerumque vim significandi naturaliter inditam assumant, sed praecipue ordinantur ad annectendos illi summo, qui praecesserit, salutis eventui posterioris aetatis homines, eosque uberi sacrorum Bibliorum vi educandos et arte symbolica docendos, qualem gratiam significent atque efficiant. Sic Sacramentum Eucharistiae non est mere fraternum convivium, sed simul memoriale praesens et « actuale » denuo faciens Christi sacrificium, nec non eius ab Ecclesia facta oblatio; sic ministeriale sacerdotium non est tantum pastorale munus, sed continuationem infert eorum munerum, quae Apostolis Christus concredidit, potestatumque, quae ad ea munera pertinent. Aptatio ergo ad tempora civilisque cultus formas ad id extendi nequit,ut solvatur quoad substantiam hoc sacramentale vinculum cum iis eventibus, qui christianam religionem fundaverunt, et cum Christo ipso.

---

12 Pius XII, Const. apost. *Sacramentum ordinis,* 30 novembris 1947: *AAS* 40 (1948), 5—7; Paulus VI, Const. apost. *Divinae consortium naturae,* 15 augusti 1971: *AAS* 63 (1971), 657—664; *EV* IV, 1067—1082; Const. apost. *Sacram unctionem,* 30 novembris 1972: *AAS* 65 (1973), 5—9; *EV* IV, 1838—1848.

Osim tih prigovora što se vuku od apostolskih vremena, oni što podupiru zakonitost određenog razvoja na tom području uzimaju dokaze iz crkvene prakse u disciplini sakramenata. Osobito se u naše vrijeme moglo pokazati kako je Crkva svjesna da ima određenu vlast nad sakramentima, iako ih je Krist ustanovio. Ona se tom vlašću stoljećima služi pobliže određujući sakramentalni znak i uvjete slavljenja. Dokaz su tome najnovije odredbe Pape Pija XII. i Pavla VI.[12] No, također treba istaknuti da je ta vlast doista stvarna ali ograničena. Pio XII. upozoruje kako »Crkva nema nikakve vlasti nad biti sakramenata, što znači nad svim onim što je Gospodin Krist, kako to svjedoče izvori Objave htio da bude sadržano u sakramentalnom znaku«.[13] Tako je naučavao već Tridentski koncil izjavljujući: »U Crkvi je uvijek postojala ta vlast da, naime, u slavljenju sakramenata, čuvajući nepromijenjenu njihovu bit, može ustanoviti ili promijeniti sve ono što smatra prikladnijim na korist onima koji ih primaju i za poštovanje prema tim istim sakramentima u skladu s promjenama okolnosti vremena i mjesta«.[14]

S druge strane, ne smije se zaboraviti da sakramentalni znakovi nisu konvencionalni; iako je istina da su u određenom smislu prirodni znakovi jer odgovaraju dubokoj znakovitosti čina i stvari, oni su više od toga: prvotno su namijenjeni tomu da čovjeka svakog vremena povežu s najvišim događajem povijesti spasenja, kako bi on, uz pomoć svega bogatstva biblijske pedagogije i znakovitosti shvatio koliku milost ti sakramenti znače i tvore. Tako sakrament euharistije nije samo bratska gozba nego je istodobno spomen-čin koji uprisutnjuje i posadašnjuje Kristovu žrtvu i njegov prinos posredovanjem Crkve. Tako i ministerijalno svećeništvo nije samo služba dušobrižne naravi, nego jamči neprekinutost služenja koje je Krist povjerio Dvanaestorici i odgovarajućih ovlasti. Stoga prilagodba civilizacijama i epohama ne može u bitnim točkama ukinuti sakramentalnu povezanost s onim događajem koje je utemeljilo kršćanstvo, sa samim Kristom.

---

13 Pius XII, Const. apost. *Sacramentum ordinis: loc. cit.*, p. 5.
14 Sessio 21, cap. 2: DS 1728.

His in rebus, ad extremum est Ecclesiae, per suum Magisterium pronuntiantis, decernere quaenam partes sint immutabiles, quae vero partes mutationi sint obnoxiae. Ideo Ecclesia certas mutationes haud sibi admittendas esse censet, quia conscia est se Christi modo agendi obstrictam esse: tunc multum abest, ut moveatur antiquitatis fallaci studio, sed revera Domino suo servat fidem, cuius sola luce vera ratio eius iudicii intellegi potest. Ecclesia autem sententiam suam dicit, innixa in Domini promisso nec non in Spiritus Sancti praesentia, atque eo consilio, quo luculentius annuntietur Christi mysterium maioreque sedulitate custodiantur et ostendantur integrae eius divitiae.

Ecclesiae ergo praxis vim normae habet. In eo autem quod solum viris ordinatio sacerdotalis confertur, subest traditio continua per totam Ecclesiae historiam, universalis tam in Oriente quam in Occidente, intenta ad pravos usus statim coërcendos; quae norma, exemplo Christi innixa, ideo observata est, et observatur, quia putatur conformis esse proposito Dei circa Ecclesiam suam.

V. Ministeriale sacerdotium mysterii Christi luce contemplandum est

Postquam haec Ecclesiae norma huiusque fundamentum in mentem revocata sunt, utile et opportunum videtur eandem normam illustrare ostendendo eius, quam theologica cogitatio dignoscit, convenientiam: quod enim nonnisi viri ad ordinationem sacerdotalem accipiendam vocati sunt, hoc arcte convenit cum Sacramenti genuina indole eiusque specifica ad Christi mysterium relatione. Tunc vero non intenditur, ut argumentum demonstrativum afferatur, sed ut doctrina per analogiam fidei illustretur.

Constans Ecclesiae doctrina est, quam denuo fusiusque declaravit Concilium Vaticanum II, revocavit etiam Synodus Episcoporum anno 1971 habita, iteravit denique Sacra haec Congregatio pro Doctrina Fidei in sua die 24 Iunii anno 1973 data Declaratione, Episcopum vel Presbyterum, suo quemque munere fungentem, in persona propria non agere, sed Christum repraesentare, qui per eum agit: « Sacerdos vice Christi vere fungitur », ut scripsit iam saeculo III S. Cyprianus.[15] Christum ipsum repraesentare posse, hoc Paulus proprium esse affirmavit apostolici sui muneris (cf. 2 Cor 5, 20; Gal 4, 14). Quae Christi repraesentatio tunc altissimam sui significationem ac peculiarem pror-

15 S. Cyprianus, *Epist.* 63, 14: *PL* 4, 397 B; ed. Hartel, t. 3. p. 713.

Napokon je Crkva ta koja glasom svog Učiteljstva na tim raznim područjima osigurava razlikovanje između onoga što se može mijenjati i onoga što mora ostati nepromjenjivo. Kad ona drži da ne može prihvatiti neke promjene, znači da je svjesna kako je vezana Kristovim načinom postupanja. Njezin stav, unatoč prividu nije, dakle, arhaizam nego vjernost. Ona se ne može istinski shvatiti, osim u toj svjetlosti. Crkva iznosi svoje mišljenje snagom Gospodnjega obećanja i prisutnosti Duha Svetoga kako bi bolje proglasila Kristovo otajstvo, sačuvala i objavila cjelinu njegova bogatstva. Ta crkvena praksa poprima, dakle, značenje propisa. U činjenici da samo muškarcima daje svećeničko ređenje, sadržana je neprekinuta predaja općenita na Istoku i na Zapadu, spremna odbijati zloporabe. Takvo je pravilo osnovano na Kristovu primjeru, obdržavano je zbog toga što je smatrano u skladu s Božjim naumom o njegovoj Crkvi.

V. Ministerijalno svećenštvo u svjetlosti Kristova otajstva

Pošto smo podsjetili na crkveno pravilo i njegove temelje, korisno ga je i prikladno pojasniti pokazujući kako teološko razmišljanje pronalazi duboku sukladnost vlastite naravi sakramenta svetoga reda u njegovu specifičnom odnosu s Kristovim otajstvom i činjenice da su samo muškarci pozvani primati svećeničko ređenje. Nije ovdje riječ o iznošenju dokaznog postupka, nego o rasvjetljivanju ovog nauka po analogiji vjere.

Trajno učenje Crkve, obnovljeno i pobliže utvrđeno II. vatikanskim koncilom, također potvrđeno da Biskupskoj sinodi 1971. i Izjavom ove Kongregacije za nauk vjere od 24. lipnja 1973., proglašuje da biskup ili svećenik u izvršavanju odgovarajućeg služenja ne djeluje u svoje ime nego predstavlja Krista koji po njemu djeluje: »Svećenik stvarno djeluje mjesto Krista«, kao što je već u III. st. pisao sv. Ciprijan.[15] Upravo je tu vrijednost predstavljanja Krista sv. Pavao smatrao oznakom svog apostolskog djelovanja (usp. 2 Kor 5, 10; Gal 4, 14). To zastupanje Krista poprima svoj najviši izraz i sasvim naročit oblik u slavljenju Euharistije koja je izvor i središte crkve-

sus modum assequitur, cum eucharistica celebratur synaxis, fons et centrum Ecclesiae unitatis, convivium sacrificale, quo populus Dei sacrificio Christi coniungitur: sacerdos, qui solus potestatem habet id perficiendi, agit non tantum virtute, quae ei a Cristo confertur, sed in persona Christi,[16] huius partes sustinens, ita ut ipsam eius imaginem gerat, cum verba consecrationis enuntiat.[17]

Christianum ergo sacerdotium est sacramentalis indolis, sacerdos est signum, cuius quidem supernaturalis efficacitas ordinatione accepta obtinetur, at signum, quod percipi oportet,[18] cuiusque significationem fideles facile dignoscant. Tota enim sacramentorum oeconomia in signis naturalibus fundatur, quae vim significandi habent cum hominum animo concinentem: « Signa sacramentalia », ut ait S. Thomas, « ex naturali similitudine repraesentant ».[19] Eadem autem naturalis similitudo exigitur circa personas, quae circa res: cum enim repraesentare oportet sacramentaliter Christi agendi modum in Eucharistia, non haberetur haec naturalis similitudo, quae inter Christum eiusque ministrum postulatur, nisi partes a viro agerentur: secus difficile in eodem ministro imago Christi perspiceretur; siquidem Christus ipse fuit et permanet vir.

Sine dubio totius generis humani mulierum aeque ac virorum primogenitus est Christus: unitatem peccato fractam ita reparavit, ut iam non sii Iudaeus neque Graecus, non sit servus neque liber, non masculus et femina: omnes enim unus sunt in Christo Iesu (cf. Gal 3, 28). Attamen Verbum incarnatum est secundum sexum virilem; quae quidem res in facto innititur, quod, nedum excellentiam quandam viri super mulierem importet, ab oeconomia salutis seiungi non potest: etenim id cum universo consilio Dei consonat — sicut a Deo est revelatum — cuius nucleus est Foederis mysterium.

---

16 *SC 33:* «... a sacerdote, qui coetui in persona Christi praeest...»; LG 10: «Sacerdos quidem ministerialis, potestate sacra qua gaudet, populum sacerdotalem efformat ac regit, sacrificium eucharisticum in persona Christi conficit illudque nomine totius populi Deo offert...»; *LG* 28: «Vi sacramenti Ordinis, ad imaginem Christi, summi atque aeterni Sacerdotis... suum munus sacrum maxime exercent in eucharistico cultu vel synaxi, qua in persona Christi agentes...»; *PO* 2: «... Presbyteri, unctione Spiritus Sancti, speciali charactere signantur et sic Christo Sacerdoti configurantur, ita ut in persona Christi Capitis agere valeant»; *PO* 13: «ut sacrorum ministri, praesertim in sacrificio missae, presbyteri personam specialiter gerunt Christi...»; cf. Synodus episcoporum a. 1971, *De sacerdotio ministeriali,* I, 4: *EV* IV, 1166; S. Congr. pro Doctrina Fidei, Declaratio *Mysterium ecclesiae* circa catholicam doctrinam de Ecclesia, 24 iunii 1973, n. 6: *EV* IV, 2584 s.

noga jedinstva; žrtvena gozba u kojoj se Božji narod pridružuje Kristovoj žrtvi. Svećenik koji jedini ima moć da je izvrši, ne djeluje u tom slučaju samo snagom koju mu je Krist povjerio, nego djeluje u osobi Kristovoj,[16] nastupa u ulozi Krista do te mjere da postaje njegovom slikom kad izgovara riječi pretvorbe.[17]

Kršćansko je svećeništvo dakle sakramentalne naravi: svećenik je znak čija nadnaravna učinkovitost proizlazi od primljenog ređenja, ali taj znak mora biti prepoznatljiv tako da ga vjernici mogu lako prepoznati. Rasporedba sakramenata odista je utemeljena na naravnim znakovima, na simbolima utisnutim u ljudsku dušu: »Sakramentalni znakovi — kaže sv. Toma — predstavljaju ono što označuju po određenoj naravnoj sličnosti.«[19] To, dakle, mjerilo sličnosti vrijedi, kako za stvari tako i za osobe. Budući da treba sakramentalno izraziti Kristovu ulogu u euharistiji, te »naravne sličnosti« koja mora postojati između Krista i službitelja ne bi bilo ako Kristovu ulogu ne bi vršio muškarac. U suprotnom slučaju teško bi se u onomu koji služi vidjela slika Kristova. Krist je doista bio i ostao muškarac.

Nema sumnje da je Krist prvorođenac svega čovječanstva, kako muškaraca tako i žena. Jedinstvo koje je on nakon grijeha ponovno uspostavio takvo je da nema više ni Židova ni Grka, ni roba ni slobodnog, ni muškog ni ženskog; svi su doista samo jedno u Kristu Isusu (usp. Gal 3, 28). No, ipak se utjelovljenje Riječi dogodilo u muškom spolu. To jest pitanje činjenice, ali ta činjenica — daleko od toga da bi uključivala neku prirodnu superiornost muškarca nad ženama, neodvojiva je od rasporedbe spasenja. Ona je doista u skladu s cjelinom Božjega nauma kako ga je on sam objavio a komu je u središtu otajstvo Saveza.

---

17 S. Thomas, *Summ. theol.*, IIIa pars, quaest. 83, art. 1, ad 3um; «Dicendum est quod [sicut celebratio huius sacramenti est imago repraesentativa crucis ipsius: *ibid.* ad 2um], per eandem rationem etiam sacerdos gerit imaginem Christi, in cuius persona et virtute verba pronunciat ad consecrandum».

18 «Quia cum sacramentum sit signum in eis in sacramento aguntur, requiritur non solum res, sed significatio rei», ait S. Thomas plane ad ordinationem mulierum removendam: *In IV Sent.*, dist. 25, q. 2, art. 1, quaestiuncula 1a corp.

19 S. Thomas, *In IV Sent.*, dist. 25, q. 2, art. 2, quaestiuncula 1a, ad 4um.

Salus enim, quae hominibus a Deo offertur, seu unio cum eo, ad quam vocantur, Foedus nempe, describebatur iam in Vetere Testamento, apud Prophetas, praecipue sub figura nuptialis mysterii: populum electum fieri Dei sponsam ardenter dilectam; cuius dilectionis familiaritatem intimam traditio cum Iudaea tum christiana pervidit, quae iterum iterumque Cantica Canticorum perlegebat; sponsum vero fidelem mansurum esse, etiam quoties sponsa amorem eius deciperet, id est quoties Israel Deo infidelis esset (cf. Os 1—3; Ier 2). « At ubi venit plenitudo temporis » (Gal 4, 4), Verbum, Dei Filius, ideo caro factum est, ut iniret et sanciret novum et aeternum Testamentum in sanguine suo, qui pro multis effunderetur in remissionem peccatorum: cuius mors filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum; cuius e latere transfixo Ecclesia nascitur, sicut Eva a letere Adam est nata. Tunc plenum et sempiternum efficitur hoc nuptiarum mysterium, quod nuntiaverunt atque cecinerunt scripta Veteris Testamenti: Christus est sponsus; Ecclesia est eius sponsa, quam ideo diligit, quod eam acquisivit sanguine suo, ut eam exhiberet sibi gloriosam, sanctam et immaculatam, neque ab ea iam separari potest. Argumentum nempe nuptiarum evolvitur inde ab Epistulis sancti Pauli (cf. 2 Cor 11, 2; Eph 5, 22—23) usque ad beati Ioannis scripta (praecipue Io 3, 29; Apoc 19, 7 et 9); innuitur vero etiam in synopticis Evangeliis, nam « quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare » amici eius (cf. Mc 2, 19); « simile factum est Regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo » (Mt 22, 1—14). Sermone illo Sacrae Scripturae, symbolis intertexto, quo vir et mulier in intima sua identitate exprimuntur et attinguntur, revelatum est nobis mysterium Dei et Christi, quod ex se pervestigari non potest.

Numquam ergo praetermittendum est Christum virum esse. Ideo, ne momentum huiusmodi symbolismi neglegatur in oeconomia Revelationis, tenendum est in iis actionibus, quae ordinationis characterem postulant et in quibus repraesentatur Christus ipse, auctor Foederis, sponsus et caput Ecclesiae, suo salutis officio fungens, quod praeclarissimo modo in Eucharistia fieri contingit, partes eius — haec est enim primigenia significatio verbi « personae » — viro agendas esse. Hoc vero in viro nequaquam oritur ab aliqua excellentia, quatenus est persona, in ordine valorum, sed solum a diversitate, quae, in ordine munerum et servitii rationum, in factis innititur.

Num dici potest, cum Christus sit nunc in caelesti condicione, iam nihil interesse, utrum a viro an a muliere repraesentetur, quia «in

Spasenje, naime, što ga je Bog pružio ljudima, jedinstvo na koje su s njime pozvani, jednom riječju Savez, poprima već od Staroga zavjeta, kod proroka, povlašteni oblik bračnog otajstva: Izabrani narod u očima Božjim postaje žarko ljubljena zaručnica. Židovska i kršćanska predaja uvijek iznova čitajući Pjesmu nad pjesmama otkrile su dubinu te intimnosti ljubavi; božanski Zaručnik ostat će vjeran i onda kad zaručnica iznevjeri ljubav, kad Izrael Boga iznevjeri (usp. Hoš 1—3; Jer 2). Kad dođe »punina vremenâ« (Gal 4, 4). Riječ, Sin Božji, uze tijelo da započne i potvrdi novi i vječni Savez u svojoj krvi koja će se proliti za mnoge na otpuštenje grijeha. Njegova će smrt okupiti raspršenu djecu Božju. Iz njegova probodena boka rodit će se Crkva iz boka Adamova. Tada se ostvaruje potpuno i zauvijek bračno otajstvo što je navješteno i opjevano u Starom zavjetu: Krist je zaručnik, Crkva je njegova zaručnica koju on ljubi jer ju je svojom Krvlju stekao i učinio slavnom, svetom i neokaljanom, od koje je odsad neodvojiv. Ta svadbena tema koja se razvija počevši od Pavlovih poslanica (usp. 2 Kor 11, 2; Ef 5, 22—23) do ivanovskih spisa (osobito Iv 3, 29; Otk 19, 7 i 9), nazočna je i u sinoptičkim evanđeljima: dok je zaručnik s njima, njegovi prijatelji ne moraju postiti (usp. Mk 2, 19); Kraljevstvo je nebesko poput kralja koji pripravi svadbu svome sinu (usp. Mt 22, 1—14). Tim jezikom Pisma, koji je sav protkan simbolima i koji izrazuje i dosiže muškarca i ženu do njihove najdublje istobitnosti, objavilo se otajstvo Boga i Krista, otajstvo po sebi neistraživo.

Eto zbog čega se nikad ne smije zanemariti činjenica da je Krist muškarac. Stoga, da se ne bi umanjila važnost te znakovitosti u rasporedbi Objave, treba priznati da u činima koji iziskuju karakter svetoga reda, i u kojima je predstavljen sam Krist, začetnik Saveza, zaručnik i glava Crkve, u izvršavanju njegova otajstva spasenja, a to se u najuzvišenijem obliku ostvaruje u euharistiji, njegovu ulogu — a to je izvorno značenje riječi »osoba« — mora vršiti muškarac. To za muškarca ne proizlazi ni od kakve osobne nadmoćnosti na razini vrijednosti, nego samo iz činjenične različnosti na razini djelovanja i služenja.

Zar se ne bi moglo reći da je sada svejedno da li Krista predstavlja muškarac ili žena, jer Krist sada živi u nebeskim uvjetima, a

resurrectione neque nubent neque nubentur » (Mt 22, 30)? Haec tamen verba non significant viri ac mulieris distinctionem in aeterna gloria aboleri, cum identiatem personae propriam determinent. Quod de Christo dicendum est sicut de nobis. Plane enim compertum est sexus diversitatem in natura humana magnum influxum exercere, utique profundiorem quam exempli causa gentium diversitates; hae enim non tam intime humanam personam afficiunt quam sexus diversitas, quae directe ordinatur cum ad personarum communionem, tum ad humanam generationem, atque in revelatione biblica ascribitur primordiali Dei voluntati: « masculum et feminam creavit eos » (Gen 1, 27).

Attamen, instabunt aliqui forsan dicentes sacerdotem, maxime cum liturgicis et sacramentalibus actionibus praesideat, pariter Ecclesiam repraesentare, utpote cuius nomine agat, intendens « facere id quod facit Ecclesia ». Eo nempe sensu aetatis mediae theologi tradebant ministrum etiam agere « in persona Ecclesiae, id est nomine totius Ecclesiae et ad eam repraesentendam. Re quidem vera, qualiscumque est, ad fideles quod attinet, participatio actionis liturgicae, totius tamen Ecclesiae nomine reapse celebrat sacerdos, quippe qui omnium nomine oret et in missa totius Ecclesiae sacrificium offerat: Ecclesia in novo Paschate Christum Dominum per sacerdotes sub signis visibilibus immolat.[20] Cum ergo Ecclesiam quoque ipsam sacerdos repraesentet, num cogitari licet hanc congruenter cum supra descripta ratione signi a muliere posse repraesentari? Fatendum sane est sacerdotem reapse Ecclesiam repraesentare, quae est Corpus Christi: at hoc ideo, quia in primis Christum ipsum repraesentat, qui est caput et pastor Ecclesiae, quibus verbis Concilium Vaticanum II utitur, accuratius enuntians et complens locutionem « in persona Christi ».[21] Hoc munere fungens, sacerdos christianae synaxi praesidet atque eucharisticum sacrificium celebrat, in quo Ecclesia tota offert ipsaque offertur.[22]

Quicumque praedictis rationibus obsequi voluerit, melius intelleget, quam iustis de causis Ecclesia hoc modo se gesserit; ex iis denique controversiis, quae nostra aetate ortae sunt, utrum mulieres ordinationem recipere valeant necne, christiani incitari se sentiant, ut my-

---

20 Cf. Concilium Tridentinum, sessio 22, cap. 1: DS 1741.

21 *LG* 28: «Munus Christi Pastoris et Capitis pro sua parte... exercentes»; *PO* 2: »ita ut in persona Cristi Capitis agere valeant...«; *PO* 6: »munus Christi Capitis et Pastoris». Cf. Pius XII, Litt. enc. *Mediator Dei:* «altaris administer personam Christi utpote Capitis gerit, membrorum omnium

»u uskrsnuću niti se žene niti udaju« (usp. Mt 22, 30)? Ali te evanđeoske riječi ne znače da će u vječnoj slavi biti izbrisana razlika muškarca i žene ako je riječ o oznakama što određuju osobni identitet. To što vrijedi za nas, vrijedi i za Krista. Doista, treba se sjetiti da spolna razlika ima u ljudskim bićima snažan utjecaj, mnogo dublji nego npr. etničke razlike. Te razlike ne određuju tako duboko ljudsku osobu kao što to čini spolna razlika koja je izravno usmjerena kako na međusobne odnose tako i na rađanje novih ljudi. U biblijskoj Objavi ta je razlika učinak prvotne Božje volje: »muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27).

Neki ipak primjećuju da svećenik, osobito kad predsjeda liturgijskim i sakramentalnim činima, predstavlja također Crkvu; da radi u njezino ime, »namjeravajući činiti ono što ona čini«. U tom su smislu srednjovjekovni teolozi govorili da službenik također djeluje »u osobi Crkve«, tj. u ime cijele Crkve i da bi nju predstavljao. Uistinu, kakvo god bilo sudjelovanje vjernika u kojem liturgijskom činu, taj je čin slavljen odista po svećeniku u ime cijele Crkve. On moli u ime sviju; u misi prikazuje žrtvu cijele Crkve. U novoj Pashi Crkva je ta koja prikazuje Krista pod vidljivim znakovima po svećeničkoj službi.[20] Čim dakle svećenik predstavlja također Crkvu, ne bi li se moglo misliti da bi to predstavljanje mogla osigurati i žena u skladu s iznesenom znakovitošću? Istina je da svećenik predstavlja Crkvu koja je tijelo Kristovo. No, ako to čini, to upravo zbog toga što prije svega predstavlja samoga Krista koji je glava i pastir Crkve, kako se izvršava. II. vatikanski koncil[21] pobliže označujući i upotpunjujući izraz »u Kristovoj osobi«. U tom svojstvu svećenik predsjeda kršćanskoj zajednici i slavi euharistijsku žrtvu u kojoj sva Crkva prikazuje i sva je prikazana.[22]

Tko shvaća vrijednost tih razloga, bolje će shvatiti koliko je razložna crkvena praksa i zaključit će da rasprave što se u naše dane podižu o ređenju žena za sve kršćane predstavljaju snažni poticaj da prodube poimanje biskupstva i svećeništva, da otkriju osobit položaj

---

nomine offerentis: *AAS* 39 (1947), 556; Synodus episcoporum a. 1971, *De sacerdotio ministeriali*, I, 4: «Christum, Caput communitatis, praesentem reddit...»: *EV* IV, 1164.

22 Paulus VI, Litt. enc. *Mysterium fidei*, 3 septembris 1965: *AAS* 57 (1965), 761; *EV* II, 419.

sterium Ecclesiae perscrutentur, naturam et significationem episcopatus et presbyteratus pressius investigent, item genuinum insegnemque discernant locum sacerdotis in baptizatorum communitate, cuius membrum quidem est, a qua tamen secernitur, quia in iis actionibus, in quibus ordinationis character requiritur, sacerdos, cum illa efficacia, quae sacramentorum est propria, imago est ac signum ipsius Christi, qui convocat, absolvit, Foederis sacrificium conficit.

VI. Ministeriale sacerdotium Ecclesiae mysterio illustratum

In memoriam vero opportune redigendum est quaestiones, quae oriantur e sacramentorum theologia et praesertim e sacerdotio ministeriali, de quo nunc agitur, solvi non posse nisi Revelationis luce affulgente. In iis enim solvendis humanae scientiae, quamvis magni sit aestimanda, quam in proprio ambitu conferant, cognitio, sufficere non possunt, quippe quae non apprehendant res fidei, in quibus, quod proprie supernaturale est, istarum scientiarum competentis iudicii non sunt.

Sic advertendum est, quantum Ecclesia a ceteris societatibus differat, natura et structura sua plane singularis. In Ecclesia enim pastorale munus cum ordinis sacramento pro more conectitur; non est ergo mere regimen, quod conferri possit iis potestatis formis, quae in rebus publicis inveniuntur. Non confertur spontaneo hominum delectu, etsi quidem forte per modum electionis designatur, qui munus accipiat: nonnisi enim per Apostolorum successorum manus impositionem et orationem electio ut a Deo facta confirmatur atque Spiritus Sanctus, qui in ordinatione datur, aliquem participem reddit regiminis Christi, supremi pastoris (cf. Act 20, 28). Quod munus est opus servitutis et amoris: « Si diligis me, pasce oves meas » (cf. Io 21, 15—17).

Quapropter non patet, quomodo proponi possit mulierum ad sacerdotium accessus ob eam, quae hominibus agnoscitur, iurium aequabilitatem, quaeque etiam christianis contingit. Ad quod probandum, nonnumquam ut argumento utuntur verbis supra allatis Epistulae ad Galatas (3, 28), quibus declaratur nullam esse iam in Christo distinctionem viri mulieris. His tamen verbis non agitur de ministeriis Ecclesiae, sed tantum asseritur omnes aequaliter vocari, ut adoptionem filiorum Dei accipiant. Praeterea ac potissimum, in ipsa ministerialis sacerdotii natura vehementer erraret, qui illud inter humana iura ascriberet, cum baptismus nemini ullum ius conferat ad

svećenika u zajednici krštenih koje je on doista dio, ali od koje se i razlikuje u činima koji zahtijevaju karakter reda; on je za tu zajednicu — svom učinkovitošću sakramenta — slika, znak samoga Krista koji poziva, oprašta, izvršuje žrtvu Saveza.

VI. Ministerijalno svećeništvo u otajstvu Crkve

Bit će korisno sjetiti se da se problemi ekleziologije i teologije sakramenata, osobito kad se — kao u ovom slučaju — odnose na svećeništvo, ne mogu rješavati izvan svjetla Objave. Ljudske znanosti, koliki god bio njihov doprinos na vlastitom im području, ne mogu dostajati, jer ne dosežu stvarnost vjere, njezin doslovno nadnaravni sadržaj izmiče njihovoj nadležnosti.

Eto zbog čega treba istaknuti da je Crkva društvo različito od drugih društava, izvorno po naravi i ustrojstvu. Dušobrižničko djelovanje u Crkvi redovito je povezano sa sakramentom reda. Nije tu riječ samo o upravljanju koje se može usporediti s načinima vladanja u državama. Ta služba se ne daje po slobodnom ljudskom izboru. I kad prethodi određenje kandidata putem izbora, izbor je Božji zajamčen tek polaganjem ruku i molitvom apostolskih nasljednika; Duh Sveti koji se dariva u ređenju čini dotičnog sudionikom vlasti vrhovnog pastira Krista (usp. Dj 20, 28). Ta je pak vlast služba ljubavi: »Ako me ljubiš, pasi ovce moje« (usp. Iv 21, 15—17).

Stoga nije očito kako bi se moglo ženama ponuditi pristup u svećeništvo snagom jednakosti prava ljudske osobe, koja jednako vrijedi i za kršćane. Katkad se u tu svrhu upotrebljava navedeni tekst iz Poslanice Galaćanima (3, 28) prema kojemu u Kristu nema više razlikovanja muškoga i ženskoga. No taj stavak iz Pisma nipošto se ne odnosi na službe; on samo potvrđuje sveopći poziv na Božje posinstvo koji je za sve jednak. Osim toga i nadasve značilo bi sasvim zanijekati narav ministerijalnog svećeništva promatrajući ga kao neko pravo. Krštenje ne donosi nikakvo osobno pravo na javnu službu u Crkvi. Svećeništvo se ne udjeljuje za počast ili dobrobit onoga koji

publicum ministerium in Ecclesia adipiscendum. Sacerdotium enim alicui confertur, non ut ei honori sit vel commodo, sed ut Deo et Ecclesiae serviat; immo respondet vocationi peculiari et omnino gratuitae: « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos et posui vos » (Io 15, 16; cf. Heb 5, 4).

Dicunt interdum, vel in libris seu ephemeridibus passim scribunt, esse mulieres, quae in animo vocationem ad sacerdotium percipiant. Huiusmodi proclivitas, quamvis generosus et intellectu sit facilis, ad genuinam vocationem non sufficit: haec enim redigi nequit ad meram mentis inclinationem, quae subiectiva tantum maneret. Cum enim sacerdotium peculiare ministerium sit, cuius Ecclesia officium et custodiam acceperit, pro vocatione ad illud Ecclesiae auctoritas atque fides adeo expetenda est, ut eius sit pars constitutiva, nam Christus elegit « quos voluit ipse » (Mc 3, 13). Rursus universalis est vocatio omnium baptizatorum ad regale sacerdotium exercendum, suam Deo offerendo vitam, atque testimonium reddendo in laudem Dei.

Mulieres, quae ministeriale sacerdotium se ambire profitentur, serviendi Christo Ecclesiaeque desiderio sane impelluntur. Nec mirum est quod, simul ac ipsae consciae fiunt olim discrimina se passas esse in civitate, ad id adducuntur, ut ipsum ministeriale sacerdotium sibi exoptent. Praetermittendum tamen non est sacerdotalem ordinem in humanae personae iuribus non contineri, sed e mysterii Christi et Ecclesiae oeconomia pendere. Presbyteri munus ambiri non potest quasi provectionem secum ferat in excelsiorem societatis dignitatem; nullus enim mere humanus sive societatis sive personae progressus ex sese capax est ad illud aditum praebendi, quippe cuius status omnino diversus sit.

Restat ergo, ut profundius meditemur inter maxima christianae professionis asserta genuinam illam baptizatorum aequabilitatem, quae ideo non est uniformitas, quia Ecclesia est corpus varietate membrorum distinctum, in quo suum cuique membro munus assignatur. Munera ergo distinguenda, non permiscenda sunt, nulli alterius in alterum exsuperantiae favent, aemulationis nomen non praebent. Unum charisma melius, quod quis aemulari potest ac debet, est caritas (cf. 1 Cor 12—13). Maiores in Regno caelorum non sunt ministri, sed sancti.

Exoptat sancta Mater Ecclesia, ut christianae mulieres sibi plene consciae fiant, quanta sit ipsarum missio: partes earum hodie maxi-

ga prima, nego kao služenje Bogu i Crkvi. Ono je predmet naročitog poziva, sasvim nezasluženog: »Niste vi mene izabrali nego vas ja izabrah i postavih«... (Iv 15, 16; usp. Heb 5, 4).

Gdjekad se kaže i piše u knjigama i časopisima da ima žena što osjećaju svećeničko zvanje. Takva privlačnost koliko god bila plemenita i razumljiva ne predstavlja još zvanje. Ono se naime ne može svesti na samu osobnu sklonost koja može ostati sasvim subjektivna. Budući da je svećeništvo naročita služba za koju je Crkva primila ovlast i dužnost nadzora, u tom je pitanju prijeko potrebna potvrda Crkve; ta je potvrda bitni dio samoga zvanja. Krist je izabrao »one koje je sam htio« (Mk 3, 13).

Za razliku od toga postoji opće zvanje svih krštenika na vršenje kraljevskog svećeništva koje se sastoji u prikazivanju svog života Bogu i svjedočenju Bogu na slavu.

Žene što izrazuju svoje zahtjeve da prime ministerijalno svećeništvo zacijelo su nadahnute željom služiti Kristu i Crkvi. Nije čudno što one, kad postanu svjesne diskriminacija koje su ih pogađale u građanskom društvu, zažele i samo ministerijalno svećeništvo. Ne treba, međutim, zaboraviti da svećeništvo ne spada u prava ljudske osobe, nego ovisi o rasporedbi otajstva Krista i Crkve. Svećenička služba ne smije se shvatiti kao društveno promaknuće. Nikoji isključivo ljudski napredak društva ili osobe ne može sam po sebi osigurati pristup u svećeništvo; riječ je tu o sasvim drugoj razini.

Ostaje nam dakle dublje razmatrati pravu narav spomenute jednakosti krštenika. To je jedna od silnih prednosti kršćanstva. No, ta jednakost uistinu nije istovjetnost. Crkva je raznoliko tijelo u kojemu svatko ima svoju službu; zadaci su različiti i ne treba ih miješati. Oni ne opravdavaju uzdizanje jednih nad druge; ne opravdavaju ljubomoru i najviši dar koji se može i treba željeti je ljubav (usp. 1 Kor 12 i 13). Najveći u nebeskom Kraljevstvu nisu nosioci crkvenih službi, nego sveci.

Sveta se majka Crkva nada da će kršćanske žene biti svjesne uzvišenosti svoga poslanja; njihova će uloga biti u ovo vrijeme odlučna

mae sunt, ut simul et instauretur atque humanior fiat societas et fideles veram Ecclesiae imaginem agnoscant.

Declarationem hanc Summus Pontifex Paulus divina Providentia PP. VI in Audientia concessa infrascripto Praefecto Sacrae Congregationis pro Doctrina Fidei, die 15 octobris a. 1976, ratam habuit, confirmavit atque evulgari iussit.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 15 mensis Octobris 1976, in festo Sanctae Teresiae Abulensis.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Lorien., Secretarius

kako za obnovu i očovječenje društva, tako i za otkrivanje među vjernicima pravog lica Crkve.

Vrhovni Svećenik Božjom providnošću Papa Pavao VI. u audijenciji koju je 15. listopada 1976. udijelio potpisanom predstojniku Svete kongregacije za nauk vjere ovu je Izjavu prihvatio, potvrdio i naredio da se objavi.

U Rimu, u palači Svete kongregacije za nauk vjere, 15. listopada 1976., na blagdan sv. Terezije Avilske.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

Circa impotentiam quae matrimonium dirimit

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI semper retinuit a matrimonio non esse impediendos eos qui vasectomiam passi sunt aliosque in similibus condicionibus versantes eo quod non certo constaret de eorum impotentia.

Iam vero, inspecta tali praxi et post iterata studia ab hac Sacra Congregatione necnon a Commissione Codici Iuris Canonici recognoscendo peracta, Em.mi ac Rev.mi Patres huius S. Congregationis, in consessu plenario feriae IV, die 11 Maii 1977 habito, propositis Sibi dubiis, quae sequuntur, respondendum decreverunt:

1. UTRUM IMPOPENTIA, quae matrimonium dirimit, consistat in incapacitate, antecedenti quidem et perpetua, sive absoluta sive relativa, perficiendi copulam coniugalem.

2. Quatenus affirmative, utrum ad copulam coniugalem requiratur necessario eiaculatio seminis in testiculis elaborati.

Ad primum: *Affirmative;* ad secundum: *Negative.*

Et in Audientia, feria VI, die 13 eiusdem mensis et anni, Summus Pontifex div. Prov. Paulus Pp. VI infrascripto Praefecto huius S. Congregationis concessa, praefatum decretum adprobavit ac publici iuris fieri iussit.

Datum Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 13 Maii 1977.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Lorien., Secretarius

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decretum *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei* circa impotentiam quae matrimonium dirimit, 13 maii 1977: *AAS* 69 (1977), 426.

Impotencija koja brak čini nevaljano sklopljenim

Sveta kongregacija za nauku vjere uvijek je smatrala da se ženidba ne može zapriječiti onima na kojima je izvršena operacija vazektomije kao i svim drugima koji se nalaze u sličnim situacijama, ukoliko ne postoji sigurnost o njihovoj spolnoj nemoći.

Stoga, na temelju takve prakse i nakon ponovnog ispitivanja od ove Kongregacije i Komisije za reviziju Crkvenog zakonika, uzoriti i prečasni Oci ove Svete kongregacije na plenarnom zasjedanju dne 11. svibnja 1977. na ova postavljena pitanja odlučili su dati odgovor:

1. Da li se spolna nemoć, koja čini ženidbu nevaljanom, sastoji u prethodnoj i trajnoj, bilo relativnoj bilo apsolutnoj nesposobnosti za izvršenje bračnog čina?

2. Ukoliko afirmativno, da li se za bračni čin traži nužno izbacivanje spolnog sjemena?

Odgovor: na prvo pitanje: afirmativno
na drugo pitanje: negativno

U audijenciji danoj dne 13. svibnja 1977. potpisanom Prefektu ove Svete kongregacije Sv. Otac Pavao VI. odobrio je ovaj dekret i naredio da se objavi.

U Rimu, u palači Svete kongregacije za nauk vjere 13. svibnja 1977.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

A Question about General Absolution

IN THE CASE of a certain ecclesiastical iurisdiction « X », special penitential services in preparation for Easter were planned, specifying places and times in which general absolution would be given, together with provision for preparation of the people for such services. This pastoral plan was favorably received by the faithful, and general absolution was given in the presence of several priests, some of whom were also penitents.

Is the case described above in conformity with the norms for general absolution?

RESPONSE

The Congregation for the Doctrine of the Faith replies that the case described does not conform to the 1972 *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*[1] because the conditions listed for the use of the extraordinary practice of general absolution are not necessarily verified.

1) Norm III requires that the that faithful, too large in number for the small number of priests to hear their individual confessions properly within a suitable period of time, would have to go without sacramental grace or holy communion for a long time and trough no fault of their own.

The case described does not offer any reason why the faithful could not find other opportunities for confession and holy communion, which are normally offered on a regular basis in their parishes; such a rea-

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Responsum *In the case* ad quaesitum circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam. Prot. n. 274/64, 20 ianuarii 1978: *Notitiae* 14 (1978), 6—7.

1 *AAS* 64 (1972), 510—514; *EV* IV, 1653 ss.

O zajedničkom odrješenju

Na području jedne crkvene pokrajine bila su predviđena posebna pokornička slavlja kao priprava za Uskrs. Određena su mjesta i vrijeme davanja općeg odrješenja i način kako bi se vjernici imali pripremati za ta slavlja.

Tu dušobrižničku inicijativu dobro su primili vjernici te je zajedničko odrješenje dijeljeno u prisutnosti brojnih svećenika od kojih su neki bili i pokornici.

Je li primijenjeni postupak u skladu s pravilima koja ravnaju zajedničkim odrješenjem?

ODGOVOR

Kongregacija za nauk vjere odgovara da izloženi slučaj nije u skladu s Dušobrižničkim pravilima za davanje zajedničkog sakramentalnog odrješenja (Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam)[1] jer se nisu ostvarili potrebni uvjeti koji se traže za izvanrednu primjenu zajedničkog odrješenja.

1) Pravilo III. ima pred očima slučaj kad bi vjernici, odveć brojni u odnosu prema malobrojnim svećenicima koji bi mogli dolično saslušati njihove pojedinačne ispovijedi u odgovarajućem vremenu, bili bez svoje krivnje prisiljeni za dugo vrijeme biti lišeni sakramentalne milosti i svete pričesti.

U iznesenom slučaju nema nikakva razloga da vjernici ne bi imali drugih mogućnosti da se ispovijede i pričeste; takve su im, naime, mogućnosti redovito pružene u njihovim župama. Takav bi razlog,

son might be present, for example, where a priest could visit a remote mission station only infrequently.

2) Norm IV requires that bishops and priests dispose the arrangement of pastoral duties so that a sufficient number of priests will be available for the ministry of sacramental confession.

The case described does not offer any reason why the available priests could not arrange for the normal confession procedures according to nn. 15-21 and 22-30 of the «Ordo Paenitentiae».

FRANJO Card. ŠEPER, Prefect

na primjer, postojao kad bi koji svećenik samo rijetko mogao pohoditi zaista udaljenu misijsku postaju.

2) Pravilo IV. traži da biskupi i svećenici organiziraju svoju dušobrižničku djelatnost tako da bude dovoljan broj svećenika za službu sakramentalne ispovijedi.

Izloženi slučaj ne sadrži nikakvih razloga zbog kojih raspoloživi svećenici ne bi mogli predvidjeti redovito vrijeme za ispovijedanje — u skladu s xočkama 15—21. i 22—30. »Obreda pokore«.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik

Le proibizioni riguardanti la devozione alla Divina Misericordia

NOTIFICAZIONE

DA DIVERSE PARTI. specialmente dalla Polonia, anche autorevolmente, è stato chiesto se le proibizioni contenute nella «Notificazione» della S. Congregazione del S. Offizio, publicata sugli A.A.S., anno 1959, p. 271.* riguardanti la devozione alla Divina Misericordia nelle forme proposte da Suor Faustina Kowalska, si debbano ritenere ancora in vigore.

Questa S. Congregazione, tenuti presenti i molti documenti originali, non conosciuti nel 1959; considerate le circostanze profondamente mutate, e tenuto conto del parere di molti Ordinari Polacchi, dichiara non più vincolanti le proibizioni contenute nella citata «Notificazione».

Dalla Sede della S. Congregazione, 15 Aprile 1978.

FRANJO Card. ŠEPER, Prefetto
Fr. JÉRÔME HAMER, O.P., arcivescovo tit. di Lorium, Segretario

---

SVETA KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Priopćenje »Da diverse parti«, 15. travnja 1978. AAS 70 (1978), 350.

* Tekst toga Priopćenja:

Obznanjuje se da je Vrhovna Sveta kongregacija svetoga oficija uzela u razmatranje navodna viđenja i objave s. Faustine Kowalske iz družbe Naše Gospe od milosrđa koja je umrla blizu Krakova g. 1938., te određuje kako slijedi:

1. Treba zabraniti širenje slika i spisa koji izlažu pobožnost Božjem milosrđu u oblicima predloženim od te sestre Faustine;
2. Ostavlja se razboritosti biskupa da uklone spomenute slike koje su možda već izložene štovanju.

Iz Palače svetoga oficija, 6. ožujka 1959.

UGO O'FLAHERTY, bilježnik

Zabrane u vezi s pobožnošću Božjem milosrđu

PRIOPĆENJE

S raznih strana, osobito iz Poljske, također od odgovornih upućena su pitanja jesu li još na snazi zabrane sadržane u »Priopćenju« Kongregacije svetoga oficija što su objavljene u AAS g. 1959., 271,* što se odnose na pobonžost Božjem milosrđu u oblicima što ih je predložila s. Faustina Kowalska.

Ova Sveta kongregacija imajući pred očima mnoge izvorne dokumente koji nisu bili poznati g. 1959., smatrajući da su se okolnosti duboko promijenile, i računajući na mišljenja mnogih poljskih ordinarija izjavljuje da više nisu na snazi zabrane sadržane u navedenom »Priopćenju«.

Iz sjedišta Svete kongregacije, 15. travnja 1978.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski

De erroribus et propositionibus periculosis in libro »Quand je dis Dieu«

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI munus suum promovendi atque tutandi doctrinam fidei et morum in universa Ecclesia adimplens, iuxta propriam «Agendi rationem»[1] examini subiecit librum R.P. Iacobi Pohier: *Quand je dis Dieu,* in eoque affirmationes Revelationi et Magisterio Ecclesiae manifeste non consentaneas deprehendit.

Exitus huiusmodi examinis per Superiorem Generalem significatus est auctori iam die 21 Aprilis 1978 litteris, quibus ipse invitatus est ad suas opiniones publice corrigendas necnon ad suam plenam adhaesionem doctrinae Ecclesiae manifestandam. Iteratis huius Congregationis petitionibus auctor respondit, clarificationes non sufficientes afferens; praeterea circa puncta quae ipsi significata sunt, explicitam fidei Ecclesiae professionem non emisit.

Propterea S. Congregatio pro Doctrina Fidei nunc ad sequentia declaranda cogitur:

1) INTER ERRORES MANIFESTIORES huius libri notanda est negatio veritatum quae sequuntur: intentio Christi passioni suae valorem redemptivum et sacrificalem attribuendi; resurrectio corporalis Christi necnon continuatio Ipsius tamquam subiecti realis post consummatam existentiam historicam; vita post mortem, resurrectio, vita aeterna cum Deo tamquam hominis vocatio; praesentia in Sacra Scriptura verae doctrinae sensu obiectivo praeditae, quem fides in ipsa percipere et Magisterium Ecclesiae, Spiritu Sancto auxiliante, authentice determinare potest.

2) Supradictis erroribus plures aliae adiunguntur et miscentur propositiones periculosae, quippe quae tam ambiguae talisque naturae sint, ut in animis fidelium incertitudinem circa fundamentales arti-

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Inter errores manifestiores* circa librum R. P. Iacobi Pohier: «Quand je dis Dieu», 3 aprilis 1979: *AAS* 71 (1979), 446—447.

Zablude i opasne tvrdnje u knjizi »Kad kažem Bog«

Kongregacija za nauk vjere, ispunjavajući svoju zadaću promicanja i čuvanja vjerskoga nauka i morala u svoj Crkvi, u skladu sa svojim Pravilnikom,[1] ispitivala je knjigu o. Jacquesa Pohiera »Kad kažem Bog« (»Quand je dis Dieu«) te je u njoj pronašla tvrdnje što očito nisu u skladu s Objavom i crkvenim Učiteljstvom.

Ishod tog ispitivanja priopćen je piscu preko njegova vrhovnog poglavara još 21. travnja 1978. i to pismom u kom je pozvan da javno opozove svoja mišljenja te da izradi svoje puno prianjanje uz crkvenu nauku. Na ponovljene molbe ove Kongregacije pisac je odgovorio ograničivši se na davanje nedovoljnih pojašnjenja. Štoviše, nije s obzirom na označene točke dao izričitu ispovijest crkvene vjere.

Stoga se Kongregacija za nauk vjere smatra prisiljenom izjaviti kako slijedi:

1. Među najočitijim zabludama knjige o kojoj je riječ treba istaknuti nijekanje ovih istina: Kristove namjere da svojoj muci dade otkupiteljsku i žrtvenu vrijednost, Kristova tjelesna uskrsnuća i njegova trajnog postojanja kao stvarnog subjekta nakon završetka njegova povijesnog postojanja; života poslije smrti, uskrsnuća i vječnog života s Bogom kao čovjekova poziva, činjenice da se u Svetom Pismu nalazi istinski nauk koji ima objektivni smisao što ga vjera može prepoznati i što ga crkveno Učiteljstvo, uz pomoć Duha Svetoga, može izvorno odrediti.

2. Uz navedene zaslude nalaze se i s njima se miješaju mnoge opasne tvrdnje tako dvoznačne i takve da u dušama vjernika mogu uroditi nesigurnošću s obzirom na bitne članke katoličkog vjerovanja,

1 Cf. *Nova agendi ratio in doctrinarum examine: AAS* 63 (1971), 234—236; *EV* IV, 112—130.

culos fidei catholicae gignere possint, cuiusmodi sunt: conceptus christianus Dei transcendentis; praesentia realis Christi in Eucharistia uti a Concilio Tridentino et recenter a Paulo VI in Encyclica *Mysterium fidei* proposita est; munus specificum sacerdotis in hac praesentia reali efficienda; exercitium infallibilitatis in Ecclesia. Quod ad divinitatem Christi spectat auctor modo tam inusitato sese exprimit, ut determinari nequeat, an ipse talem veritatem adhuc sensu catholico traditionali profiteatur.

Hac Declaratione S. Congregatio pro Doctrina Fidei, bonum fidelium prae oculis habens, gravitatem errorum hic denuntiatorum patefacit necnon impossibilitatem eosdem considerandi tamquam opiniones quae liberae theologorum discussioni relinquantur.

Hanc Declarationem in Conventu ordinario huius S. Congregationis deliberatam, Summus Pontifex Ioannes Paulus Pp. II, in Audientia infrascripto Cardinali Praefecto concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 3 Aprilis 1979.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secret.

kao što su: kršćansko poimanje transcendentnoga Boga; stvarna Kristova prisutnost u Euharistiji kako je utvrđena od Tridentskog koncila i u novije vrijeme od Pavla VI. u enciklici *Mysterium fidei;* specifična uloga svećenika u ostvarenju te stvarne prisutnosti; služenje nepogrešivošću u Crkvi. Kad je riječ o Kristovu božanstvu, pisac se izražava tako neuobičajeno da je nemoguće odrediti priznaje li tu istinu još uvijek u smislu katoličke predaje.

Ovom izjavom Kongregacija za nauk vjere, zabrinuta za dobro vjernika, svraća pozornost na težinu spomenutih zabluda ističući kako je nemoguće smatrati ih mišljenjima koja bi bila prepuštena slobodnom teološkom raspravljanju.

Vrhovni Svećenik Ivan Pavao II. u audijenciji udijeljenoj potpisanom kardinalu predstojniku potvrdio je ovu Izjavu što je zaključena na redovitoj sjednici ove Svete kongregacije, te je odredio da se objavi.

U Rimu, iz sjedišta Kongregacije za nauk vjere 3. travnja 1979.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

De quibusdam quaestionibus ad eschatologiam spectantibus

RECENTIORES EPISCOPORUM SYNODI, evangelizationi at que catecheticae institutioni operam dederunt, magis magisque persuasionem confirmaverunt de necessitate perfectae fidelitatis servandae erga fundamentales fidei veritates, nostris praesertim temporibus, quibus magnae humani consortii mutationes nec non studia christianam fidem inserendi diversis populorum culturis iubent maiore quam anteacta aetate nisu contendere, ut eadem fides facilius percipi atque communicari queat. Haec altera necessitas, quae tantopere urgere animadvertitur, reapse quam maximam postulat curam ut fidei verus sensus atque integritas in tuto ponantur.

Quapropter ii, ad quos res pertinet, summopere attentos se praebere debent ad ea omnia quae in communem fidelium conscientiam inducere possint lentam corruptionem et progredientem dissolutionem alicuius elementi Symboli baptismalis, quod necessarium est ad cohaerentiam fidei quodque indissolubili nexu coniungitur cum quibusdam magni momenti usibus in vita Ecclesiae receptis.

In unum sane ex his elementis nobis necessarium et urgens visum est mentem convertere eorum, quibus Deus munus commisit fidei promovendae atque tutandae, ut pericula praecaveantur, quae eandem fidem in animo fidelium in discrimen adducere possint.

Agitur de eo Symboli articulo qui vitam aeternam respicit ac proinde, generatim, ea quae post mortem futura sunt. In hac doctrina proponenda fas non est aliquid detrahi, neque imperfectam aut incertam agendi rationem adhiberi absque fidei ac salutis fidelium periculo.

* * *

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Epistula *Recentiores episcoporum synodi* ad Venerabiles Praesules Conferentiarum Episcopalium de quibusdam quaestionibus ad Eschatologiam spectantibus, 17 maii 1979: *AAS*

Neka pitanja eshatologije

Posljednje sinode, posvećene evangelizaciji i katehezi, živo su posvijestile potrebu potpune vjernosti temeljnim istinama vjere, osobito danas kad duboke promjene ljudske sredine i skrb za integriranje vjere u različite kulture nalažu veće napore da se vjera učini prihvatljivom i priopćivom. Taj posljednji zahtjev, danas toliko prisutan, traži doista, kao nikad do sada, pojačanu skrb za izvornost i cjelovitost vjere.

Odgovorni trebaju, dakle, biti osobito pozorni na sve što bi u zajedničkoj svijesti vjernika moglo uzrokovati polagano srozavanje i postupno gašenje nekih sastojnica krsnoga Vjerovanja koje je prijeko potrebno za suvislost vjere i koje je nedjeljivo povezano s djelovanjima koja su važna za život Crkve.

Čini se prikladnim i žurnim posebno na jednu od tih točaka svratiti pozornost onih kojima je Bog povjerio brigu za promicanje i obranu vjere, da uzmognu predusresti opasnosti koje bi mogle ugroziti tu vjeru u dušama vjernika.

Riječ je o onome članku Vjerovanja koji se odnosi na vječni život i prema tome, govoreći općenito, na prekogrobni ivot. U takvom jednom pitanju naučavanje vjere ne može sebi dopustiti slabosti; zaista ne može ostati manjkavo i nesigurno a ne dovesti u opasnost vjeru i spasenje vjernika.

* * *

---

71 (1979), 939—943; *Notitiae* 15 (1979), 566—570; *OR* 16—17 luglio 1979; Versione italiana: *OR* 16—17 luglio 1979. p. 2.

Neminem fugit momentum huius postremi articuli Symboli baptismalis: per ipsum enim terminus ac finis exprimuntur consilii Dei, cuius iter in Symbolo describitur. Si resurrectio non datur, tota corruit fidei structura, ut Sanctus Paulus tam firmiter asseverat.[1] Nisi apud christianos certo constet quid verbis «vita aeterna» contineatur, Evangelii promissiones, creationis Redemptionisque significatio evanescunt, ac vel ipsa terrena vita omni spe prorsus destitui dicenda est.[2]

Nunc autem quomodo angustiae atque anxietates ignorari possunt, quibus multi circa hanc quaestionem vexantur? Quis non videt dubium in animos sensim ac penitus insinuari? Etiamsi feliciter contingat, quod plerumque fit, ut christianus homo nondum ad dubium positivum pervenerit, haud raro is abstinet a sorte cogitanda post mortem futura, eo quod incipit animo persentire quaestiones, quibus sibi respondendum esse pavet: Num quidquam extat post mortem? Ex nobis vita functis num aliquid superest? Fortasse nihil nos exspectat?

Cuius quidem rei causa partim in vi reponenda est, quam praeter voluntatem in animos habent theologicae controversiae hodie passim publice agitatae, quarum neque exactum obiectum neque pondus maior pars fidelium percipere valet. Ac revera in disceptationem vocari animae exsistentia animadvertitur ac significatio vitae post mortem, itemque quaeritur quid inter christiani hominis mortem et universalem resurrectionem intercedat. Quibus omnibus christifideles perturbantur, cum usitatum suum loquendi modum ac notiones sibi familiares iam nequeant agnoscere.

Profecto hic non agitur de coarctanda aut prorsus impedienda investigatione theologica, qua Ecclesiae fides indiget cuiusque studia oportet in suum usum convertat; attamen id nullo modo praetermitti sinit officium tempestivo tempore in tuto ponendi fidem christianorum circa ea capita, quae in dubium vocantur.

Cuius duplicis difficilisque officii naturam atque varios aspectus, in gravibus hisce rerum adiunctis, nobis in animo est summatim revocare.

* * *

In primis necesse est ut ii, qui docendi munere sunguntur, plane ea discernant, quae Ecclesia ad essentiam fidei pertinere iudicat; ipsa

---

1 Cf. *1 Cor* 15.
2 Cf. *Hebr* 11, 1.

Svakom je uočljiva važnost tog posljednjeg članka krsnog Vjerovanja. On izriče svršetak i cilj Božjega nauma koji se u Vjerovanju opisuje. Ako nema uskrsnuća, ruši se sva zgrada vjere, kako to tako snažno reče sveti Pavao.[1] Ako kršćanin ne bi više mogao riječima »vječni život« dati siguran sadržaj, iščezla bi evanđeoska obećanja sa svim smislom stvaranja i otkupljenja, a sadašnji bi život ostao bez svake nade.[2] Zar je moguće zanemariti činjenicu da su mnogi mučno zabrinuti nad tom točkom? Tko ne vidi kako se sumnja suptilno unosi duboko u duše? Čak i ondje gdje kršćanin, srećom, još nije upao u pozitivnu sumnju, on se često suspreže razmišljati o onome što slijedi poslije smrti, jer počinje osjećati kako se u njemu bude pitanja na koja ga je strah odgovarati: Postoji li išta poslije smrti? Hoće li išta od nas tu smrt preživjeti! Zar nas ne očekuje ništavilo?

U tome treba dijelom uočiti i nenamjeravane odjeke u javnosti široko proširenih teoloških raspri, kojih ni točan sadržaj ni zamašnost većina vjernika nije kadra procijeniti. Čuju se raspre o postojanju duše, o značenju prekogrobnog života, postavljaju se pitanja o onome što se događa između smrti kršćanina i općega uskrsnuća. Kršćanski je puk smeten i ne prepoznaje više svoj rječnik i udomaćene spoznaje.

Ne može, dakako, biti govora o ograničavanju ili čak sprečavanju teološkog istraživanja koje je vjeri Crkve potrebno i kojim se ona mora znati poslužiti. No, ona se nipošto ne može odreći dužnosti da u prikladnim vremenima utvrdi vjeru kršćana u onim točkama koje su stavljene pod sumnju.

Svjesni te dvostruke teške obveze želimo pregledno podsjetiti na narav i razne oblike tog osjetljivog stanja.

* * *

Ponajprije treba da svi oni kojima je dužnost poučavati dobro razlikuju što Crkva smatra da pripada biti njezine vjere; teološko istra-

theologica investigatio nihil aliud spectare debet, nisi eadem altius perscrutari atque explicare.

Sacra autem haec Congregatio, cuius est doctrinam fidei promovere ac tutari, hic sibi proponit ea recolere quae Ecclesia, nomine Christi, docet, praesertim, quae inter christiani hominis mortem et resurrectionem universalem intercedunt.

1) Ecclesia credit[3] mortuorum resurrectionem.

2) Ecclesia hanc resurrectionem ita intellegit ut ad *totum hominem* referatur; haec autem pro electis nihil aliud est quam ipsius Resurrectionis Christi ad homines extensio.

3) Ecclesia affirmat continuationem et subsistentiam, post mortem, elementi spiritualis, conscientia et voluntate praediti, ita ut ipsum »ego humanum», interim tamen complemento sui corporis carens, subsistat. Ad huiusmodi elementum designandum Ecclesia utitur voce «anima», quae Sacrarum Scripturarum et Traditionis usu recepta est. Quamquam non ignorat in Scripturis Sacris huic voci diversas subici significationes, nihilominus ipsa censet nullam validam rationem adesse, cur vox reiciatur, ac iudicat praeterea prorsus necessarium esse verbale instrumentum ad christianorum fidem sustinendam.

4) Ecclesia excludit quoslibet cogitandi aut dicendi modos, quibus absurda fiant vel intellegi nequeant eius precatio, funebres ritus, cultus mortuorum: quae omnia, quoad suam substantiam, locos theologicos constituunt.

5) Ecclesia, secundum Sacras Scripturas, exspectat «gloriosam manifestationem Domini nostri Iesu Christi»,[4] quam tamen distinctam et dilatam credit, respectu habito hominium condicionis statim post mortem.

6) Ecclesia, in sua doctrina proponenda de sorte hominis post mortem, excludit quamlibet explicationem, qua prorsus evansceret significatio Virginis Mariae Assumptionis circa id quod ad ipsam unice pertinet; hoc scilicet sensu, quod corporea Virginis glorificatio eam glorificationem anticipat, quae ceteris omnibus electis destinatur.

7) Ecclesia, Novo Testamento ac Traditioni fideliter adhaerens, credit beatitudinem iustorum, qui aliquando cum Christo erunt. Item ipsa credit poena aeterna plectendum fore peccatorem, qui Dei visione privabitur, nec non huius poenae repercussionem in totum ipsius peccatoris «esse». Ad electos autem quod attinet, credit etiam haberi

3 Cf. Symbolum Apostolorum.
4 *DV* 4: *EV* I, 876.

živanje ne može ići drugim putem nego što je put produbljivanja i razvijanja tih istina.

Ovaj Sveti zbor, koji je odgovoran za promicanje i zaštitu nauka vjere, želi ovdje podsjetiti na nauk što ga Crkva daje u ime Krista, s posebnim obzirom na ono što se događa između smrti kršćanina i općeg uskrsnuća.

1) Crkva vjeruje[3] u uskrsnuće mrtvih.

2) Crkva tu misli na uskrsnuće cijeloga čovjeka; ono za izabrane nije ništa drugo nego proširenje samoga uskrsnuća Kristova na ljude.

3) Crkva tvrdi da nakon smrti preživljuje i opstoji određeni duhovni sastojak, obdaren sviješću i voljom, tako da ljudsko »ja« i dalje postoji. Da bi označila taj sastojak, Crkva upotrebljava riječ »duša«. A ta je riječ posvećena upotrebom u Pismu i Predaji. Ne niječući da taj izraz u Bibliji ima više značenja, Crkva ipak drži da nema ozbiljna razloga da bi se odbacio, nego ga smatra izražajnim sredstvom prijeko potrebnim za potporanj vjere kršćana.

4) Crkva odbacuje svaki oblik mišljenja ili govorenja koji bi učinio proturječnima ili nerazumljivima njezinu molitvu, njezine pogrebne obrede, njezino štovanje pokojnika, jer sve su to u biti »teološka mjesta«.

5) Sukladno Pismu Crkva očekuje »slavnu pojavu Našega Gospodina Isusa Kreista«,[4] smatrajući ipak da je to nešto različno i odjelito s obzirom na ono stanje u kojem se čovjek nađe neposredno nakon svoje smrti.

6) U svom naučavanju o sudbini čovjeka nakon njegove smrti Crkva odbija sva tumačenja koja bi oduzela smisao Marijinu uznesenju u onome u čemu je ono jedinstveno, što znači da je tjelesno proslavljenje Djevice predujam one proslave koja je namijenjena i svim drugim izabranicima.

7) Crkva, vjerna Novom zavjetu i Predaji, vjeruje u sreću pravednika koji će jednom biti s Kristom. Ona vjeruje da vječna kazna očekuje grešnika koji će biti lišen lica Božjega, vjeruje da se ta kazna odrazuje u svemu njegovu biću. Ona, napokon, vjeruje u možebitno čišćenje izabranih prije gledanja Boga. No, to je doista različno od

posse purificationem visioni Dei praeviam, quae tamen prorsus diversa est a damnatorum poena. Id Ecclesia intellegit, cum de Inferno ac de Purgatorio loquitur.

Cum autem agitur de hominis condicione post mortem, peculiari modo cavendum est a repraesentationibus, quae mentis fictione et arbitrio unice nituntur; huiusmodi enim immoderatio haud modica causa est difficultatum, in quas saepe christiana fides incurrit. Attamen imaginibus, quarum usus apud Sacras Scripturas invenitur, reverentia praestanda est. Necessarium est arcanum earum sensum percipere, remoto periculo eas nimis extenuandi, cum hoc saepe inanes reddat *realitates,* quae per has imagines indicantur.

Nec Scripturae Sacrae nec theologi satis luminum suppeditant ad futuram vitam post mortem rite describendam. Christifideles haec duo essentialia capita firmiter tenere debent: ex una parte credant oportet fundamentalem continuationem quae, virtute Spiritus Sancti, inter praesentem vitam in Christo et futuram vitam intercedit (nam caritas est lex Regni Dei, atquae ipsa nostra in terris caritate metienda erit nostra in caelis divinae gloriae participatio); ex altera vero parte probe noscere debent rationes praesentis vitae et futurae valde inter se differre, nam oeconomiae fidei succedit oeconomia plenae lucis, ac nos cum Christo erimus et «Deum videbimus»;[5] quibus in promissionibus ac mirandis mysteriis essentialiter spes nostra consistit. Quod si nostra imaginandi vis eo accedere non valet, illuc cor nostrum sponte sua ac penitus pervenit.

* * *

Hisce doctrinae capitibus in mentem revocatis, nunc liceat praecipuas partes pastoralis muneris illustrare, quod in praesentibus temporum adiunctis absolvendum est, secundum normas christianae prudentiae.

Difficultates cum his quaestionibus conexae gravia officia imponunt theologis, quorum munus necessarium sane est. Ad eos igitur iure merito spectat nostrum incitamentum nec non illud libertatis spatium, quod ipsorum methodi legitime requirunt. Ad nos quod attinet, necessarium utcumque est in mentem christianorum incessanter revocare doctrina Ecclesiae, quae fundamentum constituit tum christianae vitae, tum doctorum virorum investigationum. Necessarium

5 Cf. *1 Io* 3, 2.

muka osuđenih. To je ono što Crkva misli dok govori o paklu i čistilištu.

Kad je riječ pak o uvjetima o kojima se čovjek nađe poslije smrti, posebno se treba čuvati samovoljnih slikovitih predočivanja, jer ta pretjeravanja čine znatan dio teškoća s kojima se kršćanska vjera često susreće. Međutim, zaslužuju poštovanje slike kojima se služi Sveto pismo. Treba shvaćati njihov duboki smisao, izbjegavajući opasnost da ih se previše oslabi, što često znači oduzeti im sadržaj onih stvarnosti koje označuju.

Ni Pismo ni teologija ne pružaju nam dovoljno svjetla da bismo sebi mogli predstaviti onostranost. Kršćanin se treba čvrsto držati dviju bitnih točaka: on, s jedne strane, treba vjerovati u temeljnu neprekinutost koja, snagom Duha Svetoga, postoji između sadašnjeg života u Kristu i života budućega. Ljubav je, naime, zakon Kraljevstva Božjega, a mjera naše ljubavi na ovom svijetu bit će i mjera našeg sudioništva u nebeskoj slavi. No, s druge strane, kršćanin treba uvidjeti korjenit prekid između sadašnjosti i budućnosti, tako da on, vođen vjerom, dolazi do pune svjetlosti: bit će s Kristom i »gledati Boga«,[5] evo nečuvena obećanja i otajstva u kojem je sva naša nada. Ako se predodžba pred tim zaustavlja, srce instinktivno ide do dna.

* * *

Pošto smo se podsjetili na te datosti, neka nam bude dopušteno spomenuti glavne oblike pastirske odgovornosti, kakva bi se trebala ostvarivati u sadašnjim okolnostima u svjetlu kršćanske razboritosti.

Teškoće povezane s tim problemima postavljaju teške obveze teolozima čije je poslanje nezamjenjivo. Stoga imaju pravo na naše ohrabrenje i na onu slobodu koju opravdano traže njihove metode. Međutim, s naše je strane potrebno neumorno podsjećati kršćane na nauku Crkve koja je temelj kako kršćanskoga življenja tako i stručnog istraživanja. Također treba postići da teolozi s nama podijele naše pastirske brige kako njihovi istraživački pothvati ne bi bili

quoque est operam dare, ut theologi nostrarum pastoralium sollicitudinum participes fiant, hoc quidem proposito, ne eorum studia investigationesque temere proferantur inter fideles, qui, si alias umquam, hodie potissimum fidei periculis sunt obnoxii.

Postrema Synodus manifesto in lumine posuit sedulam attentionem, qua Episcopi essentialia catecheseos capita consideraverunt, prae oculis habito christifidelium bono; quae capita bene perspecta habeant oportet omnes, quibus munus ea tradendi est concreditum. Nostrum igitur est auxilia praebere, quorum ope ipsi firmissime haerere valeant in iis quae ad doctrinae essentiam pertinent, simulque vigiles se gerant, ne contingat ut pueriles representationes vel ad arbitrium fictae pro veritatibus fidei habeantur.

Assidua ac strenua vigilantia per doctrinalem Commissionem dioecesanam vel nationalem exercenda est in scripta, quae evulgantur, non solum ut tempestivo tempore fideles praecaveantur ab operibus minus tutis quoad doctrinam, verum etiam ac potius ut ipsis scripta innotescant, quae ad eorum fidem alendam fulciendamque opta videantur. De munere agitur arduo et magni momenti, quod tamen instanter urget, sive ob tam latam diffusionem scriptorum typis editorum, sive ob illam officiorum «decentralizationem», uti aiunt, quam rerum adiuncta necessario requirunt et Concilii Oecumenici Patres voluerunt.

Has Litteras in Conventu ordinario huius S. Congregationis deliberatas, Summus Pontifex Ioannes Paulus Pp. II, in Audientia infrascripto Cardinali Praefecto concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 17 Maii 1979.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secretarius

neodgovorno šireni među vjernike, kojih je vjera danas u pogibelji više nego ikada.

Posljednja Sinoda pokazala je kako su biskupi pozorni na bitne sadržaje kateheze, radi dobra vjernika. Potrebno je da svi kojima je dužnost taj sadržaj prenositi imaju o njemu vrlo jasne ideje. Moramo im stoga osigurati sredstva da u isto vrijeme budu potpuno sigurni o bitnom sadržaju nauke i pozorni da se djetinjaste ili samovoljne predstave ne miješaju s istinom vjere.

Biskupijsko ili nacionalno vijeće za nauku vjere treba ustrajno i hrabro bdjeti nad onim što se tiskom objavljuje, i to ne samo kako bi vjernike na vrijeme upozorilo na nesigurna djela, nego da vjernike nadasve upozna s onim djelima koja su kadra njihovu vjeru hraniti i braniti. Teška je to i važna zadaća koja je postala hitnom zbog velike rasprostranjenosti tiska i zbog decentralizacije odgovornosti koju okolnosti učiniše prijeko potrebnom i koju je Koncil htio.

U audijenciji udijeljenoj potpisanom Pročelniku Njegova Svetost Papa Ivan Pavao II. potvrdio je ovo pismo koje je bilo prihvaćeno na redovitoj sjednici Kongregacije za nauku vjere, te je odredio da se objavi.

Dano u Rimu, u sjedištu Kongregacije,
17. svibnja god. 1979.

FRANJO, kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, O.P., naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

Human Sexuality

I. LETTER

Your Excellency,

THE BOOK «HUMAN SEXUALITY»: *New Directions in American Catholic Thought*, a study commissioned by the Catholic Theological Society of America and edited by the Reverend Anthony Kosnik, has been given wide publicity through its distribution not only in the United States but elsewhere, both in the English version and in various translations.

The Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith wishes to commend the actions of the American bishops, who exercized their pastoral ministry as authentic teachers of the faith by calling to the attention of their priests and people the errors contained in this book, particularly in regard to the unacceptability of its «pastoral guidelines» as suitable norms for the formation of Christian consciences in matters of sexual morality.

The Congregation particularly wishes to commend the National Conference of Catholic Bishops' Commitee on Doctrine for its statement of November, 1977, which gives an evaluation of the book that can serve the bishops and the Catholic comunity at large not only in the United States but wherever this book has made its apperance. The enclosed «Observations» of this Congregation may also be useful to the bishops for their continued prudent guidance of their people on this delicate pastoral question.

SACRED CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, I. Letter *The book »Human Sexuality«* to Archbishop John R. Quinn, President of the National Conference of Catholic Bishops in the U.S.A., July 13th 1979: *OR* (Weekly Edition in English) December 17, 1979, p. 9. — 11. Observations *The*

Ljudska seksualnost

I. PISMO

Preuzvišeni!

Knjiga *Human Sexuality: New Directions in American Catholic Thought* (Ljudska seksualnost: Nova usmjerenja američke katoličke misli) koju je u izdanju Američkog katoličkog teološkog društva priredio vlč. Anthony Kosnik dobila je velik publicitet šireći se ne samo u Sjedinjenim Državama nego i u drugim zemljama, kako na engleskom tako i u raznim prijevodima.

Sveta kongregacija za nauk vjere želi poduprijeti pothvat američkih biskupa koji su znali vršiti svoju dušobrižničku službu autentičnih učitelja vjere te su svoj kler i puk upozorili na zablude što su u toj knjizi sadržane, osobito s obzirom na neprihvatljivost njezinih »pastoralnih smjernica« kao valjanih normi za oblikovanje kršćanske savjesti na području seksualnog morala.

Kongregacija posebno odaje priznanje Doktrinarnom vijeću Biskupske konferencije za izjavu od studenoga 1977. Ocjena što ju je to vijeće dalo o spomenutoj knjizi, može poslužiti biskupima i svoj katoličkoj zajednici ne samo u Sjedinjenim Državama nego gdje god se knjiga proširila. Ovdje pridodane »Primjedbe« ove Kongregacije također mogu koristiti biskupima u njihovu mudrom i trajnom upućivanju naroda o tom osjetljivom dušobrižnom pitanju. Istodobno ova Kongregacija ne može prešutjeti zabrinutost zbog činjenice što

---

book »Human Sexuality« about the book »Human Sexuality«, A study commissioned by the Catholic Theological Society of America, Rev. Anthony Kosnik editor, July 13th 1979: *OR* cit., p. 9.

At the same time, the Congregation cannot fail to note its concern that a distinguished society of Catholic theologians would have arranged for the publication of this report in such a way as to give broad distribution to the erroneous principles and conclusions of this book and in this way provide a source of confusion among the people of God.

I would be grateful to Your Excellency for bringing this letter to the attention of the members of the Episcopal Conference. With kind regards and personal best wishes for you, I remain

Rome, July 13, 1979.

Sincerely yours in Christ,
FRANJO Cardinal SEPER,
Prefect

II. OBSERVATIONS

THE BOOK «HUMAN SEXUALITY» has already received substantial criticism on the part of theologians, of numerous American bishops, and of the Doctrinal Commission of the American Episcopal Conference. It would seem clear that the authors of this book, who speak of «encouraging others to join us in the continuing search for more satisfyng answers to the mystery of human sexuality» (p. XV), will have to give rigorous reconsideration to the position they have assumed in the light of such criticism. This is all the more important, since the topic of the book — human sexuality — and the attempt to offer «helpful practical guidelines to beleaguered pastors, priests, counsellors and teachers», charge the authors with an enormous responsibility for the erroneous conclusions and the potentially harmful impact these ideas can have on the correct formation of the Christian consciences of so many people.

This Sacred Congregation, considering the fact that this book and its opinions have been given wide distribution within the U.S.A., throughout the English-speaking world, and elsewhere through various translations, considers it a duty to intervene by calling attention to the errors contained in this book and by inviting the authors to correct these errors. Here we limit our considerations to some of these errors which seem to be the most fundamental and to touch the heart

je ugledno društvo katoličkih teologa tako postavilo objavljivanje tog izvještaja da se široko proširo zabludna načela i zaključci spomenute knjige, iz čega proizlazi zbunjenost u Božjem narodu.

Bit ću vam, Vaša preuzvišenosti, zahvalan ako članove Biskupske konferencije upoznate s ovim pismom.

Izrazima srdačne odanosti dodajem svoje najbolje želje

u Kristu odani

Rim, 13. srpnja 1979.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik

II. PRIMJEDBE

Knjiga »Human sexuality« primila je već bitne kritike od teologa, od brojnih američkih biskupa i od Doktrinalnog vijeća Američke biskupske konferencije. Čini se da bi u svjetlu tih kritika autori knjige, koji druge ohrabruju »da nastave tražiti najprikladnije i zadovoljavajuće odgovore misteriju ljudske seksualnosti« (str. XV), morali vrlo pozorno preispitati svoja stanovišta. To preispitivanje to je potrebnije što naslov knjige (»Ljudska seksualnost«), i pokušaj da se pruže »neke korisne smjernice dušobrižnicima, svećenicima, duhovnicima i nastavnicima koji su često zbunjeni i nesigurni«, nameću piscima neizrecivu odgovornost zbog zabludnih zaključaka i mogućih štetnih utjecaja što ih te ideje mogu imati s obzirom na ispravno oblikovanje mnogih kršćanskih savjesti.

Imajući u vidu da se ta knjiga i u njoj sadržana mišljenja široko prošire u Sjedinjenim Državama, u drugim zemljama engleskog jezika i drugdje preko raznih prijevoda, ova Sveta kongregacija smatra svojom dužnošću svratiti pozornost na zablude što se u knjizi sadrže i pozvati pisce da ih isprave.

Ograničujemo se na promatranje pojedinih slučajeva koji nam se čine glavnijima i koji idu u srž predmeta o kojemu je riječ, iako to

of the matter; this limitation should not lead to the inference that other errors of a historical, scriptural, and theological nature are not to be found in this book as well.

1) A most pervasive mistake in this book is the manipulation of the concept or definition of human sexuality. «Sexuality then is the mode or manner by which humans experience and express both the incompleteness of their individualities as well as their relatedness to each other as male and female . . . This definition broadens the meaning of sexuality beyond the merely genital and generative and is so to be understood in all that follows» (p. 82). This definition refers to what may be called *generic* sexuality, in which «sex is seen as a force that permeates, influences, and affects every act of a person's being at every moment of existence». In this generic sense the book quotes the Vatican *Declaration on Certain Questions concerning Sexual Ethics,* which acknowledged this basic human differentiation saying «it is from sex that the human person receives the characteristics which, on the biological, psychological and spiritual levels, make that person a man or a woman, and thereby largely condition his or her progress towards maturity and insertion into society» *(Persona humana, 1).*

It is not, however, in this area of generic sexuality that the moral problematic of chastity is engaged. This occurs rather within the more specific field of sexual being and behaviour called *genital* sexuality, which, while existing within the field of generic sexuality, has its specific rules corresponding to its proper sructure and finality. These do not simply coincide with those of generic sexuality. Hence while *Human Sexuality* cites the first paragraph of *Persona humana,* as noted above, it fails to refer to the rest of this document's teaching on human sexuality, especially n. 5, which clearly states that »the use of the sexual function has its true meaning and moral rectitude only in true marriage».

It is equally evident that Vatican II, in n. 51 of *Gaudium et spes,* speaks clearly of genital rather than generic sexuality when it indicates that the moral character of sexual conduct «does not depend solely on sincere intentions or on an evaluation of motives. It must be determined by objective standards. These, based on the nature of the human person and his acts, preserve the full sense of mutual self-giving and human procreation in the context of true love. Such a goal cannot be achieved unless the virtue of conjugal chastity is

ograničavanje ne znači da u toj knjizi nema i drugih povijesnih, biblijskih i teoloških zabluda.

1) Jedna od vrlo raširenih zabluda u toj knjizi je manipuliranje pojmom ili definicijom »ljudska seksualnost«. »Seksualnost je, dakle, osobit način na koji ljudska bića doživljavaju i izražavaju kako nepotpunost svoje osobnosti, tako i svoju bitnu usmjerenost jednih na druge ako su muški i ženske... Ta definicija proširuje značenje seksualnosti iznad uskog genitalnog i prokreativnog poimanja, i u toj je perspektivi uključena u slijedeća razmišljanja« (str. 82). Ta se definicija odnosi na ono što se uopćeno može nazvati seksualnost; u tome je smislu seksualnost »snaga koja obuhvaća, utječe i uvjetuje svaki čin osobe u svakom času njezina života«. Uvijek u tom uopćenom smislu knjiga navodi »izjavu o nekim pitanjima seksualne etike«, vatikanski, naime, dokument koji priznaje tu osnovnu ljudsku različitost tvrdeći: »doista iz svoje seksualnosti ljudska osoba dobiva značajke koje je na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom, te uvelike uvjetuju put njezina sazrijevanja i uključivanje u društvo (Persona Humana 1).

Međutim, moralni se problem spolne čistoće ne rješava u okviru te opće seksualnosti. Taj se problem više uključuje u specifično polje seksualnog bivovanja i ponašanja što se zove genitalna seksualnost. Iako je ta genitalna seksualnost sadržana u općoj seksualnosti, ona ima specifična pravila koja su u skladu s njoj vlastitim ustrojstvom i svrhom te se sasvim ne podudara s općom, generičnom, seksualnosti. Tako, dok se u knjizi »Ljudska seksualnost« navodi prvi paragraf dokumenta »Persona humana«, zaboravlja se nastavak nauka iz tog dokumenta o »Ljudskoj seksualnosti«, posebno br. 5, koji jasno tvrdi: »upotreba seksualne sposobnosti nalazi svoj pravi smisao i svoju moralnu ispravnost samo u zakonitom braku«.

Također je očevidno da II. vatikanski u broju 51. Uredbe »Radost i nada« jasno govori o genitalnoj a ne generičkoj seksualnosti, kad, naime, tvrdi da moralni značaj seksualnog ponašanja »ne ovisi samo o iskrenoj namjeri i procjeni pobuda, nego se mora određivati objektivnim mjerilima što se temelje u samoj naravi ljudske osobe i njezinih čina te su određeni da u sklopu istinske ljubavi sačuvaju cjelovit smisao uzajamnog darivanja i ljudske plodnosti; a sve to ne bi bilo moguće ako ne bi iskreno bila njegovana krepost bračne čistoće«. Dok

sincerely practised». While the first part of this quotation is often cited in *Human Sexuality,* the last part is regularly omitted, an omission extended also to the following sentence in *GS 51,* which states, «Relying on these principles, sons of the Church may not undertake methods of regulating procreation which are found blameworthy by the teaching authority of the Church in its unfolding of the divine law». While this book speaks in fact exclusively about genital sexuality, it sets aside the specific norms for genital sexuality and instead attempts to resolve questions by the criteria of generic sexuality (cf. n. 2 below).

Furthermore, in regard to the teaching of Vatican II, we note here another mistaken notion. This book repeatedly states that the Council deliberately refused to retain the traditional hierarchy of primary and secondary ends of marriage, opening »the Church to a new and deeper understanding of the meaning and value of conjugal love» (p. 125 and passim). On the contrary, the Commission of the Modi declared explicitly, replying to a proposal brought forward by many Fathers to put this hierarchical distinction into the text of n. 48, «In a pastoral text wich intends to institute a dialogue with the world, juridical elements are not required. ... In any case, the primordial importance of procreation and education is shown at least ten times in the text» (cf. nn. 48 and 50).

2) In the view of sexuality described in *Human Sexuality,* the formulation of its purpose undergoes a substanitial change with respect to the classical formulation: the traditional «procreative and unitive purpose» of sexuality, consistently developed in all the magisterial documents through Vatican II and *Humanae vitae,* is substituted by a «creative and integrative purpose», also called «creative growth towards integration», which describes a broad and vague purpose applicable to any generic sexuality (and practically to any human action). Admitting that procreation is only one possible form of creativity, but not essential to sexuality (cf p. 83 sq.), is a gratuitous change in the accepted terms without any substantial argument, a change which contradicts the formulation used in Vatican II and assumed in *Persona humana.* This change of purpose and consequently of the criteria for morality in human sexuality evidently of the criteria for morallity in human sexuality evidently changes all the traditional conclusions about sexual behaviour; it even precludes the possibility of fruitful theological discussion by removing the common terminology.

je prvi dio tog navoda često spominjan u knjizi »Ljudska seksualnost«, drugi se dio redovito ispušta. Takvo se ispuštanje primjećuje također s obzirom na 51. točku Uredbe »Radost i nada« koja kaže: »Djeci Crkve koja se drže tih načela, nije dopušteno radi reguliranja poroda ići putovima što ih je crkveno Učiteljstvo tumačeći Božji zakon osudilo«. Doista, dok se u toj knjizi isključivo govori o genitalnoj seksualnosti, odbacuju se specifične norme što se odnose na takvu seksualnost, a pitanje se nastoji rješavati mjerilima opće, generične seksualnosti (usp. niže u br. 2).

Štoviše, kad je riječ o učenju II. vatikanskog, upozoravamo na još jedno pogrešno mišljenje. Knjiga uzastopce tvrdi da je Koncil svjesno odbacio sačuvati tradicionalnu ljestvicu prvotnih i drugotnih ciljeva braka »otvarajući Crkvu novom i dubljem značenju vrijednosti bračne ljubavi« (str. 125 i slij.). Nasuprot tome, odgovarajući na zahtjev mnogih otaca da bi se u tekst broja 48. uvrstio taj vrednosni poredak, komisija za prijedloge izrijekom kaže: »U tekstu pastoralnog značaja koji namjerava uspostaviti dijalog sa svijetom, ne traže se pravni elementi... U svakom slučaju, prvotna važnost rađanja i odgoja spominje se bar deset puta u tom tekstu« (usp. br. 48 i 50).

2) S obzirom na poimanje seksualnosti kako je prikazano u knjizi »Ljudska seksualnost«, prikazivanje njezinih ciljeva podliježe korjenitoj promjeni u odnosu prema klasičnom govorenju. Tradicionalni »prokreativni i unitivni« (tj. plodonost i sjedinjenje) cilj seksualnosti što se dosljedno razvija u svim crkvenim dokumentima uključujući i II. vatikanski i »Humanae vitae«, zamijenjen je ciljem »kreativnim i integrativnim« (stvaralačkim i upotpunjnjućim), što se također označuje kao »kreativni rast prema upotpunjenju«, što označuje široki neodređeni cilj što se može primijeniti bilo kojoj općoj seksualnosti, čak svakoj ljudskoj djelatnosti. Sve i prihvaćajući da je plodnost jedna od mogućih oblika stvaralaštva ali ne bitna za seksuanlost (usp. br. 83. i sl.), to ipak predstavlja samovoljno mijenjanje dosad prihvaćenih izraza. Riječ je o promjeni koja se ne oslanja na bitne razloge a protuslovi izričajima II. vatikanskog što su preuzete u dokument »Persona humana«. Ta izmjena ciljeva i dosljedno izmjena mjerila moralnosti ljudske seksualnosti očito mijenja sve tradicionalne zaključke o seksualnom ponašanju i, mijenjajući zajedničku terminologiju, onemogućuje i plodni teološki razgovor.

3) The authors of this book try to give more concrete content to the formal criterion «creative growth towards integration» (p. 92 sq.), but hardly anything in this development seems to refer specifically to genital sexual activity. It is true that they intend to give only some «particularly significant» values (cf. p. 92); nevertheless, those cited (e. g. honest, joyous, socially responsible) may be postulated equally well of most human activity.

The authors pretend that these are not purely subjective criteria, though in fact they are: the personal judgments about these factors are so different, determinated by personal sentiments, feelings, customs, etc., that it would be next to imposible to single out definite criteria of what exactly integrates a particular person or contributes to his or her creative growth in any specific sexual activity.

Thus in chapter five, the criteria for discerning «creative growth towards integration», when aplied to specific areas of sexual activity, yield no manageable or helpful rules for serious conscience formation in matters of sexuality. In the book, moreover, they are called «guidelines» which can never be regarded as «absolute and universal moral norms» (p. 97).

4) The practical applications proposed in chapter five show clearly the consequences of this theory of human sexuality. These conclusions either dissociate themselves from or directly contradict Catholic teaching as consistently proposed by moral theologians and as taught by the Church's magisterium. The intention expressed in the preface — «The fifth chapter . . . attempts to provide information and assistance for leaders in pastoral ministry to help them form and guide consciences in this area according to the mind of Jesus» — is sadly unfulfilled, indeed even reversed.

The authors nearly always find a way to allow for integrative growth through the neglect or destruction of some intrinsic element of sexual morality, particularly its procreative ordination. And if some forms of sexual conduct are disapproved, it is only because of the supposed absence, generally expressed in the form of a doubt, of «human integration» (as in swinging, mate-swapping, bestiality), and not because these actions are opposed to the nature of human sexuality. When some action is considered completely immoral, it is never for instrinsic reasons, on the basis of objective finality, but only because the authors happen not to see, for their part, any way of making it serve for some human integration. This subjection of theological and

3) Pisci knjige što više nastoje dati određeniji sadržaj formalnom kriteriju »kreativni rast prema upotpunjenju« (str. 92. i sl.), ali čini se da se ništa od tog razvoja ne odnosi na genitalnu seksualnost. Istina je da oni namjeravaju predstaviti samo neke »značajne vrijednosti« (str. 92), no ono što navode (npr. »iskrena«, »radosna«, »društveno-odgovorna«), moglo bi se sasvim dobro postaviti kao zahtjev za veći dio ljudskog djelovanja.

Pisci pretendiraju da to nisu samo subjektivna mjerila, no ona to doista jesu. Osobni sudovi o tim čimbenicima toliko su različiti, određeni osobnim raspoloženjima, osjećajima, navikama, itd., da bi bilo gotovo nemoguće jasno odrediti što uistinu može pridonositi upotpunjenju i rastu pojedine osobe u ovoj ili onoj specifično seksualnoj djelatnosti. Tako, u poglavlju 5. kriteriji za razlikovanje stvaralačkog rasta prema upotpunjenju, primijenjeni na specifično područje seksualne djelatnosti, ne daju praktičnih ni korisnih pravila za ozbiljno oblikovanje savjesti s obzirom na seksualna pitanja. Dapače, u knjizi se naziva »smjernicama« ono što se nikako ne može smatrati apsolutnim i sveopćim moralnim normama« (str. 97).

4) Praktične primjene iznesene u poglavlju 5. jasno pokazuju do čega dovode takve teorije o ljudskoj seksualnosti. Ti se, naime, zaključci odvajaju od katoličkog učenja kako su ga moralisti suvislo izložili i kako ga crkveno Učiteljstvo naučava ili mu izravno protuslove. Nažalost, ostala je neispunjena, čak osujećena, namjera izložena u predgovoru: »Peto poglavlje . . . želi pastirima što su zauzeti služenjem pružiti neke informacije ili smjernice koje će im pomoći u oblikovanju i vođenju vjerničkih savjesti na tom području u skladu s Isusovim shvaćanjem.«

Pisci, gotovo uvijek, pronalaze put koji omogućuje »rast prema upotpunjenju«, zanemarujući ili razarajući koji od unutrašnjih sastavnica seksualnog morala, na poseban način cilj plodnosti. Ako zatim ipak osuđuju neke oblike seksualnog ponašanja, to je samo zbog pretpostavljenog pomanjkanja, što je općenito izraženo u obliku sumnje, određenog »ljudskog upotpunjenja« kao u slučaju seksualnog promiskuiteta, izmjene žena, općenja sa životinjama (a ne zbog toga što se takvi postupci protive samoj naravi ljudske seksualnosti). Kad dođu do toga da neke čine smatraju potpuno nemoralnim, to nikad nije zbog unutrašnjih razloga na temelju objektivne svrhovitosti, nego samo zbog toga što pisci ne vide nikakva načina da bi takvi

scientific arguments to evaluation by criteria primarily derived from one's present experience of what is human or less than human gives rise to a relativism in human conduct which recognizes no absolute values.

Given these criteria, it is small wonder that this book pays such scant attention to the documents of the Church's magisterium, whose clear teaching and helpful norms of morality in the area of human sexuality it often openly contradicts.

čini mogli služiti ljudskom upotpunjenju. Ta ovisnost teoloških i znanstvenih razloga o kriterijima koji se bitno vrednuju na temelju neposrednog iskustva je li nešto više ili manje čovječno, dovela je do takva relativizma u ljudskom ponašanju da se više ne priznaju nikakve apsolutne vrijednosti. Kad se sve to ima u vidu, nije čudno što se knjiga tako malo obazire na dokumente crkvenoga Učiteljstva te često otvoreno protuslovi jasnom učenju i korisnim moralnim normama toga Učiteljstva na području ljudske seksualnosti.

De erroribus in doctrina theologica professoris Ioannis Küng

CHRISTI ECCLESIA a Deo mandatum accepit fidei depositum custodiendi atque tutandi, ut fidelium universitas, sub ductu Sacri Magisterii, quo in Ecclesia ipsius Christi Magistri persona geritur, semel traditae sanctis fidei indefectibiliter adhaereat, recto iudicio in eam profundius penetret eamque in vita plenius applicet.[1]

Ecclesiae autem Magisterium ad illud grave officium sibi soli concreditum[2] explendum, opera utitur theologorum, maxime eorum qui in Ecclesia docendi munus ab auctoritate susceperunt, magistri veritatis et ipsi quodammodo ideo effecti. In sua investigatione theologi, non aliter ac ceterarum scientiarum cultores, legitima libertate scientifica gaudent, intra tamen limites methodi sacrae theologiae, nitentes ut modo sibi proprio idem ac ipsius Magisterii propositum assequi queant, « nempe sacrum Revelationis depositum custodire, altius usque introspicere, exponere, docere, defendere: hoc est, Ecclesiae humanique generis vitam lumine divinae veritatis collustrare ».[3]

Oportet igitur ut in doctrina catholica investiganda et docenda fidelitas erga Ecclesiae Magisterium semper eluceat, cum nemini liceat theologiam tractare nonnisi coniunctim cum munere veritatem docendi quod Ecclesiae ipsi incumbit.[4] Qua deficiente fidelitate, iniuria etiam cunctis infertur fidelibus, qui, cum fidem profiteri teneantur quam a Deo per Ecclesiam acceperunt, sacro iure fruuntur verbum

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Christi Ecclesia* de quibusdam capitibus doctrinae theologicae Professoris Ioannis Küng, 15 decembris 1979: *AAS* 72 (1980), 90—92; *OR* 19 dic. 1979, pp. 1—2. — Versione italiana: *OR* 19 dic. 1979, p. 2.

1 Cf. Conc. Vatic. I, Const. dogm. *Dei Filius*, cap. IV «De fide et ratione»: DS 3018; *LG* 12: *EV* I, 316.

Zablude u teološkom učenju Hansa Künga

Crkva Kristova primila je od Boga nalog čuvati i štititi poklad vjere kako bi svi vjernici pod vodstvom svetog Učiteljstva, po kojemu u Crkvi djeluje sama osoba Krista Učitelja, bili postojani u istini vjere koja je vjernicima prenesena jednom za svagda, kako bi pravilnim rasuđivanjem sve dublje u nju prodirali i kako bi je sve potpunije primjenjivali u životu.[1]

Crkveno Učiteljstvo, da bi ispunjalo tu tešku dužnost koja je samo njemu predana[2] služi se doprinosom teologa, osobito onih koji su u Crkvi ovlašteno primili zadaću naučavanja, te su stoga i oni na neki način postavljeni učiteljima istine. U svomu istraživanju teolozi, slično kao i djelatnici drugih znanosti, uživaju zakonitu znanstveničku slobodu, dakako u okvirima metode svete teologije, težeći da na sebi svojstven način postignu isti cilj koji je specifičan Učiteljstvu: »čuvati, sve dublje shvaćati, izlagati, naučavati, braniti sveti poklad Objave; to jest prosvjetljivati božanskom istinom život Crkve i čovječanstva«.[3]

Nužno je stoga da u dubljem istraživanju i naučavanja katoličke nauke trajno odsijeva vjernost crkvenom Učiteljstvu, jer nitko se ne može baviti teologijom osim u povezanosti s onim poslanjem naučavanja istine za koje je sama Crkva odgovorna.[4] Uzmanjkati u toj vjernosti značilo bi nanositi štetu također svima vjernicima koji, budući da su dužni priznavati vjeru što su je od Boga preko Crkve

---

2 Cf. *DV* 10: *EV* 8, 887.

3 Paulus VI, *Allocutio* ad Congress. Internat. de Theologia Conc. Vatic. II, 1 oct. 1966: *AAS* 58 (1966), 891.

4 Cf. Ioannes Paulus II, Const. apost. *Sapientia christiana,* art. 70: *AAS* 71 (1979), 493; *EV* VI, 1428; Litt. enc. *Redemptor hominis,* n. 19: *AAS* 71 (1979), 308; *EV* VI, 1248.

Dei intaminatum accipiendi, ideoque ut errores sibi impendentes vigilanter arceantur expectant.[5]

Itaque si accidat quod aliquis sacrarum disciplinarum magister proprium iudicium, non autem sensum Ecclesiae, uti normam veritatis eligat atque diffundat ac, nonobstantibus omnibus caritatis, officiis erga ipsum adhibitis, in suo sensu perseveret, ipsa probitas postulat ut Ecclesia huiusmodi agendi rationem patefaciat, atque statuat eum amplius vi missionis ab Ipsa acceptae docere non posse.[6]

Haec missio canonica etenim mutuae fiduciae est testimonium: fiduciae nempe competentis auctoritatis Ecclesiae erga theologum qui proprio in munere investigandi atque docendi tamquam theologum catholicum sese gerit, necnon fiduciae ipsius theologi erga Ecclesiam eiusque integram doctrinam, cuius mandato operam suam absolvit.

* * *

Cum aliqua scripta Professoris Ioannis Küng, Presbyteri, permultis in nationibus diffusa, eiusque doctrina conturbationum in animis fidelium causa sint, Episcopi Germaniae et ipsa Congregatio pro Doctrina Fidei, communi proposito pluries ipsi consilia monitionesque significaverunt, ut eum ad laborem suum theologicum in plena communione cum authentico Magisterio Ecclesiae explendum adducerent.

Hoc in spiritu Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei munus suum doctrinam fidei et morum in universa Ecclesia promovendi ac tutandi adimplens,[7] publico documento die 15 mensis Februari a. 1975 dato, declaravit nonnullas opiniones Professoris Ioannis Küng doctrinae Ecclesiae catholicae, ab omnibus fidelibus tenendae, diverso gradu opponi. Inter quas illas praesertim notavit, utpote maioris momenti, quae ad dogma fidei de infallibilitate in Ecclesia spectant necnon ad munus authentice interpretandi unum verbi Dei sacrum depositum soli vivo Ecclesiae Magisterio concreditum, ac denique ad Eucharistiam valide conficiendam.

Insimul haec Sacra Congregatio eundem Professorem monuit ne tales sententias docere pergeret, interea exspectans ut ipse in harmoniam cum doctrina Magisterii authentici opiniones proprias adduceret.[8]

Ipse vero in praefatis sententiis nihil hucusque immutavit.

---

5 Cf. *LG* 11 et 25: *EV* I, 313 e 344; Paulus VI, Adhort. apost. *Quinque iam anni: AAS* 63 (1971), 99 s.; *EV* III, 2877 s.

6 Cf. *Sapientia christiana*, tit. III, art. 27, par. 1: *AAS* 71 (1979), 483; *EV* VI, 1385.

primili, imaju sveto pravo da Božju riječ primaju neokrnjenu, te stoga očekuju da budu pažljivo zaštićeni od zabluda koje im prijete.[5]

Ako se međutim dogodi da koji učitelj svete znanosti prihvati i širi kao pravilo istine vlastito mnijenje a ne misao Crkve, te ustraje u svom naumu iako su prema njemu primijenjena sva sredstva što ih predlaže bratska ljubav, samo poštenje traži da Crkva javno upozori na takvo ponašanje i da odredi kako dotični ne može više naučavati snagom poslanja koje je od nje primio.[6]

Takvo kanonsko poslanje (missio canonica) dokaz je naime uzajamnog povjerenja: povjerenja odgovorne crkvene vlasti prema teologu koji se u svojoj zadaći istraživanja i naučavanja ponaša kao katolički teolog; i povjerenja samog teologa prema Crkvi, po čijem ovlaštenju ispunja svoju ulogu, i prema cjelini njezine nauke.

* * *

Budući da su neki spisi svećenika profesora Hansa Künga, prošireni u tolikim zemljama, i njegova nauka urodili zbunjenošću u dušama vjernika, njemački biskupi i sama Kongregacija za nauk vjere, suglasno su ga više puta savjetovali i opominjali, kako bi ga naveli da on svoju teološku djelatnost obavlja u punom zajedništvu s autentičnim Crkvenim Učiteljstvom.

U tom smislu je Sveta kongregacija za nauk vjere, ispunjajući svoju zadaću promicanja i zaštićivanja učenja vjere i morala u svеopćoj Crkvi,[7] dokumentom od 15. veljače 1975. izjavila da se neka mišljenja profesora Hansa Künga u različitoj mjeri protive crkvenoj nauci koja obvezuje sve vjernike. Među tim točkama Kongregacija je kao važnije označila one koje se odnose na utvrđenu vjersku istinu o nezabludivosti Crkve i službe autentičnog tumačenja jedinog svetog poklada Božje riječi, koja je povjerena samo živom Učiteljstvu Crkve; i, konačno, o valjanom posvećivanju Euharistije.

U isto vrijeme ova Sveta kongregacija upozorila je rečenoga profesora da ne nastavlja s naučavanjem takvih učenja, te je ostala u očekivanju da on uskladi vlastita mnijenja s naukom autentičnog Učiteljstva.[8]

---

7 Cf. Motu proprio *Integrae servandae*, n. 1, 3 et 4: *AAS* 57 (1965), 954; *EV* II, 482, 484, 485.

8 Cf. *AAS* 67 (1975), 203—204; *EV* V, 1088—1095.

Quod quidem speciali modo constat relate ad opinionem quae ipsum dogma de infallibilitate in Ecclesia in dubium saltem ponit vel reducit ad quandam fundamentalem Ecclesiae indefectibilitatem in veritate, cum possibilitate errandi in sententiis quas Ecclesiae Magisterium definitive tenendas docet. Hac in re Ioannes Küng minime sese doctrinae Magisterii conformavit, immo opinionem suam expressius recenter denuo proposuit (nominatim in scriptis suis *Kirche--gehalten in der Wahrheit?*, Benziger Verlag 1979, necnon *Zum Geleit* operi A. B. Hasler cui titulus *Wie der Papst unfehlbar wurde,* Piper Verlag 1979), etsi Sacra haec Congregatio eandem doctrinae a Concilio Vaticano I definitae et a Concilio Vaticano II confirmatae contradicere tunc edixerit.

Insuper huiusmodi opinionis consequentiae, praesertim contemptus Magisterii Ecclesiae, in aliis etiam ab illo editis operibus deprehenduntur, in domnum utique nonnullorum catholicae fidei capitum (v. g. ea quae ad Christum consubstantialem Patri et ad Beatam Mariam Virginem spectant), quippe quod sensus hisce tribuatur alius ab eo quem intellexit et intellegit Ecclesia.

Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei in praedicto documento anni 1975 ab ulteriori actione quoad superius allatas opiniones Professoris Küng pro tunc destitit, praesumendo ipsum ab illis recessurum esse. Cum autem haec praesumptio amplius iam non detur, haec Sacra Congregatio pro munere suo in praesens declarare cogitur Professorem Ioannem Küng in suis scriptis ab integra fidei catholicae veritate deficere, ideoque eundem nec uti theologum catholicum haberi neque qua talem munere docendi fungi posse.

Hanc Declarationem in Conventu ordinario huius Sacrae Congregationis deliberatam, Summus Pontifex Ioannes Paulus pp. II, in Audientia infrascripto Cardinali Praefecto concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 15 Decembris a. 1979.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secretarius

On, međutim, sve do sada nije promijenio ništa od spomenutih mišljenja.

To se posebno odnosi na mišljenje koje u najmanju ruku dovodi u sumnju proglašenu vjersku istinu o nezabludivosti Crkve ili je svodi na određenu temeljnu postojanost Crkve u istini (indefektibilnost), uz mogućnost zablude u onim učenjima koje crkveno Učiteljstvo naučava kao definitivno obvezatne. S obzirom na tu točku Hans Küng nije se ni najmanje uskladio s naukom Učiteljstva, čak je nedavno iznova još istaknutije izrazio svoje mišljenje (i to u spisima *Kirche--gehalten in der Warheit?*, izdanje Benzinger, 1979, i *Zum Geleit*, Uvod u djelo A. B. Haslera pod naslovom *Wie der Papst unfehlbar wurde*, izdanje Piper, 1979.), premda je ova Sveta kongregacija bila već upozorila da takvo učenje protuslovi nauci koju je utvrdio I. vatikanski koncil i potvrdio II. vatikanski koncil.

Sveta kongregacija za nauk vjere u spomenutom dokumentu iz godine 1975. bila se je uzdržala od daljnjih mjera u odnosu prema spomenutom mišljenju profesora Künga, pretpostavljajući da će on ta mišljenja napustiti. Međutim, da toj pretpostavci više nema mjesta, ova Sv. kongregacija po svojoj službi osjeća se sad dužnom izjaviti da je profesor Hans Küng u svojim spisima uzmanjkao na cjelovitosti katoličke vjere i stoga se njega više ne može smatrati katoličkim teologom niti on više kao takav može vršiti službu naučavanja.

Za vrijeme audijencije udijeljene potpisanom Kardinalu Pročelniku Vrhovni Svećenik papa Ivan Pavao II. potvrdio je ovu Izjavu, koja je utvrđena na redovitoj sjednici ove Kongregacije, i odredio da se objavi.

U Rimu, iz sjedišta Svete kongregacije za nauk vjere,
15. prosinca 1979.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, OP, nasl. nadbiskup lorijski, tajnik

De euthanasia

IURA ET BONA quae humanae personae inhaerent, magnum obtinent momentum in quaestionibus quae apud nostrae aetatis homines agitantur. Ad rem quod attinet, concilium oecumenicum Vaticanum II praecellentem personae humanae dignitatem, peculiarique modo ius ipsius ad vitam, sollemniter confirmavit. Quapropter idem concilium denuntiavit crimina contra vitam, quorum in numero ponuntur « cuiusvis generis homicidia, genocidia, abortus, euthanasia et ipsum voluntarium suicidium » (*GS* 27).

Recentiore tempore S. Congregatio pro Doctrina Fidei in omnium christifidelium mentem doctrinam de abortu procurato revocavit.[1]

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *Iura et bona* de euthanasia, 5 maii 1980: *AAS* 72 (1980) 1542—1552; *OR* 27 giugno 1980, 1 e 4. — Versione italiana: *OR* 27 giugno 1980. — Il testo è accompagnato dal seguente.

COMUNICATO DELLA CONGREGAZIONE PER LA DOTTRINA DELLA FEDE

1. La s. Congregazione per la dottrina della fede pubblica, oggi giovedì 26 giugno 1980, una «Dichiarazione sull'eutanasia», firmata il 5 maggio scorso dal card. prefetto e dal segretario, dopo che era stata decisa nella riunione ordinaria dei cardinali membri di quel dicastero e approvata dal papa Giovanni Paolo II, che ne ha ordinato la pubblicazione.

2. Il documento, la cui iniziativa remota risale al papa Paolo VI, intende rispondere a numerose richieste presentate alla sede apostolica da vescovi e sacerdoti, ma anche da medici e da membri del personale ospedaliero. In effetti, per quanto restino sempre validi i principi affermati dagli ultimi pontefici riguardo all'eutanasia, i progressi della medicina hanno messo in luce negli anni più recenti nuovi aspetti dell'eutanasia, che richiedono ulteriori precisazioni sul piano etico.

3. La dichiarazione è stata preparata nelle diverse istanze della congregazione e secondo il suo metodo abituale: inchiesta preliminare e fissazione di un progetto da parte di una commissione di esperti, studio da parte dei consultori e dei cardinali membri della congregazione ordinaria, messa a punto definitiva e approvazione pontificia. Sia allo stadio preliminare che a quello finale si è fatto ricorso a rappresentanti del mondo della salute e in particolare ad eminenti specialisti in medicina. Dopo la firma (5 maggio), il testo è stado tradotto e stampato in diverse lingue e poi comunicato dalla Santa Sede a tutti gli episcopati tramite i rappresentanti pontifici.

4. La dichiarazione comprende quattro grandi parti. Dopo l'introduzione che ricorda le circostanze dell'elaborazione e indica i destinatari, un *primo punto*

O eutanaziji

Prava i dobra ljudske osobe imaju veliku važnost među pitanjima koja se pokreću kod ljudi našeg vremena. O tom je ekumenski II. vatikanski sabor svečano potvrdio dostojanstvo ljudske osobe te na osobit način pravo na život. Stoga je spomenuti Sabor osudio zločine protiv života u koje se ubrajaju »bilo koje vrsti ubojstva, genocidi, pobačaj, eutanazija i svojevoljno samoubojstvo« (pastoral, konstitucija Gaudium et spes, br. 27).

Nedavno je Sv. kongregacija za nauk vjere svim kršćanima dozvala u pamet nauku o izazvanom pobačaju.[1] A sad se istoj Sv. kongregaciji čini prikladnim izložiti nauku Crkve o eutanaziji.

---

richiama il valore della vita umana, fondato sulla dottrina della creazione. Un *secondo punto* è dedicato all'eutanasia propriamente detta, per precisarne il significato esatto nel vocabolario dell'etica cristiana (azione od omissione che di natura sua, o nelle intenzioni, procura la morte, allo scopo di eliminare ogni dolore), e per condannare fermamente ogni atto di eutanasia come violazione della legge divina, offesa alla dignità della persona umana, crimine contro la vita e attentato contro l'umanità. Tuttavia la dottrina cristiana non può ignorare i problemi posti dalla sofferenza e dalla malattia grave, e perciò una *terza parte* tratta dei problemi morali che comporta l'uso degli analgesici, mentre una *quarta parte,* senza entrare nei dettagli della casistica, espone i grandi principi morali che regolano l'uso proporzionato dei mezzi terapeutici nel corso di gravi malattie e nell'imminenza della morte. Il testo si conclude con un breve richiamo al significato cristiano della morte e con l'invito a tutti coloro che lavorano nel campo della salute a mettere al servizio degli ammalati e dei moribondi tutta la loro competenza e tutta la loro carità.

5. Come precisa il documento stesso, la congregazione si rivolge in primo luogo ai vescovi, e attraverso essi a tutti i cattolici. Ma è chiaro che di fronte ad un problema cosi grave e che l'attualità ripropone di continuo e, talvolta, in maniera urgente, la congregazione si auspica che questo richiamo dei grandi principi morali in materia sia accolto anche dagli altri cristiani, dagli altri credenti e da tutti gli uomini di buona valontà, e in particolare da tutti coloro, che in ragione del loro compito o del loro mandato politico potrebbero essere indotti a legiferare in questo campo. In tal modo essa ritiene di compiere un vero servizio all'uomo nella linea cosi fortemente richiamata dall'enciclica *Redemptor hominis.*

1 Decl. *Quaestio da abortu* de abortu procurato, 18 novembris 1974: *AAS* 66 (1974) 730—747; *EV* V, 662—688.

Nunc vero eadem S. Congregatio opportunum ducit Ecclesiae doctrinam de euthanasia propónere.

Verum quidem est, hoc in doctrinae campo, ultimos pontifices[2] principia exposuisse, quae vim suam integre servant; at medicae artis progressus effecerunt ut in quaestione de eutha[1543]nasia hisce ultimis annis novi aspectus in medium proferrentur; qui quidem aspectus postulant ut novis dilucidationibus proponantur, ad ethicas normas quod attinet.

In hominum societate, quae hodie est, cum saepe in discrimen vocentur ipsa fundamentalia vitae humanae bona, fit ut mutatio civilis culturae vim habeat in ipsam rationem mortem et dolorem aestimandi; animadvertendum etiam est auctam esse medicae artis virtutem sanandi vitamque prorogandi quibusdam datis condicionibus, quae quidem interdum nonnullas de re morali quaestiones gignunt. Itaque homines, qui in tali rerum statu versantur, anxii sibi interrogationes ponunt de extremae senectutis et mortis significatione. Ac proinde consentaneum est, ut iidem quaestionem sibi ponant an ius habeant sibi vel suis procurandi « dulcem mortem », quae breviores dolores reddere possit, quaeque ipsis videtur hominis dignitati magis respondere.

Qua de re plures conferentiae episcopales Sacrae Congregationi pro Doctrina Fidei quaestiones proposuerunt. Nunc autem haec Sacra Congregatio, postquam circa varios euthanasiae aspectus peritorum sententiam iam quaesivit, in animo habet hac declaratione episcoporum petitionibus respondere, quo ipsi facilius fideles sibi creditos recte docere possint, idque habeant unde ad gravissimam hanc causam publicae rei moderatoribus considerationis elementa praebeant.

Argumenta hoc in documento proposita ad eos in primis spectant, qui fidem et spem suam reponunt in Christo, e cuius vita, morte et resurrectione christianorum vita ac mors praesertim novam significationem acceperunt, iuxta s. Pauli verba: « Sive enim vivimus, Domino vivimus, sive morimu, Domino morimur. Sive ergo vivimus sive morimur, Domini sumus » (Rm 14, 8; cf. Phil 1, 20).

---

2 Pius XII, *Allocutio* ad delegatos Unionis internationalis sodalitatum mulierum catholicarum, 11 septembris 1947: *AAS* 39 (1947) 483; *Allocutio* ad membra Unionis catholicae italicae inter obstetrices, 29 octobris 1951: *AAS* 43 (1951) 835—854; *Allocutio* ad membra Consilii internationalis inquistionis de medicina exercenda inter milites, 19 octobris 1953: *AAS* 45 (1953) 744——754; *Allocutio* ad participantes XI congressum Societatis italicae de ane-

Istina je da su na ovom području nauke posljednji Pape[2] izložili načela koja u cijelosti ostaju na snazi: no radi napretka medicine u pitanju se eutanazije pojavljuju novi aspekti koji traže da budu izloženi novim objašnjenjima s obzirom na etičke norme.

Budući da se u današnjem ljudskom društvu često dovode u pitanje i sama osnovna dobra ljudskog života, promjena građanske kulture utječe i na sam način procjenjivanja smrti i boli. Treba također pripomenuti kako se povećala moć medicine da ozdravlja, te produljuje život uz neke uvjete iz kojih se katkad rađaju neka moralna pitanja. Stoga ljudi, koji se nalaze u tom stanju, zabrinuti sebi postavljaju pitanja o značenju duboke starosti i smrti. S tim je u skladu što se također pitaju: imaju li pravo sebi i svojima priskrbiti »slatku smrt« koja bi bolove mogla skratiti i o kojoj im se čini da više odgovara dostojanstvu čovjeka.

O tom problemu je više biskupskih konferencija postavilo pitanje Sv. kongregaciji za nauk vjere. Pošto je zatražila mišljenje stručnjaka o različitim oblicima eutanazije, ova Sv. kongregacija sada želi ovom Deklaracijom odgovoriti traženju biskupa da bi što lakše mogli povjerene vjernike ispravno poučiti te da imadnu na temelju čega upraviteljima javnih ustanova dati elemente za razmatranje o ovom vrlo ozbiljnom problemu.

Obrazloženja se ovog dokumenta u prvom redu tiču onih koji vjeru i nadu polažu u Krista iz čijeg života, smrti i uskrsnuća kršćanski život i smrt najviše dobiše novo značenje, prema riječima sv. Pavla: »Bilo da živimo, Gospodinu živimo; bilo da umiremo, Gospodinu umiremo. Bilo dakle da živimo; bilo da umiremo, Gospodnji smo!« (Rim 14, 8; usp. Fil 1, 20).

---

sthesiologia, 24 februarii 1957: *AAS* 49 (1957) 146; cf. etiam *Allocutio* circa quaestionem de «reanimatione», 24 novembris 1957: *AAS* 49 (1957) 1027—1033. Paulus VI, *Allocutio* ad membra consilii specialis Nationum Unitarum versantis in quaestione «Apartheid», 22 maii 1974: *AAS* 66 (1974) 346. Ioannes Paulus II, *Allocutio* ad episcopos Statuum Foederatorum Americae septentrionalis, 5 octobris 1979: *AAS* 71 (1979) 1225.

Ad eos autem quod attinet, qui alias religiones profitentur, horum plerique nobiscum in id profecto consentient, quod scilicet fides in Deum creatorem, providentem et vitae dominum [1544] — si quidem eam ipsi participent — unicuique personae humanae praecellentem dignitatem tribuit, eiusque reverentiam tuetur.

Sperandum est hanc declarationem consensum adipisci posse etiam hominum bonae voluntatis, qui etsi philosophicae doctrinae vel ideologiae diversitate inter se discrepant, nihilominus de iuribus personae humanae vivam conscientiam ferunt. Haec ipsa iura, alioquin, recentiorum annorum decursu, saepe proclamata sunt per declarationes conventuum internationalium,[3] cum autem hic agatur de iuribus fundamentalibus cuiusvis humanae personae propriis, patet fas non esse argumentis inniti ductis a pluralismo politico vel a libertate religiosa, ut eorundem iurium vis universalis denegetur.

I. VITAE HUMANAE VALOR

Vita humana est fundamentum omnium bonorum itemque necessarius fons et condicio cuiusvis activitatis humanae necnon consortionis socialis. Quod si maxima pars hominum vitam aestimant rem sacram esse, et fatentur neminem eadem libere uti posse, christifideles tamen in ea quiddam praestantius cernere valent, donum scilicet amoris Dei, quod conservare fructuosumque reddere debent. Qua ex altera consideratione haec consectaria sequuntur:

1. Nemini attentare licet vitam alicuius hominis innocentis, quin sese opponat amori Dei erga ipsum, quin fundamentale ius violet, quod nec amitti nec alienari potest, ac proinde quin summae gravitatis crimen committat.[4] [1545]

2. Omnis homo vitam secundum Dei consilium agere debet. Ea ipsi committitur tamquam bonum quod iam hisce in terris fructus facere oportet, sed cuius plena et absoluta perfectio in aeterna vita exspectanda erit.

3. Voluntaria mors igitur, seu suicidium, pariter ac homicidium nefas est; talis enim hominis actio habenda est reiectio supremae Dei potestatis eiusque amoris consilii. Suicidium, praeterea, saepe est

---

3 Attendatur peculiari modo ad Admonitionem 779 (1976) de iuribus aegrotorum et morientium, quae accepta fuit a Coetu deputatorum Consilii Europae, in XXVII sessione ordinaria. Cf. SIPECA, n. 1, mense martio 1977, pp. 14—15.

A što se tiče onih koji ispovijedaju drugu vjeru, njih se većina s nama očito slaže u onom naime što vjera u Boga Stvoritelja, Brižnoga i Gospodara života — ukoliko tu vjeru imaju — svakoj ljudskoj osobi daju posebno dostojanstvo i osigurava poštivanje.

Nadati se je da će ovu Deklaraciju prihvatiti i oni ljudi dobre volje koji imaju živu svijest o pravima ljudske osobe, iako se inače međusobno razilaze zbog različitog filozofskog ili ideološkog naučavanja. Uostalom, ovih su posljednjih godina baš ta prava često proglašavana na međunarodnim skupovima.[3] I budući da se radi o osnovnim pravima, koja su vlastita svakoj ljudskoj osobi, očito nije opravdano poricati univerzalnu vrijednost tih prava oslanjajući se na argumentaciju izvedenu iz političkog pluralizma ili iz vjerske slobode.

I. VRIJEDNOSTI LJUDSKOG ŽIVOTA

Ljudski je život osnova za sva dobra, a također nužni izvor i uvjet svakoga ljudskog djelovanja i društvenog učešća. Većina ljudi život smatra svetom stvarju i priznaje da njime nitko ne može raspolagati po miloj volji. Kršćani mogu u životu gledati nešto još izvrsnije, tj. dar Božje ljubavi što ga moraju čuvati i učiniti ga plodnim. Iz ovog drugog vida proizlazi slijedeće:

1. Nitko ne može napadati život bilo kojeg nevinog čovjeka, a da se ne suprotstavi Božjoj ljubavi prema njemu, a da ne povrijedi osnovno pravo koje se ne može ni izgubiti ni otuđiti i — prema tome — da ne počini zločin najveće težine.[4]

2. Svaki čovjek ima živjeti prema Božjem naumu, jer mu se život povjerava kao najveće dobro koje već ovdje na zemlji mora donositi plodove, a kojeg se potpuno i apsolutno usavršenje ima očekivati u vječnom životu.

3. Hotimično, dakle, smrt ili samoubojstvo jest zločin jednako kao i ubojstvo. Takav se naime čin mora smatrati kao odbacivanje vrhovne Božje vlasti i Njegova nauma ljubavi. Osim toga, samoubojstvo je

4 Hic omnino praetermittuntur quaestiones de poena mortis et de bello, quae postulant ut aliae fiant peculiares considerationes, quae huius declarationis argumento extraneae sunt.

etiam recusatio amoris erga seipsum, negatio naturalis instinctus vivendi, fuga a iustitiae et caritatis officiis quae debentur sive proximis, sive variis communitatibus, sive consortioni hominum universae — quamvis interdum, ut omnes norunt, animi status contingant quae culpam minuere aut etiam plene auferre possint.

A suicidio tamen plane distinguendum est illud vitae sacrificium, quo quis ob excelsam causam — cuiusmodi est Dei honor, salus animarum, vel servitium pro fratribus — vitam suam profundit aut in discrimen adducit (cf. Io 15, 14).

II. EUTHANASIA

Ut autem quaestio de euthanasia rite tractetur, expedit in primis vocabulorum significationem accurate explicare.

Etymologia spectata, *euthanasia* apud antiquos *placidam mortem* significabat acerbis doloribus vacuam. Hodie amplius non attenditur ad hanc originariam vocis significationem, sed potius ad quendam medicae artis interventum, quo dolores infirmitatis vel supremi vitae agonis imminunntur, interdum etiam cum periculo vitam praemature auferendi. Denique hoc verbum strictiore sensu accipitur, ita ut eius et notio sit: *mortem inferre miserationis causa,* eo quidem proposito, ut extremi dolores radicitus tollantur, vel ut pueris abnormibus, aegrotis insanabilibus aut mente captis evitetur infelicis vitae [1546] prorogatio, fortasse ad plures annos, quae nimium grave onus familiis vel societati imponere possit.

Necessarium igitur est ut plane pateat, quae notio huic voci in praesenti documento tribuatur.

Nomine euthanasiae significatur actio vel omissio quae suapte natura vel consilio mentis mortem affert, ut hoc modo omnis dolor removeatur. Euthanasia igitur in voluntatis proposito et in procedendi rationibus, quaes adhibentur, continetur.

Iamvero, denuo firmiter declarandum est neminem nihilque ullo modo sinere posse ut vivens humanum innocens occidatur, sive sit fetus vel embryon, sive infans vel adultus, sive senex, sive morbo insanabili affectus, sive in mortis agone constitutus. Praeterea nemini licet mortiferam hanc actionem petere sibi aut alii, qui sit ipsius responsabilitati commissus, immo in eadem ne consentire quidem potest explicite vel implicite. Nec auctoritas ulla potest eam legitime iniun-

često i odbijanje ljubavi prema sebi, poricanje prirodnog instinkta za životom, bježanje od obveza pravednosti i ljubavi koje se duguju ili bližnjima ili različitim zajednicama ili cijelom ljudskom društvu, premda se nekada — kako je svima poznato — stvori duševno stanje koje može umanjiti pa i posve ukloniti krivnju.

Od samoubojstva svakako treba razlikovati ono žrtvovanje života po kojem tko polaže ili izlaže opasnosti svoj život radi uzvišenijeg razloga kao što je čast Božja, spasenje duša ili služenje braći (usp. Iv 15, 14).

II. EUTANAZIJA

Da bi se ispravno obradilo pitanje eutanazije, dobro će biti da se najprije pomno protumači značenje riječi.

Po etimologiji u davnoj davnini je eutanazija označivala blagu smrt bez ljutih bolova. Danas se ne gleda na to izvorno značenje riječi nego više na neki medicinski zahvat kojim se umanjuju bolovi bolesti i zadnje smrtne borbe, kojiput i uz opasnost da se prerano oduzme život. Ova riječ napokon ima i uži smisao tako da označuje zadavanje smrti iz samilosti, iako s nakanom da se potpuno otklone posljednji bolovi ili da se izbjegne produljivanje života možda i za više godina, što bi moglo nametnuti preveliko opterećenje obitelji ili društvu, kod defektne djece, neizlječivih bolesnika ili maloumnih.

Stoga je potrebno da bude potpuno jasno koje se značenje toj riječi daje u ovom dokumentu.

Nazivom 'eutanazija' označuje se zahvat ili propust koji po svojoj naravi ili po nakani zadaje smrt kako bi se tako otklonila svaka bol. Prema tome, eutanazija se sastoji u nakani volje i u načinima postupaka koji se upotrebljavaju.

Stoga treba ponovno i odlučno deklarirati da nitko i ništa ni na koji način ne može dopustiti da se živo ljudsko biće nevino ubije, bilo starac, bilo neizlječivi bolesnik, bilo da je u smrtnoj borbi. Osim toga, nikom nije dopušteno da zatraži taj smrtonosni postupak za sebe ili za drugoga koji je povjeren njegovoj odgovornosti, čak na to ne smije ni pristati izričito ni implicite. I nikoja vlast ne može to zakonito nametnuti ili dopustiti, jer se radi o povredi božanskog za-

gere vel permittere. Agitur enim de legis divinae violatione, de offensione dignitatis personae humanae, de crimine contra vitam, de facinore in hominum genus.

Fieri potest ut ob diuturnos ac vix tolerandos dolores, ob rationes in animi affectibus innixas, vel ob alterius generis causas, aliqui ad persuasionem adducantur se legitime posse mortem sibi petere aut aliis afferre. Quamquam hisce in casibus hominis culpa imminui aut omnino deesse potest, nihilominus error iudicii in quem conscientia, bona fide fortasse, incidit, naturam huius actus mortiferi non mutat, qui per se repudiandus semper erit. Gravissime aegrotantium implorationes, quandoque mortem invocantium, haud intelligendae sunt quasi veram euthanasiae voluntatem significent; etenim fere semper agitur de anxiis invocationibus auxilii et amoris. Praeter medicas curas, id quo aegrotus indiget, est amor, est fervidus animi affectus humanus et supernaturalis, quo proximi omnes, parentes et filii, medici et aegrotorum ministri eum complecti possunt ac debent. [1547]

III. DOLORIS SIGNIFICATIO APUD CHRISTIANOS ET ANALGESICORUM REMEDIORUM USUS

Non semper mors advenit in miserabilibus condicionibus post vix tolerandorum dolorum cruciatum. Neque necesse est ut casus omnino singulares prae oculis habeamus. Plura enim eaque concordia testimonia opinari iubent naturam ipsam consuluisse, ut leviores redderentur separationes illae in morte faciendae, quae si homini acciderent optima utenti valetudine, acerbae praeter modum ipsi evaderent. Quo fit ut morbi diuturnitas, provecta senectus, solitudinis ac derelictionis status eiusmodi inducant psychologicas condiciones, quae acceptionem mortis faciliorem efficiant.

Nihilominus fatendum est mortem, quam saepe acerbi diuturnique dolores praecedunt aut comitantur, eventum exstare, qui naturaliter hominis animum angore afficit.

Corporis dolor certe condicionis humanae pars est, quae vitari non potest; ratione biologica spectata, is monitum praebet, cuius utilitas est indubia: at, cum psychologicam hominis vitam attingat, eius vis saepe biologicam utilitatem superat atque adeo augere potest, ut optabilis sit eius amotio, quoquo pacto obtinenda.

Secundum christianam doctrinam, tamen, dolor praesertim in extremis vitae momentis, proprium obtinet locum in salvifico Dei con-

kona, o povredi dostojanstva ljudske osobe, o zločinu proti životu, o zlotvorstvu prema ljudskom rodu.

Zbog dugotrajnih i jedva podnosivih bolova, zbog razloga koji se oslanjaju na duševne osjećaje ili iz uzroka druge vrsti, može se dogoditi da neki budu navedeni vjerovati da mogu zakonito tražiti smrt za sebe ili (je) drugima zadati. Premda se u takvim slučajevima čovjekova krivnja može umanjiti ili je uopće ne biti, ipak je pogrešno mišljenje, u koje savjest možda dobronamjerno zapadne, ne mijenja naravi ovog smrtonosnog čina što ga po sebi uvijek treba odbaciti. Opet se ne smije shvatiti da izražavaju pravu volju za eutanazijom i vrlo jaki vapaji bolesnika koji katkada vape za smrću, jer se gotovo uvijek radi o tjeskobnim zazivanjima pomoći i ljubavi. Bolesniku je naime osim liječničke njege potrebna ljubav, žarko suosjećanje ljudsko i nadnaravno kojim ga mogu i moraju obuhvaćati svi bližnji: roditelji i djeca, liječnici i dvoritelji bolesnika.

III. ZNAČENJE BOLA KOD KRŠĆANA I UPOTREBA LIJEKOVA PROTIV BOLOVA

Smrt ne dolazi uvijek u jadnim uvjetima nakon mučenja u jedva podnosivim bolovima. Niti je nužno da pred očima imadnemo posve izuzetne slučajeve. Dosta naime, i to podudarnih svjedočanstava nalaže da mislimo da se je sama priroda pobrinula da budu lakša ona razdvajanja koja se kod smrti imaju učiniti, koja bi se čovjeku preko mjere činila gorkima kad bi ga snašla dok je u vrlo dobru zdravlju. Tako biva da dugotrajna bolest, duboka starost, stanje osamljenosti i napuštenosti stvore takve psihološke uvjete koji učine lakšim prihvaćanje smrti.

Ipak valja priznati da je smrt, kojoj prethode ili je prate teški i dugi bolovi, zbivanje po kojem prirodno ljudski duh obuzima tjeskoba.

Sigurno je tjelesna bol dio ljudskoga stanja koje se ne može izbjeći. S biološkoga je gledišta ta bol opomena od nedvojbene koristi; no kad zahvati psihološki život čovjeka, jačina mu često nadilazi biološku korist i može se toliko pojačati da uklanjanje (boli) bude poželjno i da se pod svaku cijenu postigne.

Prema kršćanskoj nauci bol ipak, osobito u posljednjim časovima života, ima vlastito mjesto u spasiteljskom Božjem naumu. To je

silio; is enim est participatio passionis Christi et coniunctio cum redemptionis sacrificio, quod ipse obtulit voluntati Patris obtemperans. Quare mirum non est si christiani quidam cupiunt modice uti anaestheticis medicamentis, ita ut partem saltem dolorum suorum voluntarie assumentes, per eos conscio modo cum doloribus Christi cruci affixi sese coniungere valeant (cf. Mt 27, 34). Nihilominus a prudentia alienum est heroicam quandam agendi rationem tanquam generalem normam imponere. E contrario humana et christiana [1548] prudentia pro pluribus aegrotis suadet usum eorum medicamentorum quae apta sint ad leniendum vel auferendum dolorem, etiamsi inde, ut secundarii effectus, torpor et imminuta animi conscientia consequantur.

Quod autem ad eos attinet quibus deest facultas sensa sua exprimendi, recte praesumi potest ipsos velle haec doloris lenimenta sumere, eademque sibi ministrari secundum medicorum consilia.

At intensivus analgesicorum remediorum usus difficultatibus non caret, quia ad eorum efficaciam servandam, ob assuetudinis phaenomenon, communiter portio sumenda augeri debet. Iuvat hic commemorare quandam Pii XII declarationem, quae adhuc integram vim suam retinet. Medicorum coetui, qui hanc quaestionem proposuerant: « Doloris et conscientiae sublatio ope narctoticorum medicamentorum [...] iuxta religionem et disciplinae moralis normas potestne permitti medico et aegroto (etiamsi mors immineat atque horum medicamentorum usus praevideatur breviaturus esse vitam)? », pontifex respondit: « Si alia subsidia desunt, et si in hisce rerum adiunctis id minime impedit quominus alia religiosa et moralia officia impleantur: licet ».[5] Quo in casu, uti patet, mors nullo modo est animo intenta aut quaesita, etsi rationabili de causa in eius periculum incurritur; id tantummodo in propositis fuit, ut dolores efficaciter lenirentur, adhibitis ad id analgesicis remediis, quae medicae arti praesto sunt.

Attamen analgesica medicamenta, quibus aegroti sui conscientiam amittunt, peculiari consideratione digna sunt. Multum interest, enim, homines posse non solum moralibus praeceptis et officiis erga familiares satisfacere, verum etiam ac praesertim plene sibi conscios ad occursum Christi rite animum disponere. Pius XII idcirco admonet « fas non esse morientem sine gravi causa sui conscientia privari ».[6]

5 Pius XII, *Allocutio,* 24 februarii 1957: *AAS* 49 (1957) 147.
6 *Ibid.,* p. 145: cf. *Allocutio,* 9 septembris 1958: *AAS* 50 (1958) 694.

naime sudjelovanje u Kristovoj muci i pripajanje otkupiteljskoj žrtvi koju je On prinio pokoravajući se Očevoj volji. Stoga nije čudno ako neki kršćani žele samo malo uzimati anestetične lijekove tako da se svojevoljnim primanjem bar dijela bolova mognu po njima na svjestan način priključiti bolovima Krista raspetoga na križ (usp. Mt 27, 34). Ipak ne bi bilo razborito kao opće pravilo nametnuti koji herojski način; naprotiv za većinu bolesnika kršćanska razboritost preporučuje upotrebu onih lijekova koji su prikladni da ublaže ili otklone bol, makar otud — kao drugotni učinak — uslijedila obumrlost ili umanjena svijest.

A što se tiče onih koji nemaju sposobnosti izraziti svoje osjećaje, s pravom se može pretpostaviti da žele uzeti ona sredstva za ublaženje boli te da im se dadnu prema uputama liječnika.

No intenzivno uzimanje analgetika nije bez opasnosti, jer bi im se, radi pojave priviknutosti, općenito morala povećati doza da bi ostali učinkoviti. Dobro je ovdje pripomenuti jedno objašnjenje Pija XII. koje još uvijek u potpunosti ima svoju važnost. Skupu liječnika koji je postavio pitanje: »Da li se . . . prema načelima religije i moralne discipline uklanjanje boli i svijesti pomoću narkotičnih lijekova može dopustiti liječniku i bolesniku, iako je smrt na pomolu a predviđa se da će uporaba tih lijekova skratiti život?« Papa je odgovorio: »Ako nema drugih pomagala, te ako u tim okolnostima to ne sprečava da se ispunjavaju ostale religiozne i moralne obveze, dopušteno je.«[5] U tom slučaju, kako je očito, smrt nikako nije namjeravana ni tražena, premda se iz razumna razloga izlaže njenoj opasnosti, a u nakani je samo to da se bolovi djelotvorno ublaže uporabom analgetika kojima raspolaže medicina.

Zaslužuju ipak da budu posebno razmotreni analgetski lijekovi po kojima bolesnici gube svijest o sebi. Vrlo je naime važno da ljudi ne mogu samo zadovoljiti moralnim zapovijedima i dužnostima prema svojima, nego također i osobito da se pri potpunoj svijesti kako treba raspolaže za susret s Kristom. Stoga Pio XII. upozoruje kako »nije pravo da umirući bez teškoga razloga bude lišen svijesti«.[6]

IV. PROPORTIO SERVANDA IN REMEDIORUM THERAPEUTICORUM USU

Nostris temporibus magni refert, mortis momento, personae humanae dignitatem et christianam vitae significationem servari, cavendo a quadam «technicitate», uti aiunt, quae periculum abusus secumfert. Ac revera sunt qui loquuntur de «iure ad mortem», quam quidem dictione non intelligitur ius alicuius ad mortem sibi consciendam per se vel per alium, quemadmodum ipsi placet, sed ius moriendi omni cum tranquillitate, humana et christiana dignitate servata. Si res ita consideretur, artis therapeuticae usus interdum nonnullas quaestiones afferre potest.

Pluribus in casibus fieri potest ut rerum status adeo implexus sit, ut dubitationes oriantur de modo, quo doctrinae moralis principia in rem traduci oporteat. Decisiones capiendae ad conscientiae iudicium tandem pertinent sive aegroti vel eorum qui legitime ipsius nomine agunt, sive etiam medicorum qui omnes prae oculis habere debent tum disciplinae moralis praecepta tum multiplices casus aspectus.

Uniuscuiusque officium est consulere valetudini suae et efficere ut sibi curationes ministrentur. Ii autem quibus infirmorum cura concredita est, omni cum diligentia operam suam praestare debent ac remedia praebere, quae necessaria vel utilia videantur.

Suntne igitur in omnibus rerum adiunctis cuncta prorsus remedia experienda?

Haud multo ante moralis disciplinae cultores respondebant usum mediorum «extraordinariorum» numquam praecipi posse. Huiusmodi responsio, quae, ut principium, semper valet, hodie fortasse minus perspicua apparet sive ob parum definitum dicendi modum, sive etiam ob celeres progressus, qui in [1550] re therapeutica facti sunt. Hinc est quod quibusdam potius placet loqui de mediis «proportionatis» et «non proportionatis». Utcumque res se habet, recta mediorum aestimatio fieri poterit, si artis therapeuticae genus, eiusque difficultatum et periculorum gradus ac sumptus necessarii necnon possibilitas eodem utendi, cum effectibus, quos exspectare licet, comparentur, debita ratione habita tum status aegroti tum ipsius corporis et animi virium. Quo facilius haec generalia principia ad rem deducantur, iuvare poterunt accuratiores explicationes, quae sequuntur:

— Si alia remedia non suppetunt, licet, ex consensu aegroti, media adhibere, quae novissima medicae artis inventa protulerunt, etiamsi

IV. MJERA U PRIMJENI TERAPEUTSKIH SREDSTAVA

U naše vrijeme puno znači da se u času smrti poštiva dostojanstvo ljudske osobe i kršćansko značenje života čuvajući se tzv. tehničke (uhodanosti) koja sa sobom nosi opasnost zloporaba. I uistinu ih ima koji govore o »pravu na smrt«, a tom se izrekom ne označuje nečije pravo da sam sobom ili po drugom bude svjestan smrti, kako se njemu svidi; nego pravo da umre u potpunoj smirenosti čuvajući ljudsko i kršćansko dostojanstvo. Ako se pitanje uzme tako, primjena terapije može katkad postaviti neka pitanja.

U puno slučajeva može se dogoditi da stanje bude tako složeno te iskrsnu dvojbe o načinu kako da se u djelo provedu načela moralne nauke. Donošenje odluke za sud savjesti pripada ili bolesniku ili onima koji zakonito nastupaju u njegovo ime ili čak liječnicima koji moraju sve uzeti u obzir: kako moralne zapovijedi tako i mnogovrsne vidove (konkretnoga) slučaja.

Svatko je dužan brinuti se o svome zdravlju i činiti da mu se da liječenje. A oni kojima je povjerena briga za bolesnike, moraju sa svom pomnjom obavljati svoj posao i davati lijekove koji se čine nužnima ili korisnima.

Da li se u svim okolnostima moraju okušati baš svi lijekovi? Nije davno bilo kad su moralisti odgovarali da se nikad ne može narediti upotreba izvanrednih sredstava. Taj odgovor, koji načelno uvijek vrijedi, danas se možda čini malo nejasan bilo zbog nedovoljno određenog izričaja, bilo zbog brzog napretka koji je u tehnici izvršen. Otuda neki radije govore o razmjernim i nerazmjernim sredstvima. Kakogod bilo, sredstva će se ispravno moći procijeniti, ako se vrsta terapije, te stupanj i nužni troškovi oko nje, kao i mogućnost da se primijeni, usporedi s učincima koji se mogu očekivati, uzimajući u dužni obzir stanje i bolesnika i njegovih tjelesnih i duševnih sila. Da bi se ova opća načela na djelu što bolje provela, moći će pomoći ova potanja objašnjenja:

— Ako ne pomažu druga sredstva, smiju se uz bolesnikov pristanak upotrijebiti sredstva do kojih dođu najnovija našašća medicine,

haud satis adhuc experimentis probata sint nec aliquo periculo careant. Aegrotus, qui ea accipiat, poterit etiam exemplum generosi animi praebere in bonum generis humani.

— Pariter licet horum mediorum usum abrumpere, quotiescumque exitus spem in eis repositam fallit. At in hoc capiendo consilio, ratio habeatur iusti desiderii aegroti eiusque familiarium, nec non sententiae medicorum, qui vere periti sint; hi profecto prae ceteris aequam aestimationem facere poterunt, cum sumptus instrumentorum et hominum in id impendendorum non respondet effictibus qui praevidentur, et cum medicae artis adhibita subsidia imponunt aegroto dolores aut incommoda graviora, quam utilitates quae inde ei afferri possunt.

— Semper licet satis habere communia remedia, quae ars medica suppeditare potest. Quapropter nemini obligatio imponenda est genus curationis adhibendi quod, etsi in usu iam est, adhuc tamen non caret periculo vel nimis est onerosum. Quae remedii recusatio comparanda non est cum suicidio: verius habenda est vel simplex acceptatio condicionis humanae; vel cura vitandi laboriosum medicae artis apparatum cui [1551] tamen par sperandorum effectuum utilitas non respondet; vel denique voluntas onus nimis grave familiae aut communitati non imponendi.

— Imminente morte, quae remediis adhibitis nullo modo impediri potest, licet ex conscientia consilium inire curationibus renuntiandi, quae nonnisi precariam et doloris plenam vitae dilationem afferre valent, haud intermissis tamen ordinariis curis, quae in similibus casibus aegroto debentur. Tunc causa non est cur medicus animi angore afficiatur, quasi alicui, qui in periculo versaretur, auxilium negaverit.

CONCLUSIO

Normae quae hac declaratione continentur, proficiscuntur ab impenso studio opem hominibus ferendi, secundum Creatoris consilium. Si ex una parte vita habenda est Dei donum, ex altera vero mors vitari nequit; necesse igitur est ut nos, mortis horam nullo modo properantes, eam excipire valeamus plene nobis conscii responsabilitatis nostrae et omni cum dignitate. Mors, enim, finem quidem imponit terrestri huic vitae, sed simul ad immortalem vitam aditum patefacit. Quapropter ad hoc eventum omnes homines animum rite disponere

premda pokusima još nisu dostatno dokazana, te nisu bez neke opasnosti. Bolesnik koji ih prima može također dati primjer plemenitosti za dobro ljudskoga roda.

— Isto se tako smije prekinuti upotreba tih sredstava kad god ishod prevari u nadi koja se u njih polagala. No za donošenje takve odluke treba uzeti u obzir opravdanu želju bolesnika, i njegovih, a i mišljenja liječnika koji su zbilja stručnjaci. Ovi bi zacijelo bolje nego drugi mogli pravo prosuditi: kada troškovi za instrumente i ljude uz njih uposlene ne odgovaraju predviđenim učincima i kada će upotrijebljena sredstva medicine kod bolesnika izazvati bolove ili neugodnosti teže nego što je korist koju bi mu mogla donijeti.

— Uvijek je dopušteno zadovoljiti se samo redovitim sredstvima koja medicina može dati. Stoga se nikom ne može nametnuti obveza na ovo liječenje koje ipak nije bez opasnosti ili je jako neugodno, iako je (inače) već u upotrebi. Ovo se odbijanje liječenja ne može uspoređivati sa samoubojstvom, nego se radije ima smatrati ili kao jednostavno prihvaćanje ljudskog udesa ili kao nastojanje da se izbjegne mučno oruđe medicine kojemu ipak ne odgovara korist učinaka koji bi se mogli očekivati, ili, napokon, kao želja da se obitelji ili zajednici ne nametne težak teret.

— Kad je smrt već tu tako da se nikakvim sredstvima ne može zapriječiti, smije se po savjesti odlučiti odreći se liječenja koje može donijeti samo jadno i puno boli produženje života, ali ipak ne propuštajući redovitih kura koje u takvim slučajevima trebaju bolesniku. Tada nema razloga da liječnik bude u tjeskobi kao da je uskratio pomoć nekom tko se nalazi u pogibelji.

ZAKLJUČAK

Norme sadržane u ovoj deklaraciji proizlaze iz utrošenog nastojanja da se ljudima pomogne u skladu sa Stvoriteljevim naumom. Ako, s jedne strane, život valja smatrati Božjim darom; ne može se, s druge strane, ni smrt izbjeći, pa je nužno da je mi — nikako ne ubrzavajući čas smrti — mognemo primiti potpuno svjesni naše odgovornosti i sa svim dostojanstvom. Smrt, naime, stavlja svršetak ovomu zemaljskom životu, ali ujedno stvara prilaz besmrtnom životu. Stoga se za ovaj događaj svi ljudi moraju duhom ispravno raspoložiti u

debent, humanorum valorum praefulgente luce, ac multo magis christifideles suae fidei lumine ducti.

Quod attinet ad publicae sanitati tuendae addictos, ii profecto nihil reliqui faciant ut totam artis suae peritiam in bonum infirmorum et morientium impendant; quibus tamen meminerint aliud solacium deberi, idque multo magis necessarium, scilicet immensam bonitatem et ardentem caritatem. Huiusmodi ministerium, quod hominibus praestatur, ipsi Christo Domino etiam praestatur, qui dixit: Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis» (Mt 25, 40). [1552]

Hanc declarationem in conventu ordinario huius S. Congregationis deliberatam, Summus Pontifex Ioannes Paulus pp. II, in audientia infrascripto Cardinali Praefecto concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 5 Maii 1980.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secretarius

svjetlu ljudskih vrijednosti, a kršćani još mnogo više vođeni svjetlom svoje vjere.

Što se tiče onih koji se posvećuju zaštiti javnoga zdravlja, nek ništa ne propuste učiniti kako bi svu vještinu svoje struke uložili na dobro bolesnih i umirućih, ali nek ipak znaju da je njima potrebna druga utjeha, i to mnogo nužnija, a to je beskrajna dobrota i žarka ljubav. Kad se takva usluga daje ljudima, daje se i samomu Kristu Gospodinu koji je rekao: »Što god ste učinili jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili« (Mt 25, 40).

Ovu deklaraciju, razmotrenu na redovitoj skupštini ove Sv. kongregacije, sveti je Otac Papa Ivan Pavao II., u audijenciji datoj potpisanom Kardinalu, prefektu, odobrio i naredio da se objavi.

U Rimu, iz Dvora Sv. kongregacije za nauk vjere, 5. svibnja 1980.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, O.P., naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

De dispensatione a sacerdotali caelibatu

I. LITTERAE CIRCULARES

1. PER LITTERAS AD UNIVERSOS Ecclesiae sacerdotes datas in feria V hebdomadae sanctae anno 1979, Summus Pontifex Ioannes Paulus II sese referens — ut ipse aiebat — ad doctrinam a concilio Vaticano II, deinde a Paulo VI in encyclicis litteris Sacerdotalis caelibatus ac postremo a synodo episcoporum anno 1971 pertractatum, rursus clara in luce posuit quanta in aestimatione habendus sit caelibatus sacerdotalis in Ecclesia latina.

Agitur de re magni momenti — beatissimus Pater commonet — quae peculiari vinculo coniungitur cum evangelii sermone. Exemplum Christi Domini secuta et secundum apostolicam doctrinam traditionemque sibi propriam, Ecclesia latina voluit etiamque nunc vult ut omnes illi qui ordinis recipiunt sacramentum, amplectantur hanc renuntiationem non solum ut signum eschatologicum, sed etiam ut «signum alicuius libertatis quae vicissim ad ministerium destinatur».

Animadvertit enim Summus Pontifex: «Quilibet christianus, ordinis recepturus sacramentum, officio sese caelibatus obstringit plena quidem cum conscientia ac libertate, postquam plurium annorum praeparationem absolvit in eamque rem deliberationem accuratam et precem plurimam contulit. Tunc solum init consilium vitae in caelibatu ducendae, cum firmiter sibi persuasit Christum sibi *donum* illud concedere ad totius Ecclesiae emolumentum aliorumque famulatum. . . Perspicuum hinc est consilium sic captum iam obligare non tantum ob aliquam legem ab Ecclesia latam, sed etiam ex ipsa conscientia officio [1133] rum nominatim ab homine susceptorum. Interest prop-

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I. Litterae circulares *Per litteras ad universos* omnibus locorum ordinariis et moderatoribus generalibus religionum clericalium de modo procedendi in examine et resolutione petitionum quae dispensationem a caelibatu respiciunt, Prot. N. 128/61s, 14

Oprost od svećeničkog celibata

I. OKRUŽNICA

1. U pismu što ga je za Veliki četvrtak g. 1997. Vrhovni Svećenik Ivan Pavao II. uputio svim svećenicima Crkve, oslanjajući se — kako sam reče — na učenje II. vatikanskog koncila, te učenje Pavla VI. u enciklici Sacerdotalis caelibatus i Biskupske sinode g. 1971. ponovno je vrlo jasno pokazao kako se visoko mora cijeniti svećenički celibat u latinskoj Crkvi.

Sveti Otac upozoruje da je riječ o stvari tako važnoj koja je na osobit način povezana s evanđeoskim naukom. Slijedeći primjer Krista Gospodina i suglasno s apostolskim naukom i svojom tradicijom latinska je Crkva htjela te i danas hoće da svi oni koji primaju sakrament reda prihvate također to odricanje, ne samo kao eshatološki znak nego također kao »znak slobode koja je usmjerena služenju«.

Vrhovni Svećenik upozoruje: »Svaki kršćanin koji prima sakrament reda obvezuje se na celibat sasvim svjesno i slobodno — nakon višegodišnje priprave, duboka razmišljanja i usrdne molitve. On se odlučuje za život u celibatu tek onda kad se uvjerio da mu Krist daje taj dar za dobro Crkve i za služenje drugima... Očito je da takva odluka ne obvezuje samo snagom crkvenoga zakona, nego snagom osobne odgovornosti. Radi se tu o održanju riječi zadane Kristu i Crkvi.« Uostalom, kršćani sjedinjeni u brak imaju pravo — dodaje Sveti Otac — očekivati od svećenika »dobar primjer i svjedočenje vjernosti svome zvanju sve do smrti«.

---

octobris 1980: *AAS* 72 (1980) 1132—1135. — II. Normae procedurales *Ordinarius competens* de dispensatione a sacerdotali caelibatu, Prof. N. 128/61 *(Sub secreto)*, 14 octobris 1980: *AAS* 72 (1980) 1136—1137.

terea ut stetur datis Christo atque Ecclesiae promissis». Tandem christifideles matrimonio vincti iusto iure a sacerdotibus exspectant — addit Sanctitas Sua — «exemplum bonum ac testimonium fidelitatis erga vocationem usque ad mortem».

2. Difficultates tamen, quas praesertim ultimorum annorum decursu sacerdotes experti sunt, effecerunt ut haud parvus eorum numerus postulaverint dispensationem ab obligationibus ex ipsorum sacerdotali ordinatione manantibus, peculiarique modo dispensationem a caelibatu. Ob latam diffusionem huius facti — quod acerbum intulit vulnus Ecclesiae, hoc modo penitus perculsae in suo ipsius vitae fonte, quodque iugi dolore afficit pastores cunctamque christianam communitatem — Summus Pontifex Ioannes Paulus II inde ab initio supremi sui ministerii apostolici in persuasionem pervenit de necessitate investigationis instruendae circa rerum condicionem inde ortam, eius causas et opportuna remedia adhibenda.

3. Revera cavendum est, ne tam gravis momenti causa, cuiusmodi est dispensatio a caelibatu, habeatur tamquam ius, quod Ecclesia agnoscere debeat indiscriminatim proprium omnium suorum sacerdotum; dum e contra verum ius illud censendum est, quod sacerdos per sui oblationem contulit Christo cunctoque populo Dei, qui propterea ab ipso exspectant observantiam fidelitatis promissae, gravibus non obstantibus difficultatibus, quae hac in vita illi occurrere possunt. Pariter cavendum est ne dispensatio a caelibatu labente tempore haberi possit tamquam effectus quasi automaticus alicuius summarii processus administrativi (cf. Litt. summi pontificis Ioannis Pauli II,* *Ad universos Ecclesiae sacerdotes, adveniente feria* V in Coena Domini, n. 9). Nimis magna bona hic in discrimen adducuntur: bonum in primis ipsius sacerdotis dispensationem petentis, qua aestimat hanc esse unicam solutionem proprii problematis exsistentialis, cuius pondus putat se iam sustinere non posse; deinde bonum generale Ecclesiae, quae aequo animo ferre non potest pedetemptim dissolvi sacerdotalem compaginem, quae omnino est necessaria suo muneri adimplendo; denique bonum particulare ecclesiarum localium scilicet episcoporum cum suo presbyterio, qui studio moventur servandi, quantum fieri potest, vires apostolicas necessarias, ac simul etiam omnium coetuum christifidelium, pro quibus servitium sacerdotii ministerialis censendum est ius et necessitas. Hinc in con[1134]siderationem veniunt multiplices rei aspectus, qui inter se componendi sunt, iustitia et caritate servatis: nullus eorum neglegi aut multo minus reiici potest.

---

* *AAS* ha *Litt. summi pontificis Ioannis Pauli II.*

2. Unatoč tome, teškoće koje naročito ovih posljednjih godina svećenici doživljavaju, uzrokovaše da malobrojni među njima zatražiše oprost od obveza što proizlaze iz njihova svećeničkog ređenja, osobito oprost od celibata. Zbog proširenosti te pojave — što bolno ranjava Crkvu koja je tako pogođena u izvor svoga života, i što izaziva trajnu bol pastira i cijele kršćanske zajednice — Vrhovni se Svećenik Ivan Pavao II. od samog početka svog najvišeg apostolskog služenja uvjerio kako je prijeko potrebno pokrenuti istraživanje tog stanja i njegovih uzroka te ustuka što bi ga trebalo primijeniti.

3. Doista treba izbjegavati da u tako teškom pitanju oprost od celibata bude smatran nekim pravom što bi ga Crkva bez razlike morala priznavati svakom svom svećeniku. Nasuprot, istinskim pravom treba smatrati ono što ga je svećenik prikazujući samoga sebe dao Kristu i svemu Božjem narodu koji stoga očekuje da on bude vjeran svome obećanju unatoč silnim teškoćama što ih može u životu sresti. Osim toga, treba izbjegavati da se oprost od celibata počne tijekom vremena promatrati kao neki automatski učinak sumarnog administrativnog procesa (usp. Ivan Pavao II. Pismo svim svećenicima Crkve povodom Velikoga četvrtka, br. 9). Predragocjene su vrijednosti u pitanju: ponajprije dobro samoga svećenika koji traži oprost uvjeren da je to jedino rješenje njegova životnog problema kojeg težinu više ne može podnositi. Tu je i opće dobro Crkve koja ne može podnijeti da se na laku ruku rasipa organizam svećeništva koji joj je tako potrebit za ispunjenje njezina poslanja. U pitanju je napokon i posebno dobro mjesnih Crkava, odnosno biskupa s njihovim svećenstvom, koje su zabrinute za očuvanje, koliko je god moguće, prijeko potrebnih apostolskih snaga i istodobno za dobro svih vjerničkih slojeva koji imaju i pravo i potrebu da im svećenici služe. Stoga treba paziti na različite uzajamno povezane vidove, čuvajući pravednost i ljubav. Nikoji od tih vidova ne smije biti zanemaren a još manje odbačen.

4. Conscius igitur de multis iisdemque implexis huius quaestionis aspectibus, qui secumferunt tristes personales condiciones, ac simul necessitatem animadvertens omnia considerandi secundum spiritum Christi, beatissimus Pater — cui plurimi episcopi una cum notitiis consilia suppeditaverunt — statuit congruum temporis spatium sumere ut, adiuvantibus suis cooperatoribus, deveniret ad prudentem eamque firmis rationibus innixam deliberationem, circa acceptationem, examen et resolutionem petitionum, quae dispensationem a caelibatu respiciunt. Fructus huius maturae considerationis habenda sunt ea quae nunc breviter exponuntur. Studiosa cura expendendi omnes aspectus, qui hac in re proferantur, suggessit atque inspiravit normas, iuxta quas posthac instituendum erit examen petitionum, quae ad Sedem apostolicam mittentur. Uti patet, necesse omnino est, ut huiusmodi normae nullo modo separentur a spiritu pastorali, quo eaedem animantur.

5. In examine peragendo petitionum, quam ad Sedem apostolicam mittuntur, praeter casus sacerdotum qui, sacerdotali vita iamdiu relicta, rerum statum a quo recedere nequeunt, sanare exoptant, Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei considerandum suscipiet illorum casuum, qui ordinationem sacerdotalem recipere non debuerant, quia scilicet vel debitus libertatis vel responsabilitatis respectus defuit, vel competentes superiores opportuno tempore non valuerunt modo prudenti ac satis idoneo iudicare, num candidatus reapse aptus esset ad vitam perpetuo ducendam in caelibatu Deo dedicato.

Vitanda praeterea est hac in re quaevis levis agendi ratio, quae, cum sacerdotii significationem, sacram indolem ordinationis et gravitatem obligationum ante susceptarum imminuat, maximum sane potest detrimentum afferre et certe tristem admirationem et scandalum apud plurimos christifideles inducere. Quare dispensationis causa demonstranda erit ope argumentorum numero et soliditate praestantium. Eadem cura, ut res serio modo procedant et christifidelium bonum in tuto ponatur, efficiet, ut non admittantur petitiones illae, quae exhibeantur aliter ac animo humilitate affecto.*

---

* RESCRIPTUM

D.nus ... sacerdos (archi)dioecesis ... petiit dispensationem a sacerdotali caelibatu.

SS.mus D.N. Ioannes Paulus, divina providentia papa II, die ..., habita relatione de casu a Sacra Congregatione pro doctrina fidei, precibus annuit iuxta sequentes rationes:

1. Rescriptum vim suam exserit a momento notificationis a competenti auctoritate ecclesiastica oratori factae, et amplectitur inseparabiliter dispen-

4. Stoga, svjestan mnogih i zamršenih vidova toga problema koji sa sobom nose žalosne osobne prilike, te istodobno svjestan kako je potrebno sve promatrati u Kristovu duhu, Sveti Otac — primivši izvješće i savjete od mnogih biskupa — odlučio je uzeti dovoljno vremena kako bi, uz pomoć svojih suradnika, mogao doći do razborite i na sigurnim razlozima utemeljene odluke o prihvaćanju, ispitivanju i rješavanju molbi za oprost od celibata. Plod tog zrelog razmišljanja su odluke što će ovdje biti ukratko iznesene. Brižno nastojanje da se istraže svi vidovi koji se odnose na to pitanje nadahnulo je propise po kojima će se ubuduće istraživati molbe što će biti proslijeđene Svetoj Stolici. Očito je potrebno da se ti propisi ne odjeljuju od pastoralnog duha kojim su nadahnute.

5. U istraživanju molbi što se upućuju Svetoj Stolici, osim kad je riječ o svećenicima koji su odavno napustili svećenički život te žele pozakoniti stanje iz koga se ne mogu povući, Kongregacija za nauk vjere uzimat će u razmatranje i slučajeve onih koji nisu trebali primiti svećeničko ređenje jer se nije dovoljno pazilo ni na slobodu ni na svijest odgovornosti, ili zbog toga što nadležni poglavari nisu u prikladno vrijeme bili sposobni razborito i dovoljno procijeniti je li kandidat doista sposoban trajno živjeti u Bogu posvećenom celibatu.

U tom predmetu treba izbjegavati svaku površnost koja bi omalovažavajući značenje svećeništva, sveti biljeg rađanja i težinu preuzetih obveza, bez sumnje mogla izazvati golemu štetu te bi zacijelo izazvala žalosno zgražanje i sablazan za mnoge vjernike. Stoga davanje oprosta mora biti opravdano mnogim i čvrstim razlozima. Kako bi se to događalo u ozbiljnosti i uz zaštitu vjerničkoga dobra, ta ista pozornost nalaže da se ne uzimaju u razmatranje zahtjevi koji bi se predstavljali bez duha poniznosti.*

---

sationem a sacerdotali caelibatu et simul amissionem status clericalis. Numquam oratori fas est duo illa elementa seiungere, seu prius accipere et alterum recusare. Si vero orator est religiosus, rescriptum continet etiam dispensationem a votis; idemque, insuper, quatenus opus sit, secumfert absolutionem a contractis censuris et legitimationem prolis.

2. Notitia concessionis dispensationis adnotetur in libris baptizatorum paroeciae oratoris.

3. Quod attinet ad celebrationem canonici matrimonii, applicandae sunt nor-

6. In arduo absolvendo hoc munere sibi a Romano Pontifice concredito, Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei probe novit se spem collo [1135] care posse in plena ac fidenti cooperatione omnium ordinariorum, quorum interrit. Ipsa paratam se praebet ad omnia auxilia, quae iidem optaverint, ministranda. Item plane confidit in prudenti ab iis praestanda observantia normarum propositarum, cum bene cognitum habeat eorum pastorale studium, quod attinet ad gignendas in hoc campo condiciones necessarias ad serviendum Ecclesiae et sacerdotii bono, nec non ad consulendum spirituali vitae tum presbyterorum tum christianorum communitatum. Denique hoc dicasterium scit ipsos oblivisci nullo modo posse sua spiritualis paternitatis officia erga omnes suos sacerdotes, eos praesertim qui in gravi animi discrimine versantur, ut iisdem praebeant firmissimum suum prorsusque necessarium auxilium, ad facilius iucundiusque tuenda munia sumpta die ordinationis erga Dominum Iesum Christum eiusque Sanctam Ecclesiam, omnia in Domino experiendo quae vacillantem fratrem possint ad animi tranquillitatem, ad fiduciam, ad poenitentiam atque ad pristinam resumendam alacritatem revocare, opem ferentibus, pro casuum diversitate, confratribus, amicis, consanguineis, medicis ac psychologis (cf. Litt. enc. *Sacerdotalis caelibatus*, n. 87 et 91).

7. Hisce litteris adnectuntur normae de modo procedendi, quae servare oportet in apparandis documentis spectantibus ad petitionem dispensationis a caelibatu.

---

mae quae in Codice Iuris Canonici statuuntur. Ordinarius vero curet ut res caute peragantur sine pompa vel exteriore apparatu.

4. Auctoritas ecclesiastica, ad quam spectat rescriptum cum oratore communicare, hunc enixe hortetur, ut vitam populi Dei, ratione congruenti cum nova eius vivendi condicione, participet, aedificationem praestet et ita amantissimum ecclesiae filium se exhibeat. Simul autem eidem notum faciat ea quae sequuntur.

a) sacerdos dispensatus eo ipso amittit iura statui clericali propria, dignitates et officia ecclesiastica; ceteris obligationibus cum statu clericali connexis non amplius adstringitur;

b) exclusus manet ab exercitio sacri ministerii, iis exceptis de quibus in cann. 882, 892 § 2, ac propterea nequit homiliam habere. Insuper nequit fungi ministerio extraordinario sacrae communionis distribuendae nec potest officium gerere directivum in ambitu pastorali;

c) item nullum munus absolvere potest in seminariis et in institutis aequiparatis. In aliis institutis studiorum gradus superioris, qui quocumüue modo dependent ab auctoritate ecclesiastica, munere directivo vel officio docendi fungi nequit;

d) in iisdem vero institutis studiorum gradus superioris ab auctoritate

6. U ispunjavanju tog teškog zadatka koji je povjeren od rimskog Prvosvećenika Kongregacija za nauk vjere uistinu je uvjerena da može računati s punom i pouzdanom suradnjom svih zainteresiranih ordinarija. Koliko je do nje, spremna je pružati svaku potrebnu pomoć. Također se pouzdaje da će oni razborito obdržavati iznesene propise, jer zna kako su dušobrižnički zauzeti da bi se na tom području ostvarili potrebni uvjeti za služenje dobru Crkve i svećeništva te za promicanje duhovnog života prezbitera i vjerničke zajednice. Ovaj ured napokon zna da oni ne mogu zaboraviti dužnosti svog duhovnog očinstva prema svim svojim svećenicima, osobito prema onima što se nađu u većim duhovnim teškoćama, a da im ne bi pružili čvrstu i potrebnu pomoć, kako bi lakše i radosnije mogli ispunjavati obveze koje su prema Gospodinu Isusu Kristu i njegovoj svetoj Crkvi preuzeli na dan svoga ređenja; a da ne bi činili sve što je pred Gospodinom moguće kako bi se pokolebani brat vratio duhovnu miru, pouzdanju, pokori, i prvotnoj gorljivosti, osiguravajući mu, od slučaja do slučaja, također pomoć subraće, prijatelja, rođaka, liječnika i psihologa (usp. Sacerdotalis caelibatus, 87 i 91).

7. Ovom se pismu dodaju provedbeni propisi kojih se treba pridržavati u pripremanju dokumentacije u vezi s molbom za oprost od celibata.

---

ecclesiastica non dependentibus nullam disciplinam proprie theologicam vel cum ipsa intime connexam tradere potest;

e) in institutis autem studiorum gradus inferioris dependentibus ab auctoritate ecclesiastica munere directivo vel officio docendi fungi nequit nisi ordinarius, pro suo prudenti iudicio et remoto scandalo, ad munus docendi quod attinet, aliter decernere aestimaverit. Eadem lege tenetur sacerdos dispensatus in tradenda religione in institutis eiusdem generis non dependentibus ab auctoritate ecclesiastica.

5. Per se sacerdos a sacerdotali caelibatu dispensatus, et a fortiori sacerdos matrimonio iunctus, abesse debet alocis in quibus eius antecedens condicio nota est. Ordinarius loci commorationis oratoris tamen, audito quatenus opus erit, ordinario incardinationis vel superiore maiori religioso, dispensare poterit ab ista clausula rescriptum afficienti, si oratoris praesentia scandalum paritura non praevideatur.

6. Denique ei aliquod opus pietatis vel caritatis imponatur. Tempore autem opportuno breviter ad sacram congregationem de peracta executione referratur, et si qua tandem fidelium admiratio evasit, prudenti explicatione provideatur.

Contrariis quibuscumque minime obstantibus.

Ex aedibus S.C. pro doctrina fidei, die . . .

Haec dum pro munere nostro communicamus, impensos obsequii nostri sensus libenter pandimus nosque profitemur in Domino addictissimos.

Romae, ex Aedibus S. C. pro Doctrina Fidei, die 14 m. Octobris a. 1980.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secretarius

[1136] II. NORMAE PROCEDURALES

Art. 1

ORDINARIUS COMPETENS ad petitionem recipendam et ad instructionem causae peragendam est ordinarius loci incardinationis vel superior maior, si agatur de sodale instituti clericalis vitae consecratae iuris pontificii.

Art. 2

Si impossibile sit causam apud proprium ordinarium instruere, potest rogari ordinarius loci in quo habitualiter degit orator, ut causam instruat. Ex proportionata vero causa Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei delegare potest etiam alium ordinarium.

Art. 3

In petitione quae ab oratore subscribi debet, praeter nomen et cognomen et generalia oratoris, indicari etiam debent saltem generatim facta et argumenta quibus innititur orator ad petitionem suam substinendam.

Art. 4

Recepta petitione, decernat ordinarius an sit locus procedendi, et, in casu afirmativo, oratorem ab exercitio sacrorum ordinum ad cautelam suspendat, nisi, ad protegendam bonam famam ipsius sacerdotis vel ad bonum communitatis tuendum, huiusmodi exercitium prorsus necessarium esse iudicaverit. Itemque sive per se ipsum sive per sacerdotem aptum et probatum, ad hoc specialiter selectum, curet instructionem causae, in qua adesse debet actuarius qui fidem de actis faciat.

Dok po svojoj dužnosti sve ovo priopćujemo, izražavamo svoju odanost u Gospodinu.

U Rimu iz Palače Kongregacije za nauk vjere,
14. listopada 1980.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

II. PROVEDBENI PROPISI

Član 1.

Za primanje molbe i pokretanje procesa nadležan je mjesni Ordinarij po inkardinaciji, ili viši poglavar ako je riječ o članu svećeničke ustanove posvećena života papinskog prava.

Član 2.

Ako se ne može voditi proces pred vlastitim Ordinarijem, može se za to zamoliti mjesni Ordinarij moliteljeva prebivališta. Iz dovoljno važnih razloga Kongregacija za nauk vjere može za to delegirati i kojeg drugog Ordinarija.

Član 3.

U molbi koju molitelj mora potpisati, osim njegova imena, prezimena i osobnih podataka, moraju bar u glavnim crtama biti naznačene činjenice i razlozi na kojima molitelj temelji svoj zahtjev.

Član 4.

Primivši molbu, Ordinarij odlučuje treba li pokrenuti proces. Odluči li pozitivno, oprezno će suspendirati molitelja od vršenja svetih čina, osim ako bi se to vršenje ocijenilo apsolutno potrebnim za očuvanje svećenikova dobra glasa i zaštitu dobra zajednice. Zatim će, osobno iil preko razboritog i sigurnog svećenika, izabranog baš za taj zadatak, pokrenuti proces u kome sudjeluje bilježnik koji ovjerava spise.

Art. 5

Episcopus vel sacerdos instructor oratorem, praemisso iureiurando de veritate dicenda, accuratis et definitis quaestionibus ad hoc specialiter redactis interroget; superiores temporis formationis, si possibile sit, audiat vel eorum depositiones scriptas requirat; alios testes [1137] sive ab oratore inductos sive a se ipso vocatos, examinet; denique documenta aliasque probationes colligat, opera peritorum, si opportunum fuerit, adhibita.

Art. 6

Interrogatorium vero oratoris omnia elementa necessaria et utilia ad investigationem peragendam praebere debit,*, scilicet: a) generalia oratoris: tempus et locum nativitatis, praecedentes vitae notitias, adiuncta familiae ex qua orator ortus est, conformationem morum, studia, scrutinia de ipso ante sacrorum ordinum susceptionem et etiam, si orator est religiosus, ante votorum nuncupationem, tempus et locum sacrae ordinationis; curriculum ministerii sacerdotalis; condicionem iuridicam in qua nunc versatur sive in foro Ecclesiae sive in foro civitatis et his similia; b) causas et adiuncta defectionis necnon circumstantias quae assumptionem obligationum clericalium vitiare potuerint.

---

* INTERROGATIO ORATORIS

(Pro unaquaque quaestione semper indicetur numerus huius elenchi)

1. *Nomen familiae et nomen baptismi.*
2. *Dies, mensis, annus nativitatis. Locus et natio.*
3. *Condicio vitae parentum.*
4. *Dies, mensis et annus primae professionis.*
5. *An fecisti, et quidem sincere, iuramentum de caelibatu servando, ante subdiaconatum?*
6. *Dies, mensis et annus ordinationis sacerdotalis.*
7. *Qualia studia media (v. gr. in iuvenatu) fecesti? Per quot annos?*
8. *Qualia studia ante sacerdotium (philosophica et theologica)? Ubi? Per quot annos?*
9. *An fecisti ulteriora studia? Qualia? Ubi? Per quot annos?*
10. *Qualis apostolatus factus?*
11. *Munera impleta post sacerdotium.*
12. *Habuisti difficultates tempore studiorum ante novitiatum? Quales?*
13. *Et tempore novitiatus?*
14. *Et tempore studiorum ante sacerdotium?*
15. *Et post sacerdotium?*
16. *Qualis erat ratio, cur vitam religiosam et sacerdotalem elegeris?*
17. *An forsitan religionem ingressus es suadente quadam persona?*
18. *Quid dicendum de competentia et modo agendi superiorum et formatorum: a) ante novitiatum? b) in novitiatu? c) post novitiatum?*
19. *An quodam morbo physico vel psychico laborasti? An peritos vel me-*

Član 5.

Pošto molitelj položi zakletvu da će govoriti istinu, biskup ili svećenik istražitelj postavlja mu određena pitanja brižno pripravljena; ako je moguće, saslušа njegove poglavare iz vremena njegove priprave za svećeništvo, ili ih zamoli za pismena izvješća. Također ispita svjedoke koje predloži molitelj ili koje sâm odluči pozvati. Napokon sakupi dokumente i druge dokaze poslužіvši se, zaključi li da je potrebno, savjetom stručnjaka.

Član 6.

Upitnik za molitelja treba pružiti sve elemente koji su potrebni ili korisni za istragu;* poimence: a) moliteljevi osobni podaci: vrijeme i mjesto rođenja, bilješke o prethodnom životu, informacije o obitelji iz koje potječe, njegovo ponašanje, studiji, ispiti koji su prethodili ređenju i također, ako je molitelj redovnik, polaganju zavjeta; vrijeme i mjesto ređenja; kratki pregled svećeničkog služenja; pravno stanje u kojem se nalazi na crkvenom i građanskom području, i slične informacije; b) Razlozi i okolnosti odstupanja, također okolnosti koje su mogle dovesti u pitanje primanje obaveza svećeničkog

---

dicos consultasti? Quaenam erat eorum sententia? An documentum de hac re habes? Quid in casu factum est?

20. *An ante sacerdotium graviter contra onera suscepta defecisti?*
21. *An difficultates habitas manifestasti: a) superioribus? b) aliis? Qualis erat eorum sententia?*
22. *Quando deliberasti derelinquere vitam religiosam?*
23. *An eodem tempore statuisti derelinquere vitam sacerdotalem?*
24. *Quando revera derelinquisti communitatem religiosam?*
25. *An licentiam habuisti? Qualem?*
26. *a) Ubi habitas? Apud personas familiae tuae, vel apud alias? b) An civilem professionem exerces? c) Qualis est tua actualis commoratio: via, numerus, urbs?*
27. *An matrimonium attentasti? Vel cum muliere cohabitas?*
28. *An filios habuisti?*
29. *Quid nunc petis: a) relate ad onera vitae religiosae? b) relate ad onera sacerdotalia?*
30. *Quasnam rationes proponis?*
31. *An decisio tua considerari debet ut definitiva?*
32. *An bene scis quod post obtentam dispensationem a caelibatu munera sacerdotalia non amplius exercere poteris?*
33. *Praeter responsa data, an quaedam alia tibi videntur adiungenda?*

(Locus, dies, mensis, annus): ....

(Subsignatio oratoris): ....

(Subsignatio superioris interrogantis): ....

(Sigilum (Vice-Provinciae): ....

Art. 7

Peracta instructione, omnia acta, in triplici exemplari, adiectis indicationibus utilibus ad aestimandas probationes, transmittantur ad Sacram Congregationem pro Doctrina Fidei una cum voto ordnarii de rei veritate et de non timendo scandalo.

Art. 8

Sacra Congregatio causam discutiet et decernet utrum petitio sit Romano Pontifici commendanda vel instructio complenda vel petitio reicenda utpote fundamento destituta.

Član 7.

Nakon završene istrage sve spise s dodatkom upozorenja koja su korisna za vrednovanje dokaza, treba u tri primjerka poslati Kongregaciji za nauk vjere, i zajedno s tim Ordinarijevo mišljenje o vjerodostojnosti i o nepostojanju opasnosti sablazni.

Član 8.

Sveta kongregacija će slučaj razmotriti i odlučiti treba li molbu proslijediti rimskom Prvosvećeniku, ili istragu treba nadopuniti ili molbu kao neutemeljenu odbiti.

De baptismo parvulorum

PROOEMIUM

1. PASTORALIS ACTIO ad parvulorum baptismum spectans magnum adiumentum accepit a promulgatione libri ritualis qui apparatus est secundum normas directorias concilii oecu[1138]menici Vaticani II.[1] Non tamen penitus dispulsae sunt difficultates, quibus christiani parentes atque pastores afficiuntur ob illam rapidam societatis mutationem, quae fidei educationem atque perseverantiam iuvenum arduas reddit.

2. Multi enim parentes animo anguntur cum filios fidem et sacramentorum susceptionem deserere vident, quamquam eis christianam educationem tradere conati sunt; nonnulli vero pastores ex se quaerunt, num severiores esse debeant, antiquam parvulos ad baptismum admittant. Sunt qui optabilius existiment ut parvulorum baptismus differatur, donec compleatur plus minusve protractus catechumenatus; alii vero postulant ut doctrina de necessitate baptismi — saltem quod ad parvulos attinet — iterum expendatur atque exoptant ut baptismi celebratio differatur ad eam aetatem, qua quis per se sponsionem facere possit, immo etiam ad ineuntem adultam aetatem.

Attamen haec nova instituta quaestio de tradita pastorali disciplina sacramentali legitimum nimirum timorem in ecclesia suscitat, ne in discrimen adducatur doctrina tam capitalis momenti, qualis est doctrina de necessitate baptismi; multi autem parentes scandalizantur cum recusari vel differri cernant baptismum, quem ipsi, sui officii plene conscii, pro suis infantibus petant.

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Instructio *Pastoralis actio* de baptismo parvulorum, 20 octobris 1980: *AAS* 72 (1980) 1137—1156; *OR* 22

O krštenju djece

UVOD

1. U proglašenju obnovljenog obrednika prema smjernicama Drugog vatikanskog koncila velika je pozornost posvećena krštenju djece.[1] Ipak nisu sasvim razrješene teškoće što ih iznesoše kršćanski roditelji i dušobrižnici u vezi s naglim društvenim preobražajem koji otežava vjerski odgoj i ustrajnost mladih u vjeri.

2. Mnogi, naime, roditelji tjeskobno prate kako njihova djeca napuštaju vjeru i sakramentalnu praksu unatoč kršćanskom odgoju što su im ga oni pružili. I neki dušobrižnici pitaju se nisu li morali biti zahtjevniji prije krštenja djece. Neki drže da bi bilo bolje odgađati krštenje djece do kraja duljeg ili kraćeg razdoblja katekumenata. Drugi pak traže da se preispita nauka o nužnosti krštenja — bar kad je riječ o djeci — te predlažu da bi se primanje krštenja odgodilo za vrijeme kad bi bio moguć osobni stav krštenika, ili čak pred samu punoljetnost.

Doista takvo stavljanje u sumnju pastoralne sakramentalne tradicije potiče u Crkvi opravdani strah da se ne bi kompromitirala tako važna istina kao što je nauk o nužnosti krštenja. Osobito se mnogi roditelji sablažnjavaju kad se odbija ili odgađa krštenje što ga oni traže za svoju djecu svjesni svojih dužnosti.

---

novembre 1980, pp. 1—2; *Nottitiae* 17 (1981) 7—22. — Versione italiana: *OR* suppl. 22 novembre 1980.

1 *Ordo baptismi parvulorum*, ed. typica, Romae, 15 maii 1969.

3. Quae cum ita sint, utque responsum detur multis ad se directis petitionibus, S. Congregatio pro Doctrina Fidei, consultis nonnullis episcoporum conferentiis hanc instructionem praeparavit. Per eam sibi proponit in mentem revocare primaria de hac re doctrinae capita, quibus tam firma per saecula Ecclesiae praxis legitima probetur atque non obstantibus hodie exortis difficultatibus, eius perpetua vis ostendatur. Indicabit denique nonnulla summa lineamenta actionis pastoralis.

[1139]

Pars prima
DE BAPTISMO PARVULORUM DOCTRINA A TRADITIONE ACCEPTA

Baptizandi parvulos usus immemorabilis

4. Tam in oriente quam in occidente, parvulos baptizandi usus pro immemorabilis traditionis norma habetur. Quem quidem usum Origenes ac deinde sanctus Augustinus tamquam « ab apostolis traditionem » susceptam[2] censebant. Cum vero saeculo secundo prodeunt prima aperta testimonia, nullum, eorum exhibet baptismum parvulorum tamquam aliquid novi. Sanctus Irenaeus praeter ceteros obvium solitumque putat « infantes et parvulos » inter baptizatos recenseri una cum pueris et iuvenibus et senioribus.[3] Rituale omnium antiquissimum, quod ineunte saeculo tertio *Traditionem apostolicam* describit, hanc praescriptionem habet: « Baptizate primum parvulos: omnes autem qui possunt loqui pro se, loquantur; qui autem non possunt loqui pro se, parentes eorum loquantur pro eis, vel aliquis ex eorum genere ».[4] Sanctus vero Cyprianus, synodum agens cum africanis episcopis, asseverat « nulli homini nato misericordiam Dei et gratiam denegandam », ideoque eadem synodus commonefaciens « pares atque aequales » esse « omnes homines » quaecumque est eorum mensura vel aetas, [1140] legitimum decrevit « intra secundum vel tertium diem quo nati sint constitutos baptizari ».[5]

2 Origenes, *In Romanos* lib. 5, 9: *PG* 14, 1047; cf. S. Augustinus, *De Genesi ad litteram* 10, 23, 39: *PL* 34, 426; *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum ad Marcellinum* 1, 26, 39: *PL* 44, 131. Revera, iam tribus in locis Actuum apostolorum legitur baptizatam esse «domum eius» (16, 15), «omnis domus eius» (16, 33), «cum omni domo sua» (18, 8).

3 *Adv. haereses* 2, 22, 4: *PG* 7, 784; Harvey 1, 330. — In multis inscriptionibus nonnulli parvuli, iam a saeculo II, appellantur «Dei filius», qui titulus solis baptizatis concedebatur, vel de eorum baptismo aperta legitur mentio; cf. exempli gratia, *Corpus inscriptionum graecarum* III, nn. 9727, 9801, 9817; E.

3. Suočena s takvim stanjem i želeći odgovoriti na mnoga pitanja koja su joj bila upućena, Kongregacija za nauk vjere pošto se savjetovala s raznim biskupskim konferencijama, pripremila je ovu uputu. Njom želi dozvati u pamet glavne doktrinalne podatke na tom području koji opravdavaju trajnu stoljetnu praksu Crkve dokazujući njezinu trajnu vrijednost unatoč suvremenim teškoćama. Na kraju će biti navedene osnovne smjernice za dušobrižničko djelovanje.

Prvi dio

TRADICIONALNI NAUK O KRŠTENJU DJECE

Pradavni običaj

4. Običaj krštavanja djece je na Istoku i na Zapadu smatran pravilom najstarije predaje. Origen je, a poslije sv. Augustin, smatrao to »predajom primljenom od Apostola«.[2] Kad se od drugog stoljeća javljaju izravna svjedočanstva, nijedno od njih ne predstavlja krštenje djece kao neku novotariju. Sveti Irinej smatra sasvim normalnim da su među krštenicima uz odrasle, mladež i starce prisutni »djeca i dječica«.[3] Najstariji poznati obrednik, onaj koji početkom 3. stoljeća opisuje Apostolsku predaju, sadrži ovaj propis: »Najprije krstite djecu: svi koji mogu govoriti neka govore; za one pak koji ne mogu sami govoriti neka govore roditelji ili netko iz njihove obitelji«.[4] Sv. Ciprijan, sudjelujući na jednoj sinodi afričkih biskupa tvrdi da se »ne može uskratiti milosrđe i milost Božja nikojemu čovjeku koji je došao na ovaj svijet«. Ta ista sinoda, pozivajući se na »duhovnu ravnopravnost« svih ljudi »svakog stasa i svake dobi«, odredila je da se može krstiti djecu »već od drugog ili trećeg dana nakon rođenja«.[5]

Diehl, *Inscriptiones latinae christianae veteres,* Berlin 1961, nn. 1523 (3), 4429 A.

4 Retroversio latina ex ed. B. Botte, *La Tradition apostolique de saint Hippolyte,* Münster, Aschendorff, 1963 (LQF 39), p. 44.

5 *Epist.* 59, *Cyprianus et ceteri collegae qui in Concilio adfuerunt numero LXVI Fido fratri: PL* 3, 1013—1019; ed. Hartel (*CSEL* 3), pp. 717—721. Apud ecclesiam Africae, haec praxis peculiari modo firma erat, non obstante opinione Tertulliani, qui consilium dabat differendi baptismum parvulorum ob innocentiam eorum aetatis et ob timorem defectionum quae forte in iuventute accidere possent. Cf. *De baptismo,* XVIII, 3—XIX, 1: *PL 1, 1220——1222; De anima,* 39—41: *PL* 2, 719ss.

5. Aliquem sane regressum, decursu quarti saeculi, praxis parvulos baptizandi passa est. Illa enim aetate, cum ipsi adulti suam christianam initiationem prolatarent, futuras praemetuentes culpas publicamque reformidantes paenitentiam, multi parentes iisdem rationibus moti suorum liberorum baptismum remorabantur. At simul compertum est fuisse patres ac doctores, ut Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum qui, quamvis adulta tantum aetate ob easdem rationes baptizati essent, strenue tamen adversus huiuscemodi neglegentiam repugnarent, adultos obsecrantes ne baptismi, utpote ad salutem necessarii, celebrationem differrent;[6] plures ex eis infantium etiam baptismum urgebant.[7]

Magisterii doctrina

6. Saepe pariter romani pontifices et concilia intervenerunt, ut christianorum mentibus inculcarent officium procurandi filiis baptismum. Exeunte enim saeculo quarto, pelagianorum placitis opponitur mos antiquus tam parvulos quam adultos baptizandi « in remissionem peccatorum ». Qui mos — ut Ori[1141]genes et sanctus Cyprianus iam animadverterant ante sanctum Augustinum[8] — confirmabat fidem Ecclesiae in originale peccatum et sic consequenter necessitas baptizandi parvulos clarius eluxit. Hoc sensu ducti intervenerunt romani pontifices Siricius[9] et Innocentius I;[10] deinde a concilio Carthaginiensi anno 418 damnatur « quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat», atque haec docentur: « propter ... regulam fidei» quam tenet Ecclesia de peccato originali, «etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt ».[11]

---

6 Cf. S. Basilius, *Homilia XIII exhortatoria ad sanctum baptisma: PG* 31, 424—436; S. Gregorius nyssenus, *Adversus eos qui differunt baptismum oratio: PG* 46, 424; S. S. Augustinus, *In Ioannem tractatus* 13, 7: *PL* 35, 1496; *CCL* 36, p. 134.

7 Cf. S. Ambrosius, *De Abraham* II, 11, 81—84: *PL* 14, 495—497; *CSEL* 32, 1, pp. 632—635; S. Ioannes Chrysostomus, *Catechesis* III, 5, 6: ed. A. Wenger, SC 50, pp. 153—154; S. Hieronymus, *Epist.* 107, 6: *PL* 22, 873; ed. Labourt (coll. Budé), t. 5, pp. 151—152. Attamen Gregorius nazianzenus, quamvis matres impellat ut earum filii baptizentur aetate tenerrima, satis habet statuere aetatem trium annorum. Cf. *Oratio XL in sanctum baptisma,* 17 et 28: *PG* 36, 380 et 399.

5. Odista je običaj krštavanja djece doživio određeni zastoj tijekom četvrtog stoljeća. U ono, naime, doba kad su čak i odrasli odgađali svoju krćansku inicijaciju bojeći se budućih grijeha i javne pokore, mnogi su roditelji zbog istih razloga odgađali krštenje svoje djece. No, istodobno su oci i naučitelji poput Bazilija, Grgura Niškog, Ambrozija, Ivana Zlatoustog, Jeronima i Augustina, premda su sami bili zbog istih razloga kršteni kao odrasli, oštro upozoravali protiv takve nemarnosti, zaklinjući odrasle da ne odgađaju krštenje koje je nužno za spasenje.[6] Neki od njih zalagali su se također za krštavanje djece.[7]

Nauk Učiteljstva

6. Rimski prvosvećenici i crkveni sabori također su često podsjećali kršćane kako im je dužnost brinuti se za krštenje svoje djece. Krajem 4. stoljeća drevna praksa krštavanja djece kao i odraslih za »oproštenje grijeha« suprotstavljena je pelagijevskom učenju. Ta praksa — kako su isticali Origen i sv. Ciprijan još prije sv. Augustina[8] — potvrđivala je da Crkva vjeruje u opstojnost istočnoga grijeha, iz čega je slijedila još očitija potreba da se i djeca krste.

U tom su se smislu zauzimali i pape Siricije[9] i Inocent I.[10] Napokon je koncil u Kartagi godine 418. osudio »one koji niječu da treba krstiti djecu što tek iziđoše iz majčine utrobe« i tvrdi da »snagom pravila vjere« katoličke Crkve o istočnom grijehu »također najmanje, koji još osobno nisu mogli počiniti nikakva grijeha, istinski primaju krštenje za oproštenje grijeha — da bi preporođenjem bilo u njima očišćeno ono što su rođenjem primili«.[11]

---

8 Origenes, *In Leviticum hom.* 8, 3: *PG* 12, 496; *In Lucam hom.* 14, 5: *PG* 13, 1835; S. Cyprianus, *Epist.* 59, 5: *PL* 3,1018B, ed. Hartel (*CSEL* 3) p. 720; S. Augustinus, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* 1, 17—19, 22—24: *PL* 44, 121—122; *De gratia Christi et de peccato originali* lib. 1, 32, 35: *ibid.*, 377; *De praedestinatione sanctorum* 13, 25: *ibid.*, 978; *Opus imperfectum contra Iulianum, lib.* 5, 9: *ibid.* 1439.

9 *Epist. «Directa ad decessorem» ad Himerium episc. Tarraconensem,* 10 febr. 385, n. 2: DS (= Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum... Herder,* 1965), n. 184.

10 *Epist. «Inter ceteras Ecclesiae Romanae» ad Silvanum et ceteros synodi Milevitanae patres,* 27 ian. 417, § 5: DS 219.

11 Can. 2: Mansi 3, 811—814 et 4, 327 AB; DS 223.

7. Haec doctrina constanter inculcata et vindicata est decursu medii aevi. Viennense praesertim concilium, anno 1312, clara in luce posuit « tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes » et non solum culpam remitti.[12] Florentinum vero concilium, anno 1442, eos reprehendit qui hoc sacramentum differendum contendunt, admonetque infantibus « quamprimum commode fieri potest, debere conferri » baptisma « per quod eripiuntur a diaboli dominatu et in Dei filios adoptantur ».[13]

Tridentinum autem concilium damnationem a Carthaginiensi concilio latam iterat,[14] atque argumentum sumens ex [1142] verbis a Iesu Nicodemo dictis, declarat neminem « post evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis aut eius voto » iustificari posse.[15] Inter errores, qui a concilio anathemate plectuntur, notatur opinio anabaptistarum asseverantium « praestare omitti eorum (parvulorum) baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae».[16]

8. Varia concilia regionalia et synodi, quae post Tridentinum concilium celebrata sunt, pari firmitate docuerunt necessitatem parvulos baptizandi. Etiam Paulus VI perantiquam de hac re doctrinam sollemniter revocavit, declarans « baptismum etiam parvulis esse conferendum, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerint, ita ut gratia supernaturali in ortu privati, renascantur ex aqua et Spiritu sancto ad vitam divinam in Christo Iesu ».[17]

9. Documenta magisterii quae supra relata sunt ad repellendos errores praecipue spectabant; longe tamen abest ut divitias exhauriant doctrinae de baptismo, qualis exponitur in Novo Testamento, in ss. patrum catechesibus et in ecclesiae doctorum institutione: baptismus enim praevenientem amorem Patris manifestat, Filii paschalis mysterii participes facit homines, novam in Spiritu vitam cum ipsis communicat, eosdem in Dei hereditatem introducit, atque corpori Christi aggregat, quod est Ecclesia.

10. Quae cum ita se habeant, verba quibus Christus in Evangelio secundum Ioannem nos admonet: « Nisi quis natus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei »,[18] accipienda sunt tam-

---

12 *Viennense concilium:* Mansi 25, 411 CD; DS 903—904.
13 *Florentinum Concilium,* sess. 11: DS 1349.
14 Sess. 5, can. 4: DS 1514. Cf. *Carthaginiense concilium* anno 418, v. *supra,* n. 11.

7. Kroz srednji je vijek taj nauk trajno potvrđivan i branjen. Posebno je koncil u Vienneu godine 1312. istaknuo da se u »krštenju djeci kao i odraslima daje posvetna milost i kreposti« a ne samo oproštenje grijeha.[12] Koncil u Firenzi g. 1442. odbija mišljenje da bi trebalo odgađati davanje toga sakramenta te potiče da novorođenima krštenje »treba udijeliti, što je prije moguće«, jer su »po njemu izuzeti od vlasti zloduha te se usvajaju za djecu Božju«.[13]

Tridentski koncil ponavlja osudu koncila u Kartagi[14] i, pozivajući se na Kristove riječi Nikodemu, izjavljuje da »nakon proglašenja Evanđelja« nitko ne može postići opravdanje »bez preporodnog pranja ili želje primiti ga«.[15] Među zabludama udarenima koncilskim izopćenjem nalazi se i anabaptističko mišljenje prema kojemu bi bilo bolje »ispuštati njihovo (tj. dječje) krštenje nego krstiti ih budući da oni osobno ne vjeruju vjeru Crkve«.[16]

8. Različiti pokrajinski koncili i sinode nakon Tridentskog koncila jednako su odlučno naučavali da treba krstiti djecu. Također je Papa Pavao VI. svečano potvrdio drevni nauk izjavljujući da se »krštenje treba dijeliti i djeci koja još ne mogaše počiniti osobnog grijeha, kako bi se oni — rođeni bez nadnaravne milosti, iz vode i Duha Svetoga iznova rađali na božanski život u Kristu Isusu«.[17]

9. Dosad navedeni dokumenti učiteljstva poglavito su se odnosili na odbijanje zabluda te ne iscrpljuju bogatstvo nauka o krštenju kako je izloženo u Novom zavjetu, u katehezi svetih otaca i u naučavanju crkvenih naučitelja. Krštenje je odista izraz predusretljive Očeve ljubavi, sudjelovanje u Sinovljevu Vazmenom Otajstvu, priopćavanje novoga života u Duhu. Ono uvodi ljude u Božju baštinu, pritjelovljuje ih Tijelu Kristovu koje je Crkva.

10. Kad je tome tako, Kristovo upozorenje u Ivanovu Evanđelju: »Tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u kraljevstvo nebesko«[18], treba shvatiti kao poziv na sveobuhvatnu i beskrajnu

15 Sess 6, cap. 6: DS 1524.
16 Sess. 7, can. 13: DS 1626.
17 *Sollemnis professio fidei*, n. 18: *AAS* 60 (1968) 440; *EV* III, 554.
18 *Io* 3, 5.

quam universalis et infiniti amoris invitatio; verba sunt Patris qui filios universos vocat eisque maximum [1143] bonum exoptat. Qua irrevocabili vocatione instanter premente, homo nequit se indifferentem habere vel neutrius partis esse, quia nonnisi eam accipiendo destinatum sibi finem adipisci valet.

Ecclesiae missio

11. Ecclesia officium habet illi missioni respondendi quam Christus post resurrectionem suam apostolis concredidit, quaeque modo peculiariter sollemni in Evangelio secundum Matthaeum refertur: « Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ».[19] Fidei transmissio atque baptismi administratio, quae ex hoc Christi mandato arcte inter se colligantur, necessariae partes habendae sunt Ecclesiae missionis, quae universalis est nec umquam poterit desinere esse talis.

12. Quam quidem missionem Ecclesia iam inde a primaeva aetate ita intellexit, et quidem non solum quoad adultos.

Verba enim quae Iesus Nicodemo dixerat, Ecclesia semper ita intellexit scilicet « parvulos baptismate non esse privandos ».[20] Haec verba revera habebant formam adeo universalem atque absolutam ut a patribus apta retinerentur ad necessitatem baptismi statuendam et a magisterio expresse ad parvulos applicarentur:[21] pro eis quoque hoc sacramentum habendum est introitus in populum Dei[22] et propriae salutis ianua.

13. Sua itaque docendi et agendi ratione Ecclesia ostendit se nullam aliam novisse viam, praeter baptismum, ad certo [1144] procurandum parvulis ingressum in aeternam beatitudinem; quapropter ipsa cavet ne acceptam a Domino missionem neglegat praebendi omnibus qui baptizari possunt regenerationem « ex aqua et Spiritu sancto ». Quod autem attinet ad illos infantes qui decesserunt sine baptismate, Ecclesia nihil aliud agere potest nisi eos misericordiae Dei committere, ut reapse facit in ritu funerum pro iis condito.[23]

---

19 *Mt* 28, 19; *Mc* 16, 15—16.
20 *Ordo baptismi parvulorum, Praenotanda,* n. 2, p. 15: *EV* III, 1128.
21 Cf. *supra,* n. 8, laudatos patrum locos; nn. 9—13, conciliorum. Add. potest Professio fidei patriarchae Dosithaei hierosolymitani (an. 1672): Mans 34, 1746.

ljubav. To su riječi kojima Otac poziva svu djecu želeći im svako dobro. Taj neopozivi i usrdni zov ne može čovjeka ostaviti ravnodušnim i neopredijeljenim; on, naime, ne može, ne odazove li se tome pozivu, ostvariti svoju sudbinu.

Poslanje Crkve

11. Crkva je dužna ispuniti poslanje što ga je Krist nakon uskrsnuća povjerio Apostolima, a o kojemu osobito svečano izvješćuje Matejevo Evanđelje: »Dana mi je sva vlast nebeska i zemaljska. Zato idite i učinite sve narode mojim učenicima. Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga!«[19] Prenošenje vjere i krštavanje, jedno i drugo čvrsto povezano s tim Gospodnjim nalogom, sastavnice su crkvenoga poslanja koje je sveopće te nikad ne može postati drugačijim.

12. Crkva je od davne davnine tako shvatila svoje poslanje, i ne samo s obzirom na odrasle. Ona je doista Isusove riječi Nikodemu tako shvaćala da »se djeci ne smije uskraćivati krštenje«.[20] Te Isusove riječi Nikodemu doista su tako sveobuhvatne i apsolutne da su ih oci smatrali sposobnima za utvrđenje nužnosti krštenja, a Učiteljstvo ih je izričito primijenilo na djecu.[21] I za djecu je taj sakrament ulazak među Božji narod[22] i vrata osobnog spasenja.

13. Tako je svojim učenjem i praksom Crkva pokazala da osim krštenja ne poznaje drugoga sredstva kojim bi djeci osigurala pristup u vječno blaženstvo. Stoga se ona čuva da ne bi zanemarila poslanje koje je od Gospodina primila da »iz vode i Duha iznova rađa« sve one koji se mogu krstiti. Što se pak tiče djece koja umiru bez krštenja, Crkvi ne ostaje drugo nego povjeriti ih Božjem milosrđu, kao što to i čini u sprovodnom obredu koji je priređen za takvu djecu.[23]

---

22 «Nihil agitur aliud, cum parvuli baptizantur, nisi ut incorporentur ecclesiae, id est, Christi corpori membrisque socientur», scribit s. Augustinus (*De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum*, lib. 3, c. 4, n. 7; *PL* 44, 189; cf. lib. 1, c. 26, n. 38: *ibid.* 131).

23 *Ordo exsequiarum*, ed. typica, Romae, 15 augusti 1969, nn. 82, 231—237.

14. Quod infantes fidem suam nondum per se profiteri queunt, minime impedit quominus ecclesia eis hoc sacramentum conferat, cum revera in sua ipsius fide eos baptizet. Istud doctrinae caput iam a sancto Augustino clare definitum est; scribebat enim: « Offeruntur quippe parvuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis quorum gestantur manibus (quamvis et ab ipsis, si et ipsi boni fideles sunt), quam ab universa societate sanctorum atque fidelium... Tota hoc ergo Mater Ecclesia, quae in sanctis est, facit, quia tota omnes, tota singulos parit ».[24] Quam doctrinam sanctus Thomas Aquinas ac post illum omnes theologi resumunt: infans qui baptizantur non per se ipsum seu per proprium actum sed per alios credit, « per fidem Ecclesiae quae ei communicatur».[25] Eadem doctrina proponitur etiam in instaurato baptismi rituali, cum celebrans parentes et patrinum ac matrinam rogat ut fidem Ecclesiae profiteantur in qua parvuli baptizantur.[26]

15. Quamvis vero conscia sit Ecclesia de efficacitate suae fidei, quae in baptismo infantium operatur, necnon de validitate sacramenti quod eis confert, quosdam tamen in sua praxi limites agnoscit, cum infantem, extra periculum mortis, non admittat ad sacramentum nisi de parentum consensu et seria [1145] cautione accepta ut baptizato institutio catholica tradatur:[27] ipsi enim cura est sive de naturalibus parentum iuribus, sive de exigentiis fidei progressus in parvulo.

Pars secunda

RESPONSA AD DIFFICULTATES HOC TEMPORE EXORTAS

16. Ratione habita doctrinae supra memoratae, iudicandae sunt nonnullae opiniones quae hoc tempore de parvulorum baptismo proferuntur, quibus legitimitas huius usus qua regulae generalis in controversiam adducitur.

Baptismi cum actu fidei connexio

17. Nonnulli, cum animadvertant in scriptis Novi Testamenti baptismum praedicationem evangelii consequi, praeviam animi conver-

24 *Epist.* 98, 5: *PL* 33, 362: *CSEL* 34, p. 526; cf. *Sermo* 176, c. 2, n. 2; *PL* 38, 950.
25 *Summa theologica*, IIIa, q. 69, a. 6, ad 3; cf. q. 68, a. 9, ad 3.
26 *Ordo baptismi parvulorum, Praenotanda*, n. 2: *EV* III, 1128; cf. n. 56.
27 Diuturna enim exstat traditio, ad cuius auctoritatem appellarunt s. Thomas

14. To što djeca još ne mogu osobno ispovijediti svoju vjeru ne priječi Crkvu podijeliti im taj sakrament; ona ih naime krsti u svojoj vjeri. Taj je nauk jasno utvrdio već sv. Augustin koji je pisao: »djecu na primanje duhovne milosti ne donose toliko oni što ih nose na rukama (premda i oni ako su dobri vjernici), koliko sva zajednica svetaca i vjernika... Tu, dakle, djeluje sva Crkva, majka svetaca, jer ona cijela rađa sve i svakog napose«.[24] Taj nauk preuzima sv. Toma Akvinski i za njim svi teolozi: dijete koje se krsti ne vjeruje samo, osobnim činom vjere, nego po drugima, po »vjeri Crkve koja mu se priopćuje«.[25] Taj isti nauk izložen je i u novom obredniku za krštenje, kad krstitelj poziva roditelje, kumove i kume da ispovijede vjeru Crkve »u kojoj se djeca krste«.[26]

15. Koliko god bila svjesna učinkovitosti vjere u krstu djece i valjanosti sakramenta koji im podjeljuje, Crkva ipak priznaje granice te svoje prakse. Izuzevši slučaj smrtne opasnosti, ona, naime, ne pripušta sakramentu bez pristanka roditelja i bez ozbiljna jamstva da će krštenom djetetu biti osiguran katolički odgoj.[27] Tako ona računa i na prirodno pravo roditelja i na zahtjeve djetetova rasta u vjeri.

Drugi dio

ODGOVOR NA SUVREMENE TEŠKOĆE

16. U svjetlu iznesenog nauka treba prosuđivati neka mišljenja što se u naše vrijeme iznose o krstu djece s namjerom da se dovede u pitanje zakonitost tog običaja u smislu općega pravila.

Povezanost krštenja s činom vjere

17. Primjenjujući da u spisima Novoga zavjeta krst dolazi nakon navještanja Evanđelja, da pretpostavlja obraćenje te ga prati ispovi-

Aquinas, IIa—IIae, q. 10, a. 12 corp. et Benedictus XIV (Instr. *Postremo mense* data 28 febr. 1747, nn. 4—5: DS 2552—2553) iuxta quam haud baptizandus est infans e parentibus infidelibus vel hebraeis ortus, extra mortis periculum (*CIC* can. 750, § 2), invitis iisdem parentibus; id est nisi ipsi hoc petierint et cautiones praebuerint.

sionem exigere atque cum fidei professione coniungi, ac praeterea gratiae effectus (videlicet remissionem peccatorum, iustificationem, regenerationem, vitae divinae participationem) plerumque e fide potiusquam e sacramento pendere,[28] proponunt ut hic ordo: praedicatio, fides, sacramentum, vim normae accipiat atque, extra mortis periculum, ad parvulos extendatur et pro eis obligatorius instituatur catechumenatus.

18. Sine dubio apostolorum praedicatio ordinarie ad adultos dirigebatur atque primi baptizati fuerunt homines ad christianam fidem conversi. Cum autem haec facta referantur in libris Novi Testamenti id opinionem ingerere potest illic nonnisi in fidem adultorum considerationem intendi. At consue[1146]tudo parvulos baptizandi ut supra memoratum est innititur in traditione immemorabili quae ex apostolis originem ducit, cuiusque momentum recusari nequit; praeterea numquam confertur baptismus sine fide, quae pro parvulis est fides Ecclesiae.

Insuper, iuxta doctrinam concilii Tridentini de sacramentis, baptisma non est mere signum fidei, sed etiam eius causa.[29] In baptizatis operatur « internam illuminationem », ideoque recte liturgia byzantina illud nuncupat « sacramentum illuminationis » vel simpliciter « illuminationem », videlicet fidem receptam, quae animos invadit ut caecitatis velamen coram Christi splendore tollatur.[30]

Baptismi convenientia cum gratia personaliter suscipienda

19. Affirmatur praeterea quamlibet gratiam, utpote quae alicui personae destinetur, ab eo, qui eandem recipit, conscio modo accipi atque fieri propriam debere; cui rei efficiendae infans prorsus impar est.

20. At infans est revera persona, multo antea quam id significare valeat per actus conscientiae et libertatis; et qua talis, ipse iam fieri potest per sacramentum baptismi filius Dei et coheres Christi. Postea, ubi primum conscientiae et libertatis exercitium haberi poterit, tunc his facultatibus praesto erunt vires quae per gratiam baptismi animo inditae fuerunt.

---

28 Cf. *Mt* 28, 19; *Mc* 16, 16; *Act* 2, 37—41; 8, 35—38; *Rm* 3, 22, 26; *Gal* 3, 26.
29 Concilium Tridentinum, sess. 7, *Decr. de sacramentis,* can. 6: DS 1606.
30 Cf. *2Cor* 3, 15—16.

jest vjere te da, štoviše, učinci milosti (oproštenje grijeha, opravdanje, preporod, i sudjelovanje u božanskom životu) redovito više ovise o vjeri nego o sakramentu,[28] neki predlažu da se taj slijed: »navještanje—vjera—sakrament« — proglasi pravilom te da se primjenjuje i na djecu, osim u slučaju smrtne opasnosti. Tako bi za djecu trebalo uspostaviti obvezatni katekumenat.

18. Nema sumnje da je apostolsko propovijedanje redovito bilo namijenjeno odraslima te da su prvi krštenici bili obraćenici na kršćansku vjeru. Budući da Novi zavjet izvješćuje o takvim događajima, moglo bi se pomisliti da on računa samo s vjerom odraslih. Međutim, kako smo vidjeli, običaj krštavanja djece temelji se na drevnoj predaji apostolskoga podrijetla. Važnost te predaje ne može se zanemariti. Osim toga, krštenje se nikad nije obavljalo bez vjere, koja je kad je riječ o djeci, vjera Crkve.

S druge pak strane, prema nauku Tridentskog koncila o sakramentima krštenje nije samo znak nego i uzrok vjere.[29] Ono u kršteniku proizvodi »unutrašnje prosvjetljenje«, te bizantska liturgija s pravom krštenje naziva »sakramentom prosvjetljenja« ili naprosto »prosvjetljenjem«, odnosno primljenom vjerom koja prožima dušu budući da pred bljeskom Kristovim pada zastor sljepoće.[30]

Krštenje i osobno primanje milosti

19. Tvrdi se također da svaka milost, budući je namijenjena određenoj osobi, mora biti svjesno prihvaćena i usvojena od onoga koji je prima — za što je pak dijete sasvim nesposobno.

20. Doista je dijete osoba mnogo prije nego što je sposobno to iskazati svjesnim i slobodnim činima. Kao osoba može postati djetetom Božjim i subaštinikom Kristovim po sakramentu krsta. Njegova svijest i sloboda mogu zatim počevši od svoga buđenja, raspolagati moćima koje su u dušu ulivene krsnom milošću.

Baptismi convenientia cum parvuli libertate

21. Obicitur praeterea parvulorum baptismum ipsorum libertati officere. Etenim contra personae dignitatem est ut iisdem imponantur religiosae obligationes in futurum tempus servandae, quas ipsi fortasse repudiaturi sunt. Melius igitur [1147] est si ea tantum aetate sacramentum conferatur, qua ipsi liberae sponsionis capaces facti erunt. Interea parentes atque educatores se caute gerere et a quavis sollicitatione abstinere debent.

22. At huiusmodi agendi ratio prorsus fallax censenda est: nulla libertas humana tam pura exsistit, ut a quovis influxu immunis esse possit. Si ipse rerum naturalium ordo consideretur, animadvertimus parentes pro filiis optiones facere circa ea quae ipsorum vitae necessaria sunt et ad veros valores eosdem dirigunt. Agendi ratio familiae quae se profiteatur neutrius esse partis circa religiosam pueri vitam, fit reapse damnosa optio, quippe quae essentiali quodam bono eum privet.

Praesertim, qui contendunt per sacramentum baptismi vim inferri parvuli libertati, ii non animadvertunt omnes homines, etiam non baptizatos, qua creaturas adstringi erga Deum officiis quae praetermitti non possunt, quaeque baptismus confirmat et in filiali adoptione effert. Pariter non animadvertunt in Novo Testamento ingressum in christianam vitam nobis exhiberi non veluti quandam formam servitutis vel coërcitionis, sed tamquam aditum ad veram libertatem.[31]

Accidere quidem poterit, ut puer, cum adoleverit, obligationes e baptismo suo manantes respuat. Attamen eius parentes, quamvis hac de causa dolore affici possint, nihil certe habebunt quod eos paeniteat, si, ut ipsorum ius et officium erat, baptismum et christianam educationem filio procuraverint.[32] Nam, secus ac res se habere videantur, fidei germina in eius animo condita fortasse aliquando reviviscent, parentibus etiam adiuvantibus patientia et amore, oratione et genuino fidei testimonio. [1148]

Baptismus in societatis adiunctis consideratus

23. Sunt praetera qui, ad illum nexum advertentes quo persona coniungitur cum societate, existiment expedire quidem ut infantes baptizentur in societate quae formam homogeneam exhibeat, in qua

---

31 *Io* 8, 36; *Rm* 6, 17—22; 8, 21; *Gal* 4, 31; 5, 1, 13; *1 Pt* 2, 16, etc.
32 Hoc officium et ius, explanatum a concilio Vaticano II in sua declar. *Digni-*

Krštenje i sloboda djeteta

21. Prigovara se također da bi krst djece bio atentat na njegovu slobodu; da je protivno dostojanstvu osobe nametati im buduće vjerske obveze koje će oni možda poslije odbaciti. Bilo bi prema tome bolje podijeliti im sakrament u doba kad bi oni bili sposobni slobodno se obvezati. U međuvremenu bi se roditelji i odgojitelji morali ponašati suzdržano, izbjegavajući svaki pritisak.

22. Takvo međutim ponašanje treba smatrati sasvim prijetvornim. Nema takve ljudske slobode koja bi bila izuzeta od ikojeg utjecaja. Već na naravnom području roditelji donose odluke koje su prijeko potrebne za život njihove djece te ih usmjeravaju prema pravim vrijednostima. Obitelj koja bi se ponašala kao da želi biti neopredijeljena s obzirom na vjerski život djeteta, u praksi bi izvršila negativan izbor lišavajući ga bitnoga dobra.

Kad se tvrdi da sakrament krsta priječi dječju slobodu, zaboravlja se da svaki čovjek, i nekršten, ako je stvorenje, ima s obzirom na Boga neizbrisivih obveza, a krst te obveze samo prihvaća i uzdiže na razinu posinstva. Također se zaboravlja da nam Novi zavjet ulazak u kršćanski život ne predstavlja kao robovanje ili prisilu nego kao istinsko oslobođenje.

Nema sumnje da se može dogoditi da dijete kad odraste odbaci obveze svoga krštenja. Koliko god to roditeljima bilo teško oni nemaju razloga sebi predbacivati što su ga dali krstiti i što su ga kršćanski odgojili, kako je bilo njihovo pravo i njihova dužnost[32] Doista, makar se drugačije činilo, klice vjere što su posađene u djetinju dušu ponovno mogu oživjeti, a roditelji pridonose tome svojom strpljivošću, ljubavlju, molitvom i istinskim svjedočenjem svoje vjere.

Krštenje u suvremenim društvenim prilikama

23. Ima i takvih koji, računajući na povezanost osobe s društvom u kojem živi, drže da bi krst djece bio na mjestu u homogenom društvu gdje vrijednosti, mišljenja i običaji tvore skladni sustav, no da

---

tatis humanae, n. 5 [*EV* I, 1057] inter nationes agnoscitur: *Universa Declaratio hominis iurium,* art. 26, n. 3.

scilicet valores, iudicia et mores quoddam efficiant cohaerens systema; esse tamen haud opportunum in hodiernis societatibus quae pluralisticae dicuntur, quae scilicet instabili valorum aestimatione et opinionum conflictatione distinguuntur. Quibus in adiunctis, dicunt expedire ut differatur baptismus, donec satis maturuerit candidati personalitas.

24. Sine dubio Ecclesia non ignorat sibi debitam rationem habendam esse realitatis socialis. Homogeneitatis tamen et pluralismi criteria vim tantum indicativam habent, neque accipienda sunt pro normativis principiis, cum imparia sint ad solvendam quaestionem proprie religiosam, quae suapte natura ad Ecclesiam et ad christianam familiam pertinet.

Criterium enim « homogeneae societatis » permittit quidem legitimum haberi parvulorum baptismum, si societas est christiana; idem tamen criterium conducere potest etiam ad hanc legitimitatem negandam, cum christianae familiae numero pauciores sunt, quia in societate maiore ex parte adhuc pagana degunt vel in republica quae atheismum militantem propugnat; quod quidem, ut patet, minime admitti potest.

Criterium vero « pluralisticae societatis » haud plus valet quam criterium supra memoratum, quia in huiusmodi societate familia et Ecclesia libertate agendi fruuntur, ac proinde christianam institutionem procurare possunt.

Ceterum, qui historiam perpendat, probe noverit quantopere cohibita esset missionalis Ecclesiae dilatatio primis saeculis, si tunc temporis criteria ista « sociologica » observata essent. Accedit quod nostro tempore nimium saepe appellatio fit ad « pluralismum », ut inopinato sane modo imponantur fidelibus agendi rationes, quae reapse eos in suo libertatis christianae iure impediunt. [1149]

In societate igitur, cuius mentis habitus, mores ac leges, iam non amplius ab evangelio normas sumunt, maxime interest ut in perpendendis quaestionibus, quae a baptismo parvulorum oriuntur, in primis ratio habeatur naturae et missionis propriae ecclesiae. Populus Dei, etsi societati humanae admisceatur atque ex diversis gentibus diversisque culturis constet, nihilominus suam habet « identitatem », quae fidei et sacramentorum unitate distinguitur. Eodem spiritu eademque spe animatus, ipse quandam efficit organicam compaginem, quae apud varios hominum coetus apta est ad gignendas structuras sibi

bi bilo neprikladno djecu krstiti u suvremenom pluralističkom društvu koje je označeno nesigurnošću vrijednosti i ideološkim sukobima. Kažu da bi u takvim prilikama valjalo odgoditi krštenje dok kandidat ne postigne dovoljnu osobnu zrelost.

24. Crkva doista ne zaboravlja da mora računati s društvenom stvarnosti. Međutim su kriteriji homogenosti i pluralizma samo indikativni, a ne direktivni principi. Oni su naime neprikladni za rješavanje pitanja koje je izuzetno vjersko te po svojoj naravi pripada na Crkvu i kršćansku obitelj.

Kriterij »homogenoga društva« mogao bi potvrditi opravdanost krštavanja djece ukoliko bi društvo bilo kršćansko, ali bi to mogao i zanijekati kad bi kršćanske obitelji bile manjina u društvu pretežito poganskom ili u vlasti borbenog ateizma. To je bez sumnje neprihvatljivo.

Ni kriterij »pluralističkog društva» nije jači od prethodnoga. U takvu naime društvu obitelji i Crkva mogu slobodno djelovati, mogu, dakle, dati, pružiti kršćanski odgoj.

Uostalom, dovoljno je zaviriti u povijest da se uvjerimo kako bi primjena takvih »socioloških« kriterija u prvim stoljećima bila onemogućila misionarski zamah Crkve. Treba također spomenuti kako se u naše vrijeme događa da se paradoksalno poziva na pluralizam kako bi se vjernicima nametnulo ponašanje koje im uistinu priječi služenje njihovom kršćanskom slobodom.

U društvu gdje se mentalitet, običaji i zakoni više nadahnjuju Evanđeljem izvanredno je važno da se kod postavljanja pitanja o krštavanju djece nadasve računa s vlastitom naravi i poslanjem Crkve. Narod Božji, iako je umiješan u ljudsko društvo i sabran iz različitih naroda i kultura, ipak posjeduje vlastitu istovjetnost označenu jedinstvom vjere i sakramenata. Nadahnut istim duhom i istom nadom, on je organska cjelina sposobna u raznim ljudskim skupinama stvarati ustrojstva koja su mu potrebna za rast. Crkveno sakramentalno dušobrižništvo, poimence krštavanje djece, treba da se

ad crescendum necessarias. Pastoralis Ecclesiae actio circa sacramenta, peculiarique modo circa parvulorum baptisma, aptanda est huic rerum statui, minime vero e criteriis, quae unice e scientiis humanis hauriuntur, pendere debet.

Infantium baptismus in pastorali actione circa sacramenta

25. Alia denique additur obiectio contra infantes baptizandi morem, quasi procedat e pastorali ratione, quae missionali afflatu careat, cuique maiori curae sit sacramentum ministrare quam fidem excitare et evangelii actuositatem promovere. Quem morem retinendo, Ecclesiam cedere dicunt tentationi ad numerum respiciendi et socialem statum stabiliendi; incitare ad magicum quemdam sacramentorum conceptum servandum, cum contra eius munus sit ad activitatem missionalem attendere, christianorum fidem adducere ad maturitatem, eorum promovere liberam et consciam sponsionem idoque quosdam itineris gradus in sua postorali ratione circa sacramenta admittere.

26. Profecto Ecclesiae apostolatus eo tendere debet, ut vivida fides suscitetur atque genuina christiana vita foveatur; at ea quae ratio pastoralis erga adultos requirit in sacramentorum administratione, nequeunt parvulis simpliciter applicari, qui, ut supra memoratum est, «in fide Ecclesiae» baptizantur. Praeterea haud parvi pendenda est sacramenti necessitas, quae [1150] totum suum momentum et vim urgentem servat, praecipue cum parvulo procurandum sit infinitum vitae aeternae bonum.

Quod autem attinet ad sollicitudinem respiciendi numerum, id, si recte intellegatur, tantum abest ut habeatur pro Ecclesia tentatio vel malum, ut sit revera eius officium et bonum. Ecclesia, enim, quae a sancto Paulo ut Christi «corpus» et «plenitudo» definitur,[33] visibile est in mundo Christi sacramentum; eius missio est ad omnes homines extendere sacramentale vinculum, quo Domino suo glorificato coniungitur. Ideoque non potest facere quin optet ut primum et fundamentale sacramentum, hoc est baptismus, omnibus, parvulis aeque ac adultis, conferatur.

Si ita intellegatur, praxis administrandi baptismum parvulis vere evangelica est, quippe quae vim testimonii prae se ferat, patefacit enim nos a Deo praeveniri, eiusque gratuito amore vitam nostram

33 *Eph* 1, 23.

uključi u taj kontekst, a da ne zavisi o kriterijima koji se crpe samo iz ljudskih znanosti.

Krst djece u sklopu sakramentalnog dušobrižništva

25. Napokon susrećemo još jedan prigovor protiv krštavanja djece. On proizlazi iz dušobrižništva koje je lišeno misionarskog poleta, koje je više zabrinuto za dijeljenje sakramenata nego za buđenje vjere i promicanje evanđeoskog zauzimanja. Kažu da Crkva, želeći sačuvati takvo stanje, upada u napast da više drži do brojnosti i do institucija (establishment), te da ohrabruje održavanje »magijskog shvaćanja« sakramenata, dok bi joj dužnost bila posvetiti se misionarskoj djelatnosti, poticati sazrijevanje vjere, poticati kršćane na svjesno i slobodno zauzimanje, te u skladu s tim — prihvatiti određenu postupnost u sakramentalnom dušobrižništvu.

6. Crkveni apostolat bez sumnje treba težiti poticanju žive vjere i doista kršćanskog življenja, ali se zahtjevi sakramentalnog dušobrižništva za odrasle ne mogu doslovno primjenjivati na djecu koja su, kao što je već istaknuto, krštena »u vjeri Crkve«. Ne smije se, osim toga, olako shvaćati nužnost sakramenta koja zadržava svu svoju vrijednost i hitnost nadasve kad je riječ o tome da se djetetu osigura neizmjerno dobro vječnoga života.

Što se tiče skrbi za brojnost, ako se dobro shvati, to za Crkvu nije napast ili zlo nego dužnost i dobro. Doista, Crkva koju sv. Pavao označuje »tijelom« i »punoćom« Kristovom,[33] u svijetu je kao vidljivi Kristov sakrament. Njezino je poslanje na sve ljude proširiti sakramentalni vez koji ih povezuje s njihovim proslavljenim Gospodinom. Stoga ona ne može odustati od želje da svima, djeci i odraslima, pruži prvi i temeljni sakrament krsta.

Tako shvaćena praksa krštavanja djece izvorno je evanđeoska budući da ima vrijednost svjedočenja. Ona odista iskazuje Božju inicijativu prema nama i nezasluženu ljubav kojom okružuje naš život:

circumfundi: « non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos... Nos diligimus, quia ipse prior dilexit nos ».[34] Quae autem etiam ab adultis ad baptismum suscipiendum postulantur,[35] oblitterari non sinunt id quod scriptum est: « Non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fècit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti ».[36]

Pars tertia

NONNULLAE PASTORALES NORMAE DIRECTORIAE

27. Etsi impossibile est quasdam hodiernas admittere sententias, quales eae sunt quae contendunt prorsus esse tollendum usum parvulos baptizandi, vel arbitrio relinquendum, certis de causis, utrum baptismus statim conferatur an prola[1151]tetur, non potest tamen negari necessitas pastoralis laboris profundioris atque aliqua ex parte renovati cuius principia et summa lineamenta nunc expedit indicare.

Principia huius pastoralis navitatis

28. Magni interest in primis in memoriam revocare baptismum parvulorum habendum esse grave officium; quaestiones quae de eo pastorìbus ponuntur, non aliter solvendae sunt nisi fideliter attendendo ad doctrinam et perpetuam praxim Ecclesiae.

Actio pastoralis circa parvulorum baptisma concrete regenda est duobus principiis, quorum alterum priori subicitur.

1) Baptismus, ad salutem necessarius, signum est et instrumentum praevenientis amoris Dei, qui ab originali peccato liberat, atque vitae divinae consortium communicat: ex se, horum bonorum donum pro parvulis differendum non est.

2) Cautiones praestandae sunt, ut hoc donum per genuinam fidei et vitae christianae educationem ita crescere possit, ut sacramentum totam suam « veritatem » attingat.[37] Istae cautiones regulariter praestantur a parentibus vel propinquis, etsi suppleri possunt variis modis in christiana communitate. Si tamen istae cautiones revera seriae non sunt, id causa esse poterit cur sacramentum differatur; si denique certo nullae sunt, sacramentum denegandum est.

---

34 *1 Io* 4, 10, 19.
35 Cf. Concilium Tridentinum, sess. VI, *De iustificatione*, cap. 5—6, can 4 et 9: DS 1525—1526, 1554, 1559.

»nismo mi ljubili Boga, nego je on prvi nas ljubio«.[34] I kad je riječ o odraslima s obzirom na primanje krštenja,[35] ne smije se zaboraviti da nas Bog »ne zbog pravednih djela koja smo mi učinili. već po svom milosrđu — spasi kupelju ponovnog rađanja, obnove koju čini Duh Sveti«.[36]

Treći dio

SMJERNICE ZA DUŠOBRIŽNIŠTVO

27. Premda su neprihvatljivi neki suvremeni zahtjevi poput zahtjeva za potpuno odustajanje od krštavanja djece ili za prepuštanje samovoljnosti odluke između brzog ili odgođenog krštenja, ne može se zanijekati da je potrebno produbiti i u određenom smislu obnoviti dušobrižničke napore. Naznačit ćemo načela i osnovna usmjerenja.

Načela

28. Važno je istaknuti da krštenje djece treba smatrati ozbiljnom obvezom. Pitanja koja se u vezi s tim postavljaju pred dušobrižnika ne mogu se rješavati bez vjernosti nauku i praksi što trajno u Crkvi postoji.

Dušobrižništvo se u krštavanju djece mora sasvim određeno nadahnjivati s dva načela od kojih je drugo prvom podređeno:

1) Krst nužan za spasenje, znak je i sredstvo predusretljive Božje ljubavi koja oslobađa od grijeha i uvodi u zajedništvo Božjega života. Te darove same po sebi ne smije se djeci odgađati.

2) Treba dobiti jamstva da će se taj dar moći razvijati istinskim odgojem za vjerovanje i kršćansko življenje kako bi se sakrament mogao potpuno »obistiniti«.[37] Ta jamstva obično daju roditelji ili bliski srodnici, premda na različite načine mogu biti nadomještena u kršćanskoj zajednici. Ako pak takva ne bi doista bila ozbiljna, to može navesti na odgađanje sakramenta ili čak na uskraćivanje — ako jamstava uopće ne bi bilo.

36 *Tt* 3, 5.
37 Cf. *Ordo baptismi parvulorum, Praenotanda,* n. 3, p. 15: *EV* III, 1129.

Dialogus pastorum cum familiis fidem habentibus

29. Ratione habita horum duorum principiorum, realis singulorum casuum condicio expendenda erit per colloquium pastorale inter sacerdotem et familiam. Quoad modum instituendi colloquium cum christianis parentibus qui religiosa officia assidue observant, normae traditae sunt in Praenotandis Ritualis romani, quorum hic duas res significantiores memorare satis sit. [1152]

Imprimis, magnum momentum tribuendum est praesentiae atque activae parentum participationi in celebratione; ipsi iam priores agunt partes, respectu habito patrinorum et matrinarum, quorum praesentia tamen etiam requiritur, cum eorum auxiliatrix opera in educatione pretiosa sit atque interdum necessaria.

Deinde, magnum momentum tribuendum est baptismi praeparationi. Parentes debent de eo sollicitudinem habere, pastores suos de exspectato partu certiores facere, suum animum spiritaliter praeparare. Pastores autem familias visitabunt, immo plures simul adunabunt eisque catechesim atque opportuna monita praebebunt; ad orandum denique eas incitabunt pro filiis, quos mox accepturae sint.[38]

Quod autem attinet ad tempus baptismi celebrandi, standum erit hic ritualis monitis: « Ratio habeatur in primis salutis parvuli, ne hic beneficio sacramenti privetur; deinde valetudinis matris, ut, quantum fieri possit, et ipsa adesse possit; demum, dummodo hoc praestantiori bono infantis non obsit, necessitatis pastoralis, id est temporis sufficientis ad praeparandos parentes et ad ipsam celebrationem congrue ordinandam, ut indoles ritus apte manifestetur ». Itaque baptismus celebrabitur, « si parvulus in periculo mortis versatur, sine mora », secus, regulariter, « infra priores hebdomadas post nativitatem parvuli ».[39]

Dialogus pastorum cum familiis parum credentibus vel non christianis

30. Fieri potest ut pastores adeantur a parentibus modicae fidei atque religionem per occasionem tantum observantibus, vel etiam a parentibus non christianis, qui ex rationibus consideratione dignis baptismum pro filio petunt. [1153]

---

38 Cf. *ibid.*, n. 8, § 2, p. 17, et n. 5, §§ 1 et 5, p. 16: *EV* III, 1134 et 1131.
39 *Ibid.* n. 8, § 1, p. 17: *EV* III, 1134.

Dijalog dušobrižnika i vjerničkih obitelji

29. Na temelju iznesena dva načela prosuđuje se istinsko stanje u svakom pojedinom slučaju u razgovoru između svećenika i obitelji. Kad je riječ o razgovoru s kršćanskim roditeljima koji su redovito praktički vjernici, pravila za taj razgovor utvrđena su u uvodnom tekstu obrednika od čega je ovdje dovoljno podsjetiti na dvije najvažnije stvari.

Prije svega velika se važnost pridaje prisutnosti i sudjelovanju roditelja k slavljenju sakramenata. Oni sad imaju prednost pred kumovima i kumama, premda se traži da i oni budu prisutni budući da je i dalje dragocjena a katkad i nužna njihova uloga u odgoju.

Na drugom mjestu veliku važnost treba dati pripravi za krštenje. Roditelji treba da izvijeste dušobrižnike o očekivanom rođenju i da se duhovno pripravljaju. Dušobrižnici će pak pohađati obitelji, čak nastojati okupiti više takvih na katehetsko predavanje i druge korisne svajete. Poticat će ih da mole za djecu koju će uskoro primiti.[38] Kad treba odrediti datum slavljenja, treba se držati onoga što stoji u obredniku: »neka se prije svega vodi računa o zdravlju djeteta da ne bi ostalo lišeno dobrobiti sakramenta; zatim na zdravstveno stanje majke kako bi i ona — ukoliko je moguće mogla osobno prisustvovati. Neka se napokon vodi računa — nipošto ne ugrožavajući dobro djeteta — o pastoralnim zahtjevima, naime, o vremenu koje je potrebno da se roditelji piprave na slavljenje tako da se što jasnije pokaže znakovitost i narav obreda«. Neka se, dakle, krštenje obavi bez ikakva odlaganja »ako je dijete u smrtnoj opasnosti«, inače, što znači redovito, »kroz prve tjedne nakon djetetova rođenja«.[39]

Dijalog dušobrižnika s obiteljima koje ne prakticiraju vjeru ili nisu kršćanske

30. Može se dogoditi da se župnicima obrate roditelji koji su slabi vjernici te vjeru ne prakticiraju ili povremeno prakticiraju, ili čak nisu kršćani, koji zbog valjanih razloga traže krštenje svoje djece.

Quo in casu, colloquio perspicaci necnon benevolentiae pleno pastores conabuntur eorum studium suscitare in sacramentum quo petunt atque eos monere de obligatione quam contrahunt.

Ecclesia enim huiusmodi parentum desiderio satisfacere non potest, nisi data ab eis cautione, baptizatum parvulum postea institutione christiana donatum iri, quam sacramentum requirit, itemque spem fundatam habere debet baptismum fructus suos esse daturum.[40]

Si sufficientes sunt cautiones allatae — cuiusmodi sunt electio patrinorum seu matrinarum, qui sincero animo curam suscipiant parvuli, vel auxilium fidelium communitatis, — tunc sacerdos non poterit recusare quominus baptismum sine mora celebret, eodem modo quo ipse se gerit erga christianarum familiarum filios. Si contra cautiones insufficientes erunt, baptismus prudenter differatur; pastores tamen cum parentibus commercium servare debent, ita ut si fieri potest, condiciones ab ipsis ponendae obtineantur, quae necessariae sunt ad sacramentum celebrandum. Denique, si ne id quidem fieri poterit, proponi potest tamquam extrema ratio adscriptio parvuli alicui catechumenatui, tempore scholarum frequentando.

31. Hae normae, quae iam latae sunt et vigent,[41] adhuc nonnullis explanationibus indigent.

Imprimis manifestum esto huiusmodi baptismi denegationem nullo modo habendam esse formam quandam coërcitionis. Certerum nec de denegatione hic agitur, nec multo minus de personarum acceptione,

---

40 Cf. *obid.*, n. 3, p. 15: *EV* III, 1129.

41 Edictae primum per litteras huius Congregationis pro doctrina fidei ad respondendum petitioni exc. DD. Bartholomaei Hanrion, episc. Dapangensis in Togo, hae normae publici iuris factae sunt, insimul ac praedicti episcopi petitio, in ephemeridibus *Notitiae* 7 (1971) 64—70.
Ova su pravila najprije iznesena u pismu ove Kongregacije kao odgovor na pitanje biskupa Bartolomea Hanriona iz Toga a zatim su objavljena zajedno s njegovim pismom u časopisu Notitiae 7 (1971) 64—70. Evo toga pisma u hrvatskom prijevodu:
Monsinjore, u pismu što Vam ga je uputila 15. veljače 1967. odgovarajući na Vaš prijedlog za uspostavljanje određenog katekumenata za djecu, Sveta kongregacija za nauk vjere priopćila Vam je svoju namjeru da se to pitanje dalje proučava, čuvajući ipak tradicionalnu praksu i ističući kako treba poticati roditeljsku odgovornost.
Sada Vam mogu priopćiti zaključke komisije kojoj je bila zadaća proučavati to pitanje — zaključke što ih potvrdiše kardinali spomenute kongregacije te ih je prihvatio Sveti Otac dana 19. lipnja 1970. Evo dakle što je odlučeno:
I. S obzirom na djecu
1. »Redovitih« kršćanskih roditelja: a) treba se pridržavati uvodnih bilješki novog Reda krštenja, posebno što se tiče priprave roditelja. b) Nor-

U takvim se slučajevima nastoji, u mudrom i punom razumijevanja razgovoru, potaknuti njihova zanimanje za sakrament koji traže i upozoriti ih na odgovornost koju time preuzimaju.

Crkva doista ne može zadovoljiti želje takvih roditelja ako oni ne jamče da će dijete koje primi krštenje primiti i kršćanski odgoj što ga sakrament zahtijeva. Crkva, naime, mora imati utemeljenu nadu da će krst uroditi vlastitim plodovima.[40] Ako pružena jamstva — na primjer izabrani kumovi i kume koji će se ozbiljno brinuti za dijete ili pomoć zajednice vjernika budu zadovoljavajuća, svećenik neće smjeti odbiti neposredno slavljenje krštenja, baš kao ni u slučaju kršćanskih obitelji. No, budu li jamstva nedovoljna, bit će razborito odgoditi krštenje. Međutim, župnici moraju ostati u vezi s roditeljima kako bi od njih dobili koliko je moguće tražene uvjete za slavljenje sakramenta. Ne bude li ni to moguće, moglo bi se kao posljednja mogućnost predložiti upis djeteta u svojevrsni katekumenat koje bi ono pohađalo kad odraste za školu.

31. Ova pravila, što su već proglašena i stupila na snagu,[41] traže neka pojašnjenja.

Prije svega, treba biti jasno da odbijanje krštenja nije neki način vršenja pritiska. Uostalom, ne valja govoriti o odbijanju, još manje o pristranosti, nego o odgađanju iz pedagoških razloga, koje već pre-

---

malno je da revni roditelji žele da se njihova djeca »što prije« rode za život Božje djece.

2. Roditelja koji nisu kršćani ili su »neredoviti« kršćani: NB »Neredovitim« ili iregularnim kršćanima ovdje smatramo kršćane mnogožence, priležnike, zakonite supružnike koji su sasvim napustili prakticiranje vjere, ili one koji traže krštenje djece samo iz razloga društvenih običaja. a) Treba ih potaknuti da postanu svjesni svojih odgovornosti. b) Također treba ocijeniti ozbiljnost jamstva za katolički odgoj djece. Jamstva što ih daju neki od članova obitelji ili kum, odnosno kuma, ili se računa na pomoć kršćanske zajednice (jamstvom smatramo utemeljenu nadu katoličkog odgoja). c) Ako dušobrižnik ocijeni da postoje dovoljni uvjeti, Crkva može pristupiti krštenju, jer se djeca krste u vjeri Crkve. d) Nema li takvih uvjeta, roditeljima se može predložiti: upis djeteta za kasnije krštenje; održavanje dušobrižničkih veza s njima koje bi omogućilo pripremanje krštenja.

II. Kad je riječ o odraslima ili nedoraslima u smislu can. 745 § 1—2. Ustanovljenje određenog katekumenata prema smjernicama II. vatikanskog koncila a na način koji će odrediti biskupske konferencije.

Nadajući se da sam na taj način zadovoljio Vašu pastoralnu skrb koju ste nam priopćili, molim Vas, monsinjore, da primite izraze moje bratske odanosti.

Franjo kard. Šeper, predstojnik

sed de paedagogica dilatione, quae eo spectat, ut familia pro sua condicione vel in fide progrediatur vel magis conscia fiat suarum obligationum. [1154]

Quod ad cautiones attinet, sufficiens existimanda est ea promissio, ex qua spes fundata habeatur pueros in christiana religione institutum iri.

Inscriptio, quae forte fiat, ut in futurum catechumenatus frequentetur, nullo ritu ad id condito celebrari debet, qui facile sacramenti ipsius instar aestimari possit. Manifestum etiam esto, huiusmodi inscriptionem non esse revera ingressum in catechumenatum, neque parvulos, qui sic inscribantur, pro catechumenis habendos esse cum omnibus huic statui adnexis praerogativis. Posteriore tempore praesentandi erunt ad aptum aetati suae catechumenatum. Ad rem quod attinet, expresse declarandum est, si in *Ordine initiationis christianae adultorum* extet *Ordo initiationis puerorum qui aetatem catecheticam adepti sunt*,[42] hoc nullatenus significare Ecclesiam malle aut considerare tamquam ordinariam baptismi dilationem ad illam aetatem.

Denique, in iis regionibus ubi parum credentes vel non christianae familiae constituunt maiorem incolarum partem, adeo ut ibidem iure conferentiae episcopales introduxerint communem normam pastoralem de servando temporis intervallo longiore quam in lege generali ante baptismi celebrationem,[43] christianae familiae ibi degentes integrum suum ius retinent citius suos filios baptizandi. His ergo sacramentum conferendum est, uti Ecclesia exoptat et istarum familiarum fides atque animi magnitudo merentur.

Munus familiae necnon communitatis paroecialis

32. Pastoralis opera, quae parvulorum baptismi occasione peragitur, inserenda est in latiorem navitatem quae extendatur ad familias necnon ad totam christianam communitatem. [1155]

Quam ad rem magni momenti est impensior pastoralis actio, quae dirigatur ad sponsos qui matrimonii praeparandi causa conveniunt, ac deinde ad coniuges recenter matrimonio iunctos. Pro adiunctis, tota sollicitanda erit ecclesialis communitas, ac praecipue educatores, christiani coniuges, consociationes actionis familiaris, religiosae congregationes atque saecularia instituta. Huic apostolatui sacerdotes

42 Cf. *Ordo initiationis christianae adultorum*, Romae, ed. typica, 6. ian. 1972. cap. 5, pp. 125—149: *EV* IV, 1485—1502.

ma slučajevima ide za tim da obitelj potakne na vjerski napredak ili da je učini svjesnijom vlastite odgovornosti.

Što se tiče jamstava treba držati da svako obećanje koje pruža utemeljenu nadu za kršćanski odgoj djece zaslužuje da ga se smatra dovoljnim.

Možebitni upis za budući katekumenat neka ne bude popraćen nekim obredom jer bi se taj mogao smatrati kao odgovarajućom zamjenom za sakrament. Treba biti jasno da takav upis nije istinski ulazak u katekumenat i da se tako upisana djeca ne mogu smatrati katekumenima s obzirom na povlastice toga stanja. Oni moraju tek u budućnosti biti dovedeni u katekumenat prilagođen njihovoj dobi. Kad je u tomu riječ, treba jasno reći da postojanje određenih »Obreda za kršćansku inicijaciju djece, vjeronaučne dobi« u »obredniku kršćanske inicijacije odraslih«,[42] nipošto ne znači da Crkva više cijeni ili smatra normalnim odgađanje krštenja do te životne dobi.

Napokon, u krajevima gdje obitelji što malo prakticiraju vjeru ili su nekršćanske predstavljaju većinu pučanstva, što biskupskim konferencijama daje pravo da uvedu opći pastoralni propis koji predviđa da se za pripravu krštenja zahtjeva razdoblje dulje od onog što ga predviđa opći zakon,[43] kršćanske obitelji što ondje žive zadržavaju u cjelini svoje pravo da svoju djecu krste odmah. U tom će se, dakle, slučaju krštenje proslavliti kako Crkva želi i kako zaslužuje vjera i velikodušnost tih obitelji.

Zadaci obitelji i župne zajednice

32. Dušobrižničko djelovanje prigodom krštenja djece treba biti uključeno u širu djelatnost, što obuhvaća obitelji i svu kršćansku zajednicu.

U tom vidu važno je pojačati dušobrižnički rad sa zaručnicima u susretima za vrijeme priprave za vjenčanje, i poslije s mladim bračnim parovima. Već prema okolnostima treba potaknuti cijelu crkvenu zajednicu, osobito odgojitelje, kršćanske supružnike, pokrete što se zauzimaju za obiteljsko dušobrižništvo, redovničke zajednice i svjetovne institute. Svećenici neka tom apostolatu posvete velik prostor

43 Cf. *Ordo baptismi parvulorum, Praenotanda* n. 8, §§ 3—4, p. 17: *EV* III, 1134.

magnas tribuant partes. Parentes praecipue de ipsorum officio excitandae et educandae filiorum fidei commoneant. His enim cum demandatur ut religiosam parvuli initiationem inchoent, eum doceant Christum tamquam propinquum amicum diligere, eius denique conscientiam efforment. Hoc opus eo fecundius faciliusque evadet, quo magis innitetur in baptismi gratia, in animo parvuli infusa.

33. Ut clare indicat rituale, paroecialis communitas et praesertim christianorum coetus qui necessitudine atque vicinitate cum hac familia coniuncti sunt, partem habere debent in hoc pastorali baptismi opere. Etenim «ad populum Dei, hoc est Ecclesiam, quae fidem ab apostolis acceptam tradit et nutrit, praeparatio baptismi et christiana institutio summopere pertinet».[44] Quae actuosa populi christiani participatio, iam in praxim adducta cum de adultis agitur, pariter exigitur in parvulorum baptismo, ubi «populus Dei, hoc est Ecclesia, communitate locali repraesentata . . . magnas partes habet.[45] Ceterum communitas ipsa magnum spirituale et apostolicum beneficium percipiet e baptismi celebratione. Denique, post liturgicam celebrationem, opus communitatis adhuc continuabitur, cum adulti conspirabunt ad fidem iuvenum educandam tum suae vitae christianae testimonio, tum participatione in variis catecheseos operibus.

[1156] CONCLUSIO

Congregatio pro Doctrina Fidei ad episcopos sese dirigens, plene confidit ut ipsi, in exercitio muneris a Domino accepti, curae sibi habeant Ecclesiae doctrinam de baptismi parvulorum necessitate in mentem revocare, aptam rationem pastoralem promovere, atque ad traditam disciplinam eos reducere qui, pastoralibus sollicitudinibus consideratione dignis fortasse compulsi, ab illa discesserint. Exoptat etiam, ut de huius instructionis doctrina atque normis directoriis certiores fiant omnes pastores, christiani parentes et Ecclesiae communitates, ita ut omnes conscii evadant suarum obligationum, et per parvulorum baptismum atque eorum christianam educationem ad profectum Ecclesiae, quae est corpus Christi, sociam operam conferant.

---

44 *Ibid., De initiatione christiana, Praenotanda generalia*, n. 7, p. 9: *EV* III, 1098.

45 *Ibid., Praenotanda*, n. 4, p. 15: *EV* III, 1130.

svoga služenja. Posebno neka roditelji potiču na odgovorno podizanje i odgoj vjere svoje djece. Na njima je doista dužnost kršćanski uputiti dijete i naučiti ga da Krista voli kao osobnog prijatelja, oblikovati mu savjest. Taj će zadatak biti to plodniji i to lakši, što se više osloni na krsnu milost ulivenu u djetinju dušu.

33. Kao što obrednik jasno naznačuje, župna zajednica, a osobito oni vjernici koji su bliži dotičnoj obitelji, trebaju sudjelovati u dušobrižništvu za krštenje. Odista »narod Božji, to jest Crkva, koji prenosi i hrani vjeru primljenu od Apostola, smatra svojim osnovnim zadatkom pripravu za krštenje i kršćanski odgoj«.[44] To djelatno sudjelovanje kršćanskoga naroda što se već uobičajilo kad je riječ o odraslima, traži se i za krštenje djece, u čemu »narod Božji, a to je Crkva prisutna u mjesnoj zajednici, ima prevažnu zadaću«.[45] Sama će ta zajednica, uostalom, imati velike duhovne i apostolske koristi od krsnog slavlja. Zatim će se djelovanje zajednice produžiti i poslije liturgijske proslave u sudjelovanju odraslih u vjerskom odgoju mladih kao i svjedočenjem njihova kršćanskog života i sudjelovanjem u različitim vjeronaučnim pothvatima.

ZAKLJUČAK

34. Kongregacija za nauk vjere obraća se biskupima s punim povjerenjem da će oni vršeći poslanje primljeno od Gospodina, isticati crkveni nauk o potrebi krštavanja djece, promicati odgovarajuće dušobrižništvo, te vraćati na put tradicionalne prakse one što su se, možda potaknuti shvatljivom pastoralnom zabrinutošću, od nje udaljili. Kongregacija se također nada da će nauk i smjernice ovih uputa doći do svih dušobrižnika, do kršćanskih roditelja i crkvenih zajednica kako bi svi postali svjesni vlastite odgovornosti, te bi krštavanjem djece i njihovim kršćanskim odgojem pridonosili rastu Crkve, Tijela Kristova.

Hanc instructionem in conventu ordinario huius Sacrae Congregationis deliberatam, Summus Pontifex Ioannes Paulus pp. II, in audientia infrascripto Cardinali Praefecto concessa, adprobavit et publici iuris fieri iussit.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 20 Octobris 1980.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr HIERONYMUS HAMER, O.P., Archiep. tit. Loriensis, Secretarius

Vrhovni svećenik Ivan Pavao II. za vrijeme audijencije što ju je udijelio potpisanom predstojniku potvrdio je ove upute koje su odluka redovitog sastanka ove Kongregacije te je odredio da se objave.

U Rimu, iz sjedišta Kongregacije za nauk vjere, 20. listopada 1980.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, O. P., nasl. nadb. lorijski, tajnik

Positions christologiques du p. E. Schillebeeckx

I. LETTRE

Mon révérend père,

DEPUIS UN CERTAIN TEMPS DÉJÀ, notre Congrégation est en contact avec vous pour clarifier les positions christologiques que vous avez exposées dans votre livre *Jezus. Het verhaal van een levende.*

Dès le 20 octobre 1976, par l'intermédiaire du cardinal Willebrands qu'elle informait de l'examen en cours —, la Congrégation ayant constaté que le livre contenait des propositions ambiguës qui pouvaient être dangereuses pour vos lecteurs, vous adressait une liste de questions portant sur le contenu de l'oeuvre et la méthode utilisée.

Le 13 avril 1977, vous avez répondu à ces questions dans une lettre qui fournissait diverses explications; celles-ci n'éliminaient pas toutes les difficultés, comme cela vous fut expliqué dans une « apprécation de la réponse », que notre dicastère vous envoyait le 6 juillet 1978.

Entre temps, vous aviez publié *Gerechtigheid en liefde. Genade en bevrijding,* second livre de la trilogie sur la christologie que vous aviez annoncée. Quelques mois plus tard, vous avez fait parvenir à la Congrégation votre petit ouvrage: *Tussentijds verhaal over twe Jezus boeken,* accompagné d'une carte qui disait: « Dans ce petit livre, je me suis expliqué sur des passages un peu obscurs ou discutés de mes livres sur Jésus-Christ . . . ».

D'un examen attentif de cette derière publication, il résultait que celle-ci contenait bien des précisions intéressantes, mais que pourtant

---

SACRÉE CONGRÉGATION POUR LA DOCTRINE DE LA FOI, I. Lettre *Depuis un certain temps déjà,* au r.p. E. Schillebeeckx, 20 novembre 1980: *OR* 26 giugno 1981, p. 1. — II. Note annexe *La presente note,* 20 novembre 1980: *OR* 26 giugno 1981, pp. 1—2.

Kristološki pogledi O. E. Schillebeeckxa

I. PISMO

Velečasni oče!

Naša je Kongregacija već neko vrijeme u vezi s Vama radi pojašnjenja kristoloških pogleda što ste ih iznijeli u svojoj knjizi »Jezus. Het verhaal van een levende«.

Zaključivši da knjiga sadrži dvoznačne tvrdnje koje bi čitateljima mogle postati opasne, Kongregacija Vam je, preko kardinala Willebrandsa — koji je bio izvješćivan o vođenom ispitivanju — već od 20. listopada 1976; slala popis pitanja o sadržaju spomenutog djela i o spomenutoj metodi.

Vi ste 13. travnja 1977. na ta pitanja odgovorili pismom koje je sadržavalo razna tumačenja. Ona nisu uklonila sve teškoće, kako vam je to izneseno u »ocjeni odgovora« koju vam je naš ured uputio 6. srpnja 1978.

Vi ste u međuvremenu objavili »Gerechtigheid en liefde. Genade en bevrijding«, drugu knjigu kristološke trilogije koju ste navijestili. Nekoliko mjeseci nakon toga dostavili ste ovoj Kongregaciji djelce »Tussentijds verhaal over tvee Jezus boeken« popraćeno pismom u kom je stajalo: »U ovoj knjižici izjasnio sam se o nekim malo nejasnijim ili prijepornim dijelovima mojih knjiga o Isusu Kristu . . .«

Pozorno ispitivanje tog posljednjeg izdanja pokazalo je da ono uistinu sadrži zanimljiva pojašnjenja, ali je unatoč tomu Vaš stav

votre propre position demeurait ambiguë sur des points fondamentaux de la foi catholique. Aussi, en raison de la gravité des questions examinées, la Congrégation pour la doctrine de la foi décidait-elle de vous inviter à un colloque de mise au point, conformément aux articles 13—15 de sa *Ratio agendi*. Par l'intermédiaire du cardinal Willebrands, il vous était demandé le 6 juillet 1978 de bien vouloir venir à Rome, afin de clarifier votre position christologique dans une discussion avec des représantants de notre dicastère. La même lettre vous indiquait aussi les points essentiels sur lesquels porterait le colloque en question.

Après des contacts ultérieurs, retardés entre autres choses par la mort successive des papes Paul VI et Jean-Paul Ier, le cardinal Willebrands informait la Congrégation (lettre du 30 juin 1979) que vous acceptiez de participer au colloque. Ainsi, après les échanges épistolaires indispensables pour déterminer le moment et les modalités du colloque, celui-ci pouvait se tenir les 13, 14 et 15 décembre 1979, au siège de la Congrégation avec la participation de mgr A. Bovone, modérateur des entretiens, de s. e. mgr A. Descamps, et des pères A. Patfoort, op, et J. Galot, sj.

Lors d'une rencontre avec les autorités de la Congrégation qui précéda immédiatement le colloque, il vous fut rappelé que le but de celui-ci n'était pas de procéder à un jugement, ni de prendre des décisions, mais de compléter les informations sur votre position christologique. On ajoutait enfin qu'au terme du colloque aurait lieu la rédaction d'un compte rendu qui, une fois accepté par les deux parties, serait ensuite soumis à l'examen des cardinaux membres de la Congrégation pour la doctrine de la foi.

Réunis en congrégation ordinaire, les cardinaux ont procédé à cet examen à la lumière des explications données par vous dans votre réponse écrite du 13 avril 1977 et le colloque des 13—15 décembre 1979.

Ils ont constaté que la procédure suivie s'était révélée utile puisqu'elle vous a permis de vous expliquer sur la finalité, la méthode et le genre littéraire de vos écrits et de dissiper un certain nombre d'ambiguités.

En formulant leurs conclusions, qui furent approuvées par le Saint-Père, les cardinaux ont souligné que celles-ci valaient uniquement pour les trois ouvrages indiqués au début de cette lettre.

s obzirom na neke osnovne stavove katoličke vjere ostao dvoznačan. Stoga je zbog ozbiljnosti problema o kojima se vodi istraga Kongregacija za nauk vjere bila odlučila pozvati Vas na razgovor za utvrđivanje problema u skladu s članovima 13.—15. svoga Pravilnika. Preko kardinala Willebrandsa 6. srpnja 1978. zamoljeni ste doći u Rim da biste objasnili svoje kristološke stavove u diskusiji s predstavnicima našega ureda. U spomenutom pismu bile su naznačene i glavne točke oko kojih bi se vodio razgovor.

Nakon narednih kontakata što su zakašnjeli, osobito zbog susljednih smrti papa Pavla VI. i Ivana Pavla I. kardinal Willebrands izvijestio je Kongregaciju (pismo od 30. lipnja 1979) da ste pristali sudjelovati u razgovoru. Tako se, nakon izmjene pisama za utvrđivanje vremena i načina, taj razgovor mogao i održati 13, 14. i 15. prosinca 1979; u sjedištu Kongregacije uz sudjelovanje moderatora susreta msgr. Bovonea, msgr. A. Descampsa te dominikanca A. Patfoorta i isusovca J. Galota.

U susretu s odgovornima u Kongregaciji neposredno prije razgovora istaknuto Vam je da svrha toga razgovora nije izricanje suda ni stvaranje odluka, nego upotpunjenje informacija o Vašem kristološkom stavu. Na kraju je još rečeno da će nakon završetka razgovora biti priređen izvještaj koji će, kada ga obje strane potvrde, biti podvrgnut ispitivanju kardinala članova Kongregacije za nauk vjere.

Okupljeni na redovitu kongregaciju kardinali su pristupili tom ispitivanju u svjetlu tumačenja koje ste sami dali u pismenom odgovoru od 13. travnja 1977. i u razgovoru od 13. do 15. prosinca 1979.

Kardinali su ustanovili da se je primijenjeni postupak pokazao korisnim ukoliko Vam je omogućio izjasniti se o svrsi, metodi i književnoj vrsti Vaših spisa i ukloniti određene dvojbe.

Slažući svoje zaključke koje je Sveti Otac potvrdio, kardinali su istaknuli da ti zaključci vrijede samo za tri knjige spomenute na početku ovoga pisma.

En conséquence, parlant en leur nom, en ma qualité de préfet de cette Congrégation, je désire vous communiquer ce qui suit:

1° — La Congrégation prend acte des éclaircissements, précisions et rectifications que vous avez apportés au colloque et dans votre lettre, par rapport à vos ouvrages publiés (cf. *Doc. Annexe,* pp. 1—4).

2° — Elle estime cependant que sur certains points les explications fournies n'ont pas suffi pour lever les ambiguïtés (cf. *Doc. Annexe,* pp. 4—5).

Pour cette raison, je vous demande:

1) de faire connaître au public qui a accès à vos ouvrages les éclaircissements, precisions et rectifications qui résultent des explications récentes que vous avez données à la Congrégation. Il faut en effet considérer que le livre *Jezus* . . . a été connu d'un vaste public. Aussi vos explications qui, sur des points décisifs, vont plus loin que les affirmations des livres publiés, sont-elles importantes non seulement pour le magistère ecclésiastique, mais également pour vos lecteurs qui ont le droit d'être informés sur des indications d'une telle portée.

2) de revoir à la lumière de la doctrine catholique les points sur lesquels pèse encore une certaine ambigïté, et de manifester publiquement votre volonté de vous conformer à cette requête.

En outre il faut reconnaître que, malgré l'ampleur de son programme, le colloque n'a pas pu pousser assez loin les éclaircissements qu'auraient demandé d'une part la façon dont vous considérez les rapports entre la révélation et l'expérience, et d'autre part le rôle que vous attribuez en théologie à une « manuductio » de type apologétique. En raison de cela et des doutes qui demeurent encore, la Congrégation qui s'abstient pour l'instant de former un jugement à ce sujet, ne peut pas se dispenser de souligner la nécessité d'une parfaite conformité aux principes auxquels doit se tenir tout travail théologique. En ce qui concerne le rapport entre révélation et expérience (avec ses conséquences pour le rôle normatif de enseignements *formels* de la Bible et des documents du magistère),elle attire notamment votre attention sur ce qui est exposé dans la déclaration *Mysterium ecclesiae,* 5 *(AAS* 65 [1973] 402—404.)*

Je vous saurais gré, mon révérend père, de me faire savoir quel moyen vous paraît le plus efficace pour satisfaire les requêtes que

---

* *EV* IV, 2576—2581.

Prema tome, u njihovo ime, a po svojoj službi predstojnika ove Kongregacije želim Vam priopćiti slijedeće:

1. — Kongregacija prihvaća pojašnjenja, određenja i ispravke što ste ih dali o objavljenim djelima u razgovoru i u pismu (usp. Prilog, I).

2. — Uza sve to Kongregacija smatra da data tumačenja nedostaju za uklanjanje dvoznačnosti u nekim točkama (usp. Prilog, II).

Stoga Vas molim:

1) da svoju čitalačku javnost upoznate s tumačenjima, pojašnjenjima i ispravcima što slijede iz tumačenja što ste ih Kongregaciji dali. Treba doista imati na umu da je knjiga Jezus... postala poznata u širokim krugovima. Tumačenja pak koja ste dali s obzirom na neka odlučna mjesta idu dalje od tvrdnji koje su u knjizi objavljene; stoga su važna ne samo za crkveno učiteljstvo nego također za Vaše čitatelje koji imaju pravo biti informirani o tako važnim naznakama;

2) da u svjetlu katoličkog nauka pregledati točke koje su još opterećene određenom dvoznačnošću, te da javno iznesete svoju spremnost složiti se s tim zahtjevom.

Odista treba priznati da razgovor, unatoč njegovom opsežnom programu, nije mogao dovoljno produbiti pojašnjenja, s jedne strane, o tome kako Vi gledate na odnose između objave i iskustva, i, s druge strane, koju ulogu pripisujete o teologiji određenom »manuductio« apologetskog tipa. Zbog tih razloga i ostalih sumnji Kongregacija koja se zasad suzdržava od izricanja suda o tom predmetu, mora istaktaknuti dužnost savršene usklađenosti s načelima kojih se treba pridržavati svaki teološki rad. Kad je riječ o odnosu između objave i iskustva (s posljedicama s obzirom na normativnu ulogu formalnih učenja Biblije i dokumenata Učiteljstva), Kongregacija Vas upozoruje osobito na ono što je izloženo u izjavi *Mysterium ecclesiae,* 5, 5 (AAS 65 1973, 402—404).*

Bio bih Vam, velečasni oče, zahvalan kad biste mi priopćili koja sredstva smatrate najdjelotvornijima za zadovoljenje ovih mojih

j'ai exprimées. Pour sa part, la Congrégation penserait à un article que vous prépareriez en accord avec elle, en prenant pour guide le document joint à la présente lettre. Mais elle est prête à considérer tout autre moyen que vous pourriez proposer.

Nous remettons une copie de cette lettre à son Em. le Cardinal J. Willebrands, qui suit cette affaire en qualité de grand chancelier de l'Université de Nimègue, et une autre au révérendissime maître général de l'Ordre des frères Prêcheurs, votre ordinaire.

Dans l'attente d'une réponse favorable de votre part, je vous prie d'agréer, mon révérend père, l'expression de mes sentiments de repectueux dévouement.

20 novembre 1980

FRANJO card. ŠEPER, préfet

II. NOTE ANNEXE

La présente note est destiée à expliciter la communication générale de la Congrégation énoncée dans la lettre ci-jointe. Les observations qu'elle contient sont fondées essentiellement sur le compte rendu du colloque des 13—15 décembre 1979 (= Colloque) et sur la réponse écrite du prof. Schillebeeckx, datée du 13 avril 1977 aux questions que lui avait posées, egalement par écrit, la Congrégation (= Lettre).

I. ÉCLAIRCISSEMENTS, PRÉCISIONS ET RECTIFICATIONS APPORTÉS PAR LE PROFESSEUR SCHILLEBEECKX

A — Eclaircissement d'ordre dogmatique

Note préalable. — L'auteur n'entend pas présenter une christologie complète, mais il voudrait, à travers les résultats de l'exégèse historico-critique, rapprocher de la personne de Jésus les personnes qui se trouvent aux marges de l'église et de la foi. Son travail veut être une oeuvre de « manuductio », d'apologétique en un sens, de théologie fondamentale (*Colloque*, 4).

1) Le prof. Schillebeeckx a « concédé » que « le théologien, lorsqu'il s'applique à une recherche exégétique ou historique, ne peut pas envisager sincèrement de devoir abandonner les *affirmations de foi de l'église catholique »,* en particulier « ce qui a été défini par les conciles oecuméniques et les déclarations infaillibles des papes », et que, « dans ses jugements effectifs sur la réalité des choses, le théologien

zahtjeva. Kongregacija bi sa svoje strane mislila na jedan dokument što biste ga Vi priredili u dogovoru s njome, polazeći od dokumenta u prilogu ovoga pisma. No, spremna je razmotriti i svako drugo sredstvo koje biste predložili.

Jednu kopiju ovoga pisma upućujemo Nj. Uzoritosti kardinalu J. Willebrandsu koji prati ovaj proces kao veliki kancelar sveučilišta u Niemegenu, a drugu prečasnom generalu reda propovjednika, Vašem Ordinariju.

U očekivanju povoljnog odgovora, molim Vas, velečasni oče, da primite izraze moga poštovanja

30. studenoga 1980.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik

II. PRILOŽENA BILJEŠKA

Cilj je ove Bilješke protumačiti opće priopćenje Kongregacije, koje je izneseno u priloženom Pismu. Primjedbe što su u njoj sadržane bitno su utemeljene na izvješću o razgovoru od 13. do 15. prosinca 1979. (u daljem tekstu »Razgovor«) i na pismenom odgovoru prof. Schillebeeckxa od 13. travnja 1977. na pitanja što mu ih je također pismeno postavila Kongregacija (u daljem tekstu »Pismo«).

I. OBJAŠNJENJA, TOČNIJA ODREĐENJA I ISPRAVCI ŠTO IH JE DAO PROFESOR SCHILLEBEECKX

A. Objašnjenje dogmatskog reda

Prethodna bilješka. — Autor ne namjerava prikazati cjelovitu kristologiju, nego želi služeći se rezultatima povijesno-kritičke egzegeze Kristovoj osobi privući one koji se nalaze na rubovima Crkve i vjere. Njegovo bi djelo htjelo biti »uvođenje«, u određenom smislu apologetika, fundamentalna teologija (Razgovor, 4).

1) Prof. Schillebeeckx »dopušta« da »teolog koji je prionuo egzegetskom ili povijesnom istraživanju ne može iskreno pomišljati na zapuštanje izričaja i vjere katoličke Crkve«, posebice »onoga što je definirano na ekumenskim koncilima i u neprevarljivim izjavama papā« i da »u svojim djelatnim procjenama o stvarnosti predmeta teolog dogmatičar mora kao vrhovno pravilo svoga mišljenja uzeti

dogmatique doit prendre comme règle suprême de sa pensée non pas sa propre conception du Jésus de l'histoire, mais la pensée de l'église sur Jésus » (*Colloque*, 4—5). Par conséquent, tute interprétation doit se préoccuper d'être une traduction fidèle et homogène des formules de foi qui demeurent « vraies pour toujours » (*Colloque*, 3).

2) A la différence de ce qu'il avait fait dans ses ouvrages, et en particulier dans l'épilogue de *Tussentijds verhaal over twee Jezus boeken,* il n'a plus éludé la reconnaissance explicite de la divinité de Jésus dans les termes mêmes de l'église (*Colloque*, 5 fin, 6 fin). Il a reconnu la préexistence de la personne divine du Fils (*Colloque, 6, Lettre*, 5, par 2, l. 4 avant la fin) et une « identification hypostatique » du Fils de Dieu avec « la manière d'être personnellement humaine » de Jésus.

3) Il a déclaré que dans la relation de *Jésus* au Père est impliquée lui *la conscience d'être le Fils unique,* et ceci, même si Jésus n'a pas lui-même l'expression « le Fils » (*Colloque,* 10), et que l'identification explicite entre le royaume de Dieu et Jésus est une explicitation légitime de la conscience que Jésus a eue de lui-même, et que l'on peut percevoir dans l'ancienne tradition Q (*Lettre,* 16).

4) Il a déclaré qu'il « croyait en vertu du magistère du l'église qui s'est exprimé sur ce point », en la *naissance virginale de Jésus (Colloque,* 14).

5) Il a reconnu que « *le sacrifice de Jésus est expiation* pour nos péchés « (*Colloque,* 8).

6) Il a déclaré que « pour (lui), il est clair que Jésus a voulu fonder l'église » (choix des douze comme représentants des douze tribus d'Israël) (*Colloque,* 11).

B — Précision sur la portée de certaines formules et raisonnements

1) En ce qui concerne le mystère de l'incarnation:

— l'expression « identification hypostatique » du Verbe et de l'humanité de Jésus, expression que l'A, déclare préférer à celle d'union hypostatique (*Jezus . . .*, p. 543, l. 7 avant la fin), n'exclut pas pour lui la réalité de l'union hypostatique (*Colloque,* p. 7, l. 11: « J'admets l'union hypostatique »); l'A. s'est dit convaincu de rejoindre vraiment le contenu de celle-ci (*Lettre,* p. 14, l. 8: « à mon avis c'est là l'union hypostatique dans sa pure forme »), et d'être en ac-

ne svoje osobno poimanje o povijesnom Isusu, nego ono što Crkva o Isusu misli« (Razgovor, 4—5). Stoga svako tumačenje mora nastojati da bude vjerno i istovrsno tumačenje obrazaca vjere koji »zauvijek ostaju istiniti« (Razgovor, 3).

2) Za razliku od onoga što je učinio u svojim djelima i posebno u završetku knjige »Tussentijds verhaal over twee Jezus boeken«, nije više isključivo izričito priznavanje Isusova božanstva izrazima same Crkve (Razgovor, 5, na kraju, 6, na kraju). Priznao je pretpostojanje božanske osobe Sina (Razgovor, 6, Pismo, 5, per. 2, 1, 4, pred kraj) i »hipostatsko poistovjećenje« Sina Božjega s Isusovim »osobno ljudskim načinom postojanja«.

3) Izjavio je da je u odnosu Isusovu prema Ocu uključena svijest da je on jedini Sin, iako da sâm Isus nije upotrebljavao izraz »Sin« (Razgovor, 10), te da je izričito poistovjećivanje Kraljevstva Božjega s Isusom zakoniti izraz svijesti koju je Isus o sebi imao i koja se može razabrati u drevnoj »predaji Q« (Pismo, 16).

4) Izjavio je da je on sâm »vjerovao snagom crkvenoga Učiteljstva koje se o tome izrazilo« u djevičansko Isusovo rođenje (Razgovor, 14).

5) Priznao je da je »Isusova žrtva okajnica za naše grijehe« (Razgovor, 14).

6) Izjavio je da je (njemu) »jasno da je Isus htio utemeljiti Crkvu« (izabranu od Dvanaestorice kao predstavništva dvanaest plemena Izraelovih) (Razgovor, 11).

B. Točniji izrazi o vrijednosti nekih obrazaca i razlaganja

1) S obzirom na otajstvo utjelovljenja:

— izraz »hipostatsko poistovjećenje« Riječi i Isusova čovještva, koji izraz autor pretpostavlja izrazu »hipostatsko sjedinjenje« (Jezus... str. 543, 1. 7, pred kraj) po njemu ne isključuje stvarnost hipostatskog sjedinjenja (Razgovor, str. 7, 1. 11: »prihvaćam hipostatsko sjedinjenje«); tvrdi za sebe da je zaista dosegao sadržaj toga sjedinjenja (Pismo, str. 14, 1. 8: »Po mom mišljenju, to je hipostatsko sjedinjenje u čistom obliku«), te da je u skladu s Kalcedonom

cord avec Chalcédoine quand celui-ci parle de « unus et idem » qui est à la fois vrai Dieu et vrai homme.

— l'expression « manière d'être personnellement-humaine » ou « humanité personnaliste » ou encore: « Jésus est "humainement personne" », ne signifie pas pour lui que l'homme Jésus a une personne humaine (*Colloque,* 7, l. 6—9), elle entend uniquement souligner la plénitude humaine de Jésus en tant que « verus homo » (*Colloque,* 7, l. 14 et 16). En tant que théologien dogmatique il ne dit jamais que Jésus est une personne humaine (*Colloque,* p. 6, deux dernières lignes — nb. c'est dit beaucoup mieux en *Lettre,* p. 13, l. 22, 30—31, etc.).

2) En ce qui concerne l'institution de l'eucharistie, il a précisé que « les textes de l'institution (de l'eucharistie) tels que nous les lisons (dans les) formules liturgiques » sont « une anamnèse historique de ce qui s'est passé à la dernière cène », que « l'origine de ces paroles (sacramentelles) et de toute l'eucharistie se situe dans la dernière cène et dans ce que Jésus a dit et fait dans la dernière cène » (*Colloque,* 12).

C — Rectifications et mises au point de l'A.

L'A. a déclaré que les rectifications suivantes se sont imposés à lui en partie par l'approfondissement de sa recherche, en partie par la prise de conscience du fait que certains de ses concepts n'étaient pas « heureux » et prêtaient à malentendu.

Ces rectifications et mises au point portent sur les données et propositions suivantes:

1) « Les titres d'honneur „Fils de Dieu" et „le Fils" . . . sont . . . des identifications *chrétiennes* de Jésus de Nazareth (enoncées) après sa mort. Jésus ne s'est jamais désigné comme „le Fils" ou „le Fils de Dieu"; aucun texte synoptique (sous-entendu retenu par la critique!) n'est orienté dans cette direction » (*Jezus . . .,* p. 211).

— *Rectification:* « phrase un peu trop apodictique; mitigée dans *Gerechtigheid . . .*» (*Colloque*, 10).

2) En Marc 14, 25 (récit de l'institution), « on perçoit une empreinte post-pascale apportée par l'église, à savoir dans la 2.e moitié du verset: Jusqu'au jour où je la boirai nouvelle dans le royame de Dieu » (*Jezus . . .,* p. 253).

kad govori o »jednom i istom« (unus et idem) koji je zajedno pravi Bog i pravi čovjek.

— izraz »osobno ljudski način postojanja« ili »uosobljena čovječnost« (»humanité personaliste«), također »Isus je na ljudski način osoba«, po njemu ne znači da čovjek Isus ima (posebnu) ljudsku osobu (Razgovor, 7, 1. 6—9), nego samo želi istaknuti puninu Isusove ljudskosti ukoliko je on »pravi čovjek« (Razgovor, 7, 1. 14 i 16). Kao teolog dogmatičar on nikad ne kaže da je Isus ljudska osoba (Razgovor, str. 6, dvije posljednje crte — pazi: to je mnogo bolje rečeno u Pismu, str. 13. i 22, 30—31, itd.).

2) Što se tiče ustanovljenja euharistije, točnije je izrekao da su »tekstovi o ustanovljenju (euharistije) kako ih nalazimo u liturgijskim obrascima« »povijesno sjećanje onoga što se dogodilo na Posljednjoj večeri«, da se »podrijetlo tih (sakramentalnih) riječi i cijele euharistije nalazi u Posljednjoj večeri i u onome što je Isus rekao i učinio na Posljednjoj večeri« (Razgovor, 12).

C. Ispravci i pojašnjenja samoga autora

Autor je izjavio da su mu se ispravci o kojima je ovdje riječ, nametnuli kao potrebni, dijelom radi produbljenja njegova istraživanja a dijelom za posvješćenje činjenice da neki od njegovih izraza nisu bili »sretni« te su poslužili pogrešnom shvaćanju.

Ispravci i pojašnjenja odnose se na ove podatke i tvrdnje:

1) »Počasni naslovi 'Sin Božji' i 'Sin'... su... kršćanska poistovjećenja Isusa Nazaretskoga (izrečena) poslije njegove smrti. Isus nikada nije sam sebe nazivao 'Sin' ili 'Sin Božji'; nikoji sinoptički tekst (misli se: tekst koji kritika priznaje!) nije tako usmjeren« (Jezus... str. 211).

— Ispravak: »izraz je malko odviše apodiktičan; ublažen je u djelu Gerechtigheid...« (Razgovor, 10).

2) U Marko 14, 25 (obrazac ustanovljenja) »zapaža se važan poslijeuskrsni doprinos od Crkve, i to u drugom dijelu stiha: do dana kad ću ga piti novoga u Kraljevstvu Božjem« (Jezus... str. 253).

— *Rectification:* « l'expression est malheureuse; ce qui est secondaire, c'est la combinaison des deux parties du logion; je considère ces deux parties comme des „ipsissima verba"; cf. *Tussentijds . . .* (*Colloque,* 12—13).

3) « Dans *Jezus . . .* » (p. 284) « je ne mettais pas assez de lien entre le tombeau vide et la résurrection. J'ai par la suite réalisé que ce lien était pour les auteurs du N. T. plus étroit que je ne l'avais pensé d'abord. En ce sens, la découverte du tombeau vide peut être un signe médiateur de la foi. (Il y a sur ce point une évolution de ma pensé e de *Jezus . . .* à *Tussentijds*) (*Colloque,* 15).

4) « La „communauté Q" ne connaît pas d'apparitions ».

— *Rectification:* « Cette partie est du reste la plus hypothétique de mon livre. Bien que je la considére comme sérieuse, je n'ignore pas les doutes qui existent à propos de cette „communauté Q". Mon intention est seulement de dire que la foi de le communauté en la résurrection ne repose pas uniquement sur le signe du tombeau vide et les apparitions » (*Colloque,* 16).

5) Même si ce que l'Auteur affirme dans le colloque au sujet des apparitions n'est pas entièrement satisfaisant (cf. ci-dessous II, 3), on trouve parfois dans la *Lettre* (p. 17) une précision et en même temps une rectification de quelque importance. En interprétant l'origine des affirmations sur les apparitions, le p. Schillebeeckx utilise le concept de « metanoia » (conversion). Cette manière de faire présente le danger de ne pas observer suffisamment la différence qualitative entre les apparitions dont Jésus a fait bénéficier ses disciples, et une « expérience de conversion » comme telle. Dans ce contexte l'affirmation suivante est importante: « Peut-être mon emploi du mot „conversion" dans un sens tant moral que surtout christologique prête à l'équivoque. En tout cas, pour moi, dans cette terminologie de „conversion", la christophanie est essentielle, comme celle-ci l'est dans la terminologie d'apparition: *oophtè.* C'est le Christ vivant, le ressuscité, qui ouvre les yeux ».

II. LIMITES DES RÉSULTATS OBTENUS ET AMBIGUÏTÉS QUI DEMEURENT

1) La réponse donné à la demande sur la conception virginale de Jésus-Christ est correcte du point de vue formel, mais se présente comme très limitée dans sa valeur et sa portée, lorsque l'auteur déclare: « Je le crois en vertu du magistère » (*Colloque,* n. 14).

— Ispravak: »Izraz je nesretan. Tu je sporedna kombinacija dviju dijelova »logiona«. Za mene su ta dva dijela kao »ipsissima verba«; usp. Tussentijds... (Razgovor, 12—13).

3) »U knjizi Jezus...« (str. 284) »nisam dovoljno istaknuo vezu između praznoga groba i uskrsnuća. Ja sam uostalom, izložio da je za pisca Novoga zavjeta ta veza bila mnogo čvršća nego što sam na početku mislio. U tom smislu otkriće praznoga groba može biti znak posredovanja vjere. (U tom se predmetu moja misao razvila od Jezus... do Tussentijds...) (Razgovor, 15)

4) »'Zajednica Q' ne zna za ukazanja«.

— Ispravak: »To je uostalom najnesigurniji dio moje knjige. Iako ja to smatram ozbiljnim, ne niječem sumnje koje postoje s obzirom na 'zajednicu Q'. Namjeravam samo reći da se vjera zajednice o uskrsnuću ne temelji samo na znaku praznoga groba i ukazanjima« (Razgovor, 16).

5) Iako to što autor u razgovoru tvrdi o ukazanjima nije sasvim zadovoljavajuće (usp. dalje II, 3), ipak se u Pismu nekoliko puta (str. 17) nalaze pojašnjenja i također prilično važan ispravak. Tumačeći podrijetlo tvrdnji o ukazanjima, o. Schillebeeckx upotrebljava pojam »metanoia« (obraćenje). Takav postupak predstavlja opasnost da se dovoljno ne vidi kvalitetnu razliku između Isusovih ukazanja na dobrobit učenika i određenog »iskustva obraćenja« kao takvog. U tom je kontekstu važna ova tvrdnja: »Može biti da upotreba riječi 'obraćenje', kako u smislu moralnom tako osobito u kristološkom, vodi u višeznačnost. U svakom slučaju, za mene je u toj terminologiji »obraćenja« bitna kristofanija, kao što je bitna i u terminologiji ukazanja: 'oophte'. Krist živi, Uskrsli je onaj koji otvara oči«.

II. GRANICE POSTIGNUTIH REZULTATA I PREOSTALE DVOZNAČNOSTI

1) Odgovor na pitanje o djevičanskom začeću Isusa Krista ispravan je s formalnog gledišta, ali se pokazuje vrlo ograničen u svojoj vrijednosti i dometu, čim autor tvrdi: »Ja to vjerujem snagom Učiteljstva« (Razgovor, broj 14).

2) Sur certains points importants (cf. ci-dessus, n. 1) l'auteur concéde que la foi de l'église a force d'obligation pour lui comme théologien dogmatique, ou encore pour la théologie dogmatique. Mais, assez souvent, les affirmations que contiennent ses ouvrages résonnent comme si cette validité se limitait au théologien dogmatique dans le sens strict. Une telle fondation de la foi vaut au contraire pour toutes les disciplines de la théologie catholique, même si elles travaillent avec des méthodes partiellement différentes.

3) Les affirmations faites *dans le colloque* au sujet du *rapport* existant entre résurrection et apparitions ne sont pas entièrement satisfaisantes (*Colloque*, 16—18). Cela vaut non seulement pour quelques hypothèses utilisées dans l'explication de l'origine historique de la foi pascale (*Colloque*, 16), mais aussi — et cela concerne davantage le jugement de la Congrégation pour la doctrine de la foi — pour quelques affirmations centrales à ce sujet, comme par exemple: « mais les apparitions en tant que telles ne sont pas le fondement formel de notre foi en la résurrection » (*Colloque*, 16). Une telle affirmation ne répond pas à la difficulté qui a été soulevée dans le *Colloque* et donc l'ambiguïté demeure (cf. cependant la citation de la *Lettre* rapportée ci-dessus).

4) *Le refus systématique et répété* du mot anhypostasie (cf. *Jezus* 534, l. 31 ss; 538, l. 5 avant la fin; 540, l. 3 avant la fin; 543, l. 8; *Colloque* 7, 1. 11: «je préfère éviter l'anhypostasie impliquée dans le néo-chalcédonisme ») sera source permanente d'ambiguïtés. On sait que l'auteur veut « seulement nier (par là) qu'il y aurait une lacune humaine dans l'humanité de Jésus (*Lettre*, p. 13, dernière ligne)», mais le mot *hypostase* n'est pas le mot *personne*, il n'a pas pour nos contemporains le sens de nature spirituelle, mais celui de réalité distincte et indépendante dans l'existence. Dès lors refuser l'anhypostasie ne se limite pas à nier toute lacune de l'humanité de Jésus, mais tend à faire voir en elle une réalité distincte et indépendante dans l'existence et à faire imaginer « l'impensable „vis-à-vis" entre l'homme Jésus et le Fils de Dieu » que Schillebeeckx lui-même veut écarter (*Jezus*, p. 543, l. 13 avant la fin). Le lecteur sera ballotté dans les deux sens: personne humaine, pas personne humaine.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus

2) Za neke važne točke (usp. ovdje gore br. 1) autor priznaje da crkvena vjera ima obvezatnu snagu za njega kao dogmatičara i za dogmatsku teologiju. Ali tvrdnje sadržane u njegovim djelima prečesto odjekuju kao da se ta valjanost ograničuje na dogmatičara u užem smislu. Međutim, takvo utemeljivanje vjere vrijedi za sve katoličke teološke discipline makar radili s djelomično drugačijim metodama.

3) Izjave dane u Razgovoru o odnosu između uskrsnuća i ukazanja nisu sasvim zadovoljavajuće (Razgovor, 16—18). To vrijedi ne samo za neke hipoteze što se primjenjuju u tumačenju povijesnog podrijetla uskrsne vjere (Razgovor, 16) nego također — i na to se ponajviše odnosi sud Kongregacije za nauk vjere — za neke središnje tvrdnje o tom pitanju, kao npr.: »ali ukazanja kao takva nisu formalni temelj naše vjere u uskrsnuće« (Razgovor, 16). Takva tvrdnja ne odgovara na teškoće koje su iskrsle u razgovoru, stoga i dalje ostaje dvoznačnost (usp. također navod iz Pisma što je iznesen ovdje gore).

4) Sustavno i ponovljeno odbijanje riječi anhypostasis (usp. Jezus 534, I. 31 ss; 538, I. 5, pred kraj; 540, I. 3, pred kraj; 543, I. 8; Razgovor, 7, I. 11: »Radije izbjegavam 'anhypostasis' umiješanu u neokalcedonizam«) bit će trajni izvor dvoznačnosti. Zna se da autor želi time »samo zanijekati da bi postojala ljudska praznina u Isusovu čovještvu (Pismo, str. 13, posljednja crta)«, ali riječ »hypostasis« nije riječ »osoba«, ne sadrži za naše suvremenike smisao duhovne naravi, nego stvarnosti različne i nezavisne u egzistenciji. Stoga odbacivanje riječi »anhypostasis« nije samo nijekanje svake praznine u Isusovu čovještvu, nego smjera prema tomu da se u tom čovještvu gleda stvarnost različna i neovisna u egzistenciji, te da se predstavlja »nezamišljivim 'vis-à-vis' između Isusa Čovjeka i Sina Božjega«, to i sâm Schillebeeckx želi izbeći (Jezus, str. 543, I, 13, pred kraj). Čitatelj će ostati u nedoumici između dva shvaćanja: ljudska osoba ili ne ljudska osoba.

FRANJO kard. ŠEPER

De catholicis qui nomen dant associationibus massonicis

S. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, die 19 mensis Iulii anni 1974, ad aliquas conferentias episcopales epistulam, ipsis tantum directam, scripsit circa interpretationem can. 2335 CIC, qui vetat sub poena excommunicationis ne catholici nomen dent sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus.[1] [241]

Quoniam praedicta epistula, publici iuris facta, locum dedit falsis et captiosis interpretationibus, haec Congregatio, sine praeiudicio quoad futuram revisionem eiusdem CIC, confirmat et declarat quae sequuntur:

1) quod attinet ad quaestionem de qua agitur, nullo modo mutata est disciplina canonica, quae proinde totam vim suam retinet;

2) consequenter neque excommunicatio neque ceterae praevisae poenae abrogatae sunt;

3) quae in memorata epistula spectant ad interpretationem canonis, de quo agitur, accipienda sunt, sicut in propositis erat S. Congregationis, solummodo tamquam appellatio ad principia generalia de interpretatione legum poenalium pro solutione casuum singularum personarum, qui subici possunt iudicio ordinarii loci. Mens autem S. Congregationis non erat, ut demandaretur conferentiis episcopalibus facultas publice proferendi iudicium indoliis generalis circa naturam associationum massonicarum quod secumferat derogationes normis praedictis.

Romae, ex Aedibus S. Congregationis pro Doctrina Fidei, die 17 Februarii 1981.

FRANCISCUS Card. ŠEPER, Praefectus
Fr. HIERONYMUS HAMER, Archiepiscopus tit. Lorensis, a Secretis

---

SACRA CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Declaratio *S. Congregatio pro doctrina fidei* de canonica disciplina quae sub poena excommunicationis

O katolicima koji su se upisali u slobodnozidarsko društvo

Ova Kongregacija je pisala 19. srpnja 1974. nekim biskupskim konferencijama pismo samo njima namijenjeno o tumačenju can. 2335. CIC-a koji pod prijetnjom izopćenja zabranjuje katolicima upisivanje u masonska i njima slična društva.[1]

Budući da je to pismo, dospjevši u javnost, dalo povoda pogrešnim i zlonamjernim tumačenjima, ova Kongregacija ne želeći prejudicirati eventualne odredbe novog Crkvenog zakonika, utvrđuje i proglašuje kako slijedi:

1) Nipošto nije promijenjena sadašnja crkvenopravna disciplina koja ostaje sasvim obvezatna;

2) Nije, dakle, ukinuto ni izopćenje ni druge predviđene kazne;

3) Što se u spomenutom pismu odnosi na tumačenje kanona treba shvatiti, kako je to Kongregacija namjeravala, samo kao pozivanje na opća načela za tumačenje kaznenih zakona u rješavanju slučajeva pojedinih osoba koji se mogu podvrgnuti sudu mjesnih ordinarija. Kongregacija, međutim, nije namjeravala prepustiti biskupskim konferencijama da javno izriču općeniti sud o naravi masonskih društava koji bi sud uključivao ukidanje spomenutih pravila.

U Rimu, iz sjedišta Kongregacije za nauk vjere,
17. veljače 1981.

FRANJO kard. ŠEPER, predstojnik
Fr. JÉRÔME HAMER, naslovni nadbiskup lorijski, tajnik

---

vetat ne cathoylici nomen dent sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus, 17 februarii 1981: *AAS* 73 (1981) 240—241.

1 Tekst toga pisma vidi u ovoj knjizi na str. 257.

Former Episcopalian Clergy Who Are Married into the Catholic Priesthood

IN JUNE, 1980, the Holy See, through the Congregation for the Doctrine of the Faith, agreed to the request presented by bishops of the United States of America on behalf of some clergy and laity formerly or actually belonging to the Episcopal (Anglican) Church for full communion with the Catholic Church. The Holy See's response to the initiative of these Episcopalians includes the possibility of a »pastoral provision» which will provide, for those who desire it, a common identity reflecting certain elements of their own heritage.

The entrance of these persons into the Catholic Church should be understood as the «reconciliation of those individuals who are for full Catholic communion» of which the «Decree on Ecumenism» (n. 4) of the second Vatican council speaks.

In accepting former Episcopalian clergy who are married into the Catholic priesthood, the Holy See has specified that this exception to the rule of celibacy is granted in favour of these individual persons, and should not be understood as implying any change in the Church's conviction of the value of priestly celibacy, which will remain the rule for future candidates for the priesthood from this group.

In consultation with the national conference of Catholic bishops, the Congregation for the Doctrine of the Faith has appointed the most reverend Bernard F. Law, bishop of Springfield-Cape Girardeau, as ecclesiastical delegate in this matter. It will be his responsibility to develop a proposal containing elements for the pastoral provision in question to be submitted for the approval of the Holy See, to oversee its implementation, and to deal with the Congregation for the Doctrine of the Faith in questions pertaining to the admission of former Episcopalian clergy into the Catholic priesthood.

SACRED CONGREGATION FOR THE DOCTRINE OF THE FAITH, Statement *In June, 1980,* on behalf of some clergy and laity formerly or actually belonging to the Episcopal (Anglican) Church for full communion with the Ca-

Bivši anglikanski svećenici koji su kao oženjeni primljeni među katolički kler

U lipnju g. 1980. Sveta Stolica je, preko Kongregacije za nauk vjere, izrazila povoljno mišljenje o zahtjevu biskupa SAD za primanje u puno katoličko crkveno zajedništvo nekih članova klera i laikata što su pripadali episkopalnoj (anglikanskoj) Crkvi. Odgovor Svete Stolice na inicijativu tih episkopalijanaca predviđa i određeno »pastoralno rješenje« po kojemu će, onima koji to žele biti osigurana njihova zajednička istovjetnost (identitet) s očuvanjem nekih elemenata njihove baštine.

Ulazak tih osoba u katoličku Crkvu treba shvatiti kao »pomirenje onih pojedinaca koji žele puno katoličko zajedništvo«, kako to predviđa dekret o ekumenizmu II. vatikanskog koncila (UR 4).

Primajući među katolički kler spomenute oženjene episkopalne svećenike, Sveta je Stolica točno odredila da je izuzetak od zakona celibata dan u korist ovih osoba te se ne smije shvatiti kao da uključuje neku promjenu crkvene misli o vrijednosti svećeničkog celibata koji ostaje zakonom također i za buduće svećeničke kandidate iz te sredine.

U dogovoru s Biskupskom konferencijom Sjedinjenih Država Kongregacija za nauk vjere odredila je preuzvišenog mons. Bernarda F. Law, biskupa Springfield-Cape Girardeaua, crkvenim delegatom za to pitanje. Njegov će zadatak biti izraditi prijedloge s elementima za spomenuti »pastoralni postupak« što će se predložiti na potvrdu Svetoj Stolici; zadatak mu je brinuti se za obdržavanje toga postupka te zajedno s Kongregacijom za nauk vjere ispitivati pitanja koja se tiču primanja bivših episkopalnih svećenika u katoličko svećenstvo.

---

tholic Church, 1 april 1981: *OR* weekly ed. in English, 6 April 1981, p. 2. — Versione ital.: *OR* 1 aprile 1981, p. 2.

FRANJO KARDINAL ŠEPER (1905—1981)

Dieser zweite Band des Gedenkwerkes »ŠEPER« enthält Beiträge des zagreber Kardinals zum Zweiten vatikanischen Konzil und diejenigen Dokumente, welche die Kongregation für die Glaubenslehre während seiner Leitung herausgegeben hat. Die Konzilbeiträge liegen im lateinischen Original vor, wie sie in den »Acta synodalia Concilii Vaticani secundi« erschienen sind, und ebenfalls in der kroatischen Übersetzung. Die Schriften der Heiligen Kongregation für die Glaubenslehre werden gleichfalls in den Originalsprachen, wie in »Enchiridion Vaticanum« veröffentlicht, sowie in der kroatischen Übersetzung hier herausgegeben. Bekanntlich wurden im Band 1 die Dokumente aus der Zeit seiner Leitung der Erzdiözese Zagreb (1954—1968) zusammengestellt, sowie seine bedeutendsten Ansprachen und Predigten, vor allem diejenigen, die er als päpstlicher Delegat anlässlich der grossen Kirchenfeiern und Kongresse in Kroatien zwischen 1971 und 1979 gehalten hat.

Franjo Šeper wurde am 2. 10. 1905 in Osijek — Kroatien geboren. Als Zögling des Germanicum-Hungaricum studierte er 1924—1930 an der päpstlichen Universität Gregoriana in Rom, wo er 1927 in der Philosophie und 1930 in der Theologie promovierte. In Rom wurde er am 26. 10. 1930 zum Priester geweiht. Von 1931 war er am Gymnasium in Zagreb als Religionslehrer tätig, danach als Sekretär des Erzbischofs Antun Bauer und 1941 bis 1951 als Rektor des Priesterseminars. Bis 1954 lebte er zwangsweise als Pfarrer einer Arbeitersiedlung am Rand von Zagreb. Im Jahr 1954 wurde er zum Weihbischof ernannt und 1960, als Nachfolger des verstorbenen Kardinals Aloisius Stepinac, zum Erzbischof-Metropoliten von Zagreb, zugleich zum Vorsitzenden der Bischofskonferenz Jugoslawiens erkoren.

In der Vorbereitungsphase des Zweiten vatikanischen Konzils wurde er Mitglied der Kommission für die heiligen Sakramente, danach auch des Zentralausschusses für die Vorbereitung des Konzils. Während des Konzils selbst gehörte er als Mitglied der Theologischen Hauptkommission an. Als Konzilsvater setzte er sich für die Einführung des ständigen Dia-

konats, für die Volkssprache in der Liturgie, für die Kommunion in den beiden Gestalten und für die Konzelebration ein. Er befürwortete stärkere Aktivität der Laien in der Kirche und die Entlastung der Kirche von jeglichem Antisemitismus-Verdacht. Er wies darauf hin, dass die Kirche mehr als Mutter denn als eine klerikale Einrichtung zu betrachten sei und dass die Marienverehrung aus der Bibel begründet und im Einklang mit der gesunden Überlieferung gebracht werden müsse. Den Migranten und Gastarbeitern solle man unantastbare Menschenrechte garantieren. Im zeitgenössischen Atheismus sei der Wink zu sehen, dass die Christen ihren Gott nicht folgerichtig und bibelfest verkündet und mit dem eigenen Leben bezeugt haben. All diese Gedanken, zu welchen Šeper in seinen Konzilsreden und in den schriftlichen Vorschlägen eingetreten ist, fanden Platz in den Konzilsdokumenten wie auch in den Verlautbarungen der nachkonziliaren Reformen: sie wurden untrennbar in das neue Wachstum der Kirche eingebaut.

Papst Paul VI. ernannte Erzbischof Šeper 1965 zum Kardinal und 1968 zum Leiter der Heiligen Kongregation für die Glaubenslehre. Zugleich wurde Šeper Mitglied des Rates für ausserordentliche Kirchenangelegenheiten, der Bischofskongregation, Fragen der Sakramente, Gottesdienst und katholische Erziehung. Er war Vorsitzender der Internationalen Theologiekommission, der Päpstlichen Bibelkommission und Mitglied der Päpstlichen Kommission für die Reform des kanonischen Rechtes. Inmitten dieser vielfältigen Tätigkeiten starb Šeper in Rom am 30. 12. 1981. In der Bischofskrypta der zagreber Doms wurde er am 5. 1. 1982 neben seinem Vorgänger Kardinal Aloisius Stepinac und anderen Grössen der Geschichte Kroatiens beigesetzt.

Während Šepers Leitung der Kongregation für die Glaubenslehre gab dieses Amt eine ganze Reihe von Dokumenten heraus, die als Reaktion auf moderne Irrtümer und Wirrungen auf dem theologischen Gebiet gelten. All diese Verlautbarungen, die hier versammelt sind, stellen für den Leser die einmalige Gelegenheit dar, sich aus erster Hand zu informieren, wie die Konzils- und Nachkonzilsfragen der gesamten katholischen Welt sich im Mittelpunkt der Fürsorge Petri um den Glauben und die Moral kristallisierten und wie sie mit grosser Verantwortung und rucksichsvoll gehandhabt wurden, in Bewahrung der ganzen katholischen Wahrheit, aber auch besorgt, keine positive Entwicklung der kirchlichen Gedanken zu hindern sowie die Freiheit und Menschenwürde der suchenden Denker zu ermöglichen.

Die kroatische Erzdiözese Zagreb, die mit diesem Werk Achtung und Dank für einen ihrer grössten Oberhirten ausdrücken möchte, will durch die unmittelbare Einsicht in wenig bekannte, aber kostbare Dokumente aus der neuesten Zeit zugleich die gesamte kirchliche Öffentlichkeit bereichern.

CARDINAL FRANJO ŠEPER
(1905—1981)

This second volume of the commemorative »ŠEPER« documents contains the interventions of the Archbishop of Zagreb, Franjo Cardinal Šeper, at the Second Vatican Council, and the documents published by the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith while he was the cardinal prefect of the Congregation. The Council addresses are published in the original Latin version in which they appeared in »Acta Synodalia Concilii Vaticani Secundi« and in the Croatian translation. The documents of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith have been published in the languages in which they originally appeared in the records of the »Enchridion Vaticanum«, together with the Croatian translation.

Volume I contains the documents dating back to the period during which he was the Archbishop of Zagreb, and his most important and significant sermons, particularly those he preached as the Papal legate to major religious events and congresses held in Croatia between 1971 and 1979.

Franjo Šeper was born in Osijek in Croatia in 1905. He graduated in philosophy and theology from the Pontifical Gregorian University, and was ordained priest in 1930. After teaching religion at several schools in Zagreb, he was appointed secretary to the Archbishop, rector of the Zagreb Major Seminary, and lastly parish priest in a working-class parish on the outskirts of Zagreb. In 1954 he was nominated auxiliary archbishop, and in 1960 succeeded Alojzije Cardinal Stepinac after his death, before being appointed metropolitan Archbishop and President of the Yugoslav Episcopal Conference.

During the preparatory work for the Second Vatican Council, he was a member of the Commission for the Sacraments and the Central Preparatory Commission of the Council. During the Council itself, he was a member of the Council's Central Commission. As a council father, he strongly advocated the permanent diaconate, the use of the vernacular in the liturgy, communion under both kinds, and concelebration. He also urged a re-appraisal of the role of the laity in the Church, and the elimination of the last vestiges of antisemitism for the Church. He emphasized the need to affirm the maternal concept of the Church to offset tendency towards clericalism, to relate the veneration on the Mother of God to its biblical sources and sound tradition, to pronounce on the inalienable human rights of migrants throughout the world, to acknowledge the phenomenon of contemporary atheism, and to issue a warning that christians have not always announced their God in accordance with biblical teaching, and have failed to bear witness to him in their lives.

All these ideas which Šeper propounded in his addresses and written documents to the Council have been incorporated into the Council documents and in those published during the post-conciliar reform. They have become an integral part of the contemporary Church's life.

In 1965, Franjo Šeper was elevated to the cardinalate by Paul VI, and in 1968 was appointed Prefect of the Sacred Congregation for the Doctrine of the Faith. At the same time, he was a member of The Council for the Church's Public Affairs, The S. Congregation for Bishops, The S. Congregation for the Sacraments and Divine Worship, and The S. Congregation for Catholic Education. He was the President of the International Biblical Commission and the Pontifical Biblical Commission, and member of the Pontifical Commission for the revision of Canon Law.

He died in Rome on 30 december 1981, and was buried in the crypt of Zagreb cathedral near his predecessor, Alojzije Stepinac and other leading figures in Croatian history. Under Cardinal Šeper the S. Congregation for the Doctrine of the Faith published a great many documents to correct theological errors and deviations. All the documents have now been collected in this volume, and they provide the reader with a rare opportunity to gain a personal insight into the way the events of the Council and the post-conciliar period throughout the catholic world converged here at the heart of Peter's concern for faith and morals. Conscious of this universal responsibility to the Church at the service of Peter, Cardinal Šeper tactfully endeavoured to preserve catholic truth while not hampering the positive development of the Church's thinking, or the human freedom and dignity of research scholars.

This volume has been produced by the archidiocese of Zagreb in grateful tribute to one of its greatest pastors, and at the same time as a means of providing public opinion in the Church with the wealth of material found in these valuable, and little-known, documents of the Church's recent history.

IL CARDINALE FRANJO ŠEPER (1905—1981)

Il secondo volume delle opere in memoria di »ŠEPER« contiene gli interventi conciliari dell'archivescovo di Zagabria, cardinale Franjo Šeper, e i documenti della Sacra Congregazione per la dottrina dela fede nel periodo in cui egli ne fu prefetto. I documenti concilari vengono pubblicati nell'originale latino, come riportati in »Acta synodalia Concilii Vaticani secundi« e in traduzione croata. I documenti della Sacra Congregazione per la dottrina della fede sono pubblicati nella lingua originale, come sono riportati nei fascicoli di »Enchiridion Vaticanum« e poi in traduzione croata.

Nel primo volume sono stati raccolti i documenti che risalgono al periodo del suo governo dell'arcidiocesi di Zagabria e le sue più importanti e significative omelie, in particolare quelle tenute in qualità di legato pontificio alle grandi manifestazioni religiose e ai congressi, svoltisi in Croazia tra il 1971 e il 1979.

Franjo Šeper nacque a Osijek in Croazia nel 1905. Si laureò in filosofia e in teologia alla Pontificia Università Gregoriana. Fu ordinato sacerdote nel 1930. Insegnò religione in alcune scuole di Zagabria, fu poi segretario dell'arcivescovo, rettore del Seminario maggiore di Zagabria e infine parroco in una parrocchia di operai nella periferia di Zagabria. Nel 1954 fu nominato arcivescovo coadiutore e nel 1960 succedeva al defunto cardinale Alojzije Stepinac, diventando arcivescovo metropolita. Da allora divenne anche presidente della Conferenza episcopale della Jugoslavia.

Durante i preparativi del Concilio vaticano secondo fu membro della Commissione per i sacramenti e della Commissione centrale preparatoria del Concilio. Durante il Concilio fu poi membro della Commissione centrale. In qualità di padre conciliare si adoperò per l'introduzione del diaconato permanente, della lingua viva nella liturgia, della comunione sotto le due specie e della concelebrazione. Si adoperò per la valorizzazione del ruolo dei laici nella Chiesa e per una Chiesa libera da ogni segno di antisemitismo. Alcuni punti da lui sottolineati nei suoi interventi furono: accentuare il senso materno della Chiesa come contrapposizione al clericalismo: accordare la venerazione della Madre di Dio con le fonti bibliche e la sana tradizione, assicurare agli emigranti di tutto il mondo gli inalienabili diritti umani, riconoscere nel fenomeno dell'ateismo contemporaneo anche l'avvertimento che i cristiani non hanno annunciato sempre il loro Dio conformemente alla Biblia e di non averlo testimoniato con la vita.

Tutti questi concetti esposti da Šeper nei suoi interventi orali e scritti durante il Concilio hanno trovato posto sia nei documenti conciliari che in quelli della riforma postconciliare: essi sono diventati parte integrante della crescita attuale della Chiesa.

Nel 1965 Franjo Šeper venne nominato cardinale da Paolo VI e nel 1968 Prefetto della Sacra Congregazione per la dottrina della fede. Contemporaneamente fece parte del Consiglio per gli affari pubblici della Chiesa, della Congregazione per i vescovi, della Congregazione per i sacramenti e culto divino, della Congregazione per l'educazione cattolica. Fu presidente della Commissione teologica internazionale, della Pontificia commissione biblica, e membro della Pontificia commissione per la revisione del Codice di diritto canonico.

Morì a Roma il 30 dicembre 1981. È sepolto nella cripta della catedrale di Zagabria vicino al suo predecessore, cardinale Alojzije Stepinac, ed altri personaggi importanti della storia croata.

Durante la permanenza di Šeper alla Congregazione per la dottrina della fede, questo dicastero ha emanato tutta una serie di documenti come reazione agli errori e alle deviazioni in campo teologico. Essi sono ora raccolti in questo volume e diventano per i lettori una rara occasione per constatare di prima mano come gli avvenimenti conciliari e postconciliari di tutto il mondo cattolico siano stati oggetto delle attenzioni delle preoccupazioni che il papa ha per la difesa della fede e della morale, come la cura universale ed ecclesiale del servizio di Pietro abbia cercato con re-

sponsabilitá e con prudenza di conservare la verità cattolica, cercando di non ostacolare il positivo sviluppo del pensiero teologico e di non ledere la libertà e la dignità umana del ricercatore.

L'arcidiocesi di Zagabria, che esprime con quest'opera la sua gratitudine verso uno dei suoi più grandi pastori, arricchisce nello stesso tempo l'opinione pubblica con un panorama di documenti preziosi e poco conosciuti del recente periodo della storia della Chiesa.

LE CARDINAL FRANJO ŠEPER (1905—1981)

Ce deuxième volume de l'oeuvre mémoriale »ŠEPER« contient les interventions au Concile Vatican II de l'Archevêque de Zagreb, le cardinal Franjo Šeper et les documents édités par la Congregation pour la Doctrine de la Foi dont le cardinal était le Préfet. Les interventions au Concile sont publiées en latin, comme elles paressaient dans »Acta sinodalia concilii Vaticani secundi« et en traduction croate. Les documents de la Congregation pour la Doctrine de la Foi sont aussi présentés en langue d'origine comme ils étaient publiés dans les fascicules »Enhiridion vaticanum«, et en traduction croate. Dans le premier volume sont réunis les documents du temps où il dirigeait l'archevêché de Zagreb et ses homélies les plus significatives, surtout celles qu'il prononça comme légat du Pape à l'occasion des grandes fêtes religieuses et congrès en Croatie de 1971—1979.

Franjo Šeper est né en 1905 à Osijek en Croatie. Il a fait un doctorat de philosophie et de théologie à l'Université Pontificale »Gregoriana«. Il fut ordonné prêtre en 1930. Ensuite il devint professeur de cathéchisme au lycée de Zagreb, secrétaire de l'archevêque, Recteur du Grand Seminaire et curé de la paroisse dans un quartier de Zagreb. En 1954 il devient l'archevêque coadjuteur et en 1960 succède au défunt archevêque cardinal Aloïs Stepinac comme archevêque de Zagreb; puis il est élu Président de la Conférence épiscopale de Yougoslavie.

Dans les préparatifs pour le Concile Vatican II il a été membre de la Commission pour les sacraments et de la Commission centrale pour la préparation du Concile. Au Concile il fut membre de la Commission Théologique Générale où il a plaidé pour l'introduction: du diaconat permanent, de la langue nationale dans la liturgie, de la communion sous les deux espèces, ainsi que pour la concélébration. Il a plaidé pour la révalorisation du rôle des laïcs dans l'église, pour la libéralisation de l'église de tous les soupçons d'antisémitisme. Il a signalé qu'il faut confirmer le concept maternel de l'église afin de faire face au cléricalisme. Il a exigé que la dévotion de la Mère du Christ soit rendue conforme aux fondements bibliques et à la tradition saine, qu'aux immigrés dans le monde entier

soient garantis les droits inaliénables de l'homme. Il a averti que le phénomène de l'athéisme contemporain signale que les chretiens n'ont pas toujours annoncé et témoigné le vrai Dieu biblique. Toutes ces idées du cardinal Šeper ont trouvé place dans les documents du Concile ainsi que dans les documents du renouveau post-conciliaire, et sont inserées dans la croissance contemporaine de l'église.

En 1965 le Pape Paul VI l'a nommé Cardinal et en 1968, Préfet de la Congrégation pour la Doctrine de la Foi. En même temps qu'il a été membre du Conseil pour les affaires extraordinaires et membre de la Congrégation pour les Evêques, pour les Sacrements et la liturgie et pour l'éducation catholique. Il a été Président de la Commission théologique internationale et de la Commission biblique, ainsi que membre de la Commission pontificale pour la révision du droit éclésiastique.

Il est décédé à Rome le 30 décembre 1981 et fut enterré le 5 janvier 1982 dans la crypte de la Cathédrale de Zagreb à côte son prédecesseur card. Aloïs Stepinac et autres grandes personnalités de l'histoire croate. Sous la résponsabilité du Cardinal Šeper la Congrégation pour la Doctrine de la Foi a publié une série de documents en réaction aux confusions et aux erreurs dans la théologie. Tous ces documents réunis dans ce volume deviennent pour le lecteur une bonne occasion de voir, de première main, les précieux et peu connus documents de l'époque récente de l'histoire de l'Eglise.

L'Archevêché de Zagreb, par cet oeuvre, exprime sa reconnaissance et sa considération envers l'une de ses plus grandes personnalités.

Kazalo imena

Kazalo pojmova

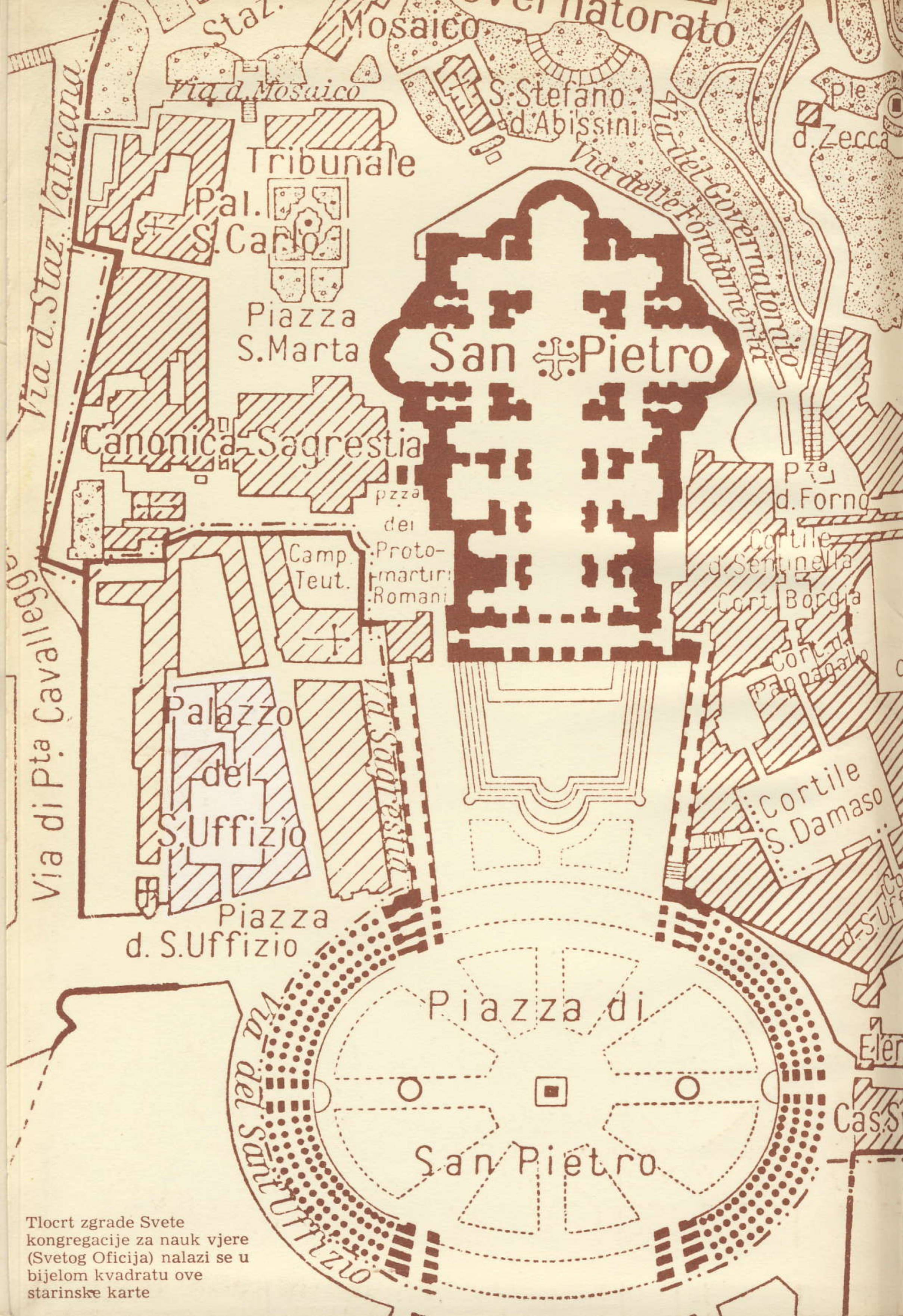
T

U

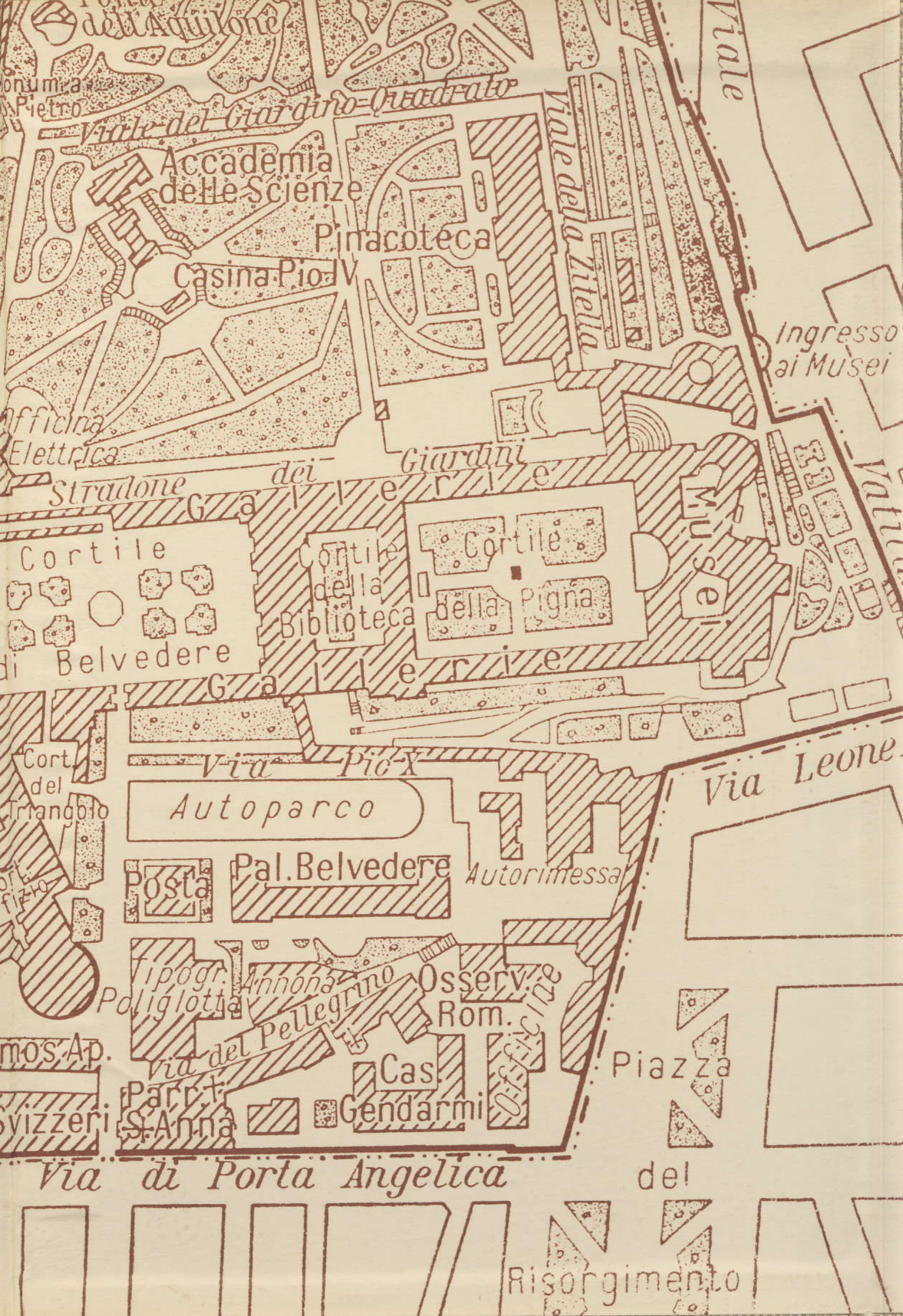
V

Index

Sadržaj

Tlocrt zgrade Svete kongregacije za nauk vjere (Svetog Oficija) nalazi se u bijelom kvadratu ove starinske karte

dell'Aquilone
Viale del Giardino Quadrato
Accademia delle Scienze
Pinacoteca
Casina Pio IV
Viale della Zitella
Viale
Ingresso ai Musei
Officina Elettrica
Stradone dei Giardini
Gallerie
Cortile di Belvedere
Cortile della Biblioteca
Cortile della Pigna
Musei
Vatic
Via Pio X
Via Leone
Cort. del Triangolo
Autoparco
Posta
Pal. Belvedere
Autorimessa
Tipogr. Poliglotta
Annona
Via del Pellegrino
Osserv. Rom.
Officine
Cas.
Gendarmi
Parr. S. Anna
Svizzeri
Piazza del Risorgimento
Via di Porta Angelica

Izišlo iz tiska

ŠEPER

Građa za životopis 1

U pripremi

ŠEPER

Biografija

